† VARSANUFIE,
ARHIEPISCOPUL
RÂMNICULUI

Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu" *reper misionar în lumea de astăzi*

Împlinirea în ziua prăznuirii Sfinților Apostoli Petru și Pavel a opt decenii de când, la inițiativa generalului Paul Teodorescu, fost ministru al Aerului și Marinei, Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn a fost consacrată drept lăcaș de rugăciune și închinare pentru aviatorii și marinarii României Mari oferă nu doar prilejul de a arăta contribuția eroilor, ostașilor și luptătorilor români pentru apărarea pământului străbun, a Țării, a Neamului, ci, mai mult decât atât, și împlinirea misiunilor încredințate spre păstrarea dreptei credințe și apărarea valorilor Neamului Românesc.

Generalul Paul Teodorescu a fost aghiotantul regelui Carol al II-lea, care l-a prețuit și respectat într-un mod cu totul deosebit. Mama lui era descendentă a familiilor Sturdza și Rosetti. Generalul Paul Teodorescu, absolvent al Școlii Speciale Militare de la Saint-Cyr, unde a fost coleg cu Charles de Gaulle, perioadă în care a devenit posesor al brevetului nr. 50 de ascensiune pe Mont Blanc, iar ulterior și-a pregătit teza de doctorat la Sorbona cu tema *Opinia publică din Europa asupra războiului român din 1877-1878 pentru independență*. S-a format comisia din oamenii de știință Pierre Renouvin, Emmanuel de Martonne și Louis Eisenmann, dar nu a mai putut pleca pentru a o susține datorită demnităților deținute, care solicitau prezența sa în țară. Toate acestea au făcut ca generalul Paul Teodorescu să fie ales membru al

Academiei Române, membru al Academiei de Științe din România, dar și comandant al Academiei Militare din București.

A îndeplinit misiunea de atașat militar la Lisabona, Madrid și Londra, iar între anii 1937–1938 a îndeplinit funcția de subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, perioadă în care a inițiat construirea noului sediu al Școlii Superioare de Război.

Atașamentul față de regele Carol al II-lea i-a atras, însă, arestul la domiciliu, după data de 6 septembrie 1940, din ordinul mareșalului Ion Antonescu. Instaurarea regimului comunist a adus generalului Paul Teodorescu noi prigoane. Aruncat în închisoare, timp de cinci ani, va fi eliberat la 28 martie 1954. Prigoana a continuat și la ieșirea din închisoare, când comuniștii i-au refuzat dreptul la pensie. Doar intervenția fostului său coleg de academie Charles de Gaulle, în vizita oficială din mai 1968, a determinat autoritățile române să îi acorde urgent pensia și o locuință la bloc.

În ultima parte a vieții s-a retras la ctitoria de suflet, Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde și-a scris *Memoriile*, și-a pregătit mormântul în care a fost așezat după ce a trecut la Domnul, la 17 ianuarie 1981, dovedindu-se prin toate lucrările sale un adevărat patriot și apărător al Bisericii Neamului.

Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu" are ca misiune prioritară continuarea lucrării începută de către generalul Paul Teodorescu.

Biserica dintotdeauna a apărat integritatea spirituală a neamului românesc, care a menținut în unitate poporul român, iar Armata a apărat integritatea teritorială a acestuia dar, mai mult decât atât, a sprijinit Biserica și prin cultivarea valorilor reale ale umanității: dreptate, adevăr, curaj, onoare și credință.

Conștiința Neamului acesta este păstrată, fără doar și poate, prin neobosita luptă dusă de aceste două instituții. Biserica Ortodoxă se roagă fără încetare în slujbele ei pentru „iubitoarea de Hristos armată", care prin jertfă luptă pentru Neamul românesc.

Conlucrarea aceasta nu este o noutate în istoria creștinătății, știindu-se că încă de la începutul secolului al treilea Biserica noastră are sfinți din rândul militarilor și că în armata Sfântului Constantin cel Mare existau foarte mulți creștini.

Și în țara noastră, prin lucrarea sfințitoare și misionară a episcopilor și a preoților sfătuitori de taină ai domnitorilor și conducătorilor de oști, Armata Română a promovat adevăratele valori care îl conduc pe om spre Împărăția lui Dumnezeu. În perioada interbelică a funcționat Episcopia Armatei, înființată în anul 1921 și desființată de puterea comunistă în anul 1948, însă tradiția asistenței militare a fost reluată în ultimul deceniu al veacului trecut. Așadar, Biserica este prezentă nu doar în unitățile militare, ci, mai mult, îi însoțește pe ostașii români pe câmpurile de luptă. Misiunea comună a Bisericii Ortodoxe și a Armatei este aceea de a apăra omul și valorile tradiționale ale neamului nostru, cu atât mai mult cu cât, datorită secularizării excesive, există tendința de a se renunța la aceste valori.

În acest context, conlucrarea Bisericii Ortodoxe cu Armata Română nu este doar un deziderat, ci o necesitate stringentă, o datorie de împlinit din partea celor două instituții, iar aniversarea a opt zeci de ani de consacrarea Mănăstirii Dintr-un Lemn drept lăcaș de rugăciune și închinare pentru aviatorii și marinarii dreptmăritori, încredințează că, în lumina tradiției, activitatea Armatei Române se desfășoară pentru apărarea vieții și demnității semenilor, dar și pentru promovarea credinței și apărarea Bisericii strămoșești.

Astfel, cu părintească dragoste, binecuvântăm editarea celui de-al șaselea număr al revistei anuale ***Misiunea*** ca rod al lucrării *Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu"*.

Mesajul Șefului Statului Major al Forțelor Aeriene cu prilejul aniversării a 80 de ani de când Mănăstirea Dintr-un Lemn este loc de rugăciune și închinăciune pentru aviatori

În acest an se împlinesc 80 de ani de când aviatorii și personalul din Forțele Aeriene au un Sfânt Lăcaș de rugăciune la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

Așa cum odinioară domnitorii nu doar ctitoreau și înzestrau lăcașurile de cult, ci le încredințau urmașilor spre purtarea de grijă, ilustrul nostru înaintaș și ocrotitorul mănăstirii, generalul Paul Teodorescu a lăsat urmașilor săi aviatori ca testament de onoare purtarea de grijă față de lăcaș și oaste.

Se împlinesc 80 de ani de slujire neîntreruptă în preajma locului de odihnă a celui care pentru întreaga comunități monahală și militară a reprezentat un reper și un exemplu demn de urmat.

Celebrarea acestui moment istoric ne aduce din nou împreună la o stare de reflexie asupra proiectelor și a nevoilor de sprijin comun.

De-a lungul timpului, comandanții și personalul Forțelor Aeriene au lucrat la împlinirea dezideratului generalului Paul Teodorescu, contribuind la menținerea și îmbunătățirea relației dintre Forțele Aeriene și comunitatea monahală a mănăstirii.

Alături de Sf. Mare Proroc Ilie Tesviteanul, patronul și ocrotitorul temerarilor zborului, aviatorii au găsit în toți acești ani, aici, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, un loc sfânt de rugăciune, închinăciune, loc în care și-au regăsit liniștea sufletească și energia necesară pentru noi misiuni, ridicând continuu prestigiul Forțelor Aeriene Române. Urmași ai glorioasei aviații militare, astăzi, personalul Forțelor Aeriene Române duce mai departe istoria aeronauticii române, performând la cele mai înalte standarde alături de partenerii NATO.

Ne dorim ca legătura de suflet așezată de generalul Paul Teodorescu să rodească în viitor atât în plan spiritual cât și în planul faptuirilor vrednice de laudă pentru generațiile noastre.

La aniversarea a opt decenii de la redeschiderea Mănăstirii Dintr-un Lemn ca urmare a demersurilor generalului Paul Teodorescu, Statul Major al Forțelor Aeriene are plăcutul prilej de a transmite Preacuviosiei Maici Stareță și obștii mănăstirii, precum și Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata Românieі, calde urări de sănătate, slujire rodnică și putere de muncă, în continuarea și desăvârșirea proiectelor importante aflate în desfășurare.

La mulți ani!
Cer senin!

ȘEFUL STATULUI MAJOR AL FORȚELOR AERIENE

General-maior

dr. VIOREL PANĂ

3// ÎNTRU EVLAVIE ȘI VEȘNICIREA RUGII SACRE

Mesajul Șefului Statului Major al Forțelor Navale, la împlinirea a opt decenii de rugăciuni ale marinarilor și aviatorilor la sfântul locaș al Mănăstirii Dintr-un Lemn

Anul 2019 marchează împlinirea a 80 de ani de când *Mănăstirea Dintr-un Lemn* a primit, ca urmare a demersului generalului vrednic de pomenire Paul TEODORESCU, misiunea - unică în Biserica Ortodoxă Română - de a ține aprinsă candela rugăciunii pentru armele de elită ale Țării - Marina și Aviația.

Generalul TEODORESCU a îndeplinit cu sfințenie și cu discreție, această misiune, consolidând legătura dintre lăcașul ctitorit printre stejarii seculari și vitejii crestelor înspumate ale mării și ai văzduhului, prin strădanie personală, atunci când a îndeplinit funcția de ministru al Aerului și al Marinei, dar și prin pocăință și smerenie, când după ce și-a îndeplinit misiunile lumești și a ales să-l slujească pe Dumnezeu, întărind legătura spirituală dintre Biserică și militari.

Aniversarea celor opt decenii de împreună-slujire este pentru mine și pentru personalul Forțelor Navale Române, pe care am onoarea să îl reprezint și să îl conduc, prilejul de a exprima o aleasă bucurie și o vie recunoștință față de înaintașii noștri.

Pleiada duhovnicilor, a monahiilor, a personalului civil și militar și a conducătorilor celor două categorii de forțe ale Armatei, dintre care întâi pomenim pe generalul Paul TEODORESCU, a conferit legăturii dintre structurile noastre numeroase semnificații culturale, sociale și spirituale, care se întrepătrund în conștiința demnității românești.

Știm că toate marile realizări ale omenirii au fost împlinite prin stăruință, luptă și mai cu seamă prin jertfe. La fel s-a întâmplat și în cazul celor două oști înfrățite, a monahiilor și a militarilor, care au străbătut un lung drum al afirmării conștiinței slujirii comune, în timpuri potrivnice, dar au fost însoțite de purtarea de grijă a lui Dumnezeu. Am devenit mai puternici, învățând unii de la alții dârzenia, curajul, cumpătarea și dragostea de pace.

Pronia divină se folosește întotdeauna cu înțelepciune de oameni, de instituții și de comunități, pentru a consolida adevărul, blândețea și dreptatea, pe temelia valorilor creștine și umane, fără de care libertatea și demnitatea noastră ar fi rămas într-o umbră a istoriei.

Vă adresez aceste gânduri cu speranța pe care ne-o dăruiește dorința de a continua să ducem mai departe lucrarea înaintașilor noștri și cu încrederea pe care o am în voința marinarilor militari de a transmite generațiilor următoare punțile de legătură dintre Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn și Forțele Navale Romne.

În încheiere, vă transmit multă sănătate și putere pentru a îndeplini lucrarea Domnului, precum și tradiționala urare marinărească

BUN CART ÎNAINTE!

ȘEFUL STATULUI MAJOR AL FORȚELOR NAVALE

Viceamiral

Dr. Alexandru MÎRȘU

4// ÎNTRU EVLAVIE ȘI VEȘNICIREA RUGII SACRE

Biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn

Mănăstirea Dintr-un Lemn – 80 de ani ca sfânt lăcaș al aviatorilor și marinarilor (1939–2019)

Prof. univ. dr.
VALENTIN CIORBEA[1]

În panoplia marilor înfăptuiri ale generalului Paul Teodorescu (1888–1981), la loc central se află transformarea Mănăstirii Dintr-un Lemn în Sfânt lăcaș de rugăciune pentru aviatori și marinari. Prin demersul adresat autorităților în luna decembrie 1939 generalul Paul Teodorescu a deschis o filă nouă în hronicul conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României.

Convingerile religioase dobândite în familie, dezvoltate prin studiu și reflecție, prin participări la slujbe l-au determinat pe General, atunci când a atins vârful carierei sale militare și de înalt demnitar în guvernul României, să-și dedice activitatea, după cum mărturisește în *Memorii „pilonilor uriași pe care s-a fundamentat România: Biserica, Armata și Școala"*[2].

Recunoscător Bisericii Ortodoxe pentru rolul său multiplu în istoria poporului român – spiritual, educativ, cultural, economic, politic, militar și istoric – Paul Teodorescu a contribuit, pe măsura posibilităților sale, la efectuarea de reparații și rezolvarea nevoilor unor lăcașuri de cult din localitățile Fundeni (județul Ilfov), Bacău, orașul său natal, la Biserica Sfinții Împărați „Constantin și Elena". În comuna Joița, astăzi în

județul Giurgiu a ridicat o bisericuță din lemn, ctitorie pentru care a primit binecuvântări de la Patriarhia României. Cea mai mare contribuție, tot de valoare ctitoricească, a adus-o generalul Paul Teodorescu la salvarea Mănăstirii Dintr-un Lemn, unde în anii '30 ai secolului trecut năruirea îi cuprinsese monumentele.

A ajuns în Mănăstirea Dintr-un Lemn în vara anului 1938 la rugămintea Reginei Maria de a cerceta Sfântul lăcaș și a-i cunoaște starețа, pe Paisia Vasilescu, o monahie cu totul specială. Puternic impresionat, mărturisea că a găsit mănăstirea *„într-o jalnică ruină începând de la grajduri până la Casa Domnului, cu acoperișurile distruse, adăpostind doar sute de ciori"*[3]. În zidurile Palatului brâncovenesc, unde funcționa Stăreția erau mari crăpături, părți din tavan prăbușite, iar găurile din acoperiș făceau vizibil cerul. Starețа Paisia Vasilescu dispusese să se așeze stâlpi pentru susținerea pereților. Imaginea era dezolantă.

Mișcat de ceea ce a văzut și a găsit la fața locului, de rugămințile maicilor și ale stareței de a nu lăsa istoricul lăcaș să dispară, generalul Paul Teodorescu, ministrul Aerului și Marinei, om al faptelor imediate, hotărăște să se implice pentru salvarea monumentelor mănăstirii prin lucrări de restaurare, modernizare și ridicarea unor noi clădiri, într-un cuvânt – **ÎNNOIRE** – cum s-a definit proiectul realizat în anii 1938-1939 la Mănăstirea Dintr-un Lemn. Pentru toate lucrările s-a folosit *„mâna de lucru gratuită a ostașilor și ofițerilor din aeronautică și marină între care aproape jumătate erau meseriași"*[4].

La mănăstire au fost aduși zidari, dulgheri, zugravi, pietrari ș.a. din structurile Ministerului Aerului și Marinei, precum și de la Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul" pe care l-a comandat între 1 august 1929 și 31 octombrie 1932, în respectiva unitate fiind mutat la 6 noiembrie 1928. Circa 100 de militari supravegheați mai întâi de un plutonier au fost cazați la mănăstire și în comuna Frâncești prin grija primarului și preotului de la biserica de mir. Frânceștenii au trăit din plin efervescența a ceea ce se întâmpla la mănăstire. 60 de tineri care efectuau stagiul de pregătire premilitară și 40 de concentrați conduși de învățătorul Dumitru Costescu au efectuat diferite munci la lucrările efectuate în mănăstire. Și copiii de la școala din sat au contribuit. Sub conducerea profesorilor s-a strâns piatră din râul Otăsău pentru pavarea curții. 10 dintre ei sunt menționați în Cartea de aur a mănăstirii, realizată în anul 1939 de către Generalul Paul Teodorescu.

Materialele au fost cumpărate din banii alocați de Ministerul Aerului și Marinei, din sponsorizări date de societăți ce lucrau cu Armata și diverse persoane. Generalul Paul Teodorescu a făcut donații în sume de bani, a înzestrat mănăstirea cu mobilier pentru Palatul brâncovenesc, a dat două lăzi de medicamente, pături, paturi ș.a.

Unele societăți care aveau contracte cu Armata au pus la dispoziție materiale de construcții. Toți cei care au făcut donații și s-au implicat în realizarea lucrărilor au fost înscriși în documentul **ÎNNOIREA** care deschide Cartea de Aur. Sunt trecuți: locotenent-colonelul Ion Repanovici și soția Elena care au dat bani, iar ofițerul a condus efectivele de militari detașați la mănăstire *„cu multă voie bună și au sârguit trei luni fără preget pentru toate lucrările"* efectuate[5]; familia comandor Jean Capșa, pe lângă bani a făcut instalația electrică; locotenent-co-

Ionelul Anton Teodorescu, prefectul județului Vâlcea a dat bani; generalul D. Sturdza și soția, Maria, au donat bani și mobilă; colonelul Teodorescu a pus la dispoziția Sfântului lăcaș piese de mobilă; comandor Aurel Petrovici și soția au înzestrat mănăstirea cu bani; colonelul Constantin Constantin *„a ajutat la facerea mobilelor din sala de mese, a ușilor, ferestrelor, obloanelor și multe alte lucrări"*[6]; colonelul A. Stăncescu *„care a început lucrarea"*[7]; locotenentul S. Chiru, genist, a condus pregătirea și turnarea betonului la noua baie a surorilor mănăstirii; plutonierul Alexandru Dobre a supravegheat timp de un an *„cu multă tragere de inimă"* toate lucrările[8].

Întreaga obște în frunte cu stareța Paisia Vasilescu, cei patru preoți, Nicolae Cârstoiu, Nicolae Anița, David Mosar, Petre Ioniță și diaconul Petre Dorobanțu, împreună cu personalul de îngrijire s-au mobilizat exemplar, fiecare lucrând la activitatea unde a fost repartizat.

Prin munca și dăruirea militarilor din Aviație, Marină și Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul" s-a înfăptuit și s-a săvârșit înnoirea și modernizarea Sfântului lăcaș și s-a pus temelia conlucrării dintre Armata României și Mănăstirea Dintr-un Lemn. Înțelegând momentul special, generalul Paul Teodorescu a făcut demersuri pentru statuarea unei legături speciale duhovnicești dintre militarii celor trei structuri militare cu Mănăstirea Dintr-un Lemn.

La 24 octombrie 1939 s-a adresat președintelui Comisiei Monumentelor Istorice din subordinea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și Artelor printr-o scrisoare în care își expune dorința și argumentele ca Mănăstirea Dintr-un Lemn să devină lăcaș de rugăciune pentru aviatori și marinari: *„Ministerul Aerului și Marinei dintr-un sentiment de evlavie pentru lăcașurile unde arde veșnică flacăra credinței noastre mântuitoare a reparat ctitoria voievodată cu bisericile, chiliile și toate așezămintele Mănăstirii Dintr-un Lemn din județul Vâlcea.*

În dorința de a continua și în viitor să ne ocupăm de întreținerea acestei mănăstiri, precum și în dorința de a avea un lăcaș în care să se facă rugăciuni pentru aviatori și militari a căror viață este atât de primejduită îmi permiteți să vă rog, domnule președinte, a sugera ideea ca Mănăstirea Dintr-un Lemn să fie declarată Mănăstirea Aviatorilor și Marinarilor.

Dacă mi-am luat libertatea de a face această propunere este pentru a avea posibilitatea legală de a înscrie în bugetul Ministerului Aerului și Marinei o sumă anuală care să servească la conservarea acestui frumos monument istoric".

Simbolurile Aviației și Marinei

Prin secretarul general al Ministerului Aerului și Marinei, contramiralul Alexandru Gheorghiu, conducerea Sfintei mănăstiri era înștiințată la începutul lunii decembrie 1939 că *în urma intervenției d-lui ministru al Aerului și Marinei, general adjut. Paul Teodorescu, pe lângă Ministerul Cultelor și Artelor, Comisia Monumentelor Istorice s-a aprobat ca Mănăstirea Dintr-un Lemn să fie mănăstirea aviatorilor și marinarilor. Comunicându-mi-se această aprobare prin adresa nr. 2880/939, pe care o anexăm în copie, vă rugăm să binevoiți a dispune ca la slujbele religioase ce se oficiază în mănăstire, să se facă și rugăciuni pentru aviatori și marinari. Anexăm lista morților din Aviație și Marină.*[9]

Demersul generalului Paul Teodorescu a primit binecuvântarea cea mai înaltă de la Patriarhul Bisericii Ortodoxe Miron Cristea (1925-1939). Pe 11 decembrie 1939, maica stareță Paisia Vasilescu nota pe adresa primită: *„Am luat act și cu multă grijă se va pomeni la Sf. slujbe numele aviatorilor și marinarilor noștri"*[10].

În urma aprobării Comisiei Monumentelor Istorice, Mitropolia Olteniei, Banatului și Severinului a comunicat Sfântului lăcaș printr-o adresă semnată de arhiepiscop locotenent Irineu: *Prea Cuvioasă Maică, întrucât acea sfântă mănăstire a fost restaurată de Ministerul Aerului și Marinei vi se face cunoscut că am dispus ca aici să se facă rugăciuni de odihna sufletului eroilor aviatori și marinari morți, precum și paza celor în viață.*

Primiți arhierești binecuvântări!.

Dedicarea Mănăstirii Dintr-un Lemn aviatorilor și marinarilor i-a permis generalului Paul Teodorescu să realizeze și să așeze în primă

etapă, cu aprobarea Episcopiei Râmnicului și a stareței Paisia Vasilescu simboluri care mărturiseau pelerinilor și vizitatorilor rolul unic în plan duhovnicesc și al conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României pe care îl dobândea Sfântul lăcaș. La rugămintea sa, doamna căpitan Botez, pictoriță, a zugrăvit deasupra porții de la intrarea în prima incintă o compoziție cu un text clarificator, lucrare terminată la 7 octombrie 1940. Stareța Paisia Vasilescu informa Comisia Monumentelor că artista a pictat două icoane, *„una reprezintă pe Maica Domnului cu o bărcuță în mână înfățișând Patronul Marinei și alta – Sfântul Ilie – Patronul Aviației cu inscripția «PENTRU CEI CE CĂLĂTORESC ÎN MARE ȘI ÎN VĂZDUHURI, DOMNULUI SĂ NE RUGĂM»"*. Pe zidul și bolta clopotniței care face trecerea în incinta a doua, spre biserica de zid, s-au fixat două simboluri specifice Marinei și Aviației, o ancoră, respectiv un vultur cu aripile desfăcute care ține în gheare un glob și două plăci cu texte explicative:

MĂNĂSTIREA DINTR-UN LEMN
LOC DE RUGĂCIUNE PENTRU
AVIATORI ȘI MARINARI
*
CU AJUTORUL LUI
DUMNEZEU
ȘI VREDNICIA OAMENILOR
ÎNOITU-S-AU ACEASTĂ CTITORIE VOIEVODALĂ
CU CHILIILE ȘI AȘEZĂRILE
EI GOSPODĂREȘTI DE CĂTRE
MINISTERUL
AERULUI ȘI MARINEI
ÎN ANII 1938–1939 SPRE A NU
LĂSA PRĂPĂDIREI SFÂNTUL
LĂCAȘ DE ÎNCHINĂCIUNE ȘI
SLAVA DOMNULUI.

Pe peretele boltei interioare s-au pus două cartoane înrămate, cuprinzând numele de aviatori și marinari importanți, căzuți la datorie ori în viață. Într-un pomelnic urmau să fie înscriși toți aviatorii și marinarii. Hotărârea de a consemna pe respectivele tabele o parte din aviatori și marinari a fost luată *„deoarece s-a apreciat că merită să fie pomeniți și aceia care își riscă zilnic viața reușind să învingă moartea, iar pe de altă parte – cunoscând fiind că toți cei căzuți la datorie pînă la acea dată figurau și pe Monumentul Eroilor Aviatorilor din București."*[11]

La anumite date, până în 1945, Înaltpreasfințitul Nifon Criveanu, Mitropolitul Olteniei a ținut slujbe arhierești pentru pomenirea aviatorilor și marinarilor. În timpul războiului atât pomelnicul cât și tablourile de carton s-au deteriorat.

Într-o scrisoare pe care i-o adresează maicii stareță Paisia Vasilescu, la finalul lucrărilor, generalul Paul Teodorescu subliniază: *„Dorința mea ca și a Dvoastră este ca Sfânta Mănăstire Dintr-un lemn să fie pildă de viață monahală și de propovăduire a credinței strămoșești, sub semnul căreia țara noastră a biruit întotdeauna* (sic).

De aceea, vă rog, să vedeți în mine un sprijinitor și un proteguitor de totdeauna pentru Sfântul Lăcaș" (sic).[12] Încă din 1940 i se recunosc meritele, fiind numit, pe bună dreptate, de Mitropolitul Nifon Criveanu *„generalul ctitor"*.

După intrarea României, la 22 iunie 1941, în al Doilea Război Mondial, la Mănăstirea Dintr-un Lemn s-au ținut slujbe speciale pentru aviatorii și marinarii aflați pe front. Subsecretariatul de Stat al Aerului mulțumea Paisiei Vasilescu pentru rugile făcute *„de ocrotirea bravilor noștri soldați, aviatori și marinari care se jertfesc pentru cauza sfântă,* «Întregirea Țării»; de asemenea de a pomeni la parastase pe cei căzuți pe câmpul de onoare și a căror nume vor fi nemuritoare în istoria neamului"[13].

Sfințirea lucrărilor de înnoire și modernizare împlinite la Mănăstireea Dintr-un Lemn au fost oficiate la 1 octombrie 1942, prin slujbă arhierească de mitropolitul Nifon, în prezența generalului Paul Teodorescu, precum și a reprezentanților celor două categorii de forțe armate. Contraamiralul Nicole Păiș, subsecretarul de stat al Marinei a informat Comandamentul Marinei oficial printr-o adresă: *„... Acest sfânt lăcaș care poartă Hramul Sfintei Mării – va deveni de acum înainte Lăcașul sfânt de rugă pentru Marină și Aviația noastră și de veșnică pomenire a eroilor marinari și aviatori"*[14].

Ceea ce s-a realizat la Mănăstirea Dintr-un Lemn pentru evidențierea rolului special al sfântului lăcaș a avut efect în rândul vizitatorilor. Bunăoară, venit la 12 august 1942 în vizită la mănăstire, viceamiralul (r) Ioan Bălănescu a notat în Cartea de Aur: *„Mi-a făcut o deosebită plăcere inscripția de la intrare, văzând că mănăstirea este numită pe lângă a aviatorilor și a marinarilor. În lupta vieții lor, marinarii trăind între cer și mare înfruntă toate elementele învrăjbite ale naturii numai cu credința în Dumnezeu. Păstrez o amintire neștearsă din acest popas de reculegere"*[15].

Amiralul Horia Macellariu, comandant al Forțelor Navale Maritime ale României între 23 aprilie 1943 și 27 august 1944, mărturisea la 27 iulie 1977 la Mănăstirea Dintr-un Lemn: *„În toate împrejurările de luptă, gândurile mele erau îndreptate spre acest sfânt lăcaș, în care se aflau ființe pure și bune, care ridi-*

cau rugăciuni pentru noi, cei aflați cu moartea în față. Rugăciunile lor au ținut mâna lui Dumnezeu deasupra noastră, care ne-a salvat!"[16].

După cutremurile din iunie și noiembrie 1940 care au produs stricăciuni și apariția unor fisuri, Serviciul Geniu al Marinei a venit în sprijinul mănăstirii. A fost trimis aspirantul inginer Grigore Rădulescu. Ofițerul a efectuat între 21 și 23 noiembrie 1943 o evaluare a situației și nevoilor mănăstirii. Constată pagubele și situația lipsei de apă datorită faptului că pompa nu făcea față nevoilor. Pentru executarea tuturor lucrărilor, Grigore Rădulescu aprecia că era nevoie de 14 meseriași din Marină care să fie trimiși la mănăstire pentru 15 zile. În baza raportului, Serviciul Geniu și Domenii a aprobat în avans suma de 159.000 lei pentru executarea lucrărilor la instalația de alimentare cu apă.

Întrucât Mănăstirea Dintr-un Lemn avea nevoie și de smoală, Comandamentul Marinei Militare informează starețа, la sfârșitul lui 1947, că va trimite 500 kg din acest material pentru înlăturarea igrasiei din biserica de zid. Paisia Vasilescu aducea marinarilor mulțumiri: *„ați înscris cu aceasta o prețioasă ctitorie aici, iar noi promitem că nu vă vom uita în rugăciunile noastre"*[17].

Instaurarea regimului comunist, politizarea armatei, crearea unei structuri pentru educație politică și ateistă, desființarea Episcopiei Armatei Române la 4 august 1948 au întrerupt legăturile oficiale, religioase și de sprijin a Mănăstirii Dintr-un Lemn de către Aviație și Marină, perioadă care a durat până la începutul anilor '90 ai secolului trecut. Legătura dintre Armată și Mănăstirea dintr-un Lemn au ținut-o generalul Paul Teodorescu, colaboratori de-ai săi, amiralul Horia Macellariu și alte cadre militare.

Trebuie precizat că între decembrie 1948 și 28 martie 1954 generalul Paul Teodorescu a fost închis din considerente politice. După perioada de detenție a revenit în mănăstirea sa de suflet, unde a făcut frecvente pelerinaje, mai ales după ce autoritățile i-au reacordat pensia la 1 ianuarie 1967, prilej de a oferi maicilor cadouri și sătenilor din Frâncești bani. Nu a pregetat să se implice, după cum îi era firea și obiceiul pentru a rezolva problemele mănăstirii, la reparații, pentru alimentarea cu apă, canalizare, electricitate, refacerea gardurilor, lucrări la alei, îmbunătățirea ambientului prin plantarea de flori și arbuști ș.a. A recuperat din București un clopot și l-a adus la mănăstire în locul celui deteriorat.

Decide de comun acord cu starețele Paisia Vasilescu și Epiharia Diaconeasa în vara anului 1967, când împlinise 79 de ani, să solicite Preafericitului Iosif Gafton alocarea unui loc de veci, ales în stânga bisericuței dintr-un lemn, cum se urca spre sfântul lăcaș. I s-a aprobat. Desigur că prin tot ceea ce realizase la Sfânta mănăstire merita să-și doarmă somnul de veci lângă bisericuța dintr-un lemn.

Pe lângă pregătirea mormântului, generalul Paul Teodorescu se dedică refacerii Memorialului cu eroii și personalitățile din Aviație și Marină care se deterioraseră, cum am precizat mai sus. O vizită la mănăstire făcută împreună cu savantul Henri Coandă și Radu Irimescu, ministru al Aerului și Marinei în guvernul Octavian Goga (28 decembrie 1937 – 9 februarie 1938) a fost un bun prilej de a discuta problema plăcilor și au găsit *„fericita idee a pomenirii eroilor și a celor ce au contribuit, sub diferite forme, la progresul armelor lor"*[18].

După consultarea generalului aviator inginer Gheorghe Negrescu, a generalului aviator Traian Burduloiu, a contraamiralului Horia Macellariu, care a realizat placa marinarilor, s-a sfătuit cu alți aviatori și marinari, generalul Paul Teodorescu a hotărât să mențină integral listele așa cum fuseseră afișate în tablourile din anul 1940, iar plăcile să fie din marmură. Costurile pentru cele două plăci s-au făcut din bani trimiși de la New York de Radu Irimescu și din pensia generalului Paul Teodorescu.

Pe placa eroilor și personalităților Aviației s-a inscripționat, în registrul de sus, următorul text semnificativ: *„Ofrandă neînfricaților cutezători ai Aviației Române: inventatori, ingineri, tehnicieni, zburători, civili și militari de la soldat până la general și ministru, din 1906 până în 1940, anul restaurării acestei voievodale mănăstiri de către Ministerul Aerului și Marinei, cu piosul gând de a se cinsti numele acestora, aici, în ctitoria marelui domnitor și creștin Matei Basarab, la Sfântul Ilie, ocrotitorul aviatorilor".* Pe placă sunt trecute 156 de nume.

În zona de sus a plăcii marinarilor s-a scris: *„Pentru cei care urmând pilda luntrașilor și corăbierilor moldoveni și munteni, pentru cei care căliți în aspra școală a mării au contribuit, prin curajul, sacrificiul și priceperea lor luminată la reputația și înălțarea Marinei Române. Așezatu-s-au aceste inscripții de evocare veșnică a amintirii acelora care, de la începuturile Marinei până în 1940, anul restaurării acestei voievodale mănăstiri de către Ministerul Aerului și Marinei, seculară ctitorie a marelui domnitor și creștin Matei Basarab pentru a fi pomeniți în ziua de Sfânta Marie, ocrotitoarea celor ce plutesc pe ape.*

Slavă și veșnică pomenire tuturor marinarilor noștri, a căror pildă va fi un puternic îndemn pentru toți cei care urmează pe calea nesfâr-

șită a apelor, acceptând sacrificiile și biruind primejdiile, spre eterna înălțare a neamului".

Placa are înscrise 156 de nume din 1859 până în anul 1940. Cele 312 personalități constituie un autentic și semnificativ memorial, Mănăstirea Dintr-un Lemn unind în eternitate Aviația și Marina României cu Biserica Ortodoxă.

Când Memorialul era în pericol să fie dat jos urmare a unei reclamații adresate Mănăstirii Dintr-un Lemn de către un individ care nu-și regăsea numele în listă, contestând înscrierea unor personalități din Aviație și Marină, generalul Paul Teodorescu intervine prompt pentru salvarea plăcilor și clarificând lipsa de temei a petiției respective. Se adresează cu un memoriu la 8 februarie 1977 Episcopiei Râmnicului în care motivează argumentat de ce respectivele personalități au fost incluse în liste (maior aviator (r) inginer Radu Irimescu, pilot Maximilian Manolescu, inginer Mihai Marinescu, pilot Constantin Abeles, tehnician Petre Stamatescu, pilot Irina Burnaia, pilot Marina Știrbei, inginer Nicolae Caranfil, care de fapt nu figura pe placă, comandor de marină Arpad Gherghel, Gheorghe Dumitrescu (contraamiral în retragere) și cere Preasfințitului Iosif Gafton să mențină plăcile la locul lor întrucât *„constituie un simbol și un minunat mijloc de educație și un stimulent pentru generațiile viitoare. Rugămintea noastră Înalt Prea Sfințite este ca Mănăstirea Dintr-un Lemn să rămână așa cum a fost hărăzită, LĂCAȘ de rugăciune, de pomenire și reculegere pentru aviatori și marinari, cu tot ceea ce s-a făcut până în prezent și cu tot ceea ce aviatorii și marinarii de bună credință urmăresc și doresc să mai înfătuiască întru menținerea tradiției și întărirea legăturilor atât cu Marea Ctitorie Voievodală și Glia Strămoșească!* (sic)"[19].

După trecerea la cele veșnice a generalului Paul Teodorescu, la 17 ianuarie 1981, o nouă reclamație pe tema plăcilor de la Mănăstirea Dintr-un Lemn adresată Ministerului Apărării Naționale a adus în Sfântul lăcaș controale care au cerut imperativ ca Memorialul să fie dat jos. Pentru a salva plăcile, maica stareță Emanuela Oprea decide să le pună la loc sigur în așteptarea unor vremuri mai bune, refuzând să le predea.

Îngrijorați de situația plăcilor care reprezentau simbolurile de bază ale legăturii dintre Aviație, Marină și Mănăstirea Dintr-un Lemn, generalul (r) Ionescu și amiralul (r) Horia Macellariu au solicitat conducerii mănăstirii ca ele să fie puse în camera memorială a generalului din Palatul brâncovenesc. Maica stareță a avut răbdare și după 1989 și-au regăsit locul destinat încă din 1940 – cupola clopotniței.

Generalul Paul Teodorescu împreună cu camarazii săi la mănăstire, la 28 iunie 1980

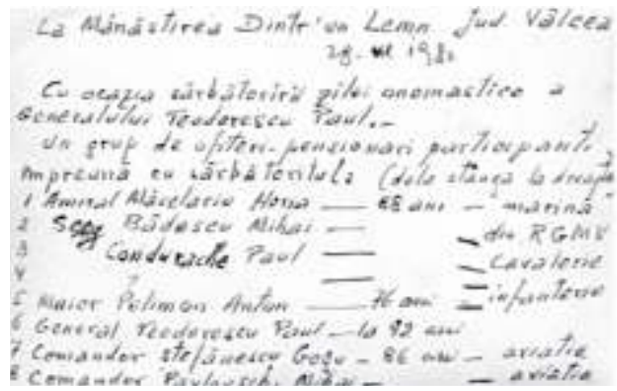

La Mănăstirea Dintr'un Lemn Jud. Vâlcea
28. VI 1980
Cu ocazia sărbătoririi zilei onomastice a Generalului Teodorescu Paul.-
Un grup de ofițeri-pensionari participanți împreună cu sărbătoritul (dela stânga la dreapta)
1 Amiral Măcelariu Horia — 88 ani — marină
2 Sergeant Bădescu Mihai — — din RGMV
3 Condurache Paul — — cavalerie
4 — — infanterie
5 Maior Polimon Anton — 76 ani — infanterie
6 General Teodorescu Paul — la 92 ani
7 Comandor Ștefănescu Gogu — 86 ani — aviație
8 Comandor Paulovschi Mihai — — aviație

Alegerea locului de veci de către generalul Paul Teodorescu la Mănăstirea Dintr-un Lemn și aprobarea solicitării de către Episcopia Râmnicului veneau să-l lege în eternitate de Sfântul lăcaș.

Prin testamentul scris la 29 iunie 1979, intitulat *Ultimele dorințe*, a lăsat o listă cu numele a 18 colaboratori, 8 aviatori, 5 marinari și 5 militari de la Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul", pe care-i roagă *„să mă urmeze și să decidă mai departe tradiția bunei colaborări cu administrația Mănăstirii Dintr-un Lemn, denumită de către Ministerul Cultelor «Lăcaș de odihnă și închinăciune pentru aviatori și marinari»"*[20].

Și în perioada comunismului, documentele cercetate la mănăstire relevă că Sfântul lăcaș a fost vizitat constant de militari. Bunăoară, la 7 octombrie 1973 un grup de aviatori consemnau în Cartea de Aur: „Într-un moment de înălțare sufletească și de mare încântare, în semn de respect pentru acest sfânt lăcaș, *aducem prinos de recunoștință ctitorilor ei. În mod deosebit, aducem onorul nostru pentru opera de restaurare întreprinsă de către general adj. Paul Teodorescu cât și pentru ideea nobilă de a cinsti aici memoria aviatorilor și marinarilor, al căror comandant a fost și în aminitirea cărora va rămâne pentru totdeauna"*[21].

Prezent cu grupul de aviatori, generalul inginer aviator Gheorghe Negrescu, pilot brevetat din anul 1911, scria: *„La cele de mai sus scrise de camarazii aviatori aș mai avea de adăugat următoarele: o viață întreagă ca Hristos am căutat să înțeleg și să mă apropii de Dumnezeu. Vizitând acest sfânt lăcaș cu toate bogățiile artistice și spirituale care prin eforturile perseverente ale generalului Paul Teodorescu a devenit și o ctitorie a zburătorilor și marinarilor, simt că m-am apropiat mult de Dumnezeu"*[22].

Colonelul aviator M. Mandac din Ploiești, nota în Cartea de Aur, la 5 octombrie 1976: *„Din îndemnul domnului general Paul Teodorescu și a colaboratorilor săi am vizitat acest lăcaș. Este o mare cinste pentru că s-au îngrijit și se îngrijesc și astăzi de păstrarea monumentelor și tradițiilor noastre.*

Exemplul lăudabil al înaintașilor mei aviatori și marinari trebuie urmat pentru a transmite și generațiilor viitoare spiritul patriotic și de solidaritate. Mulțumesc domnului general Teodorescu și d-lui comandor Di Cezare."[23].

Prezent în mănăstire, contraamiralul Horia Macellariu notează și confirmă la 12 iulie 1978 rolul special al sfântului lăcaș: *„Cuviosul sobor al maicilor Sfintei Mănăstiri Dintr-un Lemn, în frunte cu P.C. stareță arhimandrită Epiharia Diaconeasa se roagă pentru trecuți și actuali marinari români, care au luptat în R*ăzboiul *de Independență, al Întregirii Neamului și al Granițelor sfărâmate ale țării, precum și al celor care poartă cu onoare pavilionul României pe întinsul mărilor și oceanelor."*

Pe 29 iunie 1985 și 1986, de Praznicul Sfinților Petru și Pavel, grupuri de aviatori și ofițeri din Regimentul de Gardă „Mihai Viteazul" și-au omagiat fostul comandant, întărind și păstrând conlucrarea dintre Sfânta mănăstire și militarii României. Colaboratorii și executorii testamentari ai generalului au alcătuit un tablou *In memoriam*, care se găsește expus în camera memorială.

După eliberarea de constrângerile regimului comunist, prăbușit în decembrie 1989, marinarii și aviatorii militari au revenit la Mănăstirea Dintr-un Lemn. La 16 iunie 1992, o delegație a Școlii de Maiștri Militari de Marină, condusă de comandorul inginer Marcel Dragu, a venit în vizită la Sfântul lăcaș. În Cartea de Aur au notat: *„Sfânta Maria – hramul mănăstirii – este și patronul nostru spiritual și acest fapt trebuie să ne apropie mai mult."*.

Un grup de ofițeri din Ministerul Apărării Naționale, veniți la 7 octombrie 1992, subliniază în Cartea de Aur că sunt: *„Impresionați de legăturile sufletești care au fost și se păstrează între sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn și Armata României"*.

O vizită importantă au făcut și aviatorii militari la 20 decembrie 2000. Generalul Gheorghe Bucșe, comandant la acea dată al Forțelor Aeriene Române, împreună cu un grup de ofițeri de la Baza 90 Transport Aerian și Grupul 61 Elicoptere, sosesc în mănăstire la 20 decembrie 2000. Au scris în Cartea de Aur: *„Am poposit cu mare bucurie și plăcere printre măicuțele acestui lăcaș religios care se roagă pentru viața și sănătatea aviatorilor români și duce mai departe crezul celui ce a fost Paul Teodorescu".*

La 9 august 2001, Liga Ofițerilor din Marină Militară montează o placă de marmură cu inscripția *„Veșnică pomenire eroilor marinari căzuți la datorie pentru patrie. Fie ca acest moment să reprezinte un nou început în legătura dintre marinari militari civili și sfânta biserică"*.

În anul următor, la 24 august 2002, membri ai Ligii au revenit în mănăstire pentru a aduce din partea Statului Major al Forțelor Navale timona vânătorului de submarine nr. 32 *„pentru generațiile viitoare din care se vor zămisli alți marinari temerari.*

Am fost totodată martorii oficierii parastasului cu Sfânta Liturghie pentru Generalul Paul Teodorescu și eroii marinari și aviatori, sperând că am reînodat o tradiție care se va perpetua, mulțumim din adâncul sufletului maicii starețe și obștei mănăstirii pentru buna primire și găzduire".

În hronicul legăturilor dintre marinari, aviatori și Mănăstirea Dintr-un Lemn se înscrie ziua de 15 aprilie 2009. Consemnarea din Cartea de Aur a domnului amiral Dorin Dănilă, la momentul respectiv șef al Statului Major al Forțelor Navale, este edificatore: *„Revin după un an în acest sfânt lăcaș care adună pe truditorii aerului și ai marinei, alături de dl. gen. Stanciu* (șeful Statului Major al Forțelor Aeriene – n.n.) *într-un moment istoric, doi șefi ai celor două categorii de forțe se întâlnesc prin voia Domnului și inspirația șefului Statului Major al Marinei, dl. Amiral Marin (*șef al Statului Major General al Armatei României 2006–2011 – n.n.)*. Cer celor ce-mi vor urma să transforme acest moment în permanență. Doresc în același timp să aduc un pios omagiu celor care s-au jerfit în aer și pe apă pentru România"*[24].

Legătura celor două categorii de forțe ale Armatei României se regăsește și în cele două monumente dedicate eroilor marinari și aviatorilor, dispuse la capătul aleei dintre prima poartă și intrarea în incintă.

Organizarea de către Arhiepiscopia Râmnicului, din anul 2011, a *Simpozionului Național „Biserica și Armata. Tradițiile conlucrării"*, eveniment ajuns în 2019 la a VIII-a ediție, înființarea în 2014 a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu" cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn, editarea anuarului *„Misiunea"* au relansat la nivel național preocupările științifice de cunoaștere și promovare în spațiul public a legăturilor istorice dintre cele două instituții fundamentale în evoluția milenară a poporului român. S-a asigurat o participare anuală atât la manifestările științifice de la Arhiepiscopie, cât și la ceremoniile militare susținute de Brigada 30 Gardă „Mihai Viteazul", la mormântul generalului Paul Teodorescu a reprezentanților Statului Major al Forțelor Aeriene, ai Statului Major al Forțelor Navale și ai Secției de Asistență Religioasă a Armatei României, ridicând astfel la un nivel superior și constant legăturile dintre Mănăstirea Dintr-un Lemn și structuri din Ministerul Apărării Naționale.

La împlinirea a 80 de ani de când Mănăstirea Dintr-un Lemn a devenit sfânt lăcaș al aviatorilor și marinarilor, cărora li s-au alăturat și militarii din Brigada 30 Gardă „Mihai Viteazul" se cuvine să omagiem pe generalul Paul Teodorescu, personalitate de elită a Armatei României, care a legat structuri militare de Mănăstirea Dintr-un Lemn, caz unic în Ortodoxia Răsăriteană.

DINTR-UN LEMN MONASTERY –
80 YEARS AS A PLACE OF PRAYER
FOR AVIATORS AND SAILORS (1939–2019)

This article highlights the transformation of Dintr-un Lemn Monastery into a place of prayer for the Romanian aviators and sailors 80 years ago, following the endeavours of General Paul Teodorescu (1888-1981). The elements which defined the relationship between the Romanian Army and the Holy Monastery are presented successively, based on historical sources.
Keywords: Dintr-un Lemn Monastery, General Paul Teodorescu, Air Force, Romanian Navy

NOTE

1 Membru corespondent AOSR.

2 *Generalul Adjutant Paul (Pavel) Teodorescu (1888–1981). Vocația creativității. 125 de ani de la naștere* (Coordonator Prof.univ.dr. Valentin Ciorbea, P.S. dr. Emilian Lovișteanu, comandor dr. Marian Moșneagu), Editura Ex Ponto, Constanța, 2013, pp. 270-271.

3 *Cartea de Aur a Mănăstirii Dintr-un Lemn* (nenumerotat).

4 *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu*, p. 392.

5 *Cartea de Aur*.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 *Ibidem*.

9 *Generalul Paul (Pavel) Teodorescu*, p. 393.

10 *Ibidem*.

11 *Ibidem*.

12 Rasofora Tecla Fuioagă, rasofora Teodosia Barac, *Din tezaurul documentar al Mănăstirii Dintr-un Lemn*, în „Misiunea", Anul V, nr. 1(5), 2018, p. 106.

13 Apud Marian Moșneagu, *Eroii Marinei Române*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2009, p. 281.

14 *Ibidem*.

15 *Cartea de Aur*.

16 Arhiva Mănăstirii Dintr-un Lemn (MDL). *Caietul pelerinilor 1977* (nenumerotat).

17 Apud Marian Moșneagu, *op.cit.*, p. 284.

18 *Generalul adjutant Paul (Pavel) Teodorescu*, p. 393.

19 *Ibidem,* p. 399-400.

20 *Ibidem*, p. 297.

21 *Cartea de Aur.*

22 *Ibidem*.

23 *Ibidem*.

24 *Ibidem*.

Ierarhi la Sfințirea Catedralei Patriarhale

Catedrala Mântuirii Neamului – Sfințire și dăinuire în istorie ca împlinire a rugăciunilor și a jertfei creștine

†EMILIAN CRIȘANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului

Mergând pe calea istoriei bisericești, observăm dezvoltarea Bisericii întemeiate de Mântuitorul Iisus Hristos, de la o comunitate restrânsă la organizarea de noi comunități creștine, de la rugăciunea comună în case particulare și catacombe, la Sfintele Slujbe săvârșite în biserici și catedrale mici sau mari.

Cuvântul lui Dumnezeu s-a răspândit în lume, iar Biserica *Una, Sobornicească și Apostolică* a dovedit de-a lungul secolelor că este mijlocul prin care Dumnezeu cheamă la viața veșnică din Împărăția Sa toți oamenii, și că această instituție divino-umană nu poate fi distrusă: „Voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui pe dânsa" (Matei 16, 18).

Pe teritoriul țării noastre (în Dobrogea), în urma misiunii Sfântului Apostol Andrei au luat naștere comunități creștine, construindu-se primele basilici creștine, a căror prezență se observă până astăzi.

Ancorați în credința ortodoxă și realitatea bisericească și socială, Voievozii români din toate provinciile, împreună cu poporul dreptcredincios, au ctitorit biserici mici sau mari, în mănăstiri și parohii, încât cele mai multe sunt folosite și acum în săvârșirea cultului bisericesc.

Patriarhul Bartolomeu și Patriarhul Daniel la Sfințirea Catedralei Naționale

Monumentele acestea bisericești sunt vizitate, apreciate și promovate pentru ceea ce reprezintă arta creștină, dar și pentru folosul duhovnicesc al pelerinilor.

Împreună cu Biserica Ortodoxă, a ctitorit locașuri sfinte și oastea țării (Armata), iar victoriile acesteia, de multe ori, au stat la baza argumentării recunoștinței față de Dumnezeu pentru înălțarea unei biserici sau mănăstiri.

Așa s-a dorit și când Principatele Române au devenit independente, după Războiul de Independență (1877–1878), ca în capitala țării să fie înălțată o catedrală, simbol al unității și demnității românești.

În preajma recunoașterii Autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1885), Regele Carol I a promulgat primul Proiect de lege cu privire la noua Catedrală, prevăzând și un buget pentru început de 5 milioane lei (aur).Discuțiile interminabile și lipsa de consens în privința amplasamentului, precum și alte motive, au făcut ca proiectul catedralei să fie amânat.

Despre necesitatea ridicării unei catedrale au scris și oamenii de cultură ai timpului: Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ioan Luca Caragiale, Octavian Goga, Gala Galaction și alții.

„Când a sosit la București vestea că Curcanii noștri au cucerit reduta Grivița, Eminescu și eu am chibzuit să publicăm în „Timpul" un articol, în care arătam că Ștefan-Vodă cel Mare de fiecare victorie câștigată pe câmpul de război zidia întru mărirea lui Dumnezeu câte o mănăstire, și stăruiau ca Românii din zilele noastre să ridice și ei o catedrală la București, unde nu e nici o biserică mai încăpătoare, în care mulți creștini pot să se roage împreună pentru binele obștesc"[1], scria Ioan Slavici.

Mai departe, „în anul 1891 guvernul condus de generalul Ioan Em. Florescu hotărăște organizarea unui concurs internațional pentru proiectarea catedralei din București"[2].

Însă, banii alocați pentru construirea catedralei au fost folosiți în alte scopuri (construirea de școli etc.), încât în anul 1900 guvernul a plasat responsabilitatea înălțării catedralei Sfântului Sinod. În continuare, procesul împlinirii acestui obiectiv bisericesc a fost sistat datorită declanșării Primului Război Mondial.

După Marea Unire din anul 1918, discuțiile au fost reluate, iar Regele Ferdinand I printr-un Hrisov regal, alcătuit la propunerea Mitropolitului Primat Miron Cristea, se adresează Sfântului Sinod cu hotărârea de a se ctitori noua catedrală[3]: „...Suntem datori să ridicăm în Capitala tuturor Românilor (...), Biserica Mântuirii Neamului, ca simbol al unității sufletești a întregului neam"[4].

Ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie (1925) a constituit un motiv în plus pentru construirea noii catedrale. Din nou au fost purtate discuții pentru amplasarea ei, s-a alocat o altă sumă de bani pentru alcătuirea planurilor și începerea lucrărilor (3 milioane lei), s-au creat comisii, au fost elaborate primele proiecte pentru catedrală, și în cele din urmă, a fost sfințit locul (la baza Dealului Mitropoliei) în ziua de 11 mai 1919. Cu toate acestea, au apărut alte piedici și anume criza economică, Al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist în România.

După anul 1990 discuțiile au fost reluate, au fost propuse noi amplasamente, iar Patriarhul Teoctist a insistat asupra stabilirii definitive a locului viitoarei catedrale. În anul 1999 a fost sfințit locul din Piața Unirii, însă nici aici nu s-a putut realiza proiectul.

Așa se face că au trecut mai bine de 130 de ani de la lansarea dorinței ridicării unei catedrale reprezentative în București, încât aștep-

Patriarhul Bartolomeu și Patriarhul Daniel

tările unora au fost risipite, pe când speranțele altora au prins rădăcini.

În anul 2005 a fost prezentat un nou amplasament pentru catedrală, cel de pe Calea 13 Septembrie, numit *Dealul Arsenalului*.

Noul Patriarh al României, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel a sfințit locul în ziua de 29 noiembrie 2007 și a pus piatra de temelie pentru viitoarea Catedrală Patriarhală.

După realizarea tuturor lucrărilor pregătitoare (punerea în posesie a terenului, simpozioane tematice, concursul de proiectare a catedralei, licitația pentru selectarea proiectului, autorizația de construcție etc.), la sfârșitul anului 2010 au început lucrările de construcție a *Catedralei Mântuirii Neamului*.

Ca și înainte de regimul comunist, și după anul 1990, ctitorirea catedralei a stârnit discuții și potrivnicii, atât cu privire la necesitatea și costurile construcției, cât și în privința numelui de Catedrală a Mântuirii Neamului.

Istoria înălțării catedralei este lungă și bogată. Domnul Nicolae Noica a cercetat Arhivele Statului și cele ale Bisericii, alcătuind pe baza documentelor o istorie a catedralei de la începuturile ei până la anul 2011.

Părintele Patriarh Daniel a sintetizat rolul și importanța înălțării Catedralei Patriarhale prin următoarele cuvinte: „Biserica – locaș de cult exprimă arhitectural Biserica vie în calitatea ei de comunitate creștină care mărturisește pe Hristos Domnul și se împărtășește din viața și iubirea Lui. Simbolismul spațiului sacru al Catedralei are vocația de-a întări comuniunea oamenilor cu Dumnezeu și întreolaltă ca izvor de lumină și bucurie a vieții binecuvântate"[5].

În cei opt ani (2010-2018), Biserica Ortodoxă Română, prin candela rugăciunii și a jertfei, i-a luminat pe ctitori și lucrători pentru ca la împlinirea Centenarului Marii Uniri, Catedrala Națională să fie sfințită, ca mărturie a binecuvântării lui Dumnezeu, a unității neamului românesc și ca simbol al demnității ortodoxiei românești.

Hramurile Catedralei Naționale sunt „Înălțarea Domnului" (când este și Ziua *Eroilor Neamului*) și „Sfântul Apostol Andrei", acestea exprimând credința apostolică a poporului român și înălțarea lui prin credință, jertfă și smerenie în fața tuturor încercărilor din istoria bimilenară. Catedrala este și o recunoștință adusă eroilor neamului românesc care s-au luptat și au murit pentru Țară și Biserică: „Această nouă catedrală este, conform spiritului nostru voievodal, un simbol al faptului că am fost câștigători în războaiele care au decis destinul nostru istoric"[6], spunea Constantin Bălăceanu Stolnici.

Românii sunt chemați de Dumnezeu să scrie o pagină din istoria lumii, ca pregătire pentru viața veșnică, după cum profund a observat domnul prof. dr. Ilie Bădescu: „Chemarea la ridicarea Catedralei Mântuirii Neamului echivalează cu poftirea la nunta împărătească."[7]. Patriarhul Daniel a chemat ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii să devină ctitori și binefăcători ai Catedralei Naționale, încât mobilizarea poporului drept-credincios s-a concretizat în sprijinul financiar acordat noii catedrale.

Chiar dacă noua Catedrală Patriarhală este construită în preajma Casei Poporului – Palatul Parlamentului (Patriarhia a acceptat până la urmă acest amplasament), locul acesta este unul sacru și de jertfă, deoarece aici au existat cinci biserici: *Alba Postăvari*, *Spirea Veche* și *Izvorul Tămăduirii*, care au fost demolate, iar *Schitul Maicilor* și *Mihai Vodă* au fost translate de către regimul comunist.

Catedrala poartă și denumirea de *Catedrala Mântuirii Neamului*, după numele dat de Regele Ferdinand I, în sensul de recunoștință adusă lui Dumnezeu de către neamul românesc, care a fost salvat în numeroase lupte și războaie de la cucerire și desființare.

Catedrala Mântuirii Neamului

Catedrala Națională este construită pe o suprafață totală la sol de 13.668,5 mp, având înălțimea de 120,00 metri, lățimea (la abside) de 67,70 metri și lungimea de 126,10 metri.

Programul sfințirii Catedralei Naționale în Anul Centenar al Marii Uniri a fost bogat și adecvat unui asemenea eveniment, acesta desfășurându-se între zilele de 24 și 30 noiembrie 2018.

La invitația Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, la sfințirea catedralei au participat Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Arhiepiscopul Constantinopolului – Noua Romă și Patriarh Ecumenic, Înaltpreasfințitul Părinte Hrisostom, Mitropolit de Patras (Grecia), care a adus Sfintele Moaște (mâna) ale Sfântului Apostol Andrei, ierarhi ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și ai altor Biserici Ortodoxe surori, preoți și diaconi, oficialități și mult popor dreptcredincios.

Zilele Sfințirii Catedralei Naționale au debutat sâmbătă, 24 noiembrie, odată cu săvârșirea Slujbei de pomenire a Eroilor români, oficiată de Părintele Patriarh Daniel, înconjurat de părinții mitropoliți, preoți, diaconi, în prezența reprezentanților armatei și a veteranilor de război. Duminică, 25 noiembrie, a avut loc Slujba de Sfințire a Catedralei Naționale, fiind așezate în piciorul Sfintei Mese fragmente din moaștele Sfântului Voievod Martir Constantin Brâncoveanu și ale Sfinților Mucenici de la Niculițel: Zotic, Atal, Camasie și Filip, iar lângă piciorul Sfintei Mese a fost așezat Pomelnicul cu numele a 350.000 de eroi români cunoscuți, listă pusă la dispoziția Patriarhiei Române de către Ministerul Apărării Naționale. În continuare a fost săvârșită prima Sfântă Liturghie în Catedrala Națională. Părintele Patriarh Ecumenic a rostit un cuvânt de învățătură în care a subliniat importanța Bisericii Ortodoxe Române în viața poporului român și lucrarea jertfelnică a Patriarhului României.

Preafericitul Părinte Daniel a mulțumit tuturor ierarhilor, preoților, monahilor, credincioșilor și instituțiilor care au sprijinit înălțarea Catedralei Mântuirii Neamului. Prin Patriarhul ei, Biserica Ortodoxă Română a dorit să facă un dar poporului român la Centenarul Marii Uniri (1918–2018).

Mii de pelerini au pășit pragul noii catedrale încă din ziua sfințirii ei și până la sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei, primul hram al locașului sfânt. Sărbătoarea hramului a fost împodobită de prezența și slujirea Preafericitului Părinte Teofil al II-lea, Patriarhul Ierusalimului, ca o legătură spirituală între Ierusalimul unde Domnul nostru Iisus Hristos a pătimit, a murit și a înviat, și primul dintre ucenicii Săi, Sfântul Andrei care a încreștinat poporul român.

Lucrările la Catedrala Națională continuă cu finisajele la exterior, împodobirea pereților cu pictură (mozaic), realizarea mobilierului bisericesc și construirea anexelor ce se constituie într-un ansamblu patriarhal: catedrala, clădiri administrative, cămin pentru pelerini, clinică, cantină socială, muzeu ș.a.

Credincioșii la sfințirea Catedralei Naționale

Prin rugăciune, jertfă, dăruire și unitate, nădăjduim să vedem finalizată această lucrare complexă și necesară din Capitala României, o dorință a generațiilor trecute, o mărturie și lucrare a actualei generații și un ajutor pentru cei care vor veni de la neexistență la existență în țara aceasta și pe calea către Împărăția lui Dumnezeu.

După cuvintele părintelui Nicolae Steinhardt, „Dăruind vei dobândi", putem spune că darul poporului român pentru Catedrală (Biserică) a fost transfigurat prin jertfă și rugăciune în darul lui Dumnezeu pentru o țară care a dobândit bucuria înălțării din istorie către cer și veșnicie.

NOTE

1 „Arhitectura", Anul II, 1924 apud Ziarul „Lumina de Duminică", nr. 47 (673), Anul XIV, 25 noiembrie 2018; „Lumina literară și artistică", p. 4.

2 Nicolae Șt. Noica, *Catedrala Mântuirii Neamului – istoria unui ideal,* Editura Basilica, București, 2011, p. 10.

3 *Ibidem,* p. 11.

4 *Ibidem,* p. 7.

5 *Catedrala Națională, un dar pentru Centenarul României,* în Ziarul „Lumina de Duminică", nr. 47 (673), Anul XIV, 25 noiembrie 2018, p.1.

6 Ștefania Coșuleanu, *Catedrala Națională, ocrotire divină și cinstire a eroilor,* în Ziarul „Lumina de Duminică", Anul XIV, nr. 46 (672), 18 noiembrie, 2018, p.3.

7 Prof. dr. Ilie Bădescu, *Chemarea Catedralei, răspunsul Patriarhului,* în Ziarul „Lumina de Duminică", nr. 47 (673), Anul XIV, 25 noiembrie 2018, p.3.

HISTORY AS A FULFILLMENT OF THE PRAYERS AND THE CHRISTIAN SACRIFICE

The People's Salvation Cathedral is situated in Bucharest and it is the tallest and largest Orthodox church in the world by volume and the third in the world by area. It is located on Spirea's Hill (Arsenal Square), facing the same courtyard as the Palace of the Parliament. The cathedral is dedicated to the Ascension of Christ and to Saint Andrew the Apostle, protector of Romania.

Keywords: People's Salvation Cathedral, Romanian Orthodox Church, Bucharest, King Carol I, Independence War

Generalul de brigadă Bogdan Cernat

Biserica este locul unde ne regăsim liniștea și unde putem să purtăm un dialog cu Dumnezeu

afirmă generalul de brigadă ***BOGDAN CERNAT, comandantul Brigăzii 30 Gardă „Mihai Viteazul"***

A consemnat
Comandor (r) dr. Marian MOȘNEAGU

Reporter: *Domnule General, dincolo de palmaresul celor 159 de ani de remarcabilă evoluție istorică, Brigada 30 Gardă „Mihai Viteazul" reprezintă nu numai o instituție emblematică a Armatei României, ci și o entitate cu totul și totul aparte. Care este mobilul acestei simbioze dintre uniforme, simboluri și ceremonialele militare ca mesaj imagistic și identitar?*

General de brigadă Bogdan Cernat: Prin specificul misiunii sale suplimentare, dar și ca păstrătoare și depozitară a tradițiilor tuturor unităților de gardă, Brigada 30 Gardă „Mihai Viteazul" a devenit emblematică nu doar pentru armata țării, ci pentru România. Acest lucru s-a realizat în timp, prin munca și eforturile a generații de ofițeri, subofițeri și soldați, prin păstrarea vie a legăturii cu istoria mai îndepărtată sau recentă, prin impunerea și respectarea unor standarde specifice. Fiecare element al uniformei ce aparține mai multor epoci istorice, alături de prestația impecabilă a militarilor, crează emoție și mândrie în sufletele celor prezenți la activități. Cel mai grăitor exemplu este faptul că de foarte multe ori la sărbători naționale militarii brigăzii sunt primiți cu admirație și chiar cu aplauze din partea celor prezenți.

În urma participării la numeroase manifestări desfășurate cu prilejul aniversărilor zilelor naționale ale statelor europene, nu doar românii, dar și străinii, militari și civili, recunosc uniforma de protocol și ne identifică ca reprezentând România.

Reporter: *Prin alură, ținută și prestație, subordonații dumneavoastră, de la soldat la ofițer, demonstrează cu prisosință că sunt nu numai veritabili profesioniști, dar și că sunt cu adevărat mândri că fac parte din Garda de Onoare. Am putea spune că spiritul de corp, seriozitatea, tradiția și camaraderia sunt definitorii pentru codul deontologic al personalului Brigăzii 30 Gardă „Mihai Viteazul". Cum poate accede un tânăr ofițer, maistru militar, subofițer sau SGP-ist în acest corp de elită al Armatei Române?*

B.C.: Militarii brigăzii reprezintă, ca toți ceilalți camarazi, România însă, mai mult decât ceilalți, prin misiunea noastră specifică, noi reprezentăm Armata României. În acest context, apartenența la unitatea de gardă reprezintă o provocare pentru orice militar. Atunci când fiecare gest, fiecare mișcare, fără a mai vorbi de ținută, trebuie să fie impecabile, concentrarea trebuie să fie maximă, iar emoțiile trebuie să fie sub control. De aceea, selecția este un proces continuu, însă opțiunea și angajamentul militarilor sunt esențiale. Cei care nu înțeleg faptul că participarea la aceste misiuni este solicitantă din toate punctele de vedere și presupune, de multe ori, un program deosebit de încărcat și alte sacrificii asociate, nu pot face parte din garda de onoare.

În cazul brigăzii se aplică acel principiu care spune că ori îți place ceea ce faci și te dedici complet ori te îndrepți către altceva; jumătățile de măsură nu sunt acceptate și nici acceptabile.

Reporter: ***Pentru dumneavoastră, Brigada 30 Gardă a fost dintru început o opțiune sau este doar o etapă în carieră? Apropo, când ați luat contact pentru prima dată cu această instituție?***

B.C.: În general, pentru un ofițer fiecare etapă a devenirii și dezvoltării sale ca profesionist este importantă, iar atunci când aceasta se desfășoară în unitatea de gardă, parcursul său în carieră este influențat major. Personal, experiența mea este oarecum diferită, ținând cont că am pășit în această cazarmă de copil, iar relația mea cu unitatea este și parte a legăturii de familie (tatăl domniei sale a fost comandant al acestei unități de elită – **n.n**.). Ulterior, ca ofițer de carieră, opțiunea pentru gardă a fost una firească, legătura fiind deja stabilită.

Reporter: ***De la accederea dumneavoastră în acest corp al spectacolului cazon și până în prezent, ce performanțe notabile ați atașat cărții de vizită a acestei prestigioase instituții?***

B.C.: Prezența la orice activitate trebuie să inspire încredere în militarii Armatei României și să anime sentimentele de mândrie națională ale cetățenilor. Legătura între cetățenii României și Armată trebuie întărită cu fiecare apariție în parte. În acest sens, cred că va rămâne pentru mult timp de aici înainte în amintirea colectivă modul ireproșabil în care militarii brigăzii au onorat personalitatea Majestății Sale Mihai I al României pe timpul funeraliilor naționale.

De asemenea, foarte importantă este amplificarea laturii educative a misiunii brigăzii prin dezvoltarea de legături noi cu comunitatea locală. În acest sens, exemple sunt colaborarea cu Școala Gimnazială „Orizont" sau organizarea Zilei Porților Deschise.

Reporter: ***Pentru militarii pe care îi admirăm și-i apreciem la superlativ la fiecare ceremonie, la parada militară de Ziua Națională sau cu orice alt prilej, evoluția atât de sobră, riguroasă și spectaculoasă incumbă, fără îndoială, zeci și zeci de antrenamente, ore de instrucție istovitoare, pentru ca, în final, orice secvență să se deruleze ireproșabil. Dar, cu toate acestea, Brigada de Gardă nu înseamnă numai protocol și de reprezentare, ci și misiuni de luptă. Care este spectrul acestora?***

B.C.: Misiunea de bază a oricărui militar și, indiscutabil, a oricărei unități militare este să lupte acolo unde și când națiunea o va cere. Brigada 30 Gardă nu face excepție. Încă de la începuturi, Batalionul 1 Tiraliori a fost o unitate luptătoare cu misiuni suplimentare de reprezentare.

Astfel, zilnic militarii brigăzii continuă să treacă de la decorul solemn și fastuos al Palatului Cotroceni, la praful sau noroiul câmpului de instrucție, de la sabia de ceremonie cu lama frumos ornamentată și mâner decorat cu pietre strălucitoare, la raniță și armament modern. Militarii brigăzii au fost, sunt și vor continua să fie prezenți în teatrele de operații, în comandamente ori unități de manevră.

Reporter: ***Desigur, pentru orice subordonat, bărbat sau femeie, atingerea unui anumit nivel de prezentare și reprezentare constituie nu numai o provocare ci și o supradoză de efort fizic și intelectual, care atinge deseori limita maximă. Din acest punct de vedere, care este profilul socio-moral al unui reprezentant al instituției dumneavoastră? Determină, aceste solicitări, o dinamică aparte a resursei umane?***

B.C.: Profilul socio-moral al unui militar al unei unități de gardă implică oriunde în lume, nu doar la Brigada 30 Gardă, un puternic simț al datoriei, dar și al măsurii, pentru că așa cum spuneam, un militar al gărzii trebuie să găsească echilibrul între cele două fațete ale activității sale – cea de militar care se pregătește pentru ca în caz de nevoie să respecte jurământul de credință, cu cea de militar aflat în lumina reflectoarelor, unde orice detaliu contează, unde nu se reprezintă doar pe sine, ci ceva mult mai important decât el ca persoană. Acest lucru influențează decisiv profilul militarilor unității. Caracterul acestor militari este modelat de stresul fizic și psihic pe care îl înfruntă cu ocazia activităților specifice.

Reporter: ***Este evident faptul că Brigada de Gardă reflectă, în cel mai înalt grad, un adevărat cult pentru spiritul, cultura și tradițiile militare. Spuneați cândva, deloc metaforic, că în instituția pe care o conduceți „atenția pentru detalii capătă o conotație religioasă". Dincolo de acest cult al împătimirii profesionale, am remarcat în incinta Brigăzii o biserică, o sală de tradiții și mai multe statui. În ce manieră utilizați acest arsenal al simbolisticii naționale în relația cu societatea civilă?***

Defilarea detașamentului Brigăzii 30 Gardă „Mihai Viteazul" la Ziua Națională a României

B.C.: Biserica este locul unde ne regăsim liniștea și unde putem să purtăm un dialog cu Dumnezeu, să-i cerem ajutorul și călăuzire sau să-i mulțumim.

Sala de tradiții este locul în care, dincolo de efortul și iureșul activităților, istoria devine palpabilă, locul unde munca fiecăruia dintre noi, de la soldat la ofițer, generație după generație se transformă în istorie, care uneori și pe noi, cei care am trăit-o, ne uimește. Noi ne amintim efortul, concentrarea, execuția și atât, însă aici, privind o fotografie, un obiect realizăm imaginea de ansamblu, acea imagine care este istorie și din care am fost parte.

Acele monumente pe lângă care trecem în drumurile noastre zilnice constituie repere ale trecutului unității și ale acestor locuri, dar și o modalitate de a crea un spațiu cu o energie deosebită.

Toate acestea poartă invariabil amprenta cazonă, reflectată de simbolurile naționale și de personalitățile istorice, iar societatea civilă este din ce în ce mai interesată de tot ceea ce înseamnă Armata ca instituție aflată, alături de Biserică, pe primele locuri ale încrederii sale. În acest context, relația cu societatea civilă se construiește în spațiul binecuvântat al bisericii militare, unde ne întâlnim militari și civili și continua cu diferite ocazii în cazarmă, la Sala de tradiții sau în afara acesteia.

Reporter: *Domnule General, efectivele din subordinea dumneavoastră sunt omniprezente în spațiul public – în școli, în parcuri, la mall, în emisiuni radio-TV, la Patriarhie, la monumente ș.a.m.d. Ce obiective țintiți în următoarea etapă?*

B.C.: Personal, îmi doresc să continuăm să ne pregătim cu aceeași perseverență pentru a putea răspunde „Prezent" oriunde și oricând vom fi solicitați. Ideal este să evoluăm permanent pentru a putea face față provocărilor viitorului. Aceasta se poate realiza numai prin muncă și educație, de aceea mă voi asigura ca toți militarii brigăzii să nu se abată de la aceste cerințe esențiale.

Reporter: *Domnule General, ați răspuns cu entuziasm solicitărilor Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu" și ne bucură faptul de a vă avea parteneri la împlinirea „Misiunii" noastre de evocare a trecutului de luptă și a figurilor legendare ale eroilor neamului. Care este mesajul dumneavoastră pentru cei care și-au asumat benevol această nobilă misiune?*

B.C.: Suntem onorați de invitația de fi alături de dumneavoastră – oameni de cultură, cadre didactice universitare, istorici, arhiviști, preoți, militari de carieră –, toți cei care v-ați asumat o misiune atât de delicată și importantă, aceea de a evoca trecutul de luptă și eroii neamului românesc, punând în slujba acesteia nu doar cunoștințele și eforturile asidue, ci întreaga ființă, pentru că și această „Misiune" impune prețul întreg, nu jumătăți de măsură.

Noi, militarii Brigazii 30 Gardă „Mihai Viteazul", vă putem asigura că vom susține cu tot ceea ce ne este în putere acest admirabil efort, pentru ca „Misiunea" dumneavoastră să-și atingă cu prisosință nobilul ei țel.

1922. Încoronarea Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria

Miracolul Unirii

General (r)
GRIGORE BUCIU[1]

Există o apreciere mai veche, devenită între timp un loc comun, potrivit căreia, existența în istorie a poporului român este un miracol. Ea definea insula latină din jurul Carpaților înconjurată de o mare străină. O mare care i-a tot trimis valurile să o erodeze și să o înghită cumva în adâncurile unuia sau altuia dintre popoare. Nu s-a reușit acest lucru. Insula căreia la începuturi i se spunea Geto-Dacia, era locuită de un popor pe care alții l-au numit traco-iliric, got, vlah, valah, olah etc., iar el și-a spus că este român sau rumân.

Nu știm de ce și-a spus așa. Nu credem că în amintirea cuceririi romane care i-a distrus templele în care erau slujiți și cinstiți zeii și strămoșii lui, și care l-a jefuit de bogățiile pe care le deținea.

Frizele de pe Arcul de Triumf a lui Traian, din orașul Benevento, care este capătul drumului din care a plecat împăratul să cucerească Dacia, prezintă cu generozitate șirurile de care, de animale și de sclavi, care se îndreaptă spre Roma. Cât de mare era jaful ne-o spune numărul mare al zilelor de triumf. Cezar după cucerirea Galiei și trecerea Rubiconului a sărbătorit zece zile, Traian după cucerirea Daciei și-a etalat prada timp de o sută de zile.

Existența poporului român este miraculoasă pentru că a ieșit de sub dominația romană cu crucea în mână, în condițiile în care creștinismul era ars pe rug în arena gladiatorilor din orașul etern.

A intrat așa, în codrii săi care înconjurau Carpații pe ambii lor versanți, pentru a trăi singur și neștiut aproape o mie de ani. Când l-au descoperit noii cuceritori era deja grupat în jurul bisericilor de lemn și al crucilor din răscrucea drumurilor, încrezător într-un Dumnezeu care-l învață să fie răbdător și încrezător în soarta lui pe pământ. Și-a fost!

Când s-a unit și a reușit, în 1918, să-și întemeieze un stat unitar care să-i cuprindă pe toți ai săi, a fost un miracol. Cel mai mare miracol. Cel mai mare dar pe care a reușit să și-l facă șieși, după mai multe încercări.

Primul demers a fost a lui Burebista, care a încercat o formulă de rezistență viabilă în fața Imperiului Roman ajuns în Balcani, a doua a încercat-o Mircea, care a luat în stăpânire regatului lui Dobrotici de la Caliacra până dincolo de Dunăre, spre ținuturile tătărăști, a urmat Mihai Viteazul, care a strâns la un loc țările românești sub sceptrul și voința de la Alba Iulia. Alexandru Ioan Cuza ajuns domn, aproape fără să vrea, a unit la București cele două principate române, ca după aceea, Ferdinand și Maria să se încoroneze la Alba Iulia ca regi ai României Mari.

Privind retrospectiv, ne dăm seama că toți acești mari bărbați nu s-au bucurat prea mult de unire. Au fost asasinați ori alungați de pe tron. Cu excepția lui Mircea cel Bătrân, care a pierdut Dobrogea la scurt timp după ce-și întregise țara din motive strategice. Avea nevoie de un punct de sprijin puternic, dincolo de Dunăre, pentru a opune rezistență turcilor otomani, care erau în etapa de distrugere a ceea ce mai rămăsese din Imperiul Roman de Răsărit și a-i cuceri țara. Ferdinand Întregitorul a murit la scurt timp după încoronare. Moartea Reginei Maria, însă nu este elucidată, curtea regală rămânând închisă în secretele ei, regina jucând un rol cu totul deosebit în alegea aliaților la intrarea României în război și apoi în sensibilizarea mai marilor lumii de la Conferința de Pace de la Paris, în legătură cu drepturile legitime ale românilor, negociate cu ei, la ieșirea din neutralitate. Iuliu Maniu, arhitectul din umbră al conceperii și organizării Marii Adunări de la Alba Iulia, îndreptățită să proclame unirea, a fost martirizat de ai săi și ucis în închisorile comuniste. Este un blestem al acestui neam care l-a ajuns din urmă și pe președintele care a scos România din anonimatul lagărului comunist în 1968, și a propulsat-o pe coordonatele diplomației mondiale.

Aceste nume ale istoriei noastre sunt vârfurile aisbergului, care arată că Unirea de la 1918 a fost pregătită mai multe secole la rând și încercată de mai multe ori, cu rezultate vremelnice ori parțiale. Neîmplinirea acestei dorințe nu a fost cauzată de nepriceperea cuiva, ci de conjuncturile istorice mereu nefavorabile. Niciuna dintre puterile imperiale care ne strângeau între ele, stivindu-ne de Carpați, nu-și doreau o Dacie renăscută, care să bareze accesul la bogățiile pe care le stăpâneau cu drept istoric românii.

Sub apele istoriei pe care a plutit aisbergul românesc a stat conștiința unității naționale, aceeași în toate părțile locuite de români. Acesta este de fapt, miracolul Marii Uniri, existența în timp a acestei conștiințe, care s-a clădit prin credință creștină, limbă, obiceiuri, tradiții și o legătură ancestrală cu pământul. Sacralitatea pământului, ca spațiu de existență, poate fi descifrată și din etimologia cuvântului *țară*. Termenul își are originea în „terra" latinească, însemnând pământul în general, din care a derivat în română cuvintele țărână și țarină. Țărâna din care suntem făcuți și arătura care ne ține. Cuvântul *patrie* a intrat târziu în limbă, prin intelectualitatea franțuzită, dar țăranul nu l-a uzitat. Nu pentru că era un neologism, ci pentru că nu exprima realitatea ancestrală a existenței românești. Patria e legată de cuvântul *pater*, tatăl întemeietor al națiunii prin sabie și cucerire. Or, în spațiul carpato-dunărean nu era cazul. *Țara* ca expresie administrativă a fost aici odată cu pământul, adică totdeauna.

Vechii codri românești, ale căror urme se disting în denumirea unor localități din nordul țării și din Basarabia, au format sistemul administrativ, în tradiția dacică probabil, după retragerea romană. Ei au fost precursorii țărilor ce alcătuiesc țara cea mare. E o realitate a Evului mediu timpuriu, când vechii codri, loviți de valurile mișcătoare ale popoarelor ce migrau spre vestul Europei, s-au unit în Țara Oașului, Maramureșului, Crișurilor, Bârsei, Făgărașului, Oltului, Brodnicilor etc. Niște țări pe care le puteai străbate călare în trei zile, așa cum o face fiul fiecărui împărat din poveștile noastre populare.

Toate erau asemănătoare, în toate se vorbea aceeași limbă și se practicau obiceiuri asemănătoare, toate se închinau în aceeași credință. Această unitate culturală este uluitoare și încercăm să o explicăm, deoarece ea a fost pregătită să primească Unirea cea Mare de la 1918, pe care ea însăși o tot pregătea încă de pe vremea când Burebista tăia viile. Dar nu pentru a stârpi presupusa beție, ci pentru a centraliza practica religioasă, suportul spiritual al unității geto-dacilor, dincolo de dezbinările politice.

Granițele dintre țări, dintre provinciile istorice românești au fost permeabile. Existau doar pentru încasarea taxelor vamale și pentru

stabilirea limitelor până la care o entitate statală sau alta percepeau impozitele și își exercitau autoritatea. Abia politica de maghiarizare forțată a dus la o întărire a graniței, cu Principatele Unite și apoi cu Regatul, dar în conștiința țăranilor ele nu existau. Un exemplu în acest sens este replica lui Badea Cârțan, prins cu sacul de cărți de un străjer, care l-a întrebat ce duce ascuns peste hotar. „– Care hotar? – s-a mirat el – dracu' a mai văzut hotar prin mijlocul țării!".

Cu alte cuvinte, stăpânirile cu hotar erau nefirești și vremelnice, în timp ce țara exista unită în credință și limbă, o unitate normală și greu de aplicat. În Franța, Germania, Italia nu exista o limbă comună pentru toți locuitorii. Dialectele lor sunt atât de diferite, încât nu se înțeleg unii cu alții. Limba comună era latina, limba bisericii catolice considerată sacră. Limba de cult, străină fiind, nu era în situația de a fi înțeleasă de masa credincioșilor din comunitate. Unificarea limbilor lor s-a făcut târziu prin impunerea limbii literare. Reforma lui Luther, prin care s-au tradus din latină cărțile religioase, a jucat un rol esențial. Limba și credința au devenit atât de legate între ele, în spațiul românesc, încât au fost considerate lege. O lege care avea un fel de sens juridic divin. „A-ți lăsa legea" avea înțelesul de a renunța să mai aparții neamului tău, care trăiește în credința părinților, vorbind limba mamelor și își desfășoară viața zilnică într-un ritual moștenită din bătrâni.

Mișcându-se într-o civilizație a lemnului, cu biserică, casă și gospodărie de lemn, la baza căreia stă o frăție sacră cu pădurea și muntele, românii și-au trăit propria identitate, comportându-se ca un neam teologic. Locuitorii satelor noastre au muncit, s-au născut, au murit și și-au împlinit menirea pământeană după anumite ritualuri. Toate acestea aveau o legătură organică străveche cu unitatea credință, care a fost aceeași în întregul spațiu locuit de ei.

Preoții au fost factorii de propagare ai unității naționale. Odată cu transmiterea credinței prin ritualuri și ceremonii religioase, precum și prin apostolatul zilnic, preoții au întreținut ideea de identitate a unuia cu celălalt, într-o unitate alcătuită în jurul lăcașului de timp.

Acest lucru nu s-a petrecut doar în creștinism. El vine din adâncul istoriei, indiferent de caracterul religiei practicate. Este un fapt dovedit arheologic că statuetele de lut ce le reprezintă pe zeițele pământului în jurul marii zeițe mame a fecundității, sunt așezate în număr de 21, mereu la fel, indiferent de distanța dintre lăcașele de cult. Cultura Cucuteni este unitară pe o arie imensă, în care e cuprinsă o parte din Ardeal, Moldova centrală și nordică până înspre părțile Kievului. Vasele lor, excelent executate de mână și decorate nu identic, ci în aceeași manieră, cu o multitudine de simboluri, demonstrează aceeași practică ritualică, același gen de așezare aleasă de marea preoțească după aceleași criterii. Slujitoarele cultului soarelui, în care configurarea spiralată a timpului prefigurează credința în nemurire a geto-dacilor, poartă straie ideatice destrămate pe poale. Urmele acestui port se regăsesc în ciucurii de pe catrințele femeilor noastre, care se îmbrăcau țărănește până mai ieri.

Multe din reprezentările simbolice de pe vase le regăsim în ornamentația de pe pieptarul și cojocul românesc, iar unele se mai păstrează și în decorarea caselor din Bucovina. Le regăsim închipuite în aluat, aplicate pe colacii mortului, ca semn că viața și moartea fac parte ele însele dintr-o unitate, chiar dacă se petrec în planuri diferite.

Simbolurile vechi geometrice și animaliere, care arătau prin frumusețea plastică fața vizibilă lumii și rezervau în adâncimea lor înțelesul ascuns dar la vedere, au trecut de pe vasele de Cucuteni pe straiele țărănești. Inițiații au dispărut treptat, frânturi de înțelesuri s-au transmis oral, simbolul devenind pur decorativ. Oare?

Țăranii români s-au înveșmântat până în urmă cu o sută de ani în straie albe, amintindu-i pe vechii sacerdoți, brodate cu vechile semne ale cunoașterii profunde. Oamenii nu le mai înțelegeau, dar le respectau și le transmiteau mai departe, conștienți că, asemenea numelui propriu, ele reprezintă identitatea lor, ca neam și credință. Diferențele sunt date de modul de aranjare pe mânecă și pe piept, pe spate ori pe manșete și creată acea diversitate a amănuntului în marea unitate culturală. Diversitatea de pe îmbrăcăminte și de modalitate de a căuta poezia ține de identitatea comunității locale. Mamele neamului, asemeni marilor preotese, au avut grijă de limba neamului, de perpetuarea lui și de expresivitatea comunicării care expune comunitatea, cunoașterii lumii înconjurătoare.

Românii au făcut Marea Unire în straiele lor țărănești, brodate cu semnele ancestrale, care vorbeau despre străvechea lor credință despre unitate în general, pe care a crescut neamul românesc rezistent la toate dezbinările politice.

Nu putem spune că nu ne tragem și din îndepărtata și unitara civilizație a cucutenilor, dacă îi identificăm rămășițele până în ziua de astăzi. Dacă bulgarii recunosc etapa tracică dintre Dunăre și Balcani ca civilizație de substrat al lor ca popor european, noi de ce n-am face-o, fiind chiar statornici pe același loc?

Nu știm când matriarhatul religios a devenit patriarhatul de mai târziu, dar putem bănui de ce. Important este că unitatea religioasă s-a păstrat. Istoricii recenți ai religiei geto-dacilor afirmă că în

cetățile de pământ dacice, în marile așezări din Dobrogea, Moldova, Muntenia, modul de plasare a templelor era același. Sub formă de spirală, cu funcționalități diferite, dar toate cu rol fundamental de învățătură, cu niveluri diferite de acces, desigur. Sunt șapte ca număr, configurând prin așezarea în spațiu ideea de spirală. Un simbol moștenit, cu excepția Sarmizegetusei Regia, care este o creație mai târzie și cu totul specială. Templele din celelalte dave au păstrat această concepție.

Unitatea de credință s-a transmis prin istorie și a fost conservată de preoți – învățații locului – prin ritual și învățătură. Unitatea portului li se datorează și lor. Un popor îmbrăcat în straie albe, alternate cu piese de îmbrăcăminte negre sau colorate cu discreție, și mai ales din nevoia de a armoniza cromatic ornamentația, și ea de foarte multe ori simbolică, nu poate fi decât unul ancorat într-o gândire sacră despre el și univers.

Creștinismul adus la malul mării de apostolul Andrei a găsit un popor pregătit să-l primească. Zamolxis și Iahve erau foarte asemănători, au avut aceeași ascendență de la condiția umană la cea divină, ambii sunt conducători de popor prin învățătură și susțin continuitatea existenței, negând dispariția prin moarte. Preoții geto-daci au înțeles primii sensurile noii învățături și au aplicat-o peste învățăturile lor asemănătoare în esență și diferite în amănunt, dar nu ireconciliabile.

Ideea de unitate s-a concentrat în jurul crucii, în mod firesc și foarte puțin dogmatic, ceea ce explică și toleranța românilor față de celălalt care crede într-o altă cale. Unii învățați contemporani vorbesc despre un creștinism epidermic, adică unul care nu intră în profunzimea dogmei.

S-ar putea să fie așa, dar tocmai aceasta ne-a salvat, în condițiile în care, după marea schismă a bisericii, din 1054, în ochii catolicismului au devenit schismatici. Catolicismul agresiv venea dinspre apus, hotărât să convertească poporul din Carpați, care stătea în calea ungurilor și polonezilor, barând, avantajați de teren și de bogăția pe care o stăpâneau, drumul spre Constantinopol.

Spiritul catolic încerca cu disperare să intre în altarul bisericii de lemn și fiindcă apărătorii ei nu-și puteau abandona legea, au spulberat biserica. În multe rânduri, în ultima mie de ani. Dar spiritul credinței românești a rămas, mutându-și ritualul lângă crucea din răscruce, unde îl chemau pe Dumnezeu să-și arunce privirea asupra lor.

Preotul ardelean a fost bătut, schingiuit, sărăcit, alungat, transformat în iobag, el și urmașii lui, dar nu a putut fi înlăturat. El a făcut parte din acea categorie de lideri care își aveau menirea în sânge și cultiva în permanență speranța, ajutat de învățătura creștină și de datoria străveche a responsabilității față de poporul lui.

Acceptarea istoriei potrivnice nu a fost o abdicare de la demnitatea sa ca neam, ci o convingere că Dumnezeu îi încearcă credința, precum în cazul biblicului Iov și că în final va veni și salvarea. El este dator să trăiască în legea lui, așa cum se poate, păstrarea ei fiind singura care îi poate salva.

Spiritul slav a intrat în altarele românilor în sud și în est, slavona fiind cea de-a patra limbă sacră a creștinismului și limba de circulație în Balcani, în condițiile decăderii Bizanțului, limba scrisului și a actelor, dar nu a putut deveni limba credinciosului. Spiritul românesc era consolidat în unitatea sa de dinainte și nu a putut fi slavizat, deși a împrumutat multe cuvinte.

Ardelenii au învățat din istoria propriei lor aristocrații că dacă părăsești ortodoxia, îți pierzi la scurtă vreme limba și devii ungur catolic, mai ungur decât ungurii nativi. Astfel ardelenii au devenit, cum spune Nicolae Iorga, un popor de preoți și țărani, în timp ce peste munți era un popor de voievozi și țărani. Presați de tăvălugul catolicizării, preoțimea, rămasă singură să păstorească un popor covârșit de povara străină, și-a îndreptat privirile spre frații de peste munți. Iar voievozii, vlădicii și mănăstirile n-au ezitat să-i ajute, să construiască lăcașuri, să trimită cărți, să trimită călugări, să hirotonească, să-i adăpostească, să pledeze pentru ei. Acestea au contribuit la păstrarea unității. Ieudul, Feleacul, Sâmbăta de Sus, Prislopul au devenit centre importante de iradiere, cărora i s-a adăugat Alba Iulia, prin mitropolia lui Mihai Viteazul, care a rămas ca idee fecundă și după ce biserica mitropolitană a fost radiată de sub ferestrele Palatului Voievozilor.

Unirea cu Roma n-a fost o abdicare, ci o soluție de salvare. Nu știu cât au câștigat preoții uniți ca privilegii, dar au câștigat românii, prin Școala Ardeleană, Blajul devenind *capitala renașterii demnității naționale*, căruia i s-a adăugat varianta ortodoxă de la Sibiu.

Școala Ardeleană a făcut greșeli, fără îndoială, dar are meritul de a fi trezit din amorțeală românitatea. Și ei, și ortodocșii au scos poporul din ignoranță, au format o intelectualitate la nivel local, conștientă de sine și de drepturile pe care românii sunt îndreptățiți istoric și cultural să le pretindă. Mai mult, au întemeiat învățământ românesc în București, la Cernăuți, la Chișinău, prin care s-au format

propagatorii ideii de românitate continuă și de unitate care își caută o rezolvare politică.

Românii instruiți în tinda bisericii au ajuns să fie știutori de carte, în Ardeal (acolo avem statistici) în proporție de 42%, la începutul secolului al XX-lea, și o pătură intelectuală consistentă, chiar dacă aceasta era ținută sub obroc de unguri. Totuși a existat un instinct de adaptare formidabil, care i-a propulsat pe mulți în elite. Deputații români din Parlamentul de la Budapesta vorbeau o maghiară impecabilă, respectau legile și regulile, dar luptau pentru drepturile românilor.

Acest lucru explică rapiditatea uluitoare cu care s-au mișcat în toamna anului 1918, când s-a ivit oportunitatea autodeterminării. Cei peste 300 de preoți români, considerați de unguri cei mai periculoși trădători de patrie, o patrie unguroască, s-au întors din lagăre, închisori și din privările de libertate fără a fi judecați, și, împreună cu fruntașii satelor, au organizat impecabil unirea cu țara mamă – Regatul României. Fuseseră ridicați la intrarea României în război, după ce fuseseră strict supravegheați de la începerea războiului, cu doi ani mai înainte.

În Basarabia, care nici nu putuse fi luată în calcul pentru unire, printre condițiile puse de România Antantei, la intrarea în conflagrație, lucrurile stăteau altfel. Doar 2% dintre basarabeni știau carte. Preoții erau ruși, numiți de Patriarhia de la Moscova, și totul se desfășura în limba rusă. O parte din populație se rusificase deja, în cei o sută de ani de gubernie țaristă. Dar, majoritatea țărănimii se retrăsese în sine și trăia în credința și cultura ei tradițională, păstrându-și identitatea.

Această stare de lucruri l-a făcut pe P.P. Carp invite în Consiliul de Coroană să intrăm în război împotriva Rusiei. Basarabenii, spunea el vor fi pierduți în scurtă vreme, dacă nu sunt eliberați.

Ironia istoriei face ca tocmai această provincie neluată în calcul la intrarea în război, să fie prima care se unește cu România. Dar fără greșelile guvernului provizoriu din februarie 1917, de la Petrograd, și fără amenințarea pe care o reprezintă un stat bolșevizat și instabil, probabil că acest eveniment n-ar fi avut loc. Este unul din jocurile riscante și inteligente pe care România le-a jucat atunci, în condiții extrem de dificile pentru statalitate.

Dar minunea s-a petrecut și a fost primul pas politic spre împlinire, după ce armata dăduse o jertfă enormă de sânge și de vieți omenești și era în situația de a-și vedea nevalorificate victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au însemnat foarte mult în economia generală a războiului.

În Bucovina, situația românilor era asemănătoare celor din Banat, ambele provincii fiind subordonate direct cancelariei de la Viena. Ambele erau însă râvnite cu ardoare de alții, care au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a împiedica unirea de la 1918. Austria, Ucraina, Rusia, chiar și Ungaria pretindeau Bucovina. Austria și Serbia pretindeau Banatul. Ungurii tot Ardealul, toate integrate în state federalizate prin care să se salveze imperiile.

Unirea a făcut-o poporul român în ansamblul său, dar miracolul Unirii pregătit îndelung și cu sacrificii de același popor român, de-a lungul întregii lui existențe, a fost posibil prin mijlocirea preoților, dascălilor, intelectualilor ajunși politicieni, fruntașilor localităților.

Ei au fost capabili și pregătiți să coaguleze voința populară și să o canalizeze spre Alba Iulia, Cernăuți, Chișinău și de acolo spre Bucureștiul eliberat, în care, la 1 decembrie 1918, intrau, întorși din refugiu Regele Ferdinand și Regina Maria, întregitorii.

Ei aveau să se încoroneze nu peste mulți ani ca întregitori ai voinței unite a românilor, în noua Catedrală ortodoxă din Alba Iulia. Se împlinea astfel o zicere a lui Nicolae Filipescu, din februarie 1916, când s-a întemeiat Liga pentru Unirea cu Transilvania, care îi făcea regelui următoarea urare, citez cu aproximație: „Cât despre urarea pe care v-o adresez Excelenței voastre, Sire, să vă încoronați la Alba Iulia ori să muriți ca Mihai Viteazul pe câmpiile Turzii".

Istoria a hotărât de data aceasta în favoarea românilor. Miracolul Unirii s-a împlinit și a fost semnat de români prin credențiare și prin declarația Unirii, pe prima zăpadă din acel an, ce-a albit, purificând cea mai frumoasă pagină din istoria românilor.

THE MIRACLE OF UNION

The existence in history of the Romanian people is a miracle. A special moment was the union from 1918 that was prepared for a long time and with important human sacrifices and material damages.

Keywords: Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, King Ferdinand, Queen Mary, Alba Iulia.

NOTĂ

1 Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria".

Mitropolitul primat Calinic Miclescu, într-o pictură de Carol Popp de Szathmáry

Unitatea națională a românilor – Bază a demnității lor naționale

România la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (contextul politic, social, cultural și religios românesc și european)

Preot
CONSTANTIN MĂNESCU[1]

Secolul al XIX-lea este secolul decisiv în modernizarea, individualizarea valorică și europenizarea societății românești. Câștigarea independenței de stat a României cu armele, pe câmpul de luptă, după mai bine de patru sute cincizeci de ani de suzeranitate turcească, luptă în care masele populare au dat dovadă de un înalt patriotism și spirit de sacrificiu, însemna pentru țara noastră un mare pas înainte, un mare spor de putere și prestigiu. Aflată într-una din zonele fierbinți ale continentului, zona sud-estului european, în care se ciocneau interesele divergente ale Rusiei, Austro-Ungariei și Turciei, România a luptat întotdeauna pentru unitatea de neam și de credință, pentru afirmarea demnității sale naționale.

În condițiile în care principalele țări ale Europei se aflau în faza superioară a capitalismului, în imperialism, bazele statului român modern se pun abia în 1878, când i se deschid noi drumuri, noi per-

spective, atât pe plan intern, cât și internațional. Marile Puteri nu au văzut niciodată cu ochi buni emanciparea românilor, ieșirea de sub tutela și exploatarea celor care le încălcau cu bună știință libertatea și demnitatea lor. Prin tratatul de pace de la San Stefano din 19 februarie/3 martie 1878, prin care se punea capăt Războiului ruso-româno-turc din 1877–1878, rușii și-au manifestat nerecunoștința față de români. Încă înainte de încheierea acestei păci, ei au făcut cunoscut românilor că intenționează să reia cele trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Bolgrad și Ismail, cedate Moldovei prin pacea de la Paris din 1856[2]. Zadarnic au protestat românii și parlamentul a votat integritatea teritoriului. Mihail Kogălniceanu spunea că s-ar fi așteptat de la ruși, pentru sângele vărsat împreună la Plevna, să repare nedreptatea de la 1812 și să restituie întreaga Basarabie! Cu tot tratatul garantând integritatea României, cu toată frăția de arme din timpul războiului, rușii au anexat sudul Basarabiei, oferind românilor în schimb Dobrogea cucerită de ei de la turci. Iată înțelegerea între Marile Puteri pe seama României, aplicarea politicii compensațiilor teritoriale cu părți rupte tot din trupul țării noastre[3].

La protestul României, rușii au amenințat cu dezarmarea armatei românești, la care principele Carol a răspuns cu demnitate că „o armată care a luptat în fața țarului la Plevna poate fi zdrobită, dar nu dezarmată"[4].

O primă umilință a îndurat-o poporul nostru în perioada despre care ne ocupăm, la San Stefano, când România, Serbia și Muntenegru nu au fost admise la negocierea și semnarea Tratatului pe motiv că independența proclamată nefiind încă recunoscută de Marile Puteri, nu pot apărea în calitate de subiect al unui act internațional. Între 1/13 iunie și 1/13 iulie 1878 are loc Congresul internațional de la Berlin, convocat în vederea revizuirii tratatului de la San Stefano, cu participarea reprezentanților celor șapte Mari Puteri. Din nou România nu este admisă cu participare oficială (din același motiv ca la San Stefano). Delegația română, alcătuită din Ion C. Brătianu, în calitate de prim ministru, și Mihail Kogălniceanu, ministru de externe, a fost primită la o singură ședință, când cei doi români au putut citi și depune un memoriu[5]. La 30 martie/11 aprilie 1878, Mihail Kogălniceanu, printr-o notă circulară adresată agenților diplomatici români, făcuse cunoscut protestul guvernului român împotriva Tratatului de la San Stefano, care „s-a încheiat fără participarea reprezentanților diplomației românești; dispunând de noi și fără noi și împotriva noastră, guvernul și națiunea l-am declarat lipsit de orice valoare pentru România"[6].

În lipsa delegației României, Congresul de la Berlin îi recunoaște independența și drepturile ei asupra Dobrogei, Deltei Dunării și Insulei Șerpilor, cu condiția acceptării de către România a încorporării sudului Basarabiei la Rusia. România a fost forțată de împrejurări să accepte această condiție, deoarece Marile Puteri nu au ținut seama de protestul nostru, deși Convenția ruso-română din aprilie 1877 prevăzuse în mod expres respectarea integrității teritoriale a României. La protestul român, reprezentantul guvernului imperial rus a precizat că „garanția" se referea numai la posibilele revendicări ale Porții Otomane față de România!

Perioada care a urmat independenței reprezintă, firește, o continuare a perioadei anterioare, care preia, ridicându-le pe o treaptă superioară și conferindu-le adevăratele lor dimensiuni, cele patru revoluții: demografică, agrară, industrială și ideologică, toate acestea exprimând maniera proprie de integrare a societății noastre în ciclul de dezvoltare al istoriei europene. România înregistrează un progres economic, mai ales în domeniul agriculturii, Bărăganul și Burnazul devenind lanuri imense. Industria începe să se dezvolte după ce se votează prima lege pentru protecția industriei naționale, în 1887. Cu toate că la început ea a fost dependentă de capitalul străin, a apărut imediat reacția burgheziei autohtone, ca semn al unității naționale, cu tendința de a-și asigura un loc cât mai important în procesul de industrializare, de a-l controla și orienta, tendință care și-a găsit expresia în politica de protejare a industriei și în schițarea liniei care în viitor va purta denumirea „prin noi înșine"[7].

În 1880 apare Legea pentru înființarea Casei de Economii și Consemnațiuni și tot în acest an se înființează Banca Națională a României, cu privilegiul exclusiv de a emite monedă – hârtie. Se înființează și alte instituții de credit și diverse bănci, mulțumită cărora proprietarii de moșii și de imobile urbane, apoi industriașii și negustorii puteau găsi, cu o dobândă mult mai mică decât înainte, banii de care aveau nevoie. Se construiește portul Constanța și se ridică mărețele poduri de peste Dunăre de la Fetești – Cernavodă (1888-1895); ambele lucrări se efectuează sub conducerea inginerului român Anghel Saligny, originar din Focșani. Se sporește rețeaua de căi ferate, al cărei început data din 1869, când s-a inaugurat linia București – Giurgiu, iar la 11/23 aprilie 1880 se înființează adminis-

Mitropolitul Andrei Șaguna

trația de stat a căilor ferate, sub denumirea de Direcțiunea princiară (din 1883 generală) a Căilor Ferate Române, instituție care va consacra inițialele C.F.R.

În ce privește cultura, în perioada 1878–1918, când s-a consolidat națiunea și s-a format statul național unitar român pe „albia ideii naționale", cultura națională și-a păstrat configurația particulară racordată la valorile universale, receptate liber și creator, reușind prin domeniile sale de exprimare să concentreze interesele naționale, să întărească sentimentul coeziunii și solidarității colectivității românești și să contribuie activ la formarea conștiinței de sine a poporului nostru. Învățământul, presa, știința, artele, teatrul și literatura au cunoscut un avânt deosebit, fiind angajate într-o împlinire permanentă a unității de neam și de credință și oglindind bogăția spiritual-intelectuală creativă a națiunii. Societatea Literară Română, întemeiată în București la 1 aprilie 1866, și care se ocupa numai cu studiul limbii, literaturii și istoriei noastre, își schimbă titulatura, în anul următor, în *Societatea Academică Română,* pentru ca la 30 martie/11 aprilie 1879 să se numească *Academia Română,* cu următoarele trei secții: Secțiunea literară (literatură, artă, filologie și filosofie); Secțiunea istorică (istorie, geografie și științe sociale); Secțiunea științifică (științe teoretice și aplicate). Academia Română își propunea, printre altele, să se ocupe cu „înaintarea literelor și științelor între română", indiferent de provinciile istorice în care locuiau[8].

Independență și Autocefalie, două deziderate naționale

La 9 mai 1877, s-a proclamat independența de stat a României, act consfințit apoi prin jertfele de sânge ale ostașilor noștri în războiul din 1877-1878, împotriva imperiului otoman. Se înțelege că după cucerirea independenței de stat a României, a crescut și prestigiul țării noastre în afara granițelor ei. A crescut însă și autoritatea Bisericii noastre, încât era necesară acum și dobândirea formală a independenței sau autocefaliei sale, adică ieșirea de sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol. A încerca să se disocieze aceste noțiuni, independență și autocefalie, am putea spune idei-forță complexe și constructive în istoria renașterii și afirmării României moderne, ar fi o prejudiciere a adevărului istoric, care este întotdeauna purtător de valori care cinstesc viața și istoria oricărui popor.

Calea a fost grea, strădaniile și vrednicile voievozilor și ierarhilor români care s-au ostenit pentru recunoașterea autocefaliei au început în Biserica noastră încă din leagănul vieţuirii ei, deoarece aceasta a fost întrupată în viața poporului român de la începuturile lui. Biserica noastră și-a hrănit fiii cu sfântă și dreaptă trăire în graiul lor din tată în fiu, le-a sădit conștiința obârșiei daco-romane, a unității de credință și de limbă. Neîncetat vie, această conștiință a legat strâns toate formele de expresie românească în toate timpurile și în toate locurile locuite de români. „Năzuința Bisericilor locale de a avea cârmuire proprie, remarca patriarhul Iustin Moisescu, a apărut în cele mai vechi vremuri ale creștinismului. În faptă, ea a îmbrăcat forme diferite de la o Biserică la alta, având, de asemenea, denumiri deosebite. Termenul de autocefalie apare mai târziu, definindu-și conținutul după aspectele pe care ea le dobândise în viața bisericească"[9].

Primul exemplu de trăire a autocefaliei de către strămoșii noștri îl constituie arhiepiscopul Tomisului, întâistătător și păstor al marii Biserici din străvechiul ținut românesc dintre Dunăre și Marea cea Mare, numit atunci Sciția Mică. Numărul mare al sfinților martiri pe care îi avem în Dobrogea în secolele III și următoarele ne arată credința statornică, atașamentul sincer și convingerea creștină cu care își mărturiseau crezul lor lăuntric. Au urmat apoi „cnezatele", „voievodatele", „țărișoarele românești", pe care credința, neamul și limba le închega trainic, rămânând și acționând unite pentru păstrarea ființei și culturii lor. Organizarea statală mai apoi a Țării Românești și a Moldovei, în capitalele cărora au existat și scaune vlădicești, reliefează deopotrivă simfonia vieții naționale a înaintașilor noștri și năzuința continuării și păstrării autocefaliei bisericești. Deosebit de limpede spunea despre aceasta Patriarhul Iustin Moisescu: „Asocierea domnitorului la cârmuirea Bisericii, prin confirmarea și întronizarea întâistătătorilor ei, și asocierea întâistătătorilor Bisericii la cârmuirea statului, prin prezența lor în sfatul țării, asigura cârmuirea unitară a poporului. În același timp, ea era și o chezășie a organizării unitare și cârmuirii independente a Bisericilor de orice autoritate din afara țării"[10].

La sfârșitul secolului al XIX-lea, un prim pas spre dobândirea autocefaliei l-a constituit proiectul de Lege organică pentru Biserica Ortodoxă Română, alcătuit în 1867, care, în 1869, a fost trimis spre avizare Patriarhiei Ecumenice. Patriarhul Grigorie al VI-lea (1867–1871) a răspuns la începutul anului 1870, stăruind ca în noua lege să se prevadă că după alegerea mitropolitului Ungrovlahiei, să se ceară din partea Patriarhiei Ecumenice tomosul de recunoaștere, ca mitropoliții țării să-l pomenească la slujbe, iar Sfântul Mir să fie cerut numai de la Constantinopol.

Acest proiect a fost apoi votat de Camera deputaților (4 decembrie 1872) și de Senat (11 decembrie 1872) și sancționat la 14/26 decembrie 1872, sub numele de Legea organică pentru alegerea mitropoliților și episcopilor eparhioți. Prin aceeași lege s-au pus și bazele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe din România, menit „să păstreze unitatea dogmatică și canonică cu Biserica ecumenică, precum și unitatea administrativă și disciplinară a Bisericii naționale"[11]. Dar patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea (1878–1884) a făcut anumite obiecții cu privire la Legea organică și mai ales cu privire la „autocefalia" Bisericii noastre, declarând că nu o recunoaște. La pretenția patriarhului că Mitropolia Ugrovlahiei s-ar afla „sub suprema suzeranitate spirituală a scaunului ecumenic, mitropolitul primat Calinic Miclescu (1875–1886) a apărat cu demnitate autocefalia Bisericii noastre, dovedind cu temeiuri canonice și istorice că patriarhul nu are nici un drept de amestec în treburile ei[12].

Raporturile Bisericii și ale statului nostru cu Patriarhia Ecumenică nu s-au îmbunătățit, ci dimpotrivă s-au înăsprit la începutul anului 1882, prin două fapte. Astfel, la 9 martie 1882, s-a depus în Parlamentul României un proiect pentru reforma legii sinodale, prin care se exprima dorința ca mitropolitul primat să fie ridicat la treapta de patriarh al României, iar Episcopia Râmnicului să fie ridicată la rangul de Mitropolie, cu reședința la Craiova, sub titlul de „Mitropolia Olteniei și Noului Severin". În același timp, Biserica noastră nu mai putea tolera situația de a-și procura Sfântul și Marele Mir de la Constantinopol. Iată de ce la 25 martie 1882, în Joia Mare, în cadrul Sfintei Liturghii a Sfântului Vasile cel Mare, ierarhii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu mitropolitul primat Calinic Miclescu, au sfințit ei înșiși Sfântul și Marele Mir în catedrala mitropolitană din București, firește, fără consimțământul Patriarhiei Ecumenice[13].

Mitropolitul
Pimen Georgescu

Aflând despre aceste lucruri, patriarhul ecumenic Ioachim al III-lea a trimis „mitropolitului Ugrovlahiei și tuturor celorlalți ierarhi din România" o scrisoare plină de mustrări și învinuiri, invocând din nou drepturile asupra Bisericii Ortodoxe Române.

Lucrurile au rămas în vechea stare după retragerea din scaun a patriarhului Ioachim al III-lea și alegerea urmașului său, Ioachim al IV-lea (1884–1886), animat de sentimente mai bune față de Biserica noastră. Acesta, „din propria lui inițiativă, a făcut propuneri de a se recunoaște autocefalia Bisericii Române". Temându-se însă ca nu cumva din pricina intrigilor – ce în mod obișnuit se țeseau în legătură cu noi pe meleagurile încântătoare ale Bosforului, mai cu seamă după secularizarea din 1863 – dorința sa să nu se poată înfăptui, s-a ferit de orice „indiscrețiuni" și a căutat să lucreze cât mai grabnic și cât mai tainic.

Demersurile au început în secret, deoarece, așa cum preciza ministrul de Culte român de atunci, Dimitrie A. Sturdza (+1914), „recunoașterea independenței Bisericii Române era legată de rezolvarea mai multor chestiuni delicate, asupra cărora urmau încă discuțiuni, întrucât partea română cerea „recunoașterea necondiționată a autocefaliei Bisericii Naționale", în timp ce „împrejurimea patriarhului ținea încă la oarecare restricțiuni"[14]. Astfel, la 20 aprilie 1885 a fost trimisă la Constantinopol scrisoarea mitropolitului primat Calinic Miclescu, însoțită de o adresă a lui D.A. Sturdza, prin care se cerea recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, potrivit rânduielilor canonice ale Bisericii Răsăritului.

La 25 aprilie 1885, ecumenicul Ioachim al IV-lea a întrunit Sinodul patriarhal și a semnat tomosul de autocefalie, arătând că „aprobă cu toată bunăvoința și recunoaște cu duhul păcii și al dragostei schimbările necesare administrațiunei duhovnicești din Sfintele Biserici locale, le binecuvântează și le hotărăște spre mai bună zidirea comunității credincioșilor"[15]. Deși venea atât de târziu, ca și independența de stat a României, deplina neatârnare a Bisericii noastre reprezenta pentru aceasta încununarea a aproape 18 veacuri de viață creștină

pe pământul românesc, reprezenta încununarea a peste cinci sute de ani de viață bisericească organizată canonic în cele două țări românești din dreapta și din stânga Milcovului, reprezenta îndeplinirea a două deziderate naționale și răsplata îndelungatei răbdări a românilor sub apăsarea jugurilor străine.

Statutul șagunian și tradiția canonică, baze ale unității bisericești după Marea Unire

În Biserica Ortodoxă Română, până la Marea Unire de la 1918, credincioșii români ortodocși au fost divizați în patru unități bisericești distincte, după cum menționa și consilierul școlar al Eparhiei Aradului, Gheorghe Ciuhandru: „Bisericile românești ortodoxe, în situația de azi, sunt patru la număr: în Regat (adică în Vechea Românie), la noi (adică Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), în Basarabia și în Bucovina, avându-și fiecare organizația sa particulară mult-puțin deosebitoare. Cei mai deosebiți suntem noi, cu constituția noastră singulară democratică, ce ne-am făurit-o între împrejurări speciale"[16]. Dintre aceste patru organizații bisericești, trei constituiau Biserici Autocefale (cea din Transilvania, cea din Bucovina și cea din Vechiul Regat), în timp ce viața bisericească a românilor basarabeni se desfășura în cadrele unei eparhii a Bisericii Ortodoxe Ruse, cu sediul la Chișinău, înființată în 1813, după anexarea acestei provincii de Imperiul Rus. Modul de organizare și de conducere bisericească în aceste Biserici din provinciile istorice ale țării a fost cu totul diferit.

În Biserica din Vechea Românie a existat o dependență sau o subordonare aproape totală față de stat, ceea ce a avut ca urmare faptul că viața bisericească, asemenea celei politice, a fost într-o permanentă instabilitate și frământare. Factorul politic a deținut un rol decisiv în alegerea ierarhilor, prin senatorii și deputații ortodocși din Parlamentul Țării. În același timp, în conducerea eparhiilor a existat un absolutism ierarhic excesiv.

În Bucovina, unită cu România la 15/28 noiembrie 1918, conducerea Bisericii s-a aflat în mâna aparatului de stat austriac, împăratul de la Viena revendicându-și titlul de patron al Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Împăratul Iosif al II-lea a creat „Fondul Bisericesc al Bisericii Ortodoxe din Bucovina", administrat de organele de stat. Prin aceasta, clerul bucovinean a ajuns la o situație materială prosperă (asemenea celui din țările apusene).

În Basarabia, ocupată de Rusia țaristă în 1812, unită cu România la 27 martie/19 aprilie 1918, biserica românească trăia după tipare tipic rusești, moștenire a absolutismului țarist, în care preoțimea, bogat înzestrată material, se dezvoltase ca „tagmă închisă", înstrăinată de poporul credincios.

Singură Biserica Ortodoxă din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș a avut organizare corespunzătoare, cuprinsă în Statutul Organic al Mitropolitului Andrei Șaguna. Acesta a fost numit în 1846 ca vicar general al Episcopiei ortodoxe din Transilvania, iar după doi ani, în aprilie 1848, a fost hirotonit la Carlovițca episcop al Eparhiei Sibiului. Îndată după revoluția din 1848, Andrei Șaguna a început demersurile pentru restaurarea vechii Mitropolii Ortodoxe a Transilvaniei desființată în 1701[17]. După numeroase memorii adresate Curții din Viena și mitropolitului sârb Iosif Raiacici, de la Carlovițca, sub jurisdicția căruia ajunsese Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în 1786, și după demersuri care au durat 15 ani, Mitropolia de la Sibiu s-a desprins de cea sârbă în 1864. Sinodul episcopesc de la Carlovițca i-a acordat, în august 1864, statutul de autocefalie. Ea a fost recunoscută de împărat, printr-un autograf din 24 decembrie 1864, iar apoi de Parlamentul ungar prin articolul de lege nr. 9 din mai 1868[18]. Prin același autograf imperial avea loc numirea lui Andrei Șaguna ca arhiepiscop și mitropolit.

După înfăptuirea acestui nobil ideal al vieții sale, Mitropolitul Andrei Șaguna și-a dat seama de faptul că era necesară întocmirea unei legi după care să se conducă Biserica autonomă Ortodoxă Română a Transilvaniei. De aceea, el a convocat la Sibiu, în toamna anului 1868, un Congres național-bisericesc al românilor ortodocși din întreaga Mitropolie. O comisie a Congresului, formată din 27 de membri (3 clerici și 6 mireni de fiecare eparhie sufragană), a studiat un proiect prezentat de Șaguna, care, cu ușoare modificări, a fost primit de Congres sub denumirea de *Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (sancționat de autoritatea de stat la 28 mai 1869). Statutul șagunian a avut la bază trei principii: cel al autonomiei, cel al sinodalității manifestată constituțional și participarea mirenilor în corporațiunile bisericești în proporție de două treimi.

1. Prin autonomia față de stat, Biserica era apărată împotriva oricărui amestec sau aserviri din partea împăratului, a guvernului sau a altor cârmuitori politici. Acest principiu a fost respectat întru totul

în vremea lui Șaguna, Mitropolia Sibiului deținând în Ungaria dualistă cea mai largă autonomie confesională în raport cu celelalte culte din Transilvania.

2. Prin sinodalitatea manifestată con-stituțional, Biserica era apărată împotriva oricărui absolutism ierarhic. Acest principiu prevedea o strictă separare a puterilor (legislativă, executivă și judecătorească). În acest sens, Sinoadele eparhiale și Congresul Național Bisericesc au constituit adevărate parlamente bisericești, în care deputații sinodali sau congresuali se bucurau de dreptul la interpelare și de imunitate.

3. Elementul laic putea să participe în proporție de două treimi la conducerea treburilor bisericești în toate cele trei unități ale administrației Bisericii: parohie, protopopiat și eparhie, în probleme bisericești, culturale (școlare) și economice, care, potrivit canoanelor, cădeau și în competența lui.

Din acest Statut, care a stat apoi la baza altor legiuiri ale întregii Biserici Ortodoxe Române și a Statutului din 1925, și chiar la baza celui actual, se desprinde limpede spiritul de organizator bisericesc și social-politic al lui Andrei Șaguna. El a izbutit să facă din Biserică o instituție democratică, atât pentru promovarea vieții religios-morale, cât și de slujire a aspirațiilor naționale românești, adunând în jurul ei pe toți credincioșii. Principiile șaguniene, simbol al unității bisericești a tuturor românilor, au constituit rezultatul dialogului sincer între autoritatea bisericească ortodoxă și societatea modernă, fiind valabile și în zilele noastre.

Luptă și sacrificiu pentru credință și neam

În tot trecutul Bisericii strămoșești, preoții au fost alături de păstoriții lor, împărtășind împreună cu ei bucuriile, dar mai ales necazurile lor. Ei au fost prezenți și în luptele duse de poporul nostru pentru independență națională, împotriva diferiților cotropitori. Clerul ortodox român a fost prezent în vâltoarea evenimentelor mari ale anilor 1821, 1848, 1859, 1877, 1907, dar mai ales în războiul din 1916–1918, luptând pentru idealul unității românești, în Moldova, Țara Românească, Ardeal, Basarabia și Bucovina. Preoții de mir și monahii și-au făcut pe deplin datoria față de popor, față de glia strămoșească, apărând credința ortodoxă, sprijinind toate aspirațiile românilor spre o viață națională proprie, pe care să o trăiască cu demnitate, în libertate.

Aceleași simțăminte i-au însuflețit pe toți românii, indiferent de granițele care vremelnic i-au despărțit. Preoții nu au putut să dezerteze de la strigătul sfânt de redeșteptare națională și-au cerut să fie mobilizați pe front, în tranșee, unde era pericolul mai mare, lângă patul de suferință al răniților. Rugăciunile lor, vorbele lor pline de înțelepciune și de patriotism au reușit să unifice sufletele soldaților, să le dea curaj și încredere în comandanții lor și în Bunul Dumnezeu, care-i va ajuta să facă România Mare. Clericii care au rămas alături de păstoriți în teritoriile ocupate vremelnic de trupele germane (Oltenia și Muntenia) sau bulgare (Dobrogea și vestul Munteniei), au suferit bătăi, schingiuiri, deportări în Germania și Bulgaria și chiar moartea. Călugării și călugărițele și-au făcut datoria, ca și în Războiul de independență, angajându-se, voluntar, în serviciile sanitare ale armatei.

Preoțimea română din Transilvania a suferit mari persecuții în timpul războiului din 1916–1918, din partea autorităților austro-ungare. Peste 350 de preoți, fie ortodocși, fie greco-catolici, au fost aruncați, în închisorile din Cluj, Alba Iulia, Târgu Mureș, Odorhei, Oradea, Timișoara, Caransebeș, Seghedin sau deportați în regiunea cea mai îndepărtată a Ungariei de vest, în județul Șopron. Acolo au trăit în cea mai neagră mizerie, unii chiar cu familiile, fixându-li-se domiciliu forțat fie în orașul Șopron, fie în satele de pustă ale acelui județ. Preoții ortodocși din Bucovina erau internați mai ales în lagărul din Thalerhof, lângă Graz. Câțiva preoți și-au pierdut viața în închisorile sau în satele Șopronului. De pildă, protopopul dr. Gheorghe Dragomir, fost profesor de teologie, mort la Șopron, preotul Alexandru Atnageadin Vrani, Caraș-Severin, în vârstă de numai 30 de ani, mort din cauza tifosului contractat în închisoarea din Deva, preoții Petru Langa din Șercaia – Făgăraș la Füles – Șopron, Dumitru Deac din Calvasăr – Sibiu la Lakompak, Nicolae Munteanu din Lisa – Făgăraș în închisoarea din Seghedin și alții. Studentul teolog Octavian Bârsan a fost asasinat în comuna Corbi – Făgăraș. Alți vreo 20 de preoți au murit în urma suferințelor îndurate în timpul întemnițării sau deportării, cum au fost bătrânul preot Avram Stanca din Petroșani, mort în ajunul Crăciunului 1916, protopopul Ioan Bercan din Rupea, preoții Teofil Păcurariu din Nandru – Hunedoara, Ioan Coman din Sita Buzăului – Brașov și alții. Câțiva preoți au fost împușcați în 1918, în timpul descompunerii imperiului austro-ungar: Ioan Opriș din Oprișani – Turda, Atanasie Conceatu din Deta – Timiș, Cornel Leucuția și Cornel Popescu din Șimand – Arad, Mihai Dănilă din Dijir – Bihor, Iosif Silaghi din Bacău – Satu Mare și mulți alții[19].

Doi fruntași ai clerului din Transilvania, trecuți în România, au primit importante misiuni din partea guvernului român peste hotare. Unul a fost cunoscutul luptător pentru drepturile poporului român Vasile Lucaciu, care a trecut în țara mamă în 1914, împreună cu Octavian Goga, desfășurând o largă acțiune pentru intrarea României în Război, alături de Puterile Antantei. A fost ales tot atunci președinte al Ligii culturale. În 1917 a fost trimis în America (prin Siberia), împreună cu preotul ortodox din Orăștie și ziaristul Vasile Stoica, iar de acolo a plecat singur la Paris, pentru a face propagandă în favoarea revendicărilor românești.

De asemenea, în Moldova și în Basarabia sute de preoți au fost bătuți, anchetați, jefuiți, alungați din parohii. Alții au fost în mijlocul ostașilor, pe câmpurile de luptă, cum a fost preotul Cicerone Iordăchescu din Iași, mai târziu profesor la Facultatea de Teologie, despre care un ofițer superior scria că „a luat parte la toate luptele, fiind întotdeauna în prima linie, îngrijind răniții și îmbărbătând oamenii prin exemplul său"[20]. Nu trebuie trecuți cu vederea călugării și călugărițele din mănăstirile moldovene, care au lucrat cu multă abnegație la îngrijirea bolnavilor și răniților. Un merit deosebit l-a avut mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei, care a stăruit pentru pregătirea sanitară a peste 200 de călugări și călugărițe din eparhia sa, care au servit apoi în diferite spitale.

La aniversarea centenarului Marii Uniri, se cuvine să privim înapoi în timp și să aducem un prinos de recunoștință pentru cei aproximativ un milion de români, fii ai Bisericii Ortodoxe, care prin jertfa lor au contribuit la realizarea României Mari. Poporul român și-a dobândit prin luptă un loc demn între națiunile Europei și ale lumii, reușind să-și păstreze unitatea de limbă și de neam, chiar dacă cele trei imperii, otoman, austro-ungar și țarist, au vrut să șteargă țara noastră de pe harta Europei. Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhii, clerici și credincioșii săi, a fost prezentă în toiul desfășurării operațiunilor Primului Război Mondial și a slujit interesele superioare ale patriei și ale națiunii române.

NOTE

1 Biserica Urșani, Horezu, cu hramul „Intrarea în biserică a Maicii Domnului".

2 Petre P. Panaitescu, *Istoria românilor,* București, 1990, p. 306.

3 Gheorghe Platon, *Istoria modernă a României,* București, 1985, p. 261.

4 Petre P. Panaitescu, *op.cit.,* p. 306.

5 Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi,* Editura Albatros, București, 1971, p. 574.

6 *Istoria României în date*, Coordonare: Dinu C. Giurescu, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 243.

THE NATIONAL UNITY OF THE ROMANIANS – THE BASE OF THEIR NATIONAL DIGNITY

The main themes of the article are: Romania at the end of the 19th century and at the beginning of the 20th century; the two national aspirations – the Independence and the Autocephaly; Șagunian statute and the canonical tradition, bases of church unity after the Great Union; battle and sacrifice for faith and nation.

Keywords: Patriarch Iustin Moisescu, Metropolitan Pimen Georgescu, Metropolitan Calinic Miclescu, Metropolitan Andrei Șaguna, unity.

7 Gheorghe Platon, *op.cit.,* p. 269.

8 Academia Română, *Istoria românilor,* vol. II, tom. II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918),* Coordonator: Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 560.

9 Teoctist, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Retrospectivă istorică,* în volumul *„Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. 1885-1895",* Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 7.

10 *Ibidem,* p. 9.

11 Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 30.

12 *Ibidem,* p.133.

13 Pr. dr. Ioan V. Dură, *Sfințirea Sfântului și Marelui Mir în Biserica Ortodoxă Română, în secolele XVI-XIX,* în volumul „Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985", p. 430.

14 Pr. prof. Niculae Șerbănescu, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române cu prilejul centenarului 1885 25 aprilie - 1985,* în volumul citat, p. 125.

15 *Ibidem,* pp. 130-131.

16 Gheorghe Ciuhandru, *Împreunarea Bisericilor Ortodoxe Române de pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică și raportul acestei Biserici cu Statul,* Arad, 1919, p. 9.

17 Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.,* p. 94.

18 Paul Brusanowski, *Autonomia și constituționalismul în dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925),* Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2007, p. 14.

19 Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 361.

20 *Ibidem,* p. 343.

Reflectarea Marii Uniri a României în presa suedeză a timpului

GEORGE CRISTEA[1]

Cel mai important eveniment din istoria de veacuri a românilor a fost unirea lor într-o singură țară, România Mare, acum 101 ani, pe fundalul final al Primului Război Mondial. Remarcabil este faptul că hotărârea de „Unirea cu Țara" a fost rezultatul acțiunilor românilor din ținuturile locuite de ei înainte de Conferința semnării tratatelor de pace pe care aceasta le-a discutat, pe unele le-a „corectat" și apoi le-a acceptat.

Pe scurt, amintim desfășurarea evenimentelor, pentru a putea aborda apoi, în deplină înțelegere, subiectul temei noastre înscris în titlu.

***

Războiul începe la 28 iulie 1914, când Austria atacă Serbia. (Motiv imediat: uciderea la Sarajevo a prințului moștenitor, arhiducele Franz Ferdinand).

Conflictul se extinde în aproape toată Europa. Două grupuri beligerante: Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Turcia) și Antanta (Franța, Marea Britanie, Belgia, Serbia, Muntenegru, Japonia, Italia, Statele Unite ale Americii). Țări neutre din Europa: Spania, Portugalia, Elveția, Olanda, Țările Scandinave.

Ostilitățile se termină în favoarea Antantei și se semnează Armistițiul la 11 noiembrie 1918, după patru ani de distrugeri, milioane de morți și lacrimi de durere pentru unii, de bucurie, pentru alții. Regatul României, la începutul conflagrației, rămâne neutru dar, după ce Ion I.C. Brătianu, primul ministru, încheie cu Puterile Antantei un tratat secret, prin care, în schimbul participării țării sale la război, alături de ele, acestea îi asigurau, la încheierea păcii, unirea cu România a Transilvaniei, a unei mari părți a Crișanei, a Maramureșului și a Banatului, aceasta intră în război la 27 august 1916 împotriva Triplei Alianțe.

În răstimpul primului an – și mai bine –, succesele au alternat cu insuccesele, dar în al doilea an, cerul s-a degajat de nori și, românii din provinciile înstrăinate samavolnic sau din cele în care deși alcătuiau majoritatea, erau oprimați, s-au ridicat cu curaj și și-au proclamat unirea lor cu România; mai întâi, în anul de grație 1918, Basarabia, la 27 martie, apoi Bucovina, la 28 noiembrie și, în sfârșit, la 1 decembrie, Transilvania.

Conferința de Pace de la Paris care a urmat, a avut rolul de a sancționa în plan juridic o situație de fapt, de recunoaștere pe plan internațional a ordinei noi Europene de după război. Pregătirea și desfășurarea lucrărilor au cerut un efort extraordinar din partea organizatorilor. Menționăm astfel că în cadrul lucrărilor pregătitoare și-au desfășurat activitatea, între 18 ianuarie 1919 și 10 august 1920, nu mai puțin de 52 de comitete de experți, care au supus deciziile lor unui așa numit „Consiliu de zece" iar acesta a predat documentele în formă finală „Consiliului celor patru" (cum ar fi Clémenceau, Lloyd George, Orlando, Wilson).

După îndelungate și grele negocieri, cu neînțelegeri uneori chiar între puterile aliate, s-a ajuns după deschiderea Conferinței de Pace de la Paris (18 ianuarie 1919), la următoarele încheieri de tratate:

– 28 iunie 1919 (Versailles) – cu Germania;

– 10 septembrie 1919 (Saint Gérmaine-en-Laye) tratatul pe care România l-a semnat numai la 9 decembrie 1919;

– 27 noiembrie 1919 (Neuilly) – cu Bulgaria; grecii primesc Tracia, sârbii, unele rectificări de frontieră, România se menține la hotarul din 1916;

– 4 iunie 1920 (Trianon) – Ungaria: acesteia se pun în concordanță cu cele etnice;

10 august 1920 (Sévres): României îi revine Bucovina, o parte a Maramureșului, Transilvania, o parte din Crișana și o parte din Banat;

– 28 octombrie 1920: Basarabia intră în componența României.

***

Ca originari din România dar trăitori în Suedia, ne interesează acum, la 101 ani de la eveniment, dacă și cum s-a reflectat în presa suedeză procesul care a dus la împlinirea acestui deziderat.

Înainte de a dezvolta subiectul, considerăm potrivit să amintim că suedezii, cu toată distanța apreciabilă dintre cele două țări, ne cunoșteau deja destul de bine și de mult timp. Am aminti aici pe trimisul regelui suedez, Claes Rålamb, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, care trecând prin Ardeal și Țara Românească spre Constantinopol, cu care Suedia era pe vremea aceea în bune relații, își făcu însemnări de tot ce i se păru interesant pe traseul parcurs prin părțile locuite de români și la întoarcerea acasă, le făcu cunoscute alor săi. Apoi, la începutul secolului al XVIII-lea, trebuie amintit marele, ambițiosul dar nefericitul lor rege, Carol al XII-lea care, după înfrângerea suferită la Poltava din partea lui Petru cel Mare, s-a refugiat în Moldova noastră, pe malul Nistrului, la Bender (Tighina), unde a stat nu mai puțin de trei ani și jumătate, cu resturile armatei sale răspândită prin târgurile din jur, în speranța dovedită deșartă că îi va putea stârni pe turci (care aveau Moldova sub suzeranitate încă din 1484) să pornească un război împotriva Rusiei, cu el, Carol, într-un rol de comandant și astfel să se răzbune pe țar pentru înfrângerea suferită.

În acest „sejur" prelung, Carol a condus practic Suedia din Moldova printr-o rețea foarte numeroasă de oameni de legătură, formată din ofițeri și diplomați de diferite ranguri, care duceau la Stockholm ordinele și directivele regale și aduceau răspunsurile. Ori, acești slujbași duceau cu ei nu numai corespondența regală ci și informații multiple și variate despre pământurile, locurile și oamenii în mijlocul cărora regele lor trăia, constituind pentru suedezi o sursă bogată și variată de informații despre Moldova și moldoveni. Apoi, mai târziu, înspre sfârșitul secolului al XVIII-lea, ambasadorul Suediei la Viena, Lars von Engeström, preocupat de mișcările țărănești din Imperiul Austro-Ungar, a scris mult despre răscoala din Transilvania a lui Horia, Cloșca și Crișan din Transilvania și datorită lui, s-au publicat multe articole în presa suedeză referitoare la acest subiect, spre informarea cititorilor scandinavi.

În secolul al XIX-lea, „evenimemtele" ne permit să vorbim de relații suedezo-române „la nivel înalt"; pe tronul României ajunge Carol I de Hohenzollern, căsătorit cu Elisabeta (Carmen Sylva) de Wied (1843–1916), a cărei mamă, Maria de Nassau-Wied, era soră cu Sofia W.P. Henriette, căsătorită cu regele Suediei, Oskar (1869–1907). Deci, regina Elisabeta a României era nepoata reginei Sofia a Suediei și vară primară cu toți fiii familiei regale suedeze; o legătură familială strânsă, marcată de vizite reciproce, care s-a continuat la urmașii din ambele Case Regale până astăzi. O consecință benefică a acestei înrudiri s-a înregistrat chiar în timpul Primului Război Mondial; România avea ca rege pe Ferdinand I, nepotul lui Carol I și ca regină, pe Maria, nepoata reginei Victoria a Angliei. Perechea regală era cu trup și suflet dedicată cauzei românești si nu pregeta nici o clipă să o sprijine.

Era în zilele grele din 1917 când familia regală, guvernul, autoritățile centrale, se refugiaseră în Moldova. Armata se afla și ea acolo, lipsită de lucruri de primă necesitate, printre care cele sanitare. Regina Maria dădu dovadă de un angajament total: ea comandă în Franța și Anglia mai multe grupuri medicale-chirurgicale motorizate și tone întregi de medicamente pentru armata română. Toate acestea însă nu puteau fi aduse în țară direct, pe calea cea mai scurtă, deoarece în Centrul Europei era război. Soluția era ca transportul să se facă prin nordul continentului dar Suedia, ca întreaga Scandinavie, era neutră și pentru tranzit de mărfuri aparținând țărilor beligerante trebuia autorizația semnată de rege personal, care să garanteze că produsele nu sunt destinate statului beligerant și nu sunt în sprijinul acțiunilor de război ci unor firme sau persoane private.

Pentru ca Suedia să nu fie acuzată de încălcarea statutului de țară neutră, solicitarea de tranzit a fost formulată cu precauțiune, referindu-se la – citățm – „Ambulanțele reginei Maria a României".

Reușind primul transport, la puțin timp s-a mai organizat unul, mai cuprinzător. Interesant este că, sistemul funcționând bine, nu mult după aceea, la inițiativa regelui Suediei însăși, această țară a oferit și trimis în România containere întregi cu medicamente pentru armata română, la aceeași adresă „privată"!

***

Presa suedeză din timpul Primului Război Mondial trebuia, normal, să respecte și ea statutul de neutralitate al țării; ea trebuia să relateze evenimentele „sine ira et studio", iar comentariile să fie făcute fără a se implica, aprobând sau criticând atitudinea sau actele vreuneia din țările beligerante: doar faptele în sine dar și, bine înțeles, citate cu comentarii făcute de alții, implicați în vreuna din probleme. În schimb, presa suedeză din epoca menționată nu avea nici o opreliște să publice articole scrise de autori din țările beligerante, care să apere punctul de vedere al patriei lor și să-i acuze de toate relele pe dușmani. Iar în anii desfășurării Conferinței de Pace de la Paris, mai ales ziariștii din țările învinse, aduceau în coloanele presei suedeze imprecațiile lor la adresa învingătorilor, cerând revizuirea tratatelor încheiate sau a celor încă neîncheiate dar în discuție, cu argumente mai mult sau mai puțin plauzibile, pentru „îndulcirea" hotărârilor finale.

***

Un alt element care necesită a fi subliniat înainte de a intra în subiectul propriu-zis este acela că în perioada care ne interesează nu trebuie să ne așteptăm a găsi în fiecare zi articole despre România: eram o țară importantă dar nu „cea mai importantă"; atenția ziarelor suedeze și a cititorilor ei era distributivă, în general și devenea „punctiformă", concentrată toată asupra unui singur subiect, atunci când se petrecea ceva foarte important sau ieșit din comun.

Apoi, să nu uităm că participarea României la război a fost doar cu începere din toamna lui 1916 și presa suedeză s-a „îngrijit" de ea, natural, proporțional mai puțin. Normal este deci, și vom încerca să o facem, ocupându-ne de reflectarea în ziarele suedeze a evenimentelor legate de România în perioada ultimă a războiului, urmată de aceea a Conferinței de Pace de la Paris și... puțin mai târziu, când obligațiile neutralității dispăruseră prin forța lucrurilor.

***

1918 a fost anul în care românii din provinciile samavolnic înstrăinate – ca Basarabia și Bucovina – sau locuite de români majoritari sub opresiune străină de veacuri – ca Transilvania, Crișana, Maramureș, Banat – au hotărât unirea *pentru totdeauna* cu „Țara Mamă" România. Aceste hotărâri la nivel local-național trebuiau atestate de Conferința de Pace care urma să aibe loc după încetarea ostilităților, pentru ca toate schimbările de frontiere dintre țările beligerante – și nu numai – să fie recunoscute pe plan internațional.

Natural, presa de pretutindeni, prin definiție, căuta să trateze cât mai multe din subiectele pe care le considera de interes pentru cititor și să-l informeze cât mai prompt despre tot ce se întâmplă în lume, comentând știrile, dacă se considera necesar, în funcție de vederile fiecărei publicații în parte.

Astfel, la numai câteva zile de la semnarea armistițiului dintre puterile beligerante, ziarul „Göteborg Aftonbladet" din 13 noiembrie, publică un articol al corespondentului său din Viena intitulat „România vrea să negocieze pacea", în care își informează cititorii că, citățm, „Guvernul României și-a exprimat dorința ca împreună cu reprezentanții Consiliului celor Patru (n.n. – reprezentanții celor patru mari puteri) să înceapă convorbiri preliminare referitoare la sfârșitul războiului". **(Anexa 1)**. „În acest scop (continuă articolul) ministrul de externe Czernin se va deplasa în scurt timp în România și chiar reprezentanți ale altor mari puteri se vor întâlni acolo". „În cercurile bine informate din Viena (conchidea corespondentul suedez) se apreciază însă că perspectivele de pace nu sunt încă ajunse la maturitate deoarece România afirmă că dacă nu se va perfecta o înțelegere pe calea tratativelor, este hotărâtă să rezolve problema cu forța armelor". **(Anexa 1)**

Puțin mai târziu, într-un alt cotidian, „Söderhamns Tidning" din 9 octombrie 1919, un articol nesemnat, intitulat „Visurile de mărire ale României", începe cu prezentarea unei hărți a României Mari (Anexa 2), propusă, scrie autorul, de autoritățile centrale de la București Conferinței de Pace de la Paris – cuprinzând Basarabia, Transilvania, Bucovina și Banatul Timișoarei. „Aspirațiile de Mare Putere ale României (susține necunoscutul corespondent – n.n.) tind să pună la

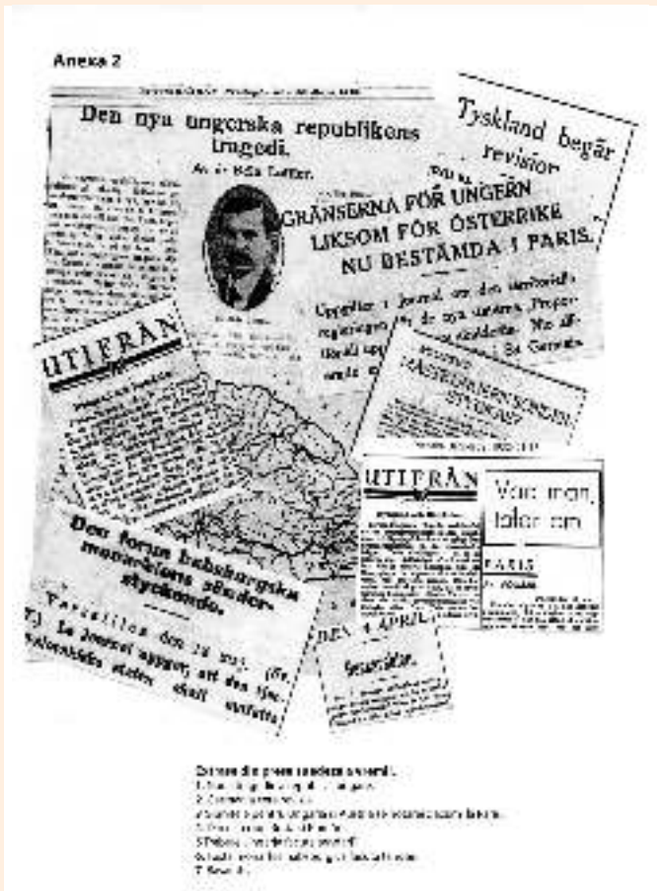

grea încercare răbdarea Antantei!". El crede că România, înconjurată, cum este, de puteri învinse, se simte suficient de puternică pentru a nu urma indicațiile de la Paris. În cererea sa adresată Conferinței de Pace, România revendică deci Basarabia, cu referire la faptul că, în 1918, populația majoritară din această provincie a proclamat autonomia ținutului și, în continuare, unirea cu România. În privința Bucovinei, ea a fost răpită de austrieci în urmă cu 150 de ani și atât această provincie cât și Transilvania și Banatul Timișoarei au luptat încă înainte de război pentru neatârnare față de dubla monarhie Austro-ungară.

„După dizolvarea acesteia – continuã articolul – românii din aceste ținuturi și-au exprimat dorința de a se uni cu România. În cererea lor, ei se referă la regiunile românești mărginite de fluviile Dunărea, Tisa, Nistru, precum și de la Carpați la Marea Neagră".

Articolul se încheie cu următoarea frază, menită să completeze cunoștințele cititorului suedez despre țara noastră: „După cum se vede, nu este vorba mai puțin decât de o Mare Românie, care să se compună din părți ale teritoriilor foste austro-ungare și rusești, în care românii se află în număr mare".

***

Un articol din „Svenska Dagbladet" din 23 decembrie 1918, nesemnat – dar ușor de presupus originea și simpatiile autorului – intitulat „Noua plăsmuire", se referă la urmările dezastruoase ale războiului pentru marile imperii, cum ar fi cel Austro-Ungar, de exemplu. Autorul deplânge faptul că, în loc ca pacea să aducă la o situație în care diferitele etnii să se unească într-un „Stat Federal Universal Austro-Ungar", care le-ar fi asigurat o dezvoltare pașnică și o conviețuire în armonie, aceste grupuri rătăcesc acum pe drumuri separate, în căutarea unui destin nesigur, luând cu ele câte o bucată din pământul Ungariei: slavii din sud, cehii și românii care, citez, „în bună înțelegere cu Antanta, sunt gata să muște o mare bucată din prețioasele pământuri ale coroanei Sfântului Ștefan". O singură întrebare am avea de pus autorului acestui articol: de ce nu s-a purces la această federalizare de care vorbește domnia sa, înainte de război? S-ar fi evitat poate multe nenorociri și curgere de sânge inutil.

***

Pe aceeași linie, în „Svenska Dagbladet" nr. 26 din 7 februarie 1919, pagina 9, a apărut un lung articol semnat de data aceasta de Dr. Béla Leffer (nici un dubiu asupra naționalității domniei sale), intitulat sugestiv „Trebuie Ungaria să fie sfârtecată în bucăți?".

Autorul se leagă de toate etniile nemaghiare din Imperiul Austro-Ungar, criticându-le pretențiile lor „absurde" de libertate și autonomie dar cel mai cuprinzător spațiu îl acordă românilor; în primul rând, pentru că ei vin cu argumente „departe de adevăr" pentru a-și justifica pretențiile lor politice și teritoriale. Autorul susține că istoria după care românii ar fi urmașii romanilor veniți cu armatele lui Traian în Dacia, este o poveste; ei au venit în Transilvania, „în statul maghiar", ca ciobani cu turmele de oi, din sudul Peninsulei Balcanice prin secolul al XIII-lea și că limba lor este înrudită cu cea albaneză, nimic altceva. El mai susține că, într-adevăr, românii din Transilvania s-au înmulțit mult dar ei constituie în această provincie doar 43% din populație, majoritatea fiind formată din maghiari, sași și secui. Autorul mai pretinde că populația română din Transilvania a fost și este susținută de stat, care a înființat școli românești, a sprijinit biserica lor greco-ortodoxă și că analfabetismul românilor transilvăneni este inferior celui din România.

La toate aceste „argumente", ar fi de pus cel puțin două întrebări: prima, dacă românii din Transilvania au dus-o și o duc atât de bine, de ce istoria lor este presărată de răscoale împotriva stăpânirii? (Amintim aici doar pe Gheorghe Doja în 1514; Horia, Cloșca și Crișan în 1784; Avram Iancu în 1848); a doua întrebare: de ce, cu tot binele și drepturile pe care le aveau românii din Transilvania, aceștia voiau, totuși, unirea cu România?

***

La puțin timp după articolul de mai sus, mai precis la 28 martie 1919, același neobosit Dr. Béla Leffler publica, de data aceasta în ziarul „Svenska Dagbladet", un material menit să lămurească și mai bine pe cititorul suedez de nedreptatea pe cale de a se face Ungariei la Conferința de Pace de la Paris. Articolul este intitulat „Tragedia noii Republici Maghiare" și autorul încearcă să explice cauzele dezastrului, implicând de data aceasta și pe unguri. El scrie: „Politica maghiară a fost mereu împovărată de problema națională, căreia vechea clasă parlamentară nu i-a dat importanța cuvenită să o rezolve. Politica șovinistă a românilor, cehilor și sârbilor s-a plâns mereu de asuprirea maghiară dar se uită să se adauge că este vorba de o clasă dominantă care opresa subclasa maghiară la fel de aspru ca pe oricare alta de naționalitate diferită... Românii sunt obsedați de Sebenburger, cu toate protestele social-democraților români și au pretenția, în afara acestui ținut, la încă o bucată din pământul Ungariei, aproape jumătate din Ungaria. Acest teritoriu a fost de altfel „anexat" de regele Ferdinand printr-un decret (este vorba de 1 Decembrie 1918, Alba Iulia – n.n.) fără a aștepta un plebiscit sau Conferința de Pace. Din păcate, protestele social-democraților români nu au primit sprijin de la colegii lor din Țările Antantei... La fel de agravantă este situația și cu cehii și cu sârbii".

***

Nici Uniunea Sovietică nu era multumită de integrarea Basarabiei în Regatul României și cel puțin în două articole pe care le-am depistat în presa suedeză, apărute, unul în timpul Conferinței de la Paris și altul mai târziu, noii conducători de la Moscova își exprimau dorința de a se organiza în ținutul dintre Prut și Nistru un referendum în care populația să opteze pentru una din următoarele trei variante: 1. Basarabia să fie integrată în Uniunea Sovietică; 2. Basarabia să fie integrată în Regatul României; 3. Basarabia să fie o republică autonomă.

Moscova pretindea că Declarația de unire a Basarabiei cu România din 27 martie 1919, era nelegală și fusese obținută numai datorită prezenței armatei române în acea perioadă de timp în Basarabia. După cum se știe, forurile internaționale nu au sprijinit o astfel de inițiativă dar Moscova nu a lăsat-o uitată și a reactivat-o atunci când a considerat că a sosit momentul potrivit, în maniera cunoscută.

Din cele relatate până acum, se observă că procesul de recunoaștere a României Mari de către forurile internaționale nu a fost chiar atât de ușor și statele învinse au încercat în perioada Conferinței de Pace să acționeze mai ales prin presă – după cum s-a văzut și din cele relatate de noi – să salveze ce se mai putea salva din pozițiile lor anterioare.

Dar România? Ca țară făcând parte din grupul învingătorilor, problemele ei erau total diferite de ale celorlalți. Pe plan intern, reorganizarea vieții administrative, economice și de fapt a tuturor sectoarelor de activitate, cerea un efort extraordinar, în fața unei situații inedite în care suprafața țării aproape se dublase și populația, de asemenea. Pe plan extern, trebuiau reînnoite legăturile diplomatice și comerciale și adaptate, acestea din urmă – și ele – noilor condiții. În acest sens, am depistat în presa suedeză a timpului un articol, considerăm, important, în care autorul, un diplomat, fost ministru al României în Suedia, prezintă situația țării, problemele ei și, ceea ce interesează în mod deosebit, dezvoltarea relațiilor comerciale dintre România și Suedia în noua situație de după război.

Articolul a apărut la puține zile după încheierea armistițiului dintre Puterile Antantei și Tripla Alianță, în marele cotidian „Dagens Nyheter"

din 18 noiembrie 1918 și este intitulat „România după sfârșitul războiului", cu subtitlurile următoare: (România – n.n.) „devine o țară neobișnuit de bogată cu circa 14 milioane locuitori" și, dedesubt: „Ministrul Derussi invită Suedia din tot sufletul la încheiere de tratate comerciale directe și imediate". Iată pasajele mai importante: „Victoria Antantei a produs puternice reacții în România. Starea de lucruri din țară este cu totul schimbată. Fostul ministru al României la Stockholm, dl. Derussi, cu care un corespondent al ziarului „Dagens Nyheter" a avut o convorbire axată asupra situației prezente, a perspectivelor de viitor, precum și a posibilităților de dezvoltare a relațiilor comerciale dintre România și țara noastră".

Urmează o relatare despre situația internă a României, cu schimbările de guverne și venirea la locuri de frunte, citez, „a unor politicieni de înaltă calitate și închinați cauzei românești, ca Ion I.C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Titulescu etc. care niciodată nu s-au îndoit de viitorul României și s-au angajat cu toate puterile să o ducă la triumf".

„România – continuă dl. Derussi – intrând în război de partea Antantei, a obținut promisiunea că, în caz de victorie, va obține toate acele ținuturi din Austro-Ungaria care sunt locuite de români în majoritate. Acum, când ziua victoriei a sosit, aliații noștri – pentru care înțelegerile dintre state nu au fost niciodată vorbe goale – trebuie să-și amintească de ele și de suferințele îndurate de noi – și să ni le accepte.

Cu toate că noile granițe nu s-au fixat încă, nu este nici o îndoială că cele două milioane și jumătate de români care au aparținut ex-monarhiei Austro-Ungare, în scurt timp și pentru totdeauna se vor uni cu Regatul României. În acest fel se vor șterge pentru totdeauna sutele de ani de nedreptate pe care stăpânirea habsburgică a exercitat-o, datorită triumfului principiului naționalităților pe care îl sărbătorim acum".

În continuare, dl. Derussi ne-a declarat: „Viitoarea România, întregită cu Transilvania, Bucovina și alte regiuni românești din Austro-Ungaria, precum și cu Basarabia care și-a proclamat deja unirea cu Țara, va forma un stat cu cel puțin 14 milioane de locuitori și cu un pământ dintre cele mai roditoare. Este neîndoielnic faptul că bogățiile naturale ale pământului – agricultura, pădurile, minele etc. – vor asigura țării o mare înflorire".

„Pornind de aici – ne spune dl. Derussi – aș dori, ca fost reprezentant al României în Suedia, să adresez un cald apel către instituțiile financiare și industriale suedeze să încheie convenții comerciale cu țara mea". Domnia sa arată apoi ce produse anume poate să exporte România în Suedia și ce nevoi are România și, în continuare, sugerează ca transportul mărfurilor să se facă pe apă: „Până acum – completează dânsul – steagul suedez a fost un musafir rar la Constanța și pe Dunăre dar prin aranjamente diplomatice și financiare potrivite, traficul ar putea începe foarte curând". Dl. Derussi încheie astfel: „În ce mă privește, eu aș fi încântat dacă astfel de relații comerciale ar putea fi puse în practică și dezvolta. Acest război ne-a apropiat; ospitalitatea de care numeroși români s-au bucurat în frumoasa voastră țară și contactele personale pe care le-au încheiat sunt amintiri durabile și rămân durabile! Iar acum, când pacea revine și situația ne permite să reluăm munca pașnică, am dori cu cea mai vie simpatie să salutăm reluarea legăturilor noastre, fapt care ar corespunde istoricii prietenii care leagă Suedia și România".

***

Despovărată de interdicțiile pe care le impunea neutralitatea, Suedia, după război, a reluat relațiile normale cu România, arătându-și deschis sentimentele de prietenie pentru țara noastră.

La a zecea aniversare a reîntregirii României, serbată în luna iulie 1929, un reporter special al celui mai important cotidian suedez, deja de mai multe ori citat în relatarea noastră, „Dagens Nyheter", a participat la festivitățile care au avut loc la Alba Iulia cu un fast deosebit, pe care le-a relatat apoi amplu, în aproape două pagini mari, în ziarul sus-amintit din 14 iulie, pp. 9 și 17 (vezi Anexa). Reportajul este intitulat „Till Alba Julia" – „La Alba Iulia" și are ca subtitlu explicațiile următoare: „România Mare a sărbătorit jubileul său de 10 ani cu mari festivități în orașul Alba Iulia din Transilvania".

În articolul de mai jos se descrie o călătorie de la București la locul adunării naționale. Corespondentul își începe reportajul astfel: „«Ne întâlnim la Alba Iulia!» De peste o săptămână am auzit acest salut de la ziariștii români și străini, funcționari de legații și domni din Ministerul de Externe de la București. Vitrinele magazinelor de pe Calea Victoriei sunt împodobite cu culorile drapelului românesc iar afișele de la ieșirile din prăvălii pe care stă scris «La revedere» sunt completate cu «La Alba Iulia!».

„Alba Iulia – continuă reporterul – vechiul oraș Karlsburg din Transilvania, care, după război a atins culmea gloriei, a devenit simbolul României Mari și numele lui răsună peste tot ca o fanfară națională".

Reporterul scrie în continuare că, dată fiind marea aglomerație de pe mijloacele de transport public spre Alba Iulia, șeful Presei din Ministerul Afacerilor Externe l-a invitat în mașina lui pentru a-l duce la locul festivități-

TILL ALBA JULIA !

„La Alba Iulia", articol publicat de cotidianul suedez „Dagens Nyheter" în ediția din 14 iulie 1929

lor; ocazie deosebită pentru a vedea comod traseul parcurs, pe care îl descrie apoi compatrioților săi. El începe cu zona petroliferă de lângă Ploiești și Câmpina, continuă apoi cu Sinaia, „stațiunea de relaxare a bucureștenilor", Crucea de pe Caraiman, pe care o descrie ca fiind, fără îndoială, „unul din cele mai frumoase monumente de război din lume", Bucegii. De la Brașov, „capitala sașilor" el descrie frumosul drum spre Sibiu, care merge în paralel cu lanțul Carpaților Meridionali, pe care întâlnește destul de des turme de oi cu ciobanii lor, aceștia purtând pe ei cojoc gros de lână, chit că este vară în toată regula.

În fine, Alba Iulia! Ziaristul nostru descrie nemaipomenita aglomerație din oraș, unde sosesc musafiri continuu, din toate colțurile țării și chiar de peste hotare, cu trenuri și autocare supraaglomerate, cu căruțe, țărani călare și pe jos – cei mai din apropiere – toată lumea îmbrăcată de sărbătoare, cei mai mulți, în costumele naționale din zonele respective. Cu toată aglomerația de pe străzi și cu toată circulația haotică, lumea este bine dispusă, veselă, cântă și fâlfâie steagurile, plină de viață; restaurantele sunt atât de înghesuite de consumatori încât – ne asigură suedezul nostru – „instrumentiștii nu mai pot cânta căci nu mai au loc să-și miște brațul cu arcușul în sus și-n jos pe vioară, iar unui bătrânel care se plângea că este călcat pe bătături de atâta lume câtă n-a mai văzut vreodată, prietenul său însoțitor îi spune că trebuia să-și lase picioarele acasă! Greu de închipuit un conglomerat de oameni atât de diferiți, într-un spațiu atât de limitat: ciobani cu fața arsă de soare și cojoace pe umeri, turci din Dobrogea, cu turbane roșii, tinere românce în costume și bluze brodate, militari în uniforme verzi-cachii și cu floare la bonetă, un mozaic de oameni și îmbrăcăminte greu de imaginat.

„Deschiderea oficială a festivităților are loc într-o capelă (Catedrala Încoronarii – n.n.) în care familia regală, corpul diplomatic, oficialitățile și ziariștii invitați iau loc.

Îmbrăcat în alb, regele Mihai în vârstă de șapte ani stă atent între mama sa, prințesa Elena și regina Maria, prințul-regent Nicolae, regina Greciei, prințesa Ileana, patriarhul Miron Cristea și ex-regele Greciei. De asemenea, prim-ministrul Iuliu Maniu, cu o bandă largă de mătase al unui ordin, peste piept, în diagonală; un domn simpatic, al cărui zâmbet oficial devine cald atunci când descoperă în mulțime vreun cunoscut. Scurta lui cuvântare la împlinirea a zece ani de la făurirea României Mari se face auzită peste întregul spațiu festiv unde peste 150.000 oameni stau încordați și ascultă".

Cu subtitlul „30.000 de oameni la paradă", ziaristul suedez continuă: „Locul pentru defilare se lărgește în spatele noii Biserici a Încoronării; tribuna regală și celelalte, au vederea spre dealurile din zare. De partea cealaltă a tribunelor, fiecare locșor, cât de mic ar fi el, este ocupat, spațiile sunt înțesate de lume, ramurile copacilor nu pot ține pe toți spectatorii.

Prințul Nicolae, care este îmbrăcat în uniformă de colonel de artilerie, țâșneste călare înaintea tribunei, pentru a primi parada națională.

Timp de două ore trec prin fața noastră pestrițe grupuri de oameni din diferite provincii românești, îmbrăcați în costumele lor populare, studenți, elevi. Muzica este asigurată de două orchestre care alternează. Acum vin veteranii războiului din 1877, urmați de o delegație de transilvăneni care odată s-au ridicat și au cerut autonomie și au fost pedepsiți cu închisoare; apoi trece un alai ca un val, în care steagurile românești fluturânde sunt purtate alături de drapelele americane de o delegație de români din Statele Unite, veniți anume de peste Atlantic la sărbătorirea jubileului de zece ani de la înfăptuirea României Mari.

Cu adevărat impunătoare este procesiunea festivă care evocă vechea istorie a românilor, cu neamurile care au trecut peste ei: goți, marcomani, longobarzi și alții, cu conducătorii lor, îmbrăcați în costume de epocă; primele manifestări ale creștinismului în aceste locuri au fost evocate de un grup de teologi purtând crucifixe și toiage sacerdotale, după care trec câteva zeci de țărani, însoțind pluguri de lemn cum se utilizau în timpurile vechi, trase de boi puternici. Un

grup de păstori din munți, cântând doine din fluiere, sunt urmați apoi de un cioban vârstnic care se mișcă greoi alături de oile sale, primește nepăsător aplauzele vii ale mulțimii, poate și pentru catârul care îl însoțește, animal care, prin aceste părți, constituie escorta obișnuită a turmelor.

Două grupuri de tinere fete vin dansând în piața festivă și se unesc în fața tribunei regale într-un dans național, un simbol al unirii Moldovei cu Țara Românească sub Alexandru Cuza. Primul Ministru Maniu, el însuși un fiu al Transilvaniei, strălucește de fericire urmărind dansul. Parada militară care încheie festivitatea, impresionează prin ținuta militarilor și atrage aplauzele frenetice ale mulțimii".

***

Acesta este rezumatul marelui reportaj publicat de ziaristul suedez, care semnează doar cu „Hed.", adresat cititorilor din țara sa acum aproape un secol.

Trebuie recunoscut că materialul este bogat în informații, bine documentat, atractiv și ușor la lectură, scris de un profesionist cu multă sensibilitate. După ale noastre cunoștințe, nu știm ca în afara României să mai fi fost publicată în presa altei țări, în acea perioadă, ceva similar.

Ceea ce ni se pare și mai interesant însă este faptul că, citindu-l astăzi, la atâția zeci de ani de la apariția lui, reportajul nu ne lasă indiferenți; el reușește să reînvie în memoria noastră atmosfera de entuziasm a momentului și amintirea a o seamă de personalități pomenite chiar fugar, cum ar fi regele Mihai la șapte ani, regina Maria sau Iuliu Maniu, figuri dintre cele mai de seamă din istoria noastră, fără a mai vorbi de via evocare a multor scene de la festivitățile jubiliare de la Alba Iulia, puțin cunoscute chiar de mulți dintre noi, românii de astăzi.

Ceea ce este bine pentru sufletele noastre de români, chiar dacă evocarea ne-o face un suedez care a trăit acum un secol.

THE REFLECTION OF THE GREAT UNION OF ROMANIA IN THE SWEDISH PRESS OF THAT TIME

The most important event in the history of the Romanians was their union in one country, Great Romania 101 years ago, after the participation at the First World War.
As originals from Romania and living in Sweden, we are interested in the present study whether and how the event that led to accomplish this desideratum was reflected in the Swedish press of that time.
Our study presents several articles identified in the Swedish press regarding the subject.
Keywords: First World War, Great Romania, union, Sweden, Alba Iulia.

NOTĂ

1 Suedez de origine română, născut la Oradea, cercetător, publicist și scriitor, stabilit în Stockholm din 1976, cadru didactic la Dramatiska Institutet, Înalta Școală de Film, Radio și Televiziune din capitala Suediei. Fost cadru didactic al Universității din București, între anii 1971 și 1976 este detașat la Universitatea din Constantine – Algeria, perioadă în care se manifestă și preocupările sale pentru științele umaniste. După stabilirea în Stockholm, obține în 1981 o bursă de studii la Università per Stranieri din Perugia – Italia, specializându-se în istoria culturii și civilizațiilor. Efectuează, apoi, un stagiu de tehnici audio-vizuale la Marly le Roi – Franța și altul la Stockholm. Este membru al Federației Scriitorilor din Suedia și, de asemenea, membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Bibliografie

1. Ziare suedeze (cele mai importante citate) din perioada 1918-1924, 1934 și 1929:

„GÖTEBORG AFTONBLADET" din 20 februarie 1918 – „Rumänien vill underhandla om fred"; („România doreste să negocieze pacea");

„AFTONBLADET" din 26 septembrie 1918 – „Rumänien i Siebenburgen"; (Românii din Transilvania");

„SVENSKA DAGBLADET" din 23 decembrie 1918 – „Den nya skapelsen" („Noua plăsmuire") („România Mare" – n.n.);

„DAGENS NYHETER" din 18 noiembrie 1918 – „Rumänien blir ett utomordentlig rikt land med 14 milioner invånare" („România devine o țară neobișnuit de bogată cu 14 milioane de locuitori";

„SVENSKA DAGBLADET" din 7 februarie 1919 – Dr. Béla Leffler: „Måste Ungern sönderstyckas?" – („Trebuie Ungaria să fie fărâmițată?);

„AFTONBLADET" din 28 martie 1919 – „Béla Leffler: „Den nya ungerska republikens tragedi" – („Tragedia noii republici maghiare");

„DAGENS NYHETER" din 15 mai 1919 – „Gränserna för Ungern liksom för Österrike nu bestämda i Paris" („Granițele pentru Ungaria și Austria hotărâte acum la Paris);

„SÖDERHAMNS TIDNING" din 19 septembrie 1919 – „De rumänska storhetsdrömmarna" (Visurile de mărire ale României);

„SVENSKA DAGBLADET" din 3 iulie 1920 – „Tyskland begär revision" – („Germania cere revizie");

„GÖTEBORGS DAGBLAD" din 29 septembrie 1921 – „Striden om västungern" (Lupta pentru Ungaria de vest);

„DAGENS NYHETER" din 23 ianuarie 1923 – „Regeringsskiften i Rumänien" („Schimbare de guvern în România");

„SVENSKA DAGBLADET" din 4 aprilie 1924 – „Bessarabien" („Basarabia");

„SVENSKA DAGBLADET" din 17 ianuarie 1934 – „Ryssland och Rumänien" (Rusia și România);

„DAGENS NYHETER" din 14 iulie 1929 – „Till Alba Julia!" („La Alba Iulia!")

2. Cărți:

George Cristea, „Izvoare istorice suedeze privind Răscoala lui Horea", Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2001;

George Cristea, „Regi și diplomați suedezi în spațiul românesc", Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007

Patriarhul Miron Cristea

Împrejurările aducerii la putere a guvernului prezidat de Patriarhul Miron Cristea (10 februarie 1938)

Conf. univ. dr.
CONSTANTIN I. STAN[1]

În anul 1937, când se împlineau patru ani de guvernare liberală, se punea problema succesiunii la conducerea țării. Ion Mihalache și-a exprimat dorința de a renunța la șefia Partidului Național Țărănesc. La 2 aprilie 1937, el și-a prezentat demisia și l-a propus ca înlocuitor pe Iuliu Maniu. Mihalache considera că în P.N.Ț. se va realiza astfel o unică autoritate căreia se vor ralia și celelalte grupuri. Unele elemente centrifuge își vor diminua activitatea[2]. Congresul general al național-țărăniștilor din 4 aprilie 1937 l-a confirmat însă pe I. Mihalache în funcția de președinte pe timp de patru ani. Prietenii lui apropiați, dr. N. Lupu, generalul Ion Teodorescu, V. Madgearu îl considerau „omul providențial (...) inspirat de Dumnezeu, țăran genial" sau „un apostol al neamului"[3].

Situația internă nu era prea favorabilă. Elementele extremiste câștigau teren. Corneliu Zelea-Codreanu, personaj carismatic, cu priză la public, urmărea realizarea unei apropieri de P.N.Ț., care atunci era cel mai puternic partid de opoziție. El dorea să realizeze o înțelegere cu Maniu, întrucât cunoștea poziția ostilă a lui I. Mihalache. O alianță cu legionarii nu era potrivită. Președintele național-țărăniștilor urmărea să aducă partidul său la putere, fapt confirmat de audiența sa la Regele Carol al II-lea din 8 octombrie 1937[4]. O apropiere de legionari – cu care suveranul se afla în relații încordate – ar fi compromis materializarea acestui obiectiv. Situația nu era simplă. Carol dorea să instaureze un regim personal. Totuși, la 12 noiembrie 1937, șeful statului i-a cerut lui I. Mihalache să alcătuiască un guvern de

coaliție. Condiția pusă de rege era prezența lui Al. Vaida-Voevod și a lui Gabriel Marinescu în noul cabinet. În aceste condiții, liderul național-țărăniștilor a depus mandatul pe 14 noiembrie al aceluiași an[5]. Mărul discordiei îl reprezenta Al. Vaida-Voevod. Constantin Argetoianu pretinde în însemnările sale din 12 noiembrie 1937 că Regele Carol al II-lea l-a primit în audiență pe G. G. Mironescu, mărturisindu-i că „un Guvern Mihalache fără Vaida nu era posibil". Mironescu a mers îndată la Vaida și Mihalache. Primul a declarat că „în nici un caz n-ar putea colabora cu dr. Lupu și cu Madgearu (...). Mihalache, dimpotrivă, a fost categoric și intransigent, nici n-a vrut să stea de vorbă cu Mironescu pe chestia unei împăcări cu Vaida"[6]. La rândul său, Nicolae Iorga arăta în însemnările sale din 4 decembrie 1937 că a avut o întâlnire cu Regele, care i-a mărturisit că „deși nu e nici o obligație constituțională, a ținut seama de tradiție care îi impune să se adreseze la național-țărăniști. Le-a cerut să-și asigure și concursul lui Vaida. Dar Mihalache a făcut greșeala de a-și întreba partidul, în loc de a merge la Vaida. Acesta, care ar fi mărturisit că l-ar fi dat afară, i-ar fi procurat îndreptățirea pe care acum nu o are[7].

În fond, Carol a dovedit abilitate și perseverență pentru a instaura un regim personal. Era clar că între I. Mihalache și Al. Vaida nu există nici o cale de împăcare. Orientarea șefului statului către Gheorghe Tătărescu era foarte clară. Comentând această situație, Regina Maria – a cărei stare de sănătate era precară – nota lapidar în jurnalul său din 4 decembrie 1937 următoarele: „Guvernul Tătărescu, deși la capătul mandatului, a fost adus din nou la putere, deoarece Carol nu a putut ajunge la o înțelegere cu Mihalache"[8].

Noul premier, conform sugestiei Regelui, a încercat să lărgească baza de guvernare, dar acțiunea sa nu a putut fi dusă la bun sfârșit. Cabinetul liberal cuprindea cam aceiași oameni politici. Lor li s-au adăugat doi „tehnicieni" din Partidul Naționalist Democrat: I. E. Bujoia și Gh. Ionescu-Șișești, dar și un alt „iorghist" ca subsecretar de stat, Petre Topa. În seara zilei de 17 noiembrie 1937, guvernul abia constituit a depus jurământul în fața Regelui Carol al II-lea[9].

Soluția găsită de Suveran a stârnit reacții negative din partea formațiunilor politice antiliberale. Evidențiind acest lucru, C. Argetoianu notează în jurnalul său pe 19 noiembrie 1937 între altele: „În tot cazul, Guvernul cel nou al lui Tătărescu e întâmpinat cu o furie nebună din partea opoziției, cu indiferență scârbită de opinia publică în genere și fără nici un entuziasm în partidele cartelate – afară de păduchii iorghiști, care sunt încântați"[10].

Cabinetul prezidat de Gh. Tătărescu a lansat pe 22 noiembrie 1937 un *Manifest către Țară*, în care mulțumea Regelui pentru că „a binevoit să ne reînnoiască înalta sa încredere, chemându-ne să ducem mai departe noua operă de consolidare națională". Semnatarii documentului reliefau marile realizări ale mandatului deja încheiat. Și precizau că aveau în vedere dezvoltarea învățământului, acordarea atenției cuvenite industriei și comerțului. Manifestul promitea locuitorilor satelor credite avantajoase, valorificarea și industrializarea plantelor textile, lărgirea cooperării și asocierea sătenilor, reducerea impozitelor, încurajarea și sprijinirea fermelor agricole. Pentru muncitorime, apelul avea în vedere „ridicarea ei materială și morală", precizând că „munca trebuie să fie pentru muncitori izvor de economie și capitalizare". În domeniul administrativ se propunea „depolitizarea totală a administrației generale prin promovarea exclusivă a meritului, a muncii și a competenței". Pe plan extern, manifestul reafirma atașamentul față de principiile lansate de Societatea Națiunilor, relevând că „vom continua să apărăm pacea și fruntariile noastre vecine, căutând să întărim cât mai mult raporturile noastre cu popoarele fără deosebire"[11]. Apelul avea deci un caracter îndrăzneț, dar greu de aplicat în practică.

În noile condiții, pe 23 noiembrie 1937 la București s-a întrunit Comitetul Central Executiv. Cu această ocazie, Mihalache și-a prezentat demisia din funcția de președinte al partidului, propunându-l pe Iuliu Maniu, folosind următoarele cuvinte: „D-le Maniu, ia comanda și dă porunca!". El și-a motivat atitudinea prin faptul că „Regimul constituțional din România se găsea la o adevărată răspântie a istoriei". Omul cel mai nimerit pentru această luptă era I. Maniu întrucât el reprezenta „simbolul luptei constituționale"[12].

Noul șef al P.N.Ț. avea de înfruntat numeroase greutăți. Cea mai delicată problemă o constituia convocarea la 20 decembrie 1937 a noilor alegeri parlamentare. Miza lor era excepțională. Grav bolnavă, Regina Maria notează în propriul jurnal pe 4 decembrie 1937, destul de sumar, între altele: „Guvernul Tătărescu, deși la capătul mandatului, a fost adus din nou la putere, deoarece Carol nu a putut să ajungă la o înțelegere cu Mihalache. Maniu a reapărut pe scenă și a redevenit «șeful» Partidului Național Țărănist. Lui Codreanu i s-a permis să ia parte la alegeri. De asemenea, și Titulescu a reapărut. Carol

se confruntă cu o opoziție puternică (...). Deși a ofensat și umilit prea multă lume (Carol – n.n.), tot mai deține controlul"[13].

Potrivit unor surse aparținând Siguranței, casa doctorului Gerota a găzduit între 20–24 noiembrie 1937 o serie de convorbiri între Iuliu Maniu și Corneliu Zelea-Codreanu. Discuțiile au fost mijlocite de gazdă și de dr. N. Lupu. În cadrul negocierilor, Maniu s-a dovedit foarte pesimist, arătând că „așa cum este guvernată și condusă țara, se poate duce la destrămarea ei morală totală". El a propus în timpul tratativelor „o colaborare pe baza unor puncte, nu de program, ci de principii constituționale pentru a înlătura pe toți acei care s-au interpus între Coroană și țară". Corneliu Zelea-Codreanu a înfățișat cu ocazia convorbirilor nedreptățile, intrigile și loviturile pe care legionarii le-au primit din partea regimului patronat de Regele Carol al II-lea. Cei doi lideri politici au convenit să se vadă din nou pentru a stabili detaliile luptei comune[14].

La 25 noiembrie 1937, hotelul Athenée Palace din capitală a găzduit negocierile finale. Celor doi fruntași li s-a alăturat și șeful liberalilor georgiști, profesorul Gheorghe Brătianu. Cele trei formațiuni politice au semnat un „pact de neagresiune". Scopul era acela „de a apăra libertatea și a asigura corectitudinea alegerilor". Documentul se ridica în contra „actelor și limbajului de violență și de denigrare, dar nu împiedica afirmarea ideologiei proprii și discuția de bună-credință". Nu era vorba de un cartel electoral, cele trei părți aveau liste proprii de candidați. Se crea, totuși, o comisie comună pentru a stabili „modul de procedare și demersurile care vor trebui puse în aplicare în cazul infracțiunilor ce ar fi să se producă"[15].

I. Maniu a riscat prin semnarea acestui act apariția unor disensiuni în formațiunea sa politică, dar a avut în vedere considerente de strategie politică. El a căutat să „detroneze Cabinetul Ghe. Tătărescu". Potrivit unui document al vremii, proaspătul șef al național-țărăniștilor dorea „să scoată din clandestinitate o forță care lucrase subteran, în mod ascuns, din întuneric"[16]. Calculul făcut de Maniu ni se pare corect, deoarece el cunoștea predispoziția majorității membrilor Gărzii de Fier spre violență, lucru care ar fi creat serioase probleme în campania electorală a P.N.Ț. Scopul era clar, liberalii trebuiau să piardă cât mai multe voturi. Nu întâmplător, național-țărăniștii au confecționat din fondurile lor afișe – acolo unde aveau puțini aderenți - pe care scria „Votați pe Căpitanul-căpitanilor!"[17].

Concomitent, P.N.L. a încheiat un cartel electoral cu Frontul Românesc, grupare politică condusă de Al. Vaida-Voevod. Documentul a generat unele nemulțumiri într-o serie de organizații liberale locale. Astfel, Victor Iamandi, șeful liberalilor ieșeni, a respins vehement amintita colaborare. O situație asemănătoare întâlnim și în județul vecin, Neamț[18]. Probleme similare au apărut, de asemenea, în județul Vlașca. Aici, liberalii s-au împotrivit desemnării pe primul loc al listei al candidatului Frontului Românesc, D. R. Ioanițescu[19].

Președintele P.N.Ț a justificat semnarea „pactului de neagresiune" în cadrul unui discurs cu titlul: *În apărarea alegerilor libere. Motivele acordului electoral din 1937*, unde afirma, printre altele: „Știți că ținta mai apropiată activității mele este evidențierea cât mai accentuată a necesității inexorabile pentru statul nostru de a fi înlăturat regimul dictatorial practicat de guvernul actual, precum și înlăturarea imoralității care a cuprins viața politică, socială și familia, imoralitate care amenință cu distrugerea chiar și rădăcinile naționale". Maniu critica regimul instaurat de liberali, relevând că, în calitatea sa de președinte, s-a preocupat de „înfăptuirea unei înțelegeri cu alte partide pentru asigurarea libertății și corectitudinii alegerilor". De aceea „n-am năzuit un cartel electoral, care stânjenește în oarecare măsură propagarea ideologiei fiecărui partid din înțelegerea încheiată". Șeful P.N.Ț. a declarat că a urmărit și salvgardarea „demnității naționale prin asigurarea liberă și legală afirmare a glasului ei și zădărnicirea eventualelor tentative de a falsifica voința națională". Maniu a recunoscut că prin „pactul de neagresiune" a urmărit păstrarea ordinii constituționale și legale, dar și realizarea prosperității țării. El reafirma ca prin acest acord „Partidul Național Țărănesc nu alunecă de pe urma acestei înțelegeri nici la dreapta și nici la stânga"[20]. Pe plan ideologic deci nu se făcea nici un compromis.

Partidul care a organizat alegerile parlamentare în România nu le-a pierdut niciodată. Carol al II-lea a crezut că liberalii nu vor face excepție, reușind să se mențină la conducerea țării, ca urmare a unei confruntări electorale relativ-libere. Suveranul a realizat această opțiune. S-au comis totuși unele abuzuri din partea administrației și organelor de ordine. Pe alocuri, poliția a intervenit în forță. Astfel, conform însemnării din 13 decembrie 1937 a lui Armand Călinescu, în Sala Marna din București s-a desfășurat o întrunire la care urma să vorbească Maniu, dar ea „este zădărnicită cu gaze lacrimogene de către poliție"[21]. Întreaga acțiune era coordonată de liberalul Richard Franasovici, subsecretar de stat la Ministerul de Interne, care avea experiență în domeniu.

Recunoscând acest lucru, Regele Carol al II-lea consemna în jurnalul său următoarele: „Mă hotărăsc deci să fac «apel» patriotic la Tătărescu să continue guvernarea și el să facă alegerile (...). S-a făcut înainte o remaniere care l-a adus pe Franasovici la Ministerul de Interne". Fost subsecretar de stat la Interne din timpul lui Ionel Brătianu și Duca, cunoștea meseria aceasta. Suveranul însă nu a fost mulțumit de prestația sa, el fiind „un partizan al retragerii de la Guvern". De asemenea, Carol era de părere că „nu și-a dat prea mult silința, luând drept scuze recomandările ca alegerile să fie cinstite și rezultatul a fost că Guvernul a fost învins"[22].

Într-adevăr, liberalii au suferit o rușinoasă înfrângere, căci au obținut doar 35,92% din voturi, P.N.Ț. a dobândit 20,40%, Partidul Totul pentru Țară a câștigat 9,15%, Partidul Maghiar a primit 4,43%, P.N.L. Gh. Brătianu a întrunit 3,89% din sufragii, iar Partidul Țărănesc Radical 2,25%. Celelalte formațiuni politice înscrise în cursa electorală nu au atins pragul electoral de 2% din voturile valabil exprimate[23]. Observăm că nici un partid politic nu a avut 40% din voturi ca să dobândească prima electorală și astfel să beneficieze de majoritatea absolută în Parlament. La 22 decembrie 1937 Regina Maria scria în jurnalul său, referitor la amintita situație, următoarele: „Alegerile au fost pline de pasiune, Garda de Fier a ieșit foarte puternică, mai puternică chiar și decât țărăniștii, ceea ce înseamnă că va fi o opoziție puternică și aprigă (...). O emoție colosală peste tot"[24].

Pierzând majoritatea parlamentară, Gh. Tătărescu a prezentat demisia Cabinetului său în fața Suveranului. Acesta a desemnat ca prim-ministru pe Octavian Goga. Comentând noua soluție guvernamentală, un apropiat al Casei Regale, Eugeniu Arthur Buhman notează în amintirile sale, pe 30 decembrie 1937, printre altele: „Altă criză politică, altă schimbare de guvern. Tătărescu demisionează și Regele însărcinează pe Octavian Goga cu formarea noului cabinet (...), unul naționalist, indicat limpede prin președinția lui Goga, iar prezența lui A. C. Cuza ca Ministru îi completează și nuanța antisemită"[25]. Guvernul Goga-Cuza a servit Suveranului drept tampon în contra Gărzii de Fier și a P.N.Ț. Noul cabinet va avea o existență efemeră, pregătind regimul autoritar al Regelui Carol. De altfel, șeful statului recunoaște în jurnalul său că „după aceea, voi fi liber să pot lua măsuri mai forte, care să descătușească atat țara, cât și pe mine, de tirania atât de nepatriotică a meschinelor interese de partid"[26].

Aflat în mijlocul evenimentelor, Armand Călinescu pretinde în însemnările sale din 24 decembrie 1937 următoarele: „Mă cheamă Urdăreanu la el. Mă întreabă dacă m-am înțeles cu Goga pe urmă ca și constituirea noului guvern să se facă la 29 decembrie. Mai dă unele detalii de procedură"[27]. A doua zi, A. Călinescu arată în jurnalul său că a avut o întrevedere cu Goga, care îl informează că Tătărescu că a fost primit de Rege, Suveranul cerându-i să se retragă[28].

Într-adevăr, pe 29 decembrie 1937 Carol a încredințat funcția de premier lui O. Goga, co-președinte al Partidului Național Creștin. Evenimentul a stârnit consternare în viața politică românească. C. Argetoianu notează în însemnările sale din 28 decembrie 1937, cu ironie: „Pe la ora 3 și jumătate a apărut un comunicat al lui Tătărescu prin care își anunța demisia, primirea ei de către M.S. Regele și mai sună o dată din trompetă «pentru onor» față de gigantica operă înfăptuită în patru ani de guvernare. Păcătosul îndrăznește să vorbească de «roadele» acestei guvernări. «Roade» pentru partizani și întreaga gașcă a Guvernului, căci s-au îmbogățit cu toții jurând"[29]. Un alt contemporan al evenimentelor, cunoscutul om „de stânga", avocat, mare proprietar din Hunedoara, Petru Groza, reiterează în memoriile sale că: „Regele Carol al II-lea l-a chemat pe Groza la Palat și în strâmtoarea lui, nefiind altă soluție care să-i pară mai potrivită în împrejurările de atunci, care îl împingeau spre dreapta, l-a însărcinat pe Goga cu formarea noului guvern. Iar Octavian Goga, văzându-și în sfârșit visul împlinit, a părăsit palatul zburând pe aripile fericirii"[30]. La rândul său, ziaristul A. P. Samson notează în amintirile sale că monarhul căuta în felul acesta să-și impună propriul regim autoritar. „În fața Regelui se înșirau atunci ca adversari Iuliu Maniu, Garda de Fier, Gheorghe Brătianu, cei trei cartelați în alegeri și, mai pe ocolite, Constantin Argetoianu. Sosise momentul Goga-Cuza. Acest moment a fost determinat primordial nu de considerente de politică externă, ci de ordin intern"[31]. Nichifor Crainic reitera în memoriile sale că „Guvernul prezidat de Octavian Goga nu a fost nici pe departe un triumf al naționalismului, ci înjugarea lui la carul hodorogit al democrației. O. Goga era un om inteligent, dar s-a dovedit de o naivitate de neiertat când s-a dat cu partid cu tot pe mâna lui Armand Călinescu, Ministru de Interne în acea formațiune guvernamentală, cea mai hibridă din câte se puteau imagina"[32]. De altfel, în epocă s-a vorbit de faptul că profesorul A. C. Cuza a avut unele rezerve privind intrarea formațiunii sale în noul Cabinet. Evidențiind acest lucru, Eugeniu A. Buhman susține în însemnările sale că co-președintele Partidului Național Creștin „a

refuzat la început propunerea, susținând că el nu are un partid suficient de numeros și destul de bine organizat", dar ulterior, „adus în fața regelui și în urma stăruințelor personale a acestuia, a terminat prin a primi fără nici un entuziasm"[33]. Guvernul Goga-Cuza nu era unul pur național creștin, întrucât Regele l-a numit la Interne pe omul său de încredere, A. Călinescu, iar portofoliul Apărării Naționale a revenit generalului Ion Antonescu, partizani ai menținerii și întăririi relațiilor cu foștii aliați din anii războiului de întregire națională, adică cu Anglia și Franța[34].

Legionarii au criticat această soluție guvernamentală. Unul din liderii ei, Constantin Papanace, relevă în amintirile sale că Regele s-a folosit „de un guvern naționalist ca să lovească ăn Garda de Fier". El arată că Suveranul a mai urmărit ca între cele două partide naționaliste „să se nască o luptă fratricidă"[35]. Părintele Ștefan Palaghiță scria și el în paginile unei cărți apărute la Buenos Aires în anul 1951 că Regele Carol al II-lea, „ca să creeze o diversiune, a chemat la guvern formațiunea Goga-Cuza (...). Căpitanul, dându-și seama că aceasta este o manevră, i-a oferit tot ajutorul lui Goga în Parlament"[36]. Generalul Constantin Pantazi este de aceeași părere, căci arată ân memoriile sale: „Regele Carol aduce la putere un guvern Goga-Cuza care trebuie să fie un antidot contra legionarilor, având și o aparență care inspiră încredere (...). În acest guvern intră la Ministerul de Război generalul Antonescu, iar ca Ministru de Interne, Armand Călinescu, ambii reprezentând aderenți pentru politică alături de Anglia și Franța"[37].

Guvernul Goga-Cuza a instituit imediat regimul cenzurii presei, fapt care adus la interzicerea unor mari cotidiene bucureștene: *Adevărul*, *Dimineața* și *Lupta*, cunoscute pentru orientarea lor de stânga. Au fost aplicate, totodată, o serie de legi antievreiești. Cea mai dură dintre ele a fost elaborată pe 21 ianuarie 1938 prin care se stipula revizuirea cetățeniei. Erau excluși de la revizuire cei care s-au remarcat pe câmpurile de luptă din anii Primului Război Mondial, primind pentru bravura lor ordine și medalii românești sau străine[38]. Ziariștii evrei erau discriminați și prin faptul că nu mai beneficiau de gratuitate pe căile ferate române. Datorită acestor legi s-au produs concedieri. După unele date, peste 200.000 de evrei și-au pierdut cetațenia română[39].

Întreaga legislație românească a stârnit numeroase excese, frământări și agitație. Guvernul nu a putut să stăvilească brutalitățile. O. Goga a făcut apel la poliție și jandarmerie, dar și la cetățeni „să mențină ordinea internă perfectă". El atrăgea atenția că toți aceia care se fac responsabili de încălcarea ordinii vor fi pedepsiți[40].

Concomitent cu acordul Regelui, noul Cabinet a început o campanie furibundă împotriva Mișcării Legionare. În adresa nr. 140 din 7 februarie 1938, Corneliu Zelea-Codreanu informa premierul că: „În județul Făgăraș, șeful comunică 200 legionari arestați și surghiuniți. La Șinca Veche, 45 legionari, bătuți crunt la sânge. Domnule Goga, sunt fiii Ardealului. Copiii Nației Române sunt frați de sânge și de mamă cu Dumneata! Dumneata ai venit să rezolvi problema jidovească? În curând vom face statistica românilor arestați, bătuți până la sânge și uciși"[41]. Dincolo de unele exagerări ale lui C. Z. Codreanu, desprindem o realitate dură. Tulburările au dus la moartea a 2 legionari, 52 au ajuns la spitale, iar 450 în arestul poliției[42]. În cele din urmă, Partidul Național Creștin și Garda de Fier au ajuns la un acord pentru constituirea unui pol politic electoral al extremei drepte. Scopul era clar: câștigarea alegerilor parlamentare organizate pe 2 martie 1938 la Adunarea Deputaților și pentru 12-17 martie pentru Senat[43]. Ca să evite escaladarea fărădelegilor, C. Z. Codreanu a anunțat la 8 februarie 1938 retragerea Partidului Totul pentru Țară din campania electorală. Deși bolnavă, Regina Maria analizează cu luciditate derularea evenimentelor, căci notează în propriul jurnal, tot pe 8 februarie 1938, următoarele: „Carol se confruntă cu enorme dificultăți politice și sunt mari perturbări în toată țara. Va fi în stare Goga și slabul său guvern de tenirtete[44] să le facă față? Sunt categoric îngrijorată pentru că realitatea se va răzbuna pe Carol, va trebui să răspundă pentru greșelile sale"[45].

Afirmațiile Suveranei României Mari s-au dovedit însă profetice. Asigurat din interior, beneficiind de sprijinul Alianței și neutralitatea binevoitoare a unor cercuri politice din Germania, Carol al II-lea a trecut la acțiune. Soarta guvernului Goga-Cuza fusese pecetluită. Aflat în miezul evenimentelor, A. Călinescu consemnează în însemnările sale la 7 februarie 1938: „Văd pe Urdăreanu care îmi spune că a discutat cu Goga, care i-a cerut să nu-i implânte cuțitul prin spate și întreabă dacă să meargă la Rege. I-a răspuns afirmativ. Discutând apoi cu mine, îmi spune planul: un guvern sub președinția Patriarhului, cu toți foștii prim-miniștri fără portofolii, apoi Mircescu (Istrate) la Externe, generalul (Ion) Antonescu la Armată, cu mine

la Interne... un moment a fost vorba să trec la Externe, dar Regele a spus: «mai aproape îmi e cămașa de piele decât de Geneva!» Apoi Ghelmengeanu și Potârcă, Inculeț, Cancicov, etc. S-ar face un Consiliul de Coroană, s-ar da o proclamație către țară, s-ar pune în vacanță"[46].

Cu prilejul așa-zisului „dejun al miliardarilor" organizat la Cotroceni pe 9 februarie 1938, cercurile industriale și financiare din jurul lui Carol al II-lea au decis să sprijine instaurarea unui regim personal al Regelui. În aceeași zi a avut loc o întâlnire restrânsă: Suveranul, E. Urdăreanu, Gh. Tătărescu și A. Călinescu. Cu această ocazie, șeful statului a împărțit rolurile. Același sfetnic credincios, A. Călinescu, nota următoarele: „Pe dumneata, domnule Tătărescu, mă bazez în Comitetul de patronaj, iar pe Călinescu mă bizui în Guvern"[47]. Se organiza practic o lovitură de stat.

Deși lucrurile fuseseră aranjate, O. Goga a fost primit în audiență la Palatul Regal. El a pus problema organizării alegerilor parlamentare, dar Suveranul i-ar fi cerut amânarea lor, motivându-și atitudinea prin faptul că: „Situația s-a schimbat, agitația a sporit, lumea e neliniștită". Carol i-a sugerat lui Goga că în acele împrejurări se impune formarea unui guvern de coaliție în care să intre și primul-ministru în funcție. Potrivit relatarilor lui Constantin Argetoianu, O. Goga a refuzat oferta[48].

În dimineața aceleiași zile, Patriarhul Elie Miron Cristea a sosit la Palatul Regal. Cu această ocazie, Carol al II-lea i-a propus preluarea președinției Consiliului de Miniștri. După-amiază, începând cu orele 16 și până seara la orele 22 s-au perindat foști președinți de Consiliu precum Mareșalul Alexandru Averescu, C. Argetoianu, generalul Arthur Văitoianu, Alexandru Vaida-Voevod, I. Maniu, G. G. Mironescu, N. Iorga, dr. Constantin Angelescu, Gh. Tătărescu, O. Goga. Comentând amintita situație, C. Argetoianu notează în jurnalul său, între altele: „Regele convoacă pe domnii foști prim-miniștri nu ca să-i consulte, ci ca să-i întrebe dacă primeau să-l ajute în îndeplinirea adevăratei lovituri de stat pe care o hotărâse și pe care ar fi dus-o, de altfel, la îndeplinire și fără ajutorul lor. În principiu, trebuiau să răspundă, vorba lui Tătărescu, printr-un da sau nu"[49]. Toți miniștrii aveau o bogată experiență politică, întrucât mai făcuseră parte din guvernare în perioade democratice: liberalii Gh. Tătărescu, ministru secretar de stat și ad-interim la Externe, Mircea Cancicov la Finanțe și ad-interim la Justiție, Ion Costinescu la Sănătate și Ocrotire socială; țărăniștii A. Călinescu la Interne, Voicu Nițescu la Muncă, Gheorghe Ionescu-Șișești (Uniunea Națională) la Agricultură și Domenii. Din Guvernul Patriarhului Miron Cristea mai făceau parte ca miniștri de stat: Al. Averescu, A. Văitoianu, G.G. Mironescu, Al. Vaida-Voevod, N. Iorga, foști șefi de guverne după Marea Unire din 1918[50]. Componența Cabinetului era destul de pestriță, cu o omogenitate redusă. De aceea, vor avea loc trei remanieri guvernamentale într-un timp relativ scurt.

În noaptea de 10/11 februarie 1938, noii miniștri în frunte cu Patriarhul Miron au depus jurământul. Iată cum descrie C. Argetoianu acest moment în însemnările sale: „Înainte de depunerea jurământului, Regele a chemat încă o dată pe fostul prim-ministru spre a-i solidariza din nou cu hotărârea lui (...). După ce au coborât cucuvelele, a coborât și Regele însoțit de Vaida-Voevod și în fața lor s-a procedat la depunerea jurământului. Regele și Vaida-Voevod au stat în picioare în fața Tronului"[51]. Odată primit jurământul, Suveranul a declarat celor prezenți la ceremonie: „Astăzi suntem chemați a începe o eră nouă în istoria patriei noastre, o eră de îndreptare, o eră în care erorile trecutului trebuie corectate cu cea mai adâncă chibzuință"[52]. Șeful statului a citit apoi textul unei proclamații către români. El a subliniat că din cauza luptelor politice, s-a ajuns la o „nesfârșită neliniște și tulburare în viața sufletului poporului". Vorbitorul a precizat că: „România trebuie salvată și sunt hotărât să o fac". Carol a atras atenția că singurul gând de care este animat reprezintă „interesele permanente ale patriei și neprecupețita ei întărire". Oratorul dorea îndreptarea stării de fapt. În acest scop, „am alcătuit sub președinția Patriarhului României, un guvern de oameni de răspundere care animați de cel mai desăvârșit patriotism, descătușați de activitatea de partid, vor avea răgazul să-și închine toate gândurile și toată munca numai binelui obștesc". Suveranul avertiza, în final, că vor avea loc schimbări inclusiv de natură constituțională, că se vor depolitiza instituțiile administrative. „Toate acestea le fac în numele întăririi și propășirii patriei"[53].

Guvernul a elaborat și dat publicității un Apel semnat de șeful său, Miron Cristea, prin care se angaja la „dominația interesului național în toate sferele de activitate, ridicarea și instruirea țărănimii și a clasei muncitoare, pornirea tuturor rosturilor de muncă pentru înfăptuirea programului de investiții producătoare, asigurarea celor mai desăvârșite ordine de garantare a drepturilor consacrate de legile țării

pentru toți cetățenii ei, promovarea unei politici externe tradiționale, în centrul căreia să stea principiul suveranității și integrității teritoriului țării, măsuri severe și operative împotriva străinilor așezați în țară, care slăbesc caracterul etnic românesc"[54].

Programul guvernamental era sever, de austeritate, având în vedere situația economică și politică a țării. Premierul Patriarh a adresat o circulară către reprezentanții clerului ortodox, îndemnându-i „să se abțină de la orice acțiune politică, de a conlucra alături de enoriași la îndeplinirea obiectivelor formulate de noul Cabinet, adică întronarea liniștii, păcii și armoniei sociale"[55]. Ca și în cadrul Regenței, Miron Cristea nu a renunțat la funcția ecleziastică de înalt stătător al Bisericii Ortodoxe Române. Noul prim-ministru nu avea însă depline puteri în luarea deciziilor. El avea, mai degrabă, un rol decorativ, căci adevăratul Șef al Guvernului era ministrul Internelor, A. Călinescu. Evidențiind acest lucru, celebrul jurnalist și analist politic Pamfil Șeicaru releva într-una din lucrările sale: „Chiorul acesta (aluzie la infirmitatea lui A. Călinescu care nu avea un ochi – n.n.), afirma Carol unui gazetar francez, este singurul care vede clar"[56]. La rândul său, englezul Ivor Porter, lector de limbă engleză în cadrul Universității București, sosit și cu unele misiuni informative, scria în cartea sa de rememorări că: „Obținând conducerea directă, Regele a numit în funcția de prim-ministru un om-de-paie, vărstnicul Patriarh Miron Cristea"[57]. O biografă a Regelui Carol, scriitoarea Martha Solon nota într-o biografie-romanțată dedicată Suveranului nostru că el „a pus capăt vieții partidelor în România, instituind dictatura regală. Noul guvern sub președinția Patriarhului Miron Cristea/10 februarie 1938 era un simulacru"[58]. La fel de sceptic era și generalul Radu R. Rosetti care preciza că acest Cabinet „are prea multe capete ca să poată lucra efectiv. Dacă generalul I. Antonescu, M. Cancicov și I. Costinescu sunt bine la departamentele ce li s-au încredințat, poate și Ionescu-Șișești, ceilalți nu inspiră nici o încredere, iar președinția Patriarhului și prezența a șase foști prim-miniștri ca miniștri de stat va aduce numai anarhie"[59].

Cel mai indignat dintre foștii premieri era I. Maniu, care s-a prezentat pe 10 februarie 1938 în audiență la Rege, pronunțându-se pentru menținerea regimului parlamentar constituțional. El a criticat implicarea Coroanei în actul de guvernare, considerând-o drept o „neiertată greșeală ale cărei consecințe sunt incalculabile". Șeful P.N.Ț. a atras atenția Regelui că împrejurările internaționale sunt nefavorabile și, de aceea, „este nevoie mai mult ca oricând sî mențineți sistemul parlamentar democratic"[60]. Două zile mai târziu, I. Maniu condamna în cuvântarea ținută la ședința extraordinară a Comitetului executiv al P.N.Ț. regimul autoritar instaurat în 10 februarie 1938. Vorbitorul sesiza faptul că, în felul acesta, Regele este izolat de națiune printr-o camarilă odioasă care personifică cea mai complexă moralitate". De aceea, el era convins că „proaspătul" guvern nu va dura mult, fiind condamnat pieirii, iar democrația va triumfa[61].

Pe 16 februarie 1938, Maniu a expediat o scrisoare lui Miron Cristea, cerându-i ca vechi prieten să renunțe la șefia guvernului. Autorul mesajului își motiva punctul de vedere prin faptul că Suveranul urmărește „a institui o dictatură regală care, firește, va trece foarte ușor într-un despotism". Președintele P.N.Ț. își avertizează prietenul că acțiunile întreprinse de guvern converg către măsuri autoritare: abolirea Consituției, restrângerea drepturilor și libertăților cetățenești. „Cunosc și dispozițiile principale ale noii orânduiri și mă cutremur la gândul că drepturile Națiunii Române dobândite cu atâtea jertfe și cu colaborarea atâtor slujitori ai Altarului să fie distruse cu colaborarea și sub patronarea celui mai înalt preot român. Se săvârșește o lovitură de stat în urma căreia vor fi distruse valori sufletești, poate vieți omenești". Iuliu Maniu îi reproșa lui Miron Cristea faptul că prin preluarea președinției Consiliului de Miniștri își va asuma o lovitură istorică, întrucât va da o lovitură de moarte drepturilor înscrise în Actul Unirii din 1 Decembrie 1918. Conducătorul național-țărăniștilor îi readucea în memorie Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române clipele frumoase petrecute cu aproape două decenii în urmă, spunându-i: „Gândește că un fiu al Ardealului nu poate să prezideze opera de răpire a drepturilor din Vechiul Regat celor ce s-au jertfit cu sutele de mii ca, dezrobind pe ardeleni, să se dezrobească pe ei". Semnatarul scrisorii reafirma principiile sale democratice constituționale, declarând: „Cât mă privește, voi lupta pentru apărarea vieții constituționale și democratice a țării și pentru asigurarea Hotărârii de la Alba Iulia cu suprema încordare, cu orice risc și cu orice jertfe". Maniu arăta, în continuare, că poziția sa este îmbrățișată cu entuziasm și dăruire de întregul popor român. De aceea, el trăgea un serios semnal de alarmă, sesizând că „Patriarhul României ar putea să patroneze o acțiune, o dictatură care nu este pusă în serviciul unei idei mari, generoase și nu se întemeiază pe un curent popular". În final, conducătorul P.N.Ț. mărturisește că i-a expediat lui Miron Cristea acest

amplu mesaj ca prieten și ca fost președinte al Consiliului Dirigent al Ardealului și Banatului, „dorind să mă achit de datoria ce am față de țara mea, față de prieteni și față de provinciile mele a căror soartă a fost pusă odată în mâinile mele. În fața gravității problemei, nici considerații oportuniste momentane nu mai au loc, nu mai au nici o importanță. Te rog să iei la dreaptă judecată situația Ta Înaltă și rolul tău istoric cu aceeași obiectivitate cu care te rog să nu uiți un moment că ești preot și fiu de iobag din Ardeal"[62]. Iuliu Maniu îi sugera deci Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române să renunțe grabnic la funcția de prim-ministru și să înceteze de îndată colaborarea cu Regele Carol al II-lea, pentru a nu mai fi părtaș la regimul dictatorial pe care acesta din urmă îl instaura pas-cu-pas.

Scrisoarea a fost răspândită nu doar prin intermediul presei, ci și prin foi volante tipărite care au circulat în rândurile cetățenilor de la orașe și sate. Regimul carlist înăsprise cenzura, astfel încât astfel de materiale, considerate subversive, erau confiscate de către organele de ordine. Un asemenea document a fost descoperit în urma unei percheziții domiciliare efectuate de Secția de jandarmi din localitatea Sascut, jud. Putna (azi, Vrancea) la avocatul Ursăcescu[63]. Un înscris având conținut identic a fost găsit la descindere ordonată de organele de justiție în casa preotului Teofil Balaban din comuna Marca, județul Sălaj, pe data de 17 aprilie 1938[64].

În fața acestei situații dintre cele mai grave, I. Maniu, având calitatea de președinte, și Virgil Madgearu ca secretar general al P.N.Ț. au trimis pe 19 februarie 1938 o circulară șefilor de organizații județene, informându-i că: „Formarea guvernului zis de Uniune Națională este, de fapt, intrarea într-un regim de dictatură regală". Semnatarii documentului erau conștienți de pericolul reprezentat de noul regim politic și de aceea, îndemna membrii și simpatizanții P.N.Ț. la nesupunere, la întărirea unității partidului. „Avem datoria să rezistăm și să păstrăm intactă organizația partidului nostru pentru a fi în stare să ne luăm răspunderea când se va face din nou apel la noi". I. Maniu și V. Madgearu erau convinși că noul Cabinet este de la început condamnat la o existență efemeră, întrucât folosește „metode de guvernare anticonstituționale și ilegale". În final, autorii scrisorii relevau că, în pofida greutăților ivite, „comitetele își vor continua activitatea conform statutelor"[65]. Din păcate, situația se va agrava, întrucât partidele politice vor fi scoase în afara legii și se va forma o formațiune unică intitulată Frontul Renașterii Naționale.

Președintele P.N.Ț. a refuzat, de asemenea, să-și dea consimțământul în legătură cu intrarea unor membri marcanți ai acestei grupări politice în guvernul de personalități, declarând că național-țărăniștii sunt în măsură a-și asuma răspunderea guvernării. Totuși, unii lideri precum A. Călinescu, avocatul Mihail Ghelmegeanu, Mihai Ralea, Voicu Nițescu au pactizat cu Regele Carol al II-lea. Aflat în centrul evenimentelor, profesorul Ioan Hudiță notează următoarele în jurnalul său din 12 februarie 1938: „Deci au capitulat cu toții, interesul personal deci e mai puternic decât interesul țării"[66]. În schimb Dinu Brătianu, care reușise după îndelungate și anevoioase negocieri să realizeze unificarea celor două partide liberale în data de 10 ianuarie 1938[67], a fost de acord cu intrarea unor fruntași ai formațiunii politice pe care o conducea în guvernul de Uniune Națională. Ziarul *Viitorul*, oficiosul P.N.L. care apărea la București, consemna în acele zile-fierbinți „că Partidul Liberal, care și-a impus întotdeauna o sfântă datorie de a pune înainte primatul salvării naționale, (...) a dat o întreagă adeziune a partidului ca personalități proeminente liberale și foști președinți și miniștri ai cabinetelor să facă parte din guvernarea pe care Majestatea-sa o voiește și o consideră ca începutul unor eroice măsuri de salvare a țării noastre"[68].

Regina Maria, în calitatea sa de mamă a monarhului României, nu putea decât să salute noul regim autoritar instaurat de fiul ei pe 10 februarie 1938. A doua zi, ea a notat în însemnările sale, printre altele: „Ieri-seară târziu, m-a chemat Carol la telefon ca să-mi spună că a trebuit să soluționeze situația aproape periculoasă creată prin schimbarea Cabinetului Goga-Cuza, care stârnise furtuni înlăuntrul și în afara țării și a destituit guvernul, iar acum a fost în stare să formeze un minister de coaliție. Toți foștii prim-miniștri ai lui și ai noștri, (Alexandru) Vaida, (Gheorghe) Tătărescu, (Nicolae) Iorga, (Alexandru) Averescu, (Arthur) Văitoianu, (G.G.) Mironescu, în plus Costinescu, Cancicov, (Constantin) Angelescu, tot sub președinția Patriarhului este și Argetoianu, iar Carol speră să-l ia și pe Iunian. Maniu a refuzat, deși i-a cerut să vină și el. De asemenea și sărmanul Goga a refuzat, este prea zdruncinat de insuccesul său. Îmi pare nespus de rău pentru el. De la început nu i s-a dat o șansă adevărată, a făcut greșeli uriașe care au creat o agitație înspăimântătoare în toată țara (...). Nu pot să nu admir modul în care Carol a luat lucrurile sub control. Sper doar că acum vor lucra serios și fără egoism, că vor pune interesul țării înaintea interesului personal"[69].

În favoarea instalării Cabinetului prezidențiat de Patriarhul Miron Cristea s-a pronunțat cu energie și profesorul Nicolae Iorga. Celebrul slujitor al Muzei Clio a publicat în coloanele ziarului *Neamul Românesc*, în fruntea căruia se afla, un amplu articol intitulat sugestiv "Sub cârjă". Semnatarul materialului elogia la început gestul Întâi-Stătătorului Bisericii Ortodoxe Române de a accepta înalta funcție de Președinte al Consiliului de Miniștri: „La vârsta sa și după o lungă și grea boală, șeful bisericii românești n-a pregetat să ia asupra sa și o atât de grea sarcină". Marele istoric era însă optimist, căci nota în continuare, încrezător: „Munca zilnică îl întărește (...). Patriarhul va ști să uite și să biruie tot ce va încerca a-l atrage către rosturile ardelene atât de respectabile și de simpatice în ele-însele, dar din care s-a făcut un instrument de partid"[70]. Un alt istoric, Constantin C. Giurescu, membru marcant al fostului Partid Național Liberal Gheorghe Brătianu, profesor la Universitatea din București, pretinde în amintirile sale că „rolul prim îl juca în guvernul Miron Cristea Ministrul de Interne Armand Călinescu". Noul premier a avut contribuții însemnate în cadrul Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 „și făcuse parte din delegația care adusese la București spre a înfățișa Regelui Ferdinand Moțiunea de Unire a Transilvaniei cu Români. Transilvăneanul, de fel din Toplița, urcase treptele ierarhiei bisericești și ajunsese în 1925 Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Avea un chip înfățișător, prestanță și era bun gospodar"[71]. Un biograf al Regelui Carol al II-lea, Joachim von Kurenberg, susține că A. Călinescu întreținea legături strânse cu Elena Lupescu, arătând: „Prin Călinescu, doamna Lupescu are, din nou, pe cineva apropiat ei lângă rege, putând fi astfel informată din surse sigure pentru a putea acționa din vreme. Ea știe că acest lucru va fi necesar, căci măsurile luate de prietenul ei nu înseamnă nimic altceva decât o introducere a sistemului Mussolini și al lui Hitler în România. Doamna Lupescu este adversara acestui sistem, dar înțelege de ce în condițiile date prietenul ei a fost nevoit să se facă frate cu dracul pentru a trece puntea"[72].

C. Argetoianu susține în jurnalul său că acțiunea întreprinsă de Carol al II-lea s-a bucurat de acordul populației. El nota pe 12 februarie 1938 următoarele: „Lovitura de stat, căci lovitură de stat a fost, a mărturisit-o și Regele, a fost primită mai mult decât bine. De ieri, toate au însuflețit din nou. Lumea a răsuflat liniștită. Cele 44 de zile de nebunie gogo-cuzistă băgaseră oamenii de toate soiurile în răcori. La Bursa din București, toate valorile au țâșnit în sus, la Londra, rentele noastre au crescut la cinci puncte. În Lipscani, s-a făcut ieri într-o singură zi mai mult decât în toată luna ianuarie. Lumea e veselă, ca deșteptată dintr-un vis urât"[73]. Mai puțin idilic este Victor Slăvescu, căci arată în însemnările sale, pe 10 februarie 1938, următoarele: „Am stat până la 2 noaptea, primind telefoane și informațiuni. Intrăm într-o perioadă nouă. Ce se va întâmpla? În primul rând, dorim liniște internă și destindere, cu suprimarea temporară a vieții publice"[74].

Unii oameni de cultură au trimis mesaje de felicitare Patriarhului-premier. Pe 11 februarie 1938, scriitorul Nicolae G. Rădulescu-Niger a expediat o scrisoare lui Miron Cristea în care îl ruga „să binevoiască a primi călduroase felicitări, președinția guvernului clădindu-vă încă un prilej de înaltă străduință pentru țară și Biserică. Multă sănătate și îndelungată viață și mănoasă guvernare îndelungată"[75]. La rândul său, compozitorul și dirijorul Tiberiu Brediceanu îi trimitea din Brașov în 18 februarie 1938 o depeșă Părintelui Patriarh, în care afirma următoarele: „Cu sincer devotament și veche neclintită dragoste, vin a te felicita și eu din toată inima la noua înalta demnitate la care, spre fala și mândria noastră, a prietenilor tăi, ai fost înaintat. Dă Bunul Dumnezeu ca această istorică însărcinare cu care ai fost distins să fie într-un ceas de noroc, aducând pentru scumpa noastră țară acele roade pe care sufletul tău mare le dorește și strădania ta sincer se îndreaptă în grele vremuri de astăzi"[76].

Instaurarea guvernului Miron Cristea a generat și ecouri internaționale. Unele publicații vest-europene au afirmat că scopul numirii Patriarhului ca prim-ministru a fost acela de a lovi în interesele Gărzii de Fier. Ziarul englez *Daily Herald* susține că „Regele Carol al II-lea a hotărât să distrugă puterea mereu crescândă a șefului ei, Corneliu Zelea-Codreanu, care a devenit repede rivalul Suveranului. Aceasta este adevărata explicațiune a instalării joia Cabinetului de Uniune Națională sub președinția Patriarhului Miron Cristea și întărirea lui printr-o dictatură regală militară. Regele a lucrat repede și fără cruțare"[77]. Cercurile politice engleze erau interesate de situația din România. Bancherii și oamenii de afaceri din insulele britanice doreau să investească în economia românească, fiind încurajați de Sir Reginald Hoare, șeful Legației Regatului Unit la București. Anglia întocmise deja un plan complex de angajare masivă pe plan economic și politic. Documentul elaborat de Sir Maurice Ingram, Sir Frederick Leith-Ross și R. H. Hudson urmărea combaterea influenței Germaniei în țara noastră și în regiune"[78]. Acțiunea nu a avut însă succesul

scontat. Presa franceză evidenția faptul că A. Călinescu a fost impus de Carol al II-lea ca ministru de Interne ca să distrugă Garda de Fier și de a se debarasa de toate partidele politice[79]. Ministrul plenipotențiar al Franței în Turcia considera într-un raport înaintat pe 11 februarie 1938 superiorilor de la Paris că schimbarea Cabinetului Goga-Cuza este „o parte a unei vești bune (...), o separare decisă față de Garda de Fier și hitlerism în România"[80]. Și ziarele nordice surprindeau conflictul între monarh și Garda de Fier. Ele apreciau că factorul determinant în politica României este Regele Carol al II-lea, care din 1930 a guvernat țara cu mult curaj și o inițiativă personală destul de simpatică[81]. Presa grecească reitera că Suveranul a reacționat deci în chip hotărât și garantând după judecata sa parcă lăuntrică și stabilitatea țării. Cotidianul *Kathimerini* afirma că „politica externă românească are la bază păstrarea vechilor prietenii și fidelitatea față de alianță"[82]. Publicațiile turcești considerau că prin instaurarea unui guvern personal al Regelui României stabilitatea în regiune se va consolida, ziarele *Tun* și *Journal d`Orient* care apăreau la Istanbul relevau faptul că Suveranul din București „a făcut apel la concursul națiunii și are ca principal obiectiv consolidarea păcii"[83]. La Berlin însă domnea însă o stare de consternare, iar regimul instalat pe 10 februarie 1938 era considerat „o manevră franco-engleză favorizată de evrei, iată istoria crizei românești. Din fericire, există Garda de Fier"[84]. Părerile pe plan internațional erau deci împărțite.

Aducerea la putere a Cabinetului condus de Patriarhul Miron Cristea s-a făcut în condițiile în care regimurile autoritare câștigau teren, cu voia sau fără voia sa, noul premier a făcut jocul Regelui Carol al II-lea. Astfel, prin decretul lege nr. 856 din 11 februarie 1938, s-a instituit în întreaga țară starea de asediu și cenzura. Articolul preciza că „menținerea ordinii publice și siguranței statului era preluată de autoritățile militare, iar atribuțiile Poliției și Siguranței Generale se exercitau sub ordinele Ministerului Afacerilor Interne". Autoritățile judiciare erau împuternicite „de a face percheziții oriunde și oricând", de a cenzura presa și toate publicațiile, de a opri sau dizolva orice adunare. Decretul preciza, în final, că starea de asediu „se va ridica când se va crede oportun"[85]. Deci atribuțiile organelor de ordine publică, dar și procurorii creșteau considerabil. Activitatea lor putea genera abuzuri și grave ilegalități.

În data de 12 februarie același an, alegerile care urmau să se desfășoare sub patronajul noului guvern au fost contramandate. Două zile mai târziu, la 14 februarie, s-a publicat în *Monitorul Oficial* un decret-lege care interzicea orice activitate politică. Partidele, indiferent de orientare, erau dizolvate. Câteva zile mai târziu a fost modificată și completată Legea pentru menținerea ordinii de stat[86]. Astfel, regimul parlamentar constituțional primea la vremea aceea o puternică lovitură. El căuta, de asemenea, să compromită partidele politice indiferent de orientare, făcându-le răspunzătoare față de situația grea din țară. Noua eră promisă de Suveran era doar o manevră abilă. Realitatea era însă cu totul alta. Regele Carol al II-lea concentrase în mâinile sale întreaga putere. Rolul Guvernului era însă minor, avea un rol decorativ.

Regimul de dictatură carlistă instaurat în data de 10 februarie 1938 a avut grave consecințe asupra evoluției ulterioare a României din punct de vedere economic, social, politic și cultural. Patriarhul Miron Cristea nu va mai avea din păcate ocazia să vadă sfârșitul regimului autoritar la instaurarea căruia contribuise și el, într-un fel sau altul, întrucât a murit departe de țară, în Franța, la Cannes, în seara zilei de 6 martie 1939. A fost adus la București și înmormântat pe 12 martie 1939 în cripta Catedralei Patriarhale.

THE CIRCUMSTANCES AND APPOINTMENT OF THE PATRIARCH MIRON CRISTEA GOVERNMENT (FEBRUARY 10TH 1938)

The end of 1937 and the beginning of 1938 were marked by strong contradictions between the various objectives within the Romanian political scene. The parties were in tense relations with each other and with King Carol, who tried to disrupt their activity by destabilizing them from the inside. In order to resist the King's authoritarian rise, several political figures made a non-aggression agreement and brought a significant part of the political forces under the same „ideal". Even so, Carol secured power by appointing a government whose party acted as a buffer between him and other important political figures. This government eventually gave way to a National Union for which Patriarch Miron Cristea was named as prime-minister. This new government brought some positive international representation for the Romanian political scene.

Keywords: Goga-Cuza government, National Union, Carol II, Corneliu Zelea-Codreanu, Gheorghe Brătianu, Iuliu Maniu.

NOTE

1 Universitatea „Dunărea de Jos" din Galați.

2 Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Ion Mihalache, dosar 5, ff. 13-14.

3 Ibidem, ff. 77-78; 106; Apostol Stan, Ion Mihalache, *Destinul unei vieți*, București, Saeculum, I.O., 1999, p. 299.

4 Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea (coord.), *Ion Mihalache în fața istoriei*, București, Gândirea Românească, 1993, pp. 407-424.

5 A.N.I.C., Fond I. Mihalache, dosar nr. 56, f. 23.

6 Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. III (1 iulie-31 decembrie 1937), ediție de Stelian Neagoe, București, Machiavelli, 2001, pp. 219-220.

7 N. Iorga, *Memorii. Sinuciderea partidelor (1932-1938)*, vol. VIII, Vălenii de Munte, Tipografia Datina Românească, 1939, pp. 436.

8 Regina Maria, *Însemnări din ultima parte a vieții (martie 1937-iulie 1938)*, ediție de Sorin Cristescu, București, Corint, 2018.

9 „Noul Guvern Tătărescu a depus aseară jurământul", în *Adevărul*, an. 51, nr. 16506, din 19 noiembrie 1937; „Guvern Tătărescu cu colaborarea iorghiștilor", în Lupta, XVI, nr. 4828, din 19 noiembrie 1937.

10 C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. III, pp. 234-235; Aurelian Chistol, *România în anii guvernării liberale Gheorghe Tătărescu (1934 - 1937)*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2007, p. 599.

11 *Dimineața*, XXXIII, nr. 11110, din 24 noiembrie 1937; Gh. Tătărescu, *Mărturii pentru istorie*, ediție de Sanda Tătărescu Negropontes, București, Editura Enciclopedică, 1996, pp. 199-203.

12 *Dreptatea*, XI, nr. 3008, din 26 noiembrie 1937.

13 Regina Maria, *op.cit*., p. 165.

14 Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Alexandru Cebuc (editori), *Istoria Partidului Național Țărănesc. Documente (1926- 1947)*, București, Arc 2000, 1994, p. 173, doc. 35.

15 *Ibidem*, pp. 173 -174, doc. 35; *Dreptatea*, XI, nr. 3008, din 26 noiembrie 1937; C.I. Stan, „Pactul de neagresiune electorală: Iuliu Maniu-Corneliu Z. Codreanu-Gh. Brătianu (25 noiembrie 1937) și consecințele sale", în *90 de ani de administrație românească în Arad*, vol. I, Arad, Vasile Goldiș University Press, 2010, pp. 269-270.

16 A.N.I.C., Fond Casa Regală, dosar nr. 42/1937, f. 12.

17 Dragoș Zamfirescu, *Legiunea Arhanghelului Mihail. De la mit la realitate*, București, Editura Enciclopedică, 1997, pp. 241-242.

18 Ioan Scurtu, „Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937", în *Studii*, Revistă de Istorie, tom. 20, nr. 1/1966.

19 Corneliu Ciucanu, „Alegerile parlamentare din 1937", în *Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, coordonator Horia Dumitrescu, Focșani, Empro, 1999, p. 521.

20 I. Maniu, *Testament moral politic*, ediție de Victor Isac, București, Gândirea Românească, 1991, pp. 182-186.

21 Armand Călinescu, *Însemnări zilnice 1916-1939*, ediție de colonel Alexandru Gh. Savu, București, Humanitas, 1990, pp. 361-362.

22 Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. I (1904-1939), ed. a II-a, de Marcel Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, București, Curtea Veche, 2003, p. 231.

23 Kurt W. Treptow, „Politica regală a alegerilor din 1937-1938", în *Colocviile româno-americane, Cotrocenii în istorie 15-17 iulie 1993*, București, 1994, p. 114; Florin Muller, „Alegerile din decembrie 1937. Dinamica politico- ideologică", în *Elite parlamentare și dinamica electorală în România 1919-1937*, București, Editura Universității, 2005, pp. 348-350.

24 Regina Maria, *op.cit.*, p. 168.

25 Eugeniu Arthur Buhman, *Patru decenii în serviciul Casei Regale a României. Memorii*, 1898-1940, ediție de Cristian Scarlat, București, Sigma, 2006, p. 431.

26 Carol al II-lea , op.cit., vol. I, p. 233; C. I. Stan, „Atitudinea lui Iuliu Maniu față de regimul totalitar instaurat de Regele Carol al II-lea 1938-1939", în Acta Musei Porolissensis, vol. XXIII/2, 2000, p. 280.

27 A. Călinescu, *op.cit.*, p. 363.

28 *Ibidem*; Gheorghe I. Bodea, *Octavian Goga: o viață, un destin*, vol. III, Cluj-Napoca, Limes, 2007, p. 212.

29 C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. III, p. 306.

30 Petru Groza, *Adio lumii vechi! Memorii*, București, Compania, 2003, p. 429.

31 A.P. Samson, *Memoriile unui gazetar 1927-1937*, București, Cartea Românească, 1979, p. 289.

32 Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I, ediție de Nedic Lemnaru, București, Casa Editorială Gândirea, 1991, pp. 289-290.

33 Eugeniu A. Buhman, *op.cit.*, p. 431.

34 Horia Bozdoghină, *Antisemitismul lui A. C. Cuza în politica românească*, București, Curtea Veche, 2012, p. 225.

35 Constantin Papanace, *Stilul legionar de luptă. Concepția tactică a Căpitanului*, București, Lucman, 2004, p. 389.

36 Pr. Ștefan Palaghiță, *Garda de Fier spre reînvierea României*, prefață de Dan Zamfirescu, București, Roza Vânturilor, 1993, p. 104.

37 General Constantin Pantazi, *Cu Mareșalul, până la moarte*, ediție de Alexandru V. Diță, București, Publiferom, 1999, p. 69.

38 Lya Benjamin (editor), *Evreii din România între anii 1940-1944*, vol. I. *Legislația antievreiască*, București, Hasefer, 1993, pp. 30-31.

39 A.L. Easterman, *King Carol, Hitler and Lupescu*, London, Victor Gollancz, 1942, p. 94; Paul D. Quilan, *Regele playboy: Carol al II-lea al României*, Traducere de Mona Antohi, București, Humanitas, 2001, p. 254.

40 Paul A. Shapiro, „Prelude to Dictatorship in Romania: The National Christian Party in Power. December 1937-February 1938", în *Canadian-American Slavic Studies*, vol. 8, Nr. 1 spring, 1974, p. 66.

41 Corneliu Zelea Codreanu, *Circulări și manifeste (1927-1938)*. Prima ediție din Țară după ediția din 1940, București, Blassco, 2010, p. 245.

42 *Ibidem*, p. 245.

43 Mihail Sturdza, *România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută*, ediția a II-a, Alba Iulia/ Paris, Fronde, 1994, p. 126; Sebastian Rusu, „Guvernul Goga-Cuza și pregătirea alegerilor din martie 1938", în Angvstia , XV/2011, p. 82.

44 Românizare a franțuzescului „tenir tête", indicând atitutinea de opoziție, sfidare sau înfruntare.

45 Regina Maria, *op.cit.*, p. 179.

46 A. Călinescu, *op.cit.*, pp. 376-377.

47 Ibidem; C. I. Stan, *Patriarhul Miron Cristea: O viață, un destin*, București, Paideia, 2009, p. 367.

48 C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. IV, ediție de S. Neagoe, București, Machiavelli, 2002, p. 137.

49 Ibidem, p. 120; Cristian Vasile Petcu, *Guvernarea Miron Cristea*, București, Editura Enciclopedică, 2009, p. 231.

50 Cf. I. Scurtu (coord.), *Istoria românilor între anii 1918-1944. Culegere de documente*, ed. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, pp. 504-505.

51 C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. IV, p. 122.

52 Apud I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX,* București, Paideia, 1999, pp. 343-344.

53 *Universul*, An 55, nr. 42, din 12 februarie 1938.

54 *Ibidem*; A.N.I.C., Fond Miron Cristea, dosar nr. 12/1938, ff. 78-79; Ilie Șandru, Valentin Borda, *Un nume pentru istorie. Patriarhul Miron Cristea*, Târgu Mureș, Editura Petru Maior, 1998, p. 172.

55 Lucian Dindirică, *Miron Cristea Patriarh, Regent și Prim-Ministru*, Iași, Tipo Moldova, 2011, pp. 320-321.

56 Pamfil Șeicaru, *Istoria Partidelor Național, Țărănist și Național-Țărănist*, vol. II, Madrid, Editura Carpați, 1963, p. 243.

57 Ivor Porter, *Operațiunea Autonomous. În România în vreme de război*, ediție de George Potra, București, Humanitas, 1991, p. 44.

58 Martha Solon, *Amorurile unui rege*, București, Tess-Expres, 1997, p. 18.

59 Radu R. Rosetti, *Pagini de jurnal*, Ediție de Cristian Popișteanu, Marian Ștefan, Ioana Ursu, București, Adevărul, 1993, p. 39.

60 Cf. Zaharia Boilă, *Memorii*, în Biblioteca Academiei Române, Arhiva Istoria (în continuare, B.A.R. Arh.Ist,), fond 6, dosar 113, f. 320.

61 Apud Gabriel Țepelea (coord.), *Iuliu Maniu în fața istoriei, București*, Gândirea Românească, 1993, pp. 220-221.

62 Ibidem, p. 225; Alin Spânu, „Propaganda dictaturii regale. Studiu de caz. O scrisoare a lui Iuliu Maniu către Patriarhul Miron Cristea, 16 februarie 1938)", în *Sangidava*, tom. 3/2009, pp. 33-34, anexă.

63 A.N.I.C., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar 6/1938, f. 19.

64 Ibidem, dosar 7/1938, f. 104; A. Spânu, op.cit., în loc.cit., p. 32.

65 Cicerone Ionițoiu, *Viața politică și procesul lui Iuliu Maniu*, vol. I, București, f.e., 1997, pp. 177-179.

66 Ioan Hudiță, *Jurnal politic. 1 ianuarie-15 septembrie 1938. Începuturile dictaturii regale*, Introducere și note de acad. Dan Berindei, București, Fundația Pro, 2002, p. 100.

67 B.A.R., Secția Mss., Arh. Gh. I. Brătianu, mapa III, varia 54, mss. 1, ff. 1-2.

68 *Viitorul*, XXX, nr. 9029, din 12 februarie 1938.

69 Regina Maria, *op.cit.*, pp. 179-180.

70 Cf. I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op.cit.*, p. 344.

71 Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, ediție de Dinu C. Giurescu, București, All, 2000, p. 261.

72 Joachim Von Kurenberg, *Carol al II-lea și doamna Lupescu*, Traducere de Liana Feraru, București, Editura Științifică, 2000, pp. 162-163.

73 C. Argetoianu, *op.cit.*, vol. IV, p. 126.

74 Victor Slăvescu, *Note și însemnări zilnice*, vol. II. 21 ianuarie 1938-31 ianuarie 1939, ediție de Georgeta Filitti, București, Editura Enciclopedică, 1990, p. 218.

75 Antonie Plămădeală (editor), *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Minerva, 1984, p. 198.

76 *Ibidem*, p. 43.

77 B.A.R., Arh. Ist., fond A. Călinescu, dosar 451, vol. II, doc. 99.

78 David Britton Funderburk, *Politica Marii Britanii față de România (1938-1940)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, pp. 72-73; Ion Pătroiu, Valeriu Fl. Dobrinescu, *România și Anglia în anii `30*, Craiova, Scrisul Românesc, 1997, pp. 124-125.

79 B.A.R., Arh. Ist., fond A. Călinescu, dosar nr. 451, vol. II, doc. 99; Nicolae Chivulescu, *Armand Călinescu. Omul de oțel al României*, ediția I, București, Editura Ministerului de Interne, 1995, pp. 161-162.

80 Paul D. Quinlan, *Ciocnire deasupra României: politica anglo-americană față de România, 1938-1947*, Iași, Centrul de Studii Românești, 1995, p. 3.

81 Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 71/ România, vol. 340/1938, f. 407.

82 Ibidem, f. 130.

83 Ibidem, f. 131.

84 Ibidem; Nicolae Cristea, „Contribuții privind imaginea lui Carol al II-lea ca Rege al României", în *Studii și articole de istorie*, tom XLVI/ 2000, p. 131.

85 Monitorul Oficial, partea I, nr. 34, din 11 februarie 1938; vezi și I. Scurtu, Constantin Mocanu, Doina Smârcea (editori), *Documente privind istoria României între anii 1918-1944*, ediția a II-a, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995, p. 439, doc. 114.

86 Constantin Vasile Petcu, op. cit., pp. 244-245; Armin Heinen, *Legiunea Arhanghelului Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional*, ediția I, București, Humanitas, 1999, p. 348.

Generalul Mihail Aslan

Colonelul Paul Teodorescu despre Generalul Mihail Aslan: „Cer astăzi în fața mormântului de curând deschis în fața martiriului ce l-a purtat cu stoicism, să recunoaștem și noi ceea ce șeful inamic din fața sa i-a recunoscut: CĂ N-A GREȘIT!" (1936)

Lector universitar asociat Dr.

ALIN SPÂNU[1]

La 29 aprilie 1936 trecea la cele veșnice, într-un modest apartament din Capitală, unul din oamenii care a cunoscut aprecierile și oprobiul public în egală măsură: generalul Mihail Aslan.

S-a născut la 10 august 1857 în Onești, fiul hatmanului Alecu Ceaur-Aslan și al Feliciei Moser, fiind al 11-lea copil din cei 12 și al șaselea din cea de-a doua căsătorie. A ales și a urmat cariera militară, absolvind Școala Militară de Ofițeri din București (1877), după care a primit gradul de sublocotenent, repartiția la Batalionul 2 Vânători și... botezul focului în Războiul de Independență (1877–1878).

Calitățile sale au ieșit în relief în funcțiile de execuție din unitățile în care a activat: Regimentul 27 „Bacău" (1880), Școala Fiilor de Militari din Iași (1882), Regimentul 10 Dorobanți „Putna" (1883), Regimentul 3 Dorobanți „Olt" (1886) și Regimentul 26 „Rovine" (1893). Atunci când a ajuns în funcții de conducere a început să propună și să se implice în îmbunătățirea nivelului de educație, instrucție și înzestrare a unităților de infanterie. A comandat Batalionul 2 Vânători (1893–1896), a fost avansat locotenent-colonel și detașat director de studii și profesor la Școala Militară de Ofițeri (1897–1901); avansat colonel, a revenit la comanda Regimentelor III „Dâmbovița" nr. 22 (1901–1903), 27 „Bacău" (1903–1907) și Brigăzii 15 Infanterie (1907–1910). În acest ultim post este avansat la gradul de general de brigadă (1908).

Accede și mai sus spre vârful ierarhiei militare când este numit director superior al Personalului din Ministerul de Război (1910–1912), director superior al Infanteriei (1912–1913) și inspector tehnic al Infanteriei (1914), el fiind cel care a insistat pentru înființarea Inspectoratului Tehnic al Infanteriei. Participă la Al Doilea Război Balcanic (iunie–iulie 1913) în fruntea Diviziei 3 Infanterie, apoi primește comanda Corpului 3 Armată (octombrie 1913), unde va primi și gradul de general de divizie (1914).

În 1915, aflat tot la Corpul 3 Armată, cu sediul la Galați, are în sarcină și supravegherea situației din Basarabia, unde trupele țariste alcătuite din conaționali sunt instruite și pregătite să plece pe front. Pentru îmbărbătare vine însuși țarul Nicolae al II-lea, care inspectează mai multe garnizoane, mai ales în sudul Basarabiei. Ajuns la Reni (începutul lunii noiembrie 1915), acțiunea naște emoții și zvonuri în spațiul românesc, iar unii oameni politici, mai ales din opoziția filo-germană, se întreabă dacă nu cumva urmează o inserție rusă peste Dunăre. În context, se testează punctele de vedere ale comandanților de mari unități aflați la granița de est, iar generalul Aslan „ar fi spus că corpul lui de armată va pactiza"[2]. Motivul principal nu era simpatia față de ruși, ci faptul că majoritatea unităților militare și, mai ales, a artileriei se aflau dispuse la granițele de vest și de sud ale României.

La începutul lunii august 1916, generalul se află la Titu Maiorescu, căruia îi spune că, pe baza datelor ce le deține, „lumea noastră vrea pace, dar neliniștea e mare"[3]. Aderarea României la Antanta (4 august 1916) și intrarea în război contra Puterilor Centrale (15 august 1916) a adus generalului Aslan o binemeritată numire la un comandament de armată pe care, cu siguranță, îl merita, dar asupra căruia nu a avut niciun cuvânt de spus în privința înființării, organizării sau întocmirii planurilor strategice.

Întreaga sa carieră fastă și luminoasă s-a destrămat în doar două săptămâni. În ziua de 21 august 1916, Marghiloman îl întâlnește, apoi notează că interlocutorul „îmi confirmă că la Turtucaia lupta este serioasă. O divizie germană și bulgară a atacat de șapte ori. Generalul Teodorescu, care comandă acolo, telegrafiază că înaintea rețelelor lui de sârmă este un maldăr de cadavre. La întrebarea mea el îmi spune că trupele lui sunt cam de «adunătură». El se plânge că rușii nu sunt încă pe front și că nu sunt destul de numeroși"[4].

Maiorescu află de la Nicolae Racottă, la 24 august 1916, că s-a retras comanda celor trei generali din Dobrogea, „printre care Basarabescu și cartoforul Aslan"[5].

Căderea Capului de Pod Turtucaia[6] i s-a imputat, a fost eliberat din funcție și, pentru încă un an, ca o palidă consolare, a primit comanda Corpului 2 Armată teritorial (1 ianuarie 1917–30 aprilie 1918). Trece în rezervă și canonada opiniei publice începe să-l țintuiască, alături de generalii Constantin Teodorescu (comandantul Diviziei 17 Infanterie de la Turtucaia) și Ioan Basarabescu (comandantul Diviziei 9 Infanterie de la Silistra), drept unul din vinovații pentru dezastrul de la Turtucaia. Încearcă să se dezvinovățească, să arate situația existentă și își publică două puncte de vedere: *Memoriu asupra căderii capului de pod Turtucaia* (Iași, 1918) și *Turtucaia. Studiu strategic* (București, 1921). Degeaba! Blamul opiniei publice i se aplică inexorabil și îl va urma până la moarte.

La începutul anului 1920, revista umoristică „Furnica" publică articolul „Generalii de la Turtucaia", semnat Răcan, care ironizează duelul publicistic între generalii Aslan și Basarabescu pe tema vinovăției. Primul a scris în ziarul „Îndreptarea" că „măcelul l-a produs incapacitatea generalului Basarabescu care, deși se afla la fața locului, n-a știut să-și facă datoria"[7]. Cel acuzat nu rămâne dator și replică în „Dimineața" că șeful său stătea în București „la club, în momentul primejdiei; a fost insuficient pregătit pentru rolul ce i se încredințase"[8]. Răcan consideră că oricare alți „combatanți" militari de grade mai mici care s-ar fi acuzat în public ar fi fost imediat trimiși în judecată și, poate, la închisoare. „Se vede că, uneori,

pielea de general e mai iuftoasă (groasă – n.r.) decât a civililor – și în tot cazul mai puțin sensibilă decât a celui mai codaci Cărăbuș"[9], încheie cu ironie autorul.

Criticile publice se întețesc din 1922, când Constantin Kirițescu își publică lucrarea despre Războiul de Întregire. El este primul care afirmă că Aslan „putea să exclame cu emfază în cluburile din București, vorbind despre Turtucaia «c`est notre Verdun». Dar forța morală a șefilor de la Vaux și Thionville a lipsit comandanților români de la Turtucaia"[10]. După atacul bulgar din 22 august 1916. Aslan „asigură pe toată lumea că nu e nicio primejdie: «Turtucaia c`est notre Verdun, qui s`y frotte s`pique!»"[11]. În fine, la 24 august 1916, acesta ordonă Corpului de Armată rus (general Andrei Zaioncikovski) și Diviziei 9 Infanterie (general Ioan Basarabescu) și atace din flanc trupele bulgare de la Turtucaia. Rezultatul: „Generalul Zaioncikovski nu s-a mișcat din loc, iar generalul Basarabescu a executat mișcarea prescrisă cu întârziere și cu lipsă de energie"[12].

Despre comandantul Armatei 3 unii contemporani au scris în amintirile lor, însă e clar că apartenența politică a primat în concluziile exprimate. Constantin Argetoianu, om politic conservator (în opoziție), are ocazia să-l vadă în vara anului 1916. Ulterior, a notat că Aslan „venea aproape în fiecare seară între orele 6 și 7 la Jockey Club, pentru o jumătate de oră. Au servit și aceste vizite drept cap de acuzație împotriva lui după ce i s-a luat comanda. S-a spus că, în loc să-și vadă de comandament, își petrecerea vremea jucând cărți la club. O prostie și o calomnie; venea numai să ne remonteze curajul și să mai întâlnească pe câte cineva cui să se destăinuiască. Câtorva intimi, dintre care făceam și eu parte, le-a spus tot crudul adevăr; pe cei mulți îi îmbăta cu apă rece. Nouă, intimilor, ne-a mărturisit atunci că fusese numit în capul Armatei a III-a în ziua declarării Războiului fără să fi fost lăsat, nu să colaboreze la alcătuirea ei, la organizarea punctelor de rezistență, la armamentul acestora, cum ar fi fost natural, dar nici să ia cunoștință măcar de lucrările de pregătire și de stările de fapt în raionul comandamentului său. Totul fusese pregătit și ticluit de banda lui Iliescu. Abia numit, luase cunoștință de numeroasele rapoarte adresate Statului Major de către generalul Teodorescu, care comanda Turtucaia, rapoarte care arătau deplorabila stare în care se găsea apărarea acelui cap de pod. Se scobiseră câteva șanțuri în jurul Turtucaiei și între Turtucaia și graniță, dar armamentul destinat să apere aceste tranșee era rudimentar. Se demontaseră tunurile mari din forturile din jurul Bucureștiului și o bună parte din aceste piese învechite fuseseră transportate la Turtucaia, dar munițiile – și acelea foarte reduse cantitativ – trimise din București nu corespundeau calibrului tunurilor, așa încât erau inutilizabile. Aproape toți ofițerii de artilerie concentrați peste Dunăre erau ofițeri de rezervă și niciunul nu știa să manevreze gurile de foc. Trupa de infanterie, compusă și ea mai toată din batalioane de rezervă, sosise la fața locului cu un moral scăzut din cauza tuturor lipsurilor de echipament și de muniții zilnic constatate. La toate reclamațiile generalului Teodorescu, augurii bandei nefaste dădeau din umerii lor neputincioși și răspundeau că lucrul e fără importanță *fiindcă bulgarii nu ne vor ataca* (marota întregului regim). Și apoi vin rușii, care vor lua granița Cadrilaterului sub ocrotirea lor... Generalul Aslan a fost, astfel, un țap ispășitor al greșelilor altora. Om subțire, militar inteligent, sprinten și ager în luarea de hotărâri, generalul Aslan fusese considerat în ultimii zece ani care au precedat Războiul ca unul dintre cei mai pregătiți comandanți ai armatei noastre. Singura învinuire ce i se putea face era ușurința cu care a primit comandamentul unei armate pe care nu o cunoștea și executarea unui plan pe care-l știa cu neputință de dus la bun sfârșit. A plătit însă scump această ușurință. Din ziua în care i s-a luat comanda și a fost declarat vinovat de greșelile celor care trebuiau salvați, generalul Aslan a căzut într-o neagră neurastenie, care i-a luat până și curajul de a se apăra și a se reabilita în fața opiniei publice. După Război ar fi putut să se ridice și să acuze, dar – perfect gentelman și om de inimă – a crezut mai nimerit să lase vălul uitării să acopere acele triste momente ale istoriei noastre, în care mârșăvenia unui comandament păcătos a aruncat o pată de rușine pe obrazul neamului nostru, pată care s-a întins asupra tragicelor evenimente ce s-au desfășurat de la căderea Turtucaiei până după zaiafeturile generalului Iliescu de la Zoița. Generalul Aslan a avut, ca și noi toți, slaba consolare să vadă prăbușirea generalului Iliescu, de tristă memorie, incapacității, ușurinței și viciilor cărora România modernă datorește cea mai mare umilință pe care a suferit-o"[13].

O cu totul altă părere exprimă, peste ani, I.G. Duca, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1916 și un apropiat al premierului Ion I.C. Brătianu. Acesta susține punctul de vedere guvernamental, îi demontează calitățile și îl consideră, eminamente, vinovat pe generalul Aslan, preluând unele informații de la Kirițescu. Atunci când Bulgaria a declarat război României (19 august 1916) și a început

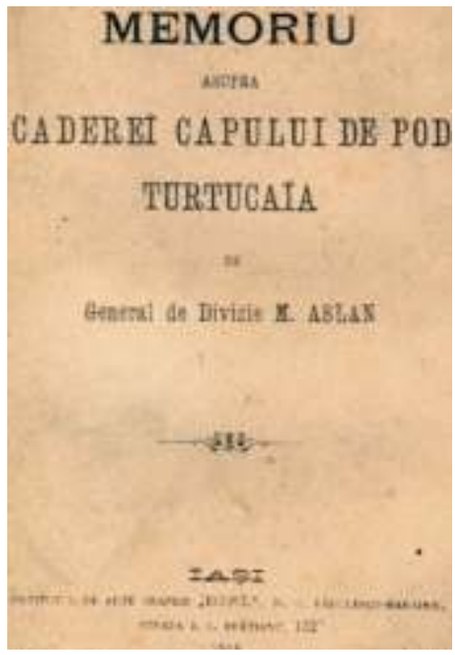

să dispună trupe către Turtucaia și Silistra, acesta „nu părea, însă, îngrijorat"[14]. Abia după primele atacuri asupra capului de pod, când apărarea română începe să se fisureze, iar generalul Teodorescu solicită ajutor, comandantul Armatei 3 „începe să se agite"[15]. În opinia lui Duca, acesta s-a dovedit „de o incapacitate și o lipsă de conștiință scandaloase, juca cărți la Jockey Club, făcea pe grozavul și spunea imbecilități, spre pildă, că «Turtucaia c'est notre Verdun, qui s'y frotte s'pique!». Mai târziu a contestat că a jucat cărți, a susținut că a mers numai la club să caute un prieten, a negat rotomantadele lui verbale, din nenorocire însă așa a fost. De altfel, nici nu s-a dus pe front să vadă cum stau lucrurile, să verifice dacă măsurile luate se execută, dacă comandanții locali se arată la înălțimea misiunii lor, trăia într-o complectă beatitudine. Când s-a dezmeticit era prea târziu și atunci și-a pierdut capul, a trimis rezerve în Turtucaia, care au fost măcinate treptat și fără folos, nici nu s-a interesat să vadă ce face armata de la Silistra, cum anume își executa mișcarea"[16]. Acuzația adusă că nu s-a dus la Turtucaia trebuie analizată în context. În primul rând frontul Armatei 3 se întindea de la Calafat la Marea Neagră (510 km), iar generalul Aslan a stat la punctul de comandă pentru a gestiona toate situațiile de pe linia Dunării. În al doilea rând, la 22 august 1916, a trimis pe șeful de Stat Major, colonel Gheorghe Mărdărescu, care a observat situația la fața locului și a raportat cele constatate, așa că nu se poate spune că nu era bine informat asupra situației de acolo.

Un alt analist, dar cu ceva mai multă experiență militară, generalul G.A. Dabija, a studiat și el organizarea și evoluția Armatei 3 în campania din 1916. Chiar din 14 august 1916 generalul Aslan își regrupează forțele, „având în vedere întinderea prea mare a frontului"[17]. Astfel, Diviziile 9 și 17 Infanterie rămân sub ordinele directe ale Armatei 3 „din cauza însărcinărilor speciale"[18], iar Divizia 19 Infanterie și Corpul de Armată rus (două divizii de infanterie și o divizie de cavalerie), denumite Grupul de Est, vor fi coordonate de generalul Zaioncikovski. La 19 august 1916, Aslan află „nu de la Marele Cartier General, ci din zvon public"[19] că Bulgaria a declarat război României și a emis un ordin de operații pentru protecția frontierei către Grupul de Est care, însă, nu a fost executat de generalul rus. Două zile mai târziu solicită Diviziei 19 Infanterie și Diviziei de Cavalerie ruse să atace în direcția Kurt Bunar – Akadânlar, iar Divizia 9 (aflată în Silistra) către Hassikioi – Akadânlar. În ziua următoare (22 august 1916), după ora prânzului, generalul Teodorescu a comunicat că situația este disperată, iar generalul Aslan a luat legătura cu Marele Cartier General – Biroul Operații (maiorul Rosetti) și a propus ca garnizoana Turtucaia „să facă o ieșire spre Silistra"[20]. Răspunsul a venit după 10 minute: „Turtucaia nu trebuie să cadă, garnizoana trebuie să reziste până la ultimul om, deoarece trupe proaspete vor veni în ajutor. Aceasta din Înalt Ordin al M.S. Regelui"[21]. Comandantul Armatei 3 a luat decizia de a-l contacta pe ministrul plenipotențiar al Rusiei la București, Stanislav Poklewski-Koziell, găsit la Jockey Club, căruia i-a spus că generalul Zaioncikovski nu execută ordinele superioare și l-a rugat să intervină. Ministrul a înțeles situația și l-a trimis pe colonelul Tatarinoff, atașatul militar, cu o scrisoare de la Aslan în care „se făcea un călduros apel la sentimentele sale de soldat, rugându-l să pună imediat în mișcare corpul rus. Dar în zadar, generalul Zaioncikovski nu a mișcat!"[22].

Nici revenirile din 23 august 1916 nu au mai mult succes, căci rușii nu se mișcă, în timp ce la Turtucaia drama lua proporții tragice.

Alt martor al epocii, care a lăsat un jurnal extrem de interesant, este generalul

Ion Rașcu, cel care, din 15 august 1916, a primit comanda Corpului 7 Armată (Diviziile 9 și 19 Infanterie). Pentru că trebuia să acționeze în Dobrogea, merge la 23 august 1916 la comandamentul Armatei 3 și îl găsește pe generalul Aslan „într-o stare mare de enervare"[23] din cauza știrilor de la Turtucaia. În fața celor prezenți, liderul Armatei 3 a criticat conducerea Ministerului de Război și a Marelui Cartier General pentru că nu au pregătit cu simț de răspundere apărarea capului de pod și pentru elaborarea planului de operații „fără să consulte pe niciunul dintre generalii armatei"[24].

Ulterior, în 1917, în mâna generalului Rașcu a ajuns un raport al atașatului militar francez la București, colonelul Maurice Despres, destinat guvernului de la Paris. Cu privire la Turtucaia, Despres considera că trebuia evacuată de trupele române „cu atât mai mult cu cât acest punct nu putea fi deloc considerat ca un cap de pod, cum era în mod greșit denumit, deoarece niciun pod nu era construit aici"[25]. Se pare că francezul a avut o discuție pe această temă inclusiv cu generalul Dumitru Iliescu, șeful Marelui Cartier General, căruia i-a exprimat opinia sa, iar acesta „recunoscu aceasta, însă prea târziu. El mărturisi, de altfel, că [sic!] comandamentul comisese o greșeală când aprobase ordinul dat de generalul Aslan, comandantul Armatei a III-a, de a menține Turtucaia cu orice preț"[26]. Așadar, păreri opuse din surse diferite, pe care numai documentele din arhive le vor putea elucida cu certitudine.

Anii au trecut și uitarea a pus stăpânire pe cel care, cândva, era considerat un reformator și un vizionar în domeniul militar. Atacurile, acuzele, ironiile mai mult sau mai puțin fine, i-au afectat sănătatea, astfel că a preferat, din ce în ce mai mult, singurătatea și obscuritatea propriei locuințe.

La auzul decesului său, Constantin Argetoianu, a notat că Aslan „a murit după grele suferințe, nemângâiat de nedreptatea ce i se făcuse. Regele Carol i-a dat gradul de general de corp de armată, slabă fișă de consolare după o carieră și o viață distruse. Pierd într-însul un bun prieten și un simpatic camarad de club"[27].

Abia la trecerea în neființă, unul dintre admiratorii săi, colonelul Paul Teodorescu, care i-a fost aghiotant în 1916 și i-a păstrat un constant respect, iar în 1936 era atașat militar în Franța, Belgia și Spania, a scos din colbul uitării meritele generalului Aslan (Anexa). Acesta a evidențiat rezultatele deosebite ale celui dispărut, multe și necunoscute marelui public, dar rămase în conștiința și aprecierile celor care l-au avut profesor și șef. Așa aflăm că acesta a avut reale calități didactice și pedagogice, a introdus instrucția individuală a infanteristului, s-a zbătut pentru înființarea Inspectoratului Tehnic al Infanteriei și a propus ca infanteria să fie dotată cu mitraliere, că Divizia 3, care s-a acoperit de glorie în război, a fost comandată și instruită de el ș.a.m.d. A avut, totuși, o minimă satisfacție în ultimii ani de viață, să fie avansat general de corp de armată în retragere, ceea ce, probabil, i-a mai atenuat din amărăciunea dezaprobării publice în care a fost încastrat prea repede și fără circumstanțe atenuante.

În definitiv, armata română a pierdut bătălia de la Turtucaia, apoi altele (din alte motive și de alți comandanți), dar a câștigat războiul. Un război care ne-a dus la împlinirea visului secular – România Mare – și care, în euforia victoriei, a ridicat în slăvi pe unii și i-a înfierat cu aplomb pe alții. Din nefericire, concluziile au fost emise înaintea analizelor, așa încât galeria pozitivă și răbojul celor negativi au rămas neschimbate în ultima sută de ani. Poate că, la ceas Centenar, pe baza noilor documente și investigații, ar fi cazul să mai nuanțăm meritele unora, respectiv greșelile altora. Generalul Aslan, în mod neîndoios, se va număra printre cei a căror vinovăție va fi diluată și împărțită cu erorile altora, a superiorilor de la Marele Cartier General și a generalilor din subordine care nu au executat ordinele sale.

***

Anexa

Îndurerată familie, îndurerată adunare,

Într-un apartament mic și întunecos, după luni de suferințe, s-a stins o mare lumină. Descendent și vechea familie moldovenească a Ceaurilor-Aslan, care a dat numeroși intelectuali ajunși la înalte dregătorii în țară și chiar candidați la domnie, cum a fost aceea din preajma Unirii Principatelor Române, generalul Aslan Mihail, demn urmaș al familiei sale, a ridicat toate treptele ierarhiei militare numai prin merit, în mod vertiginos: locotenent la 19 ani, maior la 32 ani, colonel la 42, general de divizie la 54.

Natura pusese într-însul cu îndestulare toate darurile sale: inteligență strălucitoare, noblețe sufletească, memoria remarcabilă, eleganță și claritate în expunere, logică desăvârșită, putere de convingere, talent oratoric, bunătate, adevăr, cinste, dreptate și multă modestie.

Vorba sa blândă, gesturile sale grațioase, tangajul său ales, spiritul său plin de ironie binevoitoare, se împleteau într-un tot perfect armonios, care te încânta și te poseda ca o muzică frumoasă. Prin conduita sa plină de demnitate și tact, sinceritatea părerilor sale, atitudinea sa dezinteresată, noblețea caracterului său, neumbrit de meschinării și bizantinisme, generalul Aslan a fost un mare Occidental și un perfect gentleman. Un diplomat străin care locuiește demult în țara noastră, la zvonul morții sale, a spus că „dacă este un cer al gentlemenilor, generalul Aslan trebuie să intre direct în el". De spirit foarte francez, cultura sa generală și militară era de formație franceză. Poseda în toate subtilitățile literatura franceză, după cum cunoștea profund istoria și arta militară franceză cu care, grație personalității sale puternice, se identificase până la o creațiune originală.

Cariera sa militară, începută în anul 1877 pe câmpul de luptă ca sublocotenent în Războiul pentru Independența noastră, s-a terminat în 1916 ca general, comandant de armată, în Războiul pentru Întregirea Neamului Românesc. Între aceste două date îl găsim dezvoltând pentru țară și armată, pe care le iubea cu pasiune, o activitate care a revărsat lumină asupra întregii epoci în care s-a închegat Statul și Armata românească. Astfel: ca educator, în calitate de director al Școlii Militare, face cel mai frumos curs de psihologie militară, care n-a mai fost depășit de nimeni până în prezent. Sub o formă care atrăgea până la emoție pe elevii săi de atunci, astăzi mari șefi ai armatei noastre, el a sădit în sufletele lor, mai presus de toate, spiritul nobil de sacrificiu și jertfă care ne-a adus victoria din 1918. Ca infanterist, a fost un precursor al infanteriei noastre. În calitate de comandant al Batalionului 2 Vânători, acum 40 de ani, a introdus, după cum se exprimă istoricul acestui regiment, instrucția individuală de luptă, ceea ce dovedește intuiția sa pătrunzătoare și clarvăzătoare despre importanța individualității infanteristului pe câmpul de luptă, care constituie baza doctrinei de astăzi și de mâine a unei infanterii. Încurajat de un alt mare infanterist al epocii trecute, generalul Anghelescu, contribuie la înființarea „Revistei Infanteriei", pe care o dirijează multă vreme, dând o orientare intelectuală cu totul nouă infanteriei noastre.

Mai târziu, ca general, dându-și seama de importanța ce trebuie să joace tehnica în război, deși atunci arma importantă a infanteristului era numai pușca, creează Inspectoratul Tehnic al Infanteriei, al cărui prim conducător a fost; organ care s-a dovedit între timp o mare necesitate pentru pregătirea tehnică a infanteriei. În această calitate, ierarhizează învățământul militar, înființează mai multe școli de subofițeri, creează Școala de Tragere a Infanteriei, a căror cursuri practice a avut de consecință învățarea tehnicii focului, necunoscut în infanteria noastră, a înființat Cursul de Armament pentru pregătirea personalului necesar cunoașterii și întreținerii materialului de infanterie; a dotat toate garnizoanele cu câmpuri moderne, permanente, de tragere; a făcut să se scoată „Buletinul tehnic al infanteriei" care, din nefericire, a încetat tocmai astăzi, când infanteria prin varietatea și complexitatea materialului pe care-l mânuiește, se afirmă ca o armă din ce în ce mai tehnică. A luptat din răsputeri ca mitralierele să fie date infanteriei, fiind mijlocul de foc cel mai puternic al ei, atât în ofensivă, cât și în defensivă, așa cum s-a dovedit mai târziu atât de categoric pe câmpul de luptă, și nu artileriei, cum se pretindea atunci.

Dar actul cel mai important al activității sale a fost de a fi făcut ca infanteria să fie a infanteriștilor, ca șefii ei să fie recrutați din infanterie și nu din alte arme, dând astfel nu numai satisfacție puternicei mase a ofițerilor de infanterie, jigniți în amorul lor propriu de dispozițiuni vexatorii, dar însuși armatei infanteriei, care câștiga prin această măsură independența de care avea nevoie ca să se dezvolte într-un spirit pur infanteristic. El sprijină, încurajează la muncă și formează o pleiadă de infanteriști, care au făcut mândria oștirii noastre. El ridică această armă cunoscută mai mult sub numele de prostime sau gloată la rangul de infanterie modernă, la calitatea de regină a bătăliilor. Renașterea bătrânei infanterii a lui Mircea cel Mare este, în mod neîndoielnic, opera generalului Aslan. Brava noastră infanterie din 1916, pregătită sufletește și tehnic, este tot opera generalului Aslan. Și nu risc de a spune că infanteria română de mâine va fi tot a generalului Aslan, atât de puternică și profundă a fost orientarea practică și intelectuală care i-a dat-o. Infanteria română îi va purta o veșnică recunoștință.

Dar nu numai ca specialist, ci și ca tehnician și strateg a fost un precursor. Era în tot momentul la curent cu progresul doctrinei franceze și germane, poseda la perfecție principiile războiului, pe care le aplica și adnota cu inteligența și priceperea sa vas-

tă. Mai zilele trecute, vorbind cu unul din șefii mei de importanta lucrare a mareșalului Fayolle[28], intitulată „Concentrations des feux et concentration des moyens"[29], care a fost tactica salvatoare a armatei franceze, mi-a răspuns: „Înainte de Fayolle, lucrurile acestea le-am știut de la Aslan, din aplicațiile pe care le-am făcut ca tânăr sublocotenent sub conducerea lui". Iar în manevre, în special la cele regale din 1910, în Moldova, când a condus un mare partid, a dovedit calități de admirabil manevrier, ceea ce i-a atras atenția străinătății, căci într-o broșură germană, unde se făcea foarte pe scurt aprecieri asupra Înaltului nostru Comandament din 1916, în dreptul numelui generalului Aslan am citit lapidara, dar justa apreciere: „inteligență remarcabilă, cel mai practic și mai manevrier general".

Modul cum s-a comportat, marile unități pregătite de el, în timpul războiului dovedesc încă o dată calitățile sale de mare șef. Divizia 3, pe care a comandat-o până în 1914, este aceea care luptă vitejește la început pe Olt, în Transilvania în luptele de la Făgăraș, apoi în ofensiva victorioasă de la Mărăști, iar Diviziile 5 și 6 din Corpul 3 Armată, pe care le-a comandat în ajunul războiului, au înscris și ele în istoria neamului nostru pagini de glorie, în special Divizia 5, care înregistrează succese neatinse încă de vreo unitate română la Mărășești când, alături de Divizia 9, oprește tot puhoiul barbar.

Reputația sa militară, confirmată, îl destina la comandamente mai mari și, într-adevăr, cu câteva zile înainte de mobilizare este informat că va fi comandantul Armatei 3 de Dunăre. Am fost martor când, într-o zi, i s-a pus dinainte o hartă, pe care era marcat atât dispozitivul Armatei 3 române, cât și al trupelor inamice. După o scurtă analiză a celor două dispozitive strategice, generalul Aslan, cu claritatea sa caracteristică, a spus: „Dispozitivul armatei mele, așezat de-a lungul Dunării, pe circa 1.000 km, este defensiv, pe când cel inamic, masat la est de Rusciuc, este net ofensiv". La replicile date că armata bulgară nu va ataca, că guvernul român este asigurat formal de guvernul bulgar că nu vom fi atacați, generalul Aslan a continuat: „Nu știu care sunt aceste asigurări, ceea ce știu pozitiv este că dispozitivul inamic prezintă simptome de atac. De altminteri, prezența diviziilor germane în armata bulgară este pentru mine concludentă". Uimitor de clarvăzător, ceea ce a prevăzut s-a și întâmplat. Inamicul a luat ofensiva. Armata 3, întinsă în tot lungul Dunării, fără posibilități rapide de deplasare, nu se putea grupa pentru a face față atacatorului. Turtucaia este atacată. Nu era decât o singură hotărâre și numai una, aceea a fost luată, de a trimite trupele din Silistra în ajutor. Concepția justă și clasic napoleoniană, aceea de a cădea în flancul și spatele forțelor inamice care luptau la Turtucaia. Citez următoarele, din lucrarea generalului Toșeff, comandantul Armatei 3 bulgare, care a luptat în fața sa: „Pe când Regimentele 7 și 8 Infanterie bulgare depuneau ultimele eforturi să respingă contraatacul românesc și să prăbușească linia a doua de oprire de la Turtucaia, o coloană puternică română compusă din 9 batalioane, 4 baterii și 3 escadroane pornită din Silistra pentru a lua în spate trupele noastre care atacau Turtucaia, o altă coloană mai mică înainta dinspre satul Capakli spre satul Haskici, unde se găsea Brigada 5 bulgară. Aceasta era o manevră română foarte bine combinată, care putea să aducă rezultate hotărâtoare pentru România".

Nu este locul de a arăta în această tristă împrejurare cauzele defecțiunii și a îndeplinirii justei sale concepții. De atunci 20 de ani s-au scurs, 20 de ani pentru unii de glorie, pentru el de chin. De aceea, pe lângă cele ce i s-au recunoscut până acum, dreptatea și onoarea unui popor de 18 milioane, cer astăzi în fața mormântului de curând deschis, în fața martiriului ce l-a purtat cu stoicism, să recunoaștem și noi ceea ce șeful inamic din fața sa i-a recunoscut: că n-a greșit. Înfrângerea noastră neașteptată, în beția victoriei de care eram așa de siguri, a cerut un responsabil, o victimă: generalul Aslan a trebuit să părăsească comanda. Și ca o crudă ironie a sorții, acel care luptase pentru organizarea unei infanterii moderne, acel care pregătise atâtea mari unități pentru război, acel care alături de prietenul său, marele patriot Nicu Filipescu, a susținut cu înflăcărare intrarea noastră alături de aliați, acel care a avut intuiția precisă și convingerea fermă că întregirea Neamului Românesc va veni din Apus, acel care a așteptat cu înfrigurare războiul, fiindcă prin el se putea realiza în mod definitiv visul nostru strămoșesc, a fost pus în imposibilitate de a contribui la marele gest istoric al neamului său.

Generalul Aslan, modest din fire și nedoritor de glorie personală, afară de durerea de a nu-și fi putut servi țara pe care o adora, n-a avut nimic de pierdut. Cine însă a pierdut a fost țara, care s-a lipsit în împrejurări grele de inteligența, de experiența și de capacitatea sa de mare anvergură. Hulit și prigonit, așa cum nu este de demnitatea unui popor care se respectă, generalul Aslan, conștient de dreptatea cauzei sale, a înfruntat cu bărbăție tot calvarul ce a urmat. În corpul său mic și slăbuț, un suflet mare și înflăcărat a făcut tot

secretul biruinței sale, a păstrat convingerea nestrămutată în victoria aliaților și în mărirea țării noastre.

În anul 1917, de ziua sa, ducându-mă să-l văd în Podu Iloaiei, într-un cerc foarte restrâns de prieteni devotați, ne-a spus următoarele cuvinte profetice: „Țineți minte ce vă spun eu, astăzi 8 noiembrie, Sfinții Mihail și Gavril, cu toată situația grea în care ne găsim, vom avea Basarabia, Transilvania și Bucovina". La replica unuia dintre noi, care mi-a mărturisit mai târziu că a avut impresia că generalul divaghează, a răspuns și mai categoric: „Revoluția rusească, care începe, înseamnă pentru mine descompunerea Imperiului Rus, deci vom avea Basarabia. Am crezut și cred în biruința aliaților, prin ei vom avea Transilvania și Bucovina". Dacă ne reamintim situația disperată în care ne aflam atunci, cu doi dușmani în țară, unul în față și altul în spate, decimați de lupte și boli, izolați și fără putința de salvare, ne putem da seama cât de pătrunzătoare și luminoasă a fost inteligența sa.

După terminarea războiului, retras definitiv din rândurile carierei pe care a socotit-o cea mai nobilă și mai frumoasă, a avut prin momentele de deznădejde sufletească prin care a trecut, bucuria de a vedea opinia publică restabilindu-se în favoarea sa, a avut mângâierea de a vedea în gestul mărinimos plin de dreptate regală, când M.S. Regele I-a avansat la gradul de general de corp de armată, ca unul care a apăsat timp de 20 de ani așa de greu pe sufletul lui delicat, a fost definitiv spulberat și a murit liniștit. Conservator și tradiționalist, era un monarhic convins. A crezut în monarhie, pentru binele țării, mai mult decât în Dumnezeu. A servit trei regi cu credință, cu devotament și cu recunoștință, până la cea din urmă suflare. Muribund, ultima sa rugăminte făcută nepotului său, dl. general Prodan, a fost de a da o telegramă de felicitare M.S. Regelui pentru cei 70 de ani de domnie ai Casei de Hohenzollern, iar mie mi-a spus: „Doresc ca M.S. Regele să-și încheie domnia cât mai hotărât și să fie liniștit în țară". Cuvintele sale, totdeauna profetice, se vor adeveri în totul.

Cu dispariția generalului Aslan armata pierde figura militară cea mai proeminentă, iubit și respectat de toată lumea, iar Neamul Românesc pe unul din fiii săi cei mai devotați. Lumina minții sale și căldura sufletului său vor continua să ne călăuzească și de aici înainte.

În urma sa rămâne o soție neconsolată, care a fost o viață întreagă de un devotament ireproșabil, care a împărtășit fericirea ca și amărăciunea sa, care n-a avut decât un gând, un suflet, o inimă, acelea ale soțului său iubit.

Domnule general,

25 de ani am trăit în contact cu dvs., 25 de ani am profitat de experiența, de cunoștințele și de toată măreția sufletului dvs. toată formarea mea militară v-o datoresc, toată pasiunea ce merită această nobilă carieră a armelor mi-ați insuflat-o. M-ați iubit cu dragoste părintească, mi-ați acordat încrederea și m-ați încurajat. Vă mulțumesc!

Dumnezeu să vă odihnească în pace și liniște![30]

THE POST-MORTEM HOMAGE OF COLONEL PAUL TEODORESCU TO HIS FORMER BOSS, GENERAL MIHAIL ASLAN (1936)

General Aslan was the commander of the Romanian Army in 1916, but for the defeat at Turtucaia he was dismissed and considered guilty. After 1918, the public opinion accused him of incapacity, and he fled anonymously and had a sad life. At his death (1936), Colonel Paul Teodorescu, who was a student, subordinate and admirer, made a speech in which he showed all the merits: good teacher, innovator, visionary, modest etc. Teodorescu had the courage to publicly affirm the merits of a defeated man that was collectively blamed, hoping that the successors would reanalyze his work to see who and where he was wrong in 1916.

Keywords: Paul Teodorescu, Mihail Aslan, Turtucaia, tribute, Romanian Army.

NOTE

1 Facultatea de Istorie, Universitatea din București

2 Alexandru Marghiloman, *Note Politice* (ediție și introducere Stelian Neagoe) vol. I, Editura Scripta, București, 1993, p. 352.

3 Titu Maiorescu, *România și Războiul Mondial* (volum editat de Stelian Neagoe), Editura Machiavelli, București, 1999, p. 144.

4 Alexandru Marghiloman, *Note Politice* (ediție și introducere Stelian Neagoe) vol. II, Editura Scripta, București, 1994, p. 6.

5 Titu Maiorescu, *România..., op.cit.*, p. 157.

6 Pentru mai multe detalii, a se consulta: Petre Otu, *Turtucaia. Sfârșitul iluziilor. Începutul dezastrului*, în „Document" nr. 1-4/2001, pp. 6-20; Luminița Giurgiu,

Turtucaia – o tragică bătălie, o dureroasă rană sângerândă, în „Document" nr. 1/2018, pp. 49-56.

7 „Furnica", an XIV, nr. 101, vineri, 16 ianuarie 1920, p. 6.

8 Ibidem.

9 Ibidem.

10 Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Institutul de Arte Grafice – „România Nouă", Th. Voinea, București, 1922, p. 172.

11 Ibidem, p. 175.

12 Ibidem, p. 182.

13 Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, volumele III-IV, partea a V-a 1916-1918 (ediție și indice de Stelian Neagoe), Editura Machiavelli, București, 2008, pp. 26-28.

14 I.G. Duca, *Memorii, vol. III Războiul, partea I-a (1916-1917)*, ediție și indice de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 19.

15 Ibidem, p. 20.

16 Ibidem, p. 21,

17 General G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918)*, vol. I, prefață de general de corp de armată Alexandru Averescu, Editura I. G. Hertz, București, 1936, p. 175.

18 Ibidem.

19 Ibidem, p. 195.

20 Ibidem, p. 209.

21 Ibidem.

22 Ibidem, p. 212.

23 Dumitru Huțanu, *Campania militară din 1916 reflectată în însemnările de pe front ale generalului Ion Rașcu*, în „Cronica Vrancei" VI (coord. Horia Dumitrescu), Editura Pallas, Focșani, 2006, p. 136.

24 Ibidem.

25 Ibidem, p. 159.

26 Ibidem.

27 Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. 1 2 februarie 1935-31 decembrie 1936 (ediție și indice de Stelian Neagoe), Editura Machiavelli, București, 1998, p. 297.

28 Marie Emile Fayolle (n. 1852-d. 1928) ofițer francez de artilerie, a participat la campania din Tunisia (1881), profesor de artilerie la Școala Superioară de Război (1897-1908), general de brigadă și trecut în rezervă (1914). Rechemat în activitate la începutul Primului Război Mondial comandă Divizia 71 Infanterie, Corpul 33 Armată (martie 1915), Armata 6 (februarie 1916), Armata 1 (decembrie 1916), Grupul de Armate Centru (aprilie 1917), Corpul Expediționar în Italia (noiembrie 1917), Grupul de Rezervă al Armatei (martie 1918), forțele de ocupație din regiunile germane Palatinat și Rheinhessen. Este cooptat în Consiliul Superior de Război (1920), avansat mareșal (1921) și trimis în misiuni diplomatice în Canada și Italia.

29 H. Charles – Lavauzelle, Paris, 1912.

30 Arhivele Naționale Istorice Centrale, colecția Documente de personalități din domeniul tehnic, juridic, politic – Paul Teodorescu, dosar nr. 1, ff. 1-7.

Generalul Paul Teodorescu și calvarul decăderii din dreptul la pensie

FELICIA ȚUCĂ[1]
Dr. CORNEL ȚUCĂ[2]

Generalul Paul Teodorescu, așa cum avea să consemneze mai târziu, 21 februarie 1961, după instaurarea la putere în România a generalului Ion Antonescu și-a „dat demisia din armată, cunoscând ideile antidemocratice (el fiind legionar) și antisovietice" ale acestuia, din timpul „când făcusem serviciul cu el, ca subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, el fiind Ministrul titular al acestui departament". Demisie, despre care a precizat că a fost: „prezentată imediat după venirea sa la putere, adică la 8 septembrie 1940, care a fost aprobată de M.Ap. Naționale cu [Decizia nr.] 47.722 din 19 septembrie 1940 și publicată în M[onitorul] Oficial nr. 220 din 21 septembrie 1940"[3].

Generalul Paul Teodorescu, în baza respectivei decizii, a fost trecut din rândul cadrelor active ale armatei române în rândul celor în rezervă. Drept urmare, el s-a adresat ministrului Apărării, solicitându-i: „a dispune înscrierea la pensie pe luna octombrie" 1940. Urmare a respectivei cereri, Direcția Personalului din cadrul M.Ap.N. a întocmit: „*Fișa de pensiune"* a generalului, înființată conform Decretului-Lege nr. 2.207[4], cu elementele constitutive[5] de mai jos, structurate în trei părți.

I. STAREA CIVILĂ

Numele – de familie: Teodorescu;
– de botez: Paul.
– anul 1888;
– luna iunie.
Născut în: comuna Bacău, județul Bacău[6].
Cetățenia: română[7].
Căsătorit: – .
Copii: – .

II. INDICAȚIUNI DE SERVICIU

Școala Militară de Inf[anterie] – elev – însumat de la 01.09.1906 până la 01.07.1908.
Rgt.[8] 16 Inf[anterie]– sublocotenent – înaintat prin Î.D.[9] [nr.]2.051/1908.
Rgt. 25 Inf[anterie], Șc[oala] Tr[agere] Inf[anterie a] C[orpului] 3 A[rmată] – locotenent – înaintat prin Î.D. [nr.]3.389/1911.
Rgt. 51 Inf[anterie] – căpitan – înaintat prin Î.D. [nr.]1.021/1916.
Rgt. 51 Inf[anterie],Șc[oala] Tr[agere] Inf[anterie a] M. St. M.[10],M. St. M. [și] Rgt. 9 V[ână]t[ori] – maior – înaintat prin Î.D. [nr.]1.330/1917.
[Rgt.] 23 și [Rgt.] 6 Inf[anterie], Inspectoratul Aero, M.St.M., Rgt. 6 Inf[anterie și] Șc[oala]

Sup[erioară] de Război- lt. col.[11] – înaintat prin Î.D. [nr.]2.415/1923.
Șc[oala] Sup[erioară] de Război [și] atașat militar [la Belgrad]– colonel – înaintat prin Î.D. [nr.]4.451/1929.
Șc[oala] Sup[erioară] de Război -gral. brig.[12] – înaintat prin Î.D. [nr.]361/1937.
Subsecretar de stat la M.Ap.[Naționale] – gral. brig. – numit prin Î.D. [nr.]3.111/1937.
Ministrul Aerului și Marinei – gral. brig. – numit prin Î.D. [nr.]1.419/1938.
Divizia 1 Gardă – gral. brig. – numit prin Î.D. [nr.] 1.419/1938;
Divizia 1 Gardă – gral. divizie – înaintat prin Î.D. [nr.] 1.928/1940.
[...]
Prin Decizia nr. 4.551/1940, a fost încadrat pe 1 august 1940, la categoria ofițeri, Grupa A, tipul 7, fără gradație, cu soldă de bază brotto de lei 27.845, plus indemnitatea de activitate de lei 7.155 lunar.
Recapitulație:
– Timp servit cu rețineri pensie: 32 ani, 2 luni și 8 zile.
– Timp servit fără rețineri pensie: 1 an și 10 luni.
– Dublu timpul de campanie: 4 ani, 5 luni și 27 zile.
Total timp calculabil la pensie: 38 ani, 6 luni și 5 zile.
Pe timpul de la 23.06.1913-31.08.1913, 01.10.1916-30.06.1918 și 01.11.1918-31.03.1921 nu i s-a făcut rețineri pentru pensie, fiind suspendate în baza Deciziei Ministeriale nr. 359/1913 și art. 42 din Legea de pensii, modificată prin Î.D. nr. 3.246/1916.

III. ALTE INDICAȚIUNI
a) [...].
b) Timpul servit în funcțiuni care dau drept la sporirea timpului util de pensie":
– Locotenent: 23.06.1913-31.08.1913, 2 luni și 8 zile.
– Căpitan și maior: 15.08.1916-30.06.1918, 1 an, 10 luni și 16zile.
– Maior: 28.10.1918-31.03.1921, 2 ani, 5 luni și 3 zile.
Total: 4 ani, 5 luni și 27 zile.
c) [...]
d) Data și motivul ieșirii din serviciu.
Pe ziua de 8 septembrie 1940 a demisionat din cadrele active ale armatei, demisie primită prin Decretul nr. 3.186 din 19 septembrie 1940, trecându-se în cadrele ofițerilor de rezervă"[13].
În baza celor sus specificate, în ședința din 16 noiembrie 1940, Secția a III-a[14] a Comisiei de Pensii a Casei Generale de Pensii a luat „în examinare cererea[15] d-lui gral de divizie Paul Teodorescu de a fi înscris la pensie". Comisia, în baza „Fișei de pensiune" și a Certificatului de identitate[16], având în vedere prevederile Decretului-Lege nr. 2.207/1937 și Decretului-Lege nr. 1.701/1940, a recunoscut generalului Paul Teodorescu, cu începere de la 1 octombrie 1940, o „pensie de lei 25.203 lunar, stabilită pentru 39 ani calculabili la pensie, la cota de 100% din suma de lei 25.203 rezultată". Drept urmare, Casa Generală de Pensii a emis *Decizia nr. 13.131 din 16 noiembrie 1940*, pe care a transmis-o atât Administrației Financiare a Sectorului I București, cât și generalului Paul Teodorescu[17].
Casa Generală de Pensii a comunicat Administrației Financiare a Sectorului I că, în baza Decizia nr. 13.131/1940, este autorizată „să înscrie în registrul de pensiuni" la „Capitolul 5, art. 26, și numărul de ordine 5.890/1940, pe dl. Teodorescu Paul, fost general de divizie [...] pentru 39 ani de serviciu, cu începere de la 1 oct[ombrie] 1940, cu următorul drept de pensie:
Pensie totală: 25.203 [lei].
Impozit: 4% și 8%: 1.860[lei].
Administrația Drumuri: 76 [lei].
Supra cotă: 1.467[lei], total lei 3.403.
Sumă de plată lei: 21.800.
Plata pensiei se va face cu începere de la 1 noiembrie 1940"[18].
Pentru generalul Paul Teodorescu primirea acestei prime decizii a reprezentat începutul unui lung „calvar" determinat de lupta cu autoritățile competente în vederea fie a stabilirii unui cuantum corect al pensiei, fie repunerii în dreptul de plată a acesteia, urmare a pierderii ei în timpul regimului comunist.
Revenind, în momentul primirii respectivei Decizii, menționăm că generalul Paul Teodorescu trăia o dramă de altă natură. Odată cu venirea la putere în România a generalului Ion Antonescu (6 septembrie 1940), la ordinul acestuia, se afla în arest la domiciliu și „păzit de câte 3 jandarmi" până la momentul eliberării sale (4 februarie 1941), după înăbușirea rebeliunii legionare. Generalul, în această situație de arestat la domiciliu, nemulțumit de cuantumul pensiei comunicate prin respectiva decizie, a atacat-o „în contestare" la Înalta Curte de Conturi, solicitând înscrierea în baza de calcul și a sumei reprezentând „indemnitatea de activitate" pentru perioada cât a fost „ministru al Aerului și Marinei, cu gradul de general activ".
Secțiunea a III-a a Înaltei Curți de Conturi a judecat contestația ge-

neralului în ziua de 4 aprilie 1941. Curtea[19] a ajuns la concluzia: „Casa a luat de bază numai solda propriu-zisă [...], fără a mai ține seama de activitatea" generalului ca ministru. Drept urmare, prin *Decizia nr. 1.393 din 4 aprilie 1941*, Înalta Curte de Conturi a decis: „ADMITE apelul făcut de generalul Teodorescu Paul în contra Deciziei nr. 13.131/1940 a Comisiunii de pensiuni și recunoaște numitului o pensie de lei 31.134 lunar, cu începere de la 1 octombrie 1940"[20].

Proaspăt pensionar, generalul Paul Teodorescu și-a primit această pensie până la emiterea noilor prevederi legale din anul 1943[21].Văzând cuantumul noii pensi primite (41.384 lei), generalul a contestat modalitatea stabilirii ei. În consecință, a solicitat Casei Generale de Pensii revizuirea bazei de calcul a pensiei primite[22]. În urma reanalizării efectuate, Casa, dând dreptate generalului, a emis *Decizia nr. 37.387 din 16 noiembrie1943*, stabilind: „0 nouă pensie brută lunară, plătibilă cu începere de la 1 aprilie 1943, de lei 65.070" și recalculată pentru „39 ani calculabili la pensie și [care] reprezintă 90% din salariul actual corespunzător de lei 72.300". După scăderea impozitului legal de 10.880, pensia netă lunară a rămas de 54.190 lei. Pensie care, prin cumularea și indemnizației de scumpete, a ajuns la suma lunară de 58.690 lei[23].

De la această dată și până la „stabilizarea monetară din 15 august 1947", generalul Paul Teodorescu și-a primit lunar, cu regularitate, drepturile aferente pensiei de general în rezervă, cu modificările operate în corelare cu prevederile legale nou apărute.

După „stabilizarea monetară", generalul a costatat că la stabilirea noului cuantum al pensiei[24] s-a făcut aceeași omisiune. În această situație, s-a adresat Casei Generale de Pensii[25] solicitându-i: „să se observe că la recalcularea pensiei [...] în lei stabilizați să se țină seama că subsemnatul am fost pensionat ca Ministru al Aerului și Marinei și că, în calitate de general activ, pe lângă retribuția de ministru primeam și indemnitatea de activitate". După analizarea contestației, Direcția Stabilirii Pensiilor din cadrul Casei Generale de Pensii, a comunicat generalului Paul Teodorescu, prin „*Decizia cu numărul de ordine: 7.574, recalculat 1947*", că, în baza actelor de la dosar și ținând cont de cele sesizate, are o: „pensie netă recalculată, de la 15 august 1947 [...] în total [de] 21.870 lei"[26].

Pentru generalul în rezervă Paul Teodorescu a fost o „victorie" – însă una de scurtă durată, pentru că din a doua jumătate a anului următor – 1948 – va începe adevăratul său calvar: atât lupta pentru supraviețuirea zilnică, cât și cea cu autoritățile comuniste pentru recâștigarea dreptului de a fi repus în plata pensiei din care aceștia îl decăzuseră, fără a ține cont de tot ceea ce realizase ca militar în slujba țării.

La 11 iunie 1948, după cum este bine cunoscut, noua putere politică comunistă instaurată în România a decretat: „naționalizarea generală"[27], consfințând astfel trecerea întregii economii a țării de la una de tip capitalist la una de tip centralizat. În concordanță cu prevederile acestei legi, a fost emis Decretul-Lege nr. 102 din 26 iunie 1948, printre ale cărui prevederi obligatorii s-a numărat și introducerea necesității completării unei „*Declarații de venituri*" de cetățenii adulți. Ca urmare, pensionarii urmau și ei a fi supuși unui proces de revizuire a dreptului de a primi (integral sau parțial) sau nu o pensie de la stat, funcție de „*veniturile nete"* consemnate, la data de 1 iunie 1948, în evidențele administrațiilor financiare pe raza cărora locuiau.

În acest scop, trebuia ca până la 15 iulie fiecare pensionar să depună respectiva „declarație de venituri" la administrația financiară de care aparținea. Conformându-se acestor reglementări, generalul Paul Teodorescu a completat și depus *Declarație de venituri* la Administrația Financiară, Biroul Pensii, București în penultima zi prevăzută (14 iulie 1948).

Din cuprinsul *Declarației*, dată „sub sancțiunea pierderii dreptului de pensie", rezultă că generalul Paul Teodorescu a avut, la aceea dată, următoarele „venituri nete reale"[28] provenite:

„**1.** Din proprietăți agricole:

a) 72.301 [lei] de la 23½ ha, dintre care 15 ha [cultivat cu] orez în comuna Joița, [județul] Ilfov, socotite astfel: valoarea locativă 267.608 – 196.307 impozit = 72.308 [lei].

2. Din proprietăți clădite:

a) O casă la Bacău[29]: valoarea locativă 9.000 [lei], închiriată cu 8.000 [lei] – 2.160 (27%) – 1.600 impozit = 4.240 [lei].

b) Un loc viran în București: valoare16.416 [lei] – 5.838 impozit = 10.578 [lei] (în realitate niciun venit).

3. Din capitaluri mobiliare:

a) Acțiuni și rente: niciun venit până acum.

4.Din întreprinderi comerciale și industriale:

a) O moară de decorticat orez în comuna Joița, [județul] Ilfov: valoarea locativă 50.000 [lei] – 21.125 = 28.875 [lei].

5.Din salarii:

a) Niciun salariu, altul afară de pensie.

6. Din profesii și ocupațiuni:

a) Nicio profesiune sau altă ocupație. [...]"[30].

Neașteptând comunicarea noii decizii de pensie, intervenind între timp unele modificări în situația veniturilor realizate, generalul Paul Teodorescu a întocmit și depus la 25 octombrie 1948, la aceeași Administrație Financiară, o nouă *Declarație de venituri*.

Potrivit celor înscrise în aceasta, rezultă modificările mai jos redate.

„La punctul 1.

Cele 23½ ha de pământ din comuna Joița, [județul] Ilfov, s-au redus la 10 ha, 6.116 m.p., prin faptul că restul, cca. 13 ha și cu toată gospodăria, au fost expropriate de U.C.B.[31], pe baza Decretului nr. 276 din 8.X.1948, din M[onitorul] Of[icial] nr. 234[/1948],pentru utilitate publică.

Până în prezent nu s-a stabilit valoarea locativă și impozitul de plată pentru proprietatea rămasă de 10 ha, 6.116 m.p. În acest caz, veniturile vor fi mai puțin de ½ față de trecut.

La punctul 2.

Casa din Bacău, str. Grivița Roșie, nr. 14, a fost vândută Întreprinderii Metalurgice de Stat (I.M.S.), cu actul de vânzare, autentificat la Tribunalul Bacău sub nr. 1.532 și transcris sub nr. 1.014 din 12.X.1948[32]. Deci, ea nu mai figurează la venituri.

La punctul 3.

Locul viran de 3oo m.p., din parcelarea Blank, a fost oferit Municipiului București spre cultivare. Deci, niciun venit.

La punctul 4.

Acțiunile n-au dat niciun venit.

La punctul 5.

Instalația de decorticat orez a fost sigilată, în baza Ordinului nr. 1.216 din 12 iunie 1948 dat de Pretura Comunei Bolintin Vale[33], ca urmare a Legii de Naționalizare Industrială [din 11 iunie 1948]. Deci, niciun venit.

La punctul 6.

Nicio schimbare.

În afară de aceasta, plătesc lunar șeful de cultură: 4.174 lei + mâncare pentru familia lui de 5 persoane și întrețin o soră care este infirmă [...]"[34].

Analiza dosarului de pensie și a cele două *„declarații"* s-a efectuat de Comisia județeană de revizuire a pensionarilor publici din Sectorul I „Galben" București, din cadrul Ministerului Finanțelor, în ședința din ziua de 23 noiembrie 1948. Analizând, Comisia[35] a constatat că pensionarul general TeodorescuPaul[36]: *„primește o pensie de 15.600 lei"*; *a „fost Ministru Apărării Naționale*[37] *sub guvernele reacționare"*, *și că, deși „citat individul pentru a prezentat act de bună purtare de la organele competente, totuși la termenul fixat nu l-a depus"*. În final, Comisia a emis *Decizia nr. 37.387 din 23 noiembrie 1948*, prin care a constatat că: „în cazul d-lui general Teodorescu Paul, pensionar public, se aplică dispozițiile art. 4 din Legea nr. 102/1948 și, *în consecință, cu începere de la 1 ianuarie 1949 d-sa urmează să fie șters din registrele de pensionari, întrucât a pierdut dreptul la pensie, ce i s-a recunoscut prin Decizia 37.387/*[1943]".

Comisia a trimis noua decizie la domiciliul generalului, ea urmând a-i fi înmânată personal „sub luare de dovadă". Însă, pe „dovada" în cauză este înscris că decizia „*a fost primită* – la adresa indicată – *în ziua de 28 ianuarie 1949 de Hristu Maria*[38]. Acest înscris a fost urmare a faptului – prezentat în continuare – că general Paul Teodorescu fusese reținut în Timișoara, în ziua de 19 decembrie 1948, de organele de securitate ale statului.

Între timp, generalul Paul Teodorescu, văzând direcția politică implacabilă luată de România în vederea instaurării comunismului de sorginte sovietic, s-a decis pe la sfârșitul lunii octombrie 1948, „să plece din țară fraudulos"[39]. În acest sens, inițial s-a „hotărât să treacă frontiere prin Ungaria, în care scop și-a făcut un buletin fals pe numele Poldi Schwartzenberg, pentru ca sub numele acesta să se atașeze la vreun grup de emigranți evrei și astfel să poată ajunge în Franța, unde intenționa să meargă". Dar, între timp, fără a cunoaște motivele, a renunțat la această variantă.

Apoi, pe la începutul lunii decembrie, generalul s-a întâlnit pe stradă întâmplător cu Neagoe Flondor, căruia „i-a mărturisit hotărârea sa de-a pleca din țară și care l-a sfătuit să ia legătura" cu Tarangul Victor, ce „de asemenea, dorește să plece din țară". Generalul l-a vizitat pe acesta acasă, mărturisindu-i intenția și „cad de acord să plece împreună". În ziua de 12 decembrie, în București, cei doi s-au despărțit „cu înțelegerea de a se întâlni în Timișoara" pe 17 decembrie 1948, dată până la care Tarangul Victor „urma să facă toate pregătirile necesare pentru trecerea frontierei".

Tarangul Victor, în ziua de 12 decembrie, a plecat la Timișoara unde a „luat legătura cu Gyuri Basch, pe care-l angajase pentru a-i servi de călăuză, stabilind cu acesta modalitățile trecerii de frontieră și dându-i un aconto de 130.000 lei". În ziua de 17 decembrie, potrivit înțelegerii prealabile, generalul Paul Teodorescu a sosit și el în

Timișoara și a stabilit cu partenerul său ca să treacă frontiera în „noaptea de 18/19 decembrie 1948". A doua zi, la ora 16,00, cei doi „s-au urcat în mașina angajată de Gyuri Basch și au plecat de acasă spre punctul stabilit între ei și călăuză, punctul unde erau așteptați de către Gyuri Basch".

După ce mașina a plecat cu cei doi spre punctul de întâlnire, general Paul Teodorescu și Tarangul Victor „au fost arestați de către organele de securitate de la Timișoara". Cu prilejul arestării, la „percheziția corporală ce li s-a făcut s-au găsit asupra lor valută străină". Astfel, asupra generalului Paul Teodorescu „s-a găsit asupra lui suma de 215 dolari U.S.A.".

Arestat preventiv și cercetat timp de aproape un an, generalul Paul Teodorescu a fost trimis în fața instanței pentru respectiva vină și judecat de Tribunalul Militar Timișoara. Prin *Sentința nr. 1.649 din 28 octombrie 1949*[40], generalul a fost declarat „cu unanimitate de voturi culpabil" și condamnat în total la 5 (3 + 2) ani închisoare corecțională și 5 (3 + 2)ani interdicție corecționară cu suspendarea drepturilor pentru delictelede „acte preparatorii la trecerea frauduloasă a frontierei" și „deținerea de mijloace de plată străine" și la plata a „50.000 lei amendă corecțională". De asemenea, s-a dispus că generalului „i se compută detenția preventivă de la 19 decembrie 1949 – 28 octombrie 1949". În anul următor, prin Decizia nr. 2.204 din 19 iulie 1950, același tribunal i-a majorat pedeapsa „la 5 ani închisoare corecțională"[41].

Pentru tentativa de trecere frauduloasă a frontierei, generalul Paul Teodorescu a fost în detenție până în ziua de 28 martie 1954. Conform celor înscrise de Penitenciarul Aiud în „*Biletul de Liberare nr. 48/52 – 1954"*, rezultă că numitul „Teodorescu Gh. Paul, născut în anul 1888, luna iunie, ziua 28, în comuna Bacău [...], fiul lui Gheorghe și al Antonetei, de ocupație general, care a executat în acest penitenciar de la 19.XII.1948 până la 28. III. 1954 pedeapsa de 5 ani, 211.250 lei amendă, la care a fost condamnat de Tribunalul Militar Timișoara, [...], cu mandatul de arestare nr. 2.728/1949 al P[archetului] M[ilitar] Timișoara, [...], este eliberat] astăzi 28 martie 1954. Liberat în baza Ord[inului] nr. 17.143/1954 al M[inisterului] A[facerilor] I[nterne], U. M. 0951/C Buc[urești]. Urmând a se stabili în comuna București, str. Aleea Delavrancea, nr. 8, [...].

În afară de mandatul sus menționat, numitul a executat fără a fi descarcerat mandatele nr. 620/1951 al Par[chetului] Militar Timișoara, care a fost contopit cu Mand[atul] nr. 2.728/1949. Amenda a fost anulată prin Decret[ul] nr. 544/1954".

De asemenea, din respectivul „Bilet" reproducem descrierea fizică a generalul Paul Teodorescu:

-*semnalmentele*: „talia – 1,78 [metri], fruntea – potrivită, nasul – scurt, gura – potrivită, bărbia -ovală, fața – smeadă, ochii – căprui, părul și sprâncenele – castanii, barba – rasă, urechea – ovală, mustața – tunsă";

– *semne particulare* (semne, cicatrice, tatuaje etc.): „nu avea nimic".

După eliberarea din calvarul detenției comuniste, generalul Paul Teodorescu a trebuit să trăiască un alt calvar, unul al unei duble lupte: pentru supraviețuirea sa zilnică și pentru recâștigarea dreptului de repunere în plata pensiei, din care fusese decăzut prin Decizia nr. 37.387 din 23 noiembrie 1948.

În acest sens, la 15 mai 1954, din cauza acestei stări de lucru, generalul s-a adresat „directorului Casei Pensiilor"[42] solicitându-i să analizeze „dacă (sic!) cazul" lui se încadrează „în dispozițiile actuale, rog să fiu reînscris pentru primirea" pensiei. Dar, cererea sa nu putea fi analizată fără depunerea la dosar a documentelor specificate de șeful respectivei structuri, prin *rezoluția*[43] din 24 mai 1954:

I.Copia Sentinței de condamnare, solicitată însă de Casa Pensiilor de la Tribunalul Militar Timișoara[44].

II. Evidența „stării materiale din trecut și prezent, inclusiv categoria socială", care trebuia prezentată de „petiționar".

După primirea documentelor solicitate, Serviciul Pensii a reluat discutarea: „cererii generalului în rezervă Teodorescu Paul de reintegrare în dreptul de pensie, după eliberarea din închisoare". În urma analizei efectuate, prin *Referatul nr. 119.986 din 25 iunie 1954,* Serviciul Pensii a propus eșalonului superior că respectiva cerere-contestație: „urmează a fi respinsă"; iar *rezoluția* acesteia a indicat baza legală: „prevederilor art. 25/58/Cod Penal"[45].

În perioada următoare, din această cauză, generalul Paul Teodorescu a trebuit să-și asigure existența zilnică din resurse numai de el știute, fiind lipsit de venitul pensiei din care fusese decăzut. Abia după scurgerea a peste doi ani, în urma emiterii Decretului nr. 439 din 16 august 1956, generalul s-a adresat, la 25 august 1956, șefului Sectorului Pensii Militare din Ministerul Forțelor Armate, solicitând: „Subsemnatul Paul Teodorescu, general în rezervă, domiciliat în București, str. Aviator căp[itan] Drosu, nr. 27, Raion Stalin, [...], vă rog

a dispune să mi se întocmească cuvenita Decizie pentru reînscrierea mea la pensie, conform normelor în vigoare, corespunzător celor 36 ani de serviciu"[46].

În aceeași lună, la 27 august 1956, generalul Paul Teodorescu a expediat o cerere și către Direcția Pensiilor, Comisia pentru stabilirea pensiilor personale, din cadrul Ministerului Prevederilor Sociale[47], prin care a solicitat: „acordarea unei pensii personale" în baza Decretului nr. 117 din 6 martie 1956. Cerere în care generalul a menționat că a „activat, în timpul carierei" pe „cale culturală, militară și pe cale obștească", detailându-le, în parte, apoi, pe fiecare dintre ele.

„A. Pe cale culturală, militară.

Am tipărit următoarele lucrări:

1) *Divizia în războiul de mișcare. Ofensiva*.

2) *Divizia în războiul de mișcare. Defensiva*; pe când eram în gradul de maior, în colaborare cu lt. col. Țupa, 1923.

3) *Tactica generală* (*ce trebuie să știe orice ofițer*), în gradul de lt.col. Premiată de Academia Română, 1929.

4) *Instrucția într-un regiment de infanterie*, în gradul de colonel, 1932[48]. [...]

B.Pe cale obștească.

Am construit următoarele lucrări:

[**a**)]În calitate de director al Școlii Superioare de Război.

1) Școala Superioară de Război (astăzi Academia Militară „Stalin"), pe Dealul Pandurilor, lângă Cotroceni. Școala cuprinde trei blocuri pe o suprafață de 10.000 metri pătrați: un bloc (Școala propriu-zisă) cu săli de cursuri, amfiteatre, biblioteci; două blocuri cu locuințe pentru întregul personal, de la portar și până la directorul școlii. Ele cuprindeau, în afară de locuința personalului de serviciu, 110 apartamente mobilate pentru ofițerii elevi și profesori, cu familiile lor (fiecare apartament cu baie și tot confortul modern), un restaurant pentru 400 persoane, o infirmerie cu mai multe secții și un parc de mai multe hectare[49]. [...]

[**b**)] În calitate de Ministrul Aerului și Marinei. 1938-1940.

2) Silozurile din țară. Pe vremea aceea, în organizarea Ministrului Aerului și Marinei intra Casa Autonomă P.C.A.,[50] care avea o Direcție a Silozurilor pentru cele câteva silozuri de la Galați, Brăila și Constanța. Din această cauză, mie mi-a revenit construcția celor 76[51] de silozuri pe teritoriul țării, în punctele fixate de Ministrul Agriculturii de atunci, profesor Ionescu-Sisești. În anul 1939 am pornit executarea lor, aducând mai înainte, din străinătate (Casa Sulbger și M.I.A.G.), toată aparatura corespunzătoare celor 76 de silozuri și am început construirea clădirilor, care trebuiau să adăpostească toate mașinile. Fiecare siloz cuprindea trei corpuri de clădiri: clădirea siloz, uzina și casa pentru locuința personalului. La plecarea mea de la Minister, în vara 1940, am lăsat gata 38 de silozuri, celelalte 38 în curs de lucru au fost terminate mai târziu[52]. [...]

3) Terenurile de aterizaj, cu școli de pilotaj și planorism, de la Popești-Leordeni, Giulești (lângă București), Târgșor (lângă Ploiești), Ghimbavu (lângă Brașov), Craiova, Petroșani, Câmpina, S[ân]t Petru, pentru tineret de toate clasele sociale[53]. [...]

4) Clubul Aviației și Clubul Marinei, pe lacurile Băneasa și Floreasca, pentru odihnă și sporturile pe apă, pentru tineret și tot personalul aflat în Capitală[54].[...]

5) Cartier muncitoresc pentru lucrătorii Fabricii de Avioane I.A.R. Brașov. În anul 1939 am achiziționat un teren de mai multe hectere, chiar lângă fabrică, care a fost parcelat, prevăzut cu șosele, canal, electricitate și pe care s-au construit mai multe vile[55].[...]

6) Portul Tașaul. În 1938 s-a început construirea portului Tașaul. Inginerul Cotovu V[irgil] poate da detalii despre planul și lucrările care au fost executate până în 1940. După aceea dată, lucrările au fost oprite din cauza războiului.

7) Societatea de Salvare a victimelor mării „Salvamar", prevăzută cu mai multe camere, infirmerie și vase speciale pentru salvare, în portul Constanța.

8) Cămin pentru adăpostul marinarilor de la Marina Comercială în portul Constanța[56]. [...]"[57].

Această cerere – pe care o considerăm un important document, de detaliu – ilustrează elocvent, dar succint, realizările generalului Paul Teodorescu pe „cale culturală, militară și pe cale obștească". Însă, fără a o analiza, Comisia pentru stabilirea pensiilor personale (din Ministerul Prevederilor Sociale) a redirecționat cererea, spre analiză și soluționare, către Sectorul Pensii din Ministerul Forțelor Armate[58]. Neprimind răspuns la cereri, timpul trecând și presat fiind de nevoile traiului zilnic, generalul Paul Teodorescu a expediat o nouă cerere, datată 23 octombrie 1956, Sectorului Pensii Militare. Cerere în care a specificat că: „Am trimis prin poștă, recomandat, pe ziua de 28 august 1956[59], o cerere relativă la înscrierea mea la pensie în baza Deciziei nr. 439 din 16 august 1956. Neprimind de atunci nici un răs-

puns, nici chiar privind înregistrarea ei, revin prin prezenta"[60].

În perioada scursă, generalul nu a primit răspuns la cererile expediate celor două ministere. Exasperat de așteptarea de zi cu zi a unui răspuns, trăind zilnic lipsa unui venit sigur asigurat de o pensie, generalul Paul Teodorescu a solicitat și a fost primit în audiență de șeful Sectorului Pensii Militare, în luna decembrie 1956. Cu acest prilej, acesta i-a comunicat *că nu a primit pensie*: „*din cauza pedepsei de 3 ani de pierdere a drepturilor civile, care pedeapsă expiră la 28 martie 1957, când trebuie să facă o nouă cerere*".

În ziua de 14 ianuarie 1957, generalul Paul Teodorescu s-a adresat în scris șefului Sectorului Pensii Militare, solicitându-i o reexaminare „mai atentă" a dosarului de pensie și specificând cele de mai jos.

„**1.** Am fost arestat pe ziua de 18 decembrie 1948, de când a început să curgă pedeapsa mea.

2. Am avut o condamnare de cinci ani, care a expirat în ziua de 18 decembrie 1953.

3. Am fost liberat pe ziua de 28 martie 1954.

Data acestei liberări a dat naștere la confuzia făcută de organele Dtră., fiindcă am fost reținut în mod ilegal de la data de 18 decembrie 1953 până la 28 martie 1954. Pedeapsa mea terminându-se, în mod legal, la 18 decembrie 1953, *rezultă că pedeapsa de pierderea drepturilor civile de 3 ani a expirat în ziua de 18 decembrie 1956, dată de la care trebuie să mi se acorde pensia și nu după data de 28 martie 1957*"[61].

Comisia de contestații[62], subordonată Sectorului Pensii Militare, ținând cont și de pertinentele precizări din nouă cerere, a luat, în ședința sa de lucru, din 4 martie 1957, în „cercetare contestația făcută de general rezervă Teodorescu Paul contra Deciziei nr. 37.387 [din 23 noiembrie 1948]" și solicitarea acestuia de „repunerea în drepturile de pensie". Din actele de la dosar reieșea că pensia generalului a fost anulată în baza prevederilor „art. 4 din Decretul nr. 102/1948", pentru: „motivul că a fost ministru în guvernele reacționare". Comisia a mai constatat că respectivul decret, la momentul analizei, fusese deja:„abrogat prin Decretul nr. 439/1956" și că: „decăderea din dreptul de pensie a încetat la 19 decembrie 1956, iar art. 25 din Decretul 360/1949 nu-și mai găsește aplicarea".

În aceste condiții, Comisia a hotărât, având în vedere și prevederile art. nr. 31 din Decretul 360/1949, să admită: „contestația făcută de general rezervă Teodorescu Paul contra Deciziei nr. 37.387 și *îl reînscrie la pensie cu începere de la 20.12.1956 în condițiile Decretului 360/1949*", întocmind în acest sens: *Decizia nr. 2.294 din 4 martie 1957*[63]. Sectorul Pensii Militare, luând act de emiterea deciziei în cauză, a eliberat generalului „*Titlul de pensie nr. 65.969 din 15 martie 1957*"[64]. Prin acest *Titlu*: „*se acordă gral. locot.*[65] *Teodorescu Gh. Paul* [...] *o pensie lunară de lei 588, cu începere de la data de 20 decembrie 1956*". În continuare, în acest document, s-a făcut mențiunea că: „pensia s-astabilit pentru 39 ani vechime în serviciu".

Urmare a primirii *Titlului*, generalul Paul Teodorescu părea că a scăpat de calvarul prilejuit de lipsa unui venit sigur, lunar, reprezentat de neplata pensiei. Spunem „părea", pentru că, din păcate, această victorie s-a dovedit a nu fi de durată. Lupta proaspetei puteri comuniste române cu reprezentanții – considerați de ea ca atare – vechiului regim burghezo-moșieresc, catalogat ca reacționar și oprimant, nu se terminase. Două noi acte legislative – Decretul nr. 293/1959 și H.C.M.[66] nr. 1.619 din 5 noiembrie 1959 – au hotărât restrângerea unor drepturi ale „dușmanului de clasă". Una dintre măsurile coergitive a vizat „revizuirea" tuturor dosarelor de pensii ale foștilor funcționari publici, înființându-se în acest scop „comisii speciale de decădere din dreptul de pensie".

În baza respectivei prevederi legale, Direcția Financiară din M.F.A.[67] a înființat și ea o asemenea Comisie, care, în ziua de 7 decembrie 1959, a „luat în cercetare Dosarul nr. 65.969 privind pe general locot. rez[ervă] Teodorescu Gh. Paul". Reanalizând dosarul, Comisia[68] a constatat că generalul pensionar: „a fost subsecretar de stat și ministru la fostul Minister al Aerului și Marinei, în perioada 1937-1940; a fost expropriat de 13 ha teren arabil în anul 1948; a posedat o instalație de decorticat orez, care a fost naționalizată în anul 1948; deci: „se încadrează în art. 1, litera «d», alineatul 1 și litera «p» din H.C.M. nr. 1.619 din 05.11.1959".

Conform încadrării respective, Comisia a emis *Hotărârea nr. 5.010 din 7 decembrie* 1959[69], prin care a decis că, în „baza art. 4" din H.C.M. nr. 1.619/1959, generalul Paul Teodorescu: „*se decade din dreptul de pensie*". După primirea *Hotărârii*, Sectorul Pensii din M.F.A. a emis, la rândul lui, imediat: „*Decizia nr. 90/D din 11 ianuarie* 1960[70]", prin care a statuat că: „*Se anulează Decizia de pensie nr. 65.969 din* [*15 martie 1957*] *pe data de 01.01.1960 privind pe Teodorescu Gh. Paul, care a pierdut titlul de pensie*".

Pentru generalul Paul Teodorescu a reînceput, parcă prea curând,

nici după doi ani, calvarul prilejuit de lipsa venitului asigurat lunar de pensie. Luptător înnăscut, victorios în lupta cu încercările vieții, generalul nu s-a lăsat înfrânt. Cu demnitatea caracteristică, cu credința în dreptatea cauzei sale, așa cum procedase și până atunci, s-a adresat imediat, în ziua de 13 ianuarie 1960, după primirea respectivei decizii, emitentului.

Apoi, pentru a „putea face contestație în timp util și în deplină cunoștință de cauză", la 24 ianuarie 1960, printr-o nouă cerere, a solicitat Sectorului Pensii să-i comunice: „motivul pentru care am decăzut din dreptul de pensie". Cererea a fost expediată pentru că, de la data primirii deciziei, generalul a căutat decretul invocat în aceasta pentru a-l studia, dar negăsindu-l, a concluzionat că el nu a fost: „dat publicității". Pe respectiva cerere, șeful structurii de pensii a pus *rezoluția*: „02.02.1960. Invitat pentru a-i comunica motivul"[71].

Peste câteva zile, intuind respectivele prevederi legale – fără a face alte precizări suplimentare în acest sens – și pentru a se încadra în termenul fixat pentru contestarea deciziei (13 februarie), generalul Paul Teodorescu a depus în ziua de 11 februarie 1960, la registratura Sectorul Pensii Militare,o cerere-contestație.

Cerere în care a specificat că: „Fac contestația cerută pe următoarele considerente":

1. Referitor la prevederile „articolului nr. 132, alineatul 1, din Decretul 293/1959", generalul a specificat: „Citind cu atenție Art. 132, al. 1, și punctele sale a, b, c, d, ce mi s-a aplicat de către Comisiunea de Pensii, am constatat că nu pot fi încadrat în legea citată mai sus", enumerând argumentele care l-au determinat să ajungă la respectiva concluzie.

– Nu a avut activități „antidemocratice, reacționare sau potrivnice interesului poporului", dimpotrivă: „faptele arătate mai jos dovedesc că am desfășurat o activitate pur democratică și numai în interesul poporului".

– Nu a avut un „rol activ la venirea la putere a dictaturii militar-fasciste", deoarece începând cu: „6 septembrie 1940, eu am părăsit cadrele armatei prin demisie de bună voie".

– Nu a avut „atitudini dușmănoase față de noul regim" și nu a fost: „condamnat pentru infracțiuni contra păcii și umanității, contra securității statului sau contra clasei muncitoare", nici degradat militar. Specificând în finalul acestui prim punct că a fost condamnat: „pentru acte preparatorii de trecerea frontierei", faptă care „a fost amnistiată prin D[ecretul nr.] 421, art. 6, din 24 septembrie 1955 și D[ecretul nr.] 315 din 21 august 1959".

2.Privitor la prevederile „articolului nr. 1 din H.C.M. nr. 1619"[din 5 noiembrie 1959], a menționat faptul că nu a găsit respectivul document pentru a-l studia. Dar, presupune că: „pierderea dreptului la pensie" s-a datorat faptului că a fost „atașat militar și ministru"; specificând pe larg, în continuare, principalele activități desfășurate în aceste funcții.

a)Atașat Militar.

Generalul Paul Teodorescu a menționat că a fost atașat militar la Paris în perioada 1932-1936, considerând că a fost trimis în misiunea aceasta: „ca tactician și cunoscător al Armatei franceze", deoarece fusese „elev al Școlii Superioare de Război de la Paris". În această funcție, el a arătat că depindea direct de Marele Stat Major român și că a desfășurat o „activitate pur militară", constând în:

– ținerea Marele Stat Major „la curent cu evoluția doctrinei militare franceze";

– supravegherea și îndrumarea „ofițerilor români aflați la stagiu și studii în diferite unități și școli militare franceze";

– recrutarea „tinerilor români aflați la studiu în Franța".

Ca urmare, în această perioadă nu a avut: „nicio misiune politică", aceasta fiind de resortul Ministerului de Externe, care „lucra cu totul separat de atașatul militar".

b) Ministru[72].

Generalul Paul Teodorescu a consemnat faptul că a fost ministru „numit ca tehnician" – în perioada 1937-1940, deoarece anterior fusese șeful de stat major al Aeronauticii – și „nu ca om politic, fiindcă n-am făcut nicio politică". În sprijinul afirmației a aratat că: „în timpul ministeriatului meu au fost la putere zece guverne de diferite nuanțe politice și eu am fost ministru în toate, fără întrerupere".

Concluzionând în continuare:

„Este de la sine înțeles că dacă aș fi făcut cât de cât politică, nu aș fi fost păstrat în toate aceste zece guverne. Timp de trei ani, cât a durat această calitate, nu am avut nicio misiune politică sau măcar în atingere cu politica. În afară de însărcinările mele cu caracter militar, în care grija mea permanentă a fost bunul trai al ostașului și buna păstrare a materialului statului, am desfășurat o activitate democratică de folos obștesc. Este suficient să amintesc trei din realizările mele cele mai importante, cu acest caracte, și anume: Școala

Superioară de Război (Academia Militară de azi); Silozurile din țară și Locuințele muncitorești la Fabrica I.A.R. Brașov".

Apoi, generalul a reluat prezentarea în parte, în detaliu, a fiecăreia dintre cele trei realizări menționate.

b.1. Școala Superioară de Război.

În acest sens, generalul Paul Teodorescu a specificat că, fiind directorul acestei Școli, în anul 1936, și-a dat seama că localul vechi al acesteia nu mai putea corespunde cerințelor vremii. Ca urmare, a „conceput un nou plan, care cuprindea pe lângă localul-școală și apartamente necesare de cazare a întregului personal al școlii". Realizarea acestui plan a însemnat ridicarea a „trei blocuri a 4 etaje fiecare, pe o suprafață de 10.000 m.p., în mijlocul unui parc de 7 și ½ hectare pe Dealul Panduri".

Primul dintre blocuri, cel „frontal, cuprinde școala propriu-zisă, cu nenumerate săli spațioase de cursuri, prevăzute cu încălzire centrală, aer condiționat și tot confortul intelectual modern". Celelalte două blocuri, situate „pe aripi", cuprindeau „110 apartamente mobilate pentru tot personalul școlii: portari, mecanici, șoferi, oameni de serviciu, ofițeri elevi și ofițeri profesori; apartamentele, cu tot confortul modern și complet mobilate, sunt de 1, 2, 3 sau 4 camere, în raport cu numărul membrilor unei familii".

De asemenea, a mai precizat: „chiria nu se plătea, ci numai costul încălzitului, apei și lumina"; iar locatarii dispuneau de: „ateliere de cismărie și croitorie bine utilate, o infirmerie gen policlinică, două săli mari de restaurant cu hrană substanțială și economică, cu veselă pentru toți membrii familiilor, circa 400 persoane, o bogată bibliotecă, o tipografie capabilă de orice lucrare, un adăpost contra bombardamentului greu aerian, terenuri de tenis, o sală de gimnastică suedeză și un frumos parc de odihnă".

b.2. Silozuri în toata țara.

Referindu-se la aceste realizări, generalul a consemnat: „În anul 1939, s-a supus guvernului, de către Ministerul Agriculturii, [ministru] profesor Ionescu-Sisești", propunerea construirii în țară a „unui număr de 76 silozuri utilate cu toate mașinile necesare operațiunilor de selectare a semințelor și punerea în valoare economică a diferitelor categorii de grâu".

Pentru executarea respectivului proiect, arată generalul, se: „intenționa crearea unei societăți anonime". Dar, cum în „compunerea Ministerului Aerului și Marinei intra atunci Casa Autonomă Porturi și Comunicații Apă (P.C.A.), care, la rândul ei, cuprindea Direcția Silozurilor pentru conducerea silozurilor de la Galați, Brăila și Constanța, cu un personal tehnic bine pregătit", generalul a lansat propunerea: „executării planului de către Stat, fără ajutorul unei societăți anonime".

Drept urmare, a relatat că: „În ședința de guvern ținută pentru stabilirea formulei de execuție a silozurilor s-au propus mai multe concepte, cu caracter particular, pe bază de Societate Anonimă și una singură – *a mea* – cu caracter statal[73]. Analizându-se aceste două sisteme, s-a constatat că realizarea de către stat era cea mai indicată, fiindcă statul era singurul pregătit pentru o asemenea realizare, posedând deja personal specializat cu o mare practică de silozuri, și fiindcă formula propusă de mine era cea mai economică. În consecință, guvernul a eliminat ideea societății anonime, a adoptat formula statală și m-a însărcinat pe mine cu executarea planului".

După emiterea legii în cauză[74], generalul a subliniat că a: „trecut fără întârziere la executare", asigurând mai întâi de tot utilajul necesar, pe care l-a comandat și adus din străinătate, deoarece „asemenea mașini nu se fabricau pe atunci în țară". După aceasta a „trecut la construirea clădirilor respective"; astfel că, fiecare siloz cuprindea „un grup de trei clădiri – una pentru silozul propriu-zis, alta pentru sursa electrică și alta cu apartamente de locuit pentru tot personalul: director, contabil, mecanic, om de serviciu".

În finalul subpunctului, generalul a ținut să evidențieze faptul că: „Silozurile sunt folosite astăzi din plin pentru progresul agriculturii noastre și binele întregului popor".

b.3. Locuințe muncitorești.

Referindu-se la aceste realizări, în respectiva contestație, generalul Paul Teodorescu a subliniat că: „Problema locuințelor era mai acută la Fabrica de Avioane Brașov (I.A.R.), ca având cel mai mare număr de muncitori"; drept care, în „anul 1939, am cumpărat din fondurile Ministerului un teren de 17 hectare, lângă Fabrica de Avioane, pe care să se ridice un cartier de locuințe muncitorești pentru personalul fabricii: lucrători, maiești, ingineri".

Apoi, respectivul teren a fost divizat în „306 parcele", pe care urmau să se construiască: „case, cu un etaj, de două mărimi, respectiv pentru 2 sau 4 familii". Cartier prevăzut cu: „străzi, apă și electricitate și în parte cu locuințe, până la plecarea mea din Minister"[75].

În finalul acestei contestații, generalul Paul Teodorescu a consemnat următoarele: „Țin să adaug că sunt singurul general de divizie, din Armata Română, cu dreptul de a fi

comandat o mare unitate, care am demisionat la venirea guvernului fascist, 6 septembrie 1940, și nu am luat parte la războiul contra Statului Sovietic. *Dacă toate aceste fapte, ușor de verificat pe teren, nu sunt destul de suficiente pentru dreptul la o modestă pensie, vă rog să considerați această contestație fără obiect*"[76].

Fără nicio legătură cu obiectul contestației din ziua de 11 februarie, urmare a cererii din 24 ianuarie 1960, generalul Paul Teodorescu a fost „invitat să se prezinte la Sectorul Pensii", pentru „a da relații în legătură cu recalcularea pensiei"[77]. Modul cum s-a desfășurat respectiva întrevedere a fost consemnat de general în cuprinsul cererii din 5 martie 1960 (depusă de el la registratura Sectorului Pensii Militare):„În ziua de 17.02.1960 am fost chemat pentru a da relații. Un tov. maior mi-a spus că trebuie completată contestația dată[78] cu dovezi ca sprijin [al] afirmațiilor ce am avut". Urmare a întrevederii, generalul a redactat și depus cererea sa din 5 martie 1960[79], la care, în „sprijinul afirmațiilor" înscrise în contestația din 11 februarie 1960, a anexat – punctual – dovezile solicitate.

1. Pentru Școala Superioară de Război.

– Declarația generalului în rezervă Stănescu Alexandru, atunci „conducătorul tehnic al lucrărilor noilor localuri (Anexa nr. 1[80])".

– Copii, extras, din *Istoricul Școlii Superioare de Război*[81] (Anexa nr. 2).

În concluzie: „Din ambele se vede că am fost inițiatorul și înfăptuitorul noului local".

2. Pentru silozuri, copie de pe Legea nr. 197 din 26 august 1938, privind autorizarea Ministerului Aerului și Marinei de a construi și exploata, prin Administrația Comercială a Porturilor și Căilor de Comunicație, silozuri: „atât în stațiile de cale ferată, cât și în porturi (Anexa nr. 3)".

3. Pentru cartierul muncitoresc de la Fabrica I.A.R. Brașov.

– Declarația inginerului Perșu Aurel, fostul director general al Uzinelor I.A.R., care arăta că „am luat inițiativa creării acestui cartier muncitoresc, de la Fabrica I.A.R.(Anexa nr. 4)".

– Copie de pe scrisoarea de mulțumire, trimisă de același inginer în ziua de 16 mai 1940 (Anexa nr. 5).

4. Pentru Regimentul 6 „Mihai Viteazul", comandat între 1929 și 1932, a anexat „declarațiile și referințele" foștilor:

– căpitan Birț Pavel (Anexa nr. 6);

– sublocotenent Șerbescu Dumitru (Anexa nr. 7);

– șef al muzicii regimentului, Giugarul A. Petru (Anexa nr. 8);

– maistru croitor Rădulescu Constantin (Anexa nr. 9).

5. Pentru proprietățile avute, a întocmit și anexat cererii: copia suplimentului „de contestație din 22 februarie 1960", numerotat: Anexa nr. 10 și Anexa nr. 10 bis[82].

Enumerarea acestor „proprietăți ce am avut", redate pe scurt în continuare, întregește, ca informație, tabloul stării materiale avute de generalul Paul Teodorescu înainte de anul 1948.

a) O casă în Bacău, str. Gării (Grivița Roșie – la data respectivă), nr. 14, cu: „trei camere, baie, bucătărie, cămară și sală pe o suprafață de cca. 90 mp"; care a fost „expropriată în 1948 de Fabrica de Metalurgie locală".

b) O casă în București, str. Parcul Delavrancea, Aleea B (Aleea Serg. Gheorghe Militaru – la data respectivă), nr. 8, cu: „etaj, având patru camere, baie, bucătărie, cămară, spălătorie, două camere de personal (pentru ordonanță și șofer) și garaj, pe o suprafață zidită de circa 96 mp"; care a fost „luată, în 1949, de Sfatul Popular București, Raion Stalin, ca absenteist, pe când eram în închisoare".

c) Un teren viran de 303,80 mp, sub denumirea de „Parcela nr. 12 din blocul nr. 4, în Parcul Marmorosch Blanc", care „a fost luat de Sfatul Popular al Capitalei, ca absenteist".

d) Un teren de 25 hectare în Comuna Joița, Județul Ilfov (la data respectivă), pe care se „afla o casă cu etaj, cu trei camere, bucătărie, cămară, și baie, în suprafață de circa 80 mp și acareturi (grajd, magazii, fânar, garaj)". Pe 15 hectare din respectivul teren „s-a cultivat orez, pentru care se dispunea de toate uneltele și mașinile necesare culturii, printre care mai principale: o mașină, un selector și o mașină casnică de decorticat orezul, sistem românesc «Botviniuc»".

Despre acest lot de 15 hectare, generalul a menționat, că a fost „compus inițial din două bălți, numite pe hartă Bălțile Șerpilor, care nu produceu de cât șerpi, broaște și țânțari", dar care „prin secare, drenare, irigare și alte operațiuni grele [gândite, executate și plătite de el] au fost transformate în orezărie și puse în valoare economică, producând 7 mii kg orez la hectar[83]". Cele „15 hectare cu toate acareturile" au fost „declarate de utilitate publică și au fost expropriate în anul 1948 în favoarea Statului, pentru Uzinele Comunale București" iar restul „de zece hectare au fost luate de Sfatul Popular local, ca absenteist".

6. Pentru a ilustra modul cum a folosit banul public, generalul Paul Teodorescu a scris: „anexez copie de pe adresa ce am dat tuturor organelor administrative de Aviație și Marină" (Anexa nr. 11). De asemenea, tot în acest sens, a menționat și că:

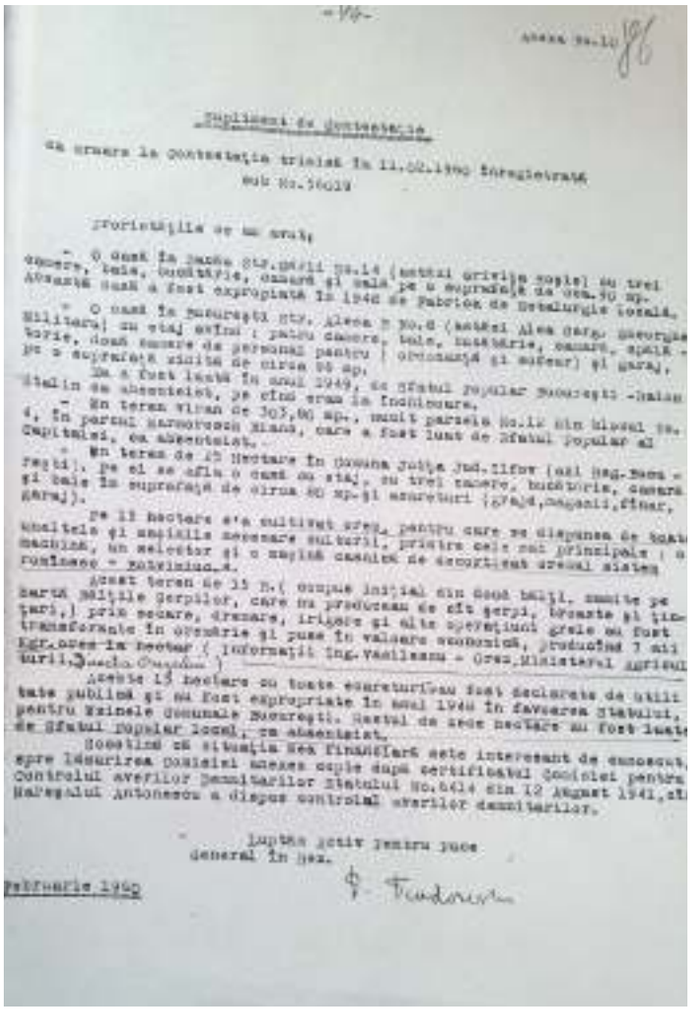

Supliment de contestație

la cererea de contestație trimisă în 11.02.1960 înregistrată sub No.36019

Motivele ce mă scuză:

- O casă în București str. Mihai Vodă No.14 (astăzi orizontal nouă) cu trei camere, bucătărie, cămară și sală pe o suprafață de circa 90 mp. Această casă a fost expropriată în 1946 de Fabrica de Metalurgie Generală.

- O casă în București str. Aleea I No.6 (astăzi Aleea Gara Obor) cu stil Militară, cu etaj format din : patru camere, hol, bucătărie, cămară, spălătorie, două camere de personal pentru [ofițeri și soldați] și garaj, pe o suprafață totală de circa 90 mp.

Am fost lăsată în anul 1949, de Sfatul Popular București -Sectorul Stalin- în absența mea, pe când eram la Înaltul Comandament.

- Un teren viran de 303,00 mp., situat parcela No.12 din blocul No.4, în parcul Carmen Sylva, care a fost luat de Sfatul Popular al Capitalei, în absența mea.

- Un teren de 15 Hectare în comuna Jilțu jud.Ilfov (azi Reg.București), pe el se afla o casă cu etaj, cu trei camere, bucătărie, cămară și hale în suprafață de circa 80 mp.și anexe (grajd,magazii,șopron, șură).

Pe 13 hectare s'a cultivat grâu, pentru care se dispunea de toate uneltele și mașinile necesare culturii, printre cele mai principale : o semănătoare - mașină, un selector și o mașină casnică de decorticat grâul zisă românească - Bolvinus.

Acest teren de 15 h.(compus inițial din două bălți, numite pe harta Bălțile Gârpilor, care nu produceau de cât gârpi, bârzate și țintari,) prin secare, dreenare, irigare și alte operațiuni grele au fost transformate în arătorie și puse în valoare economică, producând 7 mii kgr.orez în bobor (informații ing.Vasilescu - Orez,Ministerul Agriculturii,).

Aceste 15 hectare cu toate amenajările au fost declarate de utilitate publică și au fost expropriate în anul 1946 în favoarea Statului, pentru Uzinele Comunale București. Restul de zece hectare au fost luate de Sfatul Popular local, în absența mea.

Deoarece în situația mea financiară este interesant de cunoscut, spre lămurirea pasului meu după certificatul Școlilor pentru Controlul averilor Demnitarilor Statului No.6414 din 12 August 1941, al Mareșalului Antonescu a dispus controlul averilor demnitarilor.

Lupta pentru pace
general în rez.

Februarie 1960

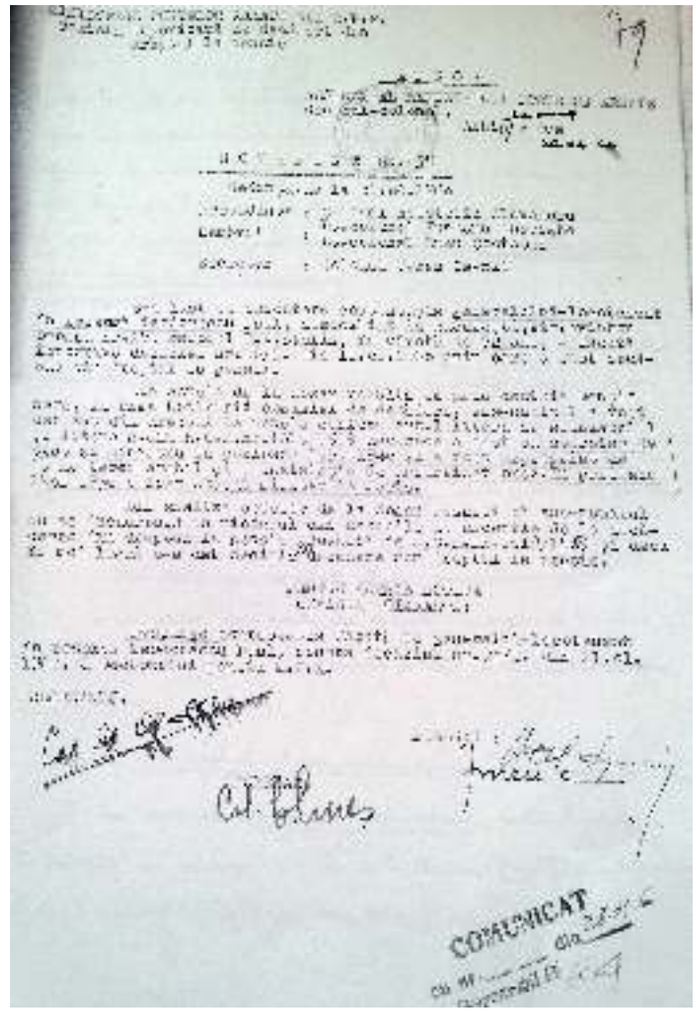

COMUNICAT

– „La cerere pot să fac dovada acestei afirmații. Actele ce posed sunt prea numeroase pentru a le alătura aici. Ele au făcut obiectul cercetărilor ordonate de g-ral Antonescu, relativ la întrebuințarea fondurilor alocate Aviației și Marinei"[84].

– „La demisia mea din armată, 6 septembrie 1940, am fost reținut sub stare de arest, din ordinul g-ral Antonescu I., la domiciliul meu" [...], până în ziua de 4 februarie 1941 (după rebeliunea legionară), când, g-ral în rez[ervă] Modreanu Rodrig m-a eliberat din ordinul g-ral Antonescu Ion" (Anexa nr. 12[85]).

Cele două contestații[86] ale generalul Paul Teodorescu, împreună cu celelalte acte din dosar, au făcut obiectul ședinței de lucru a Comisiei Superioare de Decăderi din Dreptul de Pensie[87], din cadrul Direcția Financiare a M.F.A., din ziua 1 aprilie 1960. Comisia a luat în „cercetare" contestația generalului „în vârstă de 72 de ani, făcută împotriva Deciziei nr. 90/D din 11.01.1960, prin care a fost decăzut din dreptul la pensie", consemnând în final că „nu se încadrează în niciunul din cazurile de excepție de la decăderea din dreptul la pensie" și, deci, în „mod legal" s-a dat respectiva decizie. Ca urmare, Comisia a emis „*Hotărârea nr. 439 din 1 aprilie 1960*"[88], prin care a stabilit că „*respinge contestația*" în cauză.

Această *Hotărâre* i-a fost comunicată generalului printr-o adresă[89], datată 29 aprilie 1960, în care s-a menționat „s-a respins contestația", *menținându-se „anularea dreptului de pensie*". Dar, pentru a putea contesta această hotărâre, generalul trebuia să primească mai întâi „motivația" emiterii ei. Din păcate, calvarul prilejuit de decăderea dreptului la pensie, singurul venit material pe care-l putea avea generalul, a continuat în restul anului 1960.

Generalul Paul Teodorescu, exasperat, făcând probabil cu greu față lipsurilor materiale, dar nu înfrânt, s-a hotărât să înainteze președintelui respectivei Comisii Superioare o cerere, datată 21.02.1961[90], prin care a menționat că „nefiind chemat" personal, în conformitate cu prevederile „art. 103 și 105 din Regulamentul Legii Pensiilor", nu știa nici „după zece luni de la data hotărârii luate împotriva mea, motivele pentru care am decăzut din drepturi". Din această cauză, în cerere a specificat că „H.C.M. nr. 1619 [/1959], care bănuiesc că mi s-a aplicat, nefiind publică, am arătat, din cele auzite, toată activitatea mea" în cele două contestații anterioare[91]. Menționând în continuare că „din aceeași sursă mai aflu astăzi că H.C.M. nr. 1619 prevede și excepții pentru:

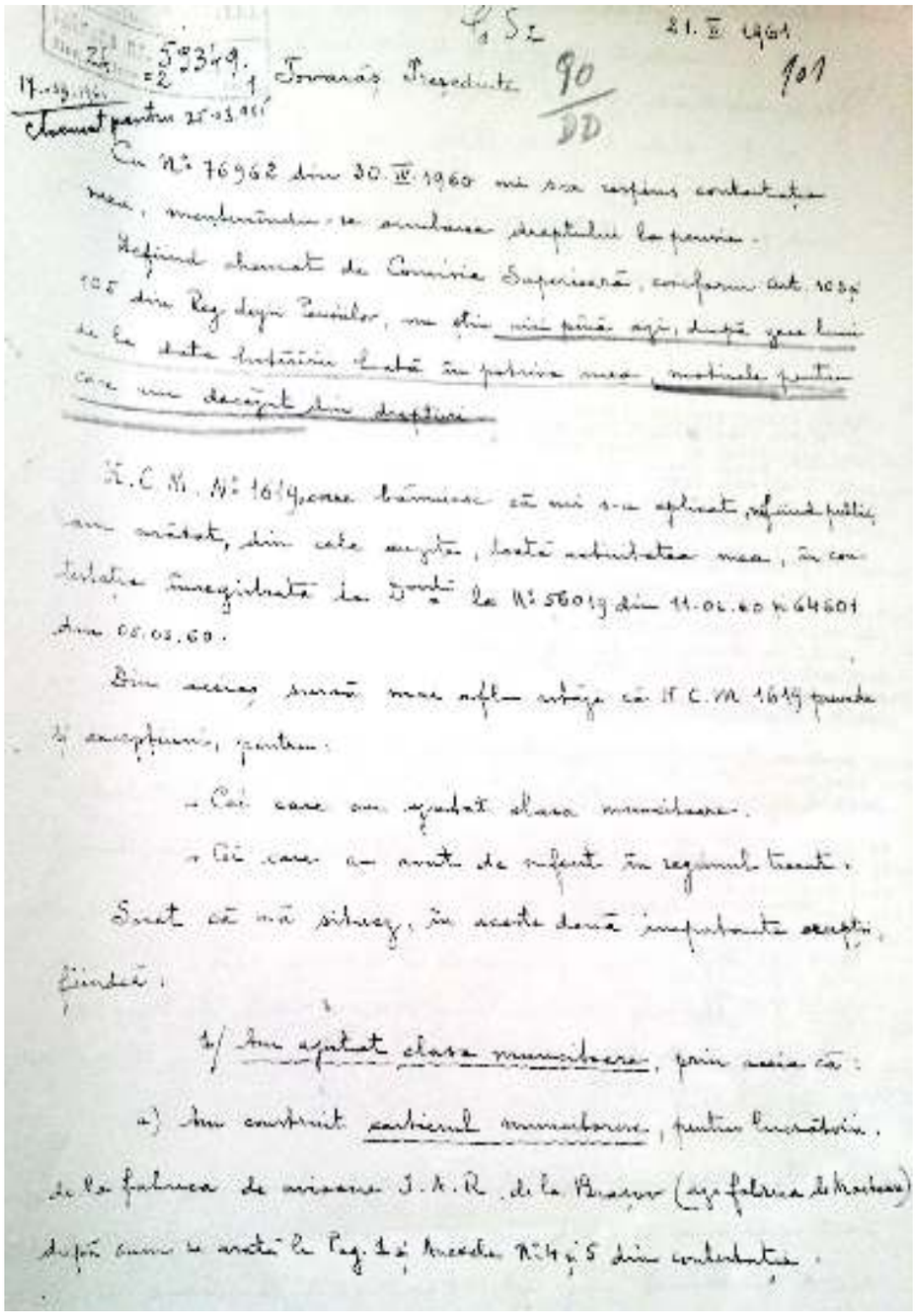

– Cei care au ajutat clasa muncitoare.

– Cei care au avut de suferit în regimul trecut".

Ca urmare, a precizat: „Socot că mă situez, în aceste două excepții":

1. Am ajutat clasa muncitoare, prin aceea că:

a) Am construit cartierul muncitoresc, pentru lucrătorii de la Fabrica de avioane I.A.R. de la Brașov (azi Fabrica de tractoare) [...].

b) Am construit silozuri, în toată țara [...].

c) Am construit noua Școală Superioară de Război, [...] pe D[ealul] Panduri, București [...].

2. Am avut de suferit de pe urma regimului Antonescu, prin aceea că:

a) Am fost arestat la domiciliu și păzit de 3 jandarmi, din ordinul mareșalului Antonescu, de la venirea sa la putere, 6 septembrie 1940, până la 4 februarie 1941, când am fost eliberat [...].

b) Am dat demisia din armată, cunoscând ideile antidemocratice (el fiind legionar) și antisovietice ale mareșalului Antonescu, [...]. Demisie prezentată imediat după venirea sa la putere, adică la 8 septembrie 1940, care a fost aprobată de M.Ap. Naționale[...]. În concluzie: solicit a revedea cu atenție situația mea și a dispune să mi se dea un răspuns potrivit art. 105 sau să fiu chemat conf[orm] art 103 pentru a da lămuririle necesare".

În urma solicitării sale, generalul a fost invitat în ziua de 25 martie 1961 la Direcția Pensiilor Militare, unde un colonel i-a comunicat „motivele" decăderii din dreptul la pensie.

După ce a avut respectiva audiență, generalul Paul Teodorescu a solicitat în ziua de 27 martie 1961[92], în scris, președintelui Comisiei Superioare de Decăderi din Dreptul de Pensie să fie primit în audiență „pentru a da lămuririle necesare", cunoscând „acum motivele decăderii". Ca urmare, a fost chemat, pe 17 aprilie 1961, pentru a se prezenta în fața Comisiei[93] „cu documente originale", prin care să justifice „susținerile" lui.

Comisia Superioară a reluat în ședința din ziua de 28 aprilie 1961, în „baza materialului trimis", reanalizarea dosarului generalului Paul Teodorescu. La finalul ședinței, membrii Comisiei au „*hotărât să se mențină decizia de decădere din dreptul la pensie*"; astfel că „Deciziei nr. 90D din 11.01.1960 rămâne definitivă". Această hotărâre i-a fost adusă la cunoștință generalului pe 6 mai 1961[94].

Renunțând la solicitările adresate Direcției Pensii Militare, generalul Paul Teodorescu a întocmit și trimis câte un *memoriu*, cu același subiect, Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român, Consiliului de Miniștri și ministrului Forțelor Armate. Memorii prin care a solicitat să-i fie reanalizată cauza „decăderii" din dreptul la pensiei și să fie primit în „audiență" de ministrul Forțelor Armate, pen-

tru „a da explicații în vederea repunerii sale în dreptul la pensie". Primele două instituții apelate au redirecționat respectivele memorii spre analiză Ministerului Forțelor Armate, acesta urmând a le comunica ulterior modul lor de soluționare.

Memoriul înaintat ministrului Forțelor Armate a fost direcționat de Direcția Secretariat, spre analiză și propuneri de rezolvare, Direcției Financiare. După analiza aspectelor enumerate în respectivul memoriu, colonelul Gheorghe Cetină, șeful Direcției Financiare, a înaintat adjunctului ministrului, generalul-locotenent Mihail Burcă, la 29 iunie 1961, un raport[95] cuprinzând propunerea soluționării acestuia. După o sintetică trecere în revistă a situației generalului (funcții militare, condamnare, stare materială și activități efectuate), în finalul raportului a propus „să se aprobe menținerea hotărârii de decădere din dreptul la pensie a generalului-locotenent rezervă Teodorescu Paul", deoarece „prin activitatea și comportarea sa nu a susținut interesele clasei muncitoare, după cum afirmă, ci interesele burgheziei și moșierimii din perioada respectivă, iar după 23.08.1944 nu are niciun fel de activitate care să-l încadreze în excepțiile prevăzute de H.C.M. nr. 1619/1959"[96].

După primirea și analiza Raportului, adjunctul ministrului, generalul-locotenent Mihail Burcă, a fost „de acord cu propunerea făcută". Aflăm această decizie din răspunsul expediat de Direcția Secretariat a ministerului[97], la 6 iulie 1961, Direcției Financiare, în care s-a mai precizat că rezultatul cercetării în cauză a fost comunicat, în același timp, și „C.C. al P.C.R., Consiliului de Miniștri și petiționarului".

Răspunsul primit a fost unul la care generalul Paul Teodorescu nu se aștepta, producându-i, probabil, concomitent, atât deziluzie, cât și o anumită lipsă de încredere în posibilitatea unei victorii finale în lupta cu noile autorități militare comuniste. Aceste stări ar putea fi cauza lipsei prompte de reacție a generalului, așa cum procedase până atunci. Tocmai în anul următor, generalul a revenit, întocmind și expediind două cereri, relativ apropiate ca datare una de alta, către Direcția Secretariat a ministerului (28 februarie 1962[98]) și Sectorul Pensii Militare din Direcția Financiară (21 mai 1962[99]). Cereri prin care a solicitat revizuirea dosarului de decădere din dreptul la pensie în funcție de „activitatea" desfășurată „după 23 August 1944. În nota deja bine cunoscută, generalul a primit răspuns doar la a doua cerere[100], prin care i s-a comunicat faptul că „activitatea de după 23 august 1944 a fost cunoscută de Comisia Superioară de Decăderi cu ocazia reanalizării situației de la ședința de la 28 aprilie 1961, *însă acea activitate nu se încadrează în excepții*".

În locul unei bătrâneți liniștite, fără grija procurării celor necesare zilei de mâine, ca o răsplată binemeritată pentru realizările sale, generalul a trebuit să mai îndure calvarul prilejuit de lipsa pensiei. După doi ani, generalul Paul Teodorescu s-a adresat Consiliului de Miniștri, la 17 iulie 1963, solicitând reanalizarea cauzelor decăderii lui din dreptul la pensie. Prin Direcția Secretariat, cererea a fost trimisă spre rezolvare aceleași Direcții Financiare, care i-a răspuns, la 10 octombrie 1963, că în urma revizuirii dosarului, „*situația rămâne aceeași*"[101].

Ne putem închipui deziluzia, dar și, în același timp, durerea sufletească resimțită de general și la primirea acestui nou răspuns. După aproape o jumătate de an, exasperat, trăind calvarul zilnic al unei vieți pline de privațiuni, generalul Paul Teodorescu s-a decis să întreprindă o nouă tentativă menită a rezolva spinoasa problemă a reprimirii pensiei sale militare. Cu speranța celui ce crede în justețea și corectitudinea faptelor sale, generalul s-a adresat iarăși, la 10 martie 1964[102], ministrului Forțelor Armate solicitându-i primirea în audiență. Concis, în cererea sa a consemnat scopul solicitării: „a vă prezenta actele ce posed, relativ la realizările efectuate de mine, în folosul clasei muncitoare, în perioada 1938-1940, când am fost ministru al Aerului și Marinei"; amintind că este decăzut din dreptul la pensie din ianuarie 1960.

În continuarea cererii, a subliniat, pe scurt, principalele realizări din respectiva perioadă (prezentate pe larg în contestațiile din 11 februarie și 5 martie 1960): cartierul muncitoresc de la Fabrica I.A.R. Brașov, Casa adăpost pentru marinarii din Marina Comercială, contribuția „la ridicarea satului Joița (repararea școlii, repararea podului de peste Dâmbovița, introducerea electricității)", construirea a „76 silozuri, cu o capacitate de 500.000 de tone", clădirea „Școlii Superioare de Război, cu 156 apartamente mobilate pentru personalul civil și militar al școlii", economia făcută, de lei „380.606.086, din proprie inițiativă, prin reducerea sumelor de la contractele încheiate de predecesori".

Apoi, drept concluzie, a specificat:

„**a)** Am ajutat, în mod efectiv, clasa muncitoare prin realizările înfăptuite în folosul ei și i-am apărat munca și banul ei contra risipei, prin economia de 717 milioane lei.

b) Am suferit după urma regimului fascist, prin aceea că am fost închis de generalul Antonescu, la venirea sa la putere, atunci când mi-am dat demisia de bunăvoie din armată, cunoscând principiile antisovietice ale generalului. Menționez, cu acest prilej, că am fost singurul general activ, pe întreaga armată, cu dreptul la o comandă de mare unitate pe front, care nu am participat la războiul contra Armatelor Sovietice".

În final, justificând astfel apelarea sa, generalul a menționat: „nevoit sunt să mă adresez Dtră., *supremul for*, în măsură de a aprecia acest caz la justa lui valuare și a-l soluționa cum credeți".

Cererea, conform procedurii, a fost direcțio-nată de adjunctul ministrului spre analiză și propunere de soluționare, prin intermediul Direcției Secretariat, către Direcția Financiară. După reanalizarea conținutului dosarului, șeful Direcției, generalul-maior Gheorghe Cetină, a întocmit și înaintat adjunctului ministrului Forțelor Armate, generalul-locotenent Ion Ioniță, la „ordinul Dtră. de a cerceta cazul",un raport[103], datat 21 aprilie 1964, în care a propus ca soluție „*să se mențină hotărârea de decădere din dreptul la pensie*".

Generalul-locotenent Ion Ioniță, după lecturarea raportului – spre deosebire de generalul– locotenent Mihail Burcă– a scris în <u>*rezoluție*</u>: „*29 apr*[*ilie*] *1964*.

<u>*Tov*[*arășe*] *Gh. Cetină*</u>,

Acest om la vârsta de 76 de ani, f[*ără*]*familie, f*[*ără*]*nici un alt ajutor, nu are din ce trăi. Apreciez că mai trebuie văzută situația sa. Dacă nu îl vom pune la drepturile de pensie, cel puțin să i se acorde un ajutor social".*

Citind rezoluția adjunctului ministrului, în practica zilei un ordin sugerat, nu direct enunțat ca atare, șeful Direcției Financiare a scris pe același raport, reprimit, la rândul lui, următoarea <u>*rezoluție*</u>:

„*6 mai 1954*.

<u>*Col*[*onel*] *Vereș,*</u>

Analizați din nou această problemă și să vedeți cum s-ar putea rezolva legal problema acestui general. T[*ermen*]: *15 mai 1964*".

În sfârșit, ceva începea să se schimbe și în favoarea unei noi interpretări și aprecieri a realizărilor atât de pertinent și constat prezentate până atunci de generalul Paul Teodorescu în cererile sale.

La 6 iunie 1964, Sectorul Pensii Militare a comunicat generalului[104], urmare directă a respectivelor rezoluții, că „scrisoarea dv. din 10.03.1964 se află în studiu", iar „rezultatul se va comunica după ce se va lua o hotărâre". Peste două luni, generalul a fost convocat în ziua de 18 august la Sectorul Pensii, unde a dat următoarea declarație[105]: „*de la suspendarea pensiei nu am mai primit nici un ajutor social sau vre-o pensie de la alte organe de stat*", afirmație care confirmă calvarul pe care a fost nevoit să-l trăiască în toată perioada aceasta cît a fost decăzut din dreptul la pensie.

În perioada în care *cazul generalului era „în lucru"*, conducerea de partid și de stat română a publicat H.C.M. nr. 598 din 14 august 1964, determinând Sectorul Pensii Militare să emită, în baza prevederilor acesteia, „*Decizia de Pensie nr. 65.969 din 21.08.1964*"[106], prin care s-a hotărât că „*Se acordă generalului locotenent* (*r*[ezervă]) *Teodorescu Gh. Paul*, domiciliat în București, str. Av[iator] Drossu, nr. 27, Raionul 30 Decembrie, Regiunea București, *o pensie de serviciu de 800 lei lunar, cu începere de la 1 august 1964*". Pensie, care a fost însă calculată „pentru 35 de ani de serviciu, în procentul corespunzător din drepturile de soldă, după salarizarea din anul 1959".

Timpul „de serviciu" luat în calcul la stabilirea dreptului de pensie a fost următorul:

„– militar în termen: 01.03.1906-01.07.1908, 1 an și 10 luni;

– cadrele permanente: 01.07.1908-08.09,1940, 32 ani, 2 luni și 7 zile;

– spor mobilizare: 15.08.1916-15.02.1917, 1 an și 4 luni.

<u>Total: 35 ani, 4 luni și 8 zile</u>".

În finalul deciziei s-a specificat:

„*Repunerea în dreptul de pensie cu începere de la 1 august 1964 s-a făcut în baza H.C.M. nr. 598/14 august 1964, prin care s-a abogat H.C.M. nr. 1.619/1959. Decizia nr. 90/D din 11.01.1960 se anulează pe data de 01.08.1964".*

Calvarul trăit de generalul Paul Teodorescu, atât în perioada cât a fost închis, cât și-n cea în care a fost decăzut din dreptul la pensie, a luat sfârșit la primirea acestei Decizii. Din nou, fără a se mulțumi cu această reușită, generalul a dat dovadă de aceeași meticulozitate și putere de lupta pentru dreptul său.

Astfel, după o analiză pertinentă a elementelor consemnate în respectiva decizie, identificând unele omisiuni, generalul a înaintat șefului Sectorului Pensii Militare, la 6 noiembrie 1964, o nouă contestație[107], prin care a arătat că:

„**1.** Nu sunt general de divizie în rezervă (general-locotenent), ci general de C[orp de] Armată în rezervă (general-colonel).

Am plecat din armată prin demisie de bună voie cu gradul de general

de divizie activ, pe data de 08.09.1940, iar pe data de 15 februarie 1945 am fost înaintat la gradul de general de C[orp de] A[rmată] în rezervă, cu vechimea promoției mele, pe data de 18 iulie 1942, conform Decretului [nr. 633/28.02.1945] publicat în «Monitorul Oficial», nr. 54 din 7 martie 1945, p. 1.703. Rog să se facă rectificarea legală.

2. Nu s-a făcut repunerea mea în dreptul de pensie pe baza art. 17, al. 2, din Regulamentul Decretului nr. 293 din iulie 1959, care spune: «[...] pensia se va acorda cu începere din prima zi a lunii următoare aceleia în care s-a depus [...] cererea». Adică, în cazul meu, pe data de 1 aprilie, fiindcă am făcut cererea în luna martie. Contrar acestui articol, repunerea mea în dreptul de pensie s-a făcut pe data de 1 aug[ust] 1964, pe baza H.C.M. nr. 598 din 14.08.1964, care nu exista la data aceea".

Sectorul Pensii Militare, după analiza elementelor contestate, a emis *Decizia nr. 972 din 3 decembrie 1964*[108]. Conform acesteia, comunicată generalului, răspunsul a fost următorul:

„**1.** Repunerea în dreptul de pensie s-a făcut cu începere de la 01.08.1964 în baza H.C.M. nr. 598 din 14.08.1964, care a abrogat H.C.M. nr. 1.619/1959", deci „repunerea în dreptul de pensie a fost dată legal".

2. Referitor la gradul militar a consemnat: „pensia se acordă pentru gradul pe care militarul l-a avut în activitate", iar nu pentru cel primit în rezervă; „rezultă că pensia i se acordă pentru acest grad"(general de divizie în rezervă în cazul generalului).

Aceste ultime consemnări încheie ilustrarea calvarului trăit de generalul Paul Teodorescu în lupta sa cu cei în drept fie în vederea stabilirii corecte a pensiei – corespunzător carierei sale militare, fie pentru repunerea în dreptul de plată a acesteia, atunci când – în mod samavolnic – plata ei fost anulată. În anii următori, pensia generalului a înregistrat noi modificări de cuantum, în corelare directă cu noile prevederi legale de profil decretate.

La câțiva ani după revederea la București cu generalul francez Charles de Gaulle, prilejuită de istorica vizită oficială efectuată de acesta în luna mai 1968[109] în România, generalul Paul Teodorescu s-a retras pentru a-și trăi ultimii ani din viață la Mănăstirea Dintr-un Lemn, din localitatea Frâncești, la circa 16 km de Râmnicu Vâlcea. Sfânta Mănăstire l-a primit pentru ai veghea ultimii ani, *ca o răsplată de sorginte Divină*, pe cel care – între anii 1938 și 1940, cât a fost ministrul Aerului și Marinei – a inițiat, coordonat și supravegheat lucrările *revenirii Ei* la viața monahală.

În ziua de 17 ianuarie 1981, la vârsta de 93 de ani, generalul Paul Teodorescu și-a încheiat periplul pământean în camera sa din incinta Sfintei Mănăstiri. De atunci, generalul se odihnește-*poate mai devreme și din cauza calvarului trăit după pensionare* (*De ce nu!*) – în mormântul de pe culmea dealului ce domină curtea Mănăstirii, situat lângă intrarea în Bisericuța din Lemn, împodobit cu flori și străjuit de candela ce pâlpâie nestinsă, datorită grijii și abnegației maicilor ce slujesc aici. Însă, faptele omului Paul Teodorescu nu au fost sortite uitării odată cu plecarea sa spre zări mai bune. An de an – de Sfinții Petru și Pavel – militari din Aviație și Marină, dar și din Regimentul de Gardă – al cărui comandant a fost – vin la mormânt pentru a-i prezenta Onorul. Mai mult, în aceeași perioadă, dar în scopul rememorării și eternizării acțiunilor generalului Paul Teodorescu, la Arhiepiscopia Râmnicului din Râmnicu Vâlcea și la Mănăstirea Dintr-un Lemn se desfășoară, cu binecuvântarea și în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Varsanufie, lucrările Simpozionului Național „Biserica și Armata României – Tradițiile conlucrării", organizat anual în parteneriat de Arhiepiscopia Râmnicului, Academia Oamenilor de Știință și Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu"[110] și finalizat – în mod cum nu se poate mai fericit – de lansarea Revistei „Misiunea".

NOTE

1 Depozitul Central de Arhivă [în continuare abreviat: „D.C.A."] Pitești al Ministerului Apărării Naționale [în continuare abreviat: „M.Ap.N."]

2 Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Județeană Argeș.

3 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 101.

4 Publicat în „Monitorul Oficial" nr. 180 din 7 august 1937.

5 Al cărei conținut a fost verificat de „Comisiunea de pensiuni" din cadrul Direcției Personal a Ministerului Apărării Naționale: „azi 18 noiembrie 1940".

6 Conform Actului de naștere nr. 253 din 1888, eliberat de Primăria comunei Bacău, județul Bacău.

7 Conform Certificatului de naționalitate nr. 23.318 din 1940, eliberat de Primăria comunei Bacău, județul Bacău.

8 Regimentul [în continuare abreviat: „rgt"].

9 Înaltul Decret Regal [în continuare abreviat: „Î.D."].

10 Marele Stat Major [în continuare abreviat: „M.St.M."].

11 Locotenent-colonel [în continuare abreviat: „lt.col."].

12 General de brigadă [în continuare abreviat: „gral brig."].

GENERAL PAUL TEODORESCU AND THE CALVARY OF THE DEPRIVATION OF THE PENSION RIGHT

General Paul Teodorescu resigned from the army on September 8, 1940, immediately after General Ion Antonescu came to power, becoming a retired, on the basis of Decision no. 13.131 of November 16, 1940 of the General Pension Fund, starting with October. From this date, for General Paul Teodorescu started first „the calvary" determined by the struggle with the competent authorities of the time in order to establish the correct amount of the pension.

General Paul Teodorescu, starting with the second half of 1948, instead of a quiet retired life, deserved for his previous years of work, had to live the „calvary" occasioned by the loss of movable and immovable wealth on the occasion of their nationalization (1948), the arrest and execution of years of imprisonment for attempted fraudulent crossing of the border (December 19, 1948-March 28, 1954), and then the constant struggle with the Communist authorities to regain the right of restitution of the pension payment from which he had been decayed (periods: March 28, 1954-December 20, 1956 and January 1, 1960-August 1, 1964), along with the one determined by the necessity of daily survival.

Keywords: Pgeneral, Paul Teodorescu, Ion Antonescu, pension, imprisonment, payment..

13 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 2-4.

14 În compunerea: președinte – C. Ionescu și membri – N. Vineș, I. Bratu.

15 Trimisă de Ministerul Apărării Naționale cu Adresa nr. 57.055/1940 și înregistrată la nr. 50.644/1940.

16 Nr. 8.632/1940 eliberat de Prefectura Poliției Municipiului București.

17 La adresa: Parcul Delavrancea, Aleea B, nr. 8, Sectorul I, București. Domiciliul este atestat și de Circa 6 Poliție, prin Adresa nr. 8.632 din 2 octombrie 1940, în care mai specifica că, la aceea dată, generalul „nu ocupă nicio funcție la stat, județ sau comună".

18 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr.3.074, ff. 8, 12, 19 (Adresa nr. 69.246 din 28 noiembrie 1940).

19 Complet de judecată format din: judecătorul C. Cristescu – președinte, C. Cristodorescu și V. Chiru – consilieri și St. Martinescu – procuror. La audieri au fost prezenți: generalul Paul Teodorescu, asistat de avocatul V. Goga, precum și avocatul Al. Olteanu – din partea Casei de Pensii.

20 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 15, 16.

21 Legea generală de pensii nr. 446 din 11 iulie 1943 și Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 739 din 6 septembrie 1943.

22 Cererea nr. 046.182 din 7 septembrie 1943.

23 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 26, 28.

24 Amintim că rata de schimb a fost stabilită la 20.000 lei vechi pentru un leu nou.

25 Cererea nr. 103.951 din 29 noiembrie 1947.

26 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 33, 35.

27 Legea nr. 119 din 11 iunie 1948.

28 Veniturile impozabile existente la 1 iunie 1948, din care s-au dedus impozitele directe către stat. Imobilul locuit nu se socotea între venituri.

29 Imobil despre care generalul Paul Teodorescu specifica că „este venit în proprietatea mea [...] în baza testamentului mistic din 9 decembrie 1916, prin succesiune de la defuncta Eufrosina Beller și pus în stăpânire în baza Jurnalului Trib[unalului] Bacău, Secția I, nr. 5.771 din 16 mai 1936". Imobilul era, conform descrierii generalului, o „construcție de zid, acoperită cu eternită, având o suprafață de 120 metri pătrați", având o curte „în suprafață de cca. 4.060 metri pătrați".

30 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 41, 42.

31 Uzinele Comunale București.

32 Actul de vânzare-cumpărare a fost încheiat între generalul Paul Teodorescu (vânzător) și reprezentanții I.M.S. (cu sediul în Roman, str. Ștefan cel Mare nr. 266): Gheorghe Onu – director și Constantin Dumitrescu – contabil șef (cumpărători), fiind redactat de avocat H. Haifler, care a fost și martorul „pentru identitate".

33 Primăria Comunei Joița, prin Adresa nr. 1.191 din 21 Octombrie 1948, certifica:

„mașina de decorticat orez a dlui. General Paul Teodorescu [...] a fost preluată de Primăria Joița la data de 14 iunie 1948.

34 Loc.cit., Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 37, 40, 41.

35 Comisie, care a funcționat pe lângă Tribunalul Ilfov, în compunerea: președinte – Mihai Popovici (Ministerul Finanțelor) și membri – Găvănescu Octavian (Ministerul Finanțelor), Nanișu Nicolae (Ministerul Afacerilor Interne), Ioan Oprenia (Consiliul Sindical Județean Ilfov) și I.N. Georgescu (Uniunea Generală a Pensionarilor Publici). După cum se observă, Ministerul Apărării Naționale nu a avut reprezentat în cadrul respectivei Comisii.

36 Generalul se afla înscris în „registrele de pensionari" ale Administrației Financiare a județului, Sector I „Galben", la nr. de ordine 7.374, în baza Deciziei nr. 37.387/1943.

37 Comisia, probabil din eroare, nu a consemnat corect demnitatea avută: aceea de ministru al „Aerului și Marinei".

38 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 45, 46.

39 Întreaga odisee se regăsește în Sentința nr. 1.649 din 28 octombrie 1949 a Tribunalului Militar Timișoara (dosar nr. 1.126/1949, conex cu dosar nr. 1.495/1949).

40 Sentință semnată de: „președinte – lt. col. Magistrat Ștefănescu Mihail, membri – maior comb[ativ] Patriciu Ștefan, căpitan comb[ativ] Darie Silviu și grefier șef – Andronic Ilie".

41 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 49.

42 În realitate: Serviciul Pensii din Ministerul Forțelor Armate.

43 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 48, 50.

44 Serviciul Pensii, prin Adresa nr. DA 116.138 din 31 mai 1954, a solicitat Tribunalului Militar Timișoara expedierea unei copii de pe Sentința nr. 1.649 din 28 octombrie 1949. Tribunalul, prin Adresa nr. 2.621 din 08 iunie 1954, a înaintat Serviciului Pensii copia extra a respectivei sentințe.

45 Idem, f. 52.

46 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 58 (Cerere înregistrată sub nr. 137.989 din 31 august 1956). În cerere generalul nu a luat în calcul și cei trei ani cât a condus Ministerul Aerului și Marinei, probabil considerând că în respectivul interval a ocupat o funcție politică.

47 Cerere înregistrată sub nr. 039.209 din 30 august 1956.

48 În anul 1932 era comandantul Regimentului de Gardă „Mihai Viteazul" nr. 6.

49 Realizare în legătură cu care putea da relații: „generalul Stănescu Alexandru, str. Sultzer, nr. 13, care a fost însărcinat de M.Ap.N. cu conducerea și supravegherea lucrărilor executate de Duiliu Marcu și Prager Constructor".

50 Porturi și Comunicații pe Apă.

51 Din eroare, în cerere a consemnat un număr de 78 de silozuri, în realitat fiind 76 de silozuri, despre care face vorbire, ca atare, la momentul încheierii ministeriatului său.

52 Realizări în legătură cu care putea da relații: „ing. Cotovu Virgil, str. Popov nr. 25, care era subdirectorul P.C.A. (directorul fiind astăzi mort)".

53 Realizări în legătură cu care putea da relații: „general Rădulescu Scarlat (Directorul Aviației Civile), str. Coșbuc nr. 43".

54 Realizări în legătură cu care putea da relații: „general Stănescu Alexandru, str. Sultzer nr. 13".

55 Realizări în legătură cu care putea da relații: „ing. Perșu Aurel, Calea Victoriei nr. 159 (fost director general al Fabricii de Avioane I.A.R.)".

56 Supravegerea lucrărilor de la punctele 7 și 8 a fost asigurată de „amiral Păiș Nicolae" (mort de atunci).

57 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 55-57.

58 Adresa nr. J.n. 39.209 din 13 septembrie 1956.

59 Generalul a făcut trimitere la cererea datată: 25 august 1956.

60 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 59 (Cerere înregistrată sub nr. D.A. 147.777 din 25 octombrie 1956).

61 Ibidem, f. 60.

62 Comisia a fost formată din: președinte – colonel de justiție Apostoliu Al. și membrii: colonel de justiție Protopopescu Gh. și maior Adăscăliței A. Dosarul de pensie analizat de Comisie a avut nr. 14.398.

63 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 64.

64 Ibidem, f. 63. Respectivul „titlu" i-a fost comunicat generalului prin Adresa nr. 102.378 din 1 aprilie 1957.

65 General-locotenent.

66 Hotărârea Consiliului de Miniștri.

67 Ministerul Forțelor Armate [în continuare abreviat: „M.F.A."].

68 Comisia a fost formată din: colonel Dumitru Adrini – președinte; colonel Vereș Gavrilă, maior Nicolae Constantin și căpitan Corubi Andrei – membri și maior Bocu Cristea – secretar.

69 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 68.

70 Ibidem, f. 67.

71 Loc.cit., Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 74 (Cerere înregistrată sub nr. 50.959 din 30.01.1960).

72 „La început, jumătate de an ca Subsecretar de Stat la Ministerul de Război, apoi Ministru al Ministerul Aerului și Marinei".

73 Generalul Paul Teodorescu a menționat că „informații poate da profesorul Ionescu-Sisești, str. Cihosky nr. 8", București.

74 Legea nr. 197 din 26 august 1938.

75 Generalul Paul Teodorescu a menționat că informații pot da „ing. Perșu, Calea Victoriei 159 [București], fostul director general al fabricii, și arhitect Doicescu, B-dul Kalinin 2 [București], însărcinat cu arhitectura construcțiilor".

76 Loc.cit., Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, ff. 75, 76 (Cerere înregistrată sub nr. 56.019 din 11.02.1960).

77 Ibidem, f. 81. (Generalul a fost invitat, prin Adresa nr. 52.190 din 13.02.1960, să se prezinte la sediul Sectorului Pensii Militare din București, Raionul Gheorghe Gheorghiu-Dej, str. General Cristescu nr. 5).

78 Contestația din 11 februarie 1960.

79 Loc.cit., Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 99 (Cerere înregistrată sub nr. 64.601 din 05.03.1960).

80 Menționăm că, din lipsă de spațiu, în prezentul studiu nu redăm conținutul anexelor, acestea aflându-se cuprinse în dosarul de pensie citat (nr. 3.074).

81 Istoric publicat în anul 1939 de Marele Stat Major, cu „ocazia sărbătoririi a 50 de ani de la înființarea Școlii".

82 Loc.cit., Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 86.

83 Pentru atestarea acestei producții indica a da referințe pe „ing. Vasilescu din Ministerul Agriculturii, Direcția Orezului".

84 La finalul cercetării în cauză nu s-a identificat nicio încălcare a prevederilor legale de către generalul Paul Teodorescu.

85 Declarația dată în acest sens de generalul Rodrig Modreanu.

86 Datate: 11 februarie și 5 martie 1960.

87 Comisia a fost formată din: colonel Apostoliu Alexandru – președinte, locotenent-coloneii Țurcanu Ghorghe și Zmeu Costache – membri și colonel Vereș Gavril – secretar.

88 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 79.

89 Ibidem, f. 82 (Adresă înregistrată sub nr. 76.962/90 C.S.2 din 29 aprilie 1960).

90 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 101. Cerere înregistrată la Sectorul Pensii Militare sub nr. 59.349 din 24.02.1961.

91 Contestațiile din 11 februarie și 5 martie 1960.

92 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 102.

93 Ibidem, f. 104.

94 Ibidem, f. 105 (Adresa nr. 64.786 din 06.05.1961).

95 Ibidem, f. 108 (Raportul nr. 300.650).

96 Memoriul fiind anexat respectivului Raport nu se regăsește în dosarul de pensie al generalului Paul Teodorescu, ca de altfel nici cele două memorii trimise C.C. al P.C.R. și Consiliului de Miniștri.

97 D.C.A. Pitești, Fond Direcția Financiară, Secția Pensii, inventar nr. 15.000, litera „T", dosar nr. 3.074, f. 107. (Adresa nr. 42.266 din 06 iulie 1961).

98 Ibidem, f. 112 bis.

99 Ibidem, f. 112.

100 Ibidem, f. 113 (Adresa nr. 40.513 din 21.06.1962).

101 Ibidem, f. 114, 116 (Adresa nr. 49.368 din 10.10.1963).

102 Ibidem, f. 122, 123.

103 Ibidem, f. 125, 126 (Raportul nr. 33.651 din 21.04.1964).

104 Ibidem, f. 128 (Adresa nr.33.651/420 C.S. din 06.06. 1964).

105 Ibidem, f. 129.

106 Ibidem, f. 133.

107 Ibidem, f. 134.

108 Ibidem, f. 136.

109 Cu acest prilej, conducerea de partid i-a pus generalului la dispoziție apartamentul din București, Sectorul 6, str. Bujoreni nr. 35, bloc OD 7, scara 5, etaj 1, apartament nr. 167.

110 Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu", cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn, este rezultatul incontestabil, unanim recunoscut, al inițiativei, demersurilor preliminare și acțiunilor organizatorice ale prof. univ. dr. Valentin Ciorbea.

Medicul Ioan Cantacuzino

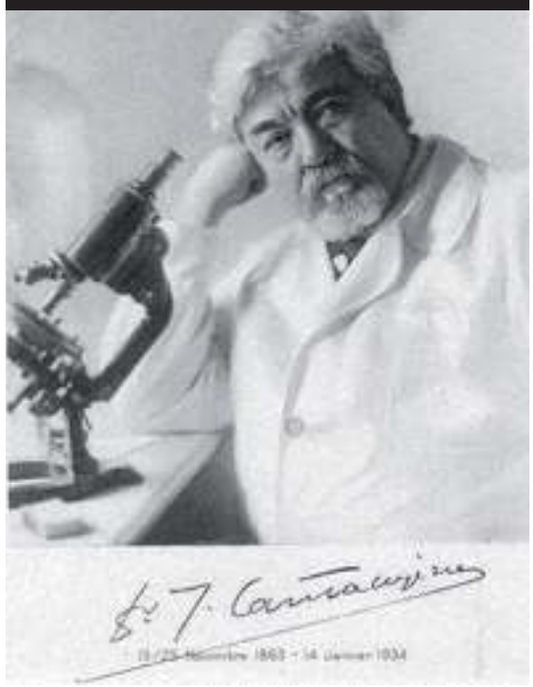

Medicul general de brigadă în rezervă Ioan Cantacuzino

Plutonier adjutant
EUGEN-DORIN SPĂTARU[1]

S-a născut la 21 noiembrie 1863 la București[2], într-o familie cu vechi rădăcini boierești, fiind fiul lui Ioan C. Cantacuzino, jurist și om politic, fost ministru al Justiției în timpul lui Alexandru Ioan Cuza, și a Maria Mavros, fiica generalului Nicolae Mavros, secretarul generalului Pavel Kiseleff. A fost o familie numeroasă, viitorul savant având nu mai puțin de nouă surori.

A beneficiat, de mic copil, de o educația aleasă, cu școala începută în țară cu profesori particulari, și continuată începând din 1879 la prestigiosul Liceu „Louis le Grand" din Paris, pe care l-a absolvit în anul 1882, cu rezultate deosebite. S-a înscris la Universitatea din Sorbona – Paris, urmând cursurile Facultății de Litere și Filosofie în perioada 1882-1885.

Ca un bun român, crescut în educația dragostei de țară, a revenit în țară pentru satisfacerea obligațiilor militare. În baza studiilor superioare pe care le avea, a fost încorporat ca soldat bacalaureat la 25 noiembrie 1885 în cadrul Regimentului 1 Geniu din București[3]. Aici va obține gradul de caporal bacalaureat la 26 martie 1886. La 25 mai 1886 a încheiat perioada de instruire, fiind avansat la gradul de sergent bacalaureat, la 10 iulie 1886[4].

Ulterior, în baza examenului susținut, prin Î.D.R. nr. 2415 din 31 august 1886, a fost avansat la gradul de sublocotenent de rezervă în arma infanterie, la 30 august 1886[5], și repartizat ca ofițer de rezervă în cadrul Corpului 2 Armată, la Regimentul 5 Dorobanți „Vlașca".

Odată obligațiile militare satisfăcute, s-a reîntors în Franța pentru continuarea studiilor. A urmat cu rezultate deosebite cursurile Universității din Sorbona, la Facultatea de Științe Naturale între 1886 și 1891, și în paralel, Facultatea de Medicină, începând cu 1887, pe care o va absolvi în mod strălucit cu obținerea titlului de doctor în medicină la 12 iulie 1894, cu teza ***„Recherches sur le mode de destruction du vibrion cholérique dans l'organisme" („Cercetări asupra modului de distrugere a vibrionului holeric în organism")***. Între anii 1889 și 1891 execută diferite servicii spitalicești.

Revine în țară și obține un post de profesor suplinitor de morfologie animală la Facultatea de Științe din Iași între 1894-1896. În paralel face conferințe de geologie și dă consultații medicale.

În baza studiilor medicale superioare avute, prin Î.D.R. nr. 3355 din 19 iulie 1895, i s-a acordat gradul de medic de batalion fără stagiu de rezervă[6] la 1 august 1895[7], și repartizat ca medic de rezervă în cadrul Corpului 4 Armată.

În anul 1896 își dă demisia din funcția de profesor, se căsătorește cu domnișoara Elena Balș și se reîntoarce la Paris. Dovada bunei aprecieri și a pregătirii sale a constituit-o și angajarea sa în calitate de intern la Laboratorul lui „Ilia Mecinikov" din cadrul Institutului „Pasteur" Paris în perioada 1896–1901. De la 21 decembrie 1901, ocupă postul de profesor la catedra de medicină experimentală la Facultatea de Medicină București, catedră nou înființată, dedicându-se cu dăruire și pasiune operei didactice și științifice medicale. Înființează Laboratorul de medicină experimentală la Institutul de Bacteriologie. Își continuă activitatea de cercetare de laborator pentru studierea și crearea mijloacelor de combatere a unor boli foarte răspândite și deosebit de grave în epocă, cum ar fi: holera, malaria, tuberculoza, scarlatina, tifosul exantematic, etc.

În perioada 1904–1911, organizează, cu rezultate deosebite, o campanie de combatere a malariei în rândul populației civile și armatei. Din păcate, resursele financiare au făcut ca această activitate să fie întreruptă. În anul 1905 a început preparea serului antidizenteric.

Între anii 1908–1910, a îndeplinit funcția de director al Serviciului Sanitar Civil. În această perioadă, a înființat sanatoriile de la Bisericani, Bârnova, Nifon, Cărbunești și Filaret, precum și laboratoarele de bacteriologie și igienă de la Craiova, Galați, Constanța, Iași, și Sulina.

Cu o altă mare provocare se va confrunta în perioada celui deal Doilea Război Balcanic. În anul 1913, a coordonat activitatea de combatere a epidemiilor de febră tifoidă și holeră asiatică apărute în rândul militarilor români, pe timpul campaniei din Bulgaria, luând măsuri eficiente, într-un termen extrem de scurt. A fost ajutat de un mic grup de colaboratori, medici cu mare experiență. Astfel, în doar trei săptămâni au fost preparate 900.000 doze de vaccin antiholeric, administrate atât militarilor cât și civililor, cu luarea unor măsuri stricte de igienă și carantină. Dr. Cantacuzino și-a asumat o mare răspundere și provocare, vaccinând militarii în plină epidemie, în lipsa unor studii științifice adecvate. Riscurile au fost imense, dar asumate. Din păcate, epidemia a provocat 1.611 de decese în rândul armatei române[8].

Pentru modul strălucit în care a coordonat această activitate, a fost avansat, în baza Î.D.R. nr. 5112 din 25 iulie 1913, la gradul de medic căpitan de rezervă la 1 iulie 1913[9], fiind repartizat ca ofițer sanitar de rezervă în cadrul Corpului 2 Armată.

Mai mult decât atât, doar la câteva luni, în baza Î.D.R. nr. 7166 din 24 decembrie 1913 a fost avansat la gradul de medic maior de rezervă, cu data de 1 ianuarie 1914[10]. Probabil a fost singura avansare la un termen atât de scurt a unui ofițer în epoca respectivă, în condițiile existenței unor stagii în grad de ani de zile chiar și pentru ofițerii activi din unitățile combatante. Încă o dată, meritele științifice îi erau recunoscute.

Prin Decizia ministerială nr. 375 din 16 iulie 1914, medicul maior de rezervă Ioan Cantacuzino a fost mutat, începând de la 1 iulie 1914, ca ofițer sanitar de rezervă în cadrul Direcției a 6-a Sanitară din Ministerul de Război[11].

La declanșarea mobilizării Armatei Române, la 15 august 1916, a fost încadrat în funcția de medic-șef igienist în cadrul Serviciului Sanitar al Marelui Cartier General. Pentru prevenirea răspândirii unor boli în condițiile unei igiene precare, a elaborat ***Instrucțiunile pentru tratamentul preventiv și curativ al tetanosului***, în anul 1916, un instrument extrem de util medicilor pentru contracararea complicațiilor apărute în urma rănilor.

La 1 noiembrie 1916, a fost avansat la gradul de medic locotenent-colonel de rezervă, pentru activitatea deosebită pusă în slujba tratării răniților și bolnavilor. Iar de la 1 februarie 1917, va îndeplini funcția de director general al Sănătății Publice militare și civile.

În acei ani grei ai Primului Război Mondial, medicina militară se va confrunta cu mari provocări, atât din cauza bolilor și epidemiilor care secerau fără milă multe vieți omenești, militari și civili, a răniților într-un număr extrem de mare, unii cu răni foarte grave, a condițiilor inerente unei campanii de durată, de retragere a armatei în Moldova, a condițiilor impropii de realizare a actului medical, a lipsei mijloacelor sanitare și echipamentelor. Și corpul medical, alături de unitățile operative, și-a dat tributul de sânge pentru apărarea meleagurilor strămoșești.

La propunerea prof. Ioan Cantacuzino, a fost aprobat Statutul-regulament al Societății medico-chirugicală a frontului ruso-român (Société médico-chirurgicale du front russo-roumain), înființată la 23 ianuarie 1917, la Iași, și în cadrul căreia a îndeplinit funcția de președinte (alături de un medic francez și unul rus). Societatea va funcționa până la 4 iulie 1917.

A avut o contribuție deosebită în combaterea epidemiilor de tifos exantematic apărută în Moldova la începutul lunii ianuarie 1917 și

care a atins punctul culminat în luna martie, pentru ca ulterior să fie eradicată în luna iunie 1917, în perioada următoare fiind consemnate doar cazuri izolate. În acest sens, au fost luate măsuri profilactice, de internare obligatorie a tuturor bolnavilor în spitale, instituirea zonelor de carantină, controlul sever al populației civile atinsă de boală într-un număr mai mare decât militarii, a localităților, precum și luarea unor măsuri riguroase de deparazitare și igienă.

Prin Î.D.R. nr. 465 din 23 mai 1917[12], a fost numit președintele Comitetului Consultativ Sanitar al Armatei[13], iar la 1 septembrie 1917, i s-a acordat gradul de medic colonel de rezervă.

După război, s-a implicat în mod activ, în realiarea idealului de veacuri al românilor, Unirea într-o țară mare și puternică. A fost membru al Consiliului Național al Unității Române de la Paris, din iunie 1918, și delegat la Conferința de Pace de la Paris (1919), unde a susținut cu argumente, tărie și convingere drepturile românilor. Alături de marele diplomat Nicolae Titulescu a fost unul dintre semnatarii, din partea română, a Tratatului de la Trianon, din 1920. În perioada 1 decembrie 1919 – 13 martie 1920, profesorul Cantacuzino a îndeplinit funcția de ministru al Sănătății.

Pe plan profesional, a continuat opera de modernizare a sistemului medical românesc, îmbinând cu talent și dăruire atât cariera didactică deosebită, pe cea de cercetare științifică în domeniul medicinei cât și pe cea din domeniul conducerii instituțiilor medicale. Pe baza experienței acumulate a înființat, în anul 1921, Institutul de Seruri și Vaccinuri din București[14], ce va deveni o instituție de o mare importanță în perioada următoare.

Ca o recunoaștere a meritelor sale în cele două campanii militare, în care și-a pus cu dăruire și curaj, cu profesionalism și mult patriotism, întreaga sa pricepere și devotamentul în slujba salvării vieților militarilor și civililor, prin Î.D.R. nr. 1345 din 12 mai 1928, i s-a acordat gradul de medic general de brigadă în rezervă, la 10 mai 1928[15]. O carieră militară în care a trecut prin toate gradele, de la soldat la general. De menționat și faptul că toate gradele de ofițer le-a primit în calitate de ofițer de rezervă, fiind un caz unic în istoria armatei noastre din acea perioadă.

În conformitate cu Î.D.R. nr. 1829 din 11 iunie 1929, la 1 aprilie 1929, medicul general de brigadă în rezervă Ioan Cantacuzino, a fost trecut în retragere pentru limită de vârstă[16].

Pe plan administrativ, a îndeplinit funcția de Efor al Spitalelor civile, iar în guvernul condus de prof. Nicolae Iorga a fost numit, prin Î.D.R. nr. 1359 din 18 aprilie 1931, în funcția de ministru Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale, funcție deținută în perioada 18 aprilie 1931-31 mai 1932. De asemenea, a fost ales în Senatul României, în 1931. Și-a adus o contribuție deosebită la elaborarea Legii sanitare și de ocrotire nr. 236 din 14 iulie 1930[17], cunoscută drept „Legea Cantacuzino".

A desfășurat și o activitate publicistică de specialitate, înființând și conducând, din 1905, „Revista Științelor Medicale" și Revista „Viața Românească" (1907).

Profesorul Cantacuzino fost unul dintre întemeietorii școlii naționale de microbiologie, imunologie și medicină experimentală. În anul 1906 a înființat Filiala română a Societății de Biologie din Paris, în 1907 devine membru al Oficiului Internațional de Igienă, membru corespondent al Société de Pathologie exotique, membru corespondent străin la Societatea de Biologie din Paris din 1913, membru al Biroului Internațional al Muncii de la Geneva, președinte al Societății de Hematologie, președinte al Congresului Internațional de Istoria Medicinei, etc.

Pentru activitatea deosebită efectuată pe tărâmul științelor medicale, a fost ales membru corespondent (24 mai 1911) și membru titular al Academiei Române (30 mai 1925). De asemenea, numeroase universități din străinătate, i-au acordat titlul de „Doctor honoris causa". Această recunoaștere a meritelor științifice a primit-o din partea Universităților din Lyon (1922), Bruxelles (1924), Montpellier (1930), Atena (1932) și Bordeaux (1934).

În anul 1933, devine președinte al Societății de Istoria Medicinei, fiind și nominalizat pentru Premiul Nobel, pentru lucrarea *„Contribuții la studierea imunității la nevertebrate și a imunității de contact"*. De altfel, profesorul Cantacuzino este și cel care a introdus în medicină termenul de „imunitate de contact". Totodată, prezidează Congresul de Tuberculoză, unde propune înființarea Ligii contra Tuberculozei.

Pentru întreaga operă științifică în slujba semenilor, în lupta cu bolile, dar și pentru o îndelungată carieră didactică, a fost decorat cu numeroase ordine și medalii, românești și străine: Medalia „Virtutea Militară" de Aur de război (Î.D.R. nr. 5852 din 11 octombrie 1913)[18], Ordinul „Steaua României" în grad de Cavaler (1921), Ordinul „Meritul Sanitar" clasa I, „Legiunea de Onoare" în grad de Comandor (1918) și Medalia de Aur a „Recunoștinței franceze" (1919).

La 5 ianuarie 1934 cade grav bolnav de pneumonie. Cu toate eforturile depuse, profesorul Ioan Cantacuzino a decedat la 14 ianuarie 1934 la București.

DOCTOR BRIGADE GENERAL (R) IOAN CANTACUZINO

The activity of a great personality – doctor brigade general (r) Ioan Cantacuzino is presented in a synthesis. There are information regarding his military career and his researches undertaken in the medical field.

Keywords: Ioan Cantacuzino, military medicine, First World War, Nobel Prize, outbreak of an infectious disease..

NOTE

1 Inspectoratul de Jandarmi Județean Arad.

2 Pentru a elimina orice confuzie cu privire la data nașterii, conform calendarului în vigoare la acea dată, savantul s-a născut în ziua de 13/25 noiembrie 1863, la ora 10 seara, după cum e înscris în registrul de nașteri al Bisericii Kretulescu.

3 Stagiul militar ca bacalaureat a devenit echivalent cu cel de militar cu termen redus.

4 „Anuarul Armatei Române" din 1886.

5 „Monitorul Oastei" nr. 32 din 15 septembrie 1886.

6 Echivalent cu gradul de medic locotenent.

7 „Monitorul Oastei" nr. 34 din 29 iulie 1895.

8 Pe larg în Colonel (rz) dr. Gheorghe Sanda, *Istoria medicinei militare românești,* Fundația „General-maior dr. Constantin Zamfir", București, 1996, pp. 290-292.

9 „Monitorul Oastei" nr. 34 din 5 august 1913.

10 „Monitorul Oastei" nr. 2 din 6 ianuarie 1914.

11 „Monitorul Oastei" nr. 32 din 21 iulie 1914.

12 „Monitorul Oastei" nr. 55 din 31 mai 1917.

13 Acesta fusese desființat la declanșarea mobilizării.

14 Astăzi, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare Medico-Militară „Cantacuzino", aflat în subordonarea Ministerului Apărării Naționale.

15 „Monitorul Oastei" nr. 19 din 20 mai 1928 și „Monitorul Oficial" nr. 111 din 23 mai 1928.

16 „Monitorul Oastei" nr. 26 din 25 iulie 1929.

17 „Monitorul Oficial" nr. 154 din 14 iulie 1930.

18 „Monitorul Oficial" nr. 156 din 11 octombrie 1913.

Episcopul Cosma Petrovici

Vizita canonică a Episcopului Cosma al Dunării de Jos în parohiile din Delta Dunării la 1936

Dr. LAURENȚIU MĂNĂSTIREANU[1]

Vizitele canonice pe care le fac Episcopii spre a-și vedea fiii duhovnicești, au drept scop răspândirea culturii religioase în eparhie atât în rândul clerului, cât și în rândul poporului, precum și organizarea prin sfaturi bune date păstoriților a luptei ce trebuie dusă împotriva greutăților vieții de pe pământ și a viciilor de tot felul. În trecut, marea majoritate a populației țării trăind la sate, vizitele canonice prin parohiile rurale se făceau către sfârșitul verii, după strângerea recoltelor de pe câmp, când muncile agricole nu mai erau atât de multe și enoriașii aveau mai mult timp să se îngrijească și de sufletul lor.

În anii '30 ai secolului trecut, vizitele canonice se făceau oarecum cu mai multă ușurință față de vizitele de dinainte de Marele Război. De pildă, în județul Tulcea, în partea de șes, majoritatea drumurilor vicinale, drumuri de pământ, ce treceau printre loturile sătenilor, ajunseseră cu timpul să fie șoseluite, acoperite cu piatră; podurile și podețele construite din lemn, distruse de timp, de război și de inundații, rând pe rând au fost reparate, iar unele dintre ele au fost înlocuite cu poduri solide din beton; în locul trăsurilor trase de cai, autoritățile locale au fost înzestrate cu automobile cu care se puteau face inspecții în condiții acceptabile; transportul călătorilor în județ și legătura acestuia cu județele învecinate se făcea cu autobuzele societăților particulare care concesionaseră aceste trasee de la ministerul lucrărilor publice. Singurele comune din județ care nu puteau fi vizitate atât de lesne de către autorități din cauza lipsei mijloacelor de transport și din cauza izolării, din timpul iernii și din timpul inundațiilor mari, erau comunele răzlețite din Delta Dunării, înconjurate de ape și stufării.

Având în vedere starea precară a parohiilor din Deltă, despre care P.S. Episcop Cosma al Dunării de Jos (1924–1947) luase cunoștință în mod direct cu ocazia vizitei canonice din toamna anului 1926[2], ținând cont și de distanțele mari între parohiile de la câmpie care nu puteau fi vizitate cel puțin o dată pe an de către protoiereul județului, venerabilul econ. Emanoil Bogatu, Consiliul eparhial al Dunării de Jos aprobase ca de la 1 aprilie 1927, în județul Tulcea, să funcționeze trei protopopiate, în loc de unul ca până atunci, și anume: protopopiatul Tulcea,compus din 32 de parohii, cu reședința la Tulcea, condus de protoiereul Emanoil Bogatu; protopopiatul Măcin, compus din 32 de parohii, condus de părintele paroh Const. Gherghișan din acea localitate, și protopopiatul *Delta Dunării* cu reședința la Sulina[3], condus de econ. Dimitrie Sârbu, paroh la acea vreme în comuna Șendreni (jud. Covurlui), această din urmă protoierie având 20 de parohii, dintre care 11 situate efectiv în *Deltă*, în ținutul mlăștinos cuprins între brațul *Sf. Gheorghe* și brațul *Chilia*, iar 9 situate la câmpie, la sud de brațul *Sf. Gheorghe*[4].

Locuitorii Sulinei, însă, nu vor primi cu entuziasm vestea înființării unui protopopiat cu reședința în orașul lor și, invocând dificultățile de comunicare și izolarea în care se găsea orașul față de satele *Deltei*, mai ales iarna, când înghețau bălțile și Dunărea, iar cursele vapoarelor de pasageri erau suspendate, vor aprecia ca inoportună decizia; la rândul său, nici protoiereul numit de chiriarhie, venit dintr-o parohie de șes, nedeprins cu climatul bolnăvicios al bălților, nu era hotărât să se strămute în *Deltă*, așa că până în toamnă reședința protopopiatul *Deltei Dunării* va fi mutată la Tulcea, iar în primăvara anului următor, părintele protoiereu Dimitrie Sârbu se va reîntoarce la foștii săi enoriași, iar în locul vacant va fi numit protoiereu pr. econ. Oprea Maraloi, la vremea aceea paroh la Satișchioi (jud. Constanța) și student în anul al III-lea la Facultatea de Teologie din București[5].

În toamna anului 1930, protoiereul Emanoil Bogatu, care se apropia de vârsta pensionării, se va retrage ca paroh al bisericii *Vovidenia* din Galați, iar locul vacant va fi încredințat părintelui Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, urmând ca acesta să administreze ambele circumscripții[6]. Din cauza crizei economice prin care trecea țara, în anul 1931 se va renunța și la protopiatul Măcin, județul Tulcea revenind pentru o vreme la vechea organizare cu un singur protopopiat.

La începutul anului 1935, județul este împărțit din punct de vedere bisericesc, din nou, în două circumscripții: circumscripția I, aflată sub supravegherea protoiereului Dumitru Țară[7], cu 48 de parohii, majoritatea parohii rurale, situate în partea de vest a județului, și circumscripția II, numită și protoieria *Deltei Dunării*, aflată sub controlul protoiereului Oprea Maraloi, compusă din 40 de parohii, din care 10 așezate în *Deltă*, iar 30 la câmpie, pe lângă malul drept al brațului *Sf. Gheorghe*, și la nord-vest de lacul *Razelm*[8].

Vizita canonică în parohia Sulina

După ce în luna august 1936, P.S. Sa Episcopul Cosma al Dunării de Jos (fig. 1)[9] vizitase mai multe parohii tulcene, de la câmpie, dând enoriașilor adunați în număr mulțumitor în biserici binecuvântări arhierești și îndemnându-i la iubire față de Biserică iar pe femei să fie bune gospodine și să-și crească vlăstarele în credința strămoșească, la începutul lunii septembrie, chiriarhul locului își va continua vizita canonică din acel an în câteva parohii din Delta Dunării[10].

Plecarea din Galați, reședința episcopiei, spre Sulina, s-a făcut joi, 3 septembrie, la 8 dimineața, cu yachtul „Prince Ferdinandde Roumanie" pus la dispoziție de Comisiunea Europeană a Dunării (CED)[11]; conform unui raport asupra vizitei scris de protoiereul *Deltei Dunării* Oprea Maraloi, era o zi frumoasă și călduroasă, potrivită unei asemenea călătorii; sosirea la Sulina s-a făcut la ora 4 după-amiaza, în întâmpinare ieșind șalupele Comisiunii și a Serviciului Hidraulic, frumos împodobite; P.S. Sa a fost întâmpinat de generalul dr. Vasile Panaitescu, inspectorul general sanitar al Gurilor Dunării, comandorul Aurelian Păunescu, căpitanul portului Sulina și alți oficiali; una dintre șalupe, „Lebăda Deltei", aparținând Serviciului Sanitar Sulina, avea să conducă vasul „Prince Ferdinand" la cheiul portului, unde erau strânși toți credincioșii orașului, de toate vârstele, gătiți cu haine de sărbătoare; pășind pe uscat, Prea Sfințitul este primit cu flori și urale, iar acesta, după spusele cronicarului, „cu ochii înăbușiți în lacrimi", binecuvântează poporul bun și credincios, după care, împreună cu suita se îndreaptă pe o alee de vegetație proaspătă, împresurată cu flori[12], spre vechea biserică ortodoxă română cu hramul *Sf. Nicolae*, de pe strada a Doua (str. Elisabeta Doamna), unde se oficiază un Te-Deum de clerul însoțitor al episcopului, respectiv, revizorul eparhial econ. Nicolae Gâdei, cei trei protoierei ai eparhiei: econ. Teodor Stoica (jud. Covurlui), econ. Dumitru Țară și econ. Oprea Maraloi (jud. Tulcea) și alți membri din Consiliul eparhial; la sfârșitul slujbei, episcopul Cosma rostește o

cuvântare mulțumind de primire și arătând scopul vizitei. De aici, se vizitează biserica ortodoxă greacă din oraș, cu hramul *Sf. Nicolae*, unde părintele Ioan Chiriacos oficiază un Te-Deum în limba greacă, iar episcopul Cosma mulțumește, binecuvântează și dă înțelepte îndemnuri parohienilor[13].

La vremea vizitei, situația comunității elene din Sulina era cât se poate de grea, căci activitatea portului reducându-se considerabil, mulți etnici greci își vânduseră imobilele, își lichidaseră afacerile și plecaseră în țara lor de origine, așa încât comunitatea elenă la acea dată număra circa 1.300 de suflete. După cum remarca un sulinean la 1934, din strălucitul *Europolis* de odinioară, au rămas „doar ruinele și umbrele inspiratoare de viziuni și amintiri nostalgice..."[14].

Mai mult, la începutul anului 1932, un mare incendiu la clădirea comunității elene situată în centrul orașului, unde se țineau spectacole, conferințe și se proiectau filme, avea să se extindă și la clădirile și magaziile bisericii elene care vor fi cuprinse de flăcări, focul fiind localizat cu mare greutate de către grănicerii din port și pompierii pilotinei-salvator „Hirondelle" aparținând CED-ului, evitându-se astfel un dezastru[15].

Se vizitează apoi noua biserică ortodoxă din oraș, de pe strada Întâia (str. Carol)[16], de pe malul Dunării, biserică aflată încă în construcție, remarcând stadiul execuției lucrărilor de artă, chiriarhul fiind pe deplin mulțumit de activitatea comitetului de construcție. La vremea aceea era absolută nevoie de fonduri pentru montarea icoanelor exterioare de mozaic lucrate de pictorul Dumitru Norocea din Curtea de Argeș, ce stăteau împachetate în lăzi, precum și pentru așezarea ușilor de aramă ale bisericii.

Piatra de temelie a noii biserici care urma să poarte hramul *Sf. Nicolae* și *Sf. Alexandru*, patronul zilei de 30 august, zi în care armata română a cucerit reduta Griviței, fusese pusă la 31 octombrie 1910, în prezența ministrului Spiru Haret, prefectului județului Ioan Atanasiu, administratorului *Casei Bisericii* Petre Gârboviceanu și a altor persoane marcante, iar slujba sfințirii fusese oficiată de episcopul Nifon al Dunării de Jos (1909–1921)[17].

Așezarea măreței biserici, la Sulina, oraș considerat drept poartă de intrare a vapoarelor de pe tot globul, urma să fie precum „o emblemă a României drept credincioasă", care să vorbească lumii întregi „nu numai despre bogățiile solului acestei țări, ci și despre bogăția sufletească a poporului"[18]. Vremurile de restriște care au urmat, Campania din 1913 și mai ales Marele Război în timpul căruia orașul a fost distrus mai mult de jumătate, nu au permis finalizarea ctitoriei, așa încât, la 24 mai 1932, ziua în care Regele Carol II, însoțit de Măria Sa Mihai, a inaugurat noul dig al canalului Sulina, care-i va purta numele, construcția bisericii se găsea terminată numai la roșu[19].

Inspectând stadiul în care se aflau lucrările și primind explicații din partea părintelui Oprea Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, a pr. Paroh Simion Vârgolici din Sulina și a pr. Ioan Gheorghiu, fost paroh la Sulina atunci când s-a pus temelia[20], dorința Majestății Sale a fost ca lucrările să reînceapă de-ndată. În acest scop a fost ales un nou comitet de construcție, compus după cum urmează: președinte de onoare episcopul Cosma, președinte pr. Paroh Vârgolici, membri: generalul dr. V. Panaitescu, comandorul Adam Jijie, concesionarul uzinei electrice, Gheorghe Popescu, fost senator și primar al orașului, ing. Nicolae Neamțu și Constantin Corozel, fost șef al vămii; ca membru de onoare a fost ales părintele Gala Galaction, care va căuta la București, la *Casa Bisericii*, vechile planuri întocmite de arhitectul Nicolae Mihăescu, profesor al Școlii de Arhitectură din Capitală, va lua legătură cu acesta, lucrările fiind continuate mai apoi după aceste planuri. În vara anului 1933 s-a lucrat intens la exteriorul lăcașului, iar în toamnă, stadiul lucrărilor era cel surprins în cartea poștală alăturată (fig. 2), tipărită în anul 1934, în 100 de mii de exemplare, și distribuită spre vânzare cu 10 lei bucata în tot cuprinsul eparhiei, în folosul noii Biserici; multe însă nu vor fi vândute, lumea fiind nevoiașă, iar parohiile având și ele cheltuieli peste măsură cu reparația sau construcția de noi lăcașe.

Părintele paroh Simion Vârgolici, care pe timpul studenției lucrase în cancelaria Episcopiei Dunării de Jos ca impiegat, fusese hirotonit pe seama parohiei din Sulina, pe 1 ianuarie 1930[21]. De la instalare, reușise să facă multe lucruri lăudabile pentru enoriașii săi, mulți dintre ei oameni simpli, lipsiți de mijloace. De pildă, în toamna 1934, deschisese în casa parohială cursul școlii de adulți pentru catehizare, o oră pe săptămână, cu următorul programul de învățământ: scris-citit și socotit pentru neștiutorii de carte, citirea și scrierea corectă, precum și socotirea cu cele 4 operații, pentru cei mai înaintați, catehismul creștin ortodox și sfaturi morale și învățături liturgice; cursurile erau gratuite, epitropia dădea fiecărui cursant un abecedar, o aritmetică și rechizitele necesare, precum și o carte de

Biserica nouă din Sulina (1933). Colecția personală dr. Laurențiu Mănăstireanu

rugăciuni; celor lipsiți, li se dăruia o pereche de încălțăminte după ce frecventau însă, cel puțin 10 lecții[22].

La 5 februarie 1936, pentru ajutorarea și ocrotirea orfanilor și văduvelor, pentru cercetarea și ajutorarea bolnavilor din oraș și spitale, pentru îngrijirea, îmbrăcarea și înzestrarea cu cărți și alte mijloace de învățătură a școlarilor săraci, membrii consiliului parohial au ales un comitet având președinte pe părintele paroh Vârgolici, casieră doamna Zetta Comandor Păunescu, și membri: Antoanete General dr. V. Panaitescu, Cristina Ene, delegata Crucii Roșii, prezbitera Laura Pr. Vârgolici, Elena Bacalu, directoarea Școlii primare de fete și comandorul A. Păunescu, căpitanul portului Sulina[23]. La vremea aceea, în lipsă de lucru în port, căci Dunărea fiind blocată de sloiuri, încărcarea vapoarelor cu cereale pentru export se făcea doar la Constanța, mare parte din populația orașului suferea de foame și de frig.

Până la sfârșitul anului 1936 vor fi strânse din donațiile oamenilor de bine din localitate alimente și bani în valoare totală de circa 35 mii de lei; alimentele au fost împărțite celor lipsiți, după o prealabilă cercetare la domiciliu fiecăruia; au mai fost acordate ajutoare constând în lemne de foc și diferite sume de bani pentru înmormântări; în plus, doi brutari din Sulina s-au angajat să dea câte două pâini zilnic direct nevoiașilor; în linii mari, în anul 1936, în lunile februarie și martie au fost ajutate circa 238 familii nevoiașe, iar de Sf. Paști, au primit făină un număr de 190 familii[24].

Ca urmare a adâncirii crizei economice, care dura de ceva vreme, în vederea reducerii cheltuielilor bugetare C.E.D. concediase începând cu anul 1934 un număr însemnat de mici funcționari, meseriași și muncitori de la atelierele de pe malul stâng al Dunării, care părăsiseră orașul. În vara anului 1937, parohia număra 545 de familii și circa 2.500 suflete, și conform celor scrise de părintele Vârgolici despre parohieni, în darea de seamă publicată în acel an, locuitorii orașului-port Sulina chiar dacă erau de diferite naționalități și credințe religioase sau politice, aceștia se respectau unii pe alții, își protejau avutul reciproc, așa încât erau puține tâlhării în oraș, iar tinerii aveau respect față de bătrâni[25].

Vizita canonică la Sf. Gheorghe-Deltă

A doua zi, vineri, 4 septembrie, episcopul Cosma urma să viziteze biserica ortodoxă din satul Sf. Gheorghe-Deltă, comună de pescari și crescători de vite, care din cauza izolării geografice, nu mai primise vizita canonică a vreunui arhiereu, din primăvara anului 1897; atunci, episcopul Partenie al Dunării de Jos pentru a ajunge în acest capăt de lume, înconjurat de ape, solicitase sprijinul ministrului de război care-i va pune la dispoziție pentru transportul de la Galați până la Sf. Gheorghe și înapoi la Tulcea, una dintre canonierele Flotilei române, construită la Londra în anul 1888, canoniera „Oltul", aflată subcomanda lt. Vasile Pantazzi, absolvent al Școlii de artilerie, geniu și marină (1891)[26]. Un eveniment de seamă pentru comuna Sf. Gheorghe a fost și vizita Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, la 17 mai 1912, la bordul iahtului regal; după ce a vizitat cherhanaua, Regele a discutat „timp îndelungat cu mare parte din public", iar la cină au luat parte conducătorii locali și preoții comunităților[27].

De această dată, conform programului stabilit inițial, distanța dintre Sulina și Sf. Gheorghe, cale de 22 km, urma să fie parcursă cu căruțele, pe drumul natural ce însoțea litoralul, drum anevoios și periculos, mai ales la trecerea cu podul plutitorpeste gârla *Împuțita*, de la mila 4 ½, unde se ridicase de curând un pichet, la construcția

căruia au contribuit cu bani și localnicii. Având în vedere toate aceste neajunsuri, până la urmă deplasarea s-a făcut pe mare, cu o șalupă a C.E.D., care a avut de înfruntat valurile mării, iar călătorii, răul de mare.

La intrare pe gura canalului, Prea Sfinția Sa a fost întâmpinat de multe barcazuri cu motor și bărci pescărești frumos împodobite și încărcate cu bunii credincioși[28]; la debarcader, chiriarhul este primit cu Sf. Evanghelie și Sf. Cruce, iar urarea de bun sosit este rostită de părintele econ. Oprea Maraloi, protoiereul *Deltei Dunării*, căruia arhiereul îi răspunde cu însuflețire, după mărturia părintelui Maraloi, „nicidecum obosit de salturile valurilor Mării Negre"; de la debarcader până la intrarea în biserică, în calea chiriarhului era așternută o alee cu iarbă, flori și covoare. Pentru că majoritatea credincioșilor erau etnici ruși, care își puneau întrebări asupra îndreptării calendarului, prin cele mai potrivite comparații, episcopul Cosma le va explica acestora că ceea ce s-a făcut este o îndreptare și nu o schimbare; conform celor scrise în raport de protoiereul Maraloi, toți enoriașii au rămas încredințați de adevărurile spuse și au înțeles astfel o problemă care le frământa atât de mult sufletele, iar tânărul preot care slujea aici de doar câteva luni, va primi astfel un mare sprijin prin aceste cuvinte.

Până atunci, în primii ani de după război, în lipsă de preoți de mir, parohienii fuseseră slujiți cu cele religioase mai mult de către monahii trimiși de la mănăstirile nord-dobrogene, așa cum a fost și părintele Macarie Culava († 21 septembrie 1935), originar din Basarabia, înmormântat în cimitirul comunei, monah apreciat de localnici pentru că era „păstrătorul tradiției și a credinței strămoșești"[29]. Preoții de mir trimiși să slujească în Deltă nu rezistau aici mult timp, în special din cauza condițiilor dificile de trai: salariile primite de la stat erau insuficiente având în vedere scumpetea tot mai accentuată a vieții, mai ales scumpetea alimentelor de bază care se aduceau cu vaporul de la Tulcea (făină de grâu, mălai, ulei, orez, sare, zahăr ș.a.); unele parohii, așa cum era și parohia Sf. Gheorghe-Deltă, nu erau bugetate[30] iar majoritatea enoriașilor fiind oameni nevoiași, împovărați de familii grele, unii cu șapte-opt copii de hrănit, nu puteau asigura un venit potrivit preotului, conform angajamentelor luate față de episcopie, iar bisericile nu erau înzestrate cu pământ bun de cultură din care preotul paroh să-și poată asigura existența, așa cum aveau parohiile de la câmpie; în Deltă, loturile cu care au fost înzestrate bisericile după noua lege agrară, au fost ori inundabile, ori cu nisip zburător, iar ca mărime, de cel mult 3 hectare.

La vremea vizitei, parohia Sf.Gheorghe-Deltă număra 252 de familii cu 1.224 suflete[31], iar localul bisericii avea nevoie de reparație radicală, stare constatată și de ministrul Ion Inculeț care vizitase comuna în primăvară, și care ceruse să i se trimită un deviz în acest scop; biserica fusese terminată și sfințită în anul 1881, cu fondurile obștei, și de atunci nu i se făcuse nici o reparație radicală, doar i s-a schimbat tabla de pe acoperiș, mâncată de rugină; prin locurile unde pătrunsese ploaia în biserică, lemnăria era putrezită, tencuiala era deteriorată iar vopseaua era coșcovită și căzută de pe pereți; devizul întocmit de un specialist ridicându-se la 260 mii lei, sumă care depășea cu mult posibilitățile parohienilor, epitropii bisericii își puneau mare nădejde în ajutorul promis de către autorități[32].

Locuitorii fiind cu dragoste pentru Biserică și cu respect pentru cele sfinte, contribuiseră benevol cu suma de 6 mii de lei, din care s-au pictat în anul 1934 două icoane mari pe fațada turnului-clopotniță, parter cu două caturi, lipită de corpul bisericii, una dintre icoane reprezentând *pescuirea minunată*, iar cealaltă *lăsarea imediată în urmă a mrejelor de către primii apostoli care au urmat pe Domnul*; tot în acel an, pescarul Pavel Ivanov donase 2.200 lei, din care s-au reparat pe fațada clopotniței icoana *Sf. Mare Mc. Gheorghe*, hramul bisericii și icoana *Ierarhului Nicolae*, patronul pescarilor din localitate; pescarul Eliezar Petrov dăruise 4.500 lei, din care s-a pictat icoana *Sf. Ap. Petru*, în interiorul clopotniței, deasupra ușii de intrare în biserică, și s-a poleit cu aur policandrul suspendat în mijlocul bisericii de pantocrator, iar pescarii frați Andrei și Ioan Ignat donaseră și ei 5 mii de lei, din care au fost pictate în dimensiuni mari icoanele *Sf. Gheorghe* și *Sf. Ierarh Nicolae*, de pe fațada bisericii[33]. Pentru strângerea fondurilor necesare reparațiilor și înzestrării bisericii cu obiecte de cult, pescarii din Sf. Gheorghe, asemeni celor din Carmen Sylva (azi Crișan), hotărâseră de ceva timp să doneze în folosul parohiei câte 5 bani de fiecare kilogram de pește predat la cherhanale; producția de pește nu mai era însă atât de bogată ca pe timpuri, iar pescuitul nu mai aducea câștiguri însemnate, de vină fiind și taxa prea mare către stat, din fiecare tranzacție, la care erau

impuși pescarii (45%), impozitul pe profesie, precum și cheltuielile de transport către piețele de desfacere, comision, hamali, gheață, sare și lipsurile la vânzare care cădeau tot în sarcina pescarilor[34].

O călătorie în largul Mării Negre

Sâmbătă, 5 septembrie, episcopul Cosma va vizita Insula Șerpilor, legendara Leuce, „insulă tristă și monotonă", cum o caracterizase profesorul V. Meruțiu, care cercetase insula în anul 1926, cu ocazia excursiei de studii a studenților de la Facultatea de Geografie din Cluj[35].

În primăvara anului 1936, pr. paroh Simion Vârgolici avea să transmită Episcopiei din Galați anumite informații despre insulă: aceasta se afla la o depărtare de 44 km de Sulina și la vreo 3 ore de mers pe mare, și era locuită doar de trei gardieni ai farului C.E.D., care se schimbau din trei în trei luni, și de cel mult 10 soldați de gardă și radiotelegrafiști, care stăteau pe insulă de regulă câte o lună; insula avea o bibliotecă și un aparat de radio care le mai atenua tuturor izolarea. Având în vedere numărul mic al celor care locuiau acolo și faptul că aceștia veneau după 2-3 luni la Sulina, părintele paroh propunea chiriarhiei aranjarea pe insulă a unei săli de rugăciuni, înzestrată cu icoane și cu câteva cărți de rugăciune și de literatură religioasă[36]. Episcopia va autoriza propunerea, urmând ca părintele paroh să caute mijloacele materiale de care era nevoie, fiind în același timp îndatorat să meargă pe insulă, cel puțin o dată pe lună, pentru a face asistență religioasă pentru cei de acolo[37].

În același timp, secțiunea din Sulina a Ligii Navale Române (L.N.R.), aflată sub președinția generalului dr. V. Panaitescu, inspectorul general sanitar al Gurilor Dunării, va lua în discuție ideea clădirii unui paraclis pe insulă, idee adusă și la cunoștința episcopului Cosma, căruia i se va solicita în acest sens prețiosul sprijin; pentru strângerea fondurilor necesare, va fi publicat un apel în ziarul *Universul*, iar secția Ligii din Sulina va subscrie o mie de lei în acest scop[38].

Înființată la 1 august 1929, secțiunea Ligii din Sulina, una dintre cele mai active din țară, număra la vremea aceea 165 de membri cotizanți, din toate categoriile sociale aflate în oraș, cu toții implicați în acțiunile ligii, care avea drept scop principal dezvoltarea spiritului marinăresc la noi în țară. În fiecare primăvară, în salonul Cercului Marinei Regale din Sulina se organiza balul ligii, unul dintre cele mai așteptate evenimente mondene din oraș, după lunga izolare din iarnă, bal cu rezultat moral și material satisfăcător, la care își aduceau concursul și echipajele navelor militare venite cu această ocazie în port; de exemplu, la balul din 1936, ancoraseră în port distrugătorul „Regele Ferdinand" și canoniera „Subl. Ghigulescu".

Apoi, în ultima duminică din luna iunie era sărbătorită Ziua Apelor, fie la țărmul mării, fie pe malul drept al Dunării, atunci când nu se putea ajunge la mare din cauza inundațiilor. Festivitatea începea prin slujba religioasă pentru sfințirea apelor, care era oficiată de preoții celor două biserici ortodoxe din oraș, după care urma câte un eveniment de seamă: în anul 1937, vor fi botezate cu nume de domnițe *Anca*, *Bălașa*, *Catinca* și *Despina*, cele patru lotci noi ale secției, trei dintre ele pentru agrement, iar una în timpul sezonului, la plajă, ca barcă de salvare, având ca echipaj doi marinari militari buni vâslași și înotători[39], iar în anul 1938, va fi botezată iola olimpică *Miorița*, construită din fondurile secțiunii de către maistrul local Dionisie Milostin, membru al ligii, care lucrase mulți ani în fabrica de construcții navale *Neptun* din Constanța, și construise în bune condiții un cuter pentru sublocotenentul de marină Apostol Dobriceanu de la Stațiunea Navală Sulina[40]; urmau apoi cuvântările ocazionale, poeziile și cântecele elevilor având subiecte în legătură cu apele, iar programul se încheia cu defilarea ambarcațiunilor[41].

La 15 august, în ziua de *Sf. Maria*, conform tradiției, erau organizate *Serbările Marinei*; portul era frumos împodobit prin grija primăriei, iar navele arborau marele pavoaz; serbările erau deschise de slujba religioasă de pomenire a tuturor eroilor Marinei noastre, fără deosebire de grad, oficiată de preoții bisericilor ortodoxe din oraș pe un șlep port-tun al Marinei Regale Române; la finalul slujbei, urma momentul emoționant al scufundării în apele Dunării, care curgeau cu viteză spre Mare, a unei ancore-cruce făcută din flori din Deltă, în timp ce preoții și corul bisericii ortodoxe intonau „veșnica pomenire"; în continuare, președintele Ligii ținea o cuvântare ocazională, în care erau enumerate și inițiativele Ligii, iar după-amiază, începeau concursurile nautice pe Dunăre: întreceri de lotci, curse de înot, sărituri în Dunăre, lupta pe școndrul uns pentru luarea purcelului, prinderea de rațe pe Dunăre și alte jocuri marinărești, urmărite cu interes de public, de pe șlepul port-tun și de pe pontonul de acostare al vapoarelor de pasageri ale Navigației Fluviale Române (N.F.R.), din dreptul Primăriei[42].

În fine, potrivit programului vizitei canonice, plecarea spre Insula Șerpilor se va face de dimineața, pe o mare destul de liniștită,

cu o pilotină pusă la dispoziție de C.E.D. Participant la deplasare, protoiereul Maraloi consemna faptul că în tot timpul călătoriei se putea citi pe chipul P.S. Sale o mulțumire sufletească la care contribuia de bună seamă și amintirea călătoriei pe mare, către *Locurile Sfinte*, întreprinsă în primăvara anului trecut împreună cu episcopul Gherontie al Tomisului; călătoria s-a făcut cu vaporul de pasageri și poștă „Regele Carol I" al Serviciului Maritim Român, care efectua pe vremea aceea curse regulate din portul Constanța către această destinație, iar în timpul ședерii la Ierusalim, cei doi arhierei au oficiat slujba religioasă de Paști la Patriarhia ortodoxă de acolo[43]. Se vede că amintirile călătoriei erau încă vii în sufletul și mintea chiriarhului, căci la un an distanță, cu ocazia vizitei canonice în parohia Topolog (jud. Tulcea), duminică, 30 august 1936, la sfârșitul *Sf. Liturghii*, fiind însuflețit și mângâiat și de prezența mulțimii de credincioși care umpluse biserica, după spusele părintelui protoiereu Maraloi: „A dat tuturor sfaturi; bătrânilor, tinerilor, copiilor; îndeosebi copiilor să respecte pe bătrâni și tinerilor să asculte sfaturile lor. A mișcat puternic de tot povestirea călătoriei Prea Sfințitului la Locurile Sfinte. Descrierea Sfântului Mormânt și a tuturor locurilor pe unde a umblat domnul nostru Isus Cristos a captivat atât de mult, că dacă s-ar fi vorbit până seara, nu ar fi simțit nimeni nici o oboseală. Însuși Prea Sfințitul era așa de transportat, că noi ascultătorii îl simțeam cum cu mintea și gândul pășește încă pe locurile ce le-a călcat cu picioarele"[44].

După vreo trei ore de călătorie pe mare, se ajunge la Insula Șerpilor, după descrierea părintelui Maraloi, o stâncă de piatră ieșită din apele mării: „Aci blocuri de piatră, de mărimi colosale, în forme de cuburi, deslipite de insulă, de furia valurilor. Aci, epava unui vapor de mare, zdrobit de stânci, este mutată din loc în loc, de aceeași putere. Aci, din când în când, pescarii rătăciți pe mare găsesc un adăpost. Aci, un far luminos indică direcția vapoarelor. Aci, găsesc loc de odihnă și păsările călătoare în drumul lor"[45].

Conform celor scrise de profesorul Sever Tănăsescu, dirijorul corului bisericii *Sf. Nicolae* din Sulina, în articolul publicat în toamna acelui an, în revista Ligii Navale Române, debarcarea pe țărmul insulei fiind cam anevoiasă, episcopul Cosma este ajutat de comandorul Aurelian Păunescu, apoi convoiul va urca treptele abrupte săpate în stâncă, până pe platoul unde se afla ridicat mărețul far[46]. Colindând și cercetând insula în lung și lat, timp de mai multe ceasuri, P.S. Sa hotărăște ca în partea de răsărit a insulei, pe un loc neted, să fie ridicat un paraclis la care se va adăuga un schit călugăresc, care va servi și ca adăpost rătăciților pe mare, călătorilor obosiți sau naufragiaților.

În ziua următoare, duminică, 6 septembrie, s-a oficiat la biserica ortodoxă română *Sf. Nicolae* din Sulina cel mai somptuos serviciu divin din câte s-au pomenit, aceasta datorându-se în parte și corului bisericii, aflat sub conducerea maestrului Sever Tănăsescu, cor cu un trecut bogat și cu aprecieri unanime din partea publicului cunoscător: cântase în fața Regelui Carol cu ocazia vizitei din 24 mai 1932, cu ocazia inaugurării noului dig; în același an, la 2 octombrie, dăduse răspunsurile la slujba de sfințire a bisericii noi de la Celic Dere, primind cuvinte de laudă din partea înalților ierarhi care alături de episcopul Cosma slujiseră în sobor[47], iar cu ocazia Tedeumului de la 10 mai 1933, ministrul delegat al Franței la C.E.D., Marcel Rey, în numele tuturor miniștrilor prezenți[48], felicitase corul, spunând că „Un asemenea cor nu se găsește în marile Catedrale ale Apusului"[49].

La slujba din 6 septembrie 1936 a asistat multă lume distinsă, printre care și membri supleanți ai C.E.D., sosiți în acea zi cu vasul de inspecție „Carolus Primus", pentru a controla situația lucrărilor de îndiguire a canalului și modul de acomodare a personalului superior însărcinat cu conducerea diverselor servicii, urmând ca la mijlocul lunii octombrie să aibă loc la Galați sesiunea plenară de toamnă a C.E.D., la care se aștepta să se ia hotărâri importante cu privire la soarta Comisiunii[50]. Episcopul Cosma a vorbit credincioșilor în mod fermecător, după slujbă a răspuns tuturor prin numeroase vizite în oraș, seara, a avut loc o masă oficială la Cercul Marinei Regale, iar a doua zi a plecat cu același vapor, „Prince Ferdinand", spre Galați[51].

Se cuvine să menționăm rolul însemnat pe care l-a avut Comisiunea în viața localnicilor, căci aceasta, pe lângă modernizarea așezării prin introducerea canalizării și iluminatului electric, asigura unora locuri de muncă bine plătite, acorda nevoiașilor consultații medicale gratuite la spitalul propriu din Sulina, unde erau rezervate cinci paturi pentru aceștia și oferea anual sprijin material, combustibil și materiale de construcție școlilor și bisericilor din Deltă. De exemplu, în urma vizitei membrilor C.E.D. în județ, în primăvara anului 1936, s-au făcut următoarele donații:

câte 3 mii lei pentru parohiile Gorgova și Pr. Carol (azi Partizani), câte 4 mii lei pentru construirea școlii din Carmen Sylva (azi Crișan) și pentru cheltuielile școlii din satul Vulturu (comuna Pr. Carol), 5 mii lei pentru clopotul bisericii *Acoperământul Maicii Domnului* din Tulcea, din cartierul Comorofca, și 10 mii pentru maicile lipsite de mijloace de la mănăstirea Celic-Dere[52].

Vizita canonică în parohia Dunavățu de jos

În prima decadă a lunii octombrie, episcopul Cosma își va continua vizita canonică în județul Tulcea, oficiind câteva duminici la rând *Sf. Liturghie* în parohiile de la câmpie, după care, în ziua de 11 octombrie, va oficia *Sf. Liturghie* în parohia Dunavățu de Jos, deschizând biserica filială din Dunavățu de Sus (fig. 3)[53], după efectuarea unor reparații la turla-clopotniță, care fusese ridicată pe timpul episcopului Partenie, în anul 1896[54].

Drum lung și obositor, căci parohia se afla la 127 km de reședința episcopală din Galați, iar circulația cu automobilul în județ se făcea oarecum anevoie față de vremurile noastre când drumurile sunt asfaltate; mai întâi, trecerea Dunării cu bacul care asigura transportul de vehicule și pasageri, de la Vadul Rașcu (Galați), la I.C. Brătianu (fostul Azaclău), pe malul dobrogean; urma trecerea peste balta *Lățimii*, pe un pod de lemn lung de 499 metri, distrus în timpul războiului, care fusese în întregime refăcut de curând[55]; pe un drum județean aflat din primăvară în reparație, se continua ruta până la Garvăn, unde se intra pe șoseaua națională Măcin-Tulcea, drum mult mai bun, de macadam, iarde la Tulcea, traseul se continua pe drumul județean Tulcea-Mahmudia-Murighiol-Dunavăț, drum periculos mai cu seamă în porțiunea *Priporul Mahmudiei*, după Beștepe, pantă abruptă, greu de urcat după o ploaie torențială.

Parohia Dunavățu de Jos număra la vremea aceea 2.317 de suflete iar populația, în majoritate de origine ucraineană, în lipsa terenurilor bune pentru agricultură, se ocupa în principal cu pescuitul pe lacul Dranov, cerealele necesare gospodăriei fiind procurate de la cherhanale și din satele vecine Murighiol, Sarinasuf, Beibugeac (azi Plopu); câțiva săteni, urmași ai mocanilor stabiliți aici după 1880, se ocupau cu creșterea vitelor, pe care le țineau la câșlele din baltă, sau pe dealurile stâncoase din jurul comunei[56].

Biserica din Dunavățu de sus (1967)

În lipsă de preoți de mir, dar mai cu seamă din cauza izolării și a condițiilor grele de trai, din anul 1916 și până în anul 1930, când a fost hirotonit pe seama acestei parohii un tânăr seminarist, localnicii fuseseră slujiți cu cele religioase de către părintele din Sarinasuf, comună situată la 18 km distanță, sau de către monahii de la mănăstirile Saon și Cocoșu. La vremea vizitei canonice, aici slujea pr. Gheorghe Stan, absolvent al Seminarului din Galați, hirotonit preot pe seama acestei parohii în vara anului 1932[57]; de la venirea sa, rezidise casa parohială care era acum cea mai frumoasă din sat și în condiții bune de locuit, colectase banii necesari pentru reparația bisericii filiale, mijlocise la C.E.D. returnarea la atelierele din Sulina a celor două clopote mari de la filială, plantase cele două cimitire cu pomi de jur împrejur[58], iar pentru instrucția și educația morală a enoriașilor, pusese bazele Școlii de catehizare[59].

Aici ca pretutindeni, episcopul Cosma va binecuvânta poporul, va da sfaturi și îndrumări și va vorbi despre îndreptarea calendarului; parohia fiind izolată de lume, în vecinătatea Deltei, și fără post de jandarmi, cel mai apropiat fiind la Murighiol (5 km), exista posibilitatea ca vreunul dintre călugării caterisiți, apărători ai stilului vechi, să treacă pe aici și să găsească adăpost la săteni; în plus, parohienii

pescuind prin baltă, la mare distanță de sat, ar fi putut intra lesne în contact cu tot felul de „rătăciți", lăsându-se ademeniți de vorbele lor.

În ședințele din toamna aceea, *Sf. Sinod* avea să constate că toate dificultățile legate de respectarea calendarului îndreptat au fost create mai cu seamă de acești călugări caterisiți, care, prin grija chiriarhilor, urmau să fie închinoviați în mănăstiri și readuși prin cele mai bune mijloace la adevărata credință[60].

Vizita canonică în parohia Chilia Veche

În fine, în ziua de 8 noiembrie, de *Sf. Voievozi*, hramul vechii biserici din Chilia Veche, potrivit dorinței enoriașilor și a comitetului de construcție, episcopul Cosma va participa la sfințirea noii biserici din acea localitate. După mai bine de 10 ani secetoși, care au pârjolit întreaga regiune, sătenii se bucurau, în fine, de o recoltă de grâu și orz foarte bună și de porumb mulțumitoare, fapt care înviorase și viața comercială a porturilor dunărene. Toamna anului 1936 avea să fie frumoasă, până târziu în luna noiembrie, cu ploi și burnițe mai mult în timpul nopții și dimineții, cu vânt potrivit și cu temperaturi ridicate în timpul zilei. De câteva zile însă, se lăsase o ceață de nepătruns de-a lungul Dunării, care avea să împiedice circulația vapoarelor de pasageri ale N.F.R.-ului, cursele de zi, și mai ales ale curselor de noapte ale S.R.D.-ului, care aveau să ajungă la destinație cu mari întârzieri față de orarul stabilit; de pildă, în ziua de duminică, 8 noiembrie, sosirea la Chilia Nouă a vasului S.R.D. „Ismail", care venea de la Galați, a întârziat circa 5 ore[61]. După noul mers al vapoarelor N.F.R., valabil de la 4 octombrie, plecarea din Galați către Vâlcov era la ora 8.30, iar sosirea la Chilia Veche la 17.25, adică după aproape 9 ore de mers, iar la întoarcere, plecarea din Chilia Veche era la 5.25 și sosirea la Galați la 16.25, adică după 11 ore de mers, în cel mai bun caz[62]. În aceste condiții avea să se desfășoare călătoria chiriarhului cu vaporul pe Dunăre, de la Galați la Chilia Veche, cale de 137 km.

Sfințirea bisericii era un eveniment important, mult așteptat de comunitate, căci piatra fundamentală a măreției construcții, din zid, cu trei turle, fusese pusă în urmă cu aproape 40 de ani, la 28 septembrie 1897, pe timpul când localitatea avea aspirații de comună urbană; după 10 ani de la punerea temeliei, constructorii reușiseră să termine doar cele două turle din față,în rest zidăria fiind ridicată până la streașină, absida altarului fiind acoperită parțial cu șarpantă iar proscomidia și diaconiconul învelite cu tablă; în anii care au urmat, din cauza marilor greutăți care apăsau pe umerii sătenilor, nu s-a putut strânge suma mare de bani necesară terminării construcției, fapt pentru care lucrările au stagnat până cu câțiva ani în urmă, când, aflându-se tot într-o vizită canonică în Deltă, episcopul Cosma va contribui din caseta personală, cu suma de 10 mii de lei, încurajând prin acest frumos gest arhieresc întreaga comunitate, care va aduna mai apoi câteva sute de mii de lei, desăvârșind astfel lucrarea; de menționat faptul că până cu un an înaintea sfințirii, serviciul divin a fost oficiat în vechea bisericuță din lemn care rămăsese în interiorul noii construcții; la data sfințirii, catapeteasma care fusese încredințată spre execuție pictorului Victor Agapiescu din București era terminată, icoanele erau așezate fiecare la locul lor, iar pereții interiori erau vopsiți și pregătiți pentru pictură[63].

Conform raportului părintelui protoiereu Maraloi, seara s-a oficiat serviciul vecerniei, iar a două zi, duminică, *Sf. Liturghie*; luând parte mult popor venit cu bărcile și cu vapoarele din Delta Dunării, din orașul Chilia Nouă și satele învecinate din sudul Basarabiei, căci o asemenea slujbă arhierească nu se văzuse prin acele locuri, la sfârșitul *Sf. Liturghii* episcopul Cosma va ține o cuvântare prin care va da credincioșilor sfaturile necesare, mai cu seamă în acele vremuri tulburi, evidențiind în cuvântare rolul Bisericii în viața neamului românesc și descriind în „cuvinte impresionante luptele fratricide din acele țări, unde o parte din popor s-a îndepărtat de Sf. biserică"[64].

Știrile din ziare despre războiul civil din Spania, unde se făcea mare vărsare de sânge și se comiteau atâtea sacrilegii, precum și știrile despre pregătirile de război ale unor state, strecurase îngrijorare în inimile multor creștini. Cu câteva zile înainte, la Galați, cu prilejul adunării preoților din județul Covurlui, referindu-se la situația acelor vremuri în care lumea întreagă își ieșise din făgașurile ei și căuta un punct de orientare, episcopul Cosma avea să sublinieze rolul covârșitor al Bisericii naționale care întindea „mâna prietenoasă și învățătura mântuitoare, tuturor fiilor ei, chemându-i la o nouă viață".[65]

Aceasta avea să fie ultima întâlnire a episcopului Cosma cu fiii săi duhovnicești din parohiile Deltei; în numai câțiva ani de zile, nori plumburii aveau să-ntunece fața Pământului, iar viața fiecărui om avea să fie încercată de nenorocirile unui nou război mondial.

THE CANONICAL VISIT OF BISHOP COSMA OF THE LOWER DANUBE OF THE PARISHES FROM DANUBE DELTA AREA IN 1936

In the autumn of 1936, Bishop Cosma of the Lower Danube made a canonical visit in some of the parishes from the Danube Delta area in order to get to know the relationships from this far area of the bishopric and the general state of mind of his spiritual sons. This article highlights documents from the local archive and press, exposes precious information about the terms in which the visit was made, the Bishop's greeting ceremony, the general status of the parishes and their parishioners and the advises that the Bishop gave to his parishioners. Also, our research helps us to better understand the specificity of this area, such as, the terms for circulations, the climate, the distance between settlements, the demographic size of the parishes and the ethnic structure of the community.

Keywords: canonical visits, bishop Cosma Petrovici, the Lower Danube Diocese, Dobroja churches, local history..

NOTE

1 Institutul de Istorie ecleziastică „Nicolae Bocșan" al Universității „Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca.

2 Pornind cu căruțele din Sulina și îndreptându-se către Vâlcov, episcopul Cosma a vizitat parohiile C.A. Rosetti, Letea, Periprava, după care a vizitat biserica ortodoxă și cherhanalele din Vâlcov și biserica ortodoxă din orașul Chilia Nouă, de unde a luat vaporul S.R.D. „Ismail" spre Galați, v. *Vestitorul,* Anul I, nr. 7, 1 octombrie 1926.

3 *Vestitorul,* Anul II, nr. 2, 1 mai 1927.

4 Parohiile din Deltă: Sulina, Chilia Veche, Caraorman, Carmen Sylva (azi Crișan), Letea, C.A. Rosetti, Lascăr Catargiu (azi Plauru), Cetalchioi, Regele Carol (azi Tudor Vladimirescu), Pr. Carol (azi Partizani), Sf. Gheorghe; parohiile de la câmpie: Mahmudia, Agighiol, Beștepe, Domnița Maria (azi Nufăru), Dunavățu de Jos, Murighiol, Sarighiol de Vale (azi Valea Nucarilor), Sarinasuf, Sabangia.

5 AET, dosar nr. 94, Fond *Parohia Sfinții Împărați Tulcea*, Adresă Episcopie nr. 495/13 februarie 1928.

6 *Vestitorul*, Anul VII, nr. 5, mai 1931.

7 Econ. Dumitru Țară (n. 1905 – d. 1978), licențiat în teologie al Facultății din Cernăuți (1932), paroh al parohiei *Schimbarea la Față* din Tulcea, numit protoiereu provizoriu al județului în locul econ. O. Maraloi, care demisionase la 15 noiembrie 1933.

8 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresă Episcopie nr. 923/1 martie 1935.

9 Sursa: *De la Dunăre la Mare. Mărturii istorice și monumente de artă creștină*, Editura Arhiepiecopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați,1977, p. 208.

10 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

11 C.E.D., instituția internațională care avea drept scop asigurarea liberei navigații pe Dunărea maritimă, de la Sulina la Brăila, reglementarea regimului navigației pe fluviu, aplicarea prevederile respectivelor regulamente, precum și a taxelor aferente navigației pe Dunăre.

12 La Sulina, pe vremea aceea, la sărbătoarea de 10 Mai, era obiceiul ca în fața bisericii *Sf. Nicolae* să se așeze pe jos un covor de „stuf și rogoz verde și proaspăt, care umplea văzduhul cu aromele neuitate ale bălților", și peste care urmau să defileze elevii școlilor din oraș, cele două companii de marinari și grăniceri, și premilitarii, v. Zaharia Potârniche, *Amintiri din Europolis*, Editura Istros, Brăila, 2015, p. 374.

13 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

14 Christofor-Dan Samsonic, *Europolis*, în „Viața Adevărată", Anul I, nr. 3, 1 august 1934.

15 *Marea Neagră*, Anul X, nr. 54, 28 ianuarie 1932.

16 Orașul avea 5 străzi paralele, în lungul Dunării, pe malul drept al fluviului, strada întâia mărginind cheiul, strada a cincea fiind vecină spre sud cu bălțile, iar perpendicular pe aceste străzi, alte 10 străzi, de câte 40-50 metri, „pustii, triste și sărace, cu case de lemn, vopsite în culori mohorâte, ca să nu se murdărească de fumul vapoarelor". v. Grigore Cotlaru, *Sulina*, în „Revista Vremii", nr. 5, 25 noiembrie 1934, pp. 6-9.

17 *Albina*, Anul XIV, 14 noiembrie 1910, pp. 187-188.

18 AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Apel subscripție.

19 Cu o zi înainte, la Tulcea, Regele a vizitat Monumentul Independenței de pe Colnicul Horei aflat în reconstrucție și s-a interesat de lucrările de apărare din vremea războiului, apoi a vizitat cazarma Regimentului 33 Infanterie și fosta tabără a regimentului distrusă de inamic. v. *Cuvântul Liber*, Anul II, nr. 12, 31 mai 1932.

20 AET, dosar nr. 64, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 449/26 mai 1932.

21 *Vestitorul*, Anul IV, nr. 12, decembrie 1929.

22 *România de la Mare*, Anul I, nr. 50, 5 noiembrie 1934.

23 În toamna anului 1936, episcopul Cosma avea să decidă înființarea în fiecare parohie a unei asociații de caritate creștină, care să se ocupe cu ajutorarea nevoiașilor și cu găsirea de lucru pentru șomeri. v. *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5562, 16 septembrie 1936.

24 AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Proces Verbal din 5 februarie 1936.

25 Simion Vârgolici, pr., *Dare de seamă cu privire la activitarea Consiliului Parohial al parohiei Bisericii Catedrale Sf. Nicolae din orașul Sulina, între anii 1930-1937*, Tipografia George Jorică, Galați,1937, pp. 3-7.

26 Vasile Pantazzi, comandant al canonierei „Oltul" (1895-1899), al monitorului „Lascăr Catargiu" (1913) și al crucișătorului „Elisabeta" (1913-1916), șef de stat major al Diviziei de Dunăre și comandant al Diviziei de Mare (1920-1930), contraamiral. v. *Dicționar enciclopedic de marină*, coord. comandor (r) Anton Bejan, Editura Semne, București, 2010, p. 579.

27 *Monitorul Oficial* nr. 39, 23 mai 1912, p. 1936.

28 La 1 aprilie 1935, la Sf. Gheorghe, erau următoarele barcazuri folosite la transportul peștelui: *Elena* (5,5 t), proprietari Ioan și Vasile Sarandi și *Sf. Gheorghe* (14,9 t) și *Sf. Nicolae* (41,7 t), proprietar N. Constantin, v. *Lista de vasele marinei comerciale române aflate înscrise la data de 1 aprilie 1935*, Editura Lupta, București, 1935, pp. 134-143.

29 AET, dosar nr. 400, Fond *Parohie Sf. Gheorghe*, Cerere nr. 3190/27 iulie 1935.

30 În problema hirotonirii de preoți fără salarii, în toamna 1936, *Sf. Sinod* va hotărî ca solicitările să fie înaintate spre aprobare *Sinodului Permanent*, parohiile urmând să respecte anumite condiții, respectiv cel puțin 200 de familii la sate și 400 de familii la oraș, casă parohială și sesie parohială, v. *BOR*, Anul LIV, 1936, Supliment Partea oficială, pp. 65-66.

31 AET, dosar nr. 400, Fond *Parohie Sf. Gheorghe*, Adresa nr. 41/10 noiembrie 1936.

32 *Ibidem*, Proces Verbal din 23 mai 1936.

33 *Ibidem*, Adresa nr. 6/18 ianuarie 1935.

34 *Buletinul Oficial al județului Tulcea*, Anul XIII, nr. 211, 25 mai 1935.

35 V. Meruțiu, *O excursie în Delta Dunării. Dare de seamă*, Instistutul de Arte Grafice „Ardealul", Cluj, 1926, pp. 25-26.

36 AET, dosar nr. 424, Fond *Parohia Sulina*, Adresa nr.14/31 martie 1936.

37 *Ibidem*, Adresa Episcopie nr. 3035/23 mai 1936.

38 *Dare de seamă asupra activității Secțiunii Sulina a Ligii Navale Române în cursul anului 1936*, Tipografia Cultura, București, pp. 3-7.

39 Sulina devenind stațiune balneo-climaterică în vara 1927, plaja era frecventată pentru băi de soare și mare, atât de localnici cât și de turiști; cu toate că plaja era adăpostită de valuri prin diguri, anual se înregistrau înecuri.

40 *Dare de seamă asupra activității Secțiunii Sulina a Ligii Navale Române în cursul anului 1937*, Tipografia Cultura, București, 1938, p. 13.

41 *Marea Noastră*, Anul VI, nr. 7-8, iulie-august 1937, p. 154; *idem*, Anul VII, nr. 7-8, iulie-august 1938, p. 286.

42 *Revista Ligii Navale Române*, Anul V, nr. 9, septembrie 1936, pp. 164-165.

43 *Dobrogea Jună*, Anul XXXI, nr. 92, 16 aprilie 1935.

44 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

45 *Ibidem*.

46 Sever Tănăsescu, *Insula Șerpilor*, în „Revista Ligii Navale Române", Anul V, nr. 10, octombrie 1936, pp. 185-186.

47 La slujba sfințirii de la Celic au mai participat: mitropolitul Gurie al Basarabiei, episcopii Ghenadie Niculescu al Buzăului, fost protoiereu al Tulcii (1904-1910) și Grigorie Comșa al Aradului, și arhiereii Tit Simedrea, vicarul Sf. Patriarhii și Grigorie Leu, vicarul Sf. Mitropolii a Moldovei, v.*Vestitorul*, Anul VIII, nr. 10, octombrie 1932.

48 Miniștrii sosiți la Sulina verificau proiectele tehnice elaborate de inginerii consultanți în vederea ameliorării ieșirii în mare a vaselor de tonaj, v. *Vocea Galaților*, Anul XVI, nr. 4555, 10 mai 1933.

49 Simion Vârgolici, pr., *op.cit*., p. 7.

50 *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5553,
5 septembrie 1936.

51 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr.1296/20 noiembrie 1936.

52 *Lupta*, Anul XXVI, nr. 34, 4 iulie 1936.

53 Sursa: AET, *Istoricul bisericii din Dunavățu de Sus* (1936).

54 AET, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*, Adresa nr. 1296/20 noiembrie 1936.

55 *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5407, 12 martie 1936.

56 Pentru 1927, 20 de localnici printre care unii cu numele de familie Sibișanu, Mocanu, Stâneață, Crăcană, Bâzgan, încheiau învoieli agricole pentru pășunat, majoritatea cu câte 3 ha, v. Arhiva Națională Secția Județenă Tulcea, Fond *Primăria Dunavățu dejos*, dosar nr. 1/1926, f. 26.

57 *Vestitorul*, Anul VIII, nr. 7, iulie 1932.

58 În vara 1923, cele două învățătoare din Dunavățu de Jos mergeau cu elevii în cimitir și curățau toate mormintele și sădeau flori, faptă pioasă demnă de a fi publicată, v. *Curierul Tulcei*, Anul II, Nr. 46, 25 iunie 1923.

59 AET, dosar nr. 392, Fond *Parohie Dunavățu de Jos*, Date pentru Anuar (1936).

60 *Dimineața*, Anul 32, nr. 10705, 1 octombrie 1936.

61 *Idem*, Anul 32, nr. 10738, 13 noiembrie 1936.

62 *Vocea Galaților*, Anul XIX, nr. 5575, 1 octombrie 1936.

63 AET, dosar nr. 429, Fond *Parohie Chilia Veche*, Adresa nr. 1/4 ianuarie 1933 și Adresă Protoierie nr. 1023/15 octombrie 1936.

64 *Idem*, dosar nr. 65, Fond *Protoierie*,
Adresa nr.1296/20 noiembrie 1936.

65 *Acțiunea*, Anul VII, nr. 1918, 26 octombrie 1938.

Casa memorială

Casa memorială Arhimandrit Dr. Chesarie Gheorghescu (1929 – 2017) de la Mănăstirea Dintr-un Lemn

Monahia
MIRIAM CĂRĂMIDARU[1]

Preacuviosul Părinte Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu, teolog erudit, mărturisitor și luptător împotriva comunismului, a fost și va rămâne o personalitate marcantă a Bisericii Ortodoxe Române[2].

Deși face parte din generația marilor cuvioși părinți contemporani, cum ar fi: P. Cuv. Părinte Arhim. Ilie Cleopa, P. Cuv. Părinte Arhim. Petroniu Tănase, P. Cuv. Părinte Arhim. Arsenie Papacioc, P. Cuv. Părinte Arhim. Justin Pârvu și chiar P. Cuv. Părinte Arsenie Boca ș.a., opinia publică nu știe prea multe despre viața P. Cuv. Părinte Chesarie, născut la 12 martie 1929, pe meleagurile moldovene – Vaslui și intrat în Mănăstirea Cozia – Vâlcea, în anul 1915, la vârsta de 16 ani.

Absolvind cu succes Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț, în anul 1955 intră la Institutul Teologic din București, iar peste un an (1956) este trimis de venerabilul Patriarh Justinian Marina la Academia Teologică de la Moscova, unde, în 1960, devine licențiat în teologie, prezentând la Moscova – Zagorsk teza în limba rusă, la Catedra de Teologie Fundamentală și Apologetică.

La terminarea studiilor, cu rezultate excepționale, animat de sentimentul național, nemulțumit de măsurile luate de regimul comunist împotriva Bisericii și a monahismului românesc prin Decretul 410 din 1959, înainte de a reveni în țară, a ales un alt traseu spre Occident (Paris, Roma, Praga și Atena), pentru a aduce la cunoștință atrocitățile care se petreceau în România.

Întors la București, a fost urmărit, apoi arestat de organele Securității și condamnat la 10 ani, plus 7 pentru „trădare de patrie" și deținerea de „literatură interzisă", fiind supus supliciului în mai multe închisori din țară: Uranus, Jilava, Dej, Gherla etc.

După eliberarea din închisoare a dorit, cum era și firesc, să se întoarcă la Mănăstirea Cozia, însă nu a fost primit de autorități pe motiv că Sfântul lăcaș, monument istoric, era vizitată de turiști români și străini, iar P. Cuv. Părinte Chesarie era considerat o persoană periculoasă.

În 1965 merge cu domiciliu forțat la Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde a fost tot timpul urmărit și marginalizat. Aici, a găsit o atmosferă dezolantă, descurajatoare, maici date afară prin Decretul 410, zidurile din fața bisericii de piatră se prăbușeau, iar casa în care a fost primit era veche, tenebroasă, cu obloane la geamuri și la uși.

Între anii 1972 și 1977 a fost numit profesor de Dogmatică și Studiu Biblic la Seminarul Teologic Special de la Curtea de Argeș, apoi exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureștilor (1977–1988). La 8 noiembrie 1973 a fost ridicat la rangul de arhimandrit.

Tot în această perioadă urmează cursurile de doctorat la Institutul Teologic din București, iar la 30 iunie 1980 a obținut titlul de Doctor în teologie, susținând teza de doctorat *Învățătura Ortodoxă despre Iconomia Dumnezeiască și Iconomia Bisericească*. Și-a întregit opera cu lucrări de teologie, de istorie ș.a.

În anul 1988 este înlăturat din funcția de exarh de către Securitate, fiind trimis din nou la Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde avea domiciliu permanent. Acceptă funcția de „stareț" la Mănăstirea Curtea de Argeș, unde Î.P.S. Părinte Arhiepiscop Calinic Argeșeanul, atunci Episcop Vicar de Râmnicu Vâlcea, l-a protejat în mod creștinesc și părintesc.

În anul 1994 se retrage definitiv la Mănăstirea Dintr-un Lemn, continuând să slujească cu aceeași dăruire și să scrie. La 14 iunie 2017, P. Cuv. Părinte Chesarie a trecut la cele veșnice în chilia sa din Mănăstirea Dintr-un Lemn, iar pe 17 iunie a fost înmormântat cu cinste de către Î.P.S. Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, înconjurat de un sobor de preoți, foști ucenici și de întreaga obște monahală.

Pentru viața pilduitoare, evlavia sa călugărească, integritatea și curajul de mărturisire a dreptei credințe în perioada cruntă a sistemului comunist, după trecerea la cele veșnice, Î.P.S. Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului, a făcut posibilă și redescoperirea marii personalități a P. Cuv. Părinte Chesarie Gheorghescu.

Chilia

În acest sens, un moment deosebit de important l-a constituit inițiativa și purtarea de grijă de a renova și de a transforma casa în care a locuit P. Cuv. Părinte Chesarie, *în casă memorială* pentru a se păstra în timp memoria celui care a viețuit în ea, în semn de cinstire și prețuire. Aduc mulțumiri Înaltpreasfințitului Părinte Varsanufie care a propus și a sprijinit realizarea proiectului.

Casa memorială *Arhimandrit Dr. Chesarie Gheorghescu*, în fond o casă modestă, cu eleganță rustică, a fost construită după anul 1900 din cărămidă și tencuială în cel mai autentic stil românesc, cu prispă, cerdac și patru încăperi, de două maici provenite din familii înstărite, care au folosit-o până au trecut la cele veșnice. Apoi, casa a funcționat ca infirmerie pentru măicuțele bolnave.

Din anul 1965, în această casă a locuit timp de 42 de ani (1965-2017) P. Cuv. Părinte Arhimandrit Chesarie, iar după trecerea Părintelui la Domnul, a fost restaurată și amenajată. Ea a fost amenajată ca un mic muzeu, cu mult gust, talent și har de P.C. Părinte Nicolae Bădărău de la Biserica Sf. Cuvioasă Parascheva din Vaslui, nepotul Părintelui Chesarie, și de semnatara acestui material.

Organizarea spațiului a urmărit două aspecte: unul memorial și altul duhovnicesc, care a caracterizat personalitatea plurivalentă a P. Cuv. Părinte Chesarie.

Pe peretele din fața casei memoriale, între cele două ferestre dreptunghiulare, a fost amplasat un tablou cu chipul P. Cuv. Părinte Chesarie, lucrat la Iași din infuzie de sticlă, cu cheltuiala P.C. Părinte Nicolae Bădărău și o pisanie din marmură cu textul:

AD MEMORIAM

În această casă a locuit între anii 1965-2017 Arhim. Dr. Chesarie Gheorghescu – Exarh al mănăstirilor. Fost deținut politic.
Casa a fost restaurată și amenajată în timpul stăreției P.C. Emanuela Oprea, în anul 2018, cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Î.P.S. Varsanufie, Arhiepiscopul Râmnicului.
Așezatu-s-a această placă astăzi, 9 iunie 2018.
Slavă lui Dumnezeu pentru toate!

Rotind privirea prin cerdac, peste crestele pădurilor din jurul ei, acoperite de nuanțe cu totul diafane, prin frunzișul copacilor răsfirați în largul livezii, ne întoarcem și intrăm în interiorul „casei memoriale", unde sunt prezentate într-o atmosferă ce degajă calm și liniște exponate care reflectă momente din viața și activitatea P. Cuv. Părinte Chesarie.

În prima încăpere – chilia Părintelui, se află patul de fier la căpătâiul căruia este un raft cu multe cărți, cuierul în care atârnă haine călugărești (rasa, dulama, vesta, mătănii), fotografii înrămate, diplome cu care Părintele a fost onorat pentru activitatea cărturărească, biroul de scris unde, printre altele, se pot vedea cu ușurință Biblia, ochelarii, ceasul de mână, perforatorul, mașina de scris, care toate par că îl așteaptă.

În chilie există o vitrină în care sunt expuse documente originale: carnetul de student, diploma de licență de la Moscova, biletul de eliberare din închisoare, cartea de muncă, carnetul de membru al Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, legitimația de călugăr, precum și anumite obiecte personale: un ceas de mână dăruit de actualul Patriarh al Georgiei III al II-lea, coleg și bun prieten al Părintelui, un album cu vederi de la Moscova, două carnețele cu însemnări personale din perioada exarhatului, etc.

În colțul chiliei, spre Răsărit, se află un analog pe suportul căruia sunt așezate două icoane, prima cu Mântuitorul, pictată pe lemn, iar cea de-a doua este o icoană litografie de dimensiuni mari cu Maica Domnului de la Sfântul Munte Athos.

La ieșirea din chilie, brusc, vizitatorul remarcă un text înrămat din Dostoievski, scris de mâna Părintelui în anul 2002, în care cu certitudine se regăsea: *„Zâmbetul celor ce suferă este mai dureros decât lacrimile celor care plâng*".

În cea de-a doua cameră, în bibliotecă, pe rafturi sunt expuse o parte din cărțile Părintelui: de teologie, volume deosebite ale Sfinților Părinți, dicționare, manuale de filosofie, istorie etc. Încă din timpul vieții, P. Cuv. Părinte Chesarie, neștiind ce se va întâmpla după trecerea la cele veșnice, a oferit Bibliotecii Sfântului Sinod de la Mănăstirea Antim – București, la Mănăstirea Toplița – județul Harghita și la Seminarul Sf. Filofteia din Brănești (Mănăstirea Pasărea) mai multe cărți.

Lângă rafturile cu cărțile păstrate se află un analog pe care este așezat un Liturghier din 1956, dăruit Părintelui Chesarie cu dedicație scrisă pe prima pagină de către Patriarhul Justinian Marina. Pe suporturile analogului pot fi văzute mai multe volume cu fotografii extrem de interesante ce cuprind imagini inedite cu mari personalități ale Bisericii Ortodoxe: patriarhi, mitropoliți, episcopi, profesori, colegi din perioada studiilor etc., atât din țară, cât și din străinătate.

Deasupra analogului, pe perete, este fotografia înrămată cu Patriarhul Justinian și un tablou pictat pe pânză cu chipul P. Cuv. Părinte Chesarie, când era începător în Mănăstirea Cozia.

În jurul încăperii sunt vitrine în care sunt expuse cărțile pe care Părintele a reușit să le publice în ultima perioadă a vieții; veșmintele cu care a slujit mult timp aduse de la Ierusalim în 1982; crucea și mătăniile de la călugărie (1949); o sfântă cruce sculptată în lemn (1972); Crucea Patriarhală, două cruci metalice primite în dar, în 1981, cu ocazia unei vizite făcute la Locurile Sfinte – Ierusalim, una de la actualul Vicar Patriarhal, Ieronim Sinaitul, atunci Superior al Așezământului românesc din Ierusalim, iar cealaltă de la Mitropolitul Isihios de la Patriarhia Greacă – Ierusalim, și alte lucruri personale.

Printre bunurile expuse în bibliotecă se numără și un tablou valoros de dimensiunea 1,20 metri înălțime, 1,02 metri lățime, pictat pe pânză în 1986, cu chipul P. Cuv. Părinte Chesarie, realizat de renumitul pictor Traian Lefter.

Lângă tablou sunt așezate fotografii înrămate cu familia Părintelui: bunicul, tatăl, fratele și sora (cu mama și ceilalți frați, din păcate, nu se mai păstrează nicio fotografie, era în perioada războiului, o perioadă grea in viața oamenilor și a poporului român). Pe jos sunt covoare țărănești lucrate cu mult drag de mâinile femeilor vrednice ale neamului românesc.

La ieșirea din bibliotecă, în mod simbolic, primim binecuvântarea arhierească a Î.P.S. Varsanufie, ce se află într-un tablou înrămat frumos, „CTITORUL" acestei case memoriale, iar sub tablou se află o fotografie înrămată cu P.C. Părinte Nicolae Bădărău; fără contribuția P.C. Sale nu s-ar fi reușit amenajarea casei memoriale atât de bine.

Ieșirea din cele două încăperi ale casei se face pe un hol unde se află o măsuță ce sprijină o carte de impresii și un tablou-goblen cu chipul P. Cuv. Părinte Chesarie, lucrat de doamna profesor Elena Duluman din Vaslui, în memoria Părintelui. Deasupra măsuței atârnă ceasul cu pendulă oprit la ora la care Părintele a plecat din această lume în împărăția lui Dumnezeu.

Toate materialele expuse în casa memorială relevă activitatea Părintelui Chesarie ca monah, teolog și cărturar și creează o imagine de ansamblu a trăirii duhovnicești, ilustrând fidel atmosfera vieții monahale. Simplitatea și acuratețea spațiului interior dau vizitatorului, pentru câteva clipe, sentimentul că Părintele este plecat undeva și se bucură de prilejul oferit de a dialoga cu mărturiile.

Casa memorială *Arhimandrit Dr. Chesarie Gheorghescu* conturează dimensiunea uneia dintre marile personalități autentice ale Bisericii Ortodoxe Românești din a doua jumătate a secolului XX și începutul secolului XXI, care a slujit și a creat o operă valoroasă, duhovnicească și dogmatică la Mănăstirea Dintr-un Lemn.

THE MEMORIAL HOUSE OF PRIEST CHESARIE GHEORGHESCU, PH.D. (1929–2017) FROM DINTR-UN LEMN MONASTERY

The article presents information about the life of priest Chesarie Gheorghescu and about the memorial house which was established after he passed away in 2017.

Keywords: Chesarie Gheorghescu, patriarch Justinian Marina, Cozia Monastery, Dintr-un Lemn Monastery, Romanian Orthodox Church.

NOTE

1 Mănăstirea Dintr-un Lemn.

2 Pentru viața Părintelui vezi: Monahia Miriam Cărămidaru *In Memoriam Părintele Arhimandrit Chesarie Gheorghescu (1929-2017)*, în „Misiunea", Anul V, nr. 1 (5), 2018, pp. 263-272.

Maica Paisia

Maica Stareță Arhimandrită Paisia Vasilescu (14 noiembrie 1880 – 23 noiembrie 1973) – 45 de ani dăruiți Mănăstirii Dintr-un Lemn

Rasofora
TECLA FUIOAGĂ[1]

De-a lungul secolelor Maica Domnului, Ocârmuitoarea acestei Sfinte Mănăstiri, și-a ales oameni de jertfă cărora le-a încredințat misiunea sfântă de a preface acest *„colțișor de Rai"* într-o ofrandă curată, de bună-mireasmă, înălțată către Dumnezeu. Stareții sunt cei hărăziți de Dumnezeu și de Maica Domnului cu har și cu putere de sus pentru a-și pune inima pe Altarul jertfei, prefăcând-o în flacără nestinsă și de-a pururea veghetoare.
Cu o astfel de lucrare tainică și sfântă a fost investită și Maica Stareță Paisia Vasilescu care, timp de 45 de ani, a condus obștea Mănăstirii Dintr-un Lemn.

Pe numele său de mireană, Olimpia Vasilescu, s-a născut în județul Bacău, la 14 octombrie 1880. A urmat școala elementară în comuna natală și un liceu de fete, unde și-a însușit limba franceză. S-a căsătorit cu preotul Constantin Vasilescu. Mariajul nu a durat mult, preotul s-a îmbolnăvit grav și a decedat.

Încă din anul 1905 începe să frecventeze mănăstirea, având aici două mătuși monahii, care au susținut-o la studii. După moartea soțului, se decide să se retragă la mănăstire, unde a fost călugărită la 29 iunie 1916, primind numele de *Paisia* în timpul maicii stareță Teoctista Bădescu, episcop fiind Preasfințitul Sofronie Vulpescu.

La 15 august 1916, maica Paisia Vasilescu pleacă pe front cu încă 9 maici, fiind înrolată în Crucea Roșie. Au făcut cursuri în acest sens la Spitalul militar 33-34 din Râmnicu Vâlcea, condus de Grigore Odobescu. Însoțește spitalul la Galați și Dorohoi, unde întâlnesc o situație foarte grea cu clădirea unde au fost cazate, îmbolnăvindu-se de plămâni și suferind tot restul vieții.

În anul 1918 se reîntoarce la mănăstire, având acte de apreciere de la Dr. Grigore Odobescu și de la Dr. Krețulescu, medic șef la Spitalul din Dorohoi.

Maica Paisia a fost numită Stareță a Sfintei Mănăstiri Dintr-un Lemn, în anul 1922, de către Prea Sfințitul Iosif Gafton, începând cea mai îndelungată și prosperă stăreție din istoria mănăstirii, care s-a întins pe o perioadă de 45 de ani, cum am menționat mai sus.

Pricepută și harnică, nu a dat somn ochilor săi și nici genelor sale dormitare. A fost în anii încercărilor ca un străjer vigilent, o luptătoare, stăpână peste casa sa, care se chema Dintr-un Lemn.

În calitate de Stareță ea a învățat și a povățuit maicile cu înțelepciune, descoperindu-le puterea poruncilor Lui Dumnezeu și împărtășindu-le înțelegerea sfintei ascultări din învățăturile Sfinților Părinți. Și-a îndeplinit ascultarea de Stareță cu multă răbdare, cu înțelepciune și cu spirit de sacrificiu față de obștea-i încredințată.

Călăuzită și inspirată de Maica Domnului – Ocrotitoarea acestui sfânt locaș, maica Paisia a dus „lupta cea bună", făcându-se „tuturor toate", întru slava Lui Dumnezeu.

Maica Paisia s-a străduit cu timp și fără timp să refacă, să consolideze, să restaureze și să întrețină această așezare monastică cu biserică, dependințe, resurse pentru *existența* acesteia, dar mai ales pentru personalul monahal. Dar a acordat o atenție specială nu doar lucrării administrative a mănăstirilor. S-a îngrijit cu dragoste și de *biserica* din sufletul monahiilor. A stăruit pentru instituirea în mănăstire a unei discipline constructive în ceea ce privește viața de obște, pravila, programul liturgic, spovedania, împărtășania.

Tenacitatea și pragmatismul maicii Paisia au determinat-o să stăruiască constant, poate de multe ori insistent, pentru reparația și întreținerea mănăstirii, în general. Aceasta întrucât a înțeles în profunzime că viața duhovnicească și culturală din mănăstire nu poate fi susținută dacă nu deține o bază materială necesară pentru continuarea misiunii de binefacere atât spirituală cât și materială. A fost marea ei bătălie, dar și victorie. A apelat la Casa Regală, Guvern, până și la autoritățile locale pe care nu le-a slăbit cu atenționări și solicitări constant.[2]

Nu trebuie uitată stăruința pe care maica Paisia a arătat-o pentru redobândirea proprietăților mănăstirești și lupta pentru supraviețuire. Acest act nu trebuie privit doar din punct de vedere juridic și economic, ci și ca unul care aduce o reparație morală față de abuzurile la care a fost supusă vechea vatră monahală, precum și un act de cinstire adus ctitorilor și donatorilor, care, iubind podoaba Casei lui Dumnezeu, au înzestrat mănăstirea cu multe danii, ajutându-o astfel să-și susțină existența, precum și activitatea filantropică.

Pășea întotdeauna frumos și impunător, oglindind pe chipu-i senin strălucirea unei comori de mare preț – înțelepciunea pe care Dumnezeu i-a dăruit-o. Era un suflet de o profundă delicatețe, blândețe și evlavie. Maica Paisia Vasilescu a rămas în amintirea tuturor ca o maică cu rară mărinimie sufletească și mare disponibilitate pentru ajutorarea semenilor, cu multă dăruire și atenție, având calități sufletești alese și numeroase, pentru care a fost iubită și respectată. O misionară, o ctitoră, o neobosită lucrătoare în via Domnului.

A lucrat, a zidit, a reparat biserică, chilii, gospodării anexe. Zile și nopți de neodihnă, intervenții la autorități, insistență, chibzuință, umilințe, așteptări, reveniri, tăcere, toate au găsit în maica Paisia o luptătoare până la capăt, coborâtă parcă dintr-o altă lume. Așa a fost toată viața sa, până în ziua când suferința și boala au împresurat-o.

A ridicat de multe ori glasul, a folosit și toiagul de stareță, a mustrat sau a îndemnat cu blândețe și cu asprime, deopotrivă. Dumnezeu, în marea sa milostivire i-a dăruit ani mulți, care s-au oprit la numărul 93.

Misiunea sa din timpul în care a păstorit Mănăstirea Dintr-un Lemn rămâne una dintre cele mai strălucitoare și rodnice din istoria acestui sfânt așezământ.

Importante lucrări de restaurare au avut loc mai ales între anii 1938 și 1940, sub cârmuirea maicii starețe Paisia Vasilescu. La această dată *s-a reînnoit ctitoria voievodală de la Dintr-un Lemn, cu chiliile și așezările ei gospodărești*.... De fapt animatorul și organizatorul acestor eforturi de consolidare și de restaurare a întregului ansamblu de la voievodala ctitorie istorică de la Dintr-un Lemn a fost marele patriot și cetățean generalul colonel Paul Teodorescu, fost ministru al Aerului și Marinei (+17 ianuarie 1981), care este înmormântat la *„umbra bisericuței Dintr-un Lemn, unde au avut loc funerarii naționale slujitoare ale acestui sfânt altar de închinare Domnului"*.

Având în vedere cele prezentate mai sus, Mănăstirea Dintr-un Lemn este considerată a fi ocrotitoarea aviatorilor și a marinarilor din țara noastră. Istoria acestei legături speciale începe în anul 1938 (din cele relatate mai sus), când mănăstirea se afla într-o stare avansată de degradare, mai ales Biserica și Palatul brâncovenesc.

Ministerul Aerului și Marinei, în frunte cu generalul Paul Teodorescu,

Stareța Paisia Vasilescu și elevele mănăstirii

a luat inițiativa restaurării așezământului monahal de la Dintr-un Lemn. Timp de doi ani, pe cheltuiala Ministerului, ansamblul monahal a fost restaurat, reîntregit cu noi spații și modernizat ansamblul monahal și de atunci, în semn de cinstire a marelui gest făcut de militarii români, Mănăstirea Dintr-un Lemn a devenit în mod simbolic și Altar de închinare pentru aviatori și marinari, locul lor sfânt de reculegere, ocrotitoarea lor spirituală.

Una dintre plăcile memoriale din curtea sfântului locaș amintesc vizitatorilor de legătura eternă existentă de aproape opt decenii dintre militarii aviatori și marinari români și Mănăstirea Dintr-un Lemn: *„Așezatu-s-a aceste inscripții comemorative, ofrandă neînfricaților cutezători ai aviației române..."*. Ca semn de mulțumire pentru mărinimosul gest, ministrului de atunci – Paul Teodorescu – i s-a pregătit un loc de veci în cimitirul mănăstirii, unde acum doarme somnul de veci sub pavăza și lumina iubitoare a Maicii Domnului.

Darurile și calitățile de excepție ale celor doi, unul din „armata" Duhului – Maica Stareță Paisia Vasilescu – și altul din „armata" de luptă pentru apărarea țării – General Paul Teodorescu -, doi oameni aparent diferiți, dar uniți prin evlavia și dragostea comună pentru slava Domnului și a Bisericii Sale.

Toate acestea se înscriu în inspirata și neobosita trudă cu care maica Paisia Vasilescu a făcut ca acest sfânt locaș de neîncetată rugăciune să devină o adevărată fereastră către cer, icoană de slujire duhovnicească dar și filantropică, după porunca Domnului.

În preajma tuturor sărbătorilor religioase importante, slujitori ai Forțelor Aeriene și ai Forțelor Navale Române vin aici și se închină la Icoana Făcătoare de minuni a Maicii Domnului și de fiecare dată își aduc prinosul la bunul și liniștitul mers al mănăstirii. Aici, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, unde este singurul loc din țară închinat în mod special aviatorilor și marinarilor, eroi ai aerului și apelor sunt purtați în toate rugăciunile măicuțelor, înspre slava lor de peste veacuri.

Luând în considerare importanța națională a ultimei ofrande, de valoare seculară, a lucrărilor din 1938–1940 închinate altarului Mănăstirii Dintr-un Lemn, prin care s-a readus la viață întreaga ctitorie străveche, Arhipăstorul de atunci al acestor istorice locașuri străbune de pe meleagurile oltene, consemna în Cartea de Aur a sfântului locaș de pe Valea Otăsăului următoarele binecuvântări:

Sfințitu-s-au lucrările de reînnoire și înfrumusețare ale acestui frumos și istoric locaș monahicesc azi, la 1 ale lunii octombrie, anul mântuirii 1942. Și s-au sfințit cu slujbă arhierească în sobor mare de preoți și diaconi, de față fiind trimișii de mare cinste ai Ministerului Aerului și Marinei, Domnul Comandant General Paul Teodorescu – ctitorul.

Remarcând calități numeroase, statornicia și comportamentul jertfelnic ale maicii Paisia, fericitul întru pomenire Episcop Iosif Gafton i-a oferit crucea de arhimandrită, ca semn de prețuire și de apreciere pentru slujirea sa îndelungată.

Grija permanentă pe care a purtat-o pentru Sfânta Mănăstire datorită misiunii încredințate i-a șubrezit treptat sănătatea, fapt ce a determinat-o ca în anul 1967 să se retragă de la conducerea sfintei mănăstiri. Însă Maica Stareță stavroforă Paisia a rămas în continuare foarte atentă la bunul mers al mănăstirii, punându-și tot sufletul la sprijinirea noii conduceri. De altfel, ca semn de profund respect, la 31 ianuarie 1966 s-a propus, după cum s-a hotărât într-o adunare a întregii obște, Preasfințitului Gafton, *în unanimitate de păreri și cu delegații Sf. Episcopii, propunem ca stareța spirituală (proinstareță) să rămână și pe mai departe P.C. sa Monahia Paisia Vasilescu și să-și păstreze strana stărețească și pomenirea la Sf. Slujbe*.[3]

După ani de muncă și grijă deosebită pentru monumentele Sfintei mănăstiri, a fost pensionată la 1 martie 1967, dată la care i s-a suspendat plata pensiei pe motiv că nu a depus adeverință că locuiește în afara mănăstirii. Pentru regimul comunist era o simplă funcționară care nu mai avea voie să viețuiască la Mănăstirea Dintr-un Lemn. La vârsta de 87 de ani, trebuia să părăsească mănăstirea căreia i-a dedicat întreaga ființă, pricepere și devotament, împreună cu principala ei colaboratoare, monahia Zenaida Mărculescu. Episcopia a intervenit la autorități, solicitându-se să li se aprobe celor două

Starețele Epiharia Diaconeasa
și Paisia Vasilescu

maici să-și trăiască ultimele zile în sfânta mănăstire cu păstrarea dreptului de pensie. Nu s-a aprobat. S-a căutat o altă soluție și astfel cele două maici au fost nevoite să încheie un contract de închiriere a unei camere în comuna Frâncești, act formal, dar numai așa autoritățile au trecut cu vederea faptul că stareța Paisia Vasilescu și monahia Zenaida Mărculescu trăiau la mănăstire.

Avem convingerea că numele și faptele i-au fost trecute în „Cartea Vieții" din împărăția Cerurilor de către împăratul întru slava Căruia și-a închinat întreaga-i viață.

Știind că sufletul nostru este duh și, prin urmare viața noastră monahală nu este trupească, ci duhovnicească, avem încredințarea că Maica Paisia și după moarte comunică duhovnicește cu obștea-i mult iubită, veghind de-a pururea la cârmuirea ei. Aceasta întrucât iubirea nu moare niciodată, ci intră în veșnicie, se adâncește și devine mai pătrunzătoare, mai luminoasă.

Toți cei care am cunoscut-o pe Maica Paisia, cugetând profund la pilda vieții ei, rugăm pe Maica Domnului să ne învrednicească să aducem roade prin sămânța duhovnicească semănată în sufletul nostru.

Redăm în continuare un fragment din descrierea făcută de Cella Delavrancea mănăstirii ca oglindă a sufletului Maicii Stareță Paisia Vasilescu: *În valea îngustă liniștea este adâncă. Torentul curmă drumul dintr-o mușcătură. Două turle privesc pe deasupra vechiului zid, care se scorojește în umbră.*

Nu se poate pătrunde decât pe jos, pentru că doar pasul omenesc nu tulbură amorțirea micii mănăstiri. Un car plin cu fân s-a oprit chiar în dreptul porții. Ce pustiu în tinda bisericii! Până și rândunelele și-au părăsit cuiburile țesute pe sub poarta mare. Peri bătrâni se întind, mai subțiratici decât sihaștrii. O cupolă pur bizantină deschide a doua incintă. Mușcatele ne întâmpină cu izbucniri de bucurie din înălțimea unui cerdac atât de perfect proporționat, încât îți dă iluzia că se leagănă în blândețea verii. Zidul îngrădește pătratul chiliilor, iar „cella" este chiar biserica.

Fântână, grădinițe înflorite, brad întunecos, felinar strâmb și toaca vestind slujbele, nimic nu lipsește în deplina liniște a ritualului ortodox. Dealul se închide în cercul de tăcere vrăjită a acestui colț de lume în care dorm veacurile – veacurile de demult – pentru că minunata icoană făcătoare de minuni, Sfânta Fecioară cu Iisus, datează, zice-se, din secolul al IV-lea. A fost zugrăvită în Grecia, la mănăstirea lui Theotocos. Purtată peste mări și țări, până a se așeza în secolul al XVI-lea într-o vale ascunsă din județul Vâlcea, ea răspândea o putere spirituală care înviora pe disperați și ajuta în moarte pe credincioși.

Legendele mătăsoase o înfășoară. Se spune că a fost ascunsă de o domniță într-un copac, că a văzut-o în vis un cioban, și,

într-adevăr, cu toate că pare o minune, pe dealul care coboară până la biserică sunt și azi trei stejari imenși, dintre care unul se trage din cel care a adăpostit în inima scoarței lui icoana sfântă. Este cel mai falnic dintre copacii aceștia – adevărat monument al naturii. Își întinde brațe tentaculare, coborând până la zidul incintei. Trunchiul este o înaltă columnă, frunzișul atinge zorile și noaptea ramurile au mlădierea cerului. Sus, pe deal, alți stejari maiestuoși ocrotesc o bisericuță de lemn acoperită cu șiță, justificând prin volumul ei minuscul legenda Mănăstirii Dintr-un Lemn.

De pe culmea dealului, valea se topește în albastrul serii, care întunecă stejarii imenși și dă o tresărire albă crucilor micului cimitir, între crăci, mai lucesc crucile aurii ale bisericii de jos, care reține ultimele raze ale apusului.

Coborâm spre arhondaric, unde ne așteaptă pe ceardacul mare maica stareță. Fața ei fină are paloarea unui pergament. Fără a se văieta, poartă grija unei mănăstiri, glorioasă în trecut, și care acum își destăinuie cu demnitate mizeria. Ne arată crăpăturile zidului care stă să se prăbușească, și bolțile frumoase desprinse pe jumătate din cauza puhoiului de ape din deal, neîndiguite; apoi ne duce la biserica mare, unde un zugrav trimis de Nicolae Iorga spală pictura de pe pereții înnegriți de fum. Acum începe să se vadă, și zăresc Adormirea Maicii Domnului *din începutul secolului al XVII-lea, vioi colorată, și un grup expresiv de apostoli în jurul meditației lui Cristos. Maica Paisia, stareța, ne povestește truda ei pentru a stăvili distrugerea întregului locaș, amenințat din toate părțile. Este pătrunsă de misiunea ei, și în trupu-i atât de fragil vibrează o neobosită voință. Oare glasul ei rugător va fi auzit, găsi-va această mică și armonioasă mănăstire un protector, altceva decât tutelarul ei stejar, ca să-și întărească fundațiile și să păstreze în jurul icoanei inelul ei de albă tăcere?*

Să credem în minuni, ca să se îndeplinească.[4]

La cimitir, printre candele nestinse, maica Paisia ne vorbește că moartea este doar o trecere, ca o zi de Paști, o călătorie din vremelnicie în veșnicie.

REVEREND MOTHER PAISIA VASILESCU (NOVEMBER 14, 1880-NOVEMBER 23, 1973) – 45 YEARS DEDICATED TO DINTR-UN LEMN MONASTERY

The article represents a portrait of Reverend Mother Paisia Vasilescu, being offered information regarding her activity dedicated to Dintr-un Lemn Monastery and about her collaboration with General Paul Teodorescu.

Keywords: Paisia Vasilescu, Dintr-un Lemn Monastery, General Paul Teodorescu, First World War, Cella Delavrancea.

NOTE

1 Mănăstirea dintr-un Lemn.

2 Vezi Rasofora Tecla Fuioagă, Rasofora Ecaterina Fermeșanu, *Din tezaurul documentar al Mănăstirii Dintr-un Lemn*, în „Misiunea", Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu", Anul V, nr. 1, 2018, pp. 103-106.

3 Arhiva Episcopiei Râmnicului, Fond Monahi, dosar Epiharia Diaconeasa (nenumerotat).

4 Apud Cella Delavrancea, *Dintr-un secol de viață*, ediție îngrijită și alcătuită, studiu introductiv, note, comentarii, repere istorico-literare, bibliografie de Valeriu Răpeanu, 1987, Editura Eminescu, București, pp. 124-125.

Desene realizate de inginerul Johann Weiss

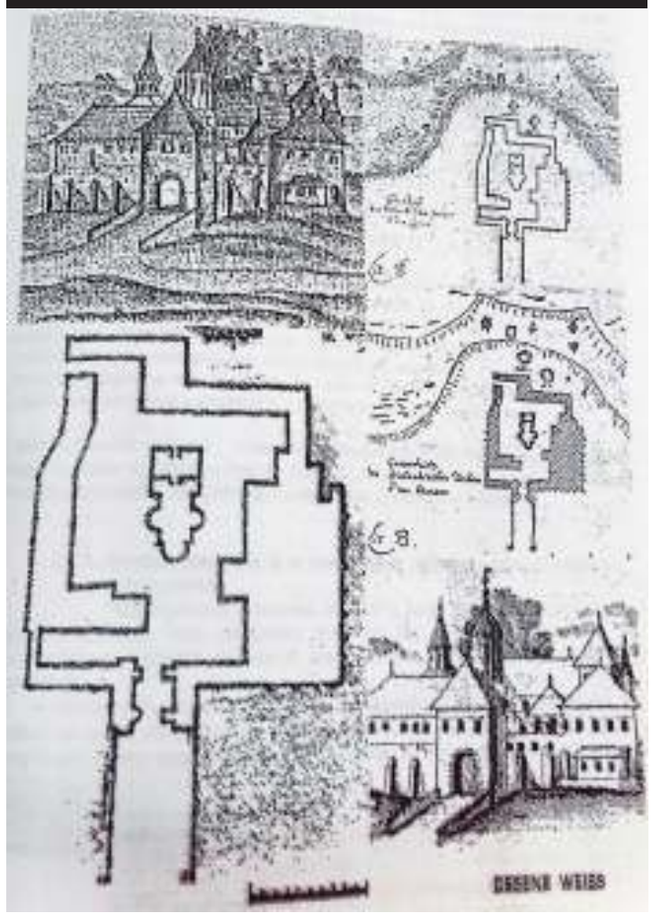

Arhitecta Anca Brătuleanu despre Stăreția Mănăstirii Dintr-un Lemn

Dr. LUMINIȚA GIURGIU

Anca Brătuleanu – istoric și arhitect

Anca Brătuleanu s-a născut la 30 aprilie 1949. Este absolventă, din anul 1973, al Institutului de Arhitectură „Ion Mincu" din București și, din anul 1992, doctor în științe al aceleiași instituții, cu tema *Contribuții la cunoașterea arhitecturii reședințelor domnești și boierești din Valahia secolelor XVII și VIII*.

Este profesor-arhitect în cadrul Departamentului de Istoria și Teoria Arhitecturii și Conservarea Patrimoniului „Sanda Voiculescu" al Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu".

Cu numeroase stagii de pregătire în străinătate și membră a prestigioase instituții de cercetare și conservare a patrimoniului arhitectural, pentru activitatea academică, lucrările publicate, cercetările științifice a fost nominalizată și premiată cu importante distincții.

Este un reputat cercetător, autor de studii, cu o vastă experiență în domeniul cercetării și protecției patrimoniului, inițiind, în anul 2008, proiectul „Monumente Uitate".

Este președinte de onoare al Asociației Arché.

Demersuri recente privind restaurarea Stăreției

Stăreția Mănăstirii Dintr-un Lemn a intrat în atenția specialiștilor, încă din anul 1956, din cauza stării precare a construcției, afectată de o umiditate ridicată. Anul 1992 reprezintă debutul unor lucrări de consolidare a construcției, de eradicare a umidității din ziduri și de drenaj a apelor. În același timp, experții au constatat grave deficiențe, ceea ce a făcut ca echipei de constructori să se alăture și specialiști restauratori. Aceștia au întocmit un releveu științific care a cuprins intervențiile asupra edificiului și un studiu istoric-arhitectural bazat pe releveul amintit și pe sondaje arheologice, pentru ca, în final, proiectul să fie întocmit de „AXEL IMPECO" SRL din București.

În noiembrie 1994, arhitecta Anca Brătuleanu a întocmit *Mănăstirea dintr-un Lemn – Stăreția. Studiu istoric-arhitectural*, document pe care-l redăm în integralitate, așa cum l-am regăsit în fondurile de arhivă deținute de Institutul Național al Patrimoniului. Considerăm acest studiu ca fiind o importantă contribuție la cunoașterea istoriei acestui locaș de cult. Într-un mod sintetic ne sunt prezentate etapele evoluției arhitecturale, cu principalele elemente care au făcut ca ansamblul să aibă înfățișarea de acum, lansând, în același timp, și provocări pentru ulterioare investigații istorice și arheologice.

***

Preambul

Deschiderea în anul 1992 a șantierului de consolidare și restaurare a Stăreției de la Mănăstirea Dintr-un Lemn – impusă de starea extrem de precară a structurii de rezistență a construcției – a condus la posibilitatea efectuării unei cercetări sistematice a construcției și a terenului. Astfel, s-au realizat sondaje, studii geo, măsurători detaliate, sondaje ale picturii murale, care au condus la întocmirea unui releveu de o deosebită detaliere.

Pe baza informațiilor astfel obținute, corelate cu datele de natură istorică și cu documentația existentă până la această dată, s-a realizat de asemenea prezentul studiu istoric-arhitectural, instrument indispensabil alegerii și fundamentării soluțiilor de restaurarea adecvate.

Conform tradiției, prima construcție a Mănăstirii Dintr-un Lemn pare a fi fost o biserică, ridicată din lemnul unui singur stejar pentru a adăposti o icoană făcătoare de minuni [Legenda este relatată în marea majoritate a scrierilor despre mănăstire la care se va face referire în text. Vezi și Nicolae Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din România, I, Țara Românească*, vol. I, 1970]. Păstrată până astăzi, icoana este datată de specialiști ca fiind pictată în a doua jumătate a veacului al XVI-lea [Radu Crețeanu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, București, 1966, pp. 25-26]. Această perioadă poate fi socotită aceea a începuturilor mănăstirii, chiar dacă în acel timp ea pare a fi fost o înjghebare modestă în jurul micii bisericuțe de lemn în care era păstrată icoana. Cât despre amplasamentul bisericii inițiale, el poate să fi fost același cu amplasamentul actualei biserici de lemn care datează din 1814 [Se știe, în general, că o refacere de biserică poate însemna o construcție pe același amplasament. Vezi și Paul de Alep, *Călătoria Patriarhului Macarie în Țările Române*, în *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, București, 1976, p. 189. În privința bisericuței actuale, vezi V. V. Vasiliu, *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, Râmnicu Vâlcea, 1934].

Ceva mai jos, aproape de malul Otăsăului, se află construcțiile de zid ale mănăstirii, ansamblu arhitectonic de dimensiuni mari, realizat în mai multe etape. Raportat la acestea din urmă, lucrarea de față încearcă să pună în evidență transformările pe care le-a suferit Stăreția.

1. Date istorice – perioada 1635-1715

Contrar celor afirmate în pisania bisericii [Pisania bisericii, rescrisă de către Ștefan Cantacuzino la 1715, îl menționează – probabil din motive politice – pe Matei Basarab drept prim ctitor al mănăstirii. Deși preluată de către mare parte a autorilor, informația este contrazisă de documentatul studiu al lui Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, pp. 9-12; *Idem*, în „Mitropolia Olteniei" (MO), 1966, nr. 7-8, pp. 645-651], primele zidiri se datorează lui Preda Brâncoveanu – rudă a lui Matei Basarab și bunic al viitorului domnitor Constantin Brâncoveanu – care ridică aici, la 1635, „Mănăstire mare de piatră... cu biserică minunată" [Paul de Alep, *Op. Cit.*, în MO, 1966, nr. 7-8, pp. 645-651]. În același timp, el dăruiește mănăstirii „sate și rumâni și vii" din veniturile cărora trebuia să se întrețină sfântul locaș, precum și obiecte de cult [Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, în MO, 1966, nr. 7-8, pp. 645-651]. În 1684, domnitorul Șerban Cantacuzino (1678–1688), adaugă bisericii un pridvor, îi reface ancadramentele ferestrelor și o pardosește cu lespezi de piatră [D. Bălașa, *Pomelnicul Sfintei Mănăstiri Dintr-un Lemn*, în

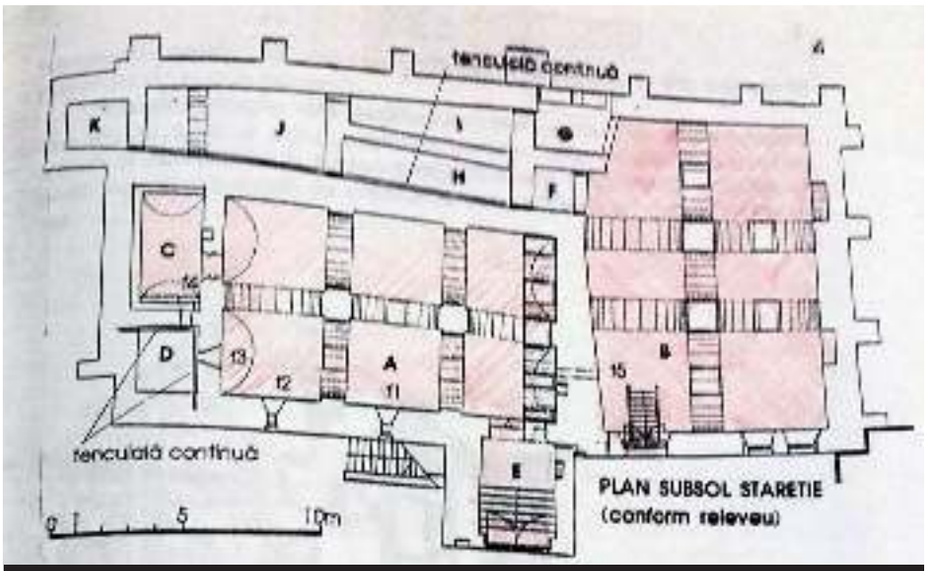

Planul subsolului Stăreției

MO, 1966, nr. 1-3, pp. 126-129, V. Brătulescu, *Zugravul Constantinos*, în MO, 1961, nr. 10-12, p. 691; mai înainte, la 1680, Șerban Cantacuzino făcuse danii mănăstirii, vezi, N. Iorga, *Documente ale familiei Cantacuzino*, București, 1902].

Danii importante de obiecte de cult face mănăstirii și Constantin Brâncoveanu în timpul domniei sale [N. Iorga, *Arginturile lui Constantin Brâncoveanu*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice" (BCMI), VII, 1914, pp. 97-110; tot Brâncoveanu întărește mănăstirii o slobozenie la 1689, „fiind această sfântă mănăstire înălțată din temelia ei de răposatul moșul domniei mele Preda vornicul...", Radu Crețeanu, *Mănăstirea...*, p. 12 și este trecut în raportul lui Weiss ca unul dintre domnitorii care au înzestrat mănăstirea prin danii și privilegii; domnitorul face popas la mănăstire în câteva rânduri, vezi *Cronicari munteni*, București, 1961, II, p. 73 și Emil Vîrtosu, *Foletul Novel*, București, 1942, p. 173, *Însemnările de taină ale lui Constantin Vodă Brâncoveanu*].

Una dintre cele mai importante intervenții este cea a lui Ștefan Cantacuzino, în timpul scurtei sale domnii (1714–1716). El ridică bisericii o turlă peste pronaos, o repictează și îi împodobește intrarea cu un bogat portal „făcându-se și case și chilii dimprejurul ei, cum se vede..., săvârșind la l(eat) 7223 (1715) mes(ița) [N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I, București, 1905, pp. 181-182; Veniamin Nicolae, *Ctitoriile lui Matei Basarab*, București, 1982, p. 164].

Ocupația austriacă a Olteniei (1718-1739) găsește mănăstirea în bună stare. Datând din această epocă, este probabil ca descrierile și desenele inginerului Johann Weiss [Al. Vasilescu, în „Arhivele Olteniei" (AO), 1928, pp. 254-255; vezi și *loc. cit.*, reproducerea raportului lui Weiss (în limba germană) și a desenelor însoțitoare; Mihai Popescu, *Oltenia în timpul stăpânirii austriece, 1718-1731*, BCMI, XIX, 1926, p. 102, arată că desenele datează din perioada 1728-1731. Informațiile date de Weiss sunt edificatoare și în privința datării primelor construcții de zid, din vremea lui Preda Brâncoveanu – anul 1635, indicat în raport, confirmând ipotezele bazate pe alte surse, vezi Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, ca și în privința domnitorilor care au făcut danii și au dat privilegii mănăstirii până la 1731 – sunt enumerați Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino, Nicolae și Ioan Mavrocordat, vezi N. Dobrescu, *Istoria bisericii române din Oltenia, în timpul ocupațiunii austriece (1716-1739)*, București, 1906, pp. 268-270] să redea caracteristicele arhitecturale ale ansamblului așa cum a fost el completat de către Ștefan VV.

2. Evidențierea etapelor de construcție ale ansamblului – perioada 1635-1715

Corelarea datelor istorice cu cele relevate de desenele de foarte bună calitate ale lui Weiss, cu cele obținute prin cercetarea ansamblului și a obiectelor arhitecturale ce îl compun (elemente ale amplasării, relevee, observații ale elementelor constructiv-decorative etc.), precum și compararea caracteristicilor tipologice și morfologice ale construcțiilor existente cu cele ale edificiilor similare din perioada cuprinsă între 1635 și 1715, oferă posibilitatea de avansare a unor ipoteze privind etapele de zidire ale mănăstirii în epoca la care ne referim.

Nivelul inferior al Stăreției are în compunere două pivnițe de dimensiuni relativ mari, una în partea de vest (A) și cealaltă în partea de est a construcției (B). Celelalte încăperi ce compun nivelul sunt de dimensiuni reduse. Dintre acestea, cele de pe latura de nord (notate cu F, G, H, I, J, K) nu au comunicare între ele, și – în momentul începerii cercetării – erau umplute cu pământ și resturi de zidărie. Tot necomunicantă cu spațiile adiacente este și încăperea D, către care se deschid doar două goluri de ferestre în pereții de nord și est.

2.1. Analiză – etapa Preda Brâncoveanu – 1635

2.1.1. În privința zonei de vest a subsolului (încăperile A și C), releveul și observațiile din teren evidențiază următoarele:

– accesul separat din exterior al pivniței mari A;

– tipul de zidărie observabil în interiorul pivniței mari A, realizat din cărămidă și piatră, diferențiind această încăpere de celelalte;

– absența oricărei comunicări cu alte spații ale nivelului, în afara unei singure încăperi C, de mici dimensiuni, aflată la limita de vest a construcției – probabil o anexă a pivniței mari;

– existența bolților în spațiile A și C, singurele astfel acoperite din cadrul nivelului inferior;

– prezența unui zid unic ce delimitează la nord încăperile A și C, absența oricărei deschideri (gol de ușă sau fereastră) în acest zid;

– existența unei singure deschideri – de foarte mică dimensiune, situată la o cotă mult mai mare decât celelalte deschideri ale subsolului – în zidul ce limitează la est pivnița mare A;

– existența câte unei străpungeri (goluri de fereastră) – F3 și F4 – în cele două porțiuni de zid din colțul de sud-vest al Stăreției, ca și prezența unei tencuieli continue la exterior acelorași ziduri;

– niciunul dintre zidurile perimetrale ale spațiilor A și C nu sunt țesute cu celelalte ziduri din subsol ce se alipesc lor;

– porțiunea zidului din fața de vest a Stăreției, notată cu Z, corespunzând pe verticală zidului de vest al încăperii C din subsol, este de o grosime apreciabilă (mult mai mare decât oricare dintre zidurile construcției) pe toată înălțimea sa (inclusiv în pod) și prezintă urme de deschideri, ulterior închise, la două niveluri situate la cote superioare cotei nivelului locuibil al Stăreției; deschiderea actuală care dă acces în nivelul locuibil este o evidentă intervenție din epoca modernă;

– această porțiune este desprinsă de celelalte porțiuni de zid ale fațadei și este singura zonă al cărui parament nu are caracteristicile paramentului general al construcției; în partea inferioară poate fi observată o zidărie de piatră, sugerând o etapă de construcție concomitentă cu cea a pivniței de vest.

Concluzie: **cele de mai sus sugerează că pivnița A și anexa ei C au fost zidite concomitent, într-o primă etapă a construcției. Este, de asemenea, de presupus că zidul de nord care le limitează era în același timp zidul exterior al incintei inițiale.**

Fațada laturii de vest sugerează existența unui posibil turn, comunicant cu restul construcției din prima perioadă prin intermediul unei încăperi ce se suprapunea peste spațiul din subsol.

2.1.2. Din punct de vedere **tipologic**, trebuie remarcat:

– rezolvarea planimetric-spațială și sistemul de boltire al pivniței mari A, utilizând o arcatură median-longitudinală și arce dublouri (arc în relief care dublează o boltă; grindă principală la un planșeu de lemn – n.n.) transversale pe care se sprijină două bolți semicilindrice longitudinale – se regăsește în numeroase exemple de construcții similare (stareții, case domnești și boierești din cadrul mănăstirilor sau case din cadrul unor ansambluri de curte) din perioada cuprinsă între sfârșitul veacului al XVI-lea și a doua jumătate a celui următor. Exemplele sunt numeroase și nu fac decât să confirme faptul că prima stărețe a mănăstirii a fost zidită înainte de epoca lui Ștefan Cantacuzino, epocă în care alte sisteme de boltire erau utilizate în cadrul ctitorilor domnești [Anca Brătuleanu, *Contribuții la cunoașterea arhitecturii reședințelor domnești și boierești din Valahia secolelor XVII și VIII*; teză de doctorat, 1992, pp. 13-20, planșele I-II].

Tot aici trebuie amintit faptul că programul unui ansamblu mănăstiresc răspundea în veacurile XVII și XVIII unor funcțiuni complexe.

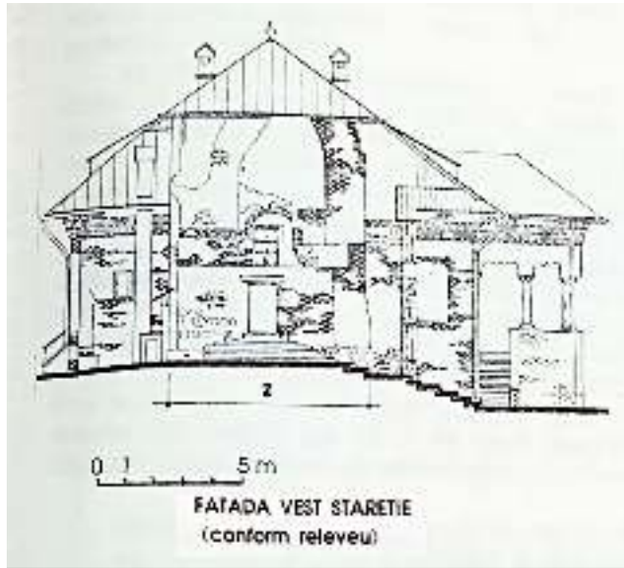

Fațada de vest a Stăreției

Mănăstirea era, întâi de toate, adăpostul unei obști monahale trăind după anumite reguli canonice. Deținătoare de întinse proprietăți și numeroase privilegii tipice caracterului seniorial-medieval pe care această instituție îl avea în epocă, ea îndeplinea, de asemenea, rolul de centru administrativ-gospodăresc al unei mari exploatări funciare. Aceste caracteristici, cărora li se adaugă funcțiunea defensivă pe care un asemenea ansamblu îl avea în epocă, se oglindesc în organizarea spațială a unei mănăstiri [*Ibidem*, pp. 7-12].

Un bot de deal sau o porțiune mai ridicată de teren, mărginită sau parțial înconjurată de cursul unei ape, aceasta este poziția aleasă cu predilecție pentru ansamblu monastic. Preluarea și folosirea accidentelor de teren pentru asigurarea unei apărări cât mai eficiente duce la realizarea unei incinte, adeseori de formă neregulată în plan. Chilii și casa stăreției sau casa domnească, cuhnia, trapeza se rânduiesc pe conturul zidului de incintă, orientându-se către spațiul interior pe care îl delimitează. Turnul de poartă, element-semnal, dar și punct de observație al unei întinse zone înconjurătoare, caracterizat prin înălțime, dar și prin masivitatea cerută de funcția sa defensivă, are și rol de clopotniță. Așezată în centrul incintei, dominantă atât prin funcțiune, cât și prin decorul bogat ce o îmbracă, biserica este, în același timp, elementul-simbol al întregii alcătuiri arhitecturale. Un paraclis destinat slujbelor de noapte sau celor de iarnă, încadrat adesea șirului de chilii, completează lista obiectelor arhitecturale ce compun ansamblul.

Concluzie: relaționând cele de mai sus cu datele istorice, putem afirma că prima construcție a Stăreției a fost zidită la 1635, niciunul dintre potențialii ctitori ulteriori (Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Ștefan Cantacuzino) nu a mai folosit sistemul de boltire al pivniței A, la niciuna dintre construcțiile ridicate de ei. Această primă construcție a Stăreției era o casă ridicată deasupra actualei pivnițe de vest și care se sprijinea la nord pe chiar zidul de incintă. Pe același zid, care este de presupus a fi înconjurat biserica, se mai sprijineau, probabil, și alte construcții alcătuitoare ale ansamblului mănăstiresc.

2.1.3. Desenele lui Weiss

[Trebuie menționată aici acuratețea și corectitudinea desenelor lui Weiss, ce au putut fi verificate în zone ale ansamblului care mai păstrează construcții ale epocii. Astfel încât informațiile oferite de aceste desene pot fi socotite mărturii sigure ale înfățișării ansamblului în deceniul al treilea al veacului XVIII] alcătuite în perioada 1728-1731, reprezintă ansamblul mănăstirii după intervenția lui Ștefan VV de la 1715. Cu toate acestea ele conțin elemente care, împreună cu datele de mai sus oferă informații asupra etapei inițiale a construcției Stăreției. Astfel, trebuie remarcată prezența, în planul al doilea al imaginii Stăreției, a unui turn de înălțime apreciabilă, încununat de o cruce.

2.2. Ipoteză asupra alcătuirii ansamblului zidit la 1635 de către Preda Brâncoveanu

Corelând toate elementele amintite mai sus, precum și concluziile ce se desprind din analiza lor, putem avansa următoarele:

Se poate presupune că primul ansamblu al mănăstirii avea o incintă de zid în care accesul se făcea pe latura de nord, pe sub un turn de poartă. Turnul, care în epoca lui Weiss pare să fi conținut un paraclis la unul dintre niveluri, putea avea această funcțiune încă de la începuturi. În acest caz primul nivel, mai înalt, ar fi fost cel al intrării; cel de-al doilea ar fi asigurat legătura turnului cu casa și ar fi putut adăposti paraclisul, iar cel de-al treilea ar fi avut funcțiunea de clopotniță. Alipită acestuia și zidului de incintă se afla o construcție de dimensiuni mici în plan, suprapusă anexei C a pivniței, care făcea legătura cu Stăreția. Spațiul locuibil al acesteia din urmă era organizat în conturul actual al pivniței A, alipit zidului de incintă. În centrul ansamblului se afla biserica. Este de

presupus că incinta mai conținea și alte construcții, poate chiar corpurile de chilii reprezentate de Weiss [...]

2.3. Analiză – etapa Ștefan Cantacuzino – 1715

În privința intervenției făcute de Șerban Cantacuzino, ea pare să se fi limitat doar la adăugarea pridvorului bisericii, ipoteză la care conduce absența unei etape intermediare între 1635 și 1715, care să fi putut fi observată în construcția Stăreției. Bazându-ne pe același raționament, credem că și Constantin Brâncoveanu n-a făcut decât să locuiască în vechea Stăreție făcută de bunicul său, în vizitele pe care le face în 1693, 1694 și 1695, și să contribuie prin danii și privilegii la bunăstarea sfântul așezământ.

„Trecând multă vreme", mănăstirea „început-a a să învechi și a se strica", stare în care o găsește Ștefan Cantacuzino Voievod. El aduce modificări importante bisericii, dar și întregului ansamblu și edificiului Stăreției.

2.3.1. Analiza releveului și a construcției Stăreției pune în evidență următoarele:

– continuitatea și țeserea zidurilor în toată zona de subsol care nu aparține etapei 1635, realizarea acestora din același tip de zidărie de cărămidă (cu excepția zonelor în care sunt evidente intervenții din epoca modernă);

– existența în subsol a unui spațiu de dimensiuni mari – în pivnița de est B – având doi stâlpi de zidărie pe linia mediană longitudinală, pe care se sprijină arce în plin cintru; aceste arce susțin timpane de zid peste care sunt așezate grinzile de lemn ale planșeului. Tot aici trebuie remarcată poziționarea arcelor transversale ale pivniței sub chiar zidurile nivelului superior;

– existența, pusă în evidență de cercetarea pardoselii și a pereților nivelului locuibil, ca și a podului și paramentului construcției, a unor urme ce permit reconstituirea planimetriei inițiale a acestui nivel, precum și locul și forma golurilor inițiale;

– existența în cadrul construcției inițiale a unui foișor (P01) și a unei loggii (P06);

– utilizarea unor bolți pentru acoperirea foișorului, a umblătorii (P17), urme ale unor acoperiri boltite în încăperea din colțul de nord-est a construcției (P12), ca și în alte două încăperi ale nivelului locuibil (P07 și coridorul alăturat); unitatea tratării paramentului pe fațadele de nord, est, sud și o parte a fațadei de vest; întreruperea acestei unități în zona turnului presupus a fi făcut parte din vechea construcție, aflat pe fațada de vest a construcției; delimitarea aceleași zone prin existența a două fisuri verticale, pe toată înălțimea fațadei; țeserea parțială a unora dintre contraforți cu zidurile pe care le sprijină.

Concluzie: cele observate dovedesc zidirea construcției Stăreției în conturul actual într-o singură etapă, care înglobează însă vechiul turn de intrare în incintă, precum și pivnița construcției inițiale; transformarea vechiului zid de incintă de pe laturile nord și est, de la nivelul inferior, în zid interior al construcției; la rândul ei, construcția nouă este limitată la nord și est de un nou zid de incintă, sprijinit cu contraforți. Extinderea clădirii noi către turn, „îmbrăcarea" acestuia pe latura de nord, dovedesc schimbarea funcțiunii inițiale, aceea de acces, a turnului.

2.3.2. Contextul istoric-arhitectural al epocii, tipologie.

Până la sfârșitul veacului al XVII-lea, determinantele unui ansamblu mănăstiresc par a fi fost, așa cum arătam, acelea strict funcționale: o transpunere arhitecturală sobră, adeseori modestă, a unei funcțiuni ca aceea de centru administrativ-gospodăresc al marelui domeniu mănăstiresc, cea religioasă, cea de adăpostire a obștii monahale, subordonate toate funcțiunii defensive. Biserica doar, adeseori amplă și bogat tratată, contrasta prin amplasare, dimensiuni, materiale și mijloace puse în operă, cu modestia simplificatoare a celorlalte construcții ce se alipeau zidului de incintă.

Spre deosebire de acestea, curtina ctitoriei începută în 1690 de către Brâncoveanu la Hurezi, închide între zidurile sale – ce singure păstrează, la exterior doar, imaginea unei construcții defensive – volume a căror organizare și tratare rezultă dintr-o nouă concepție arhitecturală, răspunzând cu preponderență funcțiunii de reprezentare. Eleganța, luxul strălucitor, fastul ambianței, bogăția decorului, ca și aplicarea unei concepții unitare conform căreia componente arhitecturale se supun unor reguli referitoare la ordine, simetrie, ritm, echilibru de mase – sunt toate comandate de această nouă funcțiune a programului de „mănăstire rezidențială" domnească, pe care îl îndeplinește ansamblul de la Hurezi.

Concluzie: Scurta domnie a lui Ștefan Cantacuzino se situează în chiar epoca în care „modelul Hurezi" făcea școală, reprezentând o sursă de inspirație pentru zidiri laice și mănăstirești. Alcătuirea

unora dintre zonele ansamblului Mănăstirii Dintr-un Lemn, purtând amprenta tiparului de la Hurezi, confirmă datarea la 1715 și autoratul lui Ștefan Cantacuzino nu numai în modificările, de altfel neîndoielnic, aduse bisericii.

Astfel, amplificarea vechii Stăreții, devenită probabil casă domnească, ridicarea unui nou turn de intrare pe latura de est – probabil și ea nou construită – a ansamblului și amplasarea lui în prelungirea axului longitudinal al bisericii pot fi atribuite lui Ștefan Cantacuzino.

Tot influenței arhitecturii brâncovenești, de dată aceasta a celei rezidențiale, pare să se datoreze și rezolvarea spațial-planimetrică a nivelului locuibil al Stăreției (casei domnești). Prezența foișorului de acces a cărui acoperire boltită este susținută de arce sprijinite pe coloane de piatră, prezența pe latura opusă a casei a unei loggii, a cărei deschidere este și ea susținută de arce și coloane, organizarea încăperilor în dublul tract, existența unor spații de degajare care permit utilizarea simultană a încăperilor principale, înglobarea în cadrul construcției a încăperii umblătoarei, sunt desigur inspirate de alcătuirea reședințelor lui Brâncoveanu; ca și înscrierea planului casei într-o formă regulată simplă, gruparea și ritmarea ferestrelor pe fațade, tratarea cornișei. Anumite componente morfologice aparținând neîndoielnic acestei etape, cum ar fi forma trilobată a arcelor foișorului, loggiei și a unora dintre golurile ușilor, tipul de boltire utilizat la acoperirea foișorului și a umblătorii – evidențiate de cercetarea arhitecturală – sunt elemente relativ târzii în raport cu modelele brâncovenești. Prezența lor certifică datarea construcției la 1715.

2.3.3. Desenele lui Weiss. Deosebit de elocvente pentru etapa 1715, pe care socotim că o reprezintă, desenele lui Weiss relevă următoarele:

– existența Stăreției în conturul actual;

– prezența foișorului, a turnului înglobat și a unui turn mai mic, probabil pâlnia unei cuhniei amplasate în colțul de nord-vest;

– prezența unui zid sprijinit de contraforți, limitând ansamblul pe latura de est, în continuarea zidului de est al Stăreției; el este întrerupt de prezența unui turn masiv de poartă amplasat aproximativ în axul longitudinal al bisericii. Dacă toate construcțiile par a fi în bună stare, partea acestui zid situată în stânga porții, pare să fi fost ruinată în zona superioară;

– prezența unor alte construcții, probabil chili, aflate în planuri mai depărtate în cadrul ansamblului.

2.2. Ipoteză asupra alcătuirii ansamblului în etapa Ștefan Cantacuzino – 1715

Chiar dacă Mănăstirea Dintr-un Lemn se leagă, după prima etapă de zidire, numele a doi domnitori premergători lui Ștefan Cantacuzino – Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu – reputați pentru a fi încurajat și patronat cultura și artele vremii, analiza arhitecturală nu lasă dubii în privința faptului că nu au existat etape intermediare ale construcției Stăreției între 1635 și 1715. Semnele de întrebare pe care le ridică anumite elemente ale construcției, precum și unele dintre observațiile făcute pe teren care nu-și găsesc explicații plauzibile trebuie puse pe seama numeroaselor transformări pe care edificiul le-a suportat de-a lungul timpului și asupra cărora nu avem informații suficiente.

Așa cum arată pisania, cel care găsește mănăstirea în stare proastă – stare datorată nu numai vechimii construcțiilor, certificate de textul de la 1715, ci și celor două cutremure puternice din anii 1681 și 1701 – și care aduce modificări importante ansamblului existent pare să fi fost Ștefan Cantacuzino. Desigur, timpul scurs între începutul domniei sale și data la care, conform pisaniei, voievodul încheie activitatea de construcție a Mănăstirii Dintr-un Lemn, este foarte scurt. Socotim totuși că, pentru epocă și pentru un ctitor de talia și puterea economică a lui Ștefan Cantacuzino, era posibilă finanțarea și funcționarea simultană, pe parcursul unui an, a două șantiere, unul al bisericii și unul al celorlalte construcții din cadrul ansamblului. Totodată, perioada scurtă de timp în care situăm intervenția, corelată cu caracterul vădit de reprezentare pe care îl au atât modificările aduse bisericii, cât și cele aduse Stăreției, susținute de cunoașterea faptului că ispravnicul acestei etape este Ion, Arhimandrit de Hurezi, precum și de analiza planului ansamblului desenat de Weiss, ne-au condus la ipoteza conform căreia Ștefan Cantacuzino s-a limitat la a ridica doar acele construcții care să confere mănăstirii o anumită grandoare și emfază, pe care desigur că nu le aveau zidirile mai vechi ale lui Preda Brâncoveanu. Mai precis, se poate afirma că intervențiile lui Ștefan Cantacuzino asupra ansamblului existent au constat în: la biserică: ridicarea unei turle pe pronaos, lărgirea arcadei dintre pronaos și naos, adaosul ancadramentului și pisaniei

de la ușa de intrare, repictarea interiorului; la Stăreție:completarea subsolului cu spații care să permită realizarea unui nivel locuibil de mare amploare, păstrarea din vechea construcție doar a pivniței de vest și a turnului din prima etapă (este de altfel posibil ca, în urma puternicului seism din 1701, doar acestea să se mai fi păstrat din vechea Stăreție), îmbrăcarea întregii construcții astfel compuse într-o haină unitară; la incintă: renunțarea la funcțiunea de intrare pe care o avea vechiul turn, demolarea unor construcții sau ziduri ce limitau ansamblul inițial la est, prelungirea zidului de est al noii Stăreții cu un zid nou, străpuns de turnul de poartă, prevăzut a fi amplasat în prelungirea axului longitudinal al bisericii. Toate aceste intervenții par a fi fost animate de dorința de a conferi ansamblului o nouă înfățișare, emblematică pentru mândrul ctitor cantacuzin și pentru epoca sa [...].

3. Perioada Brâncovenilor 1781–1863

Din păcate, datele privind construcțiile Mănăstirii Dintr-un Lemn, după încheierea ocupației austriece asupra Olteniei sunt aproape inexistente. Mare parte a informațiilor oferă rareori amănunte arhitecturale, și acelea referitoare numai la biserică, certificând doar existența mănăstirii [Știm astfel că mănăstirea a fost vizitată la 1746 de Mitropolitul Țării Românești, Neofit Cretanul, vezi „Biserica Ortodoxă Română", III, 1876-1877, pp. 8-11; Bauer o trece în inventarul construcțiilor din zid publicat la 1778, vezi AO, III, 1924, p. 304].

Anul 1781 reprezintă o dată importantă pentru evoluția ulterioară a mănăstirii. Acum, Nicolae Brâncoveanu, strănepot al voievodului, reînnoiește renta anuală a mănăstirii instituită de către Ștefan Cantacuzino și pierdută între timp [Radu Crețeanu, *Op. Cit*., pp 14-15]. De aici înainte, Brâncovenii vor socoti mănăstirea ca pe unul dintre fiefurile familiei și numele lor va fi din nou legat de intervențiile aduse ansamblului. Astfel, în 1793, an în care se zidesc golurile pridvorului bisericii, același Nicolae Brâncoveanu, vel vistier, pare să-l fi determinat pe domnitorul Alexandru Moruzi să acorde mănăstirii danii în bani și alte privilegii, printre care scutirea de dări față de Mitropolia țării [V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, vol. VI, pp. 196-198; primul semnatar după vodă este chiar Brâncoveanu]. În 1797, aceleași privilegii sunt întărite, pare-se la îndemnul aceluiași vel vistier, de către Alexandru Ipsilanti [*Ibidem*, vol. VII, p. 334; tot aici se arată că Nicolae Brâncoveanu, „mare logofăt de Țara de Sus", ocupă locul de frunte la curtea lui Ipsilanti; un hrisov similar emite și Io Ioan Caragea Voievod, la 25 iulie 1813, *Ibidem*, vol. X A, pp. 203-204]. Tradiția este continuată de către ultimul descendent al familiei, marele ban Grigore, care vizitează mănăstirea împreună cu soția sa Safta, în 1805 [C. Bolliac, *Monastirile din România*, București, 1863, pp. 103-116]. Tot el este acela care, în 1815, se adresează domnitorului Ioan Caragea, cerându-i să-l numească pe Hrisant, egumenul de Hurezi, ca epitrop al Mănăstirii Dintr-un Lemn. Cererea este justificată de neputința maicilor de a întreține sântul așezământ, iar clădirile mănăstirii „au ajuns l amare dărăpănare și scădere și nu puțină cheltuială trebuie a le îndrepta și a le aduce în stare" [V.A. Urechia, *Op. Cit*., vol. X A, pp. 286-288]. Și într-adevăr, sub îndrumarea controversatului stareț de Hurezi [C. Bolliac, *Op. Cit.*, p. cit.], maica Platonida (stareță de la 1808 la 1855), [Popescu-Cilieni, Biserici, târguri și sate din Județul Vâlcea, Craiova, 1941, p. 82, note], inițiază lucrări de renovare de mare amploare. Bisericii i se adaugă un pridvor în fața celui zidit în 1793, i se restaurează și i se reface în parte pictura, se execută altă tâmplă și noi icoane împărătești, i se reface acoperișul din tablă de plumb (1837-1841), [Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, p.15; Ion Trajenescu, în BCMI, 1910, pp. 35-39; pentru anul 1841, ca an al ultimei reparații în această etapă, vezi *Monumente Naționali*, București, 1882, p. 242].

Cât despre celelalte construcții ale ansamblului știm doar că ele sau o parte a lor ajunseseră, în 1815, în starea descrisă de Nicolae Brâncoveanu, stare care cerea substanțiale intervenții.

În urma cercetării bibliografice, a celei arhitecturale, precum și a comparării releveului de la 1910 [Ion Trajenescu, *Op. Cit*.] cu cel actual, am ajuns în această privință la concluzia conform căreia, în perioada Platonidei, dintre vechile construcții ale mănăstirii mai existau: din etapa Preda Brâncoveanu, 1635 – biserica (cu adăugirile din 1684, 1715 și 1793), chiliile de la sudul bisericii sau ruine ale acestora; pivnița de vest a Stăreției și vechiul turn de acces de pe latura de nord a incintei, ce-și păstrase funcțiunea de paraclis; din etapa Ștefan Cantacuzino, 1715 – turnul de poartă, zidul de est cuprins între turnul de poartă și Stăreție, Stăreția.

Nu deținem date privitoare la celelalte construcții ce făceau parte din ansamblul mănăstirii la 1731.

Pe baza celor de mai sus, putem însă propune lista construcțiilor pe care le adaugă cuvioasa Platonida edificiilor existente. Astfel, ea ridică – poate în continuarea chiliilor de la sudul bisericii din prima epocă – un

rând de chilii la vestul bisericii [V.V. Vasiliu, *Op. Cit.*], un alt corp în colțul de sud-est al incintei, lipit de turnul de poartă [Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, p. 15]. Ea zidește de asemenea, în colțul de nord-vest al incintei „den temelie un departament de supt care a făcut și o trapeză" [V. Drăghiceanu, *Monumente istorice din Oltenia (raport pe anul 1921)*, BCMI, 1931, pp. 125-126; V.V. Vasiliu, *Op. Cit.*].

Intervențiile la Stăreție nu ne sunt cunoscute; ele au constat, probabil, în mare parte, în modificări și reparații interioare. Singura modificare deductibilă din planurile existente și din analiza construcției pare a fi constat în străpungerea realizată în grosimea zidului de est al vechiului turn, obținându-se astfel o comunicare între exterior și coridorul nivelului locuibil. Străpungerea, prezentă în planul Trăjenescu, și ale cărei urme au fost depistate în cadrul cercetării actuale, debușa chiar sub palierul scării de acces la primul nivel al turnului. Prezența turnului vechi în această perioadă este singura ce poate explica această intervenție, așa cum el poate oferi singura motivație plauzibilă realizării arcaturii pe două niveluri – ale cărei urme se văd și astăzi pe fațada de vest. Databilă în vremea Platonidei prin tipul de arcaturi asemănătoare cu cele ale fântânii din cea de-a doua incintă, această galerie dublă nu putea avea decât rolul de a îmbrăca fațada de sud a turnului. Realizarea ei urma poate modelul galeriei cu arcadă de la paraclisul Mănăstirii Hurezi, al cărui egumen era, după cum știm, coordonator și participant la ridicarea noilor construcții ale Mănăstirii Dintr-un Lemn.

Relația cu „modelul Hurezi" ne-a sugerat alte modificări ale Stăreției ce pot fi atribuite Platonidei și lui Hrisant: închiderea [vezi și N. Ghika-Budești, BCMI, XXV, 1933, p. 59] și pictarea loggiei, repictarea bolții foișorului [conform opiniei pe care, cu amabilitate, ne-a comunicat-o dna Doina Mîndru].

Tot Platonida este cea care construiește incinta nouă, situată la estul incintei inițiale, o închidere cu ziduri, o închide cu ziduri, îi face un turn de poartă pe latura de est. În interior, pe conturul se sprijină: la sud „un pătul mare, o bucătărie, și grajdul", „la răsărit, casele economiei", la nord fântâna, chilii și un alt pătul [V.V. Vasiliu, *Op. Cit.* și Ion Trajenescu, *Op. Cit.*].

Între timp, Safta Brâncoveanu, care pare să fi rămas deosebit de legată de Mănăstirea Dintr-un Lemn, făcea dese vizite lăcașului [Radu Crețeanu, *Op. Cit.*, p. 15]. În 1835 ea pune bazele Așezămintelor Brâncovenești [Emil Vârtosu, *Din trecutul Așezămintelor Brâncovenești*, București, 1938, p. 14], sub epitropia cărora rânduiește, în 1838 [Arhivele Statului, Fond Mănăstirea Dintr-un Lemn, pachet X, act 34, Diata Saftei Brâncoveanu, 20 octombrie 1838] și Mănăstirea Dintr-un Lemn. În 1856, marea bănească „asociază la conducerea Așezămintelor Brâncovenești" și a celorlalte ctitorii pendinte de aceste, pe nepotul său, Grigore Brâncoveanu, devenit astfel epitrop al mănăstirii [Emil Vîrtosu, *Op. Cit.*, p.22; A. Pelimon, *Impresiuni de călătorie în România*, București, 1984, pp. 81-82, călătorie din 1858]. În 1859 el își manifestă intenția de a deschide la Mănăstirea Dintr-un Lemn un „pensionat de fete" [Arhivele Statului, Fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, dosar 2627/1859 și 2676/1859]. „Ideea este mare și generoasă, desenele arhitectului... sunt demne de idee", scrie Auguste Lancelot, care poposește la mănăstire chiar în perioada deschiderii șantierului, în 1860 [„Le tour du monde", VII, 1868, p. 305]. Din păcate, proiectul și șantierul vor fi curând abandonate, astfel încât rezultatele inițiativei afectează grav ansamblul, deja părăsit de maici câțiva ani mai devreme [*Ibidem*; C. Bolliac, *Op. Cit.*, *loc. cit.*]. Acum se demolează, probabil, vechiul turn din 1635, ca și galeria dublă alipită lui, datorată Platonidei; tot acum sunt demolate chiliile zidite de Platonida în incinta veche, păstrându-se din acea etapă doar pavilionul din colțul de nord-vest și pridvorul adăugat bisericii.

Singura construcție ce pare să fi beneficiat de îmbunătățiri – și acestea discutabile – este Stăreția, păstrată de Brâncovenii veacului al XIX-lea la rangul de casă domnească, pe care i-l conferise Ștefan VV. Astfel, șantierului de la 1860 pare să i se datoreze adăugirea unor încăperi cu funcțiune nedefinită în colțul de nord-vest – construcție încununată de un mic turn circular [Vezi foto 1899 – Radu Crețeanu, *Op. Cit.* și 1906 – Melete Răuțiu, *Op. Cit.*, releveu Trajenescu] – ca și scoaterea în afara casei a umblătorii de pe latura de nord. Tot atunci pare că spațiul loggiei, deja închis în etapa anterioară, este compartimentat în două încăperi, dintre care una corespundea traveli din limita de est [Vezi releveu Trajenescu], poate cu aceiași ocazie să fi fost zidită arcada corespunzătoare, rămasă ascunsă privirilor până la actualele intervenții de consolidare. Este probabil că tot atunci să se fi făcut și alte modificări ale zidurilor interioare, ca și modificarea formei golurilor de uși și ferestre și schimbarea poziției unora dintre ele [Este posibil ca aceste din urmă

modificări să se datoreze etapei anterioare, cea a Platonidei; facem totuși afirmația apartenenței la etapa 1860, datorită faptului că Brâncoveanu își avea aici reședința și era cel mai interesat în transformarea casei în spiritul epocii sale, spirit pe care îl mărturisește, de pildă, forma golurilor de uși și ferestre. Mai avem în vedere și faptul că în mod vădit Brâncoveanu, deși a folosit meșteri locali, a utilizat planurile unui arhitect, care poate fi bănuit a-i fi propus domnitorului o înfățișarea a casei ce s-ar fi încadrat în „moda arhitecturală" a epocii]. Am putea, de asemenea, presupune că aceleiași etape îi corespunde și renunțarea la funcțiunea de recluziune pe care par a-l fi avut încăperile de pe latura de nord a subsolului [Ultima dată la care se certifica folosirea mănăstirii ca loc de surghiun pentru femeile ce săvârșiseră „necuvincioase fapte" este 1860; mai trebuie menționat că, în cursul lucrărilor de cercetare din 1994, s-au descoperit schelete în încăperile subsolului, prezență ce trebuie desigur legată de funcțiunea de închisoare pe care mănăstirea o îndeplinea încă din veacul al XVIII-lea], precum și umplerea lor cu pământ și resturi de zidărie.

Tot lui Brâncoveanu pare să i se datoreze construcția situată pe latura de est a vechii incinte, cuprinsă între Stăreție și turnul de intrare, înglobând în ea porțiuni ale vechiului zid de la 1715 [Vezi în comparație gravura lui Lancelot (*Op. cit.*) care arată, la 1860, existența vechiului zid cu metereze din desenele lui Weiss și gravura lui St. Bilciurescu, care indică prezența construcției în 1890. Cum după secularizarea avelor mănăstirești – 1863 – și până la începutul veacului nostru mănăstirea nu pare a fi beneficiat de fonduri, fiind într-o destul de proastă stare, suntem tentați să atribuim zidirea acestui corp de clădire șantierului lui Grigore Brâncoveanu; pentru înglobarea zidului vechi vezi releveul di 1956 al lui Grigore Ionescu].

[...] Întreruperea șantierului lui Brâncoveanu, precum și secularizarea averilor mănăstirești au contribuit la decăderea mănăstirii, care la 1900 mai avea, se pare, doar 27 de călugărițe [V.V. Vasiliu, *Op. cit.*]. Decad, desigur, și clădirile ansamblului, printre care și Stăreția, iar informațiile sunt deosebit de sumare. Știm doar că pe la 1900, din efortul maicilor, se ridică șirul de chilii de la vestul bisericii [*Ibidem*; vezi și Ion Trajenescu, *Op. Cit*. și releveu] și că, începând cu anul 1907, Comisiunea Monumentelor Istorice începe să intervină în scopul protejării și consolidării construcțiilor, cu precădere a bisericii și Stăreției.

4. Secolul XX

Așa cum arătam, la începutul veacului nostru, mănăstirea începe să-și reia viața. Deși fondurile sunt puține, provenind în genere din donații [printre donatori se numără și una din fiicele lui Barbu Ștefănescu Delavrancea] sau de la Ministerul Cultelor, se reconstruiesc chiliile din colțul de sud-est al incintei principale, se ridică treptat alte construcții gospodărești în incinta făcută de maica Platonida, se repară construcțiile existente. Datorită intervenției Comisiunii Monumentelor Istorice, biserica își recapătă înfățișarea pe care o avea la 1715, iar Stăreției – aflată într-o avansată stare de degradare – i se fac reparații și consolidări [Arhiva CMI, Dosar Mănăstirea Dintr-un Lemn, 1920-1948. Arhitecții responsabili de lucrările făcute au fost Horia Teodoru, pentru biserică și I Referendaru și Iancu Atanasescu pentru Stăreție. Din analiza corespondenței aflate în dosar rezultă că, deși Comisiunea a alcătuit proiecte și a alocat fonduri pentru renovări ale Stăreției în numeroase rânduri, o bună parte a banilor erau utilizați pentru refacerea sau construirea unor anexe gospodărești din cadrul incintei noi].

Cele mai importante intervenții asupra edificiului Stăreției sunt finanțate și făcute, în anii 1938-1939, de către Ministerul Aerului și Marinei, care obține aprobarea Ministerului Cultelor de a prelua mănăstirea și a o socoti „patroana marinarilor și aviatorilor [*Ibidem*; vezi și albumul aflat în arhiva mănăstirii, conținând fotografii din timpul șantierului și de după terminarea lucrărilor de renovare]. Acestei etape i se datorează consolidarea structurii de rezistență, a zidului de nord – cel mai afectat de numeroasele transformări suferite –, ca și renovarea integrală a spațiilor interioare [Este de presupus că în această etapă se renunță la zidul ce împărțea loggia – deja închisă – în două încăperi și se adaugă construcției contraforții ce nu aparțin etapei inițiale. Tot acum, probabil, că se reface tâmplăria golurilor. Vezi și inscripția găsită în 1994, la baza cupolei încăperii fostei umblătoare, care menționează „maistru Virgil, meșter 1939". Documentația aferentă asupra operațiilor executate în această perioadă nu a putut fi consultată, așa încât cele afirmate sunt bazate doar pe rezultatele cercetării actuale a monumentului].

În 1955, Direcția Monumentelor Istorice elaborează un proiect și execută în cadrul ansamblului „lucrări de reparații, consolidări și restaurări parțiale la biserica de lemn, la chilii, la scări și la clădirile gospodăriei..., lucrări de drenare și dirijare a apelor", recomandând și

„întocmirea unui studiu cuprinzând delimitarea spațiului de protecție a monumentului" [Arhiva DMI, Dosar Mănăstirea Dintr-un Lemn, 1955]. Releveul întocmit de studenții Institutului de Arhitectură în 1956, ilustrează starea construcțiilor în urma intervențiilor menționate [Releveul a fost publicat în „Documente de Arhitectură" nr. 13-14, editat de Grigore Ionescu, în 1967].

În loc de concluzii

Deosebit de minuțioasă, cercetarea de arhitectură ale cărei observații sunt evidențiate în cadrul releveului întocmit, a dat la iveală numeroase elemente care – chiar dacă nu își găsesc o explicație imediată sau nu par a avea implicații în luarea deciziei de restaurare – merită a fi menționate pentru posibilitatea unei eventuale continuări sau aprofundări a studiului asupra edificiului Stăreției Mănăstirii Dintr-un Lemn.

Dintre acestea remarcăm următoarele:

– modul de acoperire a încăperilor subsolului zidit de Ștefan Cantacuzino la 1715, cu grinzi de lemn, este cu totul atipic perioadei de construcție și chiar a altor edificii ale aceluiași ctitor, în cadrul cărora asemenea încăperi, sau măcar pivnița principală, erau boltite; presupunem doar, fără a avea o confirmare, că acest tip de acoperire a fost utilizat din cauza timpului scurt în care trebuia să fie terminată construcția. Aceiași observație trebuie făcută în privința acelor spații ale nivelului locuibil în care cercetarea a găsit urme de grinzi databile în epoca inițială a zidirii;

– nu este elucidată destinația și modul de funcționare al încăperilor subsolului din aceiași etapă (F, G, H, I, J, K) situate pe latura de nord, necomunicante între ele sau cu alte încăperi; nu știm dacă ele au fost de la început gândite ca locuri de detenție – așa cum par a fi fost de fapt folosite – cu acces doar prin trape situate în podeaua nivelului locuibil sau ca tainițe a căror utilizare s-a modificat ulterior; neelucidat rămâne și motivul pentru care spațiile menționate au fost astupate cu umplutură;

– rămâne de stabilit dacă încăperea D aceluiași nivel a avut și altă funcțiune decât de completare a dreptunghiului planului peste care se ridica nivelul locuibil;

– un semn de întrebare ridică și funcțiunea încăperii C, precum și motivul placării interioare a trei dintre zidurile acesteia;

– dificil de explicat rămâne și grosimea mică a peretelui de pe latura de vest a pivniței A, care era perete exterior al primei construcții a Stăreției;

– cercetarea zidăriilor a scos în evidență faptul că au existat patru etape de modificare a golurilor inițiale ale ferestrelor de la nivelul locuibil; absența informațiilor scrise și a datărilor certe a etapelor de intervenție asupra construcției, fac imposibilă datarea acestor modificări; singura metodă utilizabilă în acest caz fiind compararea stilistică și aceasta greu aplicabilă în cazul unor modificări făcute la intervale scurte de timp;

– trebuie de asemenea menționată absența unei dintre coloanele loggiei inițiale, ca și existența în foișor a unei coloane ale cărei baza și capitel diferă de cele ale coloanelor învecinate, fiind în schimb asemănătoare cu bazele și capitelurile coloanelor din loggie;

– numeroase întrebări ridică și cercetarea zonei podului și stabilirea foarte deselor etape ale modificărilor survenite în acoperirea încăperilor nivelului locuibil.

De altfel, complexitatea problemelor ridicate de analiza unei construcții ca cea a Stăreției Mănăstirii Dintr-un Lemn, ca și stadiul lucrărilor de consolidare aflate în curs, cer și fac posibilă continuarea studiului pentru elucidarea unora dintre întrebările care nu și-au aflat încă răspuns.

Nu în ultimul rând, efectuarea cercetării arheologice ar fi un prețios ajutor în confirmarea sau infirmarea ipotezelor enunțate, putând să releve totodată aspecte necunoscute ale vieții ansamblului și Stăreției Mănăstirii Dintr-un Lemn.

ARCHITECT ANCA BRĂTULEANU ABOUT THE ABBOT OF DINTR-UN LEMN MONASTERY

The precarious state of the abbot of Dintr-un Lemn Monastery determined that starting with 1992 it had to enter into a vast process of restoration. The development of the works imposed new geological, archaeological and historical studies on the evolution in time of the building. Architect Anca Brăduleanu was the one who analyzed the historical stages of the abbot construction.

Keywords: abbot, construction, restoration, historic, consolidation.

Contribuția Bisericii la „Fondul jertfelor liniei demarcaționale" (1919)

Dr. ***VASILE MĂRCULEȚ***[1]
Dr. ***ALEXANDRU BUCUR***[2]

Sfârșitul Primului Război Mondial afla trupele române în ofensivă în Transilvania. Odată cu încheierea armistițiului între acestea și forțele maghiare a fost fixată o așa-numită linie de demarcație. După trei modificări succesive, determinate de mersul evenimentelor militare, la 26 februarie 1919 era stabilită cea de-a patra și ultima linie de demarcație. Noua liniei de demarcație urma traseul căii ferate Satu-Mare – Oradea – Arad[3].

Fondul jertfelor liniei demarcaționale

Potrivit acordurilor stabilite, trupele maghiare, aflate la răsărit de aliniamentul Satu-Mare – Arad, urmau să se replieze 100 km, până aproape de Tisa. Între Armata Română, care urma să înainteze și să preia controlul asupra comitatelor Satu-Mare, Carei, Oradea și Arad, era stabilită o fâșie demilitarizată, situată la vest de linia de demarcație, care cuprindea comitatele Vásárosnamény, Debrecen, Gyoma, Hódmezővásárhely și Szeged. În această zonă era menținută administrația maghiară, exercitată însă sub supraveghere franceză[4].

În condițiile în care autoritățile maghiare au refuzat să recunoască actul unirii Transilvaniei cu România, proclamat la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, acestea au declanșat, împotriva românilor rămași la vest de linia de demarcație, o prigoană fără precedent. Politica antiromânească a ungurilor s-a intensificat, conducând la atrocități ne mai întâlnite, mai ales, după proclamarea Republicii Ungare a Sfaturilor, de sorginte bolșevică (21 martie 1919). Presa românească a vremii, din Transilvania, abundă în informații referitoare la barbariile maghiare împotriva românilor[5].

Atrocitățile maghiare au produs un val de indignare în rândul românilor din întreaga Transilvanie[6]. În asemenea context, la 18 martie 1919, din inițiativa Reuniunii Femeilor Române din Sibiu și din jur era înființat *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*, constituit din chete și donații, provenite, atât de la persoane particulare, cât și de la instituții, administrat de Banca *Albina* din Sibiu, prin intermediul căruia urma să se vină în sprijinul victimelor barbariilor maghiare de la vest de linia de demarcație. Se intenționa ca strângerea de donații să înceteze la 1 mai 1919[7].

Apelului femeilor din Sibiu i-au răspuns favorabil, reuniuni de femei, persoane particulare, instituții ale administrației publice, centrale și locale, instituții militare și ale ordinii publice, instituții economice, comerciale și financiar-bancare, instituții de știință și cultură, instituții de învățământ, în primul rând din Transilvania, dar și din Vechiul Regat și chiar din Ungaria.

Astfel că la 28 iunie 1919, dată la care sunt publicate, în presă, ultimele informații referitoare la F*ondul jertfelor liniei demarcaționale*, se strânseseră 301 donații și colecte, în valoare de 541.476 coroane și 65 filleri[8].

După 28 iunie 1919 nu mai dispunem de informații din presă cu privire la noi colecte pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*. În *Raportul general pe anii 1917/18 și 1918*/19, al *Reuniunii Femeilor Române din Sibiu*, semnat de Catinca A. Bârseanu, președinta acesteia, și dr. Vasile Bologa, secretar, se arată însă că la data 7 iulie 1919, cea a redactării acestuia, *„colecta se continuă încă și astăzi numără peste 700.000 coroane din contribuțiile generoase ale poporului român, din care se va alina încă soartea multor români maltratați de bolșevismul unguresc"*[9]. Concluzia firească, desprinsă din aceste informații, este aceea că în prima decadă a lunii iulie 1919, acțiunea de strângere de colecte pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*, se afla încă în desfășurare.

Contribuțiile Bisericii

Una din instituțiile care a răspuns imediat apelului Reuniunii *Femeilor* din Sibiu, din 18 martie 1919 a fost Biserica, avem aici în vedere, în primul rând, cele două Biserici surori: Biserica Ortodoxă Română și Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică). Atât la nivel instituțional, cât și la nivel personal, respectiv prin slujitorii ei sau a membrilor familiilor lor Biserica s-a implicat activ, atât în realizarea de donații, cât și în strângerea de colecte pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*. Inclusiv două din periodicele vremii, care au contribuit la susținerea *Fondului jertfelor liniei demarcaționale*, respectiv *Telegraful Român* și *Unirea Poporului*, au fost organe ale unor dieceze bisericești, primul al Mitropoliei Ortodoxe a Sibiului, cel de-al doilea al Mitropoliei Greco-Catolice a Blajului.

Informațiile pe care le deținem ne permit ca între 18 martie și 28 iunie 1919, perioadă în care au fost publicate constant în presă informații referitoare la situația *Fondului jertfelor liniei demarcaționale*, să identificăm un număr de 25 de donații și colecte, provenite, integral sau parțial, din cadrul Bisericii. Acestea au reprezentat peste 8,30%, din totalul colectelor și donațiilor intrate în perioada amintită în contul fondului. Cele 25 de colecte și donații au însumat 13.822 coroane și 24 filleri, adică aproximativ 2,55% din suma totală intrată în contul *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* la 28 iunie 1919.

Evoluția donațiilor și a colectelor realizate în cadrul Bisericii poate fi urmărită cu relativă ușurință pe baza consemnărilor din presă.

Ea se prezintă astfel:

– Preoții întruniți în congres, la Sibiu – 5.699 coroane[10];

– Colecta protopopului Vasile Szmigelsky, realizată cu prilejul sinodului protopopesc al tractului Biia, din jud. Târnava Mică (azi în jud. Alba) – 130 coroane[11];

– Colecta preotului Victor Florea din localitatea Iași, din jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov) – 130 coroane[12];

– Colecta preotului Simion (Sineziu?) Bistrean din Var, jud. Sălaj (azi în jud. Sălaj) – 156 coroane[13];

– Colecta preotului Ioan Frâncu și a lui Nicolae Muntean din Cetea, jud. Alba de Jos (azi în jud. Alba) – 163 coroane[14];

– Colecta preotului Ioan Sporea din Hăghig, jud. Brașov (azi în jud. Covasna) – 651 coroane[15];

– Colecta preotului Ștefan Rusu, protopop al Târgu Mureșului – 340 coroane[16];

– Colecta preotului E. Stoica din Aciliu, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu) – 100 coroane[17];

– Colecta preotului greco-catolic Dionisiu Vaida din Bistrița – 869 coroane[18];

– Colecta preotului Ioan Crăciun și Samoilă Puțan, primar în Șpring, jud. Alba de Jos (azi în jud. Alba) – 320 coroane[19];

– Colecta preotului ortodox Ioan Dumitrescu din Hălmeag, jud. Târnava Mare (azi în jud. Brașov) – 137 coroane[20];

– Colecta preotului greco-catolic Ioan Ciortea din Hamba, jud. Sibiu (azi în județul Sibiu) – 142 coroane și 74 filleri[21];

– Colecta preotului Nicolae Todoran, protopop al Cetății de Baltă, jud. Târnava Mică (azi în jud. Alba) – 85 coroane[22];

– Colecta preotesei Ana Togan și a Paraschivei Hedu în parohia greco-catolică din Sibiu – 1.448 coroane[23];

– Colecta preotului Petru Chirion din Ighiu, jud. Alba de Jos (azi în județul Alba) – 460 coroane[24];

– Colecta preotului Valer Comșa din Copăceni, jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov) – 244 coroane și 80 filleri[25];

– Colecta preotului Ilie Iosof din Galeș, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu) – 41 coroane[26];

– Colecta preotesei M. Vodă, V. Biro și Matei Toader din Ormenișul de Câmpie, jud. Cojocna (azi în jud. Mureș) – 779 coroane[27];

– Colecta Parohiei greco-catolice din Bod, jud. Brașov (azi în județul Brașov) – 429 coroane[28];

ANEXA *Colecte și donații ale Bisericii*

Colecta / donația	Valoarea Coroane, filleri	Sursa documentară
Preoții întruniți în congres la Sibiu	**5.699**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 29, din 12/25 martie 1919, p. 3; Idem, anul LXVII, nr. 33, din 3 aprilie 1919, p. 3; *Renașterea Română*, anul I, nr. 55, din 13/26 martie 1919, p. 2; *Patria*, anul I, nr. 38, din 30 martie 1919, p. 3.
Colecta protopopului Vasile Szmigelsky, realizată cu prilejul sinodului protopopesc al tractului Biia, jud. Târnava Mică (azi în jud. Alba)	**130**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 73, din 16 aprilie 1919, p. 3; *Patria*, anul I, nr. 51, din 16 aprilie 1919, p. 2; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 38, din 19 aprilie 1919, p. 6.
Colecta preotului Victor Florea din localitatea Iași, fostul jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov)	**130**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 77, din 20 aprilie 1919, p. 5; *Patria*, anul I, nr. 55, din 20 aprilie 1919, p. 3; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 39, din 24 aprilie 1919, p. 3.
Colecta preotului Simion (Sineziu?) Bistrean din Var, jud. Sălaj (azi în jud. Sălaj)	**156**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 77, din 20 aprilie 1919, p. 5; *Patria*, anul I, nr. 55, din 20 aprilie 1919, p. 3; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 39, din 24 aprilie 1919, p. 3.
Colecta preotului Ioan Frâncu și a lui Nicolae Muntean din Cetea, jud. Alba de Jos (azi în jud. Alba)	**163**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 95, din 16 mai 1919, p. 2; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 48, din 24 mai 1919, p. 7.
Colecta preotului Ioan Sporea din Hăghig, jud. Brașov (azi în jud. Covasna)	**651**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 95, din 16 mai 1919, p. 2; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 48, din 24 mai 1919, p. 7.
Colecta preotului Ștefan Rusu, protopop al Târgu Mureșului	**340**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului E. Stoica din Aciliu, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu)	**100**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului greco-catolic Dionisiu Vaida din Bistrița	**869**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului Ioan Crăciun și Samoilă Puțan, primar în Șpring, jud. Alba de Jos (azi în jud. Alba)	**320**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului ortodox Ioan Dumitrescu din Hălmeag, jud. Târnava Mare (azi în jud. Brașov)	**137**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului greco-catolic Ioan Ciortea din Hamba, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu)	**142,74**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotului Nicolae Todoran, protopop al Cetății de Baltă, jud. Târnava Mică (azi în jud. Alba)	**85**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.
Colecta preotesei Ana Togan și a Paraschivei Hedu în parohia greco-catolică din Sibiu	**1.448**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, p. 3.
Colecta preotului Petru Chirion din Ighiu, jud. Alba de Jos (azi în județul Alba)	**460**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, p. 3.
Colecta preotului Valer Comșa din Copăceni, jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov)	**244,80**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 106, din 1 iunie 1919, p. 3.
Colecta preotului Ilie Iosof din Galeș, județul Sibiu (azi în jud. Sibiu)	**41**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 109, din 5 iunie 1919, p. 2; *Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 52, din 7 iunie 1919, p. 6.
Colecta preotesei M. Vodă, V. Biro și Matei Toader din Ormenișul de Câmpie, jud. Cojocna (azi în jud. Mureș)	**779**	*Renașterea Română*, anul I, nr. 117, din 15 iunie 1919, p. 3.
Colecta Parohiei greco-catolice din Bod, jud. Brașov (azi în județul Brașov)	**429**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta preotului Corneliu Lazăr, protopop în Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad)	**100**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta Oficiului Parohial Jina, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu)	**403**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta Bisericii din Hurez, jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov)	**429**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta preotesei Valeria Lazăr din Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad)	**100**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta preotului Corneliu Lazăr din Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad)	**337**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Colecta preotului Ioan Debu din Vulcan, jud. Brașov (azi în jud. Brașov)	**128,70**	*Telegraful Român*, anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; *Renașterea Română*, anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.
Total	**13.822,24**	

– Colecta preotului Corneliu Lazăr, protopop în Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad) – 100 coroane[29];
– Colecta Oficiului Parohial Jina, jud. Sibiu (azi în jud. Sibiu) – 403 coroane[30];
– Colecta Bisericii din Hurez, jud. Făgăraș (azi în jud. Brașov) – 429 coroane[31];
– Colecta preotesei Valeria Lazăr din Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad) – 100 coroane[32];
– Colecta preotului Corneliu Lazăr din Hălmagiu, jud. Arad (azi în jud. Arad) – 337 coroane[33];
– Colecta preotului Ioan Debu din Vulcan, jud. Brașov (azi în jud. Brașov) – 128 coroane și 70 filleri[34].

Parcurgerea informațiilor de care dispunem ne confirmă faptul, semnalat mai sus, că dintre colectele și donațiile realizate prin intermediul Bisericii, la realizarea unora au contribuit și o serie de persoane care nu făceau parte din rândul clericilor sau al familiilor acestora, având alte ocupații, funcții sau atribuții. Asemenea colecte și donații le-am considerat ca provenind doar parțial din cadrul Bisericii.

Din totalul celor 25 de colecte și donații am identificat un număr de cinci, respectiv 20% din total, care pot fi încadrate în categoria celor provenind doar parțial din cadrul Bisericii. Potrivit consemnărilor din presă, din totalul celor 5.699 de coroane, donate de participanți la congresul preoților din Sibiu, 1.000 de coroane a fost contribuția comerciantului sibian Teodor Doboi[35]. Acesteia i se adaugă: colecta de 163 coroane a preotului Ioan Frâncu și a lui Nicolae Muntean din Cetea[36], cea de 320 coroane a preotului Ioan Crăciun și Samoilă Puțan, primar în Șpring[37], cea de 1.448 coroane realizată de preoteasa Ana Togan și a Paraschivei Hedu în parohia greco-catolică din Sibiu[38] și cea de 779 coroane a preotesei M. Vodă, V. Biro și Matei Toader din Ormenișul de Câmpie[39].

După 28 iunie 1919, în condițiile în care comunicarea informațiile în presă cu privire la evoluția *Fondului jertfelor liniei demarcaționale* încetează, nu cunoaștem nici care a fost contribuția Bisericii în perioada următoare. Nu este exclus ca și după această dată, reprezentanții acesteia să fi contribuit cu noi colecte și donații la fond. Care au fost acestea, care a fost valoarea lor sunt aspecte care rămân imposibil de precizat la nivelul actual al cercetării și în contextul absenței totale a oricărei informații.

Considerații finale

Apelul femeilor române din Sibiu și din jur din data de 18 martie 1919 cu privire la constituirea *Fondului Jertfelor liniei demarcaționale* a aflat un puternic ecou la nivelul Bisericii. Cele două Biserici românești, Biserica Ortodoxă și Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică) s-au implicat activ, atât la nivel instituțional, cât și prin intermediul clericilor sau a membrilor familiilor acestora în realizarea de donații și de colecte pentru *Fondul jertfelor liniei demarcaționale*.

Informațiile din presa vremii permit constatarea că în perioada cuprinsă între 18 martie și 28 iunie 1919 din partea unor instituții ale Bisericii, a unor preoți sau membri ai familiilor lor au fost realizate un număr de 25 donații și colecte reprezentând circa 8,30% din totalul donațiilor și colectelor intrate în contul *Fondului jertfelor liniei demarcaționale*. Suma acestor colecte și donații s-a ridicat la 13.822 coroane și 24 filleri, adică la aproximativ 2,55% din totalul sumei strânse pentru fond până la 28 iunie 1919. Dintre cele 25 de colecte și donații, un număr de cinci, reprezentând 20% din total, pot fi încadrate în categoria celor provenind doar parțial din cadrul Bisericii.

THE CONTRIBUTION OF THE CHURCH AT THE "BORDER LINE VICTIMS' FUND" (1919)

In the period between March 18 and June 28, 1919, from some Church institutions, some priests or members of their families there were received 25 donations and collections representing about 8,30% of the total donations and collections entered into the account of Border Line Victims' Fund. The amount of these collections and donations was 13.822 crowns and 24 fillers, i.e. approximately 2,55% of the total amount raised for the fund until June 28, 1919. Of the 25 collections and donations, five, about 20% from the total, may be included in the category of the ones coming only partially from within the Church.
Keywords: Border Line Victims' Fund, Romanian Telegraph, Church, 1919, Romanian Army.

NOTE

1 Doctor în istorie; profesor la Colegiul Tehnic „Mediensis" din Mediaș, jud. Sibiu; e-mail: vasilemarculet@gmail.com

2 Doctor în istorie; colonel în rezervă, Sibiu; e-mail: albucur@gmail.com

3 Z. Szász, *The end of Hungarian Rule in Transylvania*, în History of Transylvania, General Editor: Béla Köpeczi. Editors: László Makkai, András Mócsy, Zoltán Szász. Assistant Editor: Gábor Barta. Editor of the English translation: Bennett Kovrig. Primary translation by Péter Szaffkó et al., vol. III: From 1830 to 1919, Edited by Zoltán Szász, New York, 2002; p. 786.

4 *Ibidem*.

5 „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 26, din 5/18 martie 1919, p. 2; Idem, Anul LXVII, nr. 27, din 7/20 martie 1919, p. 2, 6; Idem, Anul LXVII, nr. 28, din 9/22 martie 1919, p. 1; Idem, Anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, pp. 2-3; „Unirea poporului", Anul XXIX, nr. 66, „Poporul", nr. 9, din 27 martie 1919, p. 1; Cf. C. Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României 1916-1919*, vol. II, București, 1989, p. 417; Cf. D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, *În apărarea României Mari. Campania Armatei Române din 1918-1919*, București, 1994, pp. 162-163.

6 *Ibidem*; „Unirea poporului", Anul XXIX, nr. 66, „Poporal", nr. 9, din 27 martie 1919, p. 1.

7 Idem, Anul LXVII, nr. 27, din 7/20 martie 1919, p. 3.

8 Idem, Anul LXVII, nr. 6, din 28 iunie 1919, p. 7.

9 Catinca A. Bârseanu, V. Bologa, *Raport general pe anii 1917/18 și 1918/19*, în *Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiu pe anii 1917/19 și 1918/19*, Sibiu, 1919, p. 15; Cf. Valeria Șoroștineanu, *Reuniunea Femeilor Române din Sibiu în anii Primului Război Mondial*, în „Astra Sebesiensis", 2, 2016, p. 69.

10 „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 29, din 12/25 martie 1919, p. 3; Idem, Anul LXVII, nr. 33, din 3 aprilie 1919, p. 3; „Renașterea Română", Anul I, nr. 55, din 13/26 martie 1919, p. 2; „Patria", Anul I, nr. 38, din 30 martie 1919, p. 3.

11 „Renașterea Română", Anul I, nr. 73, din 16 aprilie 1919, p. 3; „Patria", Anul I, nr. 51, din 16 aprilie 1919, p. 2; „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 38, din 19 aprilie 1919, p. 6.

12 Idem, Anul I, nr. 77, din 20 aprilie 1919, p. 5; Idem, Anul I, nr. 55, din 20 aprilie 1919, p. 3; Idem, Anul LXVII, nr. 39, din 24 aprilie 1919, p. 3.

13 Ibidem; Ibidem; Ibidem.

14 Idem, Anul I, nr. 95, din 16 mai 1919, p. 2; „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 48, din 24 mai 1919, p. 7.

15 Ibidem; Ibidem.

16 „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.

17 Ibidem.

18 Ibidem.

19 Ibidem.

20 Ibidem.

21 Ibidem.

22 Ibidem.

23 Idem, Anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, p. 3.

24 Ibidem.

25 „Renașterea Română", Anul I, nr. 106, din 1 iunie 1919, p. 3.

26 Idem, Anul I, nr. 109, din 5 iunie 1919, p. 2; „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 52, din 7 iunie 1919, p. 6.

27 Idem, Anul I, nr. 117, din 15 iunie 1919, p. 3.

28 „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 57, din 21 iunie 1919, p. 6; „Renașterea Română", Anul I, nr. 123, din 22 iunie 1919, p. 3.

29 Ibidem; Ibidem.

30 Ibidem; Ibidem.

31 Ibidem; Ibidem.

32 Ibidem; Ibidem.

33 Ibidem; Ibidem.

34 Ibidem; Ibidem.

35 Idem, Anul LXVII, nr. 33, din 3 aprilie 1919, p. 3; „Renașterea Română", Anul I, nr. 55, din 13/26 martie 1919, p. 2; „Patria", Anul I, nr. 38, din 30 martie 1919, p. 3.

36 „Renașterea Română", Anul I, nr. 95, din 16 mai 1919, p. 2; „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 48, din 24 mai 1919, p. 7.

37 „Telegraful Român", Anul LXVII, nr. 46, din 17 mai 1919, p. 6.

38 Idem, Anul LXVII, nr. 47, din 20 mai 1919, p. 3.

39 „Renașterea Română", Anul I, nr. 117, din 15 iunie 1919, p. 3.

Preotul Gheorghe Roșca

Conferința Preotului Căpitan Gheorghe Roșca despre solemnitatea jurământului ostășesc

Dr. ***TEODORA GIURGIU***[1]
Drd. ***SILVIU-DANIEL NICULAE***[2]

Preotul Gheorghe Roșca[3] s-a născut la 10 iulie 1879, în localitatea Hârtop, plasa Pescăuți, jud. Soroca, ca fiu al lui Nicolae și al Ilenei. S-a căsătorit, la 15 septembrie 1904, cu domnișoara Iulia[4].

La 1 aprilie 1925 a fost primit în cadrele active ale armatei cu gradul de căpitan asimilat în baza Înaltului Decret nr. 1684 și repartizat ca preot la Regimentul 6 Vânători și confesor al garnizoanei Bălți în baza Ordinului de Zi nr. 923/1925.

În prima „Foaie calificativă" întocmită la 31 octombrie 1925, comandantul Regimentului 6 Vânători, colonelul Gheorghiu, nota: „s-a achitat destul de bine de acest serviciu, ținând predici, mărturisind ostașii și ocupându-se de educația lor religioasă"[5], preotul Roșca putând „fi considerat ca un confesor religios aproape mulțumitor"[6].

Noul comandant al regimentului, colonelul Adam, nota, la 31 octombrie 1928: „nu a lipsit niciodată de la serviciu. A făcut regulat sfințirea apei la începutul lunii; [...] sub aspectul educației, prelegerile sale au îndrumat trupa spre fapte bune". Confesorul este „blând și binevoitor, e un slujitor cu credință a soldatului și din convingere și cu drag muncește în regiment"[7].

Bunele aprecieri se regăsesc și pentru activitatea desfășurată în anul următor: „[...] a continuat a îndeplini serviciu cu aceiași conștiință și dragoste. Cercetează nevoilor oame-

nilor din punct de vedere sufletesc și cu bunăvoință îi povățuiește și îndreaptă spre bine. Prelegerile la trupă le ține regulat", ostașii mergând de bunăvoie la capela militară „unde de asemenea își îndeplinește slujba frumos și cu convingere". În concluzie: „obligațiile sale păstorești le îndeplinește precis și cu mult drag"[8].

Comandantul regimentului continuă: „totdeauna gata la orice serviciu ce-am cerut, fie să oficieze la anumite date, fie să țină prelegeri, după nevoi. Un preot corect și cu bunăvoință în serviciu"[9].

În conformitate cu Ordinul Ministerului de Război nr. 40399/1931, de la 15 august 1931 a fost transferat la Regimentul 6 Roșiori.

Comandantul acestei unități, colonelul Stamatopol, consemna că preotul Gheorghe Roșca „a confirmat și la acest regiment a se ocupa de educația religioasă a trupei, prin desele convorbiri și conferințe, prin predicile la biserica militară, așa încât este de folos"[10].

Comandantul Diviziei 14 Infanterie și al Garnizoanei Bălți, generalul Gheorghiu, contrasemnează, apreciind că preotul Gheorghe Roșca s-a achitat de îndatoririle sale „în mod demn și de toată lauda. Este un preot militar, conștiincios și devotat serviciului" [11].

În „Foaia calificativă" pe anul 1934 este consemnat: „Preotul Roșca a continuat și anul acesta a-și îndeplini în toată conștiința atribuțiile sale spirituale preoțești contribuind prin sfaturile și conferințele sale a menține credința noastră ortodoxe întreagă în sufletele tuturor soldaților"[12].

Inspectorul Clerului Militar, generalul de brigadă dr. Ioan Stroia, aprecia că „preotul căpitan Roșca Gheorghe, confesorul garnizoanei Bălți, cunoscut nouă din inspecția ce i-am făcut în trecut și din rapoartele trimestriale ale activității sale pastorale, este un preot conștient de chemarea sa. Își dă toată silința a fi folositor armatei. Ne identificăm deci cu caracterizările comandanților săi imediați și de acord cu ei propunem: merită a înainta la vechime"[13]. Activitatea confesională a fost afectată de o boală coronariană care i-a „slăbit puterile". În ciuda acestui inconvenient „este însă foarte conștiincios și caută în limita puterilor sale să-și îndeplinească cât mai bine serviciul"[14].

Boala gravă de care suferea a făcut ca aprecierile comandantului garnizoanei, din „Foaia calificativă" din 31 octombrie 1935, să aibă o altă tonalitate: „Nu sunt de aceiași părere cu colonelul Stamatopol, preotul căpitan Roșca nu e bine să fie înaintat, căci serviciul care-l prestează nu corespunde nevoilor noastre. Aici, mai mult ca oriunde, fiind multe tendințe spre sectarism avem nevoie de preoți buni predicatori și cu suflet de apostol, care să reîncălzească simțămintele pentru religia strămoșească. Ori preotul căpitan Roșca este departe de a putea realiza așa ceva. Recunosc că are o mare bunăvoință, dar nu e dotat și nici atât de pregătit ca să corespundă cerințelor unui integru confesor militar. Boala încă i-a slăbit facultățile. Cel mult i se poate acorda caracterizare: bun pentru gradul său..."[15].

Tot acum, inspectorul Clerului Militar, explica: „preotul căpitan Roșca Gheorghe face parte din preoții basarabeni primiți în armată fără să fi avut parte de o pregătire teologică [...]. Prin zelul lor pastoral însă s-au dedicat aproape toți, cu tot devotamentul, îndatoririlor lor de duhovnici ai armatei. Între aceștia am putut enumera și pe preotul căpitan Roșca ca bun și conștiincios preot de garnizoană"[16].

În continuare arata că „împrejurările sociale de azi cer de la preotul militar pe lângă devotament duhovnic, și o cultură largă generală și teologică, e mai presus de orice îndoială. Neavându-le acestea preotul căpitan Roșca, recunosc că nu va putea face față tuturor nevoilor pastorale ale unei garnizoane spre deplina mulțumire a factorilor competenți"[17].

La 31 octombrie 1935 concluziona că preotul căpitan Gheorghe Roșca „nu mai corespunde menirii sale. Trebuie ca superiorii săi să găsească o modalitate onorabilă ca să-l desărcineze"[18].

În „Foaia calificativă" datată 31 octombrie 1937, comandantul Regimentului 6 Roșiori nota: „bolnăvicios [...] pentru ce se cere unui preot militar de azi. Nu mai are vlaga necesară de a face serviciul, incapabil de a suporta o campanie"[19].

Preotul căpitan Gheorghe Roșca a fost trecut în rezervă prin Înaltul Decret nr. 3573 din 29 octombrie 1937, ne mai făcând obiectul avansării la gradul următor.

În continuare supunem atenției Conferința preotului căpitan Gheorghe Roșca ținută ostașilor din garnizoana Bălți, în aprilie 1936:

Jurământul ostășesc

Dragi ostași!

Cea mai însemnată zi din viața voastră de ostaș este ziua când ați depus jurământul de credință către țară, legi și dinastie.

Cu depunerea jurământului v-ați legat înaintea lui Dumnezeu și în fața noastră, ca fiind buni creștini, vă veți supune legilor țării și veți fi credincioși M.S. Regelui.

O nouă viața începeți de când, prin jurământ, ați intrat sub Drapelul strălucitor, cu nețărmurită făgăduință de a vă îndeplini datoria și a vă jertfi pentru Tron, Neam și Rege.

De acum nu mai sunteți tinerii fără grijă de ieri, fără răspundere, de acum nu mai sunteți recruți, ci sunteți ostași mândrii apărători ai patriei și ai Regelui contra vrăjmașului din țară și de dincolo de hotare.

Era nevoie ca oamenii dreptății, ca cei cărora li se încredințează așa de sfânt și mare lucru în viața unui popor, să fie supuși unui legământ pe numele lui Dumnezeu, ocrotitorul și cârmaciul al nostru al tuturor. Știut să fie, că fiecare din noi înseamnă mai mult sau mai puțin în viață după cum ne îndeplinim jurămintele noastre.

În cazul de față voi ați jurat credință M.S. Regelui, pentru că în persoana M.S. se întruchipează tot binele, toată liniștea și toată fericirea neamului românesc.

Ați jurat, apoi, supunere legilor țării și îndatoririlor militare pentru că Majestatea sa conduce țara și neamul la fericire prin aceleași legi și îndatoriri. Majestatea sa este simbolul liniștei, belșugului și al prosperării neamului românesc. Pentru aceea și noi preoții bisericii ne rugăm la fiecare slujbă dumnezeiască în chipul următor:

«Încă aducem Ție această slujbă cuvântătoare. Pentru binecredinciosul și de Dumnezeu iubitorul Regele nostru, pentru toată curtea și ostașii lui – dă lor pașnică domnie, ca și noi, întru liniștea lor, viață lină și fără gâlceavă să viețuim într-o bună credință și curăție».

Temelia României întregite se reazemă pe stâlpi de granit – Biserica, Școala și Armata.

În scurta viață de cazarmă, care este și trebuie să fie marea școală națională, voi veți căpăta o bine meritată răsplată numai atunci când veți îndeplini îndatoririle de ostași, cuprinse în jurământul depus de voi.

Ca cetățeni și gospodari români veți fi fruntași sau codași, după hărnicia voastră și după supunere față de legile țării cuprinse tot în acest jurământ.

Și mai presus de toate, veți fi buni ostași dacă veți fi și buni creștini cu credință, nădejde și dragoste în Dumnezeu, în mai marii voștri și unul față de altul.

La vremuri grele, când țara va fi atacată de dușmani cum a fost nu demult... atunci voi toți ca unul trebuie să o apărați, atunci vor fi eroi încoronați de Dumnezeu și slăviți de întreaga suflare românească numai acei buni creștini, care își vor îndeplini jurământul până la jertfirea vieții lor.

Țara își face datoria de recunoștință față de acei bravi ostași care se jertfesc pe altarul patriei tot atât de lesne, precum și acum cu atâta încredere și devotament ați depus jurământul de făgăduință și de încredere în puterile voastre sufletești oțelite prin muncă și consfințite de focul credinței strămoșești.

Cinste celor care și-au îndeplinit și vor îndeplini jurământul cu sfințenie. Pe când dezertorii care își încalcă jurământul și fug de la datorie, nu merită decât osânda lui Dumnezeu și disprețul și blestemul neamului. Acestea urmează lui Iuda, trădătorul lui Iisus Hristos, Mântuitorul nostru. Este o mândrie pentru noi că țara se bizuie pe voi și-și încredințează soarta în purtătorii armelor fără nicio temere, căci voi sunteți fii acestei țări și veți apăra cu prețul vieții voastre patria voastră care poartă pe meleagurile sale legați de glia strămoșească, pe părinții și frații voștri.

Sabia o veți ridica numai asupra celora care vor să strămute hotarele țării noastre pe veci pecetluite prin luptele de la Smârdan, Oituz și Mărășești. Gloanțele să se îndrepte spre inamicii care vor încerca să răpească avutul sau parte din moșia străbună.

În războiul pentru dezrobirea și întregirea neamului ostașii noștri au ținut cu sfințenie jurământul căci n-au dat înapoi din fața inamicului, ci au luptat cu vitejie până la cea din urmă picătură de sânge. Ei au murit pe câmpul de luptă pentru patrie și credință.

Cinste lor! Ei au murit ca niște adevărați viteji!

România de astăzi – scumpa noastră patrie s-a înfăptuit prin sângele lor și s-a înălțat pe osemintele lor sfinte.

Pilda, devotamentul și jertfa celor 800.000 de eroi ai neamului, pentru voi este călăuză și ne îndeamnă pe noi toți să ne iubim Țara și Regele, să luptăm pentru dreptate și adevăr când vremea va porunci.

Cred, însă, că jertfa lor nu se va pierde din amintirea celor ce simt românește, căci jertfa lor atât de mare s-a făcut odată pentru totdeauna, pentru întărirea și trăinicia neamului românesc.

Vedeți fraților eroismul ostașului român. Cine i-a dat putere să îndure durerile și grozăviile războiului și al morții pe câmpul de luptă? Credința adâncă și vie în Dumnezeu, frica de Dumnezeu și cutremurarea față de cele sfinte l-au făcut să țină cu sfințenie jurământul și mai mult să se aducă pe sine jertfă pe câmpul de luptă pentru binele și fericirea neamului. Așa a fost în trecut ostașul nostru, așa este și astăzi și așa trebuie să fie cât va trăi poporul român pe fața pământului.

Unde nu este credință în Dumnezeu, frică de Dumnezeu și răspundere față de cel de Sus, zadarnice sunt orice legăminte. Jurământul capătă o putere nețărmurită prin chemarea numelui lui Dumnezeu, care e pretutindeni de față.

Să ne aducem aminte de bravii noștri voievozi care apărau țările române neîncetat cerând ajutorul lui Dumnezeu asupra dușmanilor nemiloși.

În vremuri grele vijelioase, când hoardele barbare și popoarele păgâne năvăleau fără milă, cotropind și nimicind tot ce întâlneau în cale, voievozii adunau oaste, în pâlcuri, prin sunetele clopotelor și, aici, din pridvorul bisericii porneau la luptă pentru apărarea legii, limbii și a moșiei.

După ce jurau credință lui vodă, ostașii, ca vulturii năprasnici, se aruncau în luptă contra dușmanilor, chemând numele lui Dumnezeu, care îi întărea în împrejurările cele mai grele.

Astfel de curaj a devenit fire în sufletul ostașului român desprins și încercat în prea multe războaie și numai cel de Sus l-a călăuzit și l-a scos întotdeauna biruitor în cele mai cumplite încercări.

Prinosuri și recunoștință nu întârziau a se aduce drept răsplată lui Dumnezeu și aici, și acolo, se înălțau biserici și mănăstiri ale voievozilor. Lăcașurile sfinte zidite de domnitorii țărilor românești arată ce fel de creștini au trăit pe vremuri, trăind cu nădejdea în Dumnezeu și nădejdea pe dânșii niciodată nu i-a rușinat.

Vedeți fraților, căci strămoșii noștri toate lucrurile mari le făceau în numele lui Dumnezeu stăpânitorul și ocrotitorul atât al nostru, cât și al lumii întregi și noi, strănepoții lor, cu credință adâncă și neclintită în Dumnezeu chemăm numele Lui și cerem ajutorul Lui la toate lucrurile cele bune.

Dumnezeu e chezășia noastră în lucrurile cinstite și bune, de aceea și numele Lui la jurământul pe care l-ați depus este luat ca a unui atotputernic judecător care știe ascunzișurile inimilor noastre. Și atunci noi, având pe Dumnezeu ca judecător drept, în fața căruia nu ne putem ascunde, vom jura pe conștiință și nici că vom cuteza vreodată să fim fățarnici, falși sau trădători în gândurile și simțirile noastre.

Dacă de îndatoririle militare te poți sustrage fără să fie câtuși de puțin pedepsit în fața cugetului, judecătorul cel dinăuntru, unde veghează neîntrerupt ochiul lui Dumnezeu, nu ne vom putea ascunde și vom fi chinuiți de gândul că nu ne-am făcut datoria așa cum trebuie, judecata aceasta este mai strașnică decât cea dintâi.

Pentru aceasta cu câtă evlavie și cutremur orice recrut, stând în fața Sfintei Cruci și a Drapelului, icoana sfântă a regimentului, trebuie să jure credință și devotament Regelui și Țării.

Neatârnarea țării și pacea dinăuntru are nodul de legătură în jurământul depus de soldat care poartă pe umerii săi răspunderea rânduielii bune și a disciplinei.

Jurământul de credință M.S. Regelui îl face pe ostaș să fie supus și ascultător mai marilor săi, iar tăria jurământului își are baza în chemarea lui Dumnezeu de față, ca martor preaînalt și atotțiitorul văzutelor și nevăzutelor.

Conducătorul vremelnic al celor văzute este însă M.S. Regele, unsul lui Dumnezeu, deținătorul sceptrului și mai marele căpitan al armatei. Cea dintâi făgăduință se face M.S. Regelui. O făgăduință de credință. A fi credincios înseamnă mult.

Înseamnă a iubi pe Regele țării, a fi devotat în toate momentele și a face zid de granit în jurul său atât în timp de pace, cât, și mai ales, în timp de război.

Puterea regească de a stăpâni și a conduce este de la Dumnezeu, însă căpetenia tuturor împăraților este însuși El, care împărtășește peste toate și care împarte din nemăsurată sa comoară a puterii și a împărăției, autoritatea necesară stăpânitorilor lumești. De aceea și ne îndeamnă cu aceste cuvinte Sfânta Scriptură: «Supuneți-vă stăpânirilor mai înalte, că nu este stăpânire, fără numai de la Dumnezeu!».

Aceste cuvinte sunt cel mai mare îndemn pentru cei ce vin sub Drapel de a jura credință nestrămutată aceluia care e mai întâi mai mare căpitan al armatei și Rege al Țării.

Numai gândul că vom putea cândva să călcăm această îndatorire ar fi un păcat neiertat.

Inima Regelui nostru se află în mâinile lui Dumnezeu.

Puterea și sceptrul sunt date lui de la Dumnezeu, de aceea și ne îndeamnă Sfânta Scriptură zicând: «Temeți-vă de Dumnezeu, cinstiți pe Rege!», «Dați ceea ce este al Cezarului, Cezarului și ceea ce este a lui Dumnezeu, lui Dumnezeu!».

După Dumnezeu pe care trebuie să-l iubim din tot sufletul nostru pentru nenumărate daruri ce le varsă în fiecare clipă peste noi, urmează să iubim pe Regele nostru și dragostea aceasta să meargă până într-acolo, încât să ne jertfim chiar viața noastră pentru Tron și patrie.

Iată îndatorirea ce o avem față de Rege. Deși Regele este păzit de Dumnezeu ca unul ce este unsul său, totuși Dinastia și Tronul trebuie să fie întărite cu pavăza inimilor a miilor de români.

Armata credincioasă veghează și e în slujbă de apărare a coroanei.

Avem comori nestemate de credință, de limbă și obiceiuri.

Toate au nevoie de brațul vajnic al armatei.

Și o armată bine organizată, cu disciplină de fier, conștiincioasă la datorie, pătrunsă de dragoste față de patrie și de devotament nețărmurit față de Rege, va ține piept la orice încercare de cotropire.

Dar, la temelia țării noastre stau legile ei care au rostul de bună conducere a cetățenilor spre mai bine.

Ori pilda cea mai vie trebuie să o dea mai întâi ostașul, el care are datoria să vegheze dacă legea este respectată.

Și respectarea legilor trebuie să fie totdeauna mai ales în vremurile tulburi de astăzi, când dușmanii neamului nostru care ne vor pieirea, propovăduiesc nerespectarea și nesupunerea față de aceste legi.

Știut este că un popor nu poate trăi fără respectul legilor și fără supunere față de ele și nici Dumnezeu nu suferă un astfel de popor.

Ascultați ce zice Sfânta Scriptură prin glasul apostolului Pavel: «Pentru aceea, cine se împotrivește stăpânirii, se împotrivește lui Dumnezeu, iar împotrivitorii vor lua osânda asupra lor».

Iată că [sic!] cartea sfântă ne arată ce trebuie să facem, cum trebuie să respectăm legile și să ne supunem lor.

Aceasta carte sfântă osândește prin cuvinte pe acei dușmani ai noștri, care încearcă cu vorbe dulci și nemincinoase să ne abată de la respectul legilor.

Vai celor dintre noi, care nu cu fapta, ci numai cu gândul țintesc la slăbirea țării, pentru care strămoșii noștri care își iubeau țara, limba și biserica străbună și care au murit vitejește cu paloșul în mână pentru lege, pentru gloria neamului, pentru mărirea și slobozenia lui dacă s-ar fi sculat din morminte ar ridica viața celor dintre noi care vor pierirea țării, deși suntem sânge din sângele lor și os din oasele lor.

Osânda lui Dumnezeu și blestemul neamului asupra acestora!

Slăbirea țării se face mai degrabă prin nerespectarea legilor și neascultarea stăpânirilor. Care român ar putea da ascultare dușmanilor, care vor să nimicească țara și neamul prin batjocorirea legilor țării?

Astfel de români rătăciți s-ar scoate însuși din trupul țării, ar trebui să se nimicească sub povara blestemelor, care s-ar ridica din milioanele de morminte asupra lor.

Acolo unde nu este respectarea legilor, lucrurile se strică, viața se destramă.

Acolo unde nu s-au respectat legile poporului au ajuns la sapă de lemn, își trăiesc viața în mizerie și mor de foame; acolo unde nu s-au respectat legile, ordinea și stăpânirile într-un popor, bolile molipsitoare și primejdioase s-au răspândit ca fulgerul și-au secerat milioane de vieți, aproape au nimicit poporul.

Iată la ce fericire vor să ne aducă dușmanii cu propaganda dezordinii și a bunului plac.

În schimb, acolo unde este supunere față de legi și stăpânire, toate merg spre bine. Economia, negustoria, știința, plugăria și viața cinstită înfloresc și merg înainte din treaptă în treaptă.

De câte ori nu citim sau nu auzim de țări mari și frumoase! Mai întâi ne gândim că pe acolo trebuie să fie alți oameni, alte rânduieli de le merg așa de bine. De ce? Pentru oamenii de acolo sunt iubitori de legi, fiecare dintre acești oameni se supun legilor și stăpânirilor fiindcă ei s-au încredințat (convins) că numai așa pot să trăiască bine și pot da înainte.

Ori cel ce nu respectă legile țării și nu se supune stăpânirilor, distruge binele și fericirea țării, al neamului nostru și binele și fericirea aproapelui nostru.
Dragi ostași! În așa măsură să vă convingeți și voi de împlinirea legilor și supunerea celor mai mari.
Aceasta vă va da tărie brațului și sufletului vostru.
Se știe că ostașii supuși și ascultători, mai întotdeauna ies victorioși din luptele cele mai grele.
Ostașii supuși cuceresc cetăți și țări. Numai supunerea voastră să fie în smerenia lui Hristos și astfel de supunere va îmboldi să vă jertfiți pe câmpul de luptă și să vă dați chiar și viața pentru patrie și Tron.
Mai înainte de a încheia grăirea mea vă aduc aminte că pentru împlinirea jurământului vostru ați cerut ajutorul lui Dumnezeu cerând: «Așa să-mi ajute Dumnezeu!».
Și eu preotul vostru și martor înaintea lui Dumnezeu și în fața țării pentru jurământul vostru vă zic: «Să vă ajute bunul Dumnezeu!» ca să vă împliniți jurământul cu bună inimă, cu mai multă însuflețire, cu mai multă vrednicie, căci numai astfel țara va înflori, iar roadele vor fi ale voastre a tuturora.
Slavă ție Dumnezeu nostru!

Confesorul Garnizoanei Bălți
Preot cpt. Roșca Gheorghe"[20].

THE LECTURE OF CAPTAIN PRIEST GHEORGHE ROȘCA ABOUT THE SOLEMNITY OF THE SOLDIERS OATH

Captain priest Gheorghe Roșca was part of the priests from Basarabia that were called in the Romanian Army. Although he had beautiful appreciations for his devotion, he had to end his military career because he was diagnosed with a severe heart disease. He was the confessor of Bălți garrison. The article presents his lecture about the oath that every soldier had to take in order to fulfill the military obligations.
Keywords: confessor, captain, Bălți garrison, oath, war.

NOTE

1 Arhivele Militare Naționale Române.

2 Universitatea Națională de Apărare „Carol I".

3 Vezi și Teodora Giurgiu, *Biserica, școala și armata în concepția preotului căpitan Gheorghe Roșca*, în revista „Misiunea", anul III, nr. 1(3)/2016, pp. 51-54.

4 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Memorii Bătrâni, litera R, căpitani, nr. crt. 351, f. 1.

5 Ibidem, f. 8.

6 Ibidem, f. 9.

7 Ibidem, f. 11.

8 Ibidem, f. 12.

9 Ibidem, f. 13.

10 Ibidem, f. 16.

11 Ibidem, f. 17.

12 Ibidem, f. 19.

13 Ibidem.

14 Ibidem, f. 20.

15 Ibidem.

16 Ibidem.

17 Ibidem.

18 Ibidem, f. 21.

19 Ibidem, f. 25.

20 Idem, Fond microfilme, rola F.II. 4.1563, cd. 96-100.

Cimitirul Mânăstirii Dintr-un Lemn

Colonelul topograf Tănăsescu Victor își doarme somnul de veci în cimitirul Mănăstirii Dintr-un Lemn

Profesor
CORNELIA GHINEA[1]

Colonelul Tănăsescu Victor s-a născut la 28 octombrie 1868, în comuna Mânăstireni, plasa Ocolu, jud. Vâlcea, fiu al lui Tănase și al Mariei.

Pornește în cariera militară de la gradul de simplu soldat voluntar, în cadrul Regimentului 2 Vâlcea. Parcurge etapele serviciului militar, ajungând la 6 martie 1892 sergent major. La 1 octombrie 1894 s-a înscris ca elev la Școala de Subofițeri, pentru ca la 14 septembrie 1895 să devină elev al Școlii de Ofițeri, pe care a absolvit-o obținând gradul de sublocotenent și a fost repartizat la Regimentul 28 Infanterie.

La 1 februarie 1899, tânărul sublocotenent a fost detașat la Institutul Geografic Militar al Armatei. În urma obținerii gradului de locotenent va fi repartizat la Regimentul 3 Olt, la 7 aprilie 1900. Începând cu anul 1900, calitățile sale de viitor topograf își arată roadele, în unitățile în care a activat și anume Regimentul 2 Vâlcea de la 15 aprilie 1904 și Regimentul 29 Infanterie, de la 1 ianuarie 1906.

Șefii ierarhici îi remarcă realizările îndrăznețe, încă de la început. Astfel, în 1901, a desenat și redactat lucrările a două secțiuni ridicate în campania din 1900. A corectat și trasat curbele a două foi pentru imprimarea hărții la scara de 1/50 000. A reușit, în anul 1902, să ridice 100 de kmp, în regiunea muntoasă Petroșița și totodată a lucrat la ridicarea planului orașului Ploiești, iar în 1904, în regiunea cu deosebire grea, dintre Argeșel și Ialomița, a ridicat 140 kmp, pe cursul Dâmboviței, cu cartierul lucrărilor la Stoenească. A primit o inspecție de specialitate în timp ce se afla pe muntele Gărgăunilor, în Valea Dâmboviței (Bădeni), Vârful Sfântul Ioan, în regiunea muscelelor, din stânga Argeșului.

Pentru scurtă vreme, cu gradul de căpitan, în perioada 16 aprilie 1907 la 1 aprilie 1908, activează în cadrul Regimentului 16 Infanterie. Cu gradul de maior este numit la 1 aprilie 1908, la Serviciul Geografic al Armatei, unde va îndeplini funcția de șef de circumscripție la harta țării. Totodată, a fost însărcinat cu ridicarea capului de pod de la Cernavodă.

În campania militară din cel de-al Doilea Război Balcanic, din anul 1913, a făcut parte din armata de operații, fiind încadrat la Biroul II, ca ofițer topograf al Marelui Cartier General al Armatei, mai târziu, a fost desemnat ca șef al circumscripției având în subordine 8 ofițeri, cu care a revizuit harta Bulgariei pe o distanță de 4600 kmp, în regiunea Orhania – Mezdra – Ferdianova. A reușit să realizeze această lucrare, învingând toate greutățile într-o țară străină, unde populația devenise ostilă, împiedicând cercetarea acestor obiective. Lucrările nu au putut continua decât cu ajutorul trupelor din Vrața.

Șeful secției topografice, colonelul Pavelescu, a fost impresionat de priceperea și devotamentul subalternului său. Și în acest sens, îi notează pe foaia calificativă aprecierile meritate: „Mulțumită energiei și devotamentului acestui ofițer s-au putut revizui 4 600 kmp, în regiunea cea mai grea și expusă a Bulgariei. La harta țării, unde este de 6 ani șef de circumscripție, mulțumită activității sale, a terminat în perioada 12 martie la 28 aprilie 1913, secțiunile de la Dunăre, între Calafat și Severin, de care a fost nevoie urgentă în acest an". Pentru aceste merite a fost propus să fie decorat cu medalia „Bărbăție și Credință" de război. Aceeași apreciere și din partea colonelului Ionescu, directorul Direcției Tehnice a Serviciului Geografic.

În anul 1914, directorul lucrărilor de fortificații de pe noua frontieră dobrogeană, apreciază pe maiorul topograf că, „fiind detașat la lucrările capului de pod Turtucaia, pentru ridicarea și întocmirea hărții respective, în timp de 5 luni, a supravegheat și a executat personal lucrările topografice. Ofițerul, cu toate greutățile, a dat probe că posedă calitățile unui profesionist distins, că are o educație ostășească, care îl face să înțeleagă însărcinările delicate și conștiincioase, de care s-a achitat în mod elogios. În contextul acestor calități, îl propun să fie distins și întrebuințat în această specialitate, în însărcinările de inspector și conducător de lucrări, el bucurându-se, mai ales, de o instrucție generală".

Deși este propus, având 8 ani vechime, să fie înaintat la gradul de locotenent-colonel, nu a fost admis. La 20 mai 1915, i s-a încredințat conducerea lucrărilor de măsurare a izlazurilor comunale, în care a dovedit aceeași pricepere, iar în 1916, în împrejurări grele a realizat 1/20.000 kmp din împrejurimile Siliștei, ridicând 288 kmp, în zona Gruia – Calafat – Bistreț, iar în cursul verii a revizuit harta Olteniei, la 1/100.000, care se cerea urgent la Marele Stat Major, în suprafață de 6.000 kmp.

Începând cu data de 8 noiembrie 1916, în urma reorganizării Serviciului Geografic, fiind mutat la Iași, cu sediul în Palatul Administrativ, a fost numit șef al Secției Administrative, însărcinare ca urmare a marii dezvoltări ce s-a ocupat cu distribuirea hărților la toate armatele române și ruse.

La 18 ianuarie 1917, a fost încadrat ca ajutor de șef de Corp, funcție de care s-a achitat destul de bine, fapt pentru care a fost propus să fie avansat la gradul de locotenent-colonel, primind decretul de numire la 1 septembrie 1917. Este caracterizat de șefii săi ierarhici ca: muncitor, foarte scrupulos pentru materialele încredințate, conștiincios, în definitiv un ofițer indispensabil serviciului geografic, datorită cunoștințelor sale speciale.

În foaia calificativă din 1918 se specifică: „Este un vechi și desăvârșit topograf, făcând 8 campanii de la 1899 la 1907, și anume la harta țării, la planul orașului Ploiești, la fortificațiile de la Cernavodă. Cauza numirii sale ca șef al Secției Administrative a fost inerentă împrejurărilor, pe de o parte condiția de a fi la curent cu lucrările, instrumentele, materialele acestui serviciu iar pe de altă parte, să răspundă vigilenței necesare procurării, păstrării și întrebuințării acestui stoc de diverse, care formează averea serviciului".

La 1 ianuarie 1919, o parte din secția sa, a revenit la București, colonelul Tănăsescu rămânând la Iași pentru evacuarea întregului serviciu în Capitală. A răspuns perfect acestei sarcini, având toate calitățile necesare îndeplinirii acestei misiuni grele, punând toată râvna și devotamentul pentru evacuare, în condiții anevoioase, ca să se efectueze cât mai bine.

Șeful Serviciului Topografic, colonelul Abramovici, a constatat că, și în anul 1919, subalternul său și-a îndeplinit cu aceeași conștiinciozitate și devotament conducerea Secției Administrative, considerând că notele date cu ocazia propunerii pentru anul 1919-1920 se mențin în totalitate, din cauza specializării sale ca bun topograf, fapt pentru care l-a propus la avansare la excepțional, la gradul de colonel. A fost înaintat la acest grad la 1 aprilie 1920, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 50 din 7 iunie 1921. Odată cu această nouă situație militară, pentru felul și priceperea cu care conducea secția a fost propus pentru a fi decorat cu „Steaua României" clasa a V-a.

Anii 1921 și 1922 sunt caracterizați cu aceleași calificative de apreciere, care s-au bazat pe însușirile sale de bun gospodar, energie, calități necesare pentru conducerea Secției Administrative și a unei atitudini care în afara lucrărilor direct în legătură cu armata, tindea

spre a institui o industrializare, astfel precum erau toate instituțiile similare din țară.

În ianuarie 1926 a fost trecut în rezervă pentru limită de vârstă, prin Înaltul Decret nr. 3383, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 1238/1926, Ordin de Zi nr. 439. Va fi trecut în retragere în anul 1932.

Privind retrospectiva carierei acestui ofițer, putem concluziona că a fost un cadru militar cu bune însușiri militare, dând dovadă de educație, disciplină și energie. A muncit intens de la gradele cele mai mici și a meritat cu prisosință gradele ce au urmat, atât ca ofițer inferior cât și mai în urmă, gradele superioare, în specialitatea de topograf, în care s-a remarcat și în care a adus reale servicii ca operator, fie ca inspector îndrumător al operatorilor tineri.

Din timpul campaniei și până la trecerea în rezervă a condus Secția Administrativă a serviciului, unde s-a preocupat de păstrarea materialelor atât de variate, hărți, hârtie, pietre, plăci matricole și toate celelalte materiale necesare imprimării cât și unui număr mare de instrumente și mașini. Pe lângă păstrare a avut dificile griji pentru reaprovizionări în timpuri grele, de sărăcie.

Munca sa conștiincioasă și fructuoasă și-a găsit recunoștința prin distincțiile ce i-au fost acordate: Semnul Onorific de Aur pentru 25 de ani (1914), Medalia „Avântul Țării" pentru campania din anul 1913, Medalia Comemorativă 1916–1918 și Ordinul „Steaua României" de pace, clasa a IV-a, prin Înaltul Decret nr. 4767.

Neexistând informații despre familia sa și despre modul în care și-a găsit somnul de veci în cimitirul Mănăstirii Dintr-un Lemn, prin origini fiind vâlcean, gândesc că pronia cerească i-a ales locul de cinste și meritat.

Bibliografie

Depozitul Central de Arhivă Pitești, Memorii bătrâni, Colonei, litera T, nr. crt. 32.

COLONEL TOPOGRAPHER TĂNĂSESCU VICTOR IS BURIED IN THE CEMETERY OF DINTR-UN LEMN MONASTERY

The article presents the life and the activity of Colonel Topographer Tănăsescu Victor. The information that is revealed has as source archive documents.

Keywords: Colonel Victor Tănăsescu, Dintr-un Lemn Monastery, Regiment 2 Vâlcea, topographer officer, military campaign.

NOTE

1 Asociația Județeană a Cadrelor Militare în Rezervă și în Retragere „Basarab I" Pitești.

Lt. Col. Stoenescu Ioan Nicolae

Un dâmbovițean ajuns de la Saint-Cyr în stepa calmucă și Banska Bystrica. Locotenent-colonelul Nicolae Ioan Stoenescu (1908–?)

Profesor dr.
CORNEL MĂRCULESCU[1]

S-a născut la 11 noiembrie 1908, în comuna Viforâta, Raionul Târgoviște, Regiunea Prahova, în familia a doi agricultori, Ioan și Ruxandra Stoenescu, care au avut 11 copii: 6 fete și 5 băieți. Clasele primare le-a absolvit în 1920 în comuna natală, iar în 1928, Nicolae Stoenescu a finalizat cursurile Liceului Militar din Chișinău, care l-au impulsionat să se înscrie în septembrie 1928, ca elev al Școlii Militare de Infanterie nr. 2 din Sibiu. La terminarea anului I (1928–1929), clasificându-se ca șef al promoției sale, Nicolae Stoenescu a fost detașat de către Marele Stat Major la Școala Specială Militară de la Saint-Cyr din Franța, pe care a absolvit-o în 1931 în promoția 116 Mangin. Fiind un militar desăvârșit, a urmat timp de un an (1931–1932) cursurile Școlii de aplicație a infanteriei și de tancuri de la Versailles, finalizând-o cu succes ca șef de promoție. După absolvirea acesteia în august 1932, Nicolae Stoenescu a fost repartizat ca ofițer în Regimentul Care de Luptă de la Târgoviște (1932-1935), unde a fost comandant de pluton și întrebuințat ca specialist în Care de Luptă, precum și administrator al atelierului de reparații al corpului, fiind remarcat de către comandantul Regimentului Care de Luptă, colonelul Șerpescu, ca fiind „*un ofițer de nădejde, calm și cu sânge rece, disciplinat și cu simțul onoarei, ce se comportă foarte bine în societate, modest, un ofițer tankist foarte bun care va fi printre ofițerii de elită atât ai armatei în general, cât și ai Regimentului Care de Luptă în special*".

În același timp, a urmat ca elev-ofițer și cursurile Școlii de Aplicație de Infanterie de la Sibiu (1932-1933), pe care a absolvit-o merituos cu media generală de 8,92, fiind clasificat al 8-lea, din 448 ofițeri-elevi. La finalizarea școlii, sublocotenentul Nicolae Stoenescu era apreciat elogios de către colonelul Popovici, comandantul Școlii de Aplicație a Infanteriei, astfel: „*Este un ofițer foarte cult, bine dotat fizic, chipeș, simpatic și cochet, cu o voință care îl scoate din masa comună a ofițerilor, o personalitate pronunțată cu foarte bune aptitudini militare de instructor și comandant...ce posedă o inteligență sclipitoare, o imaginație bogată, foarte modest și disciplinat, care lucrează întotdeauna necontrolat și având foarte dezvoltat simțul ordinei și al datoriei*".

Timp de cinci ani, între anii 1935–1940, locotenentul Nicolae Stoenescu a fost ofițer instructor la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol" de la Sibiu. Încă de la început, locotenentul Nicolae Stoenescu s-a făcut remarcat și apreciat, având comanda plutonului I din Compania a 2-a de elevi (1935-1937), sarcină de care s-a achitat laudativ, fiind apreciat de comandantul Școlii de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol" Sibiu, colonelul Ioan Sipiceanu: „*un ofițer cu o frumoasă cultură generală și profesională, un foarte bun cunoscător al tuturor ramurilor de instrucție a infanteriei, care are marele dar de a stârni dragostea inferiorilor săi și a-i face să lucreze din convingere și cu pasiune, un foarte bun animator de suflete*".

Datorită capacităților sale și a unei culturi profesionale desăvârșite, locotenentul Nicolae Stoenescu a fost ales ca ofițer adjutant (1938–1940), sarcină pe care a îndeplinit-o în excelente condiții, evidențiind un ofițer cu un pronunțat spirit de discernamânt și un caracter frumos și discret. De asemenea, tot în această perioadă, ca ofițer-instructor, a predat cursul de *Care de Luptă și întrebuințarea lor în legătură cu alte arme*, a înlocuit foarte des profesorul de limba franceză, și a susținut în cadrul școlii, conferințe și recenzii, bine documentate și structurate, apreciate de comandantul Școlii de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol" Sibiu, colonelul Băldescu. Merită a fi amintite aici, conferințele: „*Apărarea în cadrul Diviziei în toate fazele luptei*" și „*Organizarea și doctrina unităților moto-mecanizate în armatele străine*", precum și recenziile: „*Generalul Mangin și activitatea sa pe frontul de vest*" și „*Întrebuințarea Carelor de Luptă văzută prin prisma noilor idei*".

În paralel, locotenentul Nicolae Stoenescu a urmat și absolvit Facultatea de Litere și Filosofie, specializarea Istorie-Geografie. Cunoscând foarte bine limba franceză, ca urmare a studiilor militare de la Saint Cyr și Versailles, locotenentul Nicolae Stoenescu a fost atașat pe lângă toate misiunile de ofițeri străini (francezi, iugoslavi și polonezi), care au vizitat Școala Militară de Ofițeri de Infanterie „Principele Carol" din Sibiu, fiind apreciat de aceeștia ca fiind un ofițer sincer, deosebit de inteligent, corect, discret și devotat instituției militare. De asemenea, activitatea locotenentului Nicolae Stoenescu, era apreciată elogios în 1940 și de către noul comandant al Școlii de Ofițeri de Infanterie, colonelul Aurel Runceanu, care aprecia „*că este un ofițer cu un frumos caracter, discret, serios și foarte bine pregătit, foarte hotărât și cu sânge rece, având o inteligență vie, dotat cu foarte mult bun simț și cu mult spirit de observare, ce pune foarte mult zel în ceea ce face din dorința ca totul să fie făcut perfect, care lucrează din plin devotament pentru comandant și instituție, și care își apără camarazii chiar și atunci când aceștia greșesc*".

Studiile militare ale ofițerului dâmbovițean, au fost desăvârșite prin înscrierea în 1941 la Școala Superioară de Război din București, iar după terminarea anului I, căpitanul Nicolae Stoenescu a fost numit în septembrie 1941, comandant de companie în cadrul Regimentului 90 Infanterie Sibiu Grăniceresc, fiind nevoit astfel să-și întrerupă studiile. În perioada septembrie-noiembrie 1941, Nicolae Stoenescu a fost trimis pe frontul de Est la Odessa, ca ajutor al comandantului Bateriei a 3-a din cadrul Diviziei 18 Infanterie. Se reîntoarce în țară în noiembrie 1941, pentru a se înscrie în anul II la Școala Superioară de Război din București, iar la terminarea acestuia în iunie 1942, căpitanul Nicolae Stoenescu este numit șeful biroului Operațiilor în cadrul Regimentului 90 Infanterie care se afla la dislocat la Sevastopol și Stepa Calmucă (iunie-octombrie 1942), dar și șeful Biroului 1 al Diviziei 18 Infanterie, care se găsea în Stepa Calmucă (octombrie-decembrie 1942). La Sevastopol, deși i-au fost încredințate misiuni foarte grele, în special cele de pe Mekenzie și Bastionul II, s-a achitat foarte bine, având simțul onoarei înăscut, dovedindu-se curajos și brav în luptă, un exemplu pentru camarazii săi. Pentru calitățile sale dovedite în luptele pentru cucerirea Sevastopolului, comandantul Regimentului 90 Infanterie Grăniceresc, colonelul Alexandru Munteanu, îi făcea următoarea caracterizare ofițerului

dâmbovițean: „*Este un ofițer dotat cu o inteligență sclipitoare folosită numai în spirit afirmativ, cu o memorie foarte adâncă, în care nu-i scapă nimic neobservat sau nesesizat, chiar dacă acțiunile sau faptele s-au petrecut cu mult anterior, care își asumă răspunderea cu foarte multă demnitate, oricare ar fi rezultatele acțiunii. Pe tot timpul luptelor grele purtate pentru cucerirea Sevastopolului, a fost utilizat pentru informare asupra activității inamicului din primele noastre linii și de la observatoarele regimentului și batalioanelor, sub ploaia de gloanțe ale inamicului. Cu prilejul acestei bătălii, a făcut dovada capacității sale și curajului său personal pe câmpul de luptă, fiind distins cu Ordinul Steaua României, clasa a IV-a si a V-a, cu spade și panglică de Virtute Militară și Crucea de Fier germană, clasa a II-a*".

Repartizat la 15 noiembrie 1942 pentru mobilizare la Comandamentul Diviziei 18 Munte, căpitanul Nicolae Stonescu a fost numit șeful Biroului 1 Mobilizare Organizare (O.Z. nr. 120/1942), calitate în care a reușit ca în timpul grelelor operații militare defensive din Stepa Calmucă în care se găsea Divizia, să stabilizeze forța combativă a acesteia, redusă la câteva batalioane. În plus, la 21 noiembrie 1942, la Jurkina (Abjanerevo), Nicolae Stoenescu a reușit să salveze arhiva Comandamentului și bagajele ofițerilor din fața inamicului care pătrunsese în localitate, reușind să organizeze o apărare magistrală cu secretarii și ordonanțele care se găseau acolo.

Trei zile mai târziu, a fost delegat de către Armata a 4-a, pentru strângerea, îndrumarea și reorganizarea unităților armatei (Ordinul Corpului 6 Armată, nr. 34834/24 noiembrie 1942), misiune de care s-a achitat admirabil, printr-o activitate asiduă de zi și noapte, apreciată de superiori. La 12 decembrie 1942, se reîntoarce la Comandament, primind o nouă misiune deosebit de grea: cu recuperarea și reorganizarea elementelor trenurilor unităților aflate la Kuberle, reușind datorită calităților sale de ofițer de Stat Major, să stabilească într-un timp foarte scurt, adevărata situație și forță combativă a unităților, trimițând pe front succesiv, toate forțele disponibile, cu ajutorul cărora Divizia a putut organiza ulterior apărarea pe frontul de la Pimen Tscherny, unde a putut rezista tuturor atacurilor inamice timp de 14 zile. Despre această misiune strălucită a căpitanului Nicolae Stoenescu, aflăm de la șeful Permanenței Diviziei 18 Munte, locotenent-colonelul M. Ionescu, care afirma în termeni elogioși: „*Remarc această misiune ca pe un adevărat fapt de arme, căci fără această activitate a căpitanului Stoenescu, Divizia nu ar fi săvârșit acțiunile strălucite din aceste zile în condițiunile în care s-a găsit în acest timp*".

Din nefericire, la Kuberle, căpitanul Nicolae Stoenescu a fost rănit împreună cu toți ajutorii și comandanți ai unităților, fiind evacuat la Rostov și ulterior în țară (O.Z. nr. 135/1942). La 5 martie 1943, deși se afla în concediu medical, în urma ordinelor superioare, căpitanul Nicolae Stoenescu a fost numit în funcția de Ajutor la Biroul 1 Organizare Mobilizare a Diviziei 18, unde a colaborat la realizarea lucrărilor pentru mobilizarea efectivelor diviziei dintre anii 1943–1944. Trebuie amintit faptul că, Divizia a 18-a Infanterie revenise în țară în aprilie 1943, când s-a contopit cu Divizia a 2-a Gardă, fiind constituită astfel Divizia a 18-a Munte, dislocată la Ploiești, cu misiunea de pază a zonei petrolifere, timp în care Permanența Diviziei a continuat să funcționeze la Sibiu, sub conducerea căpitanului Nicolae Stoenescu. Datorită calităților sale, ofițerul dâmbovițean a condus întreaga Permanență a Diviziei, reușind să o transforme într-un adevărat Comandament de Mare Unitate, fapt remarcat și de către comandantul secund al Diviziei 18 Munte, generalul M. Cămărașu, care afirma: „*Căpitanul Nicolae Stoenescu are o judecată clară, o memorie remarcabilă, o educație aleasă, fiind un foarte bun camarad și executant al ordinelor, care și-a făcut din carieră un apostolat*". În același timp, căpitanul Nicolae Stoenescu a fost și profesor la Școala de Ofițeri de Cavalerie în Rezervă și Centrul de Instrucție Sanitar de pe lângă Facultatea de Medicină de la Sibiu, unde a predat în anul școlar 1942–1943, cursul de Tactica Infanteriei. Activitatea sa pedagogică a fost apreciată de însuși lt.col. Kirculescu, comandantul Școlii de Ofițeri de Cavalerie în Rezervă: „*Pedagog prin excelență și foarte bine pregătit, a atras interesul elevilor în așa fel, încât ora sa era așteptată cu multă plăcere, deși numărul de ore afectat era destul de mic, totuși, prin priceperea și conștiinciozitatea cu care l-a predat, a reușit ca toți elevii să-și însușească cunoștințele de Tactica Infanteriei*". De asemenea, activitatea sa pedagogică desfășurată între 1 mai și 31 iulie 1943, la Centrul de Instrucție Sanitar, unde a predat cursul de *Organizarea și funcționarea Serviciului Sanitar*, a fost apreciată laudativ de către colonelul Niculiu, comandantul Centrului.

Revenind la cariera militară, căpitanul Nicolae Stoenescu a îndeplinit în perioada 1 noiembrie 1943–31 octombrie 1944, următoarele funcții: șef al Permanenței Diviziei 18 Munte (1 noiembrie–1 decembrie 1943); șef al Biroului 2 Informații și Contra Informații (1

decembrie 1943-20 ianuarie 1944); șef al Birourilor 1 și 2 (20 ianuarie – 1 aprilie 1943); șef de Stat Major la P.S. Diviziei 18 Munte, în același timp deținând și Biroul 1 Organizare Mobilizare (1 aprilie – 14 decembrie 1944); șef al Biroului 2 Informații (15 decembrie 1944 – 18 februarie 1945).

Ca șef de Stat Major, a îndrumat munca tuturor birourilor, în special cele conduse de ofițeri de rezervă, executând personal de foarte multe ori lucrările importante ale acestora, asigurând la timp și în condiții optime, toate cerințele eșaloanelor superioare. După 23 august 1944, Șeful de Stat Major, căpitanul Nicolae Stoenescu, a reușit să organizeze într-un timp record statul major, serviciile și unitatea de transmisiuni a Diviziei 18 Munte recruți, care era solicitată de către Armata I cu misiunea de a apăra defileul Turnu Roșu. Această misiune coordonată strălucit de către căpitanul Nicolae Stoenescu, este prezentată laudativ de către colonelul Citirigă, comandantul P.S. Diviziei 18 Munte, astfel: „*Căpitanul Stoenescu m-a însoțit la recunoașterea poziției în toată adâncimea, dovedindu-mi simț tactic deosebit și rezistență fizică desăvârșită, și a întocmit toate piesele de la planul de apărare cu o măiestrie de neegalat. În plus, sosind în zonă Divizia a 8-a, misiunea Diviziei a 18-a pentru apărarea defileului a încetat, fiind pusă în marș forțat spre Alba Iulia-Teiuș. Modul cum m-a ajutat la organizarea mișcării unităților, este mai presus de orice laudă. A trimis pe front armamentul, echipamentul și alte materiale, precum și oamenii sosiți din Moldova, în timp util, cu toate greutățile întâmpinate în ceea ce privește mijlocul de transport*".

În perioada 10 aprilie – 20 mai 1945, căpitanul Nicolae Stoenescu a îndeplinit funcția de ofițer ajutor la Biroul 3 Operații, participând la operațiunile militare dificile din regiunile Banska Bistrica, Sv. Marin, Tatra Mică și ocuparea orașului Prosteev. În aceste operațiuni s-a remarcat ca un excelent ofițer de Stat Major, dovedind spirit de sacrificiu, curaj și stăpânire de sine, reușind să rezolve cu o remarcabilă promptitudine, situații dintre cele mai complicate, fapt remarcat și apreciat de către lt.col. Buzdea, ajutorul șefului Statului Major al Corpului 6 Armată. În noaptea de 12 aprilie 1945, pe o vreme ploioasă, căpitanul Nicolae Stoenescu a primit misiunea de a scoate din poziție Batalionul II al Regimentului 92 Infanterie, care se găsea în sectorul Diviziei a 3-a Infanterie și de a-l transporta în alt sector al Diviziei a 18-a Infanterie. Dispunând și de mijloace auto, schimbul a fost efectuat cu succes, astfel încât în dimineața zilei de 13 aprilie 1945, ora 8,00, batalionul era introdus în sectorul destinat sub directa supraveghere a ofițerului dâmbovițean, realizând schimbul sub timpul prevăzut în ordin. De asemenea, tot pe o vreme câinoasă, asistă în noaptea de 14 aprilie 1945 și la schimbul efectuat între Divizia a 18-a Infanterie și Sectorul 54 Fortificat Rus, pe care îl transportă până în ziua de 15 aprilie 1945 în noul sector al Diviziei a 3-a Infanterie. Timp de trei zile, căpitanul Nicolae Stoenescu aflându-se tot timpul lângă Divizia a 18-a Infanterie a informat comandamentul asupra desfășurării operațiunilor (17 – 19 aprilie 1945).

În luptele pentru cucerirea înălțimilor Nord Banska Bistrica, începute la 25 aprilie 1945, a informat permanent Comandamentul asupra mersului operațiunilor militare, iar în sângeroasele lupte din regiunea Bodorova și cucerirea orașului Sv. Martin a fost însărcinat numai în misiuni exterioare, urmărind îndeaproape acțiunile Regimentului 90 Infanterie și informând prin radio din 2 în 2 ore mersul operațiunilor. În noaptea de 1 mai 1945, la trecerea râului Vag, este trimis la Divizia a 18-a Infanterie pentru a lua parte și a informa Comandamentul asupra operațiunilor la trecerea râului, organizând trecerea Regimentului 18 Dorobanți, precum și a restului unităților de infanterie, artilerie și în special a Diviziei 1 cavalerie. Misiunile căpitanului Nicolae Stoenescu nu se opresc aici, fiind însărcinat în timpul luptelor sângeroase pentru cucerirea orașului Prosteev, să ia parte la schimbul unităților din Divizia 224 Rusă de către Divizia 1 Cavalerie, rămânând pe poziție până la schimbarea ultimului element. Ulterior, în timpul deplasării Corpului de Armată din regiunea sud Prosteev la 45 km de Brno, a participat la organizarea marșului și dirijarea trupelor spre noua zonă de concentrare a Corpului de Armată.

Toate meritele sale în aceste misiuni, au fost pe deplin recunoscute și apreciate de superiorii săi, fin caracterizat elogios de către colonelul St. Trandafirescu, Șeful de Stat Major al Corpului VI Armată: „*Voluntar în orice misiune extraordinară, ziua sau noaptea, pe ploaie și frig, în motocicletă, căpitanul Nicolae Stoenescu pornea de la un flanc la celălalt al Corpului de Armată, animat de un sănătos optimism ce-l caracterizează, la realizarea practică a celor prescrise în ordinul de operații. Camarad prin excelență, foarte punctual, foarte disciplinat, foarte inteligent, foarte bine educat și manierat, modest, de un caracter aparte, cu o pregătire profesională și generală care-l cinstește, căpitanul Nicolae Stoenescu este unul din rarele elemente ale infanteriei noastre*".

La sfârșitul conflictului mondial desfășurat de armata română între 22 iunie 1941 și 12 mai 1945, în urma întocmirii fișei privind stagiul și funcțiile îndeplinite pe timpul războiului de maiorul Nicolae Stoenescu, aprobată și contrasemnată de colonelul Cristea Stănescu, comandantul Școlii de Ofițeri de Infanterie și Administrație, rezultă că ofițerul dâmbovițean a contabilizat 12 luni și o zi pe front (din care 2 luni și 10 zile pe frontul de vest), precum și 34 de luni și 20 de zile în interior: comandant de companie, elev ofiter al Școlii Superioare de Război, concediu medical (1 lună și 11 zile), șeful permanenței Diviziei a 18-a Infanterie și șeful Biroului 2 la Comandamentul Teritorial Sibiu.

Între 1 noiembrie 1945 și 4 iunie 1946, maiorul Nicolae Stănescu a deținut funcția de de șef de Birou de Studii al Școlii de Ofițeri de Infanterie și Administrație de la Sibiu, de comandant al Batalionului II elevi, fiind foarte apropiat de ofițeri și elevi, și apreciat de către colonelul Ioan Gheorghiu (comandantul Școlii de Ofițeri de Infanterie), ca unul dintre cei mai buni ofițeri ai școlii, iar începând cu 1 martie 1946, a fost numit secretar de redacție la Revista Infanteriei de care s-a ocupat cu multă pasiune și publicând articole bine documentate. După luna iunie 1946, a continuat să fie comandant al Batalionului II elevi, dar a primit și noi însărcinări: membru în comisia de examinare a elevilor în rezervă, unde a dat dovadă de rare calități de profesor și pedagog, iar începând cu luna octombrie 1946, maiorul Nicolae Stoenescu a fost numit în funcția de ajutor administrativ al Școlii de Infanterie, sarcină de care s-a achitat în termeni laudativi, din partea colonelului Cristea Stănescu, comandantul școlii de ofițeri, care afirma: „*Dotat cu simțul practicului și al utilului, maiorul Nicolae Stănescu a dus la bun sfârșit orice i s-a încredințat, numirea sa în funcția de ajutor administrativ fiind cea mai bună alegere care se putea face. Moral, demn, drept și cinstit, ofițerul face parte din elementele de elită ale Infanteriei noastre – infanterist desăvârșit, ofițer de stat major cu aptitudini alese, un stâlm de reazim al acestei instituții, fiind adevăratul păstrător al frumoaselor tradiții din Școala Militară*".

De la 1 noiembrie 1946 și până la 15 iulie 1947, maiorul Nicolae Stănescu a continuat să dețină funcția de ajutor administrativ în cadrul Școlii de Infanterie, iar ca pedagog a predat elevilor cursul de Istorie militară și Limba franceză, asigurând în același timp și redacția ,,Revistei Infanteriei", aceasta apărând periodic datorită muncii asidue depusă de către ofițerul dâmbovițean.

Din iulie 1947 și până la 23 august 1947, când a fost avansat locotenent colonel, Nicolae Stoenescu a fost șeful Biroului Mobilizare din cadrul Cercului Teritorial Sibiu. După ce a fost trecut în rezervă, a fost numit șef Al Biroului Administrativ și Tehnic la Șantierul Șelimbăr pentru dezmembrare de armament (august 1948-martie 1949), iar ulterior a fost însărcinat ca expert în comisia de definitivarea reformei agrare ca operator topometru pentru județul Sibiu (martie-decembrie 1949).

Pentru meritele deosebite, Nicolae Stoenescu a fost distins cu „Coroana României" clasele a IV-a și a V-a, cu spade și panglică de „Virtute Militară", „Steaua României" clasele a IV-a și a V-a, cu spade și panglică de „Virtute Militară", „Crucea de Fier" germană, clasa a II-a și Ordinul „Regina Maria", clasa a II-a.

Surse

Arhivele Militare Române, *Inventar 1105 C.M.J. Sibiu*, dosar nr.crt. 860, Memoriul personal a locotenent-colonelului Ioan Nicolae Stoenescu, ff. 1-51.

LIEUTENANT-COLONEL NICOLAE IOAN STOENESCU (1908 – ?) – FROM DÂMBOVIȚA COUNTY TO SAINT-CYR, KALMUK STEPPE AND BANSKA BYSTRICA

There are presented information regarding Nicolae Ioan Stoenescu especially about his military career which creates a portrait of a brave officer of the Romanian Army.

Keywords: Nicolae Ioan Stoenescu, Saint-Cyr, Versailles, Târgoviște, Sevastopol.

NOTE

1 Școala Gimnazială ,,Dora Dalles" Bucșani, județul Dâmbovița.

Preotul Aurel Lazarov din Dobrogea, duhovnicul ocnelor de plumb, martir al închisorilor comuniste

Aurel Lazarov

Asist. Univ. Dr.
MAXIM VLAD[1]

Context politico-social

Rezistența anti-comunistă în Dobrogea s-a înscris în fenomenul, general, creștin și național, de rezistență față de noul regim ateisto-comunist. Aceasta urmărea păstrarea valorilor tradiționale ale Bisericii și neamului, amenințate de cei care promovau și aplicau fără scrupule ideologia comunistă.

În ceea ce priveste Dobrogea, trebuie subliniat specificul[2] rezistenței în ansamblul mișcărilor de opoziție la nivel național. Se admite că au existat în acest spațiu câteva caracteristici impuse de relief, de regimul special pe care această zonă geografică l-a avut după 23 august 1944.

Relieful Dobrogei de Nord, cu dealuri acoperite de păduri rare, nu reprezintă un refugiu sigur; pădurile puteau fi lesne înconjurate și verificate; cât despre Dobrogea de Sud, lipsa oricăror locuri de refugiu a dus de multe ori la dispariția combatanților în luptele directe cu forțele de represiune. Altă particularitate a acestei perioade a fost aceea că Dobrogea fusese declarată, după 23 august 1944, zonă de operații apoi zonă de ocupație[3] iar ca urmare a acestui fapt, în Constanța exista cea mai mare garnizoană sovietică din țară, unde funcționau Comandamentele superioare ale trupelor sovietice pentru întreg sectorul de Sud-Est[4]. Acest statut a generat o mai mare obediență din partea forțelor de represiune care, operând cât mai multe arestări și condamnări, căutau să-și câștige bunăvoința sovieticilor.

În sfârșit, nu trebuie trecut cu vederea un punct sensibil al acestor generații: refuzul oamenilor de a se ralia noii ordini era întărit și amplificat de speranța unei intervenții salvatoare a Occidentului – promisă zilnic de posturi de radio străine – speranță care i-a animat multă vreme pe românii care ignorau ,,acordurile" de la Yalta.

În aceste condiții s-au produs acele acte de revoltă și nesupunere față de constrângerile comuniste, astfel încât grupuri umane, mai mult sau mai puțin compacte, au luat hotărârea de a organiza și lupta cu toate mijloacele pentru a păstra vechile structuri și vechiul mod de viață.

Între anii 1945 și 1960, în Dobrogea s-a desfășurat o vânătoare cumplită a celor bănuiți de a nu fi fost de acord cu noile idei și acte politice; au fost arestați și, în unele cazuri au stat la închisoare fără să fi fost judecați și fără să fi existat o sentință judecatorească pronunțată împotriva lor. Mulți din cei ce au fost judecați nu au avut apărători, sau argumentele apărării nu au fost luate în considerare de judecători, și astfel anchetații nu știau nimic despre capetele de acuzare, despre corectitudinea anchetelor sau despre legitimitatea completului de judecată. În multe cazuri, după ani și ani, supraviețuitorii și rudele nu cunosc amănuntele procesului, legitimitatea acuzațiilor și temeiul acelor condamnări, ale căror consecințe sunt și astăzi resimțite. Se știe că informațiile asupra acuzațiilor și sentințelor au fost în mod deliberat ambigue și insidioase, pentru a amplifica teroarea exercitată asupra celorlalți membri ai familiei.

„Dobrogea a fost prima regiune colectivizată a României, un experiment economic reușit al comunismului. Nicolae Ceaușescu a avut un rol important în întrecerea comunistă pe regiuni, el fiind responsabil cu aplicarea politicii de colectivizare în Dobrogea. În martie 1949, regimul comunist își fixa noul țel: colectivizarea sau „înlăturarea exploatării omului de către om" – etapa agricolă. Zece ani le-a luat activiștilor pentru a realiza acest deziderat, iar prima regiune aleasă pentru punerea în practică a fost Dobrogea. Cu cea mai întinsă suprafață de teren agricol, cu populație redusă și eterogenă, Dobrogea era locul unde mărețul plan a prins rădăcini. Lagăr de exterminare pentru elita României, tabără de concentrare pentru trupele sovietice masate la granița Mării Negre, regiunea a fost colectivizată în timp record. În 1957, procesul era încheiat în Dobrogea, iar Decretul nr. 115 din 30 martie 1959 consemna succesul colectivizării totale în regiunea sud-estică. În plus, prin decretul din 1959 era expropriat terenul care nu era lucrat direct de proprietarul deja prădat de stat. Dobrogea era dată exemplu pentru restul țării, care avea să se mai lupte cu jefuirea de proprietăți agricole până în 1962.

La 31 iulie 1949 era înființată prima gospodărie agricolă comunistă (GAC) din țară, botezată *Răsăritul*, la Ceamurlia de Jos în județul Tulcea. În volumul-documentar al Academiei Române privind „Colectivizarea agriculturii în România", elaborat de Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, cercetătorii găsesc explicația pentru care primul GAC din țară a fost înființat la Ceamurlia de Jos: aici era născut Vasile Vîlcu, „Bulgarul", primul secretar de partid comunist și cel de numele căruia se leagă principalele realizări ale epocii roșii în Dobrogea. Până la finele colectivizării, peste 300 GAC-uri aveau să fie înființate în județele Constanța și Tulcea.

Perioada în care românii erau torturați și uciși în lagărele comuniste poate fi numită, fără teamă de exagerare, *timpul martirilor*. Unul dintre acești martiri, Aurel Lazarov, era preot și povestea sa începe la fel ca a altor sute de mii de martiri asemeni lui. Acesta a slujit la Biserica cu hramul Înălțarea Domnului – Ziua Eroilor din localitatea Stejarul din județul Constanța, locaș ce în data de 1 martie 2004, a dobândit statut de Mănăstire.

Biserica satului Stejarul

Din cauza faptului că în sat nu exista biserică, locuitorii satului mergeau la slujbele de duminică și sărbători la biserica din satul Dulgheru, parcurgând pe jos 3 km.

Sătenii din Stejaru iau hotarârea formării unei comisii, în frunte cu preotul Oancea Mocanu care să se ocupe de organizarea lucrărilor și construcția bisericii. Construcția bisericii a început în anul 1934 și a fost finalizată în anul 1943. Construcția s-a realizat prin contribuția locuitorilor și cu ajutorul bănesc acordat de Prefectura județului Constanța.

Arhitectura bisericii este în stil bizantin, în formă de cruce și are 17 metri lungime și 5,50 metri lățime. A fost proiectată de domnul arhitect Nicolae Panait. Catapeteasma și icoanele bisericii au fost lucrate la Tulcea în anul 1940 de meșterul Eremia Pavaluc. Interiorul bisericii nu a fost pictat. O familie credincioasă care nu locuia în satul Stejaru, pe nume Dumitru și Elisabeta Apolozan, a ajutat financiar la construcția bisericii și a donat icoanele, cărțile de slujbă și obiectele de cult.

Biserica a fost sfințită cu hramul ,,Înălțarea Domnului", pe 11 iunie 1943, de către episcopul locotenent Eugen Laiu. Preoții care au slujit

Biserica din Stejaru

la această biserică în decursul anilor au fost: Oancea Mocanu, Grigorie I., Lazaov Aurel, Cernescu Constantin, Sarghi Mihai.

Părintele Aurel Lazarov a fost primul preot care a locuit cu familia în sat, a stat cu chirie la familia Borănescu Ion. A fost instalat ca preot în anul 1946 și a slujit în satul Stejaru până pe 7 mai 1950, când a fost arestat de regimul comunist, împreună cu alți șase locuitori, consilieri ai bisericii: Nicolae Banciu - dascălul bisericii, Enache Mihalache, Corsote Gheorghe, Petre Pușcașu și Radu Dobre. Arestarea acestora s-a produs în zorii zilei de 7 mai 1950, când toți membrii familiei au fost scoși din case, duși la marginea satului și ținuți culcați cu fața la pământ, până au fost adunați toți. În cele din urmă i-au ales pe cei șase, i-au urcat într-o dubă, iar celorlalți le-au dat drumul acasă. Mai târziu a urmat confiscarea averii la toți, membrii familiilor rămânând pe drumuri. Acesta este cel mai trist eveniment din viața satului Stejaru.

Preoteasa Ecaterina Lazarov împreună cu fiul ei de numai 3 ani, Eugen Zefir, au fost dați afară din casă și prigoniți. Părintele Aurel Lazarov a fost închis la Pitești, Gherla, Cavnic și Aiud, unde a adormit în Domnul în anul 1960, pe 6 iunie. Acesta a fost cel mai neplăcut eveniment din satul Stejaru.

Date biografice

Părintele Aurel Lazarov s-a născut la 7 ianuarie 1921 în localitatea Gârliciu, lângă Hârșova. După școala primară a urmat Seminarul Central din București. În contextul guvernării legionare, a fost implicat în grupul „Mănunchiul de Prieteni care se constituise în școala în care învăța. După rebeliunea legionară, este suspectat de activitate legionară, urmărit fără însă nici un rezultat de către autoritățile antonesciene, ba mai mult, după numele de familie, a fost pe nedrept considerat bulgar și în pericol să fie expulzat în Bulgaria.

A fost nevoit să-și termine ultimii doi ani de studiu (1941–1943) la Seminarul „Sf. Apostol Andrei" din Galați. După absolvire, până pe 1 noiembrie 1943, lucrează la Uzinele „Malaxa" din București, apoi este încorporat. Ajunge la Școala de Militari în rezervă nr. 1 din Ploiești, apoi la 15 septembrie 1944, la Regimentul 37 Infanterie Constanța, nu înainte de a participa la dezarmarea unităților germane de la Slănic, Breaza și Comarnic.

Pentru faptele sale este decorat cu distincția „Bărbăție și Credință" cu spade, clasa a III-a. Pentru intrarea în cler, în 1946 noul regim politic îl condiționează cu aderarea la „Frontul Plugarilor". Primește darul preoției pe seama Parohiei Stejaru. De aici este arestat în noaptea 6 spre 7 mai 1950 de către Securitatea constănțeană. Conform documentelor penale de arhivă, numele părintelui fusese pronunțat în anchetă de către doi membri ai grupului de rezistență anticomunistă din zona Babadagului. Din documentele de la dosar reiese că părintelui Lazarov i s-au consemnat patru declarații în care se regăsesc practic aceleași informații.

A recunoscut că, în iunie 1949, s-a întâlnit cu membrii grupului de rezistență în două rânduri în care i-a ajutat cu alimente și, se spune în memorialistica foștilor deținuți politic, i-ar fi spovedit. A fost inclus într-un lot format din 18 inculpați, de categorii profesionale diverse, Securitatea dându-i chiar o coloratură politică legionară.

La proces, în ziua de 18 septembrie 1950, părintele a recunoscut legăturile cu cei din rezistență. Prin Sentința nr. 344 din 18 septembrie 1950 a Tribunalului Militar Constanța a fost condamnat la 12 ani temniță grea, pentru „uneltire contra ordinii sociale". A fost purtat prin închisorile Constanța (septembrie 1950), Aiud (octombrie 1950, iulie 1955 și 1959), Gherla (martie 1954 și 1955) și în coloniile de muncă de la Cavnic și Baia Sprie (din decembrie 1952). În detenție a avut o purtare exemplară, după cum ne arată deținuți politici supraviețuitori ai gulagului românesc. La Aiud avea pseudonimul de *preftu* adică preotul în aromână, pentru a se proteja de turnătorii din închisoare. Era supranumit *duhovnicul ocnelor de plumb*[5].

La mina de la Cavnic, memorialistul Ion Ioanid avea să-l cunoască pe părintele Lazarov, care, de Paștile anului 1953, împreună cu preoții Costache și Sebastian Popescu, săvârșea slujba Învierii, la care au participat și ceilalți deținuți politic[6].

Un alt memorialist al gulagului românesc, Gheorghe Stănescu, l-a întâlnit pe părintele Lazarov la Cavnic, în septembrie-octombrie 1953, dar și în penitenciarul Gherla, despre care avem și următoarea mărturie: „Prin «vorbitor» ni se comunică data Sfintelor Paști; 4 aprilie 1955, stabilită de părintele Lazarov pe baza unui calendar monahal tainic și practic,

care folosește nodurile degetelor de la ambele mâini și o modalitate de calcul destul de complicată, coroborată cu apariția primei luni pline, după Echinocțiul de primăvară și a următoarei duminici."[7].

Părintele Liviu Brânzaș, rememorând suferințele îndurate, povestește[8]: „Suntem în Săptămâna Mare. Preoții sunt ocupați cu spovedania și cuminecarea fraților de suferință. Atât cei ortodocși, cât și cei greco-catolici. Eu ajung pentru spovedanie la Părintele Aurel Lazarov. [...] Deși poartă ochelari, îi merge faima de a fi cel mai bun perforator de la Cavnic. (...) Părintele era un om tăcut și ponderat. Nu l-am văzut niciodată râzând. Doar câte un zâmbet discret îi lumina uneori fața. Acest duhovnic cu spirit misionar avea să sfârșească în închisoare. Câțiva ani mai târziu, un camarad care a fost martor la agonia și moartea sa mi-a povestit cum s-a întâmplat plecarea lui spre veșnicie. La Aiud s-a îmbolnăvit de meningită și a fost internat la infirmeria penitenciarului. Boala s-a dezlănțuit cu virulență și a intrat într-o fază galopantă. Foarte curând, Părintele a intrat în agonie. Frații de suferință din jurul lui au fost martorii unui dialog dramatic între muribund și un Interlocutor invizibil. Convorbirea stranie a început printr-o interogație, repetată la anumite intervale: – De ce, Doamne, de ce?...Era marea întrebare pe care o pune orice suflet în fața iminentei plecări spre Eternitate. Cine știe ce tainice răspunsuri primea muribundul, că de la un timp, a pronunțat, repetând: – Știu, Doamne, știu!...Când ultimele energii ale ființei s-au stins și convulsiile au încetat, parcă din depărtările spre care îi era purtat sufletul, a izvorât suspinul supremei împăcări: – Înțeleg, Doamne, înțeleg!... Așa a trecut în Veșnicie robul lui Dumnezeu preotul Aurel, duhovnic neînfricat al temniței și ocnei (...) Odihnească-se de ostenelile și suferințele sale cele multe, căci faptele lui de curaj apostolic au mers cu el mărturie în cer!".

Ocrotitor de suflete, „Preotul Aurel Lazarov era mereu pomenit de mari duhovnici ai neamului românesc, cum ar fi Justin Pîrvu și Arsenie Papacioc. Pe ultimul chiar l-a ocrotit în închisoare, cu prețul sănătății sale, deoarece acesta era șubrezit de frig și tortură. Finul său, Alexe Plopeanu, i-a rămas recunoscător pentru totdeauna. Când erau amândoi arestați și duși spre temnițe, s-au întâlnit între două trenuri. Pentru că Plopeanu era îmbrăcat doar într-o cămașă, părintele Lazarov i-a dat o haină de-a sa, ca să nu înghețe.[9]"

La Aiud, l-a întâlnit părintele Arsenie Papacioc care spunea: „Știți cum era părintele Aurică? Eram toți la Zarcă. Curgea apă de sus și

Eugen Zefir Lazarov și Alexe Plopeanu

Aurică stătea deasupra mea ca să nu curgă apă pe mine, pentru că sufeream de plămâni. Era omul care, și dacă suferea de foame o săptămână și primea o bucată de pâine, prefera să o dăruiască, ca să-i vadă pe ceilalți zâmbind[10]".

Atitudinea de mărturisitor al lui Hristos în temniță este confirmată de fiul său, care rememorează: „Tata a stat închis zece ani, până a murit, și în tot acest timp o singură veste am aflat de la el, printr-un om deosebit, prieten bun de parohie cu tatăl meu, părintele Mocanu. Prin 1958 – 1959 a venit la noi și mi-a adus, din partea tatălui meu, o cruciuliță din lemn și o iconiță făcută dintr-un fel de os. Și mamei o bucată de cămașă".

La fel de frumos se exprimă un alt coleg de suferință, părintele Dumitru Stăniloae: „[...] Dintre preoții aflați în închisori în anii 1958 – 1964, eu personal am fost în cameră cu câțiva care au murit, îmbolnăviți de tot felul de tratamente chinuitoare la care fuseseră supuși, inclusiv înfometarea. Dintre aceștia, pr. Lazarov din Dobrogea, aflat în 1959 în cel de-al 14-lea an de închisoare; acesta se gândea cu emoție că-și lăsase fiul acasă, în vârstă de un an. Niște dureri cumplite de cap i-au adus la un moment dat, după trei zile, moartea[11]".

Și într-adevăr, la 7 iunie 1960, părintele Aurel Lazarov trecea din temnița Aiudului la cele veșnice, pe certificatul medical enunțându-se sec „meningită tuberculoasă". În schimb, fiul său își amintește: „În data de 7 iunie 1960, un banal act administrativ sosea la Sfatul Popular al comunei Dulgheru, raion Hârșova, reg. Constanța, și anunța, în câteva rânduri pline de greșeli, fără nicio semnătură sau ștampilă oficială, moartea duhovnicului martir. Așa am aflat că a murit tata. În casă a

fost jale mare și chiar în localitate, căci părinții și bunicii mei erau oameni foarte cunoscuți în Hârșova. În anul următor, ni s-a trimis, de la Aiud, un pachet. Erau reverenda lui, cămașa plină de sânge și o pereche de bocanci. Bunica le-a luat și s-a dus la părintele Manea și le-a citit. Apoi le-a pus într-o cutie de carton sub patul ei și nimeni nu avea voie să umble la acea cutie. Mi-a lăsat cu limbă de moarte să-i pun în sicriu lucrurile tatei și, pe cruce, fotografia lui", mai spune Lazarov.

„Din păcate, personal, nu l-am cunoscut. Eram foarte mic când a fost luat. Mama, bunica și oamenii din jurul nostru mi-au povestit însă, mai ales după Revoluție. Mi-a zis însă mama o poveste, care m-a impresionat mult. Ca să-mi cumpere mie o căpățână de zahăr, cum era pe atunci, tata a dat o vioară foarte scumpă și care îi era foarte dragă. A fost la Jilava, Cavnic, Aiud. A luat ca atare detenția, a fost un luptător, n-a fost însă prea diplomat. A fost torturat pentru că nu a vrut să se dezică de jurământul de preot. Oamenii mi-au povestit că a fost un preot adevărat. Torționarii nu au știut că avea cu el un antimis (altar portabil). O perioadă bună de timp nu s-a știut și el ținea slujbe, slujbe adevărate"[12], povestește fiul lui Lazarov.

Spiritul puternic și ales, sfințenia și structura interioară indestructibilă ale acestui preot, structură care a susținut, cu prețul vieții, sute de creștini pentru a scăpa din iadul distrugerii spirituale, au lăsat amintiri de nește̦rs în mințile și inimile celor ce l-au cunoscut. [...]

În încercarea de recuperare a amintirii tatălui dispărut prea devreme, Eugen Zefir Lazarov a fost în vizită la părintele Iustin Pârvu, la Mănăstirea Petru Vodă de lângă Neamț. „Era sărbătoare, era lumea de pe lume și un lung șir de oameni stătea să intre la părinte. Am intrat în vorbă cu un călugăr, care, după ce a aflat că sunt „fiul părintelui Lazarov", și-a făcut cruce și m-a ajutat să intru la părinte.

Iustin Pârvu s-a uitat la mine lung, și-a făcut cruce, m-a chemat lângă el, mi-a pus patrafirul, mi-a citit și apoi mi-a povestit tot felul de minuni. A fost un om bun, un preot desăvârșit, așa cum rar se întâlnește, care și-a făcut datoria până la capăt"[13], mi-a spus.

PRIEST AUREL LAZAROV FROM DOBROGEA, MARTYR OF COMMUNIST PRISONS

The article represents a portrait of priest aurel lazarov. The information that is revealed shows his life and his activity with an accent on his sufferings in the communist prisons where he died.

Keywords: priest Aurel Lazarov, communist prisons, Eugen Zefir Lazarov, church, Dobrogea

NOTE

1 Facultatea de Teologie din Constanța.

2 Marian Cojoc, „Regionala Marea - Un episod al rezistenței anticomuniste din Dobrogea (1948-1952)" în revista „Marea Noastră", An 11, nr. 1-2, ianuarie-martie 1999, p. 23.

3 Ibidem, p. 26.

4 A.N.C.T., Fond Prefectura Constanta, dosar nr. 267/1945, f. 41. M. Cojoc, „Rezistența anticomunistă în Dobrogea, 1948-1958. Coordonate istorice" în „Arhivele totalitarismului", An V, nr. 15-16, 1997, pp. 57-67.

5 *** „Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist", Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 395.

6 Ion Ioanid, ,,Închisoarea noastră cea de toate zilele, vol. 1 (1949, 1952-1954)", Editura Humanitas, București 2013, p. 167.

7 Gheorghe Stănescu, ,,Jurnal de prigoană", ediția a III-a, Editura Venus, p. 144, 153, 158, 222.

8 Preot Liviu Brâzaș, ,,Raza din catacombă. Jurnal din închisoare", Editura Scara, București, 2001, pp. 116-117.

9 https://adevarul.ro/locale/constanta/suferinta-unui-preot-constantean-martir-temnita-comunista-ultimele-cuvinte-patul-moarte-Inteleg-doamne-inteleg-1_54d8eb61448e03c0fd709744/index.html accesat 01.05.2019

10 https://fericiticeiprigoniti.net/aurel-lazarov/1890-aurel-lazarov-duhovnicul-martir-de-la-constanta

11 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, ,,Prigonirea Bisericii Ortodoxe strămoșești sub comunism", în „Vestitorul ortodoxiei românești", Anul I, nr. 3, februarie 1990.

12 https://fericiticeiprigoniti.net/aurel-lazarov/1890-aurel-lazarov-duhovnicul-martir-de-la-constanta

13 Ibidem.

Cătălin în anul I la Școala Militară

Erou la 19 ani – Cătălin Grigore Haidău – căzut la datorie în 23 decembrie 1989

Colonel
ADRIAN COSMIN TEIUȘANU[1]

Eroismul nu cred că poate fi definit. În momentele decisive sunt oameni care pur și simplu acționează, indiferent de vârstă, gen, religie sau alte asemenea criterii... Este ceva mai degrabă instinctiv. Este foarte greu să identifici resorturile motivaționale pentru cei care nu au niciun fel de reținere atunci când „sar și fac".

La noi, probabil ca moștenire directă de la daci, ce nu aveau noțiunea de frică în fața morții, istoria consemnează, în toate epocile sale, fapte aproape incredibile, mai ales în luptele duse pentru valori mereu autentice: libertate, neatârnare, întregire și lista poate continua...

La acest capitol se pot încadra și evenimentele din decembrie 1989, de la care anul acesta se împlinesc 30 de ani. Din acest motiv și pentru că sunt puține explicațiile despre ce s-a petrecut în acele fierbinți zile de iarnă, mi-am propus să readuc în atenție impresiile de atunci ale elevilor anului II din Școala Militară de Artilerie și Rachete Antiaeriene de la Brașov, participanți la lupte, mărturii „la cald" ale împrejurărilor în care eroul Cătălin Grigore Haidău[2] a căzut la datorie.

Profit astfel din plin de șansa oferită de profesorul de istorie maiorul Vlad Ioan care a avut inspirația să consemneze aceste mărturii[3] la puțin timp după ce se consumaseră. Selecția

La numai trei ani, după un ceremonial militar, un soldat l-a echipat pentru o fotografie, aproape premonitorie: așa a plecat în eternitate.

acestora este completată cu impresii și amintiri proprii atât despre sacrificiul vieții eroului cât și aprecieri privind personalitatea acestuia.

„Ajuns în școală, plutonul 122, cu elevii frânți de oboseală, a trecut la odihnă, un repaus scurt și agitat, după care, prin surprindere elevii au intrat în vâltoarea evenimentelor dramatice din școală, în acea teribilă noapte de 23/24 decembrie 1989. Dintre acestea desprindem doar pe acelea care se constituie împrejurările morții eroului Cătălin Haidău. Iată, în continuare, mărturiile colegilor săi, în ordinea derulării faptelor[4]:

Elev fruntaș Dan Bărbulescu: *„În noaptea respectivă, la 1-2 ore după ce ieșisem din post, s-a anunțat alarmă aeriană, mai precis (că) școala era atacată de parașutiști: „Desant parașutant deasupra școlii – DESCHIDEȚI FOC!" Atunci la comanda „Foc" care s-a dat, mulți militari cu termen redus cuprinși de panică au început să tragă...*

Se trăgea din zona str. Spartacus, zona blocurilor Pasaj și Smârdan.

În urma atacului Cătălin a fost găsit într-o baltă de sânge – rănit mortal".

Elev caporal Gabriel Stan: *„După aproape 48 de ore de nesomn, am picat de oboseală, desigur îmbrăcați și cu armamentul la noi. Dar somnul ne-a fost întrerupt de focul deschis din pavilionul A1, într-un întuneric de nepătruns, după ordinul „Parașutiști deasupra școlii..."*

Tragic a fost pentru noi toți să aflăm că a fost rănit Cătălin, să-l auzim pe locotenentul major Paraschiv trimițând după sanitar și targă iar mai târziu că a murit aproape imediat. A fost singurul lucru care m-a speriat, la mine parcă nu mă mai gândeam...

Iar mai târziu, în februarie la Târgu Jiu, aveam să văd un mormânt care ascundea trupul celui pe care-l iubisem cu toții..."

Elev caporal Costel Matei: *„După ce am venit în școală pe 23 decembrie, seara, în jurul orei 21.00 am fost alarmați și informați că pe clădirile pavilionului N ar fi desant aerian parașutat. Se executa foc concentrat ce a dus la o pierdere grea pentru bateria noastră".*

Elev caporal Marian Oană: *„Am dormit până în jurul orei 21.00-22.00, când am fost trezit de un puternic tir de armă. Mi-am luat imediat pistolul (mitralieră) și am ieșit din garsonieră, urcând la etajul unu, după cum primisem ordin. Văzând că sus sunt numai cadre, am coborât înapoi, când văd doi soldați cărând o targă, intrând în la parter în fugă. Până să mă lămuresc ce voiau să facă, îi văd că se întorc, transportând pe cineva rănit.*

Era unul din colegii mei de clasă, elevul caporal Haidău Cătălin care căzuse. Toată noaptea fusesem convins că el, Cătă, era doar rănit. Dar a doua zi pe 24 decembrie am aflat un adevăr foarte trist: Cătălin nu mai era alături de colegii lui și nu se va mai putea bucura în continuare de frumoșii ani ai tinereții și de viața frumoasă din țara noastră, care se anunța odată cu anul revoluționar de la 22 decembrie.

Prin jertfa sa, Haidău Grigore-Cătălin a pătruns în panteonul eroilor neamului care și-au vărsat sângele pentru liniștea și fericirea acestei țări. El va rămâne veșnic în memoria noastră, a acelora care au fost alături de el până în ultimele sale clipe de viață".

Elev caporal Marinel Bușcu: *„Apoi am intrat în garsoniere și ne-am culcat. Nu știu cât era ceasul când am fost brusc trezit de focuri de armă de afară. M-am îmbrăcat și am ieșit să-mi iau bocancii de pe hol. În acel moment am auzit focuri de armă.*

Vestea care m-a cutremurat am auzit-o abia dimineața. Nu cred că a fost vreunul dintre noi căruia să nu-i fi curs lacrimi atunci".

Elev caporal Ioan Tița: *„Nu a durat mai mult de 80-90 de minute, de somn și afară s-a deschis un foc nimicitor. Ne-am trezit buimăciți de neprevăzut, am luat centura și încărcătoarele pe noi și ne-am pus casca pe cap. Eram lângă geam și am luat poziție de tragere, încărcând arma, hotărât să deschid focul dacă văd eventuali inamici alergând afară, fiindcă deși era noapte, afară se vedea ca ziua, la lumina trasoarelor. Colegii de duplex ieșiseră pe hol. Am putut să le aud vocea în vacaramul de afară.*

La un moment dat, fostul coleg de cameră (Cătălin), care era lângă ușă, mi-a strigat, să-l acopăr cu foc, că iese să lupte."

Elev caporal Cristian Daia: *„În jurul orei 16.00 am plecat cu un camion în cazarmă. Eram atât de obosiți încât nici nu ne-am dus la masă. Am mers în garsonieră eu, Cătălin Haidău și Ioan Țiță.*

Eu și Cătălin am scris câte o scrisoare acasă, iar Țiță s-a culcat. Am terminat si eu de scris scrisoarea si am vrut să plec să mă culc, dar Cătălin m-a oprit și mi-a arătat o singură frază din scrisoarea lui în care spunea părinților că speră să apuce să-i mai vadă o dată pentru a le povesti mai multe lucruri. Avea ochii înecați în lacrimi. Apoi eu m-am culcat.

Nu știu ce a făcut Cătălin după aceea, dar știu că el ne-a trezit și ne-a spus să ne îmbrăcăm că este alarmă. Ne-am pus fiecare pe intervalele dintre paturi și ne uitam pe geam. Am avut cu toții impresia că se trage din K6 (aula școlii - parterul blocului vecin) către pavilionul nostru. Cătălin a spus că nu putem rămâne în garsonieră, trebuie să ieșim afară. Apoi a spus „să-l acoperim cu foc că el iese în luptă". Ne-am ridicat și ne uitam pe geam cu spatele la ușă. Am auzit ușa trântită de perete și m-am întors să ies și eu. Am ieșit și l-am găsit pe Cătălin căzut. Am sărit și m-am culcat lângă el. L-am strigat dar nu a răspuns. Apoi am auzit ceva... și m-am uitat... Era întuneric. În dreapta lui începuse să se întindă o pată roșie.

Am auzit apoi vocea d-lui locotenent major Paraschiv pe hol și l-am strigat, spunându-i că avem un rănit.

Dânsul a venit cu o targă, l-am luat și l-am dus la infirmerie...

Apoi au venit și dl. Maior Mandu și fostul ofițer de contrainformații...

Scrisoarea către părinți am găsit-o pe noptieră și i-am dat-o domnului locotenent major Paraschiv".

Elev caporal Vasile A. Bîndiu: *„De fapt, cred că după colegii lui de cameră am fost primul care l-am văzut întins într-o baltă de sânge.*

Împreună cu elevul caporal Dumitrică l-am pus pe targă și l-am transportat la infirmerie. Avea să fie ultima dată când l-am mai văzut. Pe când încercam să-l urcăm în salvare pentru a fi transportat la spital, am observat că are o pată mare de sânge pe gât, ceea ce m-a speriat dându-mi seama că nu este numai rana de la picior și că este mult mai grav".

Completez mărturiile colegilor mei, așa cum am precizat de la început, cu propriile mele trăiri:

În formația de muzică de la Școala Generală.

„23 decembrie 1989 spre seară – După luptele duse o zi (aproape 24 de ore), suntem înlocuiți în dispozitivul de luptă de la Consiliul Județean Brașov. Primisem din plin botezul focului: doi răniți numai la mine în pluton și deși eram foarte obosiți arătam aceeași hotărâre chiar dacă nu știam cu cine luptasem...

În tăcere camioanele se întorc la unitate: era prima dată când mă bucura cu adevărat sosirea „acasă", în cazarmă. Ne încerca ușor sentimentul unei oarecare siguranțe. Am debarcat în tăcere din vehicul arătând ca picați din altă lume: prăfuiți, șifonați, nebărbieriți... Tabloul ținutei în dezordine era completat de modul în care ne purtăm armele, încărcate cu muniție de război, asigurate, pe umăr cu țeava în jos, relativ relaxat, chiar dacă ne întorceam de la „război".

– Cătăline, hai să sunăm acasă!

La telefonul public „pus pe direct", evident, coadă mai ales cu „veteranii" din anul III. Ne așezăm la rând și avem surpriza ca băieții să se dea la o parte..., auzindu-se mai mult șoptit: ei au luptat în oraș - de-ar ști din ce infern...

Reușesc să formez. Telefonul sună puțin prelung.

– Alo ...

– Da tată, îmi aud părintele abia stăpânindu-și emoția, ce faci, băiatule?

– Sunt bine, ne-am întors în școală...

– Bine, tată... și are un moment de slăbiciune, ai grijă de tine, băiatule.

– Liniștește-te, ce faci? Nu mai are ce să se întâmple, ce-a fost mai greu cred că s-a dus...

Un desen al eroului, din perioada liceului.

Reușesc cu greu să mă stăpânesc:

– Bine, trebuie să închid, mai vorbim...

Cătălin nu reușește să vorbească cu familia, probabil nu erau acasă. În tăcere, pe aleea spre pavilionul unde dormeam, încercăm să ne încurajăm reciproc: e musai să ne odihnim.

– Mă duc să scriu câteva rânduri... Dacă pățesc ceva vezi că o pun în buzunarul din stânga, în interior, iar Cătă râde...

– Mă, dar fraier trebuie să fii, eu o pun în dreapta. Am mai mari șanse s-o găsești întreagă, tu nu ai văzut că „ăștia" trag „în cap sau în inimă"?

Pe hol ne despărțim, nu ne mai ducem la masă, suntem prea obosiți... Înăuntru beznă: afară se întunecase, geamurile camuflate și lumina... stinsă. Oare ce tâmpit a ordonat așa ceva?

Nici nu mai știu la ce lumină am scris..., dintr-o bucată ca o descătușare fiind un pic revoltat: cum să-i chemi pe ruși, de ajutorul lor avem noi nevoie? Măcar de-am ști cu cine luptăm și „scap" câteva lacrimi dezamăgit.

Termin de scris și tot nu m-am liniștit. Colegii începuseră să adoarmă, picând pe rând într-un somn agitat. Ies din garsonieră iar de pe hol la câteva camere mai încolo zăresc „ceva lumină", Cătălin terminase și el epistola către ai săi și avea lacrimi în ochi.

– Hai, colega, să ne culcăm și noi..., suntem prea obosiți!

– Gata! și răsuflă oarecum ușurat, mă duc să mă întind.

A fost ultima dată când l-am văzut. Aproape că adormisem, se învârtea camera cu mine, cu casca pe cap, îmbrăcat cu mantaua de postav și cu bocancii în picioare, aveam arma în brațe încărcată „cu cartuș pe țeavă" și asigurată. Și, ca prin vis, a început vacarmul, cineva dă jos pătura din geam și parcă de peste tot bubuiau rafale automate. Buimac, apuc să mă rostogolesc din pat și arunc o provire pe geam: trasoarele brăzdau cerul nopții...

Simt nevoia să ies, măcar pentru a-mi vedea eventualii inamici și o iau târâș spre ieșire, instinctele mi-au dat dreptate: la întoarcere pereții subțiri ai garsonierei fuseseră găuriți de gloanțe.

Fiind la parter, ies din hol spre ieșirea din pavilion. Pe scări, niște ofițeri cazați la etaj încercau și să coboare dar fără a se proteja deloc.

– Luați-o culcat pe lângă perete și feriți-vă de geamuri, strig la ei destul de autoritar și se conformează. La ieșire, după sacii de nisip, mă opresc și privesc în jur. Bezna era luminată neuniform tot de trasoare. Lângă mine se așează comandantul divizionului elevi, căpitanul Grigoroiu:

– Teiușene, vezi ceva?

– Nu, mai nimic.

Din stânga de pe platou disting o siluetă...

– STAI! STAAAI CĂ TRAG!!! răcnesc din toată ființa mea.

– Nu trage... sunt eu... din anul I.

– Era gata să te ciuruiesc, treci imediat încoace!

– Încetați tragerea! ordonă puternic Grigoroiu. Opriți focul, în ce trageți?

Nici nu s-a trecut bine la executare când din interior s-a raportat:

– Avem un rănit, faceți loc.

A urmat obsedanta întrebare ce se punea în asemenea momente:

– Unde, unde este lovit?

– Pare că în picior... și în fugă trec doi colegi cu o targă transportând rănitul spre infirmerie. Mă liniștesc, înseamnă că scapă... Nu mai întreb cine, nimeni nu mai vorbea. Se lasă din nou întunericul și liniștea: nu se mai trage.

Reîntors în garsonieră, reușesc în cele din urmă să adorm. Nici nu știam cine fusese rănit. Ne trezim în plină zi parcă și mai obosiți.

– Hai băieți, echiparea, suntem așteptați în față. Despre ce echipare să fi fost vorba, adormisem îmbrăcați. Îmi aranjez cât de cât ținuta și ies pe platou. Îmi ocup locul în formație, când apare și comandantul plutonului, locotenentul major Paraschiv.

– Aseară a căzut la datorie elevul caporal Cătălin Grigore Haidău...

Nedumerire, parcă nici n-am înțeles mesajul... brutalitatea lui m-a blocat: cum Cătălin nu mai e? Nu, nu pot crede și nu cred! Unii plâng, alții ca mine tot nu pricep, nu poate fi adevărat, doar ieri glumeam împreună. Aproape că spațiul și timpul au încremenit, nu mai simt nimica...".

Personalitatea extraordinară a colegului nostru a fost surprinsă în doar câteva cuvinte scrise, tot la inițiativa profesorului de istorie maiorul Vlad Ioan, care preciza:

„Am mai spus-o și cu altă ocazie, zeii iau jertfă pe cei mai buni. Așa a fost și în cazul de față. Calitățile și virtuțile pe care i le recunosc colegii, în portretele care urmează, nu sunt de circumstanță, convenționale, ci reflectă o realitate individuală, o puternică personalitate în formare, un tânăr de perspectivă, un suflet delicat. Colegii l-au apreciat, îi căutau prietenia și-l doreau aproape, i-a fascinat cu talentul său, cu harul său artistic și sportiv, cu idealurile și preocupările sale.

O fotografie cu colegii în misiunea din oraș desfășurată în data de 21 decembrie 1989.

Ecoul amintirii lui este puternic, iar colegii îl evocă cu dezinvoltură și nostalgie. Spontan s-au născut impresionante portrete ale eroului în mărturiile pe care le am la îndemână.

***Elev caporal Flaviu Alexandru:** „Îmi amintesc că într-o duminică din decembrie 1989, fiind ziua de naștere a unui coleg și după ce, prin nu știu ce minune, am avut învoire, ne-a invitat pe toți colegii la el în garsonieră, servindu-ne cu bomboane și tort. După ce-am cântat „La mulți ani!", am continuat cu alte cântece de petrecere, mai ales că eram toți bine dispuși. A fost o seară minunată...*

Cel mai mult gândurile mi se îndreaptă către un coleg, un prieten, unul dintre cei mai dragi colegi ai mei, care, ca de fiecare dată, făcea ca toate petrecerile să fie minunate, să fie o adevărată distracție pentru noi. Talentul său înnăscut pentru muzică, simțul umorului l-au făcut să fie unul dintre cei a căror prietenie este foarte căutată. Și nici în acea seară n-a fost mai prejos".

***Elev caporal Bogdan Istrate:** „Cătălin era un tânăr normal, deschis și prietenos cu toți colegii. Se poate spune că era mai curajos, mai hotărât în acțiune decât alții în diferite situații. Învăța destul de bine, și prin pasiunea lui pentru sport și muzică, aducea în viața de zi cu zi a clasei un suflu de actualitate și foarte modern.*

Despre calitățile lui literare nu știam prea multe, auzisem că scrie poezie. Oricum nu-i citisem decât una și nu am ghicit talentul și sensibilitatea pe care le-am descoperit ulterior, din versurile publicate postum".

Fostul Consiliu Județean Brașov, unde s-au dus luptele din 22/23 decembrie 1989.

Elev caporal Dorinei Moldovan: *„În urma unui atac terorist (foc concentrat) colegul nostru Cătălin Haidău și-a pierdur viața. Era o flacără! El reprezenta viața, modul în care să o trăiești. Era sensibil, finuț, omenos, bun coleg și prieten. Făcea sport, cânta la flaut și dansa admirabil.*

Poveștile de dragoste care se înfiripaseră între el și prietenele lui trebuiau să constituie subiecte pentru romane.

Dar viața nu l-a vrut. Poate pentru că râdea de ea în acest fel. A rămas și va rămâne în noi. Nu va pleca niciodată din sufletul nostru!".

Elev caporal Gheorghe Niță: *„L-am cunoscut de când am dat examen aici. Apoi m-am apropiat de el pentru că auzisem că-i place muzica. Eu ascultam destulă, fiind o pasiune pentru mine, și mă simțeam mîndru când vedeam că mai sunt și alții (fani ai muzicii rock). Din ce în ce mai mult ne vorbeam, discutam...*

Am început să ascultăm muzică împreună să ne destăinuim multe, să fim tot mai apropiați. El cu toți a fost prieten și pot spune că, în ce mă privește, relațiile au fost și mai strânse. Oricum păstrez atâtea amintiri pentru un an și jumătate cât am fost colegi.

În ultimele două trimestre deveniserăm nedespărțiți, unde era el, eram și eu și invers. Minunată prietenie, minunat prieten! Nu era răzbunător, nu punea la inimă orice fleac, era capabil de mari sacrificii pentru alții, de o dragoste enormă. Iubea și era iubit. Nu aveai ce să-i reproșezi. La un moment dat am început să recităm poezii împreună. Mi-a fost dat să fiu alături de el când își compunea poeziile. Ce fericit era când îi mai ieșea o strofa! Cântam din „Iris", din „Holograf", din „Compact", ne potriveam de minune.

Eram un suporter înflăcărat atunci când el juca handbal. Visa că poate va prinde echipa (A.S. Brașov) și va fi titular. Avea stofă.

Când te gândești că era și în brigada artistică, ai o imagine completă. Îmi povestea despre programul lor artistic, despre patosul și harul actoricesc pe care-l punea aici.

Avea o prietenă. Aștepta cu mare nerăbdare revelionul pe care-l visa mereu. Se vedea cu prietena lui la Revelionul 1989-90, petrecere și voe bună, gânduri de la care pleca mereu!

N-a fost așa! Prea dureros, nemeritat! Păcat, mare păcat!

Am fost un bun prieten pentru el, a fost pentru mine cel mai mare prieten al meu din școală. Unii colegi chiar glumeau, spunând „Asociația Gică – Niță" știind cât suntem de legați unul de altul, cum ne respectam și apreciam. Și chiar dacă mai făceam și glume, nici unul din noi nu se supăra. Totul era luat apoi de la început. Fiind sportiv, nu a participat la muncile agricole din toamna lui 1989, iar eu îmbolnăvindu-mă în acest timp, își făcea mereu timp să mă viziteze. Îmi vorbea cu atâta patos de flautul lui, de handbal sau ne certam pe seama fotbalului.

Totul a fost excelent, de la început până la sfârșit. Niciodată nu cred că-l pot uita. Dansa nemaipomenit, am învățat multe de la el și poate și el câte ceva de la mine. Azi, 16 februarie 1990 este balul bobocilor. Acum doi ani el a ajutat o fată, de fapt prietena lui, să câștige „Miss boboc '88". Era fericit. Cu toții l-am felicitat. Apoi mi-a mărturisit că Ioana (Miss-ul) are un alt prieten, că l-a părăsit. Am încercat să-l sprijin, să nu-l las singur. Trăia intens fiecare clipă. Iubea dansul. Deja începuse curentul „Lambada" și el învăța primii pași. Când găseam un disc bun în oraș, i-l luam și lui si invers.

Deși nu am stat în garsonieră cu el eram mereu aproape, ne vizitam reciproc și ieșeam în oraș de multe ori împreună. Multe amintiri și întâmplări„. Au rămas doar ele. Sufletul, viața i-au fost curmat de un sinucigaș ordin. Voi deplânge totdeauna acest moment.

De ce nu e și el acum printre noi, să se bucure de libertate și dreptate? De ce nu mai poate să se bucure de părinții lui și de noi toți, de...

învoiri și chiar de videoclipurile cu formații trăsnite, de care-mi tot povestea că a văzut la sârbi. De ce, Dumnezeule?!".

Îmi amintesc și eu un episod trăit doar cu vreo doi ani înainte de nenorocire în Liceul Militar „Tudor Vladimirescu" din Craiova, care demonstrează încă o dată, caracterul extraordinar al colegului meu:

„Am prea puține amintiri cu Cătălin din liceu. Eram în clase (plutoane) diferite, iar activități comune nu aveam foarte multe.

Una însă mi-a rămas vie și după 33 ani...

La întoarcerea din vacanța de Paște, mă nimeresc cu el la punctul de control (intrarea în Liceul Militar din Craiova de pe strada Brestei). Control la bagaje, până la urmă, nimic neobișnuit.

– Deschideți gențile, tovărășeilor! – comandă scurt comandantul nostru de companie, locotenentul major Petre, în ținuta-i aproape perfectă, în cizme, cu centura cu diagonală și cu banderola pe mână (probabil singur s-a oferit să facă de serviciu, taman să ne poată verifica). Pe scurt acesta era un șef, obișnuit mai degrabă cu cei mai duri soldați și nu cu niște bieți adolescenți, cu personalitatea în formare (mulți nu împliniserăm 15 ani...).

– Salut Cosmine! îl aud în spate pe Cătălin Haidău. Ce vrea ăsta?

– Ne verifică bagajele... Parcă nu știi.

– Mie n-are ce să-mi găsească. Am evitat să iau ceva „compromițător".

– Nici mie, dar până nu-și face damblaua...

– Ce aveți aici? sună sec și întrebarea locțiitorului comandantului companiei, locotenentul major Tonița, acesta un alt tip de comandant, poate ceva mai îngăduitor, dar numai cu „piloșii" lui (nici nu voi insista, am iertat de mult excesele de atunci).

– Ouă roșii, doar a fost Paștele, se aude și vocea în schimbare a lui Cătălin.

– Văd, dar voi nu știați că nu e voie cu așa ceva?

– Nu, nu știam, încerc o mică „îndrăzneală".

– Păi da, Teiușene tu tot timpul ai câte o scuză. N-ai fost la instructajul pentru plecarea în vacanță?

– Nu, tovarășe locotenent major, eram în oraș cu treburi, pentru clasă...

– Vezi că, deși ești șef de clasă și chiar dacă nu ți-a zis nimenea, nu ești scutit de consecințe, așa că, să nu mai pierdem timpul..., treceți toți (mai veniseră doi colegi) și decojiți ouăle! Doar dacă nu vreți să le aruncați nedecojite la gunoi.

Nici măcar nu mai contează care dintre cei doi ofițeri a dat acest stupid ordin, erau oricum amândoi acolo și probabil și ei la rândul executau tot un ordin. Ce să faci? Politica partidului nu permitea imixtiunea perceptelor creștine în educarea tinerilor ostași ai țării, comandanții destoinici de mâine.

N-am avut ce face și am decojit ouăle...

După ce ne-am strâns bagajele, ușor răvășite, pe aleea spre infirmerie, în drum spre dormitoare, Cătălin în stânga mea, aproape șoptit zice:

– Mă, tu ai salvat vreunul?

– Ce să salvez, camarade?

– Ce-ai, mă, te-a prostit traiul de acasă de nu mai gândești, cum ce să salvezi? Vreun ou intact.

– Nu, chiar n-am avut cum, nu aveam prea multe în bagaj.

– Lasă, că am reușit eu... și scoate din buzunarul uniformei două ouă roșii, frumoase ca două mere pârguite. Hai să le ciocnim, că ne mai găsesc ăștia cu ele și ne mai și pedepsesc.

Profitând de controlul ce continua înapoia noastră, după ce am virat spre infirmerie, ne-am așezat pe o băncuță și...

– Hristos a Înviat! spune ca o rugăciune, curajosul gorjean.

– Adevărat că a Înviat! îi răspund și eu cu bucuria vârstei de adolescent".

În susținerea aceleiași idei, a reflectării caracterului acestui tânăr, las versurile unei singure poezii scrisă de el să dovedească profunzimea gândirii sale și sensibilitatea talentului său artistic:

CONDIȚIA UMANĂ
Astăzi e soare
Și este cea mai frumoasă zi
A mea
Fiindcă iubesc.
Iar mâine, chiar dacă plouă,
Va fi la fel.
Pașii goi ai singurătății
Acum sunt plini de lumină.
Viața îmi pare un trandafir
Ale cărui petale s-au deschis
Pentru mine.
Ca să le cunosc, să le simt.
Hm, au trecut anii
Petale sunt din ce în ce mai puține
Și tot iubesc!
De ce?
Pentru că sunt OM!

Mesajul care îl însoțește în somnul veșnic, în cimitirul din Tg. Jiu.

Bustul de la Liceul de Artă.

Închei cu discursul meu de la comemorarea a 25 de ani de la trecerea la cele veșnice a eroului nostru, organizată la Academia Forțelor Aeriene din Brașov în data de 13 decembrie 2014:

SĂ NU UIȚI, TEIULE! ....

„Iubesc muntele..., probabil îmi place măreția, semeția și veșnicia lui... Demult, pe când cutreieram cărările neumblate ale Făgărașului, am rămas iremediabil îndrăgostit. Poate, de fapt, așa L-am descoperit pe DUMNEZEU! Fie din liniștea profundă a pădurii, fie din curgerea zgomotoasă a râului pe sub brazi sau din strecurarea șuieratoare a vântului printre crestele golașe..., nu sunt sigur, dar cu certitudine, în momentul răpăitului gloanțelor pe străzile Brașovului, într-un decembrie sângeros pentru români, când își căutau cu atâta ardoare LIBERTATEA, sau în liniștea dintre reprizele asurzitoare de foc, am învățat, fără cuvinte, să mă rog la Dumnezeu, simplu și direct, așa cum numai oștenii o fac: DOAMNE, AJUTĂ-MĂ!

Oricum nu știam atunci CUI, nu știam nici CE E, CINE E sau CE REPREZINTĂ DUMNEZEU. Atâta doar: mi-am amintit câteva istorioare și pilde, spuse cu voce caldă de bunica mea - o femeie cuminte de la țară, cu credința creștină transmisă din generație în generație, o femeie ce încerca, într-o lume deformată de „crezul comunist" sau de „socialismul științific", să-și învețe nepotul adevăratele valori umane, simple, așa cum le știa ea, pentru a le lăsa, ca pentru veșnicie...

Acum, după atâta vreme, răsfoind file îngălbenite, îmi revin amintirile, trăirile pe care am dorit să le îngrop adânc în memorie, dar care nici măcar nu s-au estompat. Feciorul meu cel mic, la cei 14 ani ai lui, vârsta la care majoritatea dintre noi, foștii colegi din școala militară de la Brașov, ne începeam acum 30 de ani, în 12 septembrie 1984, viața de ostași, ca elevi ai liceelor militare, a descoperit, în pod, o comoară, o comoară a gândurilor mele de atunci..., rânduri așternute pentru mai târziu...

ACEL TÂRZIU A VENIT! Iar acum toate acestea, vor rămâne pentru mai departe copiilor mei și copiilor lor.... Astfel, îi spun o mică poveste, a unor copii, azi adulți cu familii și copii la rândul lor, care, atunci, în decembrie 1989, la Brașov, au fost nevoiți să se joace de-a războiul..., dar să se joace afurisit de serios și real, cu pistoale mitralieră adevărate... și cu gloanțe adevărate..., cu căști metalice pe cap..., îmbrăcați în mantale grele de postav... și fără a fi cel puțin pregătiți pentru asta...

ASTA ESTE! Mă încearcă lacrimile iar printre imaginile din memorie, distorsionate de timp, parcă aud și acum: „... Au murit de-ai noștri la Sibiu... Voi sunteți eroii! ...", eu îi tot povestesc: ce prietenii ne legau, ce însemna camaradul de lângă tine, cum te poți maturiza într-o noapte..., cum eram noi, colegii, cum munceam, ne pregăteam, ne instruiam sau învățam..., sau cum mâncam o ciorbă care nu se mai termina... din cauza ploii..., la munci agricole.

Iar el ascultă și în timp ce înțelege, plânge, iar intr-un moment de străfulgerare exclamă: „Tată! Știi că anul acesta se fac 25 de ani de atunci?..." E clar: ACEL TÂRZIU A VENIT!

Bunul meu prieten, coleg și camarad Yaki (Bogdan Ispas) mi-a lăsat scris ca un memento, în momentul despărțirii, după festivitatea de

avansare la gradul de locotenent, după absolvirea Școlii Militare de Rachete și Artilerie Antiaeriană din Brașov, câteva cuvinte, ca pentru eternitate, parafrazând un cunoscut scriitor român: „SĂ NU UIȚI, TEIULE!..." Oare aș putea uita?... Ce aș putea, cumva, uita?... Momentele frumoase dintre colegi..., sau cele de efort susținut..., glumele băieților..., sau nestematele gândirii unor adolescenți, ce băteau la porțile maturității? NU..., NU VOI PUTEA UITA NICIODATĂ! Parcă a fost ieri...

Și cu atât mai mult, nici eu și nici toți ceilalți care l-au cunoscut, nu-l vom uita niciodată, pe cel care a căzut atunci..., într-o noapte rece de decembrie (23.12.1989/20.30-21.00): un nume dintre multe altele, dar care pentru noi, va rămâne pururi, veșnicul tânăr de 19 ani, camarad, coleg și prieten ***GRIGORE CĂTĂLIN HAIDĂU.***

Putea să fie oricare dintre noi, putea să nu fie singurul dintre noi, dar așa cum spuneau părinții lui: „Așa a vrut Dumnezeu - să ia din grădina vieții o floare superbă, una singură, cu certitudine cea mai frumoasă..."; a celui care era cunoscut pentru francheța lui, pentru noblețea sufletului său și poate în primul rând, pentru sensibilitatea lui de artist - cânta la flaut, scria versuri de o rară sensibilitate, dansa ca un profesionist și iubea atât de mult viața..."

SĂ TE ODIHNEȘTI ÎN PACE, CĂTĂLINE!

NOI NU TE-AM UITAT ȘI NU TE VOM UITA NICIODATĂ!

NOTE

1 Șeful Secției Serviciu Operativ din Universitatea Națională de Apărare „Carol I" București, doctorand în domeniul Științe Militare la Școala Doctorală din aceeași instituție, cosminteiusanu@gmail.com.

2 Sublocotenent post mortem Haidău Grigore Cătălin, născut la 25 iulie 1970 la Târgu Jiu și căzut la datorie la 23 decembrie 1989, la Brașov.

3 Ulterior Elena Doina Haidău și Grigore Haidău, părinții eroului, au editat aceste memorii în volumul omagial *Baladă pentru Cătălin – PRO MEMORIA*, Editura Măiastră, Târgu Jiu, 2014.

4 Gradele militare precizate în text sunt cele de atunci, din momentele derulării evenimentelor.

HEROU AT 19 – CĂTĂLIN GRIGORE HAIDĂU –
KILLED IN ACTION ON 23rd OF DECEMBER 1989

It is difficult to tell the story of some young military students that took part in the war events in December 1989, especially after 30 years from that moment.

This paper presents some of their impressions from then and some of my memories from now, about an extremely tragic and painful event: the loss of our colleague Cătălin, killed in action on 23rd of December 1989. Therewith, this paper is a tribute to his extraordinary personality.

Keywords: Cătălin Grigore Haidău, Romanian Revolution in December 1989, heroism, sacrifice, duty

Generalul Stan Poetaș

Funerarii naționale pentru înmormântarea generalului erou Stan Poetaș

Colonel (r)
REMUS MACOVEI[1]

Născut la 5 decembrie 1870, într-o familie de țărani, în comuna Ulmu, județul Brăila, Stan Poetaș a urmat cursurile Școlii Militare de Ofițeri de Infanterie, fiind înălțat la gradul de sublocotenent în 1891 și repartizat comandant de pluton la Regimentul Covurlui nr. 11. Ulterior, de-a lungul carierei militare, până la izbucnirea Primului Război Mondial, a comandat diverse subunități din Regimentele 34 Constanța, 12 Cantemir, 23 Ialomița și 33 Tulcea.
În perioada 1902-1904, a urmat cursurile Școlii Superioare de Război. În anul 1914, proaspăt avansat locotenent-colonel, a fost numit la comanda Regimentului 40 Infanterie Călugăreni.

La intrarea României în război, Stan Poetaș a fost numit comandant al Brigăzii 17 Infanterie, care avea în compunere Regimentele 9 Vânători și 40 Infanterie „Călugăreni". În fruntea acestei mari unități va participa la luptele pentru apărarea Dobrogei, remarcându-se în luptele de la Bazargic, Negru Vodă, Amzacea și Topraisar. Cu tot eroismul de care au dat dovadă ostașii români rezistența acestora va fi înfrântă și trupele române vor părăsi Dobrogea în octombrie 1916.

Colonelul Stan Poetaș își continuă destinul eroic, participând la bătălia Bucureștilor. După ce inamicul a rupt rezistența românilor pe Jiu, iar trupele germane și bulgare au trecut Dunărea, colonelul Stan Poetaș se remarcă în timpul luptelor de la Stâlpu și Bălăria, unde militarii din subordinea sa au capturat 200 de prizonieri, trei tunuri grele și alte numeroase materiale de război.

După această bătălie, Brigada 17 Infanterie se va retrage spre Moldova. În vara anului 1917, după terminarea procesului de reorganizare, înzestrare și instruire a Brigăzii 17 Infanterie, desfășurat în Moldova, colonelul Stan Poetaș conduce deplasarea acesteia în sudul Moldovei. Brigada 17 Infanterie, compusă din Regimentele 34 și 35 Infanterie, va participa la luptele de la Mărășești și Muncelu, acolo unde soldații acestei mari unități au sfințit cu sângele lor una dintre marile victorii ale neamului românesc.

Pentru bravura și destoinicia cu care a comandat Brigada 17 Infanterie pe timpul luptelor de la Mărășești, colonelul Stan Poetaș a fost avansat la gradul de general de brigadă și decorat cu Ordinul „Coroana României" de război în grad de Comandor cu panglică de „Virtutea Militară".

În perioada următoare, generalul Stan Poetaș va conduce acțiunile Brigăzii 17 Infanterie pentru dezarmarea a șapte divizii rusești bolșeviste, aflate în zona Dorohoi – Botoșani.

După încheierea Păcii de la București, la începutul lunii iunie 1918, conform ordinului Marelui Cartier General, Brigada 17 Infanterie se va deplasa în Basarabia, stabilindu-și reședința la Bălți.

În noiembrie 1918, pentru a se preveni o eventuală încălcare a teritoriului României de către bandele bolșevice, Brigăzii 17 Infanterie i se repartizează un sector de apărare pe Nistru între Atachi și Vadul Roșcov.

Pentru interzicerea forțării Nistrului pe direcția Moghilev - Atachi se constituie detașamentul Moghilev, comandat de generalul Stan Poetaș. În noaptea de 6/7 ianuarie 1919, la orele 3.40, bandele de bolșevici au trecut Nistru și au atacat prin surprindere trupele române. Bandele bolșevice sunt sprijinite și de localnici care atacă pe la spate trupele române. Situația critică era în zona localității Calarașovca, unde generalul Stan Poetaș trimite să restabilească situația Batalionului 2/Regimentul 34 Infanterie.

Pentru a observa situația la fața locului, generalul Stan Poetaș se deplasează cu o trăsură. Deși este avertizat asupra pericolului reprezentat de localnicii care se alăturaseră acțiunilor bolșevicilor, generalul se îndreaptă spre Calarașovca, unde în urma unui schimb de focuri este ucis de către localnicii din banda lui G.I. Bărbuță. Cadavrul batjocorit este aruncat într-o groapă de nisip.

După eliberarea localității, în ziua de 11 ianuarie 1919, trupul generalului Stan Poetaș este descoperit și transportat la Soroca. Sicriul cu corpul neînsuflețit al generalului a fost depus în biserica Soborului. În jurul catafalcului a fost dispusă garda de onoare asigurată de militarii Regimentului 34 Infanterie.

Pentru înmormântarea generalului Stan Poetaș au fost organizate funerarii naționale, în ziua de 14 ianuarie 1919, de către prefectul județului Soroca, N. Rădulescu Dobrogea și de către comandantul garnizoanei Soroca, colonelul Fărcășanu. Programul de desfășurare a acestui ceremonial a fost următorul:

– Înmormântarea a avut loc în ziua de luni, 14 ianuarie, orele 14.00. Cortegiul s-a deplasat pe străzile principale ale orașului, unde regretatul general a fost atât de mult iubit de oamenii cu cugetul cinstit, îndreptându-se în final la cimitirul orașului.

– Ordinea de ceremonie este următoarea:

1. Una secție cavalerie a deschis cortegiul;
2. Capetele, odăjdiile sfinte;
3. Preoții orașului;
4. Corul Catedralei;
5. Ordinele și decorațiile defunctului așezate pe două perne au fost purtate de maiorul Simionescu, asistat de căpitanul Bârsănescu și locotenentul Bănică și de maiorul Dobrovici, asistat de căpitanul Enescu și de locotenentul Caloenescu;
6. Carul funebru cu panglicile purtate de: domnul Prefect al județului, domnul Președinte al Tribunalului Soroca, domnul Primar al orașului, domnul Comandant al Regimentului 34 Infanterie;
7. Familia defunctului. Calul defunctului;
8. Ofițerii garnizoanei și delegații Diviziei cu autoritățile locale;
9. Delegațiunile corporațiilor și societăților locale;
10. Delegațiunile sătești din județ;
11. Școlile locale cu muzica poloneză în cap;
12. Armata în ordinea următoare: O companie din Regimentul 34 cu muzica și corniștii; Un pluton din Regimentul 74 cu drapel și cu corniști; Un pluton de grăniceri; Un escadron din Regimentul 5 Roșiori pe jos cu stindard și trompeți; Una secție de artilerie;
13. Una secție de cavalerie călare a încheiat cortegiul;
14. Parada a fost comandată de locotenent-colonelul Pascu Aurel.

Preotul Răuț Meletie din Râmnicul Vâlcea îndeplinea în ianuarie 1919, funcția de confesor al Brigăzii 3 Roșiori și al garnizoanei Soroca.[2] El va susține următoarea cuvântare, în fața celor veniți să îl însoțească pe generalul Stan Poetaș pe ultimul drum:

Mult întristată adunare,

I. *Mai cu dreptate de cât oricine dintre muritori venerabilul răposat are dreptul să spună tuturor următoarele cuvinte din cărțile sfințite și anume din slujba înmormântării: „Marea vieții văzând-o înălțându-se de viforul ispitelor la limanul tău cel lin alergând strig către Tine - scoate din stricăciune viața mea, mult milostive".*

După toate datinele strămoșești și după toate rânduielile creștinești, rostul meu de preot m-ar fi îndreptățit și obligat chiar, ca să deschid

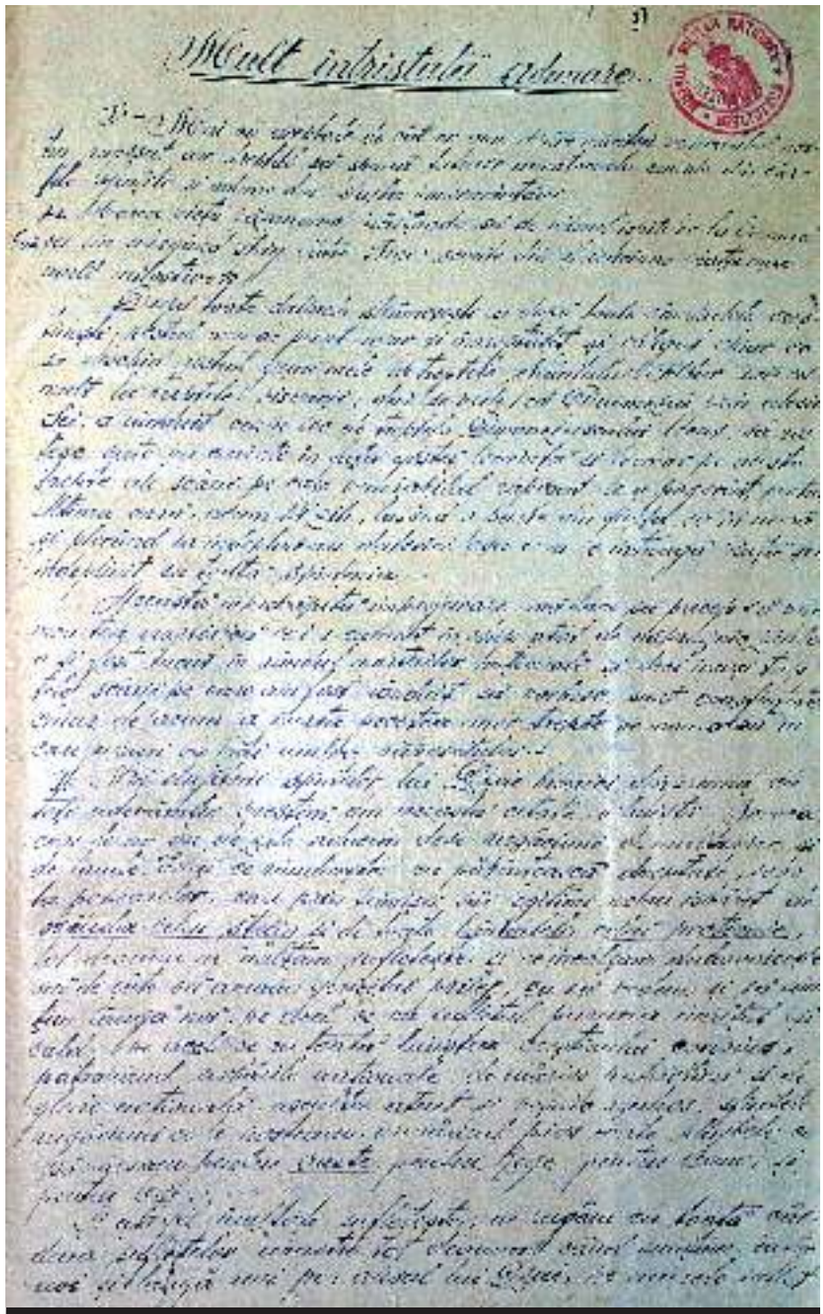

Necrologul rostit de preotul Meletie Răuț

rostul gurii mele la treptele Sfântului Altar sau cel mult pe treptele bisericii; dar se vede că Dumnezeu prin aleșii săi, a rânduit ca, în loc de treptele Dumnezeiescului locaș, să rostesc câteva cuvinte în fața fostei locuințe și tocmai pe aceste trepte ale scării pe care venerabilul răposat le-a pogorât pentru ultima oară, acum 14 zile, lăsând o parte din ființa sa în urmă și plecând la îndeplinirea datoriei, așa cum o întreagă viață și-a îndeplinit cu toată sfințenia.

Această neprevăzută împrejurare mă face să pricep că prin moartea martirică ce i-a curmat în chip atât de năpraznic zilele, a și fost trecut în rândul martirilor naționali și deci însuși treptele scării pe care am fost rânduit să vorbesc sunt consfințite chiar de acum a purta pecetea unor trepte mausoleu în care pururi va trăi umbra răposatului.

II. *Noi, slujitorii sfintelor lui Dumnezeu biserici, dinpreună cu toți adevărații creștini din această cetate a liniștii, Soroca, care de un an de zile aducem dese rugăciuni de mulțumire și de laudă celui ce rânduiește, cu părintească dreptate, soarta popoarelor, care prin trimișii săi legitimi ne-au izbăvit de osânda celui străin și de toate legăturile celui potrivnic; Totdeauna ne înălțăm sufletește și ne încălzim duhovnicește, ori de câte ori avem fericitul prilej ca să vedem și să simțim lângă noi pe cel ce cu sufletul pururea înălțat și cald, pe acel ce cu toată liniștea creștinului convins, patronând serbările naționale, de mărire patriotică și de glorie națională, ascultă atent și veșnic radios sfintele rugăciuni ce le rosteau, urmărind pios toate slujbele ce săvârșeam pentru oaste, pentru Rege și pentru lege.*

Și astfel înălțați sufletește, ne rugăm cu toată căldura sufletelor noastre totdeauna când simțem între noi și lângă noi pe alesul lui Dumnezeu, pe marele suflet curat și patriotic, pe înțeleptul, blândul, pe viteazul între viteji și învățatul între învățați, pe mult regretatul general Stan Poetaș, fala neamului și gloria armatei.

III. *Astăzi, însă când cu toată setea nerăbdării, ne așteptăm la alte noi sărbători, am fi dorit să-l revedem iarăși între noi măreț, impunător și totuși bun, blând, radiind, veșnic vesel de acel Dumnezeiesc transport și încălzit de același înfocat patriotism, pe care, cu capul descoperit, cu chipul înălțat sus, tot mai sus, să-l vedem și să-l ascultăm atenți, cum vorbește frumos, cum în acele mărețe culori făcea tabloul cel mai înălțător atunci, când în fața dragilor lui ostași și camarazi, cum îi plăcea lui să-i numească, evoca sufletele marilor noștri voievozi și înaintași, alături de care, niciodată nu uita să glorifice pe mult iubiții noștri suverani.*

Am fi poftit să-l auzim iarăși vorbind și povestind, în chip măiestru, tuturor celor de față și prin ei întreg neamului românesc, despre

originea noastră de neam mare, despre suferințele noastre din trecut, ca și despre timpurile de glorie măreață, ale strămoșilor noștri ca și ale glorioasei noastre oaste de acum, din care o bună parte a comandat-o el însăși și a împins-o la izbânda desăvârșită, veșnic înainte, cu sabia scoasă și pururi fluturată, până la cele înaintate linii de foc și de moarte, cum mărturisesc toți cei care au avut norocul să slujească Țării, sub mult priceputele sale ordine.

IV. *Văzut lucru este că noi cei rămași vremelnic, legați de acest pământ, n-am fost vrednici de el, de acest suflet rar, căci astăzi, tot în mijlocul bisericii Soboru, tot între noi și tot lângă noi l-am văzut și l-am simțit, dar în loc să-l vedem ca altă dată și să-l privim ca mai înainte, ca pe un comandant superior destins, plin de viață ostășească, de credință în Dumnezeu și de nădejde deplină în Steua Nemului Nostru, acum, Durere! Îl privim înduioșați și cu nespusă zdrobire de inimă.*

Îl privim cu nedumerire și ne întrebăm în intimitatea sufletelor noastre, cum acel stejar neclintit stă nemișcat, nepăsător și rece, așteptând, parcă, nerăbdător sfârșitul smeritelor noastre rugăciuni, ce, cu toată cuvenita evlavie creștină, înălțăm către cel Atot puternic pentru veșnica odihnă a marelui său suflet.

V. *Știm cu toții și mărturisim curat în fața lui Dumnezeu și a tot poporul, că răposatul general Stan Poetaș, pe care astăzi, cu creștinească evla-*

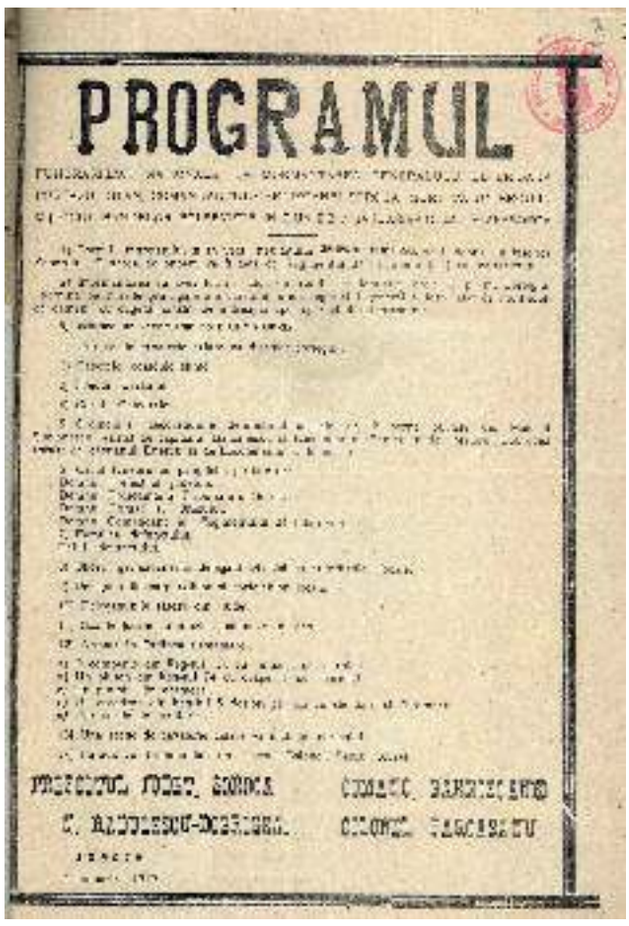

PROGRAMUL

vie, îl petrecem către locul liniștei și al veșnicei odihne, a avut un sufet nobil și ales. Știm, iarăși, că a fost bun, blând, viteaz și drept cu toată lumea, în care dânsul nu vedea nicio deosebire de traptă socială.

Mai știm deasemenea că răposatul general Stan Poetaș de la înălțimea poziției sale, atât în lumea civilă, ca om cu multă carte, ca și în lumea ostășească, ca ostaș desăvârșit, nu cunoștea ce-i mândria, iar păcatul degradator al fuduliei deșarte, niciodată nu ia întinat curățenia sufletului său ales, curat și nevinovat, căci pleca părintește urechea la rugăciunile celui mai de jos, se bucura ca un copil nevinovat de ori cine se apropia de le, dar se tulbura grozav și mustra chiar cu asprime, pe acei ce i se părea că se depărtează de el.

VI. *A trăt liniștit sufletește, a muncit destul pentru țară, neam și lege și ar fi meritat un sfârșit mai dulce, mai conform cu marile sale însușiri.*

Soarta crudă însă ia rezervat o moarte îngrozitoare, aproape părăsit, de acei pe care-i iubea atât de mult și pentru a căror bunăstare a acționat atât de dezinteresat, atât de părintește, o întreagă viață de cinste, de muncă și de sacrificii. la rezervat, zic, o moarte săvârșită în chip mișelesc de mâini păgâne, pângărite și sălbatice, detestate și condamnate de toată lumea.

Iar acum, descătușat de lanțurile grele ale acestei vieți, falsă și ingrată, zburând vesel, ca un vrednic ostaș al Împăratului Ceresc, plin de toată încrederea către cel ce la chemat să-l numere cu cei aleși ai săi, cu toată dreptatea răposatului poate exclama cu cuvintele prunc ilor răposați „Acum m-am odihnit și am aflat ușurare multă, că m-am încetat din stricăciune și m-am dus la viață, Doamne, slavă ție!".

VII. *De viață, de faptele cum și de toate marile însușiri ale răposatului, cu mai mult nu mă pot atinge, aceasta rămânând pe seama celor mai de aproape ai săi, celor mai competenți decât mine și nu voi mai adăuga decât cuvintele scoase din Sfintele cărți, pe care noi, toți creștinii, va trebui să le rostim, cu legitimă îngrijorare și cu nespus cutremur când vom fi chemați să plătim tribute firii, cum răposatul pare că zice acum. Fraților!*

„De părinți de soție, de rude și cunoscuți mă despart și mă duc, dar încotro și unde, eu nu știu și nici cum va fi acolo eu nu știu, ci numai singur Dumnezeu, cel ce ma chemat știe".

„Poftesc să știu unde merg sufletele, cum petrec ele acolo și dacă își mai amintesc ele de noi, cum noi ne amintim de ele, dar nimeni nimic nu îmi spune".

„Cumplită este calea pe care acum mă duc, pe care niciodată n-am călătorit".

„Cetatea în care merg îmi este necunoscută, unde nimeni nu mă cunoaște, decât Dumnezeu care ma făcut și ma zidit".

„În fricoșat lucru este a vedea pe cei ce merg acolo."

„Strașnic este Cel ce m-a chemat, stăpânul vieții și al morții, Cel ce ne cheamă nu când noi voim, ci când și cum el rânduiește".

„Iată acum zac în mijlocul voastru, lipsit de toate simțurile firești, nesimțitor la tot ce se mișcă în jurul meu. Nimic nu mă mai impresionează decât dragostea cu care mă înconjurați și singura care niciodată nu piere. Pentru aceasta vă rog pe toți, pe toți cei mai de aproape ai mei, faceți pomenire pentru mine fraților, ca în ziua judecății de apoi, să aflu ușurare deplină Sufletului meu".

Și acum fraților mei mult nu voi rămâne între voi. Rămâneți sănătoși, dragii mei, Mântuiți-vă cunoscuților, mântuiți-vă prietenilor.

„Încetați plânsul, opriți bocetele și jăluirile zadarnice. Acum la ceasul cel mai înfricoșat, am nevoie de liniște adâncă, ca liniștea neantului spre care mă îndreăt. Tăceți, vă rog!".

Nimic nu mai adăugiți, decât rugăciuni făcute pentru liniștea lungii călătorii, spre acel Sfânt loc de veșnică odihnă „unde nu este durere, nici întristare, nici suspin", unde, nu după multă vreme, cu mulți dintre voi, care vă simțiți legați de trup și de pământ, ne vom revedea, sus de tot, de unde am și venit și acolo împreună vom da laude lui Dumnezeu cu cântarea fiecăruia.

***VIII.** Iară noi, preoții Bisericii, care împreună cu dumneavoastră nemângâiați creștini, cunoscând deplin grozavele împrejurări, cum și mijloacele nespus de sălbatice, cu care nelegiuiții au răpus viața celui pe care avem durerea de a-l petrece astăzi la veșnicele locașuri de cinste și de odihnă, nu ne vom permite a cere milă și îndurare creștinească pentru cei ce au lucrat păgânește, căci însăși Sfânta Scriptură poruncește categoric „Nu răspunde nebunului după nebunia lui, dar răspunde nebunului după nebunia lui", „Cine are urechi de auzit să audă". În alt loc, iarăși zice „Cu cel înțelept, înțelept voi fi, cu cel îndărătnic te vei îndărătnici". „Milă voesc nu jertfă, zice mântuitorul lumii, iar slujitorii bisericii nu avem dreptul acum a cere nici jertfă, dar nici milă".*

Totuși, în numele și pentru liniștea neturburată a sufletului celui răposat, îndreptăm rugăciunea noastră către toate înaltele stăpâniri judecătorești, politicești și ostășești, ca urmărind pe cei cu adevărat vinovați, dintre care mulți își vor fi luat răsplata ticăloșiei lor, dar și mai mulți vor fi scăpați, prin fuga mișelească, nu cumva să cadă victime mulți dintre cei nevinovați, mai ales cunoscând că perversitatea celor nelegiuiți, căci însăși făptuitorii criminali fiind, găsesc bun prilej, ca pe deoparte să scape ei, iar pe dealtă parte să facă a fi suprimați tocmai cei cinstiți, care altă dată îi împiedica de la săvârșirea tuturor hoțiilor și a crimelor, știut fiind tuturor că criminalul, întotdeauna caută a ascunde o crimă chiar prin mai multe crime.

***IX.** Nu pot încheia cele ce am avut de spus fără să-mi îndrept privirea la câțiva pași, colea spre răsărit și zic copleșit de amărăciune: „Jură tu, Nistrule prielnic, cu mersul tău bătrânesc, domol, îndeamnăți unda ta cuminte ca să-și grăbească, de astă dată cursul spre Liman și de acolo scăpând în larga Mare, să-și îndrepte curgerea zorit spre apus. Acolo, la gurile bătrânului fluviu întâlnind pe fățarnicul Prut și pe neînvinsul Siret, întâlnind pe năpraznicul Olt și pe greu încercatul Argeș și Jiu, să le spui povestea groazei tale. Apoi mai întâlnind pe Crișurile tulburi și pe sora ta din poetica profeție, Tisa, spunele tuturor, că aproape de obârșia ta, mai trăiește un popor sălbatic fără milă, fără suflet, o rămășiță de canibali, la care lumina Evangheliei, după 1030 de ani de la data creștinării lui, încă n-a pătruns de ajuns, încă nu a luminat, nici încălzit simțirile.*

Spune-le apăsat că pe malurile tale mai trăiește un popor, abrutizat de alcool, veșnic setos de jaf și de sânge.

Apoi duceți vestea în lumea largă, peste mări și peste fluvii, peste țări, peste oceane că acel popor sălbatic, refractor la lumina și căldura Sfintei Evanghelii, nu se poate îmblânzi decât cu teroarea și că nu se mai poate civiliza decât cu tunul.

Preot Meletie Răuț, confesor Brigada A 3-a Roșiori"[3].

Mormântul generalului Stan Poetaș

Generalul Stan Poetaș va fi în mormântat pe Aleea Eroilor în cimitirul de lângă biserica Sf. Teodor Stratila din Soroca. Pe monumentul funerar, care va fi ridicat de autoritățile locale, militarii din garnizoana Soroca și membrii familiei, au fost înscrise următoarele cuvinte:

„*CUVÂNT URMAȘILOR NOȘTRI*

Prinos de recunoștință de-a pururi sfântă aducem viteazului general Stan Poetaș, fiul născut din părinți săteni, care în luptele strașnice la Topraisar, în Dobrogea și Mărășești a făcut stâncă din pieptul său, luptând de-a valma și în același rând cu soldații, iar la Calarașovca, în ținutul Sorocii, străjuind meleagurile bătrânului Nistru, a căzut mort, apărându-ne pe noi și pământul nostrum strămoșesc de hoardele ce

veneau din răsărit și miazănoapte ca să ne strice rânduiala și buna înțelegere. Dumnezeu să-l odihnească în pace! Urmașilor noștri lăsăm cuvânt să-i împodobească cu flori și să-i cinstească în veci memoria acestui erou, SANTINELĂ A ROMÂNIEI LA NISTRU".

(Cuvinte încrustate în piatra monumentului funerar, lateral dreapta)

„MEMENTO

Generalul Stan Poetaș, inspectând posturile de pază rânduite în largul Nistrului, front de război, a fost atacat în ziua de Sfântul Ioan Botezătorul 1919 (ianuar) între satele Calarașovca și Unguri de bolșevici, contra cărora s-a luptat cu arma în mână până în ultima clipă, când răpus de 4 gloanțe, dintre care unul drept în inimă, a căzut ca un erou. Mândrie Neamului și Țării. SLAVĂ MEMORIEI LUI!".

(Cuvinte încrustate în piatra monumentului funerar, lateral stânga)[4].

În anul 2015, reprezentanții Asociației obștești „Cultul Eroilor" au descoperit în cimitirul din Soroca piatra de mormânt a generalului Stan Poetaș, răsturnată, iar o parte din blocurile de marmură aruncate printre alte resturi de piatră și cărămidă din cimitir. Prin eforturile reprezentanților acestei asociații, piatra funerară a fost reabilitată și amplasată pe o platformă betonată, placată cu piatră, în curtea Muzeului de Istorie și Etnografie din orașul Soroca. Piatra funerară a fost înconjurată de 10 proiectile de artilerie, donate de Ministerul Apărării al Republicii Moldova și de două drapele, unul cu stema județului Soroca și de cel al Republicii Moldova.

La 13 martie 2018, ora 12.00, în cadrul unui ceremonial impresionant, a avut loc sfințirea monumentului funerar al generalului Stan Poetaș. Remarcabile sunt și demersurile „Asociației Stindard" din București, „Asociației Monumentum" din Chișinău și Primăriei din Soroca, care au convenit să acționeze pentru ridicarea unei noi statui a generalului Stan Poetaș, la Soroca.

Doamne ajută!

Mormântul generalului Stan Poetaș

NOTE

1 Președintele Filialei Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor".

2 Preotul Meletie Răuț, în perioada august 1916-decembrie 1918, a fost încadrat la Spitalul de contagioși nr. 1. Pe timpul „retragerii a însoțit această formație, înfruntând cu liniște și bărbăție toate privațiunile și toate stricăciunile fizice și morale, cu toată vârsta de 59 de ani. În toate împrejurările anevoioase a găsit întotdeauna cuvinte de încuragiare, deșteptând în toți simțul datoriei spre sacrificiu". A servit gratuit Spitalelor 213 și 472 din Bârlad, asigurând serviciul religios pentru îngroparea morților, deplasându-se la distanțe enorme, „pe timp de ploaie ca și pe viscole, pe noroi sau pe troiene, de multe ori pe jos, alteori având drept vehicol furgonul dric și drept scaun sicriul celor morți de tot felul de boli contagioase". Șeful său, dr. Bruchner îi aprecia foarte mult calitățile sufletești: „Blând și afabil cu toți inferiorii, prietenos și îndatoritor cu egalii, de o modestie exemplară". La sfârșitul anului 1918 a cerut să fie trimis în Basarabia, aducând și aici excelente servicii pastorale și naționale.

3 Biblioteca Muzeului Militar Național „Regele Feradinand I", Fond Diverse I, pp. 41-45.

4 Colonel (r) Cristian Scarlat, Pliant – Un erou al Războiului de Întregire a Neamului Românesc. Generalul Stan Poetaș (1870-1919).

NATIONAL FUNERALS FOR THE BURIAL OF GENERAL HERO STAN POETAȘ

On January 7, 1919, Brigade General Stan Poetaș, commandant of the 17th Infantry Brigade, was assassinated by the Bolsheviks in Calarașovca. The body was discovered on January 11, 1919 and transported to a church in Soroca. On January 14, 1919 national funerals were organized. Priest Meletie Răuț, the confessor of the Soroca garrison, held an impressive speech.

Keywords: Stan Poetaș, Nistru, Bolsheviks, assassination, Soroca, national funerals.

TĂRĂNUL

Ziar al Partidului Țărănesc din Ialomița

O zi de sărbătoare

NICOLAE IORGA și ȚĂRANII

Preot drd.
ADRIAN LUCIAN SCĂRLĂTESCU[1]

Cinstirea eroilor reîntregirii la Patru Frați – Ialomița

După încheierea Primului Război Mondial s-au tipărit mai multe memorii ale unora dintre participanți. Printre acestea enumerăm: N(icolae). Thomescu-Baciu (De la Urziceni), *Prin foc și apă, de la Turtucaia la Oituz, 1916-1918*, București, 1922; Virgiliu Ștefănescu Serdaru, Doctor în drept. Ofițer de Rezervă, *Războiul nostru, Turtucaia – Mărășești*, Schițe și note de campanie, Minerva, București, 1918; George Topârceanu, *Amintiri din luptele de la Turtucaia* și *Pirin – Planina, Episoduri tragice și comice din captivitate*, în George Topârceanu, *Evocări de război*, Editura Scripta, București, 2006; Ioan Pârloagă, Invalid și voluntar de răz-

Amintiri din Răsboi

Avea o fire liniștită, o figură senină și era tânăr ca un copil. Vorbea puțin și zâmbea rar.

Prietenia s'a 'nceput între noi, chiar dela începutul războiului, de când am cantonat în Satul Enge Mahale,– Dobrogea, — pe o ploaie rece cu vânt, ce ne pătrundea și-n oase, — și unde am dormit în aceiași cameră.

Din zi în zi, greutățile campaniei erau tot mai mari, și ele ne apropiau sufletește, pentruca, — „să împărțim necazul și bucuria deopotrivă"

Fiecare revedere după luptă, ne lega tot mai strâns și dragostea frățească se închega clipă cu clipa.

După atacul dela Amzacea, ne găseam la „Ferma Butărescu". Ne plouase noaptea în șanțuri și ziua toată că eram plini de noroi și uzi și sub limbă, Pâlcuri, ofițeri și soldați, ne învârteam zgribuliți pe lângă foc, căci ne clănțăneau dinții de frig. Ni se făcu un mizerabil de cort, care totuși ni se părea un palat.

Sufla un vânt de toamnă de țipa coteiul și ploaia suna pe cort ca pe rogojină.

Amicul meu, Sub-lt. Costescu Ioan, îmi vorbea despre vremurile de liniște, de frumusețile Câmpulungului, cuibul domnilor întemeietori, de idealurile făurite în viața-i de student...

Crâmpeie de amintiri care-l făceau să cadă pe gânduri. Fiecare căutam să ne retrăim clipe cât mai dulci, ca să îndulcim amarul prezentului.

Târziu de tot am adormit. Pe front, se auzea din când în când câte un tun, care licărea în întuneric, iar zgomotul străbătea până departe peste dealurile Dobrogei.

In prima luptă după aceasta, — la Muratan, — el a fost rănit la picior, așa că ne părăsi câtva timp.

Ce triste erau serile fără el! Golul în regiment era tot mai mare, fiindcă mulți camarazi plecase, unii pe veci, alții-n spitale. Luptele se țineau șir, veștl de pe celelalte fronturi, tot mai rele.

Îl așteptam zi cu zi. Venirea lui îmi procură o mare bucurie. Eram la Satul Nou, lângă Măcin. Se schimbase. Văzuse familia, văzuse țara și adusese un suflu de viață nouă. Mergea încă șchiopătând. Nerăbdător de a ne vedea, venise nevindecat pe deplin.

Vremea se răcise simțitor; cu înaintarea toamnei, ploile veneau tot mai dese și echipamentul pierdut în lupte, ne făcea să ne înghețe adesea toate mădularele.

Divizia noastră trecu apoi la Brăila, de unde în trei zile am fost la Pitești și apoi pornirăm spre Giurgiu.

Venisem în Muntenia să ne apărăm mai de-aproape: *sărăcia, nevoile și neamul*. Eram destinați să cădem în coastele dușmanilor.

Trecuse de la venirea lui aproape o lună, în care văzurăm: Videle, Clejani, Bulbucata, Bălării, Epurești, Neajlovul și Argeșul.

Când, în dimineața zilei de 23 noiembrie 1916, am părăsit Bucureștii, la fiecare din noi simțeam că ni se rupe ceva din suflet, dar cel lovit mai tare era el, Sub-lt. Costescu studentul de ieri. Mergea gândindu-și la minunatele amintiri ce le avea cu Bucureștii.

Articolul „Amintiri din războiu", apărut în publicația „Țăranul" din 7 - 26 iunie 1921

boi, *După zece ani*, note de campanie, cu o Prefață de Jean G. Vasiliu, Tipografia SOCEC, Călărași, 1928.

La acestea se adaugă cele aflate în manuscrise inedite, care-și așteaptă publicarea.

Între cei care au rememorat evenimente premergătoare Marii Uniri a fost și R. Silvestru-Reviga, în articolul *Amintiri din război*, din publicația *Țăranul*, 7-26 iunie 1921, pp. 2-3: „Avea o fire liniștită, o figură senină și era tânăr ca un copil. Vorbea puțin și zâmbea rar.

Prietenia s-a-nceput între noi chiar de la începutul războiului, de când am cantonat în satul Enge Mahale – Dobrogea, pe o ploaie rece cu vânt, ce ne pătrundea și-n oase și unde am dormit în aceeași cameră.

Din zi în zi, greutățile campaniei erau tot mai mari și ele ne apropiau sufletește, pentru ca să-mpărtășim necazul și bucuria deopotrivă.

Fiecare revedere după luptă ne lega tot mai strâns și dragostea frățească se închega clipă de clipă.

După atacul de la Amzacea, ne găseam la *Ferma Butărescu*. Ne plouase noaptea în șanțuri și ziua toată, eram plini de noroi și uzi și sub limbă. Pâlcuri, ofițeri și soldați, ne învârteam zgribuliți pe lângă foc, căci ne clănțăneau dinții de frig. Ni se făcu(se) un mizerabil cort care totuși ni se părea un palat.

Sufla un vânt de toamnă de țipa coteiul și ploaia suna pe cort ca pe rogojină.

Amicul meu, sublocotenent Costescu Ioan, îmi vorbea despre vremurile de liniște, de frumusețile Câmpulungului, cuibul domnilor întemeietori, de idealurile făurite în viața-i de student...

Târziu de tot am adormit. Pe front se auzea din când în când câte un tun care licărea în întuneric iar zgomotul străbătea până departe peste dealurile Dobrogei.

În prima luptă după aceasta, la Muratan, el a fost rănit la picior, așa că ne părăsi câtva timp.

Ce triste erau serile fără el. Golul în regiment era tot mai mare, fiindcă mulți camarazi plecase(ră), unii pe veci, alții-n spitale. Luptele se țineau șir, vești de pe celelalte fronturi, tot mai rele.

Îl așteptam zi cu zi. Venirea lui îmi procură o mare bucurie. Eram la Satul Nou, lângă Măcin. Se schimbase. Văzuse familia, văzuse țara și adusese un suflu de viață nouă. Mergea încă șchiopătând. Nerăbdător de a ne vedea, venise nevindecat pe deplin.

Vremea se răcise simțitor. Cu înaintarea toamnei, ploile veneau tot mai dese și echipamentul pierdut în lupte ne făcea să ne înghețe adesea toate mădularele.

Divizia noastră trecu apoi la Brăila, de unde în trei zile, am fost la Pitești și apoi pornirăm spre Giurgiu.

Venisem în Muntenia să ne apărăm mai de-aproape: *sărăcia, nevoile și neamul*. Eram destinați să cădem în coastele dușmanilor.

Trecuse de la venirea lui aproape o lună, în care văzurăm: Videle, Clejani, Bulbucata, Bălării, Epurești, Neajlovul și Argeșul.

Când, în dimineața zilei de 23 noiembrie 1916, am părăsit Bucureștii, la fiecare din noi simțeam că ni se rupe ceva din suflet, dar cel lovit mai tare era el, sublocotenent Costescu, studentul de ieri. Mergea

gânditor, depănându-și în minte amintirile celei mai frumoase vieți.

La 27 noiembrie se împlineau trei zile de când ne aflam în satul Panțoi – Patru Frați.

Cum trecusem Ialomița, mă simții mai împăcat. Simțeam că odată cu ocuparea acestui județ, dușmanul va pune piciorul și pe toate locurile copilăriei mele.

Încă din ajunul zilei, inamicul se anunțase prin Krupp 120 și 210, dinspre Dridu.

Înșirați pe lângă mal, necontenit, zi și noapte, infanteriștii noștri, uzi până la piele, urmăreau prin cătină și pe luciul apei toate mișcările dușmanului și orice încercare de trecere era zădărnicită.

Către seară, începu să ne bombardeze în sat și nu încetă decât pe înserate. Se cutremură pământul și geamurile zăngăneau. Luă foc o casă, răni un bătrân și cea din urmă bombă căzu într-o curte apropiată.

Abia se restabili liniștea și la telefon aud raportul pierderilor: „*un ofițer și ...soldați*". Un fior mă străbătu. Cine este ofițerul? Un soldat mi-aduse adevărul: mortul era sublocotenent Costescu.

Văzusem multe morți, dar nici una nu mă zguduise atât. Îmi vâjia capul și pare că pământul îmi fugea de sub picioare. Alergai într-un suflet: cu fața-n sus, cu seninătatea-i obișnuită, cu ochii pe jumătate deschiși era cald încă. Gândul îmi zbură, fără să vreau, la Golești, la căsuța părinților săi. Acolo, departe, în liniștea odăiței, de câte ori măicuța lui va fi îngenuncheat în fața icoanei, să-i țină sănătos copilul plecat la oaste? I s-o fi făcut oare vreun semn? O întristare venită în suflet sau trosnitură a icoanei?

Văzui alături încă un soldat mort și unul rănit.

Monumentul eroilor din localitatea Patru Frați

Placa comemorativă de pe Monumentul eroilor

În sat era întuneric și o liniște mută. Condusei brancarda prin lunecușul drumului la lumina tremurândă a unei lumânări. Din când în când, se auzeau pașii vreunui soldat obosit, rămas de regiment, care abia mai înota prin noroiul ulițelor, retrăgându-se la nordul satului, unde se adunase trupa.

Lângă două sălcii din stânga drumului, li se sapă la morții noștri, locașul de veci, unde camarazii veniră să-i salute și să le zică *țărână ușoară*.

„*Pentru onor ...arm*"! răsună în tăcerea nopții și căpitanul St. începe o cuvântare ocazională. Când corpurile fură scoborâte în răceala pământului, câteva oftaturi se deosebi(ră) de zăngănitul armelor.

Apoi regimentul se-nșiră ca o dungă albastră în negura nopții. Rămăsei cu doi soldați să le facem o cruce.

Două scânduri prinse într-un cui, în chip de cruce, le-am înfipt la cap. Și, la lumina unui muc de lumânare, pe care soldatul îl ținea pe palmă, am scris cu creion chimic:

Subl. Costescu Ioan

și

Sold. Sârbu C-tin.

Amândoi luptase(ră) cot la cot și amândoi, loviți de un obuz, vor dormi veșnic, unul lângă altul.

Am lăsat sălciile pletoase să-i jelească până la a doua venire a armatelor române să-i răzbune.

A doua zi, găsindu-i fotografia în geantă, după ce am trecut-o din mână în mână, am scris pe ea, cu același creion:

„Mort în ziua de 26 noiembrie 1916, de un obuz vrăjmaș și îngropat la marginea de nord-vest a satului Panțoiu, Județul Ialomița".

Și, în fiecare an, la *Sărbătoarea Eroilor*, locuitorii din Patru Frați vor merge desigur la mormântul lor, unde vor depune flori și micuții școlari, îngenunchind lângă crucea de la salcie, își vor aminti de miile de strămoși cu al căror sânge este frământat pământul României Mari".

Dorința autorului, exprimată la sfârșitul relatării sale s-a împlinit întocmai. Astăzi, oricine trece prin Patru Frați întâlnește pe *Monumentul eroilor* din Patru Frați următoarea inscripție:

Vitejilor/ Costescu Jon Sub.loc./ Serbu Constantin Soldat/ Nedea Radu Soldat/ Din Reg. 39 Jnfanterie/ Căzuți morți în ziua/ de 26 No(i)embrie 1916/ în luptă cu armatele/ germane pentru apărarea/ Strămoșescului pament al patriei/ Cinste și Veșnică recunoștință/ Sătenii din Moldoveni și/ Patru Frați/ Septembr(i)e 1917.

Opinăm că primii doi din această inscripție sunt identici cu cei din povestire iar cel de-al treilea, *Nedea Radu Soldat*, este de fapt *nu* un soldat *decedat ci* acel soldat *rănit* din povestirea de mai sus.

Acești eroi sunt pomeniți fără încetare, de la Marea Unire până astăzi, la 1 Decembrie și mai ales în Ziua Eroilor – Înălțarea Domnului. Articolul citat în întregime lămurește însă că acolo sunt comemorați eroi care nu erau din Panțoi – Patru Frați dar au luptat acolo.

THE CULT OF THE HEROES AT
PATRU FRAȚI – IALOMIȚA

A 1921 story about fallen heroes for the defense of the village Panțoi –Patru Frați from Ialomița reported that the soldiers are still written today on the monument in the center of the locality: the second lieutenant Costescu Ioan, the soldier Sârbu Constantin and soldier Nedea Radu, the first two deceased and the last one hurt.

Keywords: article, hero, World War I, Patru Frați – Ialomița,
R. Silvestru-Reviga

NOTE

1 Catedrala „Sfinții Împărați" Urziceni.

Armata Română în Turda (Colecția Răzvan Mihai Neagu)

Intrarea armatei regale române în Turda (22 decembrie 1918)

Prof. Dr.
RĂZVAN MIHAI NEAGU[1]

Legăturile orașului Turda cu Armata Regală Română sunt vechi și datează din secolul al XIX-lea. Un rol deosebit de important în stabilirea acestor raporturi l-a avut familia Rațiu, cea mai importantă și reprezentativă familie românească din Turda. Amintim în acest sens acțiunea doamnei Emilia Rațiu (1846–1929), soția memorandistului dr. Ioan Rațiu, care în anul 1877 a luat inițiativa de a colecta bani și materiale pentru Armata Română, care lupta pentru independență la sud de Dunăre[2]. În opt luni, doamna Rațiu a reușit să strângă din Turda și zona limitrofă 353,44 florini, 153 lei, un galben și un șfanț. Alături de această sumă s-au mai colectat 32,700 kg scamă, 35 fețe, 60 ștergare, 4 cearșafuri, 13 cămași, 43 metri pânză, patru fețe de pernă și două fețe de masă. Aceste ajutoare au fost trimise Crucii Roșii din București[3]. Pentru strădaniile sale în sprijinul Armatei Române, Emilia Rațiu a fost decorată în 1878 cu Crucea Comemorativă „Elisabeta"[4].

Evenimentul major care a marcat în mod durabil istoria Europei și a României a fost Primul Război Mondial (1914–1918). Deși țara noastră a intrat în marea conflagrație în anul 1916, pentru românii din Transilvania, Bucovina și Basarabia războiul s-a întins pe toată desfășurarea acestuia, cu tot ceea ce au însemnat acei ani (suferință, privațiune, dramă). Turda și turdenii au cunoscut dramele Marelui Război prin intermediul numeroșilor răniți care au fost tratați în

Armata Română în Turda (Colecția Răzvan Mihai Neagu)

spitalele din oraș. În Turda, în perioada războiului au funcționat patru spitale pentru soldații răniți pe fronturile din Italia și Galiția. Răniții din spitalele turdene, au intrat în atenția Reuniunii Femeilor Române din Turda, condusă în acea perioadă de Lucreția Mureșan, soția protopopului ortodox al Turzii, Iovian Mureșan[5]. Membrele acestei asociații, au organizat mai multe acțiuni caritabile cu scopul de a ușura suferința soldaților răniți ajunși în Turda, indiferent de naționalitate sau confesiune. Astfel, sub conducerea preotesei, Reuniunea Femeilor Române din Turda a distribuit produse alimentare, îmbrăcăminte și materiale sanitare soldaților răniți din spitalele turdene. Acțiunile caritabile se intensificau cu ocazia marilor sărbători creștine precum Nașterea și Învierea Domnului. Strădaniile Reuniunii Femeilor Române din Turda, au fost sprijinite de reprezentanții celor două confesiuni românești (protopopul ortodox al Turzii, Iovian Mureșan, protopopul greco-catolic, Iosif Costin și parohul greco-catolic de Turda Veche, Nicolae Portos Rațiu), precum și de autoritățile maghiare din conducerea comitatului Turda-Arieș și de direcțiunea spitalului comitatens, condus de doctorul Borbély Samu.

În vederea participării la momentul Marii Uniri, românii din Turda, reprezentați de elita lor intelectuală, s-au organizat constituind Consiliul Național Român, condus de avocatul Iuliu Popescu și Garda Națională, condusă de avocatul Mihai Moldovan (5 noiembrie 1918).

Pentru România, anul 1918 a început dezastros, în contextul semnării păcii separate cu Puterile Centrale de la București (7 mai 1918). Ulterior, spre sfârșitul anului situația s-a ameliorat. La 10 noiembrie 1918, regele Ferdinand a ordonat a doua moblizare a armatei pentru reintrarea imediată în starea de război cu Puterile Centrale. În acest mod, țara noastră a reintrat în Primul Război Mondial[6]. În urma Convenției de armistițiu de la Belgrad (13 noiembrie 1918) dintre statele Triplei Înțelegeri și Ungaria, semnată fără consultarea României, a fost stabilită o linie de demarcație pe cursul râului Mureș, care să despartă armatele aliate (inclusiv cele române) de trupele ungare.

După reintrarea în război, scopurile imediate ale Armatei Române au fost pătrunderea în Transilvania, prin a doua străpungere a Carpaților și depășirea liniei Mureșului fixată ca aliniament demarcațional între trupele ungare și cele aliate[7]. Guvernele României conduse de generalul Constantin Coandă și Ion I. C. Brătianu, precum și Marele Cartier General condus de generalul Constantin Prezan au făcut numeroase demersuri pe lângă statele aliate pentru a elimina această linie de demarcație, care intra într-o flagrantă contradicție cu tratatul de alianță dintre România și Tripla Înțelegere din 1916, cu realitățile demografice din Transilvania, dar și cu prevederile rezoluției Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Armata Regală Română și reintrarea în Transilvania

Înaltul Comandament a decis la 13 noiembrie 1918 începerea operațiunilor de eliberare a Transilvaniei, fiind desemnate cu această misiune următoarele unități: Divizia 7 din Corpul 4 Armată, Diviziile 1 și 2 Vânători, Regimentul 7 Vânători, regimentul de vânători de munte și o brigadă de cavalerie[8]. Ca urmare a numeroaselor solicitări venite din Transilvania, la 18 noiembrie 1918, Marele Cartier General a ordonat grăbirea deplasării trupelor spre Transilvania, pe aliniamentul demarcațional de pe valea râului Mureș, operațiune executată de Divizia 7, comandată de generalul Traian Moșoiu și Divizia 1 Vânători, comandată de generalul Aristide Lecca. Precizăm că Divizia 7 avea în componență Regimentul 15 Infanterie, cu garnizoana de pace la Piatra Neamț, unitate care va intra în Turda. Încă din 14 noiembrie 1918, fuseseră date dispoziții ca avangarda Diviziei 7 să treacă din Transilvania pentru ca alături de grăniceri să ia în stăpânire calea ferată de pe valea Mureșului și a Oltului superior. Conform ordinului dat de Marele Cartier General, Divizia 7 urma să acționeze în zona Toplița – Ditrău – Gheorghieni pe traseul Piatra Neamț – Prisecani – Borsec – Toplița – Ditrău, în timp ce Divizia 1 avea zona Comănești – Bran, pe traseul Asău – Palanca – Miercurea Ciuc[9]. Deplasarea efectivă a început la 20 noiembrie, fiind amânată din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile, dar și de necesitatea efectuării unor incursiuni de recunoaștere a terenului. La 23 noiembrie, avangarda Diviziei 1 a trecut granița dintre România și Austro-Ungaria în zona Ghimeș – Palanca și a intrat în orașul Miercurea Ciuc, iar la o zi distanță, avangarda Diviziei 7 a trecut granița pe la Prisecani – Tulgheș[10]. Riposta a fost aproape inexistentă, cu excepția unor mici incidente, iar cele două unități erau pe aliniamentul operativ de acoperire de pe cursul Mureșului. Acțiunea Armatei Române a fost deosebit de importantă pentru că ea a eliminat eventualele amenințări din nord și est contra orașului Alba Iulia, unde urma să aibă loc Marea Adunare Națională din 1 decembrie 1918. Până la 29 noiembrie 1918, Divizia 1 a eliberat zona izvoarelor râului Olt și Depresiunea Ciucului, majoritatea forțelor acestei divizii fiind concentrată în sectorul Odorheiu Secuiesc, în timp ce Regimentul 6 Vânători a fost trimis la Brașov și Râșnov[11].

La 30 noiembrie, Armata Română intra în orașul Reghin, astfel că în preziua marelui moment de la 1 decembrie 1918, ea se afla departe de Alba Iulia. La începutul lunii decembrie 1918, elemente din Divizia 2 Vânători (Regimentul 2), comandată de generalul Gheorghe Dabija au pătruns în Transilvania, iar până în 21 decembrie 1918 unitatea a fost concentrată în zona Sibiu – Sebeș – Simeria – Petroșani[12].

La 2 decembrie 1918, brigada condusă de colonelul Gherescu, depășind linia de demarcație, a intrat în orașul Târgu Mureș[13]. La 4 decembrie sunt eliberate orașele Bistrița și Năsăud. Până în 6 decembrie, Divizia 7 a fost concentrată în regiunea Reghin – Toplița – Ditrău – Gheorgheni – Borsec – Bistricioara, controlând astfel zona dintre Târgu Mureș și Bistrița, cu sprijinul gărzilor naționale românești, dar și a celor săsești[14].

Acțiunea Armatei Regale Române în Transilvania a fost una de o foarte mare importanță deoarece în acest mod a fost asigurată ordinea, liniștea, avutul și viața locuitorilor din această zonă indiferent de naționalitate. De asemenea, Armata Română a fost într-o permanentă legătură cu Marele Cartier General și Consiliul Dirigent al Transilvaniei. Divizia 1 a intrat la 7 decembrie în Brașov. În cadrul vizitei pe care a efectuat-o la București între 9–13 decembrie 1918, generalul Louis Franchet d'Esperey a fost de acord cu depășirea de către Armata Română a liniei de demarcație, astfel că la 13 decembrie Marele Cartier General a ordonat ocuparea tuturor teritoriilor românești din Austro-Ungaria, cu excepția Banatului[15]. La o zi distanță, Divizia 7 a primit misiunea să ocupe regiunea Turda – Cluj – Dej[16], în timp de Divizia 1 Vânători trebuia să susțină acțiunea Diviziei 7 și să împingă maximul posibil de forțe în zona Alba Iulia – Aiud, pe valea Mureșului[17].

Până la momentul intrării în Turda, Armata Regală Română a eliberat orașele: Sighișoara (15 decembrie), Blaj și Mediaș (16 decembrie), Alba Iulia, Aiud și Teiuș (19 decembrie), Dej (21 decembrie).

Armata Regală Română în Turda (22 decembrie 1918)

Înainte de a prezenta concret datele intrării Armatei Române în Turda considerăm că se impun unele precizări. De la început precizăm că acesta a fost unul dintre cele mai așteptate și importante momente ale comunității românești din Turda. Aceasta era foarte bine organizată, remarcându-se din acest punct de vedere mai multe asociații dintre care amintim: despărțământul local al ASTRA, Societatea de lectură a femeilor române, Reuniunea meseriașilor români,

Așteptând Armata Română în Turda – Augustin și Nicolae Portos Rațiu (Colecția Răzvan Mihai Neagu)

Banca Arieșana, filialele locale ale Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania și Partidului Social Democrat din Ungaria, secția română. Nu putem ignora cele două protopopiate, ortodox și greco-catolic foarte active pe plan confesional, dar și național. Elita laică și ecleziastică a Turzii a fost perfect conștientă de misiunea sa națională și a contribuit substanțial la desăvârșirea Marii Uniri.

La 5 noiembrie 1918, la Turda s-au pus bazele Consiliului Național Român, filiala locală condusă de avocatul Iuliu Popescu și Garda Națională, condusă de avocatul Mihai Moldovan. Turda și comitatul Turda – Arieș și-au trimis delegații la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, care a votat unirea Transilvaniei cu România.

Acestea au fost datele și contextul în care Armata Regală Română a intrat în Turda pe 22 decembrie 1918. Cel care s-a preocupat de problemele tehnice ale intrării Armatei Regale Române în Turda a fost avocatul Augustin Rațiu. În acest sens, el s-a deplasat la Târgu Mureș, unde a discutat cu colonelul Anton Gherescu, modalitățile concrete de intrare a trupelor române în orașul de pe Arieș[18]. Evenimentul a fost relatat în presa vremii, remarcându-se ziarul *Unirea* de la Blaj, nr. 38 din 29 decembrie 1918[19]. În acest periodic se arată că oștirea română a fost așteptată îndelung de populația românească: *Ora mult dorită a bătut și pentru noi turdenii. În fine a sosit aici mândra oștirea românească. Au așteptat-o părinții, moșii și strămoșii noștri veacuri întregi, și totuș săptămâna din urmă de așteptare ni s'a părut o veșnicie*[20]. Din ziarul amintit mai aflăm că timp de două săptămâni prin Turda s-au retras trupe germane: *Timp de 14 zile s'au strecurat pe aici necontenit nemții, umiliți și ploați ca vai de ei*[21]. Unitatea care a eliberat Turda a fost Regimentul 15 Infanterie, căruia i s-a alăturat un escadron divizionar și o baterie de artilerie, care au înaintat dinspre Târgu Mureș în zona Luduș – Ocna Mureș, inițial până la Viișoara și Războieni, aici a fost lăsat un batalion pentru apărarea importantului nod de cale ferată. Duminică 22 decembrie la Turda, soldații români au fost primiți trimfal într-o atmosferă de mare sărbătoare. Intrarea în Turda s-a efectuat dinspre Ghirișul de Arieș (azi parte componentă a orașului Câmpia Turzii). Soldații au trecut vestitul pod de peste Arieș decorat festiv, special pentru marele eveniment. Turdenii au construit și un arc de trimf împodobit cu steaguri tricolore și verdeață. Ziarul *Unirea* consemna că soldații: *venind de către Ghiriș, la istoricul pod al Turzii, care îmbrăcase din acest prilej o haină sărbătorească. Între steaguri și verdeață arcul de triumf poartă inscripția „Trăiască România Mare"*.[22]

Armata Română a fost întâmpinată în centrul orașului în mod tradițional, românesc cu pâine și sare, de către *lume multă românească și de conducătorii comitatului și a orașului*[23]. Nu a lipsit muzica, iar în ritmul ei, Regimentul 15 a intrat în piața centrală a Turzii, unde în funtea mulțimii se aflau cele mai importante fețe bisericești

ale orașului, protopopul ortodox, Iovian Mureșan, protopopul greco-catolic, Iosif Costin și parohul greco-catolic de Turda Veche, Nicolae Portos Rațiu. Acestora li s-a adăugat președinta Reuniunii Femeilor Române din Turda, preoteasa Lucreția Mureșan, soția protopopului ortodox. Colonelul Anton Gherescu, cu chipiul în mână a sărutat crucea și a ținut un discurs gustat și intens apreciat de public, care a izbucnit în urale. A urmat defilarea militarilor români, după care în atmosfera generală de bucurie nesfârșită, care domnea în centrul Turzii, românii prezenți (intelectuali și agricultori) au încins o horă. În ziarul *Unirea* se spunea: *Sute și mii de soldați, ofițeri, dame venerabile, și fetițe sburdalnice săltau împreună cu țăranii noștri mai greoi la pas. Peste o oră a ținut această beție de fericire*[24].

După consumarea acestui moment, în seara acelei zile, elita intelectuală a românilor turdeni a oferit ofițerilor un banchet, urmat de o serată dansantă în clădirea teatrului orășenesc. În acest timp mulțimea adunată în oraș nu s-a retras, continuând să-și manifeste bucuria: *În timpul acesta s'a întrupat în piață din nou hora și sârba, învrăstată din când în când cu vorbiri însuflețite și aclamări frenetice*[25]. Gazeta amintită oferă și informații despre un eveniment inedit petrecut cu această ocazie. Seara târziu au ajuns la Turda și moții din Munții Apuseni, care au venit cu trenul, dar o stâncă prăbușită pe șine i-a împiedicat să fie prezenți de la începutul ceremoniilor. Cu toate acestea: *La miez de noapte s'a încins din nou o horă, mai avântată ca toate celelalte depâncel*[26]. La finalul articolului din ziarul blăjean s-a amintit de privațiunile pe care l-au îndurat românii din Turda, însă s-a adus în discuție și figura marelui voievod Mihai Viteazul, ucis în apropierea Turzii la 19 august 1601, devenit un simbol al unității naționale: *Atâta voie bună și fericire românească n'a văzut Turda ungurilor îngâmfați și mărginiți de două sute și mai bine de ani, când voevodul Mihaiu poruncea pe aceste plaiuri. Umbra marelui Mihaiu a planat și aceste ceasuri de sărbătoare peste lumea românească de aici*[27].

Un alt ziar din Transilvania, care a scris despre intrarea Armatei Regale Române în Turda a fost *Foaia Poporului*, care apărea la Sibiu, în nr. 6 din 7 ianuarie 1919[28]. Firul roșu în jurul căruia ziariștii sibieni au prezentat evenimentul a fost personalitatea lui Mihai Viteazul, articolul care relata intrarea soldaților români în Turda, fiind intitulat *Mihai Viteazul răzbunat*. *Foaia Poporului* consemna: *Amar de vreme s-a scurs de când marele voievod Mihai a fost ucis mișelește de oamenii lui Basta pe Câmpia Turzii. De atunci încoace suferințele s-au ținut lanț de capul nostru și grozavele dureri prin care a trecut sufletul românesc ne-au stins și lacrimile din ochi... Azi umbra marelui Mihai e răzbunată, căci nepoții arcașilor lui au pus stăpânire pe Turda*[29].

Observăm că amintirea voievodului Mihai Viteazul era vie în conștiința românilor din Transilvania și mai ales în cea a turdenilor. Pe de altă parte, amintim că în anul 1908 protopopul ortodox al Turzii, Iovian Mureșan a constituit un fond pentru zidirea catedralei din centrul orașului, care să fie dedicată memoriei lui Mihai Viteazul.

În prezența autorităților românești, a trupelor și a gărzilor naționale, un parastas a avut loc la mormântul lui Mihai Viteazul la 24 decembrie 1918, la care au participat peste 15.000 de oameni, conform estimărilor ziarului sibian amintit[30].

Considerații finale

Intrarea Armatei Regal Române din Turda, la 22 decembrie 1918 a fost un moment de referință din viața comunității românești a orașului. Acest fapt a întărit decizia luată la Alba Iulia în 1 decembrie 1918, votată și de turdeni. De asemenea, evenimentul militar a devenit unul național, cu valoare de simbol pentru românii turdeni, fiind un punct de plecare în reorganizarea administrației orașului și județului pe baze românești.

THE ENTERING OF THE ROMANIAN ROYAL ARMY IN TURDA (DECEMBER, 22nd 1918)

The Great Union from 1918 was the most important event in the history of the Romanians. This moment occurred after a long battle and a sustained effort of the entire nation. It could have never become a reality without an intricate combination on internal factors, but also of a favorable international context, marked by the First World War. The Union of Transylvania with Romania was made possible also with the contribution of the people from Turda, both the intellectual elite but also the simple Romanians residents of this town. The delegation of Turda-Arieș County at the Great National Assembly in Alba Iulia on December 1st, 1918, included many personalities of the town: the priests Iovian Mureșan and Nicolae Rațiu, the lawyers Valer Moldovan, Iuliu Popescu and Augustin Rațiu. After their returning home, a very important moment in the history of Turda was that from December, 22nd 1918, when the Romanian Royal Army entered the town for the first time. This moment was thoroughly prepared and awaited by the Romanian community, an important role in this regard being played by Augustin Rațiu, who travelled to Târgu Mureș to establish the technical data of the entrance of the Romanian troops. Therefore, on December 22nd 1918, the infantry regiment led by Colonel Anton Gherescu entered Turda among an enthusiast, happy crowd that created a celebration atmosphere.

Keywords: Turda, Romania Royal Army, Great Union, World War One, Transylvania.

NOTE

1 Colegiul Tehnic Turda, jud. Cluj; e-mail: neagumihai20@yahoo.com

2 Liviu Maior, *Transilvania și Războiul pentru Independență (1877-1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 48.

3 Paul Abrudan, *Ajutorul bănesc și material al transilvănenilor în sprijinul războiului pentru cucerirea independenței de stat a României* (II) în Revista de Istorie, tom 30, nr. 2, 1977, p. 281.

4 Valentin Vișinescu, Horațiu Groza, *120 de ani de la Procesul Memorandului. Familia Rațiu înainte și după Memorand*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2014, p. 95.

5 Răzvan Mihai Neagu, *Considerații privind viața și activitatea preotesei Lucreția Mureșan (1875-1946)*, în Crisia, XLVIII, 2018, p. 181-188.

6 Nicolae Ciobanu, Vladimir Zodian, Dorin Mara, Florin Șperlea, Cezar Mâță, Ecaterina Zodian, *Enciclopedia Primului Război Mondial*, Editura Teora, București, 2000, p. 235.

7 Petre Otu, *România în Primul Război Mondial: Marea Unire 1918*, Editura Litera, București, 2017, p. 115.

8 Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari, Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 126.

9 Ibidem, p. 127.

10 Ibidem.

11 Ibidem, p. 128.

12 Ibidem, p. 129.

13 Unirea, Anul XXVIII, Blaj, 11 decembrie 1918, nr. de propagandă 23, p. 2.

14 Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea...*, p. 130.

15 Ibidem p. 132.

16 Petre Otu, De o vârstă cu independența. De la Regimentul 15 „Războieni" la Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt", Editura Militară, București, 2012, p. 68.

17 Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea...*, p. 134.

18 Gelu Neamțu, Mircea Vaida-Voevod, *1 decembrie 1918. Mărturii ale participanților*, vol. I, Editura Academiei Române, 2005, p. 305.

19 Sorin Valer Russu, *Unirea de la 1918 reflectată în paginile ziarului „Unirea" de la Blaj*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 263-264.

20 Unirea, anul XXXVIII, Blaj, 29 decembrie 1918, nr. 38, p. 1.

21 Ibidem.

22 Ibidem.

23 Ibidem.

24 Ibidem.

25 Ibidem.

26 Ibidem.

27 Ibidem.

28 Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei 1 decembrie 1918*, ediție anastatică îngrijită de Ilarie Gheorghe Opriș, Editura Constantin Romanu-Vivu, Târgu Mureș, 2018, pp. 197-198.

29 Foaia Poporului, Anul XXVI, Sibiu, 25 decembrie 1918/7 ianuarie 1919, nr. 6, p. 5.

30 Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea...*, p. 137.

Pr. căpitan Ioan Dăncilă, 10 noiembrie 1916.*

„În luptă cu bolșevismul" – Memoriile Preotului Militar Ioan Dăncilă despre Campania Armatei Române în Ungaria

Cercetător științific III dr.
MIRCEA-GHEORGHE ABRUDAN[1]

MOTTO
„DUPĂ SFÂNTA SCRIPTURĂ, ISTORIA ESTE CARTEA DIN CARE TREBUIE SĂ NE ADĂPĂM SUFLETUL NOSTRU ROMÂNESC..."
Protoiereu colonel Ioan Dăncilă

Preliminarii

Hotărârea de unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, adoptată la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 de măreața Adunare Națională de la Alba Iulia, a consfințit dorința sinceră și liberă a românilor din aceste ținuturi de a face parte din marele proiect național al României întregite. Îmbrățișată și salutată în chip sărbătoresc de întreaga națiune română, rezoluția albaiuliană a fost respinsă de guvernul maghiar Károlyi și combătută militar de guvernul bolșevic al lui Bela Kun, instalat la Budapesta în martie 1919. Astfel, în prima parte a anului 1919, s-a ajuns la o confruntare militară româno-maghiară finalizată cu ocuparea Budapestei de către armata română în 4 august 1919 și înlăturarea regimului comunist ungar, care intenționase extinderea revoluției sociale de tip bolșevic în Europa Central-Orientală și de sud-est.

Trupele române au fost însoțite în campania din Ungaria de preoți militari, așa cum s-a întâmplat pe întreaga durată a Marelui Război de Întregire a țării. Pe lângă rapoartele lunare înaintate către Serviciul Religios de pe lângă Marele Cartier General, unii preoți au ținut jurnale de campanie, alții și-au așternut pe hârtie ulterior experiențele trăite, publicându-le încă din timpul vieții. Un asemenea preot a fost Ioan Dăncilă, ajuns în perioada interbelică protoiereu al Armatei Române cu grad de locotenent-colonel, care a lăsat posterității o operă teologică, istoriografică și memorialistică importantă, însă mult prea puțin cunoscută[2].

Astfel, acum la împlinirea unui secol de la campania armatei române în Ungaria am considerat că este oportun să-i dedic acest studiu în cuprinsul căruia va fi evocat pe scurt parcursul său biografic și apoi va fi prezentat felul în care a rememorat clipele petrecute, în primăvara anului 1919, alături de Regimentul 90 Infanterie Sibiu în campania armatei române din nord-vestul Transilvaniei, Câmpia Tisei și Ungaria centrală.

Ioan Dăncilă – medalion biografic

Ioan Dăncilă s-a născut în localitatea hunedoreană Mânerău la 2/14 iunie 1889 în familia destoinicului preot ortodox Constantin Dăncilă (1860–1942)[3] și a preotesei Maria Dăncilă. A urmat clasele primare în școala confesională ortodoxă din satul natal, apoi pe cele ale gimnaziului de stat maghiar din Deva între anii 1899-1907. În toamna aceluiași an s-a înscris la cursurile teologice ale Seminarului Andreian din Sibiu, pe care le-a absolvit în 1910. În același an s-a căsătorit cu Maria, fiica preotului Victor Cioară din Geoagiu de Sus, care i-a dăruit trei „puișori", după cum însuși îi alinta pe reversul unei fotografii expediate de pe front la 10 noiembrie 1916, Ioan-Marius, Ștefan și Mioara.

La 20 septembrie 1910 a fost hirotonit preot de către mitropolitul Ioan Mețianu pentru parohia Mănăstirea Râpa Râmețului din Munții Trascăului[4], despre care va și publica un studiu bine documentat în anul 1925[5]. Între anii 1911-1916 și-a continuat studiile la Facultatea de Drept a Universității Ferencz Joska din Cluj.

În 2 iunie 1915 a fost mobilizat ca preot militar în armata cezaro-crăiască în cadrul Regimentului 31 Orăștie[6]. Alături de această unitate militară formată în mare majoritate de români a luptat pe fronturile din Galiția și Italia până la 1 noiembrie 1918 când a fost demobilizat.

În cei trei ani și jumătate petrecuți în Marele Război ca preot militar, Ioan Dăncilă a desfășurat o activitate pastorală de excepție sintetizând misiunea clericului militar într-un studiu extrem de valoros publicat în edițiile „Telegrafului Român" din anul 1917 și reluat ulterior în volumul „În slujba neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale", publicat la Sibiu în 1925[7]. Lucrarea părintelui Dăncilă este una meritorie fiind în fapt singurul studiu amplu de pastorație militară publicat de un cleric ortodox român în vremea Primului Război Mondial.

Alte experiențe trăite pe front au fost rememorate în forma unor schițe, amintiri și evocări publicate în diversele sale volume apărute la Sibiu în perioada interbelică. Totodată, Ioan Dăncilă a sprijinit eforturile Arhiepiscopiei Ardealului de a înființa un orfelinat pentru orfanii de război[8] organizând, în vara anului 1916, o colectă între soldații Regimentului 31 la care a contribuit personal cu suma de 7000 de coroane[9]. La fel ca și ceilalți preoți militari, a fost extrem de atent la nevoile spirituale ale soldaților în acele momente grele de restriște și clipe de angoasă generate de experiențele frontului, de flagelul morții și al suferinței, trimițând mai multe adrese către consistoriul mitropolitan din Sibiu pentru suplimentarea tirajelor cărților de rugăciuni pentru soldați și expedierea lor pe front[10]. Activitatea sa pastorală militară rodnică nu a fost trecută cu vederea de superiorii săi, protopopul Pavel Boldea, superiorul clerului militar ortodox din armata austro-ungară, propunând, în 29 septembrie 1917, consistoriului mitropolitan din Sibiu distingerea lui Ioan Dăncilă cu brâu roșu[11].

Aidoma multor ardeleni, fratele preotului militar Ioan Dăncilă, Constantin Dăncilă, născut în 2 august 1897, a trecut în România după declarația de război din 15/28 august 1916, înrolându-se voluntar în armata română și fiind promovat la rangul de sublocotenent.[12] Rămas acasă, tatăl celor doi combatanți a ținut aprinsă flacăra românismului implicându-se activ în evenimentele din toamna anului 1918. Astfel, în adunarea populară ținută în biserica parohială din Mânerău în 10 noiembrie 1918, preotul Constantin Dăncilă a fost ales președinte al Consiliului Național Român din localitate, iar plutonierul Ilie Cuș comandant al Gărzii Naționale, acesta din urmă alături de George Pogea fiind reprezentanții comunității la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia[13].

După ce a fost demobilizat Ioan Dăncilă a revenit în parohia Mănăstirea Râpa Râmețului, reluându-și oficial slujirea de paroh în ianuarie 1919[14]. Lăsarea sa la vatră nu a fost însă de lungă durată pentru că la 8 aprilie 1919 a fost mobilizat din nou, de această dată în armata română, ca preot confesor al Regimentului 90 Infanterie P.O. Sibiu pe frontul din Transilvania de nord-vest și Ungaria. După încheierea ostilităților și pacificarea regiunii a fost demobilizat împreună cu întreaga armată română la 1 aprilie 1921. Datorită calităților sale pastorale a rămas însă în cadrele active ale armatei române până la data de 1 septembrie 1947, când a fost trecut în rezervă după o activitate pastorală în cadrele armatei de 36 ani, 11 luni și 23 zile.

La fel ca marea majoritate a românilor, Ioan Dăncilă nu și-a uitat nicio clipă obârșiile și pe confrații satului natal. În calitate de confesor al Corpului 7 Armată Sibiu, părintele Dăncilă și-a sprijinit consătenii încorporați în garnizoana sibiană și a fost prețuit de către soldații săi. Pogea Vintilă din Mânerău, născut în anul 1931, mărturisea în acest sens că „or făcut mulți de la noi armata la Sibiu și el i-o ajutat. În timpul săptămânii făcea servici militar, că era preot colonel, și duminica slujea în catedrala mare din Sibiu. Tot regimentul îl ducea

duminica în biserică."[15] Activitatea sa a fost una polivalentă și nu s-a rezumat exclusiv la arealul pastoral militar și civil, ci a avut în vedere și mediul social, cultural și asociaționist transilvan. Asemenea multor preoți ardeleni, părintele Ioan Dăncilă s-a implicat în activitatea Asociațiunii ASTRA în plan cultural, administrativ și pe câmpul pedagogiei sociale. De asemenea, a fost membru în Comitetul Central al „Asociației Andrei Șaguna a clerului ortodox din Ardeal, Crișana și Maramureș", secretar al Comitetului regional Transilvania al Societății „Cultul Eroilor" și deseori conferențiar la întâlnirile „Reuniunii meseriașilor români" din Sibiu. Spiritul său practic a ieșit în evidență mai ales în anul 1921, când a organizat o colectă în Școlile militare din Sibiu pentru restaurarea vechii biserici a mănăstirii Râmeț, reușind să strângă suma de 29.874 lei[16].

Serviciile aduse națiunii, armatei și bisericii de către preotul militar Ioan Dăncilă au fost răsplătite de Armata Română, de statul român și de Biserica Ortodoxă Română cu următoarele grade militare, onoruri civile și distincții bisericești: maior (1920), locotenent-colonel (1929), colonel (1940); Ordinul „Coroana României" în grad de Cavaler (1920); „Răsplata muncii pentru Biserică", clasa I (1923); Crucea comemorativă a războiului 1916–1919 (1923); Ordinul „Steaua României", clasa V (1927); Ordinul „Coroana României" în grad de Ofițer (1931); Medalia ,,Meritul Cultural", clasa II (1932); brâu roșu (1932), protopop al clerului militar și vicar al Episcopiei Armatei (1940)[17].

După ce a fost trecut în rezervă a reintrat în rândul clerului mirean, slujind vreme de trei decenii în Geoagiu de Sus (1947–1979), satul natal al soției. Odată cu moartea acesteia, survenită în 13 septembrie 1979, s-a retras la Aiud în familia fiicei Mioara. Aici a trecut la cele veșnice în 20 iunie 1983, la vârsta venerabilă de 94 de ani[18].

Amintirile lui Ioan Dăncilă despre campania din Transilvania și Ungaria

La începutul lunii decembrie 1918 armata română a trecut din nou Carpații, pătrunzând în Transilvania. Înaintarea trupelor române s-a desfășurat în etapele stabilite de comandamentul aliat în conformitate cu prevederile convenției militare de armistițiu de la Belgrad din 13 noiembrie 1918. Prima etapă a avut ca limită râul Mureș, operațiunile derulându-se în lunile noiembrie-decembrie 1918 când trupele române au ocupat pe rând Brașovul, Făgărașul, Sibiul, Sighișoara, Târgu Mureșul, Alba Iulia, Deva, Hunedoara, Aiudul, Turda, Dejul și Clujul, în ajunul Crăciunului pe stil nou. Sidonia Docan, secretara Senatului Național Român din Cluj, nota în jurnalul ei din ziua de 24 decembrie 1918: „Mic și mare aleargă spre Piața Mathia la primirea Armatei Române la Cluj. Nu-i vis. (...) Intrarea armatei în frunte cu generalii Niculcea și Gherescu, de înfățișare marțială, produce o emoție indescriptibilă. Plâng bărbații, plâng femeile, copiii, toți zguduiți de o emoție sfântă. Apoi și horă în jurul pieții, în jurul lui Mathia." [19]Unora de astăzi le-ar putea părea patetice asemenea mărturii, ele trebuie însă citite și înțelese în contextul social-politic și național extrem de dificil al epocii, când, din toate zările Transilvaniei necontrolate încă de armata română, se înregistrau vești terifiante despre persecuțiile și masacrele desfășurate împotriva românilor după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia[20]. Așadar, depășirea aliniamentului Mureșului s-a datorat apelurilor românilor din nordul și nord-vestul Transilvaniei care au cerut intervenția grabnică a armatei române pentru: a pune capăt terorii trupelor maghiare și bandelor secuiești, a asigura securitatea oamenilor și a bunurilor, dar și pentru a pacifica regiunile[21].

În această nouă campanie din Transilvania și Ungaria trupele române au fost însoțite de 10 preoți militari, și anume: pr. Mircea Brăescu în Regimentul 10 Putna; Constantin Cârlan în Regimentul 11 Infanterie Siret; pr. căpitan Iosif Comănescu, „originar din Transilvania, bun predicator, devotat trup și suflet armatei române pe care a servit-o cu devotament, foarte cult și patriot"[22], în Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta"; pr. Gheorghe Ciosu în Regimentul 14 Infanterie; pr. Ioan Dăncilă în Garnizoana Sibiu; pr. Ilarion Dodu în Regimentul VI Tecuci nr. 24; pr. Ioan Nanu în Regimentul 3 Vânători, înainte de război paroh în Râșnov[23]; pr. Ioan Partenie, originar din Bucovina, în Regimentul 15 Războieni, prizonier la bolșevicii unguri 56 de zile; arhimandritul Iustin Șerbănescu în Divizia 2 Vânători; și pr. Nicolae Vasilescu din Ploiești în Regimentul Vânători de Munte[24]. Observăm că din cei 10 sacerdoți trei erau ardeleni, participarea lor la această campanie dovedind că preoțimea transilvăneană a susținut nu numai moral și spiritual „dezrobirea Ardealului", ci și concret, direct și personal prin mobilizarea în această campanie a celor trei preoți pomeniți. Trebuie subliniat că încă din timpul conflagrației, când 244 de preoți ortodocși și 80 de preoți greco-catolici din Transilvania, Banat și Bucovina[25] fuseseră obligați să lupte alături de conaționalii lor în cadrele „unei oștiri străine", părintele Ioan Dăncilă mărturisea, pri-

vind retrospectiv, că preoțimea „și-a îndeplinit cu sfințenie chemarea", deoarece fiecare preot român s-a considerat „un reprezentant al neamului românesc și al Bisericii Ortodoxe Române ales din partea providenței ca să se jertfească în orice moment pentru alinarea suferințelor nenorociților săi frați, care și ei au contribuit prin jertfa vieții lor la fericirea zilelor de astăzi"[26].

Scriind despre misiunea și rolul preoților militari în vremea Marelui Război, nu inspirându-se dintr-o bibliografie de specialitate, ci recurgând la propria experiență, părintele maior Dăncilă sublinia că „preotul regimentului și mai ales preotul de pe front nu este exclusiv numai păstorul sufletelor și mângâietorul celor neputincioși, ci el este și camaradul credincios și devotat care împarte cu ostașul de rând oboseala, lipsa și primejdia morții. El este povățuitor și sfătuitor căci prin cuvânt întărește sufletul ostașului, iar prin faptele vrednice de urmat reduce și ușurează greutățile celor din jurul său. Preotul de la trupă este și slujitorul umil al Ceresculuі Părinte și eroul care privește cu dispreț în fața morții atunci când interesul trupei o cere, pentru un exemplu de urmat, să-și pună viața în cumpăna sorții turnând viață și putere nouă în brațele și inimile ostașilor obosiți"[27].

Observațiile lui Ioan Dăncilă sunt pe deplin confirmate de activitatea preoților militari în timpul Primului Război Mondial, atât rapoartele acestora către Marele Cartier General, cât și aprecierile generalilor Marelui Stat Major și a comandanților regimentelor certificând rolul pozitiv al clerului în sprijinirea efortului militar al soldaților[28].

În ianuarie 1919 s-a negociat o nouă linie demarcațională între teritoriile controlate de guvernul român și cel maghiar stabilindu-se de această dată linia Sighet-Baia Mare-partea de vest a Munților Apuseni, iar la 23 martie 1919 pe aliniamentul căii ferate Arad-Oradea-Carei-Satu Mare. În această etapă s-a ajuns și la primele confruntări militare deschise între trupele române, pe de o parte, civilii unguri și trupele maghiare bolșevizate aflate în retragere, pe de cealaltă parte. Atmosfera era una încinsă, tensionată din cauza refuzului guvernului maghiar Károlyi de a recunoaște unirea proclamată de Adunarea Națională de la Alba Iulia. O mărturie nemijlocită, elocventă referitoare la situația din nord-vestul Transilvaniei o oferă preotul militar Ioan Partenie din Regimentul 15 Infanterie Războieni, care raporta Marelui Cartier General, în 5 mai 1919, că a fost luat prizonier de soldații unguri în Zalău pe 23 februarie 1919. Umilințele la care a fost supus dezvăluie tensiunea interetnică din zonă, generată de spiritul revanșard al trupelor maghiare și al unor civili unguri, în urma prăbușirii Monarhiei Austro-Ungare și implicit a dezintegrării regatului milenar maghiar: „Am fost făcut prizonier de soldații unguri, legat cu mâinile la spate și dus cu alții spre închisoare. În piața orașului de două ori era să fiu împușcat de populația civilă. Am fost bătut groaznic cu armele și toți ofițerii am fost duși în o altă piață, să ne execute. Am scăpat cu toții, afară de un locotenent ardelean, ca prin minune. Mie mi-au luat civilii banii, ceasul și tot bagajul și toate lucrurile, și preoțești și bisericești. (...). Zalăul a fost atacat de peste 2000 ostași unguri și 1000 civili înarmați". Totodată, părintele Partenie explică aversiunea înverșunată a maghiarilor împotriva sa nu atât prin prisma uniformei militare românești, cât mai ales prin apartenența sa la tagma preoțească precizând că „ura ce este în Ardeal, la unguri, contra preoților români, se revarsă asupra mea. În Tușnad, am fost ținut la celulă pe gerul din februarie. În Sătmar, la secui, am fost supus tuturor injuriilor. Ni se aduceau apoi acuzațiile cele mai absurde și populația refugiată din Zalău cerea să ne dea pe mâna ei să ne sfâșie. Eu a trebuit să-mi distrug hainele preoțești, să mă rad și tund mărunt cu mașina și îmbrac soldățește ca să scap de a fi spânzurat. Niciun ban, o singură cămașă, în închisoare, fără a ieși afară și veșnic amenințarea cu moartea, așa a fost prizonieratul meu"[29]. Această mărturie certifică încă o dată faptul că preoțimea trecea în ochii maghiarilor drept acel segment important al elitei românești care întreținuse sentimentul național și participase în mod decisiv la mișcarea de emancipare națională a românilor din Austro-Ungaria, prin urmare avusese o contribuție majoră la desoldarizarea românilor de Budapesta și îmbrățișarea în masă a ideii statului național român întregit pe care-l edificaseră împreună cu frații lor din Vechiul Regat, din Basarabia și din Bucovina prin proclamația de la Alba Iulia. De altfel, această idee nu a fost una izolată, ci era una comună în epocă, preotul dr. Sebastian Stanca, el însuși întemnițat de guvernul maghiar pentru verticalitatea ideilor sale românești între 1916-1918, strângând într-un volum, publicat la Cluj în 1925, mărturiile diverse a sute de preoți care fuseseră arestați, întemnițați și surghiuniți de autoritățile ungare după intrarea în război a României[30].

Motivul represaliilor maghiare declanșate împotriva preoțimii era pentru Sebastian Stanca și contemporanii săi unul limpede: „stăpânirea ungurească a înțeles prea bine că preoții au fost vestalele care au ținut pururea vie flacăra focului credinței naționale în poporul ro-

mânesc și furia aceleia s-a năpustit mai ales asupra preoților, amăgită de credința deșartă: «bate-voi păstorul și se vor risipi oile turmei». Au bătut păstorii, dar nu s-a risipit turma, pentru că ei sădiseră în sufletul acestei turme o credință tare, oțelită în suferința nădejdilor de dreptate dumnezeiască"[31].

Raporturile româno-maghiare s-au înrăutățit după 21 martie 1919, când la Budapesta s-a proclamat Republica Sovietică a Sfaturilor sub conducerea lui Béla Kun, un maghiar de origine evreiască din Transilvania. În scurt timp armata maghiară s-a bolșevizat și a început să semene anarhie și violență. Același preot militar Ioan Partenie descria atmosfera în felul următor: „Bolșevicii nu admit ofițeri, nici grade, sunt contra religiei și în special a preoților. Situația noastră, a ofițerilor, și în special a mea, era groaznică, ne așteptam din moment în moment ca fiece nemernic să ne ucidă. Putea să o facă căci nu era nicio autoritate, nicio regulă, nicio justiție. Fiecare ce voia făcea și putea și să ne ucidă fără răspundere. Vedeam că nu avem altă scăpare decât de vom fi scăpați de armata română sau să intrăm în garda roșie, lucru ce nu admiteam nici ofițerii, nici soldații, la toate propunerile lor. Spuneam să ne împuște, dar în garda roșie nu intrăm. Ne-au venit în închisoare propagandiștii români ai lui Racovschi să ne îndemne și amenințe a intra în garda roșie"[32].

În noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919 trupele maghiare și unitățile secuiești au atacat armata română staționată pe Valea Someșului și în zona Ciucea din Munții Apuseni. Armata română a deschis imediat o contraofensivă și în doar cinci zile a ocupat Satu Mare, Careiul, Oradea și Salonta, iar la 1 mai 1919 a atins cursul râului Tisa făcând joncțiunea cu

Pr. căpitan Ioan Dăncilă săvârșind Sf. Liturghie pe frontul din Galiția, Sfintele Paști, 11 aprilie 1916.**

trupele cehoslovace la nord și cu cele francezo-sârbe la sud. În fața celor aproximativ 60.000 de soldați maghiari se găseau 6 divizii românești de infanterie și 3 brigăzi de cavalerie, în total circa 64.000 de ostași[33].

Alături de trupele care au fost atacate masiv în zona Munților Apuseni de către armata maghiară, iar apoi au răspuns pe măsură punând pe fugă unitățile ungurești, s-a numărat și părintele Ioan Dăncilă, remobilizat în 8 aprilie 1919, de această oară sub stindard românesc în cadrul Regimentului 90 Infanterie Sibiu, secția operativă. O parte din experiențele trăite în această campanie de la Tisa „contra ungurilor" au fost rememorate de Ioan Dăncilă în două texte, care pot fi circumscrise genului memorialistic, publicate la o distanță de trei, respectiv șase ani de la desfășurarea evenimentelor. În cel dintâi intitulat „Tablouri de la Ciucea", editat în volumul de schițe „Om și caracter" (ed. I, 1922 și ed. II-a, 1924)[34] dedicat elevilor Școlii Militare de Infanterie „Principele Carol" din Sibiu, memorialistul cleric militar istorisește clipele trăite în „pitorescul sat de munte Ciucea" din Munții Apuseni, devenit în urma confruntărilor militare româno-maghiare „un loc de o însemnătate istorică". Sesizăm, așadar, că imboldul punerii pe hârtie a acestor experiențe a fost convingerea sa de a scrie istorie lăsând posterității o mărturie directă despre „suferințele poporului de acolo și de pretutindenea", despre eroismul și jertfa soldaților români, precum și despre ororile săvârșite de bandele bolșevice maghiare împotriva populației civile și a armatei române.

Regimentul 90 Infanterie Sibiu a pătruns în Ciucea, după un marș pedestru istovitor de opt ore, în prima zi de Paști a anului mântuirii 1919 fiind întâmpinați cu „bucurie" și „dragoste" de localnicii reveniți la casele lor odată cu retragerea bolșevicilor maghiari. Peisajul care li se deschisese în fața ochilor era unul dezolant, prăpădul lăsat în urmă de trupele lui Béla Kun determinându-l pe părintele Dăncilă să-i catalogheze pe unguri printr-o serie de sintagme și epitete negative, extrem de grele, precum „călăi", „bandiți perciunați" și „câini ai stepelor din Asia". Experiența macabră trăită a doua zi cu ocazia înmormântării a cinci soldați ai Regimentului 11 Siret, maltratați în chip josnic de inamic, și vizitarea bisericii românești din

Ciucea, profanată de trupele bolșevice maghiare care împușcase-ră icoanele și frescele, l-au făcut pe părintele Dăncilă să recurgă la un limbaj și mai tăios scriind despre această „veșnică și dureroasă amintire". Camarazii săi deveniseră „sfinți martiri" jertfiți de „feroce fiare sălbatice scăpate din lanțurile pușcăriilor", bisericuța pângărită în mod „josnic și diabolic" transformându-i pe bolșevici în „păgâni", „hiene flămânde după sânge și sfințenie creștinească" și chiar „diavoli cu chip omenesc". Cele văzute au trezit în inima sa și a camarazilor săi o sete de răzbunare care și-a aflat „dreapta satisfacție" în momentul cuceririi capitalei Ungariei și a arborării tricolorului românesc pe „cupola trufașă a parlamentului din Budapesta care sfida o lume întreagă"[35].

Ioan Dăncilă nu a fost singurul preot militar care a trecut cu regimentul prin regiunea Ciucea, în preajma Paștilor anului 1919, constatând prăpădul lăsat în urmă de trupele maghiare, preotul M. Brăescu, confesorul Regimentului 10 Infanterie, raportând Marelui Cartier General, în 3 aprilie 1919, că a fost nevoit să săvârșească „slujbe zilnice fără plată la trei comune ce se află în zona de operații și neutrală, și anume: Bologa, Poeni și Sebeșul Mare (azi Valea Drăganului, județul Cluj, n.n.), ai căror preoți s-au refugiat din cauza operațiunilor armatelor"[36]. Unul din cei trei sacerdoți a fost protopopul martir Aurel Munteanu (1882–10 septembrie 1940), care relata ulterior că în acele zile și-a pierdut „copila de nouă luni (...) omorâtă de unguri"[37].

Al doilea text semnat de părintele Ioan Dăncilă despre campania de la Tisa este intitulat „În luptă cu bolșevismul" și a fost publicat în 1925 și în 1930 în volumele sale de „Îndrumări morale și naționale" pentru ostașul român[38]. Scris la o distanță mai mare de evenimentele respective, tonul nu mai este la fel de virulent antimaghiar ca în textul precedent despre Ciucea, părintele Dăncilă urmărind de această dată să realizeze o retrospectivă generală asupra campaniei militare românești împotriva „ideilor lipicioase și periculoase ale bolșevismului" în dorința de a extrage învățăminte morale și naționale pentru cadeții școlilor militare sibiene, dar și de a oferi un „document istoric" pentru posteritate despre acele evenimente.

De la bun început, autorul mărturisește că misiunea sa principală în mijlocul Regimentului 90 Infanterie Sibiu a fost de a combate „ideile și curentele atât de molipsitoare și atât de periculoase ale bolșevismului" într-un moment în care contextul social-politic și militar din Transilvania era unul favorabil răspândirii acestora. Cei patru ani de război, cu ororile și spaimele sale, secătuise în mare măsură vlaga soldaților români ardeleni, expuși, în degringolada revoluționară declanșată odată cu prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare, contaminării cu ideile anarhice promovate de comuniști: „Nu ne trebuiesc nici domni, nici stăpânire, nici preoți, nici biserică, nici armată, nici regi nu ne trebuiesc, trâmbițau perciunații de pretutindenea! Ba nici Dumnezeu nu ne mai trebuie, vrem o lume nouă! Aruncați armele de la voi, doar numai popii și ofițerii, plătiți anume pentru aceasta, numai ei singuri lungesc și voiesc războiul!". Părintele Dăncilă surprinde esența mesajului bolșevic propagat de adepții lui Lenin și Kun scriind: „Înainte de toate voia internaționalizarea, deci despărțirea românului de pământul sfânt al țării, pământ udat cu sângele și îngrășat cu suferințele strămoșilor, pământ apărat cu atâta vitejie și în decursul atâtor veacuri de bravul nostru popor." Prin urmare, duhovnicul a înțeles că dacă dușmanul dorea să „distrugă dragostea de țară a românului", atunci el era chemat să „întărească această dragoste" fortificându-o cu toate mijloacele ce-i stăteau la îndemână.

Confruntat cu această dialectică bolșevică, strategia preotului Dăncilă a fost una bine chibzuită centrată pe sensibilitățile naționale ale soldaților și pe legătura puternică a acestora cu pământul strămoșesc, sentimente la care a făcut apel în anumite momente cheie ale campaniei, precum a fost cel al prezenței lor pe „istorica câmpie a Turzii, lângă mormântul mucenicului voievod" Mihai Viteazul. Aici relatarea lui Ioan Dăncilă descrie un moment memorabil, identic cu cel ilustrat de Liviu Rebreanu în volumul I „Glasul pământului" al celebrului său roman „Ion", și anume sărutarea pământului de către soldați, aidoma țăranului Ion al Glanetașului din satul năsăudean Pripas: „Într-un blând apus de soare, i-am îndemnat, ca în semnul credinței și al contopirii sufletului nostru cu pământul sfințit de mucenicescul sânge a lui Mihai, să sărute fiecare pământul țării. Abia, atunci și acolo am simțit cu toții pentru prima dată în viață binecuvântarea tuturor martirilor care zac în sânul pământului românesc, pentru apărarea căruia ne pregăteam atunci, preot și ostași deopotrivă".

A doua direcție a acțiunii părintelui Dăncilă a fost deplina înlocuire a loialismului soldaților ardeleni față de dinastia de Habsburg cu loialismul pentru dinastia românească, Ferdinand și Maria, „Craiului și Crăiesii visurilor noastre", care au călătorit prin Transilvania arătându-și sentimentele cele mai nobile față de valorile neamului românesc, așa cum niciun habsburg nu o făcuse vreodată.

Textele părintelui Ioan Dăncilă referitoare la campania armatei române în Ungaria, finalizată prin răsturnarea guvernului bolșevic și înlăturarea pericolului comunist din Europa Central-Orientală, întregesc imaginea campaniei militare române ilustrând, totodată, misiunea multilaterală asumată de preotul militar în mijlocul regimentelor românești în perioada Primului Război Mondial și a luptei pentru apărarea României Mari născute prin deciziile adoptate în mod democratic la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia.

Anexa nr. 1: „Tablouri de la Ciucea"[39]

Pitorescul sat de munte Ciucea[40], ajuns în urma luptelor noastre avute acolo cu ungurii, un loc de o însemnătate istorică.

Cu Regimentul 90 Infanterie din Sibiu, în cadrele căruia am făcut și campania contra ungurilor, am sosit la Ciucea, în ziua primă a Sfintelor Paști din anul Domnului 1919.

Udați până la piele de ploile ce nu mai conteneau,în această zi, cam pe înserate, când după un drum obositor de 8 ore făcut pe jos intrarăm în sat, am simțit cu toții o deosebită mângâiere sufletească văzând bucuria și manifestațiile de dragoste ale sătenilor reîntorși iarăși la vetrele lor, ce le părăsiră de frica ungurilor.

Am fost primiți și priviți de acești martiri, care suferiră și îndurară toate batjocurile și tot disprețul bandelor roșii, ca adevărații lor salvatori!

Fețele supte, privirea obosită și îmbrăcămintea zdrențuită, care acopereau niște trupuri flămânzite și maltratate de călăii lui Bela Khun, ne înfățișară o tristă priveliște.

Văzul caselor devastate și arse, murdăria și dezordinea rămasă pe urma retragerii bandiților perciunați ne umplu inima tuturor de o călduroasă compătimire și milă împreunată cu o frățească iubire față de acești nenorociți; iar față de inchizitorii lor, față de câinii stepelor din Asia și Palestina cu scârbă și dispreț.

Povestea durerilor îndurate de locuitorii Ciucei este povestea calvarului neamului nostru suferită de câțiva fii ai săi pentru întregul românism.

Obosiți de drum și durerea celor văzute și auzite ne adunarăm în acea sfântă zi seara ca niște pui de prepeliță părăsiți sub acoperișul unei case rămase ca prin minune neatinsă de focul care distruse aproape tot ce era de lemn în sat și ne mâncarăm scurta și recea noastră cină, tăcuți și îngânduraţi. Poveștile vesele care ne acompaniau gustările noastre până acum, de astă dată lipsiră. În zadar încercă bunul nostru „Moș Ciucean" prin glumele-i inocente să ne înveioreze! În ochii fiecăruia citeam dorul, după cei lăsați din nou acasă, asemenea și grija ce ne încrețea frunțile cugetând la calamitățile unei noi campanii. Odihnă aflarăm întregul nostru stat-major în acea noapte pe podelele casei unde cinarăm și unde în loc de saltele ca așternut ne servi brațul de paie împrumutat de la caii noștri, care uzi și obosiți și ei, zgriburau bieții sub cerul liber.

Din somnul adânc, în decursul căruia tablourile cele mai bizare ale unui vis absurd mă frământară și mai rău decât oboseala zilei, am fost trezit de glasul subofițerului brancardierilor noștri.

Îmi anunță aflarea unor morți neîngropați găsiți de patrula noastră în tufișul delușului de la marginea dinspre răsărit a satului!

Repede mă ridic și îmbrăcat cum am durmit, după ce cu puțină apă îmi alungai somnul din ochi, provăzut cu cele trebuincioase unui preot la îngropăciune și după ce cu un vesel „Hristos a înviat" salutasem camarazii treziți și ei de mișcările mele, am ieșit să plec acolo unde mă chema datoria!

Plouase toată noaptea. Pe deluț în sus prin păduricea care părea în urma exploziei ghiulelelor ca râmată de uriași mistreți înaintam încet.

În fine, iată-ne ajunși. Dumnezeule, ce priveliște! De tabloul groaznic ce-l văzui am rămas înmărmurit! O spaimă, o oroare și o scârbă de nedescris mă cuprinse la văzul poziției și stării în care să aflau cinci nenorociți ostași de ai noștri din Regimentul 11 Siret, prinși, chinuiți apoi omorâți de unguri care în urma retragerii lor rapide nu mai avură timp să îngroape și ascundă pe acești nenorociți, martori ai celor mai bestiale cruzimi săvârșite în decursul războaielor omenești!

Ca să se știe cu ce hoarde omenești am avut noi să luptăm, voiesc să eternizez acest trist tablou!

Unul dintre morți sta așezat pe spate. Craniul său era despicat în două! O parte din el era așezat în mâna dreaptă a mortului, în care călăii lui așezaseră creierul său, iar în mâna-i stângă îi puseră un bulgăr de mămăligă. Intestinele acestui nenorocit îi erau înfășurate în jurul gâtului, iar din obrazul lui cel drept era scos un triunghi de carne. Mutilările rușinoase și fețele batjocorite cu ochii scoși prin baionetă mă umplură de o milă fără margini.

Ceea ce m-a îngrozit însă era expresia fețelor celor uciși care vorbeau despre groaznice chinuri și infernale torturi răbdate de acești „sfinți martiri" din partea celor mai feroce fiare sălbatice scăpate din lanțurile pușcăriilor: Pesta și Vácz!

I-am îngropat. Plângeam cu toții în decursul prohodului rămânându-ne această tristă înmormântare ca o veșnică și dureroasă amintire, din ziua a 2-a, a acestor sfinte sărbători.

Tăcuți și îndureraţi coborârăm în sat eu și brancardierii mei.

Îmi îndreptai pașii către biserică unde doream să celebrez o sfântă slujbă soldaților mei!

Aici ce să vezi! Urme și mai înspăimântătoare, lăsate de mâini sacrilege, strigau după dreptate la cer! Am cunoscut aici și mai bine starea josnică și felul diabolic al sufletului și mentalității acestor bande de hoți care au dus de astădată la perfecție arta lor păgânească de a pângări și necinsti prin murdării de nedescris chipurile sfinte și pereții casei lui Dumnezeu!

Totul era aici distrus, n-au fost cruțate nici chiar tablourile sfinților pictate pe cupola bisericii! Neputându-i însă pe aceștia ajunge au pușcat asupra lor zdrobind o pictură inofensivă!

Ceea ce am văzut în sfântul altar a pus coroană tuturor fărădelegilor acestor hiene flămânde după sânge și sfințenie creștinească!

Combinarea scârnăviilor omenești cu cele animalice zvârlite pe pereții acestui altar rămâne o faptă, rușinea căreia nu o va șterge de pe sufletul făpturilor nici o dezlegare pe acest pământ!

Am ieșit din acest sfânt locaș adânc mâhnit și plin de dorul răzbunării ce clocotea ca un izvor de foc în sufletul meu.

Mi-am adunat trupa și arătându-le totul am făcut cu toții solemna promisiune că nu ne vom opri până ce și cel din urmă din acești diavoli care au îmbrăcat chip omenesc nu va fi pedepsit! Și Dumnezeu ne ajută! Când stindardul nostru tricolor se ridică pe cupola trufașă a parlamentului din Budapesta care sfida o lume întreagă, în acel moment morții noștri de la Ciucea, suferințele poporului de acolo și de pretutindenea, asemenea și sfântul locaș al Domnului, primiră cea mai dreaptă satisfacție!

Anexa nr. 2: „În lupta cu bolșevismul"[41]

Cu multă mulțumire sufletească îmi aduc aminte și azi de lupta crâncenă ce am purtat în decursul campaniei de la Tisa, din 1919, în contra ideilor lipicioase și periculoase ale bolșevismului.

I. Sosisem acasă abia de câteva zile de pe front, unde după faimosul dezastru de la Piave[42], dezastru suferit de Puterile Centrale, mi s-a dat să văd retragerea tragic comică a armatelor de milioane de ostași, care bucuroși de înfrângerea suferită – înfrângere care pentru noi toți însemna apropriata înfăptuire a uni vis milenar –, ne preamăream fiecare în limba noastră maternă țara și neamul, oferind spectatorului un tablou, cum niciodată nu s-a mai văzut în analele războaielor.

Fiecare din noi era în fine stăpân pe sine. Dorul de pace, de casă și de libertate ne cuprindea sufletul tuturora, mânându-ne pe toți spre locul de unde o forță haină ne scoase fără voie, înrolându-ne sub steaguri, care serveau și reprezentau idealuri și interese străine.

Ajunși după lungi peripeții acasă mi-a fost dat să văd, cum pasiunile, apoi ici colea dorul de răzbunare își vădeau roadele lor nefaste. Eram în plină revoluție[43].

Oamenii îmbătați de libertatea fără frâu, trebuiau liniștiți și pregătiți pentru evenimentele, ale căror contururi le desemnă grandioasa adunare din 1 Dec[embrie] 1918 din Alba-Iulia[44].

Pentru menținerea ordinei și pentru potolirea spiritelor agitate erau insuficiente gărzile[45], înființate din elemente trecute prin revoluția unei armate bolșevizate.

Echipe formate din preoți și din învățători, apoi din intelectualii de inimă ai orașelor, cercetau regiune după regiune, potolind focul aprins de revoluția primelor zile, ce urmară după dezastrul armatelor Puterilor Centrale.

Între aceste împrejurări, după o viață agitată de patru ani, petrecută la front, mă găsește ordinul de chemare la Regimentul 90 Infanterie din Sibiu, primul regiment ardelean din nou înființat, cu care era să plec spre Tisa întru distrugerea hoardelor bolșevice, cărora le țineau piept la Ciucea eliberatorii noștri frați de peste Carpați!

II. Eram deci intrat din nou în arena luptelor, unde chemarea mea era să iau lupta cu un adversar periculos și ascuns cu ideile și cu

curentele atât de molipsitoare și atât de periculoase ale bolșevismului, căror idei și curente, evenimentele, prin care au trecut ostașii din care se compuneau noile regimente ardelenești, le-au așternut un pat prielnic și cald.

Simțeam și știam cum de astădată era vorba de onoarea noastră de ardeleni, cărora soarta ne îmbia cel mai bogat câmp de acțiune, pentru a ne arăta credința și alipirea față de eliberatorul nostru rege, față de țara-mamă, asemenea și față de glorioasa noastră oștire și față de eroii de la Mărășești.[46]

Oare cine mi-ar putea spune în cuvinte sentimentele sufletului meu frământat de un singur dor, de un singur cuget; de-a fi folositor neamului meu și oștirii în acele zile decisive.

Întregul nostru trecut, cu toată gloria și cu toate lacrimile suferințelor îndurate de neamul românesc, îmi înviară în suflet în momentele când am primit sarcina grea, dar onorifică, de a păstori primul regiment, căruia providența i-a hărăzit fericirea să se atașeze trupelor armatei române.

Câtă deosebire era atunci între noi, care conduceam și între cei conduși de noi, între aceste elemente, atunci în mare parte nepregătite încă de nimeni, pentru a înțelege pe de-a-ntregul idealul, pentru care stăm înaintea intrării din nou în val vârtejul luptelor.

Acela, care a văzut plecarea acestui regiment din Sibiu și care cu siguranță că s-a și îngrozit de indisciplina și de dârzenia observată la trupa gata de îmbarcare, acela apoi, care a fost martor ocular la purtarea unora dintre soldați, înzestrați cu o judecată greșită despre noile zile de glorie, în care intrasem, acela apoi, care a văzut insignele bolșevismului pe chipiul unor ostași-agenți ai bolșevismului, numai acela și-a putut da seamă atunci și își poate da seamă și azi despre greutățile pe care aveam să le învingem, preot și ofițeri deopotrivă.

III. Cred că nu va fi fără folos, rămânând acest studiu un document al timpului, descrierea tacticii și a procedeului aplicat în cea mai dârză, în cea mai grea, dar și cea mai frumoasă luptă, pe care am purtat-o și am câștigat-o atunci, deși luptam pe două fronturi, egal de periculoase, cu un dușman de cele mai multe ori invizibil.

La începutul săptămânii patimilor 1919, regimentul nostru ajunse în drumul său spre Ciucea, din norocire la Turda, unde ni se spunea că vom sta mai mult timp.

Primul lucru ce l-am făcut aici a fost să stabilesc armele cu care luptau contra noastră bolșevicii, apoi să-mi aleg și eu armele, atât cele de apărare, cât îndeosebi cele de atac.

În această privință mărturisesc, eu am considerat și consider munca noastră pentru ridicarea și pentru conservarea moralului trupei, drept un ser preventiv prin care înainte de toate, trebuie să ferim pacienții noștri de orice contaminare și de orice infecție.

Căci, susțin aceasta cu toată tăria convingerii mele, *un suflet infectat odată de bacilii unor idei deșerte, chiar și după vindecare* – o vindecare problematică – *va mai purta încă mult timp semnele epidemiei prin care a trecut și de care nu se va putea tămădui, în mod radical, niciodată!*

Am crezut deci, și după cum se va vedea am judecat bine, că înainte de toate, *trebuiau fortificate acele laturi ale sufletului românesc care au fost luate direct sub focul inamicului, cu tendința de a le distruge, ca apoi prin spărtura produsă, să între dușmanul, de astă dată bolșevismul și să ia cu asalt întregul nostru suflet, cu toate credințele și cu toate virtuțile lui moștenite de la fericiții noștri înaintași*.

Dar ce voia bolșevismului în definitiv? Înainte de toate voia internaționalizarea, deci despărțirea românului de pământul sfânt al țării, pământ udat cu sângele și îngrășat cu suferințele strămoșilor, pământ apărat cu atâta vitejie și în decursul atâtor veacuri de bravul nostru popor.

„Să distrugem dragostea de țară a românului", spuneau sămănătorii ideilor bolșevice. Să întăresc această dragoste, spuneam eu, fortificându-o astfel și cu mijloace *ca fiecare ostaș al nostru să simtă și să înțeleagă șopotul de dragoste al firicelului de iarbă, al brazdei pământului și al codrului românesc!*

A trebuit să călăuzesc deci din nou sufletul ostașilor mei, cu scopul de a-i lega de glia strămoșească, peste câmpiile verzi, pe lângă izvoarele cristaline, prin luminișurile codrilor și prin poenile pline de flori ale poalelor munților, unde ei, și toți ai lor, se bucurau de toată frumusețea pământului românesc, care i-a născut, i-a crescut si i-a hrănit.

Însumi n-am simțit niciodată dragostea ce o nutream față de țara mea, așa ca în acele momente, când însuflețit de dorul sfânt de a o apăra și a o face mai dragă celor dragi ai ei; când pe istorica câmpie a Turdei, lângă mormântul mucenicului voievod, le tălmăceam ostașilor noștri legătura lor cu pământul strămoșesc, de care voiau să-i rupă cei mai aprigi dușmani ai acestui pământ, jidano-rușii bolșevizați.

De două ori am ieșit cu întregul regiment la mormântul lui Mihai. Acolo într-un blând apus de soare, i-am îndemnat, ca în semnul credinței și al contopirii sufletului nostru cu pământul sfințit de mucenicescul sânge a lui Mihai, să sărute fiecare pământul țării. Abia, atunci și acolo am simțit cu toții pentru prima dată în viață binecuvântarea tuturor martirilor care zac în sânul pământului românesc, pentru apărarea căruia ne pregăteam atunci, preot și ostași deopotrivă.

Și nimeni nu bănuia intenționea mea, căci doar spre mirarea tuturor n-am rostit niciodată cuvântul de bolșevic sau bolșevism. Toată lumea, ofițeri și trupă, așteptau zi după zi să le vorbim despre bolșevism și să-l combat; eu singur știam numai că inamicul va fi bătut, fără să-l învrednicesc de nici o atențione și fără să-l numesc!

De ce am făcut aceasta? Pentru că repet, *păcatul, descris și combătut înaintea mulțimii, nepregătite sufletește pentru a rezista tentațiilor lui, se furișează pe nesimțite în creierul și în sufletul tuturor, constrângând indivizii, ca să se ocupe de el*.

Rău au făcut și fac aceia, care cred că combat bolșevismul prin aceia, că de la început se ocupă de el în mod direct, descriindu-l și disecându-i țintele lui distructive.

Acest fel de a combate bolșevismul nu este ducător la scop, ba de multe ori este chiar periculos.

Eu am procedat altfel.

IV. Nu ne trebuiesc nici domni, nici stăpânire, nici preoți, nici biserică, nici armată, nici regi nu ne trebuiesc, trâmbițau perciunații de pretutindenea! Ba nici Dumnezeu nu ne mai trebuie, vrem o lume nouă! Aruncați armele de la voi, doar numai popii și ofițerii, plătiți anume pentru aceasta, numai ei singuri lungesc și voiesc războiul!

Într-o seară veni la mine unul dintre cei mai credincioși subofițeri din regiment, cu care am făcut împreună patru ani lungi de războiu și care, cu o față tulburată de gânduri grele, mă întreabă: „Spune-mi adevărat, Părinte, cât primești Sfinția Ta pentru fiecare cap de om, pe care îl îndemni la un nou război"?

Eram lămurit cu izvorul și cu motivul acestei întrebări, de aceea cu toată dragostea și blândețea, în loc să-i răspund, îl întreb și eu: „Zău, amice, spune-mi de unde știi tu că eu primesc bani pentru că să vă îndemn la război?" „Păi toată lumea așa spune, părinte, toată lumea cu care ne întâlnim pe aici prin oraș, spune că sfinția ta pentru bani grei faci ceea ce faci". „Și crezi tu aceasta?" întrebai eu pe acest sincer camarad. „Ba, de crezut eu nu chiar cred, doar de aceia am venit să te întreb și să te rog să-mi spui adevărul".

Atunci i-am descris în toată goliciunea ei minciuna, menită să paralizeze toată acțiunea mea, asemenea și a corpului ofițeresc, minciună infamă, lansată din partea agenților bolșevici, civili, din centrul și din jurul, unde staționam.

Dar am mai adăugat imediat: „Să știi, amice, cât de bine îmi pare, când văd cum dușmanii noștri își îndreaptă acum atacul în contra mea. *Aceasta înseamnă, că eu sunt pe calea cea bună de a-i învinge!* Să urmeze acum în mod sistematic răspunsul meu la aceste atacuri și să vedem cum am paralizat orice acțiune menită să distrugă legătura ostașilor noștri cu dinastia, cu conducătorii și comandanții lor, întărind, după un plan bine chibzuit, acele părți ale sufletului, care erau mai expuse tentațiunilor, mai sus indicate!

Se vede că și soarta mă favorizâ de astă dată, căci pentru a lega noii ostași ai armatei române de capul oștirii, de gloriosul, viteazul și înțeleptul nostru rege, deci pentru a le *imuniza* sufletul contra ideilor anarhice ale bolșevismului și pentru a le întări tradiționalul nostru dinasticism, împrejurările îmi veniră întru ajutor în mod decisiv și anume: Tocmai pe acel timp cade vizita pentru prima oară, a suveranilor noștri în Ardeal. Și cum bine ne este cunoscut atât entuziasmul poporului nostru, cât și dragostea lui arătată „Craiului și Crăiesii visurilor noastre", tot așa de binecunoscut ne este felul cum și-au manifestat și bunii noștri suverani dragostea lor față de noi cu acest prilej.

Când le-am descris ostașilor mei hora din Câmpeni și masa din Alba-Iulia, unde M.M.L.L. au dansat și au luat masa cu întreg poporul, când le-am povestit despre îmbrățișările M.M.L.L. cu bătrâni și cu copiii Ardealului, când le-am zugrăvit apoi paralel cu aceste tablouri, trădările Habsburgului față de Horia și Iancu, eu cred, că din acel moment începând, oricine ar fi cutezat să rostească un singur cuvânt în contra dinastiei noastre, era sortit pierzării.

În trei zile, consecutiv, despre nimic altceva nu le-am vorbit ostașilor mei, decât numai despre războiul glorios, comandat de M[aiestatea] S[a] regele, despre suferințele Casei domnitoare îndurate în decursul războiului, despre durerile alinate din partea augustei noastre regine și despre ajutorul lor permanent, oferit invalizilor, orfanilor și văduvelor.

Când la finele poveștelor mele i-am invitat pe toți ca să aclame pe regele și pe regina noastră, țin minte, s-a produs un entuziasm și un delir, încât din toate străzile din jurul liceului – azi liceul „Regele Ferdinand din Turda – în curtea căruia ne întrunisem noi, s-a adunat toată populația mirată să vadă care este cauza uralelor nesfârșite, urale ieșite acum din piepturi sincere, gata să apere tronul și dinastia și între orice împrejurări.

Am lăsat pentru Vinerea Patimilor fortificarea credinței noastre nestrămutate în Atotputernicul și în ocrotitorul nostru Dumnezeu, asemenea și în conducătorii naturali ai poporului românesc, în slujitorii umili ai altarelor străbune și în pătura intelectuală, dintre care atâția frați au suferit moarte de martir pentru binele și pentru fericirea neamului nostru românesc.

Eu cred, că este de prisos să mai descriu în amănunte loviturile de grație, pe care le-am dat atacurilor bolșevice îndreptate contra acelora dintre virtuți, pe care le-am întărit în sufletul ostașilor în această sfântă și mare zi.

Ceea ce voiesc să amintesc la acest loc, este felul cum am zădărnicit asaltul disperat, îndreptat din partea urmașilor seminției lui Iuda, în contra sfințeniei vieții familiare.

Știam eu bine că prin lansarea ideii de a comuniza femeia și de a distruge familia credeau ei să atragă în mrejile lor ostășimea, istovită în decursul alor cinci ani de război de dorul căsniciei.

De astă dată am folosit toate cruzimile bolșevicilor de la Ciucea, bolșevici recrutați din crema asasinilor din pușcăriile de la Pesta și faimoasa Jilava ungurească-Vácz, cruzimi și atentate săvârșite în contra pudoarei, onoarei și vieții fiicelor și mamelor române, cruzimi despre cari zilnic ne soseau știri tot mai multe și tot mai alarmante.

Am zăvorât astfel și din această parte ușița de intrare în sufletul nostru a ideilor bolșevice. Ba ce e mai mult, acum am luat eu ofensiva în contra lor, întrebuințând arma lor, în contra lor!

V. În fine sosește ziua depunerii jurământului pe piața Turzii.

Această mare zi din viața mea a fost primul examen în care elevii mei au dat dovadă despre munca profesorului lor. Vorbească alții despre felul cum a depus regimentul nostru, aici, jurământul de credință regelui, oștirii, neamului și țării!

Eu voi sublinia numai cuvintele rostite cu această ocazie din partea unui octogenar magistrat ungur – numele lui îmi scapă – care după ce, de pe balconul locuinței lui, a văzut și a auzit totul, plângând a spus celor din jurul său: „Acum Ardealul pentru noi ungurii, este pentru vecie pierdut"!

Că ce s-a petrecut în sufletul acestui om cinstit, încărunțit în muncă și în omenie, o știe bunul Dumnezeu, dar aproximativ, o mai știm și noi.

Acest domn, asemenea și pleiada consângenilor lui cu siguranță că au văzut trupa noastră cu ocaziunea intrării ei în Turda observând că aveau de-a face cu ostași, ieșiți cu moralul scăzut din revoluția armatelor în sânul cărora aproape cu toții au servit. Și sunt sigur că faptul acesta le întărea tuturor *nădejdea întemeiată pe slăbiciunea sufletului nostru* atins de bruma vremii. Tot acest domn, înzestrat cu inteligență marcantă și cu un spirit de observație superior, a văzut apoi și a simțit prefacerea prin care a trecut sufletul, deci moralul trupei noastre, în fața cărui suflet renăscut orice nădejde de bine pentru el, ca bun patriot ungur, a pierit.

Și a avut dreptate nobilul maghiar pentru că puși din nou pe drumuri, în noroi și în ploi, ostașii ne urmau și executau cu o disciplină de fier toate ordinele, ghicindu-ne și gândurile, astfel că și noi, înviorați și încrezători, priveam cu nădejde la izbânda zilelor de mâine.

VI. În fine iată-ne ajunși pe malul Tisei!

Vai, cine ar putea descrie entuziasmul bravilor noștri ostași ajunși la râul „făgăduinței"? Aici, aceia, cărora le lipsea încălțămintea,

zdrobită și pierdută în lungul și obositorul nostru marș, când au primit ordinul că ei din această cauză vor sta câteva zile în refacere, într-un glas au spus: „Dacă am venit desculți până aici prin ploi și prin noroi, lăsați-ne atunci să apărăm fie și desculți hotarul nou al Țării Românești"!

Și l-au apărat cu credință, cu vitejie și cu cinste! Vorbească-le despre aceasta tuturor morții și rănițiii noștri de la Tisa din luptele glorioase din iunie 1919.

Armata dușmanului, asemenea și ideile lor, stau în fine zdrobite la picioarele noastre. Stindardul tricolor fâlfâia acum pe trufașul parlament din Budapesta. Sărbătoream atunci cu toții luarea Budapestei! Și acum mi-am adunat din nou băieții.

De astă dată știți despre ce le-am vorbit? Pentru prima oară le-am spus direct ceva despre bolșevici și despre bolșevism!

Și le-am arătat de astă dată tot ceea ce bolșevismul ne pregătea, vorbindu-le totodată și despre forțele noastre sufletești, întărite și renăscute, cu ajutorul cărora am învins.

Neuitate îmi vor fi pururea privirile pline de recunoștință și semnele de dragoste fiiască și frățească, de care m-au învrednicit ostașii mei în acea memorabilă zi.

„Bine ai făcut, părinte, cum ai făcut", îmi spuse atunci unul din mulțime „și acuma, dacă plecăm acasă, de or mai fi și pe la noi „deia", apoi lasă-i pe noi"!

Și sunt convins că acești români bravi, care înainte de a învinge pe alții s-au învins pe sine, s-au și ținut de cuvânt.

VII. *Elevii mei! Pentru voi sunt scrise aceste rânduri. Pericolul este permanent pentru că dușmanii noștri nu stau nici azi cu mâinile în sân. La muncă deci pentru fortificarea sufletului românesc, astfel ca virtuțile proprii acestui suflet cultivat de noi să formeze în fața curentelor dușmănoase zidul peste care nu se va trece! Încordați-vă deci puterile, căci răspunderea pentru tăria sufletului ostașului român o purtăm noi. Eu am încredere în voi!*

„FIGHTING BOLSHEVISM" – THE MEMORIES OF THE MILITARY CHAPLAIN IOAN DĂNCILĂ ABOUT THE CAMPAIGN OF THE ROMANIAN ARMY IN HUNGARY

The union of Transylvania, Banat, Crisana and Maramures with the Kingdom of Romania on the 1-st of December 1918 represented the sincere and democratic desire of the Romanians from these regions to be a part of Greater Romania that emerged at the end of the First World War. Embraced by the entire Romanian nation, the decision of the Great National Assembly from Alba Iulia was rejected by the Hungarian government of Mihály Károlyi and then military fought by the bolshevik regime of Béla Kun that had been installed in Budapest in March 1919. Thus this situation has turned into to a five months war between the Romanian and Hungarian army that ended with the defeat of the Hungarians, the collapse of Kun's regime and the occupation of Budapest by the Romanian army on 4 August 1919. The Romanian troops were accompanied in the campaign against Hungary by ten military chaplains, three of them being from Transylvania. Some of them wrote log diaries, others have written and published their experiences later. Such was the case of Ioan Dăncilă, military chaplain in the Austro-Hungarian army during the First World War, and archpriest of the Romanian Army with the rank of a lieutenant-colonel in the interwar period. He is the author of an important theological, historiographical and memorialistical work published in several volumes between 1922 and 1947, unfortunately less known nowadays. Our paper shortly describes the life and activity of archpriest Ioan Dăncilă and presents, in the second part, his memorial notes from 1919 when he participated with the 90 Infantry Regiment of Sibiu, the first regiment of Transylvanian Romanians recruited in the Romanian Army after the Great Union, at the Romanian campaign in Hungary against the Bolshevik government.

Keywords: First World War, Communist Revolution, Béla Kun, Romanian Military Chaplain, Transylvania, Greater Romania.

NOTE

* Fotografie preluată cu permisiunea autorilor din Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române*, p. 288.

** Fotografie preluată cu permisiunea autorilor din Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române*, p. 288.

1 Institutul de Istorie „George Barițiu" al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca.

2 Meritul readucerii lui în atenția teologiei și istoriografiei românești de astăzi îi revine părintelui academician Mircea Păcurariu și profesorului Aurel Pentelescu. Vezi: Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 205-206; Idem, *Cărturari sibieni de altădată*, ediție întregită și adăugită, Editura Andreiana, Sibiu, 2015, pp. 560-568; Idem, *Mucenici și făuritori ai Unirii. Preoțimea din Transilvania și Banat și Unirea din 1918*, Editura Trinitas, București, 2018, pp. 486-487; Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române: Biografii. Documente (1921-1948)*, Editura Militară, București, 2016, pp. 99-104, 255-258; Idem, „Preotul ortodox român Ioan Dăncilă (1889-1983) în armata austro-ungară în anii 1915-1918", în *Misiunea*, Anul III, nr. 1(3)/2016, pp. 105-110.

3 Dorin Petresc, „Preotul Constantin Dăncilă din Mânerău (1860-1942) – plachetă biografică", în *Dacia creștină. Periodic al Episcopiei Devei și Hunedoarei*, Anul 2, nr. 2, 2012, pp. 44-52.

4 Dorin Petresc, Olivian Goțiu, *Mânerău. Evoluția istorică a unei străvechi vetre de locuire din Ținutul Hațegului (monografie)*, Editura Corvin, Deva, 2006, pp. 295-297.

5 Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale*, Tipografia Școalei Militare Infanterie „Principele Carol", Sibiu, 1925, pp. 65-93.

6 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, doc. 7785 din 18.08.1915.

7 Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evanghelie*, pp. 29-64.

8 Pentru detalii vezi: Daniela Mârza, „Demografie și asistență socială în Transilvania (1916-1918): Înființarea orfelinatelor destinate orfanilor de război", în Sorina Paula Bolovan, Ioan Bolovan, Rudolf Gräf, Corneliu Pădurean (coord.), *Mișcări de populație și aspecte demografice în România în prima jumătate a secolului XX*, Presa Universitară Clujeana, Cluj-Napoca, 2007, pp. 93-100; Ana-Maria Stan, „«Orfanii Neamului...» Inițiative ale bisericilor românești din Transilvania față de copiii rămași fără părinți, în timpul Primului Război Mondial (decembrie 1915-august 1916)", în *Revista istorică*, vol. XXVII, nr. 3-4, București, 2016, pp. 251-263.

9 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, doc. 4776 din 07.05.1916 și doc. 7728 din 19.07.1915; Dorin Petresc, Olivian Goțiu, *Mânerău*, p. 297. Detalii despre acțiunile caritabile ale românilor din Transilvania în timpul războiului vezi la Ioan Bolovan, *Primul Război Mondial și realitățile demografice din Transilvania: familie, moralitate și raporturi de gen*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 125-137.

10 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, doc. 7320 din 06.10.1917.

11 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, doc. 7075 din 29.09.1917.

12 Dorin Petresc, Olivian Goțiu, *Mânerău*, pp. 299-300.

13 *Ibidem*, p. 287; Ioan Popa (coord.), *Românii din comitatul Hunedoara în Primul Război Mondial. Ancheta ASTREI*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2018, p. 125.

14 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, doc. 442 din 31.01.1919.

15 Dorin Petresc, Olivian Goțiu, *Mânerău*, pp. 298-299.

16 *Ibidem*, pp. 299-300; Valer Moga, *Astra și societatea 1918-1930*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 327.

17 Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, Episcopii Armatei Române, p. 100-101.

18 Mircea Păcurariu, Cărturari sibieni de altădată, p. 568.

19 Ovidiu Muntean, *Rememorând Marea Unire. Centenar 1918-2018*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, p. 80.

20 Pentru detalii despre aceste acțiuni antiromânești vezi: Maria Vaida, *Bihorenii la Marea Unire*, Cluj-Napoca, 2018, pp. 213-233; Horia Bădescu, *Joia patimilor. Roman*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018; Aurel Gociman, *Masacrul din Beliș*, ediția a II-a, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1995; Corneliu Mezea, *Jertfa românilor din valea Beiușului pentru întregirea neamului*, Tipografia și Librăria Doina, Beiuș, 1935.

21 Petre Otu, *România în Primul Război Mondial. Marea Unire 1918*, Editura Litera, București, 2017, pp. 92-127.

22 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, III, Activitatea preoților militari în spitale militare, ambulanțe, trenuri sanitare*, Editura Basilica, București, 2018, p. 256.

23 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, I, Organizarea Serviciului Religios al Marelui Cartier General*, Editura Basilica, București, 2018, p. 325.

24 Mircea Păcurariu, *Mucenici și făuritori ai Unirii*, p. 361; O caracterizare sintetică a activității lor în timpul războiului vezi în „Referat asupra activității preoților de armată în campania din 1916-1918", publicat în Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, III*, doc. 309, pp. 202-270; Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Editura Basilica, București, 2018, pp. 75-195.

25 Ionela Zaharia, *Clerul militar român din Austro-Ungaria în Marele Război*, Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 2016, pp. 279-314.

26 Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evanghelie*, p. 29.

27 *Ibidem*, p. 62.

28 Vezi în acest sens: Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Editura Basilica, București, 2018; Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, III volume*, Editura Basilica, București, 2018; Constantin Claudiu Cotan, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, Editura Basilica, București, 2018.

29 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, II, Activitatea preoților militari în mari unități și unități operative*, Editura Basilica, București, 2018, pp. 464-466.

30 Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*, Ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza și Mircea-Gheorghe Abrudan, Editura Argonat/Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Cluj-Napoca/Deva, 2015.

31 *Ibidem*, p. 42.

32 *Ibidem*, pp. 466-467. Un alt raport mai extins al preotului Partenie trimis mitropolitului Pimen Georgescu, în 14 mai 1919, despre situația din Transilvania, vezi la: Constantin Claudiu Cotan, *Biserica Ortodoxă Română în timpul Primului Război Mondial*, doc. 76, pp. 844-850.

33 Despre campania armatei române în Ungaria, ocuparea Budapestei și înlăturarea regimului bolșevic al lui Béla Kun există o literatură generoasă reprezentând atât ediții de izvoare, cât și sinteze. Vezi: Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, ediția II-a, refăcută în întregime și mult adăogită, volumul III, Editura Tipo Moldova, Iași, 2017, pp. 385-502; Gheorghe Mărdăresu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei (1919)*, ed. a 2-a, rev., Editura Marist, Baia Mare, 2009; Traian Moșoiu, *Ocuparea Budapestei în legătură cu operațiunile militare din Ardeal 1918-1919*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2012; Viorel Ciubotă, Gheorghe Nicolescu, Cornel Țucă (editori), *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1921)*, *vol. 1-2*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1998; Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, *În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994.

34 Ion Dăncilă, *Om și caracter. Schițe*, Sibiu, Tip. lui W. Krafft, f.a. [1922], pp. 48-52; *Ibidem*, ediția a doua, revăzută și întregită, Sibiu, Tiparul Institutului de Arte Grafice Dacia Traiană, 1924, pp. 46-50.

35 *Ibidem*, passim.

36 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire. Preoți în tranșee 1916-1919, II*, pp. 429-430.

37 Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimii române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului*, pp. 144-145.

38 Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale*, Sibiu, Tip. Școalei Militare Inf. „Principele Carol", 1925, pp. 115-128; Idem, *Cruce și spadă. Îndrumări morale și naționale pentru ostașul român*, Sibiu, Tipografia Oastea Domnului, 1930, pp. 129-142.

39 Ion Dăncilă, *Om și caracter. Schițe*, Sibiu, Tip. lui W. Krafft, f.a. [1922], pp. 48-52; *Ibidem*, ediția a doua, revăzută și întregită, Sibiu, Tiparul Institutului de Arte Grafice Dacia Traiană, 1924, pp. 46-50.

40 Detalii despre istoria, cadrul geografic, locuitorii și monumentele acestei localități vezi la: Marius-Iosif Ciota, Cristian Dascălu, Cristian-Claudiu Filip, Alexandru Păcurar, Mircea Tămaș, *Ciucea. Poarta Transilvaniei, studiu monografic*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2016.

41 Ion Dăncilă, *În slujba neamului prin Evanghelie. Îndrumări morale și naționale*, Sibiu, Tipografia Școalei Militare Infanterie „Principele Carol", 1925, pp. 115-128; Idem, *Cruce și spadă. Îndrumări morale și naționale pentru ostașul român*, Sibiu, Tipografia Oastea Domnului, 1930, pp. 129-142.

42 La Piave, în nordul Italiei, au avut loc două mari bătălii (1915 și 1918) ale Primului Război Mondial, ambele soldate cu oprirea ofensivei austro-ungare pe frontul italian. Cea de a doua, derulată între 15 și 23 iunie 1918, a avut drept rezultat înfrângerea decisivă a armatei austro-ungare de către cea italiană, ducând la prăbușirea frontului și înfrângerea definitivă a Austro-Ungariei, respectiv la disoluția dublei monarhii (n.ed.).

43 Evenimentele din toamna și iarna anului 1918 care au dus la alungarea cu forța a vechilor autorități maghiare și preluarea puterii de organismele naționale românești au fost reținute în memorialistica războiului sub denumirea de „revoluție". A se vedea: Ilie Stricatu, *Pe cărările destinului. Romanul unei vieți trăite (1914-1918)*, ediție, studiu introductiv, note și indici de Mihai-Octavian Groza, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Iuliu-Marius Morariu, Cluj-Napoca, Editura Argonat/Editura Mega, 2017, pp. 143-146; Eugenia Bârlea, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2004, pp. 261-266 (n.ed.).

44 Detalii vezi la: Nicolae Regman, *Marea adunare de la Alba Iulia*, Sibiu, 1919; Ștefan Pascu, *Marea adunare națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968; Ioan Scurtu, *Alba Iulia – 1 Decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988; Vasile Netea, *O zi din istoria Transilvaniei – 1 Decembrie 1918*, Editura Țara Noastră, București, 1990.

45 Este vorba despre „Gărzile Naționale" înființate în octombrie 1918 în toate localitățile Transilvaniei și Banatului. Pentru amănunte a se vedea: *Misiunea istorică a gărzilor naționale în luptele de dezrobire din 1918, scurtă monografie comemorativă* de I. Clopoțel, București, 1943; Gheorghe Unc, Augustin Deac, *1918. Gărzile naționale române din Transilvania*, Editura Militară, București, 1979.

46 Toate sublinierile italice apar în textul original (n.ed.).

Anexa 2 / Brancardieri români transportând răniții la punctele de prim-ajutor
(Albert Reich, *Durch Siebenbürgen und Rumänien*, Verlag Lucas, München, 1918, p. 36)

Preoți vâlceni la Războiul pentru Reîntregirea Neamului (1916-1919)

Prof.
DUMITRU GAROAFĂ[1]

În condițiile intensificării acțiunilor destinate realizării deziderатului desăvârșirii unității statal-naționale, precum și a evoluției situației de pe fronturile europene, la 14/27 august 1916, Consiliul de Coroană a hotărât declararea stării de război între România și Austro-Ungaria, al cărei unic scop consta în eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominația acesteia și unirea lor la patria-mamă.

Încă de la declanșarea războiului, au fost transmise dispoziții de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii și Mitropolitul Primat al României – dr. Conon Arămescu Donici, conform cărora „să se ia imediat măsuri ca, pretutindeni, preoții să binecuvânteze pe cei ce, cu atâta avânt, pleacă să se jertfească pentru mărirea și gloria neamului și, ca, totodată, să se facă, în toate bisericile, din Dumnezeu păzită Eparhie pe care o păstoriți, cuvenitele rugăciuni pentru izbânda oștilor române"[2]. Astfel, Biserica era chemată, ca în marea majoritate a cazurilor, să atenueze frica de moarte, să ofere alternativa Vieții de Apoi, a învierii. Moartea- pentru „realizarea mărețului vis al străbunilor noștri" – România Mare –, era considerată în comunicatele și circularele bisericii, în slujbele religioase oficiate pentru ostașii care plecau la război, *ca o poartă spre eternitate, spre izbăvire*[3]. Ca atare, binecuvântarea trupei, la părăsirea garnizoanei sau a raionului de concentrare către locul destinat, prin planul de acțiune operativă, trebuia să devină un moment înălțător, o slujbă religioasă mișcătoare, care să facă auzit cuvântul mângâietor și întăritor al lui Dumnezeu. În acest scop, preotul săvârșește, mai întâi, sfințirea apei, unită cu ectenii pentru război, cu *Te-Deum* și rugăciunea, care era anexată la *Instrucțiuni*[4]. În rugăciunea rânduită a se citi cu acest prilej, între altele, se făceau și astfel de incantații:

„Judecă, Doamne, pre cei ce ne fac nouă strâmbătate și biru‹i›ește pre cei ce luptă împotriva noastră. Binecredincioaselor armate, însă și armatelor popoarelor care luptă împreună cu noi contra vrăjmașului comun, dă-le, Doamne, întru mila Ta cea bogată, îndrăzneală multă, tărie și bărbăție, ca, întru numele Tău cel întru tot sfânt, să biruiască pe protivnicii noștri.

Celor răniți în luptă, dă-le, Doamne, ușurare de dureri și-i ridică curând, cu mâna Ta cea puternică și întru tot vindecătoare, din patul suferințelor, iar pre cei cari i-ai hotărât să-și pu‹i›e sufletele lor jertfa pentru Credință, Rege, Împărat și Patrie pe câmpul de onoare, acelora iartă-le lor toate greșalele cele de voie și cele fără de voie și, în ziua înfricoșatei judecăți, *învrednicește-i pre ei de cununile cele nevestejite ale slavei Tale*"[5](subl. ns.: D.G.).

În afară de aceasta, tot în temeiul unor dispoziții ale forurilor superioare ecleziastice, preoții erau „datori, pe tot timpul războiului, a sta la locurile lor, unde, împreună cu celelalte autorități locale, trebuiau să dea tot concursul lor..., așa că, prin sfaturile și lucrarea lor, să ușureze viața tuturor și, printr-o lucrare comună, energică și eficace, să se conlucreze peste tot *la realizarea mărețului vis al străbunilor noștri*"[6](subl. ns.: D.G.).

Pe toată durata războiului, în care România s-a implicat din august 1916, au fost mobilizați numeroși preoți militari (confesori), care au însoțit, pe teatrul de operații, unitățile la care au fost repartizați sau în spatele frontului (la spitale și trenuri militare), acordând asistență spirituală ostașilor (slujbe, spovedanie, împărtășanie sau prohodirea celor morți la datorie), îmbărbătându-i în cursul luptelor, mângâind și oblojind rănile celor suferinzi[7].

Vorbim de un corp special, puțin studiat la noi, al cărui statut a fost puțin clarificat (de exemplu, în Franța, titularii primeau o soldă echivalentă cu cea a unui căpitan!), cu un prestigiu deosebit în timpul războiului. Nu doar pentru că ostașilor – să reamintim, provenind în majoritate din lumea satelor, cu respect deosebit pentru preotul comunității –, le apare nu numai ca cel căruia i se spovedesc/împărtășesc sau ca oficiantul Liturghiei, slujbei înmormântării, dar și pentru că, adesea, îi încurajează, acceptă să fie deopotrivă infirmieri, brancardieri, care însoțesc trupele în timpul luptelor, sunt lângă acestea permanent. Nu sunt înarmați, se expun masiv pe teren descoperit, sunt frecvent lăudați și decorați pentru curajul lor. Și plătesc, evident, un anumit tribut morții!

Potrivit celor consemnate de Protoiereul preoților militari – Constantin Nazarie, din totalul de 252 preoți mobilizați, 5 au decedat pe câmpul de luptă sau în spitale, 6 au fost răniți, 25 au fost dați dispăruți sau prizonieri, iar alții au suferit de tifos exantematic sau alte boli contagioase, ca urmare a prezenței lor permanente în mijlocul răniților și al bolnavilor[8]. Totodată, privind gradul de pregătire al acestora în învățământul teologic, situația era următoarea: din totalul de 252 preoți, 135 erau licențiați în teologie, 10 absolvenți ai Facultății de Teologie, 70 cu studiile seminariale complete, 10 cu 4 clase seminariale, 11 cu 2-3 clase secundare etc.[9]

Ca atare, comportarea slujitorilor Domnului, pe tot parcursul campaniei, a atras admirația și respectul, atât din partea trupei, cât și a ofițerilor: „În adevăr, preoții, în vremi așa de grele - consemna același protoiereu al confesorilor militari -, au dat dovezi de o abnegație, de un curaj, de un spirit de jertfă și de o activitate așa de înțeleaptă, spornică și folositoare, că și-au atras admirația și respectul tuturor militarilor, asigurându-și locul de cinste în rândurile lor și devenind element absolut indispensabil, ‹așa› cum și este"[10].

În conformitate cu prevederile *Instrucțiunilor asupra atribuțiunilor preoților la armată,* activitatea acestora în campania militară era structurată pe două perioade distincte: *perioada mobilizării și cea a operațiunilor militare.* Pe parcursul celor două etape, prestația preotului se desfășura pe două planuri: *activitatea religioasă și activitatea pastorală. Prima* consta în săvârșirea tuturor slujbelor religioase cerute de împrejurări, iar *cea de-a doua* în menținerea și ridicarea cât mai mult a moralului trupei, în mângâierea celor suferinzi, etc.[11].

Despre modul cum preoții militari (confesori) au înțeles să-și facă datoria în timpul războiului – de la acordarea asistenței religioase pe câmpurile de luptă sau în spatele frontului –, se numără și cei vâlceni, mulți dintre aceștia fiind onorați cu numeroase distincții, citați pe ordine de zi sau elogiați de către comandanții de unități și mari unități. La loc de cinste trebuie evocați:

Armășescu Nicolae, paroh al bisericii *Sfinții Arhangheli* din comuna Tomșani și învățător în localitatea omonimă, licențiat al Facultății de Teologie din București, a fost confesor la Regimentul 2 Vânători *Regina Elisaveta*[12]. Grav rănit pe câmpul de luptă, a decedat la Spitalul Colțea din București, fiind înhumat, în ziua de 8 noiembrie 1916, cu onoruri militare, specifice corpului ofițerilor, la cimitirul Ghencea, luând parte, la ceremonie, preotul spitalului – iconomul Gheorghe

Șelaru și iconomul Constantin Nazarie, fostul director al Facultății de Teologie și profesor al răposatului, care „a cinstit cu prezența sa și cu cuvinte smulse din inimă, prohodirea unuia dintre cei mai aleși preoți ai noștri, după cum era între cei mai aleși elevi și studenți"[13];

Bârlogeanu Dimitrie. S-a născut, la 7 iulie 1888, în comuna Bârlogu din județul Vâlcea. A absolvit Seminarul *Nifon* din București, fiind hirotonit în treapta de preot pe seama bisericii din Frăsinetu, comuna Poiana-Seciurile din județul Gorj (11 aprilie 1911)[14]. La 1 septembrie 1913 este transferat la parohia vacantă din comuna Sinești, județul Vâlcea[15]. Inițial, a slujit la Trenul sanitar nr. 9, apoi a fost transferat la Regimentul 51/52 infanterie, murind în aprilie 1917, la Vatra Dornei, în Bucovina[16];

Bulacu P. Iancu/Ioan. Născut în anul 1890, în comuna Lăpușata, județul Vâlcea, a absolvit Școala de cântăreți din Rm. Vâlcea, fiind numit cantor la biserica parohială din localitate (1906-1952)[17]. În vara anului 1916 este concentrat la Escadronul 4 Rm. Vâlcea, din Regimentul 2 Călărași. Va cădea în prizonierat și, urmând cursurile de asistenți sanitari la Spitalul din Sibiu (28 octombrie-6 decembrie 1916), va fi repartizat la Orăștie, unde funcționa un lagăr pentru prizonierii români și un spital militar. Alături de preotul spitalului – Victor Păcuraru, asimilat gradului de căpitan în armata austro-ungară –, va oficia, în calitate de cantor, Sfânta Liturghie, atât în zilele de duminică, cât și cu ocazia marilor sărbători creștine, iar la ceremoniile de înhumare a camarazilor săi – potrivit propriilor mărturii – „niciodată nu lipseam de lângă preot, făcând slujba înmormântării ca și la noi"[18].

În vara anului 1917, împreună cu alți camarazi, evadează și, după multe peripeții întâmpinate, se reîntoarce în satul său (1 august 1917), fiind ridicat de un plutonier jandarm ungur și dus la Comandatura Etapei 2 Măciuca, unde este reținut pentru scurt timp în vederea verificării celor declarate și, apoi, eliberat.[19]

Funcționează alternativ ca notar și primar al localității natale (1912-1945), contribuind activ, alături de concetățenii săi, la edificarea Monumentului Eroilor căzuți la datorie în Marele Război (1920), cât și a unei școli (1924).[20] Participant la campaniile armatei române din Bulgaria și Ardeal, va încredința hârtiei – în manuscris sau copii dactilografiate –, cele trăite pe câmpul de luptă sau în momentele de răgaz: *Câteva note și impresii din Campania militară din 1913 în Bulgaria* și *Note luate cu ocazia Războiului din 1916-1919 dintre România și Austro-Ungaria, ce s-a făcut pentru Reîntregirea Neamului Românesc, privind Escadronul 4 din Regimentul 2 Călărași și pe mine personal*[21]etc.;

Cerbulescu Gh. Ioan. Născut în comuna Nemoiu, județul Vâlcea și absolvent al Seminarului *Veniamin* din Iași, este hirotonit pe seama bisericii *Sf. Dumitru* din Rusănești de Pădure/de Sus,județul Romanați (23 mai 1906), iar la 1 aprilie 1916 este transferat la parohia din localitatea sa natală.[22] La 15 august 1916, a fost mobilizat la Spitalul de evacuare nr. 1 al Corpului I armată Craiova[23]. În foaia sa calificativă, medicul Plăvănescu notează, printre altele, că acesta *„cu un devotament de toată lauda* (subl. în text) și-a făcut întru totul nu numai datoria de preot, dar a depus și o activitate neobosită în îngrijirea răniților, nesustrăgându-se de la nicio obligațiune ce necesitățile serviciului mă făcea⟨u⟩ să-i cer de la Sfinția Sa"[24].

În refacere, subliniază același medic, preotul Cerbulescu „a supravegheat *deparazitarea de tifos exantematic și febră recurentă, dând tuturor exemplu de abnegație și devotament* (subl. în text). Este foarte instruit, cu educație aleasă, blând, împăciuitor și disciplinat, făcându-se, astfel, *să fie iubit și stimat de soldați și ofițeri"*[25] (subl. în text). La 1 septembrie 1917, alături de alți confrați ai săi, este avansat la gradul de căpitan asimilat[26].Permanent prezent printre răniți și bolnavi contagioși, plătește cu prețul vieții, fiind răpus de tifosul exantematic la Spitalul de evacuare nr. 4 (12 octombrie 1918)[27];

Ciaușanu F. Gheorghe. Născut la 28 mai 1889, la Făurești, județul Vâlcea, absolvent al studiilor teologice seminariale la Rm. Vâlcea (1908) și universitare, la Facultatea de Teologie din București, doctor în teologie(1915), cu lucrarea de referință *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și noi*, pentru care va fi distins de Academia Română cu Premiul Național «Adamachi» (1913)[28].La 4 mai 1915 a fost hirotonit preot pe seama bisericii din Șimnicu de Sus, județul Dolj, iar din aprilie 1916 este transferat la parohia Laloșu din județul Vâlcea[29].

În iulie 1919 este mobilizat la Brigada 2 Artilerie a Diviziei 2 Infanterie, comandată de general Toma Popescu, desfășurând o bogată activitate misionară, așa după cum se consemnează într-un document oficial: „În Ungaria și Basarabia, unde pericolul unei bolșevizări era așa de mare, le-am arătat iubiților mei ostași tot pericolul acestui flagel social, le-am arătat datoria către Țară și Drapel, și datoria de credință neclintită față de jurământul ostășesc"[30]. Ca semn de apreciere pentru activitatea sa misionară, Comandamentul diviziei îi încredințează coordonarea propagandei anti-bolșevice în întreg sectorul de operații a acesteia, cantonată în Garnizoana Bălți (Basarabia), unde se va

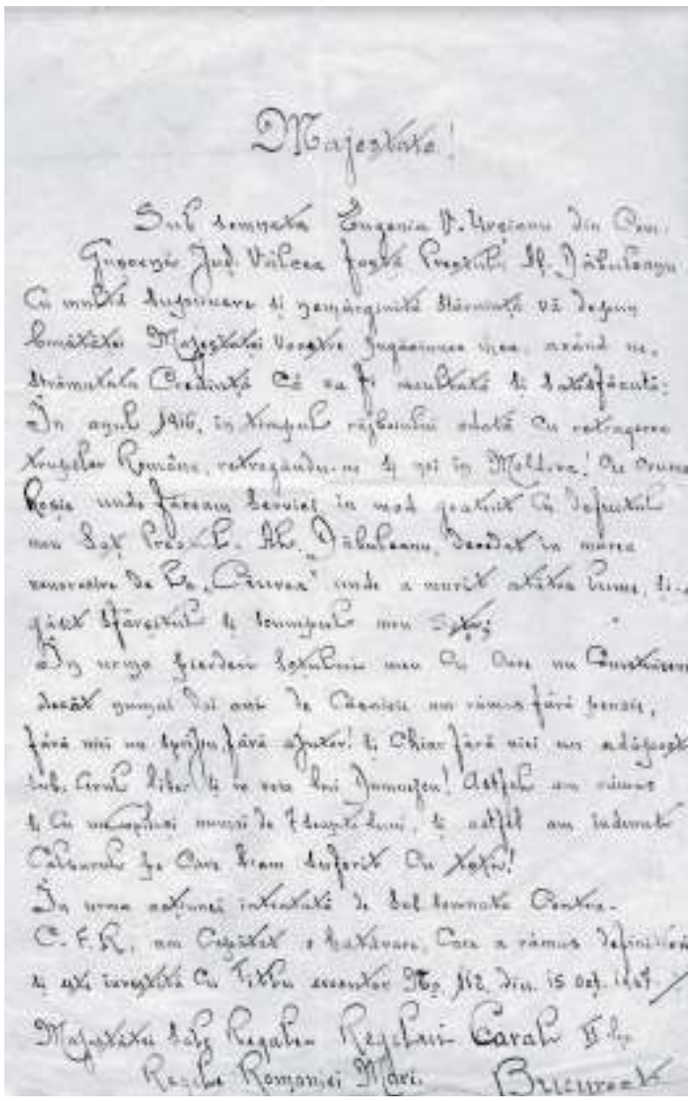

Majestate!

Sub semnata Eugenia D. Urșianu din Com. Gușoeni Jud. Vâlcea fosta Preoteasă Al. Dăbuleanu

Anexa 1 / 1939 ianuarie 19, Gușoeni, jud. Vâlcea.
Fragment din petiția Eugeniei Urșianu adresată Regelui Carol al II-lea, prin care îi solicită intervenția acestuia în vederea achitării despăgubirilor
(S.J.A.N. Vâlcea, colecția Documente istorice, pachet CCXXXV (235)/1, f. 1-2.)

achita „conștiincios și cu bună credință..., dând rapoarte de tot ceea ce văzusem și înțelesesem în plecările și lungile ⟨mele⟩ călătorii misionare în această parte".[31]

Succesele obținute în propaganda antibolșevică, i-au atras nu numai „laude și mulțumiri fierbinți" din partea șefilor săi ierarhici militari, ci și rugămintea insistentă a acestora de „a rămânea preot militar al garnizoanei", ofertă care, din păcate, a trebuit să o refuze din motive obiective de sănătate;va fi demobilizat la 1 mai 1920[32];

Crețu C. Nicolae. S-a născut la 19 ianuarie 1895, în comuna Dobrești, județul Muscel. Absolvent al Seminarului Central din București, își va continua studiile de teologie și filosofie la Universitățile din Berlin și Jena, pe care le finalizează prin obținerea doctoratului[33]. A fost hirotonit ca diacon, la 22 martie 1912, pe seama bisericii *Sf. Treime* din Craiova. Din motive familiale[34], solicită transferarea sa la Episcopia Râmnicului pe postul de diacon, rămas vacant prin demisia pr. Chesarie Ștefănescu, dar este amânat *sine die*, până când, la 1 august 1919, ministerul tutelar îi va consimți transferul[35].

La 15 august 1916 este mobilizat la Spitalul de Cruce Roșie nr. 32 din Rm. Vâlcea, iar la retragere, unitatea spitalicească este evacuată și preluată sub egida Comitetului Central Sanitar din Iași[36]. Reîntors din refugiu, se va dedica activității didactice, fiind profesor titular la Catedra de religie de la Școala Normală din Rm. Vâlcea, respectiv la Catedra de filosofie de la Seminarul Eparhial[37], continuându-o cu mult succes ca director al Școlii Normale de băieți din Tg. Mureș[38];

Dăbuleanu Gr. Alexandru. S-a născut la 23 octombrie 1887, în comuna Dăbuleni, județul Romanați[39]. Licențiat în teologie, a fost hirotonit în postul vacant de preot ajutător de la biserica filială *Sf. Gheorghe* din Rm. Vâlcea, pendinte de biserica parohială *Buna Vestire* (13 octombrie 1914)[40]. La retragere în Moldova, fiind mobilizat ca preot militar[41], acesta devine una dintre sutele de victime ale tragicului accident feroviar de la Ciurea[42]. Soției sale, Eugenia, după un lung șir de procese intentate Direcției Generale a C.F.R. (1919–1937)[43], i se dă câștig de cauză prin hotărârea definitivă și învestită cu titlul executoriu din 15 octombrie 1937, prin care i se acordă 60.000 leidrept

despăgubire, sumă care n-a fost onorată de cei în cauză[44];(Anexa 1)

Dăbuleanu Gr. Dimitrie, ca și fratele său Alexandru, fiind licențiat în teologie, este hirotonit în treapta de diacon (1 mai 1916) și cea de preot (19 mai 1916) pe seama bisericii *Sf. Ierarh Nicolae* din Momotești, orașul Drăgășani[45].

Refugiat în Moldova,[46] a solicitat transferarea sa la biserica filială *Sf. Gheorghe* din Rm. Vîlcea (7 august 1918), al cărei post era vacant prin tragicul sfârșit al fratelui său, cerere aprobată de către ministerul de resort (11 noembrie 1918)[47].În vara (iulie) anului 1919 este mobilizat la Regimentul 2 Vâlcea de la Divizia II infanterie[48];

Gibescu Constantin, paroh la biserica din satul Frâncești, comuna Genuneni, județul Vâlcea, a fost mobilizat la Ambulanța Divizia I Craiova și dat ca dispărut/prizonier[49]. Cu toate acestea, la 31 iulie 1917, protoiereul județului Vâlcea – ieromonahul Dumitru Bănescu, informa Prefectura județeană că„după ocupațiune, numitul preot a rămas în orașul Craiova, oficiind la biserica cu hramul *Sfinții Arhangheli,* fără învoirea autorităților superioare bisericești"[50];

Ionescu Dimitrie, zis și **Căpețel**, paroh al bisericii din comuna Stroești și învățător în localitatea Bălteni (azi comuna Copăceni)[51], a fost repartizat la Regimentul 42/66 infanterie, unde „și-a îndeplinit îndatoririle cu cea mai mare credință, adânc devotament și abnegație, fiind nelipsit în timpul luptelor la postul său", îmbărbătând ostașii prin cuvânt și exemplul său personal[52]. Potrivit consemnărilor memorialistului – sublocotenent (rz.) Constantin Popian, originar din Costeștii Vâlcei –, preotul era de un real folos regimentului, aria preocupărilor sale, depășind cu mult pe cele spirituale: „Acest popă era numai suflet, tot. De aceea era foarte iubit de toți ofițerii. Era sprinten și făcea servicii pe care, poate, mulți ofițeri nu le-ar fi făcut. Așa, de exemplu, făcea recunoașteri riscante, sta ore întregi la observatoare, iar noaptea, nu odată, pleca în inspecție cu de la el inițiativă, pe linia de santinele. Colonelul Apostol (Dumitrescu-comandantul Regimentului 42 infanterie: n. ns. – D. G.) îl iubea foarte mult și nu-l lăsa niciodată de lângă el; asemenea maiorul〈Ion〉 Bălănescu"[53] (comandantul Batalionului III).

În zona de refacere, îmbolnăvindu-se de tifos exantematic și acordându-i-se concediu medical, acesta îl refuză, fiind mereu în mijlocul ostașilor suferinzi, care „prin sentimentele sale – așa cum consemnează generalul Ernest Broșteanu –, prin asistența ce a dat soldaților bolnavi și prin întărirea credinței în victorie și Dumnezeu, merită avansarea"[54]. Detașat în Basarabia, cu regimentul său, conform rapoartelor înaintate superiorilor săi nemijlociți, spirituali și militari, acesta formulează judecăți de valoare pertinente, vizavi de situația reală existentă în această provincie istorică. Astfel, la sfârșitul lunii ianuarie 1918, preotul cutreieră satele înșirate de-a lungul căii ferate Cosmești-Chișinău, pentru a se pune în contact direct „cu sufletul populației, în majoritate, moldovenească", care „la auzul cântărilor românești, în sfânta biserică, la auzul cântecelor și doinelor românești, sub impresia povestirilor istorice de pe vremea lui Ștefan Vodă, ori Lupu, ori Petre al Rareșoaiei, bătrâni și mai ales bătrâne, care singure, după părerea mea, au păstrat focul sacru al neamului, plângeau ca niște copii, 〈iar〉tinerii rămânând cu gura căscată, neștiind ce să creadă"[55].

Totodată, la 8 februarie 1918, de ziua praznicului creștin *Întâmpinarea Domnului,* după săvârșirea serviciului divin la biserica satului Colonița, în prezența ofițerilor și trupei și a „unui public numeros de moldoveni" va susține o „predică naționalistă", sădind „în sufletele sătenilor prima sămânță a conștiinței de neam, ceea ce a făcut pe prezidentul Comitetului sătesc, după cum mi-a declarat personal, să comunice în scris Sfatului Republicii Moldovenești, cum că ei, moldovenii din Basarabia, se vor uni cu românii, *dacă* (subl. în text) este așa cum le-a vorbit și li s-a spus de părintele Regimentului 42/66 infanterie din armata românească și că ar fi bine ca domnii din Sfatul Țării să orânduiască lucrurile, în așa fel, ca în fiecare sat să vină români cu inimă, să le vorbească, luminându-i, să le vorbească românește, că-i încălzește, să-i învețe, că cu drag îi va (recte: vor) asculta, fiind flămânzi de vorbe bune și pe grai moldovenesc"[56].

Pe bună dreptate – așa cum sublinia Nazarie –, acesta „a dezvoltat o activitate remarcabilă din punct de vedere al dezvoltării, în popor, a spiritului patriotic"[57], iar pentru meritele sale deosebite, a fost decorat în două rânduri cu Ordinul *«Coroana României»* cu spade, clasa a IV-a,respectiv în grad de Ofițer[58];

Ionescu Duminică, paroh al bisericii din comuna Jiblea, județul Argeș, mobilizat la Regimentul 2 Vânători *Regina Elisaveta,* a fost „nedespărțit de soldații acestui regiment, în marș, în luptă și, mai ales, la postul de prim ajutor", ajutând personal pe medici la operațiunile de pansare și evacuare a răniților, menționează, în fișa sa, locotenent-colonelul Butescu[59]. A fost grav rănit și declarat chiar dispărut, dar vindecat incomplet, a solicitat să fie retrimis pe front, fiind repar-

tizat la Regimentul 39 infanterie, apoi la Trenul sanitar nr. 4, de unde va fi demobilizat (martie – aprilie 1918)[60]. A luat parte la bătăliile din Dobrogea (7–30 septembrie 1916), Pravăț (3 octombrie – 16 noiembrie 1916), Mărășești (1 ianuarie – 17 februarie 1917), Momâia (15 martie – 15 aprilie 1917) și Răchitosul Mic (18 iulie 1917), „rămânând neclintit la postul său, încurajând luptătorii în primele linii și mângâind pe răniți", consemnează, la rândul său, colonelul Grecescu[61].

Menționăm că după război, a fost numit protopop al plășii Jiblea, timp în care, în anul 1931, sub semnătura Dominic Ionescu, a publicat valoroasa sa lucrare *Schituri și biserici de sat. Note de drum și însemnări de demult,*apoi, fiind mutat la București, a ajuns unul din prestigioșii colaboratori ai revistei *Predania,* condusă de George Racoveanu, fapt ce a făcut să fie prigonit, la adânci bătrâneți, de regimul comunist[62];

Lascu Grigore, preot paroh la biserica din Rusănești, județul Vâlcea (1910), a fost repartizat la Spitalul 3 evacuare al Corpului I armată din Craiova[63].S-a remarcat prin dăruirea sa față de cei aflați în suferință, iar, prin prelegerile sale „a menținut credința trupei și a bolnavilor în Dumnezeu", după cum consemnează dr. colonelul Butoianu, șeful unității spitalicești. Tot același medic militar menționează, că acesta „își îndeplinește cu prisosință nu numai îndatoririle sale preoțești, încurajând și ridicând moralul răniților și bolnavilor de diferite boli contagioase, ci devotamentul său pentru îngrijirea aproapelui a mers până acolo, că *deasupra rasei sacerdotale a îmbrăcat bluza de sanitar* (subl. în text) și ne-a ajutat la ridicarea și transportarea răniților, în timpul retragerilor, precum și la facerea pansamentelor cu dexteritate"[64]; ***(Anexa 2)***

Pentru merite deosebite în activitatea sa religioasă și pastorală,a fost avansat la gradul de *căpitan asimilat* (1 iulie 1917) și decorat cu Medalia *Regina Maria,* clasa a II-a[65];

Negoescu-Hagi Ioan. Născut, la 5 mai 1859, în comuna Boișoara, județul Argeș[66], urmează cursurile școlilor primare din Rm. Vâlcea și Curtea de Argeș (1872 – 1974), continuându-le cu cele seminariale de la Curtea de Argeș (1874–1878). La 15 aprilie 1881 este hirotonit de către episcopul Argeșului – Ghenadie Petrescu, pe seama bisericii parohiale *Sf. Nicolae* din Greblești, comuna Câineni, județul Argeș[67].

A fost mobilizat, la 10 august 1916, la Trenul sanitar permanent nr. 4, sub conducerea dr. maior Ioan Puțureanu din Olănești. La 1 noiembrie 1917 este transferat la Spitalul de evacuare nr. 1 din Sascut, iar din 1 martie 1918 la Regimentul 69/77 infanterie Dorohoi, de unde va fi demobilizat. La 1 ianuarie 1918 a fost avansat la gradul de căpitan asimilat[68].

Printre multiplele sale scrieri – monografiile satului și bisericilor din Greblești, *Jurnalul* de la Locurile Sfinte, despre religiile popoarelor antice, medicină și legislație eclezială, se remarcă prin *Jurnalul de armată*, care constituie o filă din tripla cronică a participării sale ca preot militar la Războiul pentru Reîntregirea Țării, cronică ce însumează 1435 de pagini[69];

Niculescu V. Gheorghe. Licențiat în teologie, este numit director al Seminarului *Sf. Nicolae* din Rm. Vâlcea și demis pe nedrept de către ministrul Cultelor – C.C. Arion, iar la 1 aprilie 1911 a fost numit preot pe seama bisericii Bolnița, pendinte de Catedrala Episcopală[70]. Din 11 octombrie 1911 va fi numit protoiereu al județului Vâlcea, în locul titularului – pr. iconom Nicolae Filip, care fusese desemnat director al Seminarului Eparhial[71], funcție din care va demisiona atunci, când la rândul său, va fi numit director al seminarului (februarie 1913)[72].

La intrarea țării în război este mobilizat la Spitalele de Cruce Roșie nr. 33 și 34 din Rm. Vâlcea, iar la retragere, acestea sunt evacuate la Galați, fiind preluate de Comitetul Regional Sanitar din zonă[73]. Reîntors din refugiu, a fost repus în drepturile sale de director al seminarului local, cât și de preot la biserica Bolniță(1/13 octombrie 1918)[74]. Ulterior, prin ordin ministerial, începând cu 15 noiembrie 1922 a fost numit provizoriu director al Seminarului *Sf. Andrei* de la Galați[75]. La 12 aprilie 1923 a fost tuns în monahism la Mănăstirea Cozia, luându-și numele de Ghenadie[76], iar, la scurt timp, Marele Colegiu Electoral l-a ales episcop al Eparhiei Buzăului[77];

Panaitescu Iancu/Ioan. Născut în 1851[78] și licențiat în teologie, va fi hirotonisit pe seama bisericii parohiale *Toți Sfinții* din Rm. Vâlcea, ca preot supranumerar, iar din 1908 este deservent al bisericii filiale *Cuvioasa Parascheva*[79]. La 1 octombrie 1906 este numit confesor la Arestul Preventiv din reședința județeană[80], iar de la 1 februarie 1913 este însărcinat să gireze „afacerile" Protoieriei județului Vâlcea până la numirea noului titular[81].

Numit confesor al Garnizoanei Rm. Vâlcea (1 octombrie 1913)[82], își însoțește Regimentul 2 Vâlcea în luptele de la Sibiu (august-septembrie 1916), iar în retragere, în aprigele încleștări angajate de trupele noastre cu inamicul, în zona Perișanilor (octombrie 1916), se îmbolnăvește grav, determinându-l pe comandantul unității să-l pună „în libertate, până mă voi însănătoșa". Rămas în teritoriul ocupat, la re-

întoarcerea regimentului, îi va fi recunoscută calitatea de confesor al Garnizoanei Rm. Vâlcea de către forurile ierarhice militare și ecleziale locale.[83];

Petroșanu C. Petru. S-a născut la 5 februarie 1891 în comuna Pietroasa, județul Vâlcea. A absolvit cursurile Seminarului Central din București și a fost hirotonit preot pe seama bisericii *Sfinții Voievozi* din comuna Dejoiu-Nisipi, județul Vâlcea[84], apoi transferat la biserica parohială din comuna Mihăești[85]; în paralel, fiind și *învățător suplinitor* în aceeași localitate[86]. A fost repartizat la Regimentul 2 Grăniceri, la care și-a făcut pe deplin datoria, așa cum apreciază comandanții acestei unități. Iată, de pildă, ce notează despre acesta maior Buricescu în fișa sa de observație: „L-am văzut în mijlocul soldaților, în împrejurări destul de grele de trai, înfruntând, ca și ei, lipsa de hrană și oboseala frontului, îmbărbătându-i și căutând a le ridica moralul. L-am văzut mergând în tranșee, unde dădea sfaturi soldaților, ca să se prefere a muri decât să dea înapoi... Pe zona de refacere, *a dat dovada unui spirit de jertfă cu adevărat creștinesc* (subl. în text). S-a pus la dispoziția medicilor în tot timpul cât trupa a fost bântuită de ⟨tifos⟩ exantematic, ajutându-i, în cele trei infirmerii, sute de bolnavi au găsit în Sfinția Sa, pe lângă un alinător al suferințelor fizice, și un cuvânt de îmbărbătare. Când *ambii medici au căzut pradă bolii* (subl. în text), preotul a rămas singur, ca, prin cunoștințele ce căpătase alături de medici, să îngrijească de bolnavi. Puterea sa de muncă, devotamentul și abnegația sa de care a dat dovadă în aceste zile negre, au făcut din Sfinția Sa *o adevărată icoană de nădejde pentru soldați"*.(subl. în text)[87].

Va participa și la Campania a II-a a armatei române, fiind mobilizat la Regimentul 4 vânători de la Divizia a IV-a, fapte ce-l îndreptățesc să fie avansat la gradul de *căpitan asimilat,* în data de 1 ianuarie 1918,și decorat cu Ordinul *«Coroana României»*cu spade, în grad de Cavaler[88];

Popescu Dumitru, născut la 1881, în satul Gănești, comuna Lăcusteni, județul Vâlcea, a fost hirotonit, în 1902, pe seama bisericii din satul său natal[89]. Inițial, a slujit la Regimentul 26 infanterie, apoi la Regimentul 41 infanterie de la Divizia a XIII-a, fiind avansat la gradul de *locotenent asimilat*[90];

Popescu-Smeureanu Dumitru, născut în 1882, licențiat în teologie și preot din 1907 la biserica parohială din Păușești-Măglași[91], a fost mobilizat, la Regimentul 54/56 infanterie, din Divizia a XIV-a (3 septembrie 1917)[92].

A desfășurat o bogată activitate pastorală – aceasta fiind a doua mare parte componentă a prestației preoților militari –, contribuind, alături de pr. paroh al bisericii Pufești – Theodor Nicolau și confesorii Alexandru Posmoșanu (Spitalul mobil nr. 14), P. Pădureanu (Spitalul mobil nr. 2) și N. Popescu-Ogretin (Regimentul 55/67 infanterie), la înființarea *Cercului cultural Pufești - Putna* (26 noiembrie 1917)[93]. La conferințele cercului era abordată o tematică variată, axată, în special, pe momentele de referință ale istoriei noastre naționale, dar și subiecte practice, de educație cetățenească, sanitară, menită să combată efectele dezastruoase ale condițiilor de viață din teritoriul rămas liber[94]. Astfel, la conferința cercului din 3 decembrie 1917, fiind dezbătut subiectul referitor la raporturile dintre confesori și militari, preotul Smeureanu „este de părere că se poate să se ajungă la o cunoaștere mai bună a rolului preotului și, deci, a drepturilor și prerogativelor sale, prin impunerea acestuia și prin a căuta să nu renunțe niciodată la exercitarea puterii sale spirituale", iar la cea din 10 decembrie 1917 va dezvolta subiectul *Scopul binecuvântat pentru care luptă ostașul român*[95];

Popescu Z. N. Ion, paroh de la biserica cu hramul *Sfântul Nicolae* din Momotești (Drăgășani), a fost mobilizat încă din primele zile ale războiului și repartizat la Ambulanța Diviziei I din Turnu Severin[96];

Pretorian Ig. Petru. Născut, la 13 noiembrie 1893, în comuna Ghioroiu din județul Vâlcea și absolvent al studiilor seminariale de gradul II, a fost hirotonit în treapta de preot, la 28 decembrie 1914, pe seama bisericii parohiale *Sf. Ierarh Nicolae* din Zeicoiu, județul Dolj[97].

A fost mobilizat preot militar în cea de-a II-a Campanie a armatei române, la Regimentul 2 Vâlcea, a cărui garnizoană se situa în comuna Ocnița, județul Soroca, desfășurând o bogată activitate misionară[98];

Răuțu Meletie, protoiereu al județului Vâlcea și paroh al bisericii cu hramul *Toți Sfinții* din Rm. Vâlcea, cunoscut pentru lucrările sale istorice[99]. Paralel, preda și *muzica vocală* la Liceul „Alexandru Lahovary" din oraș, organizând formații corale și se ocupa îndeaproape de „educația morală a elevilor săi"[100].A pus bazele unei instituții de credit *Ochiul lui Dumnezeu* pentru a veni în ajutorul preoților și, în asociere cu pr. Nicolae Filip[101] de la Catedrala Episcopală, Cooperativei *Providența*[102]. Lucrurile au mers bine până în anul 1912, când se descoperă că banca a fost delapidată de impresionanta sumă de 200.000 lei de către însuși contabilul acesteia – Rupa, cunoscut rămnicenilor ca fiind

unul dintre cei mai înrăiți ai jocurilor de noroc. A urmat un proces răsunător și, cu toate că buna credință a celor doi preoți din Consiliul de Administrație era evidentă, justiția s-a arătat neîndurătoare, condamnând sever, atât pe contabil, cât și pe cei doi preoți, ultimii fiind declarați vinovați pentru neglijență în administrarea fondurilor bănești ale cooperativei[103].

Eliberat cu puțin înainte de izbucnirea războiului, deși avea vârsta de cca. 60 ani, se înscrie voluntar confesor la Spitalul de contagioși nr. 1 al Corpului I armată Craiova[104], iar, în cursul retragerii, „a însoțit formația, înfruntând, cu liniște și bărbăție, toate privațiunile și toate zdruncinările fizice și morale"[105]. Apoi, a servit gratuit la Spitalele nr. 213 și 472 din Bârlad, unde, din inițiativa sa, este construită o bisericuță de lemn, în vecinătatea spitalului, care a fost înzestrată cu odoare, odăjdii și cărți de cult, din propriile cheltuieli. A fost apreciat în termeni elogioși de către superiorii săi. Astfel, dr. Bruchner consemna următoarele în fișa sa de observație: „Voi adăuga și calitățile sufletești: blând și afabil cu toți inferiorii, prietenos și îndatoritor cu egalii, de o modestie exemplară, își îndeplinește însărcinările fără ca să se facă văzut de cineva. Pentru *aceste calități de bun preot și bun român* (subl. în text), propun înaintarea și acordarea unei distincții, drept pildă și emulație pentru ceilalți"[106].

La sfârșitul anului 1918, solicită să fie repartizat în Basarabia, fiind preot al Garnizoanei Soroca, unde staționa Divizia I Cavalerie[107], aducând și aici- conform mențiunilor lui Nazarie –, „excelente servicii pastorale și naționale"[108]. În final, participă la Campania militară din Transilvania și Ungaria (primăvara-vara 1919) împotriva trupelor bolșevice ale lui Béla Kun și se stabilește definitiv în zona Satu Mare, unde va ctitori Catedrala ortodoxă și va continua opera sa de misionarism[109]. Prin acea minunată pildă – sublinia istoricul vâlcean Petre Bardașu –, și-a spălat păcatul atribuit imaginar de justiția pământeană, dar niciodată, cât a trăit, nu a revenit în Vâlcea și a refuzat să se întâlnească cu vâlcenii[110].

Sachelarie Gheorghe, născut în anul 1885, în comuna Sutești din județul Vâlcea, licențiat în teologie, hirotonit în 1910, pe seama bisericii parohiale cu hramul *Adormirea Maicii Domnului* din Drăgășani, revizor bisericesc și membru al Adunării eparhiale[111]. Inițial, a fost numit confesor al garnizoanei locale, apoi mobilizat, în mod excepțional, preot militar la Regimentul 2 Călărași[112], luând „parte la campanie, fiind în tot timpul lângă partea activă și în cea mai strânsă legătură cu trupa. Prin predici și conferințe – consemnează în fișa sa de observație col. I. Popp –, a câștigat dragostea soldaților și ofițerilor, dând rezultate foarte frumoase. *A mărit în adevăr* (subl. în text) și a dezvoltat în oameni sentimente de datorie și respect către cele sfinte, le-a ușurat sufletul. în timpul acțiunilor, a stat lângă trupă, încurajând-o. In timpul refacerii, *a dat un mare concurs* (subl. în text) la îngrijirea bolnavilor, toți văzând în el un mare sprijin moral. Este un adevărat preot de război, inteligent, înzestrat cu darul de a vorbi, de a fi ascultat. A fost de mare folos regimentului. Are un caracter foarte frumos și întrupează cele mai frumoase sentimente. Mutarea lui a fost regretată de întreg corpul ofițeresc și trupă. *Este un element de valoare* (subl. în text), devotat Țării și Tronului"[113].

La 23 decembrie 1918 este transferat de la Regimentul 33 infanterie, la Regimentul 7 vânători al Diviziei VI, care, la 11 ianuarie 1919, primește misiunea să se deplaseze în nordul Basarabiei pentru a alunga peste Nistru bandele bolșevice. Aici, în localitățile de pe malul drept al Nistrului, unde populația, în mare parte, era filorusă, acesta își va continua cu succes activitatea sa misionară[114];

Tomescu T. Ioan. Născut în comuna Zăvideni, județul Vâlcea[115] și licențiat în teologie, va fi mobilizat preot militar la Spitalul de Cruce Roșie nr. 40 din Rm. Vâlcea, sub conducerea dr. Gheorghe Sabin. La evacuare, unitatea spitalicească va fi preluată de Comitetul Regional Sanitar Botoșani[116];

Tomescu Ștefan, paroh al bisericii din comuna Cremenari, județul Argeș, a fost mobilizat la Ambulanța Divizia a XII-a, unde, potrivit consemnărilor unui medic „în toate împrejurările a desfășurat o activitate religioasă și pastorală mai presus de orice laudă. Cu cuvântul și cu fapta, caută să sădească în sufletul ostașilor credința strămoșească, ridicându-le moralul, a dat dovadă de curaj și abnegație, căci, în timpul epidemiei de tifos exantematic, fără nicio teamă și expunându-se la contaminare, cutreiera satele bolnavilor. Este foarte destoinic și are o ținută potrivită chemării sale"[117].

Un loc aparte la epopeea participării preoților vâlceni la Războiul pentru Reîntregirea Neamului l-au avut și acei studenți și seminariști care, deși cu studiile mai puțin sau mai mult finalizate, au răspuns la marea chemare a ceasului suprem, înscriindu-se, ca voluntari, în serviciul sanitar sau în prima linie a frontului.

În acest context, amintim pe cei doi studenți vâlceni din anul II ai Facultății de Teologie din București – **Florea Mihăescu** și **Ioan**

Mardale[118], care au fost repartizați, alături de ceilalți colegi voluntari olteni, la Compania 1 Sanitară a Corpului I armată din Craiova (1 septembrie 1916). Aici, teologii sanitari au lucrat la Secția Chirurgie a Spitalului de Cruce Roșie nr. 24, situat în localul Școlii Normale de băieți, sub conducerea dr. maior Constantin Gruescu[119].

La 8 noiembrie 1916, unitatea spitalicească este evacuată cu cei cca. 200 de răniți și personalul deservent la Spitalul Marinei din Galați, apoi la Botoșani, în localul Palatului de Justiție (1 ianuarie 1917)[120]. În perioada 1 aprilie-8 septembrie 1917, cei doi teologi vâlceni urmează cursurile Școlii Militare de infanterie din Botoșani, fiind avansați la gradul de elev plutonier, iar prin Centrul de Instrucție Bacău, sunt distribuiți la Regimentul de Marș al Diviziei I Infanterie[121]. În primăvara 1918, cei doi, renunțând la avansarea lor la gradul de sublocotenent, sunt repartizați, prin Compania a II-a sanitară, la Spitalul de contagioși nr. 1 din Bârlad, de la care vor fi demobilizați (1 iunie 1918)[122].

În toamna 1920, Ioan Mardale este licențiat în teologie, iar la 1 aprilie 1923 este hirotonit în diacon pe seama Bisericii Catedrale a Eparhiei Râmnicului[123]. Totodată, funcționează ca profesor la Seminarul Eparhial, la Catedra de muzică bisericească (1920-1940)[124].

Popescu N. Ilie. După finalizarea studiilor teologice din București, urmează cursurile Conservatorului de Muzică, la secția *Violină*, sub îndrumarea prof. Klenck, dar le întrerupe la intrarea țării în război, deoarece „arzând de dorul împlinirei unui strălucit ideal de viitor", ca și alți colegi de ai săi, animați de același ideal – Pârvănescu, Constantin Paulian ș.a.[125], este mobilizat, la 17 august 1916, ca luptător combatant în prima linie a frontului. A fost demobilizat la 31 mai 1918 cu gradul de sergent, iar pentru faptele sale săvârșite pe câmpul de luptă, i s-a conferit Medalia *Crucea Comemorativă a Războiului. 1916-1918*.[126]

A fost hirotonit în treapta de diacon (26 octombrie 1918), apoi de preot (28 octombrie 1918) pe seama bisericii parohiale *Cuvioasa Parascheva* din Lădești[127].

De asemenea, pe lângă acești preoți care și-au îndeplinit misiunea în mijlocul ostașilor pe diferite teatre de război, nu trebuie să-i trecem cu vederea pe *monahiile și monahii de la diferite așezăminte monahale vâlcene,* care au îngrijit cu multă abnegație bolnavii și rănițiii.

Pregătirea monahiilor vâlcene pentru misiunea surorilor de caritate s-a făcut sub egida Crucii Roșii române și Prefecturii județene, care, încă din primăvara anului 1915, au organizat la *Mănăstirea Dintr-un Lemn* cursuri bisăptămânale, sub directa îndrumare a monahiei **Olimpia Vasilescu**, fostă soră de caritate, prin care se însușea „practica micii chirurgii", ce consta în aplicarea bandajelor, antisepsia rănilor, cunoștințe minime de anatomie și simptomatologia bolilor, cunoașterea și administrarea medicamentelor, înregistrarea temperaturii etc.[128]

Amintim, în primul rând, pe cele de la *Mănăstirea Dintr-un Lemn*, **Ecaterina Ionescu** și surorile **Varvara** și **Neonila Predescu**, care în dimineața zilei de 15 august 1916 au fost mobilizate la Spitalele nr. 33-34 din Rm. Vâlcea, situate în imobilele Seminarului nou[129] și vechi[130], sub conducerea medicului maior Odobescu, unde au îngrijit rănițiii Regimentului 2 infanterie Vâlcea[131]. La retragere, spitalele sunt evacuate la Teatrul central din Galați, iar peste două luni au fost nevoiți să plece în direcția Dorohoiului, unde li s-a pus la dispoziție localul Tribunalului județean, pe care l-au găsit într-o „murdărie nemaipomenită, iar noi am fost muncite ca niște roabe până l-am scos la lumină, îngrijind și de bolnavi și fiind forțate prea mult la munca brută, ne-am îmbolnăvit și de plămâni și neavând mijloace să ne căutăm, am suferit până la sfârșit boala de care suferim și astăzi"[132].

Apoi, au fost evacuați în comuna Folteștii, județul Covurlui, având ca medic pe maior Atanasiu, dar după cinci luni, în final, s-au stabilit în comuna Berești, din același județ, unde au îngrijit rănițiii rezultați din aprigele bătălii de la Mărășești până la desființarea unității spitalicești (august 1918), care va fi predată Crucii Roșii de la Galați. Aici, după o ședere de 3 luni, ca urmare a eforturilor conjugate ale doctorului Măcelaru și a confesorului spitalului – pr. Gheorghe Niculescu, reușesc să obțină permisele – „ausweis"-urile[133] și să se reîntoarcă la sfântul lăcaș (1/13 octombrie 1918)[134].

La rândul lor, cele patru monahii de la *Mănăstirea Hurezi* – **Magdalina** (Mariana Micuș), **Anvosia** (Evropia Herța?)[135], **Luciana** și **Zenovia**, vor fi repartizate la Spitalul de boli contagioase din Rm. Vâlcea, situat în localul Școlii Mixte nr. 1[136], unde vor îngriji cu mult zel pe cei aflați în grea suferință. Dar, în perioada refacerii din Moldova, sfidând pericolele generate de contactul permanent cu bolnavii din spital, au căzut ele însele victime ale tifosului exantematic[137], care a făcut ravagii în rândurile ostașilor și populației civile.

De la *Mănăstirea Sărăcinești,* monahia **Olimpia Bănescu**[138] va fi repartizată la Spitalul nr. 32 din Rm. Vâlcea, condus de dr. Petre Iordăchescu, care în retragere va fi evacuat la Iași[139], apoi la Odessa[140]. La reîntoarcere, găsind lăcașul într-o situație precară[141], se va dedica îngrijirii, alături de alte surori caritabile, copiilor orfani de război de la Azilul de copii din Craiova și Orfelinatul *Regina Maria* din Ișalnița[142].

De la *Mănăstirea Bistrița*, diaconul **Dionisie Tița** a fost mobilizat ca infirmier la Regimentul 31 Calafat, iar la retragere, întreaga sa unitate cade prizonieră în mâinile inamicului, acesta suportând, alături de compatrioții săi, întregul cortegiu al captivității în lagărele din Germania. Reîntors în țară, la 1 septembrie 1918, va fi numit diacon la Mănăstirea Cozia în locul ierodiaconului Rafael Diaconescu[143].

La *Mănăstirea Cozia*, unde va fi înființat un *Spital de alienați*, în speță pentru corpul ofițerilor, cu o capacitate de 150-200 de paturi, sub conducerea dr. maior Ureche[144], întregul personal monahal al sfântului lăcaș va fi mobilizat pe loc, iar unul din confratele lor – ierodiaconul **Rafael Diaconescu** va fi numit infirmier șef[145]. La retragere, spitalul este desființat, iar bolnavii și personalul deservent, inclusiv cel monahal, dispersați pe la alte unități militare sau spitalicești. Astfel, **Vasile Lungu**, fost paracliser de la mănăstire, a fost repartizat la Trenul militar sanitar permanent nr. 8[146], iar **Rafael Diaconescu**, la Spitalul de campanie nr. 4 al Crucii Roșii, sub conducerea dr. locotenent-colonel Ștefan Grațoschi – care se evacuase de la Tg. Jiu la Focșani –, unde se va îngriji de răniți, tot în aceeași calitate de infirmier șef, secondat de încă 12 frați monahi[147].Dar, după trei săptămâni, primesc ordinul să plece la Botoșani (6 decembrie 1916), unde localul primăriei și încă două locații învecinate sunt amenajate pentru tratarea răniților, iar la ospiciul orașului, care a fost „transformat în spital cu barăci mobile și imobile", erau tratați numai cei afectați de boli contagioase: tifos exantematic, febră recurentă, tifoidă etc. În atare situație, îngrijind „aproape numai de bolnavi contagioși" – conform celor declarate de medicul șef al spitalului –, contactează tifosul exantematic, care după 40 de zile de suferință și tratament adecvat, se reface și pleacă la Tg. Bujor, județul Covurlui, unde se transferase unitatea sa spitalicească. Aici, va fi preluată prima serie de 600 ostași răniți, în aprigele bătălii de la Mărășești, „pe care într-una din nopți i-am scos din vagoane și i-am dus pe paturile de suferință din spitalul nostru"[148].

După armistițiu, este remobilizat și repartizat la un sanatoriu militar din Basarabia, cu alți 12 confrați de-ai săi, unde funcționează până la 1 septembrie 1918, când li s-a permis întoarcerea la sfintele lor lăcașuri. A fost decorat în două rânduri cu Medaliile *Crucea Comemorativă a Războiului. 1916–1918* și *Regina Maria* pentru zelul și devotamentul depuse în alinarea celor aflați pe patul de suferință[149].

De la *Mănăstirea Frăsinei*, județul Vâlcea este mobilizat **Petre Predești** la Regimentul 2 infanterie Vâlcea, care va lupta în prima linie a frontului. Născut la 27 iulie 1891, în comuna Amărăști, județul Vâlcea, la 29 iunie 1912, intră în sfântul lăcaș, iar în anul următor îmbracă haina monahală, ca frate. La retragere, este rănit la brațul stâng pe muntele Cărbunaru (octombrie 1916) și este spitalizat la Craiova 3 săptămâni. Este externat și pleacă din nou pe front în direcția Ploiești, dar cade prizonier și este trimis în lagărele din Germania, de unde se reîntoarce în august 1918. Revine la mănăstire, unde la 25 martie 1919 este tuns la monahism sub numele de **Pahomie**, apoi este hirotonit ca preot de P.S. Vartolomeu Stănescu-episcopul Râmnicului-Noul Severin (6 ianuarie 1928)[150].

Tot în acest context, trebuie menționat și monahul **Evghenie Orghidan**, arhidiacon la *Episcopia Râmnicului*, din grupul studenților și seminariștilor, voluntari, olteni de la Spitalul militar al Corpului I armată Craiova, evacuat, în final, la Târgu Frumos, care, duminica se deplasa la biserica *Cuvioasa Parascheva* a pr. regimentului Nicolae Dărângă, pentru a participa, alături de aceștia, la oficierea serviciului divin[151].

De altfel, numărul slujitorilor în sutană participanți la Războiul pentru Reîntregirea Neamului, a fost cu mult mai mare, nemenționarea explicită a acestora datorându-se, pe de o parte, deselor schimbări a comandanților de la unitățile militare, care n-au putut întocmi în timp util foile calificative, iar, pe de alta, unii dintre aceștia au fost mobilizați relativ târziu și n-au îndeplinit vechimea de cel puțin șase luni de zile pentru a fi avansați[152].

De asemenea, nu trebuie neglijată nici prestația preoților din teritoriul ocupat, care, deopotrivă cu enoriașii lor, au suportat cu stoicism și demnitate tratamentul inuman și barbarismele la care au fost supuși din partea forțelor de ocupație[153].

Așadar, slujitorii altarelor vâlcene, în timpul Marelui Război, și-au făcut pe deplin datoria, dovedindu-se a fi, alături de întreaga noastră oștire, bravi soldați, atât ai Țării, cât și ai Credinței.

PRIESTS OF THE VÂLCEA COUNTY IN THE WAR FOR THE NATION'S REUNION, 1916-1919

The present text aims to encompass the vast professional community of Church servants of the Vâlcea County, who, by their selflessness and their self-sacrifice – now and then the absolute one – proved to be brave soldiers of the Homeland as well as of Faith, alongside our entire army.

Keywords: military priest / confessor, sisters of charity, nurses, volunteer Theology students, Romanian Red Cross, typhoid fever epidemic, etc.

NOTE

1 Arhiepiscopia Râmnicului.

2 *Biserica Ortodoxă Română,* XL, nr. 5-6, 1916, p. 359.

3 Cf. Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război. 1914–1916,* Edit. *Școala Ardeleană,* Cluj-Napoca, 2016, pp. 140-141.

4 Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916-1919,* Edit. *Europa Nova,* București, 2000, doc. nr. 13, p. 15.

5 *Biserica Ortodoxă Română,* XL, nr. 5-6, 1916, p. 367.

6 *Ibidem*, p. 373.

7 Laurențiu Rădoi, *Vâlcea, vatră de cultură și spiritualitate românească,* Edit. *Alma Mater,* Sibiu, 2012,p. 493.

8 Cf. Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918,* Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, București, 1920, p. 35; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit,* doc. nr. 257, p. 428; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ⟨Edit.⟩*Știința*, Chișinău, 1993, p. 404.

9 *Ibidem; Ibidem.*

10 *Ibidem,* p. 12.

11 Gheorghe Nicolescu et alii. *op. cit.,* doc. nr. 13, p. 13.

12 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 4/1916, f. 11.

13 Constantin Nazarie, *op. cit.,* pp. 90-91; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit,* doc. nr. 58-59, pp. 70-71.

14 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 35/1911-1913, f. 6-9.

15 *Ibidem,* f. 28.

16 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 99; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și Întregirea Neamului: chipuri, fapte, suferințe și fapte pentru viitor,* vol. I, Tipografia *Vremea,* ⟨București⟩, 1940, pp. 124, 134, 138; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit*., p. 462.

17 S. J. A. N. Vâlcea, col. *Manuscrise,* nr. 164, f. 1v-2.

18 Idem, nr. 168, f. 34-44. Vezi Dumitru Garoafă, *Vâlceni în captivitatea lagărelor de prizonieri din Germania, Austro-Ungaria și teritoriul ocupat,* în *Istoricul și arhivistul Tudor Rățoi la 65 de ani,* Edit. *Universitaria*, Craiova, 2018, pp. 493-494.

19 *Ibidem, f.* 52-59.

20 Idem, nr. 164, f. 1v-2, 10, 40.

21 Idem, nr. 165 și 168.

22 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 48/1905-1919, f. 2v-3, 10-12.

23 Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, p. 131.

24 Constantin Nazarie, *op. cit.,* pp. 52-53.

25 *Ibidem,* p. 53.

26 Cf. Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit,* p. 463.

27 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 48/1905-1919, f. 2v-3; Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, p. 131; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.*, p. 462.

28 Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români,*vol. I, Edit. *Saeculum I.O.*,București, 1998, p. 164.

29 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 93/1922-1929, f. 19.

30 *Ibidem,* f. 35v.

31 *Ibidem,* f. 36v.

32 *Ibidem.*

33 Idem, dos. 45/ 1911-1924, f. 19-25.

34 La 18 februarie 1910 se căsătorește cu Elena N.C. Greceanu, fiica proprietarilor Nicolae și Lucreția Greceanu din Măldărești, stabilindu-și domiciliul în orașul Rm. Vâlcea (*Ibidem,* f. 25.).

35 *Ibidem,*f. 17.

36 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura Județului Vâlcea,* dos. 11/1921, f. 152.

37 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 45/ 1911-1924, f. 7, 13.

38 *Ibidem,*f. 6.

39 S. J. A. N. Vâlcea, Fond familial *Urșianu,* C, dos. 1/1887-1924, f. 2.

40 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 25/1914-1919, f. 6, 18, 27bis.

41 Idem, dos. 34/ 1915-1926, vol. 1, f. 91-92.

42 S. J. A. N. Vâlcea ,colecția *Documente istorice*, pachet CCXXXV (235)/1, f. 1. La Ciurea, lângă Iași, în noaptea de 1/13 ianuarie1917, deraiază un tren arhiplin, care venea de la Galați, doldora de oameni care fugeau din calea războiului, fiind considerat cel mai cumplit

accident feroviar din România și, după alte surse, cea mai mare catastrofă de acest fel din lume, în intervalul 1830-1930. Pentru această problematică, vezi pe larg Dorin Stănescu, *Cea mai mare catastrofă din istoria Căilor Ferate Române: 1/13 ianuarie 1917*, în *Historia*, an XIV, nr. 151, 2014, pp. 56-61.

43 Idem, Fond familial *Urșianu,* C, dos. 7/1920-1949, f. 20.

44 Idem, colecția *Documente istorice*, pachet CCXXXV (235)/1, f. 1-2. Se recăsătorește cu Valerian-Ioan Urșianu, zis *Bibi*, din localitatea Gușoeni, județul Vâlcea (4 noiembrie 1927; Idem, Fond familial *Urșianu,* C, dos. 7/1920-1949, f. 18), căsătorie în urma căreia vor rezultă doi copii: cunoscuta regizoare de film Malvina Urșianu (1927-2015) (*Enciclopedia județului Vâlcea*, vol. I (coord.: Ion Soare), Edit. *Fortuna*, Rm. Vâlcea, 2010, p. 892)și Ioan/Ionel.

45 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 25/ 1916-1930, f. 38, 46.

46 *Ibidem.* f. 47.

47 *Ibidem.* f. 50.

48 Idem, dos. 34/1915-1926, vol. 1, f. 183-183v.

49 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 99; Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, p. 129; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* p. 462.

50 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 9/1917, f. 73.

51 Arhiepiscopia Râmnicului,fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin*, dos. 3/1916, f. 81.

52 Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* p. 442.

53 Cf. Constantin Popian, *O viață de om (1882-1969),* vol. II (1913-1944), Edit. *Agnos*,Sibiu, pp. 67-68.

54 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 61; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* p. 442.

55 Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 145, p. 191.

56 Idem, doc. nr. 151, p. 200.

57 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 61; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* pp. 442-443.

58 Cf. Tudor Popescu, *Preoți participanți la războiul de la 1916-1918,* în *Mitropolia Olteniei,* nr. 10-12, 1978, p. 773; Laurențiu Rădoi, *op. cit.,* p. 495.

59 Constantin Nazarie,*op. cit.,* p. 54; Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, p. 99.

60 Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, pp. 123, 133.

61 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 54; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 257, p. 439.

62 Cf. Petre Bardașu, *Studii de istorie,* Ed. îngrijită de Aneta Bardașu și Dumitru Lazăr, prefață de Horia Nestorescu-Bălcești, Edit. *Conphys,* Rm. Vâlcea, 2002, p. 88.

63 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 35/1910-1911, f. 11.

64 Constantin Nazarie, *op. cit.,* pp. 44-45; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 257, pp. 433-434; Laurențiu Rădoi, *op. cit.,* p. 495.

65 *Ibidem,* pp. 100, 103.

66 Cf. Pr. Ioan Negoescu-Hagi, *Călătoria la Locurile Sfinte-Ierusalim. 1908,* Ed. îngrijită, adăugită și introducere de dr. Ion și Silvia Negoescu, Edit. *Dacia*, Cluj-Napoca, 2008, p. 110.

67 *Ibidem,*pp. 111-113.

68 *Ibidem,*p. 117; Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, pp. 131, 133.

69 *Ibidem,* pp. 117 și urm.; Petre Bardașu,*op. cit.,* p. 90.

70 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 43/1911-1923, f. 38.

71 *Ibidem,* f. 44-45.

72 *Ibidem,* f. 47.

73 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 11/1921, f. 152.

74 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 43/1911-1923, f. 32v.

75 *Ibidem,* f. 19.

76 *Ibidem,* f. 3.

77 *Ibidem,* f. 8.

78 În 1925, avea vârsta de 74 ani(Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 36/1906-1930, f. 83).

79 *Ibidem,* f. 41, 66.

80 *Ibidem,* f. 11, 15.

81 Fostul titular, iconomul Gheorghe Niculescu a fost desemnat director al Seminarului Eparhial (*Ibidem,* f. 67).

82 Postul fiind vacant, ca urmare a decesului pr. Constantin Ionescu (*Ibidem,*f. 70-71).

83 *Ibidem,* f. 2v.

84 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 1518/C, f. 4-4v, 18.

85 *Ibidem,* f. 1; *Anuarul Episcopiei Râmnicului-Noul Severin pe anii 1921-1925,* București, 1925,p. 507.

86 Idem, dos. 3/1916, f. 81.

87 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 58; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 257, p. 441; Laurențiu Rădoi, *op. cit.,* p. 496.

88 *Ibidem,* p. 101, 103; Grigore N. Popescu, *op. cit.,* vol. I, p. 141.

89 *Anuarul... pe anii 1921-1925,* pp. 522, 706.

90 Grigore N. Popescu, *op. cit.,* pp. 121, 142; Laurențiu Rădoi, *op. cit.,* p. 496.

91 *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei, Râmnicului și Severinului,* București, 1941, p. 751.

92 Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* p. 142.

93 Idem, doc. nr. 123, pp. 157-158.

94 Idem, pp. XVIII-XIX.

95 Idem, doc. nr. 125, pp. 159-161.

96 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,* dos. 34/1915-1930, vol. 1, f. 75bis.

97 Idem, dos. 1565/C, f. 2v-6, 12.

98 *Ibidem,* f. 1-3.

99 Meletie Răuțu, *Monografia eclesiastică a județului Vâlcea,* Imprimeria județului și a comunei Rm. Vâlcea, Rm. Vâlcea,1908.

100 Cf. Nicolae Angelescu, *Memoriile unui om obscur. Contribuții la istoria Râmnicului Vâlcii*, Ed. critică, cuvânt înainte și note Liliana Beu, Tiberiu Aniniș, Ion Soare, Rm. Vâlcea, Edit. *Adrianso*, 2005, p. 53.

101 Distins cărturar, cu studii făcute la Facultatea de Teologie din Kiev și fost director al Seminarului *Sf. Nicolae* din Rm. Vâlcea (*Ibidem*, p. 54).

102 Funcționa în casele sale de pe strada Dorobanți, obiectul de activitate al acesteia constând în fabricarea lumânărilor din ceară curată, ci nu din surogate cum se practica până atunci, care afectau, cu timpul, calitatea picturilor bisericești (*Ibidem*).

103 *Ibidem;* Petre Bardașu, *op. cit.,* p. 95.

104 Locația era situată la Teatrul *Adreani*, rechiziționat din 17 august 1916, care pe timpul ocupației a servit drept

grajd pentru cai și lagăr de prizonieri (S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 9/1918, f. 566).

105 Constantin Nazarie, *op. cit.,* p. 74-75; Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 257, p. 451.

106 *Ibidem,* p. 75; *Ibidem.*

107 Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 199, p. 311 și doc. nr. 203, p. 330.

108 Cf. Constantin Nazarie, op. cit, p. 75.

109 Petre Bardașu, *op. cit.,* p. 61.

110 *Ibidem,* p. 96. Pentru avatarurile ultimei părți a vieții acestui pastor și cărturar de excepție al Vâlcii, vezi Nicolae Angelescu,*op. cit.,* pp. 54-55.

111 *Viața bisericească în Oltenia. Anuarul Mitropoliei Olteniei...,* pp. 683-684.

112 În petiția din 8 octombrie 1918 adresată episcopului Râmnicului, acesta îi semnala, că nici până în acel moment nu era „hirotesit în regulă duhovnic", deoarece episcopul de atunci –Sofronie Vulpescu, s-a limitat să-i trimită pe frontul din Ardeal o simplă carte poștală, prin care îl împuternicea în această calitate (Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 1411/C, f. 199-199v).

113 Gheorghe Nicolescu et alii, *op. cit.,* doc. nr. 257, p. 446; Laurențiu Rădoi, *op. cit.,* p. 497.

114 Idem, doc. nr. 215, p. 362.

115 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin, dos. 52/1914-1922, f. 25.*

116 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 11/1921, f. 153.

117 Grigore N. Popescu, *op. cit.,* p. 114.

118 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 26/1940-1942, f. 7.

119 Despre circumstanțele înscrierii, ca voluntari, a grupului celor 10 studenți și câțiva seminariști olteni, la Serviciul Sanitar craiovean, precum și trăirile acestora pe timpul retragerii și refacerii în Moldova, vezi pe larg pr. Elefterie D. Marinescu, *Amintiri din Primul Război Mondial*, în *M.O.,* an XXX, nr. 10-12, 1978, pp. 783-788.

120 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 26/1940-1942, f. 13; pr. Elefterie D. Marinescu, *op. cit.*, p. 785.

121 *Ibidem*, f. 13-15.

122 *Ibidem,* f. 13.

123 Idem, dos. 3227/C, f. 3.

124 *Ibidem,*f. 1-1v.

125 Idem, dos 1491/C, f. 26.

126 *Ibidem,* f. 72.

127 *Ibidem,*f. 26v.

128 Idem, dos. 72/1911-1948, f. 1-3v.

129 La 22 septembrie 1913 s-a pus piatra de fundație a noului local al Seminarului, solemnitate la care a participat P.S. Sofronie Vulpescu, proaspăt episcop al Eparhiei Râmnicului (1913–1918), ministrul Cultelor și Instrucțiunii – C. G. Dissescu, numeroși preoți și notabilitățile orașului (Cf. Petre Gârboviceanu, *Seminariul din Râmnicu-Vâlcei*, în *Biserica Ortodoxă Română,* XXXVII, nr. 7, 1913, pp. 498-518).

130 Seminarul Teologic *Sf. Nicolae* din Rm. Vâlcea a fost înființat în anul 1837, iar, prin aplicarea Legii asupra clerului și seminariilor (1901), este desființat. În anul școlar 1907-1908, datorită străduințelor pr. Petre Gâtboviceanu, pe atunci administrator al Casei Bisericilor, este reînființat, dar cursurile s-au desfășurat la mănăstirea Bistrița până în anul 1911, când este transferat în localul vechiului seminar (*Ibidem,* pp. 499-503).

131 Grigore N. Popescu. *op. cit.,*vol. I, p. 89.

132 *Ibidem.*

133 *Ibidem.*

134 La 16 noiembrie/2 decembrie 1918, superioara mănăstirii – Varvara Dimitrescu, raporta Episcopiei că monahiile mobilizate – Paisia C. Vasilescu, Varvara și Neonila Predescu, Ecaterina Cazan, Leonida Bărbulescu, Magdalina Cristescu, Melania Dumitrescu și Zenaida Marcu „s-au prezentat și stabilit la mănăstire de la 1 octombrie a.c." (Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 72/1911-1948, f. 11.)

135 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 7/1916, f. 25-26.

136 Localul acesteia era situat în partea de vest a orașului, în zona periferică a acestuia și în vecinătatea râului Olănești (Idem, dos. 4/1918, f. 449).

137 Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial*, vol. II, *Eroii, Bălcești pe Topolog*, 1979, pp. 82-86.

138 Născută la 21 aprilie 1888, în comuna Petroșița din județul Dâmbovița, îmbracă haina monahală la Mănăstirea Viforâta (15 martie 1908), apoi se transferă la Mănăstirea Ciorogârla și, de la 1 octombrie 1913, la acest lăcaș vâlcean (Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos. 273/M, f. 1-1v.)

139 S. J. A. N. Vâlcea, fond *Prefectura județului Vâlcea,* dos. 11/ 1921, f. 152.

140 Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin,*dos.273/M, f. 12.

141 Cf. Dumitru Garoafă, *Soarta lăcașurilor de cult vâlcene în anii ocupației străine (1916-1918)*, în Misiunea, an V, nr. 1(V), 2018, pp. 111-119.

142 *Ibidem.*

143 Idem, dos. 161/M, f. 18v-19, 21v, 46.

144 Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, Partea a V-a (1916–1917), Edit. *Humanitas,* București, 1992, p. 25.

145 Grigore N. Popescu. *op. cit.,* vol. I, p. 83.

146 Gamaliil Vaida, *Mănăstirea Cozia între anii 1916-1918 în lumina documentelor vremii*, în *Mitropolia Olteniei*, nr. 10-12, 1978, p. 793.

147 Grigore N. Popescu,*op. cit.,* vol. I, p. 83.

148 *Ibidem,* pp. 83-84.

149 *Ibidem,* p. 85.

150 *Ibidem,* pp. 77-78.

151 Cf. Elefterie D. Marinescu, *op. cit.,* p. 788.

152 Cf. C. Nazarie, *op. cit.,* p. 91; Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 257, p. 460.

153 Vezi pe larg Gherasim Pitești*eanul, Slujitori bisericești din Eparhia Râmnicului și Argeșului în timpul ocupației străine. 1916-1918,* în *M.O.,* nr. 10-12, 1978, pp. 760-767; Laurențiu Rădoi, *op.cit.,* pp. 490-493. Mulțumesc pe această cale d-nei Rodica Bocoi și d-lui Nicolae Bălașa, care mi-au fost de un real folos în tehnoredactarea și procesarea materialului de față (n. ns.: D.G.)

Preotul militar mehedințean Vasile Ulescu – participant la campania armatei române din Basarabia

Ion Inculeț

Dr.
DUMITRU-VALENTIN PĂTRAȘCU
Drd.
DANIELA-LILIANA PĂTRAȘCU

Vasile Ulescu s-a născut la 29 iunie 1877[1], fiind absolvent al Seminarului Teologic de gradul II de la Râmnicu-Vâlcea[2]. A fost hirotonit preot la data de 6 decembrie 1900, la parohia Crivina, oficiind la biserica cu hramul *„Sfântul Nicolae"* din comuna Crivina, jud. Mehedinți[3].

La 14 august 1916, Vasile Ulescu a fost mobilizat, în calitate de preot al Regimentului nr. 57 Infanterie,[4] regiment arondat cercului de recrutare Turnu-Severin, ce făcea parte din Comandamentul 1 Teritorial[5]. La data intrării României în Primul Război Mondial, Regimentul nr. 57 Infanterie făcea parte din Brigada 21 Infanterie, aflându-se sub comanda locotenent-colonelului Gheorghe Damian[6].

Ca urmare a pierderilor grele suferite în campania anului 1916, la începutul anului 1917, în cadrul procesului de refacere a armatei române desfășurat în Moldova cu sprijinul Misiunii Militare Franceze comandate de către generalul Henri Mathias Berthelot, s-a decis comasarea efectivelor Regimentului nr. 57 Infanterie cu cele ale Regimentului nr. 58 Infanterie, constituindu-se, astfel, la 1 martie 1917, Regimentul nr. 57/58 Infanterie, al cărui preot confesor a fost desemnat Vasile Ulescu, fostul preot al Regimentului nr. 58 Infanterie, gorjeanul Vasile Cernăianu, fiind numit preot al Regimentului nr. 18 Infanterie[7]. Noul regiment avea să fie subordonat Brigăzii 22 Infanterie, alături de Regimentul nr. 41/71 Infanterie[8].

În campania anului 1917, Regimentul nr. 57/58 Infanterie a fost comandat de către locotenent-colonelul Nicolae Băileanu[9], luând parte la bătălia de la Mărășești.

Referindu-se la preotul Vasile Ulescu, locotenent-colonelul Nicolae Băileanu arăta că acesta *„a fost totdeauna o pildă vie de curaj și vitejie pentru ostași, în mijlocul cărora se găsea veșnic. Se comportă în mod inteligent în orice împrejurare. Este iubit și ascultat cu smerenie de trupă și ofițeri. Posedă frumoase calități retorice. Prin predicile sale, știe totdeauna să-și ajungă scopul dorit"*[10].

Totodată, colonelul Mladinescu, din cadrul aceluiași regiment, spunea despre preotul Vasile Ulescu că *„este un om neobosit, cu suflet de adevărat apostol. N-a ezitat a-și face*

datoria nici în situațiunile cele mai critice. S-a purtat totdeauna ca un erou în mijlocul eroilor", în timp ce, colonelul Meleca aprecia că Vasile Ulescu era un preot cult, care a contribuit, prin cuvântările sale, la ridicarea moralului trupei[11].

Vasile Ulescu avea să participe, în calitatea sa de preot al Regimentului nr. 57/58 Infanterie, la luptele purtate de Armata Română împotriva trupelor rusești bolșevizate din Moldova, trupe ce amenințau însăși existența statului român în ultimele luni ale anului 1917.

Concomitent, în Basarabia se desfășura un proces de organizare a reprezentanților românilor, astfel că, un număr de șase delegați basarabeni aveau să participe, în perioada 8/21-14/27 septembrie 1917 la Congresul Popoarelor din Rusia ce s-a desfășurat la Kiev, unde s-au pronunțat pentru autonomia Basarabiei în cadrul Republicii Federative Democratice Ruse[12].

În condițiile în care anarhia cuprindea Basarabia, la 20 octombrie/2 noiembrie 1917 s-au desfășurat în Casa Eparhială din Chișinău lucrările Congresului Ostașilor Moldoveni, la care au participat 800 de delegați ca reprezentanți ai circa 200 000 de soldați basarabeni din armata țaristă[13].

În cadrul acestuia s-a decis constituirea Sfatului Țării, organ ce urma a administra Basarabia autonomă în cadrul Republicii Federative Democratice Ruse, care, însă, nu s-a constituit, la agravarea situației Basarabiei contribuind lovitura de stat dată de bolșevici la Petrograd la 25 octombrie/7 noiembrie 1917[14].

La 21 noiembrie/4 decembrie 1917 și-a deschis lucrările, la Chișinău, Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanți ai tuturor naționalităților din Basarabia. Din cei 150 de membri ai Sfatului Țării: 105 erau români, 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, 2 germani, 2 bulgari, 2 găgăuzi, un polonez, un armean și un grec, președinte al Sfatului Țării fiind Ion Inculeț[15].

Concomitent, în decembrie 1917, Lenin, liderul bolșevicilor de la Petrograd, împreună cu Troțki și Cristian Rakovski, însărcinat cu conducerea operațiunilor militare împotriva României, au decis trimiterea unei companii de revoluționari, sub comanda lui Semion Roshal, pe frontul românesc, cu misiunea de a prelua comanda forțelor ruse, după ce, la 26 noiembrie 1917, într-un articol publicat în *„Pravda"*, Cristian Rakovski se pronunțase pentru intervenția Armatei Roșii în România[16].

Cristian Rakovski fusese eliberat din închisoarea din Iași, unde era deținut, în mai 1917, de soldații ruși bolșevizați ce terorizau orașul, la 1 mai 1917 desfășurându-se în Iași o manifestație la care au participat circa 15 – 20 000 de soldați și ofițeri ruși bolșevizați[17].

Ajungând la Odessa, Cristian Rakovski avea să înființeze două organizații – *„Centrul de Acțiune Social-Democrat Român"* și *„Comitetul Central al Sovietelor reprezentanților soldaților, marinarilor, ofițerilor, muncitorilor și țăranilor pentru frontul românesc, flota din Marea Neagră și districtul militar Odesa"* (Rumcherod), cu scopul preluării controlului de către bolșevici asupra trupelor ruse de pe frontul românesc și cuceririi de către bolșevici a orașelor Iași și Galați[18].

Semion Roshal a reușit să preia comanda efectivelor Armatei a IV-a Ruse din Bacău, a Corpului de Armată Siberian al Armatei a IV-a din Galați, precum și pe cea a Comitetului Militar Revoluționar din Iași, pe care l-a proclamat *„autoritate supremă a armatei ruse de pe frontul românesc"*[19], cu scopul izolării Iașiului, ce urma a fi ocupat de Armata a IV-a Rusă[20].

În aceste condiții, Semion Roshal a fost arestat de autoritățile române, Iașiul fiind eliberat de sub controlul trupelor ruse bolșevizate ca urmare a intervenției prompte a Regimentului nr. 9 Vânători, comandat de către generalul gorjean Gheorghe Rasoviceanu, chemat, în acest scop, de către regele Ferdinand I[21].

Ulterior, au avut loc conflicte armate între unitățile românești și regimentele și diviziile rusești de la Roman, Bacău, Botoșani, Dorohoi și Galați, conflicte în urma cărora trupele ruse bolșevizate au fost neutralizate și dezarmate[22].

În acest context, la 13 ianuarie 1918, Lenin a luat decizia ruperii relațiilor diplomatice cu România și arestării diplomaților români de la Petrograd, fapt ce echivala cu o declarație de război împotriva României[23]. Totodată, tezaurul de aur al României, ce fusese depozitat la Moscova în cursul anului 1916, a fost confiscat de bolșevici.

Reacția lui Lenin se datora faptului că Armata Română reușise să alunge din Moldova aproape toate efectivele rusești staționate acolo, astfel că, dacă în noiembrie 1917 se aflau în Moldova circa 1 200 000 de soldați și ofițeri ruși, în ianuarie 1918, efectivele rusești se ridicau la doar 50 000 de oameni[24].

La 2/15 decembrie 1917 Sfatul Țării de la Chișinău, în componența căruia – conform hotărârii Congresului Ostașilor Moldoveni – fuseseră rezervate 10 locuri pentru reprezentanții românilor transnistreni, a decis proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, ce urma a face parte, cu drepturi depline, dintr-o ipotetică viitoare Republică

Federativă Democratică Rusă[25]. Totodată, Sfatul Țării a decis încredințarea puterii executive Consiliului Directorilor Generali, astfel că, la 7 decembrie 1917, s-a constituit primul Consiliu al Directorilor Generali, al cărui președinte a fost desemnat Pantelimon Erhan[26].

În aceste condiții, în ianuarie 1918, Cristian Rakovski, devenit șef al guvernului ucrainean, a decis trimiterea de trupe în Basarabia, cu scopul ocupării Chișinăului, atacării Sfatului Țării și Consiliului Directorilor Generali[27], în scurt timp, în ciuda eforturilor Sfatului Țării și ale Consiliului Directorilor Generali de menținere a ordinii, anarhia provocată de trupele bolșevice instalându-se în Basarabia[28].

După încheierea armistițiului ruso-german de la Brest-Litovsk, la 27 ianuarie/9 februarie 1918, au avut loc numeroase asasinate, jafuri, violuri, comise de trupele bolșevice din Basarabia împotriva noilor autorități ale provinciei și populației civile[29].

În aceste condiții, la 10/23 ianuarie 1918, ca urmare a solicitării venite din partea Sfatului Țării, a Consiliului Directorilor, precum și a unor oficialități civile și militare străine, s-a produs intervenția Armatei Române în Basarabia în vederea alungării trupelor ruse bolșevice și impunerii ordinii[30].

Autorii tratatului de istorie a românilor elaborat sub egida Academiei Române remarcă – referitor la intervenția trupelor române în Basarabia – faptul că *„majoritatea zdrobitoare a locuitorilor dintre Prut și Nistru, inclusiv a minorităților, a primit cu satisfacție"* intervenția armatei române împotriva trupelor bolșevice din Basarabia[31].

Odată înlăturat pericolul bolșevic, după ample dezbateri, Sfatul Țării a proclamat, la 24 ianuarie 1918, cu unanimitate de voturi, independența Republicii Democratice Moldovenești[32]. Concomitent, Ion Inculeț a fost desemnat președintele republicii, în timp ce Consiliul Directorilor a fost dizolvat, puterea executivă urmând a fi exercitată, pe viitor, de un Consiliu de Miniștri, în fruntea căruia a fost desemnat Daniel Ciugureanu[33].

Un rol determinant în acțiunea antibolșevică a trupelor române din Basarabia avea să fie jucat – din nou – de generalul gorjean Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului nr. 9 Vânători, care a primit misiunea alungării trupelor bolșevice peste Nistru și asigurării ordinii în regiunea cuprinsă între Bender (Tighina) și vărsarea Nistrului în Marea Neagră, misiune de care s-a achitat exemplar[34].

La intervenția trupelor române în Basarabia a participat și Regimentul nr. 57/58 Infanterie din compunerea Brigăzii 22 Infanterie[35]. Conform ordinului de operații, au trecut Prutul: Divizia a 1-a Cavalerie, îndreptându-se pe direcția Bălți – Soroca,[36] Divizia a 11-a Infanterie, în direcția Chișinău,[37] Divizia a 2-a Cavalerie, cu misiunea asigurării legăturii între Diviziile 11 și 13 Infanterie[38], aceasta din urmă trecând Prutul pe la Cahul, îndreptându-se spre sudul Basarabiei.

Trecerea Prutului de către aceste efective a fost asigurată de Brigada a 1-a Grăniceri, trupele române fiind însoțite chiar de către comandantul Misiunii Militare Franceze în România, generalul Henri Mathias Berthelot[39].

Divizia a 11-a Infanterie, aflată sub comanda generalului Ernest Broșteanu, a trecut Prutul la 10/23 ianuarie 1918, pe la Leova (Brigada 22 Infanterie), și pe la Ungheni (Brigada 21 Infanterie)[40]. Brigada 22 Infanterie a înaintat pe direcția Leova – Galbena – Hâncești – Chișinău, în timp ce, Brigada 21 Infanterie a înaintat pe direcția Ungheni – Chișinău[41]. Efectivele Diviziei a 11-a Infanterie aveau să intre triumfal în Chișinău în seara zilei de 27 ianuarie 1918, după ce trupele bolșevice părăsiseră orașul[42], îndreptându-se spre Nistru.

În aceste condiții, Regimentul nr. 57/58 Infanterie avea să participe la luptele pentru eliberarea Tighinei de sub teroarea bolșevică. O mărturie inedită referitoare la participarea preotului Vasile Ulescu la intervenția armatei române din Basarabia la începutul anului 1918 ne este oferită de către Serghie Leuștean, învățător, director al școlii primare din comuna Pociovaliștea, județul Gorj, în perioada interbelică, veteran al Primului Război Mondial și participant, în cadrul Batalionului I din Regimentul nr. 57/58 Infanterie, la luptele duse pentru eliberarea Basarabiei de sub teroarea bolșevică[43].

Ajungând în apropierea Tighinei la 28 ianuarie 1918, efectivele Diviziei a 11-a Infanterie *„se lovesc, pe dealurile de nord-vest ale orașului, de trupe dușmane, pe care le resping după o luptă vie"*[44], însă, trupele bolșevice se retrag și se baricadează în oraș. În aceste condiții, *„comandantul Brigăzii a 22-a, care conducea operațiunile împotriva Benderului, așteaptă ajutoare și numai la 4 februarie, după un prelungit bombardament, dă un atac concentric cu 6 batalioane de infanterie, 3 baterii și un escadron de cavalerie"*[45].

Ca urmare a ocupării orașului Tighina, cu cetatea sa și podul peste Nistru, *„un imens material de căi ferate și de război a căzut în mâinile românilor; în această pradă intra și un mare depozit de artilerie – 800 de tunuri – adăpostit în cetate"*[46]. În consecință, după retragerea bolșevicilor peste Nistru, la Tiraspol, *„supravegherea orașului e neglijată*

și slăbită"[47], întrucât *„comandantul brigăzii române (...) retrăsese cea mai mare parte a trupelor, împărțindu-le ca garnizoane pentru paza localităților vecine, a gărilor și a materialelor"*[48].

În aceste condiții, în noaptea de 4 spre 5 februarie 1918, *„trupele bolșevice de la Tiraspol, având numeroase automobile blindate cu mitraliere, au trecut podul rămas intact peste Nistru au atacat prin surprindere trupele române (...) și le-au silit să se retragă"*[49], ulterior, *„populația înarmată de bolșevici, trecând de partea acestora, a tăiat firele telefonice și a atacat cu focuri de pușcă și de mitralieră, trase de pe ferestrele caselor, trupele române care se retrăgeau din oraș, pricinuindu-le pierderi grave"*[50].

După ce comandantul Brigăzii 22 Infanterie a ordonat retragerea din oraș, un detașament care se afla în fortăreață a fost surprins și încercuit de bolșevici, astfel că, *„o companie din Regimentul nr. 57/58 Infanterie, compusă din 82 de soldați și 3 ofițeri, sub comanda maiorului invalid Ciuciu Anghel, s-a închis într-un careu de case, mărginit de 4 străzi și s-a întărit acolo, postând câte o mitralieră la cele patru colțuri de stradă, soldați pușcași la ferestrele caselor și grenadieri în podurile caselor"*[51].

În cuprinsul monografiei comunei Pociovaliștea, județul Gorj, lucrare elaborată de către învățătorul Victor P. Țivlea în anul 1941 și aflată la Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale[52], învățătorul Serghie Leuștean relata implicarea efectivă a preotului Vasile Ulescu în luptele duse de Regimentul nr. 57/58 Infanterie pentru eliberarea Tighinei.

Astfel, după o primă încercare a Batalionului III din cadrul Regimentului nr. 57/58 Infanterie de a pătrunde în oraș, a urmat și intervenția Batalionului I, ca urmare a faptului că primul *„fusese respins de numărul foarte mare al bolșevicilor"*[53]. În cele din urmă, *„după o luptă înverșunată"*, Batalionul III din cadrul Regimentului nr. 57/58 Infanterie *„izgonește pe inamic peste Nistru și ocupă Benderul"*[54], astfel că, ulterior, *„se iau măsuri de siguranță prin păzirea podului de peste Nistru, ce era așezat în spatele cetății, cu o secție de mitralieră (...) și cu patrule de-a lungul fluviului și prin oraș"*[55].

În ciuda faptului că fuseseră alungați din oraș, bolșevicii bombardau Tighina de pe malul stâng al Nistrului, având o baterie de artilerie instalată la Tiraspol. În aceste condiții, *„într-o noapte, în urma unui bombardament violent efectuat de artileria bolșevică, (...) bolșevicii dau un atac cu automobile blindate, urmate de infanterie"*[56], în urma căruia *„tot personalul secției de mitralieră (...) este masacrat"*[57], în timp ce, *„sub presiunea puternică a inamicului, puțina armată română ce se afla în oraș, se retrage spre mahalaua Borisofca și de aici spre Căușeni"*[58].

Cu toate acestea, nu toate efectivele Regimentului nr. 57/58 Infanterie ce se aflau în Tighina reușiseră să se retragă, astfel că, au fost surprinse și încercuite de trupele bolșevice *„o companie de mitraliere cu efectiv foarte redus, comandată de sublocotenentul activ Iliescu, și două plutoane de infanterie, de asemenea, cu un efectiv mic, unul comandat de sublocotenentul Serghie Leuștean și altul de plutonierul Popescu"*[59].

În aceste condiții, efectivele rămase în încercuire se organizează, *„la fiecare colț de stradă se postează câte o mitralieră iar, la fiecare poartă, câte un grup de câțiva grenadieri"*[60], reușind să reziste atacurilor bolșevicilor timp de *„trei zile și trei nopți"*[61], astfel că, *„în dimineața celei de-a patra zi, infanteria noastră, în urma unui puternic bombardament de artilerie, își face apariția la liziera orașului"*[62].

La această confruntare cu bolșevicii a participat și preotul Vasile Ulescu, cel care reușise să se strecoare printre liniile bolșevicilor și să ajungă în mijlocul camarazilor ce fuseseră încercuiți în Tighina.

Curajul preotul Vasile Ulescu este certificat atât de către colonelul Mladinescu, care afirma că preotul *„s-a purtat totdeauna ca un erou în mijlocul eroilor"*[63], motiv pentru care *„a fost propus a fi decorat cu «Mihai Viteazul», clasa a III-a, în urma luptelor ce au avut loc la Bender, când a fost înconjurat de bolșevici, două zile luptând cu arma în mână. A fost un erou"*[64].

Preotul Vasile Ulescu avea să fie demobilizat în martie 1918[65], în preajma proclamării de Sfatul Țării de la Chișinău a unirii Basarabiei cu România. După demobilizare, preotul Vasile Ulescu a revenit la parohia Crivina, județul Mehedinți, unde și-a reluat misiunea spirituală și activitatea de slujire a lui Dumnezeu[66].

Ședința Sfatului Țării în urma căreia s-a votat unirea Basarabiei cu România a avut loc în după-amiaza zilei de 27 martie 1918, fiind deschisă de către președintele Ion Inculeț, care afirma: *„Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru. Noi trebuie să depunem toate silințele ca să reușim cu cinste în acest moment istoric"*[67].

Proclamația de unire cu România, adoptată de Sfatul Țării la 27 martie 1918, arăta că *„Republica Democratică Moldoveanească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și*

vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna, se unește cu mama sa, România"[68], consfințind, astfel, voința marii majorități a populației Basarabiei de unire cu Regatul României.

În concluzie, preotul Vasile Ulescu a avut un rol deosebit de important în menținerea moralului efectivelor Regimentului nr. 57 Infanterie Mehedinți în cursul campaniei anului 1916, marcată de tragedia retragerii și de ocuparea Olteniei de trupele Puterilor Centrale, precum și în campania anului 1917, când, în calitatea sa de preot al Regimentului nr. 57/58 Infanterie, ce regrupa resturile Regimentului nr. 57 Infanterie Mehedinți cu cele ale Regimentului nr. 58 Infanterie Gorj, avea să se distingă în cursul bătăliei de la Mărășești, la începutul anului 1918 participând la intervenția trupelor române împotriva trupelor bolșevice din Basarabia și la episodul dramatic al eliberării orașului Tighina de sub teroarea bolșevică.

MILITARY PRIEST VASILE ULESCU FROM MEHEDINȚI COUNTY – INVOLVED IN ROMANIAN'S ARMY CAMPAIGN FROM BESSARABIA

Priest Vasile Ulescu, from Mehedinți County, took part, as military priest, at the First World War. He participated in the 1916 campaign as military priest of the 57th Infantry Regiment and from March 1st 1917, he was the priest of the 57th/58th Infantry Regiment, formed from forces of two Infantry regiments.

So, the priest Vasile Ulescu took part at the battle from Mărășești, and, on January-March 1918, he took part with the 57th/58th Infantry Regiment at the Romanian Army campaign from Bessarabia as a response for the General Managers Council demand from Chișinau, in order to bring peace and order and to force the Russian communist armed forces to leave the region.

Keywords: military priest, First World War, Mărășești, Oituz, Bessarabia

NOTE

1 Sergiu-Grigore Popescu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român (secolele XIX și XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 198.

2 *Ibidem*.

3 *** *Istoricul Eparhiei Râmnicului Noul Severin alcătuit în anul jubiliar 1906*, Râmnicu-Vâlcea, Tipografia Episcopiei Râmnicului Noului Severin, 1906, p. 576.

4 Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*, vol. I, București, Tipografia „Vremea", 1940, p. 124.

5 *** *Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, București, Tipografia „Universala" Iancu Ionescu, 1916, p. 58.

6 *** *Ordinea de bătaie a armatei – 14 august 1916*, Marele Cartier General al Armatei Române, București, 1916; *** *România în anii Primului Război Mondial*, București, Editura Militară, 1987; Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a IX-a împotriva românilor și rușilor 1916-17*, București, Editura Saeculum I. O., 2018.

7 Alexandru Ioanițiu, *Războiul României: 1916 – 1918*, vol. 1, București, Tipografia Geniului, 1929, *passim*.

8 *Ibidem*.

9 *** *Ordinea de bătaie a comandamentelor și serviciilor armatei – 15 iunie 1917*, Iași, Tipografia Serviciului Geografic al Armatei, 1917, p. 49.

10 Apud Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1919*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1921, p. 66.

11 *Ibidem*; Sergiu-Grigore Popescu, *op.cit.*, p. 198.

12 *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, coord. acad. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 482.

13 *Ibidem*, pp. 482-483.

14 Iurie Colesniuc, *Sfatul Țării. Enciclopedie*, Chișinău, 1998; Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, Chișinău, 1993; Ion Calafeteanu, Viorica-Pompilia Moisuc, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917 – 1918. Documente*, Chișinău, 1993, pp. 47-68.

15 *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 484.

16 Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, București, Editura RAO, 2011, p. 69.

17 *Ibidem*, p. 68.

18 *Ibidem*.

19 *Ibidem*, p. 69.

20 *Ibidem*.

21 Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu (1874 – 1954). Comandantul Regimentului nr. 9 Vânători*, în volumul *Istoricul Dinică Ciobotea la 70 de ani*, volum îngrijit de Constanțiu Dinulescu și

Eugen Petrescu, Craiova, Editura Universitaria, 2017, pp. 353-378.

22 Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 72.

23 *Ibidem*; Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României. 1916 – 1919*, ediția a II-a, vol. III, Editura Casei Școalelor, București, f. a., p. 51.

24 Larry L. Watts, *op.cit.*, p. 74.

25 *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 484.

26 *Ibidem*; Ioan Scurtu, Dumitru Almaș, M. Goșu, I. Pavelescu, Gheorghe I. Ioniță, I, Șișcanu, N. Enciu, Gheorghe E. Cojocaru, *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, *passim*.

27 Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 74.

28 *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 485.

29 *Ibidem*.

30 *Ibidem*.

31 *Ibidem*.

32 *Ibidem*, pp. 485-486.

33 *Ibidem*.

34 Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în *loc.cit.*, pp. 353-378.

35 Alexandru Ioanițiu, *op.cit.*, *passim*.

36 Constantin Kirițescu, *op.cit.*, ediția a II-a, vol. III, p. 87.

37 *Ibidem*, p. 86.

38 *Ibidem*.

39 Sever Neagoe, Ilie Tender, Gheorghe Văduva, *Istoria grănicerilor și a începutului poliției de frontieră*, București, Editura Scaiul, 2004, p. 232.

40 Constantin Kirițescu, *op.cit.*, ediția a II-a, vol. III, p. 89.

41 *Ibidem*.

42 *Ibidem*, p. 90.

43 În acest sens, vezi Gheorghe-Cristian Grecoiu, *Pociovaliștea. Monografie istorică*, Iași, Editura PIM, 2017, p. 173.

44 Constantin Kirițescu, *op. cit.*, ediția a II-a, vol. III, pp. 91-92.

45 *Ibidem*.

46 *Ibidem*.

47 *Ibidem*.

48 *Ibidem*.

49 *Ibidem*.

50 *Ibidem*.

51 *Ibidem*.

52 Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita: S.A.N.I.C.), Fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, dosar nr. 312/1941, ff. 356-364; Vezi și Gheorghe-Cristian Grecoiu, *op.cit.*, pp. 151-174.

53 S.A.N.I.C., Fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, dosar nr. 312/1941 ff. 363-364.

54 *Ibidem*.

55 *Ibidem*.

56 *Ibidem*.

57 *Ibidem*.

58 *Ibidem*.

59 *Ibidem*.

60 *Ibidem*.

61 *Ibidem*.

62 *Ibidem*, f. 364.

63 Apud Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari*, p. 337; Constantin Nazarie, *op.cit.*, p. 66.

64 Arhivele Militare ale României, Fond Serviciul Sanitar, dosar nr. 5, ff. 9-30; Sergiu-Grigore Popescu, *Participarea clerului din Oltenia la luptele sociale și naționale ale poporului român (secolele XIX și XX)*, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 198; Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului. Chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor*, vol. I, p. 115.

65 *Ibidem*, vol. I, p. 138; Sergiu-Grigore Popescu, *op.cit.*, p. 198.

66 *** *Anuarul Episcopiei Râmnicului. 1921 – 1924*, București, Administrația Casei Bisericii, 1925, pp. 455, 706; *** *Anuarul Episcopiei Râmnicului – 1909*, București, Administrația Casei Bisericii, 1909, p. 193.

67 *** *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 491.

68 *Ibidem*, p. 494.

Pentru o presă națională în Ardeal

Comandor (r) dr.
MARIAN MOȘNEAGU[1]

Perioada premergătoare intrării României în Marele Război, participarea armatei române în campanie și etapa imperios necesară de recunoaștere și consolidare a Marii Uniri de la 1 decembrie 1918 a fost amplu reflectată în presa națională și internațională a vremii. Suportul ideologic și justețea acțiunilor întreprinse pe frontul dintre Carpați a necesitat din partea instituțiilor publice abilitate dar și a asociațiilor culturale legitim implicate o amplă campanie mediatică în rândul populației eliberate, conaționații noștri din fostul Imperiu Austro-Ungar fiind supuși unei ofensive mediatice greu de contracarat.

În aceste împrejurări, numeroși intelectuali – oameni de cultură, cadre didactice, ziariști, ofițeri de carieră și chiar militari în termen – s-au asociat și solidarizat pentru a genera și cultiva o atitudine civică și o stare de spirit optimistă, înflăcărate de faptele de armă și pildele de eroism ale ostașului român de pe toate fronturile.

Hrană spirituală pentru combatanți

„Viitorul Țării", organ închinat ostașilor din Carpați pe toată durata războiului sub patronajul generalului Alexandru Averescu, a apărut săptămânal sub direcția literară a unui comitet de redacție, având-l ca director administrativ pe N. G. Rădulescu-Marador. Redacția și administrația au funcționat la Bacău, str. Centrală nr. 16.

Într-o solicitare adresată comandantului Armatei a II-a, Comitetul de redacție al revistei „Viitorul Țării" preciza: „Sunt câteva luni de când apare la Armata II revista „Viitorul Țării", pusă sub patronajul domnului general comandant al Armatei II.

Scopul revistei, în principiu, e ca să fie hrană sufletească a luptătorilor cărora e închinată, iar alcătuirea ei astfel întocmită ca să poată fi înțeleasă și deci citită cu drag de soldații din tranșee.

Pentru atingerea acestui scop, este însă necesar ca revista să primească articole chiar de pe front, în care să se povestească episoade, fapte vitejești și să se descrie viața din tranșee, chiar de acei care iau parte la dânsa; este drept că s-a primit, îndeosebi la apariția celor dintâi numere, oarecare material, dar și acesta venind foarte rar și obținându-se cu greutate. În aceste condițiuni, revista, pe lângă că suferea unele întârzieri în apariție, dar scopul urmărit nu era atins îndeajuns.

Pentru înlăturarea acestor inconveniente, s-a numit un Comitet de redacție și cenzură, însărcinat special cu buna conducere a acestei reviste, de mersul cărei domnul general comandant al Armatei II se interesează în mod deosebit.

Comitetul de redacție face, Domnule Comandant, apel la sentimentele dumneavoastră de bun român și speră în concursul ofițerilor și trupei din acel corp.

Cred că o măsură bună ar fi aceea de a însărcina în corp un ofițer care să se îngrijească de distribuirea revistei la unități și apoi de strângerea materialului scris de ofițeri și trupă; acest material va fi trimis oficial la Armata II, comitetului de redacție al revistei „Viitorul Țării"; este însă necesar ca atât ofițerii cât și trupa să fie îndemnați, pe cât va fi posibil, a scrie pentru revistă.

Comitetul de redacție va aproba și publica, ca încurajare, chiar din scrierile cel mai ușoare, dezbrăcate de orice pretenție literară, urmărind numai ca ele să nu fie în contradicție cu adevărul și să corespundă scopului revistei: **de a fi hrană sufletească pentru luptători**. În aceste scrieri să se povestească, cum s-a spus mai sus, episoade de pe front, fapte vitejești, viața de tranșee etc.

Comitetul de redacție, contând pe sentimentele dumneavoastră bune, așteaptă concursul ofițerilor și trupei din acel corp."[2].

Printr-un Ordin circular, șeful de stat major al Armatei a II-a a transmis subordonaților: „Proprietarul revistei „Viitorul Țării", în dorința de a sluji interesele armatei, s-a hotărât a închina publicațiunea sa Ostașilor din Carpați, pe tot timpul duratei campaniei.

Domnul General comandant al Armatei, socotind că prin acest organ de publicațiune vor putea fi ținuți la curent ofițerii și gradele inferioare cu ceea ce se petrece pe fronturile aliaților noștri, precum și pe teritoriul nostru scump cotropit de inamic, și, mai cu seamă, găsind că această revistă este un nimerit mijloc pentru menținerea în neștirbire a moralului voinicilor noștri, a binevoit a acorda revistei sus-numite patronajul Domniei Sale.

Pentru ca revista să atingă scopul urmărit, Comandamentul Armatei a alcătuit un Comitet de redacțiune, care ca avea grija apariției la timp a publicațiunii (săptămânal) și a menținerii caracterului ei.

Munca (sic!) Comitetului de redacție putând fi mult ușurată prin concursul tuturor camarazilor, Domnul General, comandant al Armatei invită pe ofițerii și gradele înferioare de pe front, care au obișnuința mânuirii condeiului, să binevoiască a da revistei „Viitorul Țării" tot sprijinul, trimițând Comitetului de redacție, spre publicare, compunerile Domniilor lor, înjghebate în momentele de răgaz, îngăduite de greutățile frontului.

Prin această măsură, redactorii revistei ar fi toți camarazii din Armata a 2-a și s-ar asigura astfel revistei un cuprins bogat, variat și interesant.

Această dorință a Domnului General, comandant al Armatei, sunteți rugați a o aduce la cunoștința tuturor, comunicând-o până la comandamentele de companii, escadroane și baterii, inclusiv."[3].

Cu nr. 3357 din 10 octombrie 1917, Serviciul de Stat Major al Armatei a II-a transmitea Biroului Informații: „Cu onoare se face cunoscut că dl general Comandant al Armatei, prin rezoluția pusă pe Referatul maiorului Ciupercă (șeful Biroului Operații – **n.n**.) privitor la situația revistei „Viitorul Țării", a ordonat:

1. Menirea revistei rămâne aceeași: a servi drept **hrană spirituală sufletească și recreativă ostașilor din Carpați**. Ea va fi redactată în acest scop, într-un stil popular, scurt și pe înțelesul tuturor.

2. Se instituie un nou Comitet pentru cenzurarea revistei, în cap cu maiorul Popescu Dumitru, președinte. Membrii din comitet vor fi numiți ulterior.

Comitetul de cenzură va cenzura materia publicabilă nu din punctul de vedere academic (sic!), ci din acela al utilității pentru soldați.

Însărcinarea de căpetenie a comitetului va fi însă aceea de a

Ziarul „Viitorul Țării". Colecția colonel Dan Giju

colabora și de a îndemna pe ofițeri, grade inferioare și chiar oameni de trupă să colaboreze la revistă.

Încercările cele mai naive din punct de vedere literar vor fi bine primite, dacă se va judeca de comitet că pot fi interesante pentru soldatul din tranșee.

Se va deschide o rubrică „Ce se petrece la dușman?", care urmează a fi redactată de Biroul Informații și în care se vor da în vileag uneltirile sale de corupere și propagandă. Se va căuta prin explicații apropiate minții soldatului și exemple frumoase a înarma soldatul nostru împotriva ispitelor din manifestele mincinoase ale dușmanului.

Rubrica „Cronica militară" va fi redactată de Biroul Operații și va cuprinde rezumatul evenimentelor politice și militare de la număr la număr."[4].

Pe 31 decembrie 1917, Comitetul de redacție al revistei „Viitorul Țării" raporta generalului șef de stat major al Armatei a 2-a, sub semnătura maiorului Dumitru Popescu, următoarele: „La începutul lunii decembrie 1917 s-a numit la revista „Viitorul Țării" un Comitet de redacție, sub președinția subsemnatului și având ca membri pe căpitanul Ivanovici, locotenentul Bădărău și sublocotenentul asimilat Scurtu.

Comitetul a lucrat cu râvnă; fiecare membru era însuși un colaborator; toate articolele au fost văzute și unde a fost cazul, refăcute de comitet; datorită acestei griji, revista a apărut în așa fel ca să constituie pentru soldați hrană sufletească, după cum intenționase domnul general comandant al Armatei a II-a; din informații știu că revista era așteptată pe front și citită cu plăcere; apariția ei a fost în fiecare săptămână.

La început nu am avut să ne plângem întru nimic de dl Rădulescu Marador, directorul admnistrativ al revistei, deși Domnia Sa chiar în prima ședință a ținut să ne prezinte tiparul unui nou ziar care ar fi urmat să înlocuiască „Viitorul Țării", dacă eventual nu i-ar fi convenit noua directivă.

Am fost însă impresionat de faptul că această revistă nu-și plătea tiparul și cerneala, că era datoare cu plata pentru 6 numere în urmă și că din 8 numere nu plătise decât 2; mirat de această negli-

jență a domnului Rădulescu, am făcut cercetare și am constatat cu regret că domnia sa la cercetările mele mi-a spus numai neadevăruri, că s-a purtat incorect față de tipograf și că a fost nevoie de intervenția domnului general șef de stat major ca tipograful să fie achitat.

Cu cât lucram mai mult cu domnul Rădulescu, cu atât observam că imediat ce scapă controlului, Domnia sa se dădea la incorectitudini.

Acum câteva zilene-a prezentat spre publicare trei sonete, toate dedicate, cu aprobarea de publicare dată de însăși persoanele cărora le fuseseră dedicate; i-am atras atenția că acest procedeu nu e corect fiindcă punea comitetul în fața unui fapt împlinit; că sonetele trebuiau întâi citite de comitet, acesta să le coteze publicabile și apoi să ceară persoanelor cărora le dedicase încuviințarea de publicare.

În ziua de 28 decembrie am plecat pe front în chestiuni de serviciu, așa că am lipsit la ședința comitetului din acea zi; în seara precedentă, domnul Rădulescu mi-a prezentat un articol al domniei sale; l-am citi și i-am atras atenția: 1. Că dă pentru același număr al patrulea articol, ceea ce e prea mult; 2. Că articolul nu se poate publica fiindcă nu cuprinde ceea ce ne anunțase că va scrie în acest articol: o simplă înștiințare că revista intră în al șaselea an ci, din contră, în el era un amestec de persoane, care îl făcea cu totul nepublicabil; am apreciat că articolul trebuie refăcut și am scris aceasta chiar pe manuscris. Domnul Rădulescu însă profită de faptul că eu eram dus pe front și nu numai că nu prezintă comitetului manuscrisul, dar îl înșeală spunând că eu am aprobat articolul;comitetul e surprins cum de am aprobat acest articol în forma în care e scris, însă din condescendență față de mine, nu obietează nimic iar domnul Rădulescu îl trimite seara (până a nu mă fi înapoiat eu) la Iași, spre cenzurare.

Pe de altă parte, ca și în alte rânduri, schimbă ordinea articolului hotărâtă de mine, în așa fel ca un articol al domniei sale să fie mai la începutul revistei.

Când azi în comitet i-am reproșat aceste incorectitudini, domnia sa, după ce ne-a ținut cuvântare despre valoarea domniei sale literată, a adăugat, între altele,că „preferăsă renunțe la patronajul domnului general Averescu", că „Domnul general Averescu mai târziu va avea nevoie de această revistă" și altele.

În ceea ce privește cele spuse dumneavoastră cum că n-a luat parte la ședințele comitetului, raportez că a luat parte absolut la toate ședințele.

Am crezut ca o datorie a Comitetului să supun cunoștinței dumneavoastră cele de mai sus."[5].

Cât privește activitatea revistei „Viitorul Țării" din perioada 1 octombrie 1917 – 1 aprilie 1918, din Darea de seamă întocmită de căpitanul Dumitru Popescu aflăm: „Revista „Viitorul Țării" apare după începerea războiului sub patronajului domnului general Averescu Alexandru, ca organ închinat luptătorilor din Carpați.

Redactarea ei în scopul de a servi ca revistă de front a fost încredințată unui comitet compus din militari.

Partea administrativă privea pe însuși directorul proprietar al revistei.

Din anumite cauze, comitetele de redacție n-au putut lucra timp îndelungat până ce s-a numit ultimul comitet care a putut lucra timp mai îndelungat.

Acest comitet de redacție era compus din maior Popescu I. Dumitru, ca președinte, administrator căpitan Ivanovici Sofronie, membru, locotenent de rezervă Bădărău Teodor și sublocotenent asimilat Scurtu Ion.

În luna ianuarie 1918, locotenentul de rezervă Bădărău Teodor fiind mutat la Iași, a fost înlocuit cu căpitanul de rezervă Dăscălescu Cristea.

Membrii comitetului de redacție, pe lângă obligația de a cerceta toate articolele care se dau spre publicare din punct de vedere literar, stilistic și ortografic, de a controla exactitatea faptelor descrise, și-au mai impus datoria de a colabora ei înșiși la revistă, după cum se notează mai jos: maiorul Popescu I. Dumitru chestiunile privitoare la situația politică; căpitanul Ivanovici Sofronie, la rubrica„Pentru voinicii noștri de pe front; locotenentul de rezervă Bădărău și apoi căpitanul Dăscălescu la rubrica „Vești de pretutindeni"; sublocotenentul asimilat Scurtu Ion la rubrica de propagandă „Ce se petrece la inamic".

Grija comitetului a fost ca materia aleasă să constituie hrana sufletească a soldatului și să poată fi înțeleasă de toată lumea de pe front, în respectarea acestei directive s-a dat o deosebită atenție publicațiilor venite de pe front.

Sub îngrijirea acestui comitet au apărut în timp de șase luni 25 numere, în care s-au publicat 372 de articole; din aceste 25 de numere s-au trimis pe front 80.265 exemplare.

Sunt încredințat că această revistă a fost oamenilor de pe front de un real folos și a contribuit să influențeze în bine atât sufletul cât și educația ostășească a luptătorilor.

Starea de lucruri actuală impune dizolvarea Comitetului prin faptul răspândirii membrilor lui; așa că cu apariția nr. 14 activitatea actualului comitet la această revistă încetează.

Sunt dator, Domnule General, ca în numele Comitetului să vă exprim gratitudinea pentru ocrotirea pe care ați binevoit să dați acestei reviste iar în calitate de președinte al Comitetului sunt dator față de dumneavoastră să exprim mulțumirile mele membrilor din acest comitet pentru sprijinul și concursul pe care mi l-au dat în conducerea revistei din punct de vedere al redacției și această datorie mă obligă să supun atenției dumneavoastră ca să binevoiți a aprecia de nu este cazul ca această muncă să fie recompensată prin acordarea unei distincții."[6].

Nicolae Rădulescu-Marador

O sinteză temeinic documentată șineândoielnic, cea mai pertinentă de până acum ne oferă colonelul Dan Gâju, reputat jurnalist și publicist militar: „În format 24×32 cm, cu 8 pagini, **Viitorul țării** era tipărită pe hârtie cretată în anii de pace, pe hârtie de cea mai proastă calitate în anii războiului, cu copertă color din mai-iunie 1915, pentru scurtă perioadă (o alegorie cu trimitere la formarea poporului român, opera pictorului **Giovanni Bonardi**, a cărei legendă este explicată pe coperta doi a numărului dublu 5-6/mai-iunie 1915, când revista devine enciclopedică).

Numărul 2/februarie 1916 este dedicate reginei **Elisabeta**, alias scriitoarea Carmen Sylva (n. 1843), recent dipărută, în dimneața zilei lui 18 februarie 1916. Dar, de acum, revista era proprietatea poetului și publicistului **Nicolae Rădulescu-Marador**, cel care va duce proiectul lui **Carol Scrob** mai departe (deși nu chiar de prima dată va recunoaște întâietatea acestuia).

În orice caz, **Viitorul țării** avea să fie „singura publicație literară românească" apărută pe întreg parcursul războiului, inclusiv în perioada refugiului din Moldova (1917-1918), când va ieși ca *organ închinat ostașilor „din Carpați"*, avizat de Marele Cartier General, cu colaborarea a o serie de ofițeri – și chiar militariîn termen, precum caporalul **Costică Ghenoiu**, din Brigada 6 Infanterie (articolul *Trădătorul* din nr. 11-22/septembrie-decembrie 1917, pagina 21) –, „patronată" fiind atunci de însuși generalul **Alexandru Averescu**, comandantul Armatei a II-a.

Și va fi, prin urmare, datorită acestui ultim aspect, singura noastră publicație militară care a ieșit din prima și până în ultima zi a războiului, pe când toate celelalte, fără excepție, au apărut episodic, după cum vom vedea, majoritatea nedepășind cinci-șase ediții, în vreme ce mult citatul cotidian **România** avea să iasă la rampă abia în a doua etapă (fază) a conflagrației, la Iași, când armata română, cu ajutorul mult așteptat al francezilor, intrase în refacere."[7].

„Tribuna", prima goarnă a redeșteptării naționale

„Tribuna Bihorului", lansată în premieră, pe 25 decembrie 1918, în 5.000 de exemplare, apărea săptămânal, duminica, redactor responsabil fiind Gheorghe Tulbure. În anii 1921–1922, a devenit cotidian, cu numele schimbat în „Tribuna", în patru pagini, uneori cu un supliment literar.

Cu nr. 12223 din 23 iulie 1920, la Cabinetul ministrului de Război, generalul I. Rășcanu era înregistrată următoarea cerere înaintată în ziua precedentă de Gheorghe Tulbure, deputat, inspector școlar și director al ziarului „Tribuna" din Oradea Mare: „Conform îndrumării dumneavoastră în chestiunea susținerii din partea Ministerului de Război a unei reviste poporale de propagandă culturală și națională în județul Bihor și împrejurimile de la frontiera apuseană a țării întregite, am onoare a vă prezenta acest scurt Memoriu:

Grație împrejurimilor excepțional de vitrege din trecut, județul Bihor este, sub raportul cultural, unul din cele mai neglijate. Grație unei administrații ungurești, pe cât de barbare pe atât de lipsită de orice înțelegere și bunăvoință pentru nevoile sufletești ale populațiunii românești de la sate, Bihorul a fost condamnat a rămâne terenul cel mai mănos pentru buruiana ignoranței și a analfabetismului la sate, a înstrăinării de neam și a lipsei de conștiință națională la orașe.

Tribuna Bihorului

LUAȚI LUMINĂ!

Un popor sărac și înapoiat, în cel mai dureros înțeles al cuvântului, o clasă de intelectuali adăpați mai ales la izvoarele culturii ungurești și lipsiți de cuvenita orientare și demnitate sub raportul voinței naționale – iată ce a găsit noua stăpânire românească în acest județ, de-o întindere teritorială egală cu a Bucovinei și având o populație mixtă de o jumătate de milion.

Situația este aceeași în județele mărginașe Sătmar, Sălaj și Maramureș.

Pentru naționalizarea mentalității și a spiritului public din acest colț de țară, totul este de făcut. Pentru stârpirea analfabetismului și ridicarea nivelului cultural, dar mai ales pentru sădirea culturii românești aici, la frontiera Ungariei, se cere o muncă conștientă, muncă sistematică a unei generații întregi.

Începuturile făcute în direcția aceasta se află de abia în stadiul primelor încercări. La sate lipsesc școlile, lipsesc învățătorii și preoții, care să împrăștie negura din suflete. Nu avem decât o singură tipografie primitivă și săracă cu caracter românesc, în orășelul Beiuș. În Oradea Mare, centrul județului, un oraș bogat și înfloritor cu peste 100.000 de locuitori, nu avem încă nici tipografie, nici librărie românească iar față de cele șase jurnale cotidiane și alte două reviste literare ungurești, avem un singur ziar românesc, „Tribuna", sub direcția subsemnatului.

Răsărită din valurile revoluției politice de la 1918, „Tribuna" a fost primul ziar de propagandă românească în Bihor, a fost prima goarnă de redeșteptare, care a vestit populațiunii românești ceasul dezrobirii sale politice și alipirii sale pe vecie la sânul Țării Românești.

În acest scurt timp însă dictatura bolșevistă, ale cărei atrocități le înfierăm în ziar, – frontul armatei române era încă abia la Cuncea Zam – mi-a sistat ziarul iar pe noi, conducătorii intelectuali români din Oradia Mare ne-a condamnat la moarte. După câteva săptămâni de groază și teroare, la 28 aprilie 1919, „Tribuna" a reapărut, aducând omagii și salutând cu entuziasm intrarea triumfală a armatei românești în Oradea Mare.

De atunci până astăzi susțin și redactez acest organ poporal, luptând cu toate lipsurile și mizeriile legate fatalde editarea unui ziar în aceste vremuri de haos și scumpete enormă.

Paginile „Tribunei" sunt o adevărată cronică a Bihorului în aceste vremuri istorice, o adevărată oglindă a frământărilor lui de emancipare culturală și politică. Astăzi, organul meu săptămânal, cunoscut și îndrăgit în toate colțurile pe unde a pătruns, este singura făclie chemată să risipească întunericul în conștiința maselor populare.

Idealul meu a fost, din capul locului, nu atât un ziar eminamente politic, cu colorit de partid, cât mai ales un ziar de propagandă culturală care să ducă lumină la sate. Satul! – acesta este terenul însetoșat care așteaptă îndrumare și hrană sufletească. Orice muncă chemată să stea în serviciul luminării satelor din Bihor este o operă culturală pozitivă. Orice sacrificiu, care se aduce pentru opera aceasta este bine plasat și binecuvântat, oricare ar fi originea și mărimea lui.

Dacă județele de la frontiera Ungariei, sub raportul apărării naționale, sunt cu drept cuvânt considerate și astăzi ca o zonă militară, atunci este evident și ușor de înțeles că această zonă militară o putem fortifica înlăuntru numai prin o vie și continuă propagandă culturală românească. Spiritul culturii maghiare în Oradea Mare predomină și va mai stăpâni încă multă vreme.

Gândul de revanșă în populația străină, atât de bine alimentat până acum, va fi menținut desigur și pe viitor, prin comploturi și manifeste venite peste granița din Ungaria. Ziaristica ungurească din Oradea Mare va fi pururea informată și sprijinită de la Budapesta, cu orice mijloace.

Acestei propagande oculte sau fățișe, alimentate din capitala Ungariei, avem datoria să-i opunem o contrapropagandă, care să fie cârmuită și alimentată sistematic și conștient din capitala Țării Românești.

Între cei dintâi care și-au dat seama de problema aceasta și au accentuat de la început nevoia de a susține în Oradea Mare un organ de propagandă națională, a fost dl. General Moșoiu și împreună cu dânsul toate căpeteniile oștirii de la frontieră, cu care mă aflu în strânse relațiuni.

Cu vie satisfacție am constatat – de ceea ce, de altfel, nici nu mă îndoiam – că dumneavoastră, Domnule Ministru, sunteți tot atât de adânc pătruns de importanța acestei probleme, pentru realizarea căreia sunteți gata a aduce toate jertfele pe care le cere interesul țării, pe care cu atâta dragoste și înțelegere o serviți.

În scopul acestei propagande am onoarea a vă oferi deci coloanele ziarului meu „Tribuna", care deocamdată apare pe patru pagini, odată pe săptămână, având 2500 de cititori.

Cât privește execuția tehnică a afacerii și mai ales subvenționarea acestui organ de propagandă din partea Ministerului de Război, potrivit dorinței dumneavoastră, am onoarea a vă face următoarele propuneri:

Ziarul „Tribuna" se va preschimba în revistă săptămânală de propaganda culturală, redactatră exclusiv la înțelesul și pentru trebuințele poporului de la sate. Politica de partid va fi eliminată cu desăvârșire, dându-se cititorilor numai informații generale și obiective din viața politică, proprii a-i îndruma și întări conștiința națională.

La formatul actual să se adauge un supliment de două pagini, eventual se poate preface în format de ¼, având în total 12 pagini

Revista să apară o dată la săptămână, duminica, singura zi în care țăranul o poate dedica cititului.

Tirajul revistei să se urce deocamdată la 4000 de exemplare, din care 1500 să se împartă gratuit în comunele unde încă nu a pătruns ziar românesc, până când poporul, îndrăgind revista, va începe s-o aboneze.

Abonamentul să nu coste mai mult cu ½ - ¼ din costul ei (cam 30 lei la an), dat fiind că țăranul este sărac și pentru gazete nu jertfește sumă mare.

Spesele de tipar și de expediție ale unui număr în condițiunile de mai sus și în 4000 de exemplare costă astăzi aproximativ suma de 3000 – 3500 lei; patru numere la lună – 12000 lei.

Spesele de redactare și administrație, în cele mai modeste condițiuni, reclamă aproximativ 3000 lei lunar.

Revista, pe lângă aportul ei actual, ca să poată apare în formatul și condițiunile absolut indispensabile înșirate mai sus, ar avea trebuință de o subvenție permanentă, care ar da suma de 10000 lei lunar.

Subvenția aceasta ar urma să se acorde cel puțin pe durata unui an, fie în rate lunare sau semestriale, până când revista va putea să ajungă la un număr de cititori permanenți, ale căror abonamente să-i asigure existența.

Existența revistei „Tribuna", pe lângă subvenția de mai sus, ar fi să se asigure prin acordarea în mod gratuit a unui vagon de hârtie. În scopul acesta, sunt sigur că dacă dumneavoastră, Domnule Ministru, a-ți interveni pe cale oficială la dl. I. N. Atanasiu, actualul subsecretar de stat de la Departamentul Refacerii și Aproviozionării (str. Cantacuzino 60), ați obține această cantitate de hârtie pentru revista de propagandă, a cărei ajutorare cu atâta minuțiozitate ați binevoit a o îmbrățișa. Acordarea în mod gratuit a unui vagon, sau cel puțin a unei jumătăți de vagon de hârtie, ar constitui cea mai reală subvenție și cea mai sigură bază pentru existența gazetei proiectată.

Domnule Ministru, pentru mine personal nu cer nimic! Tot ceea ce cer este pentru poporul român din Bihor, în serviciul culturii căruia muncesc de 10 ani cu cinste și devotament. Subvenția în bani, oricâtă ar fi, pe care veți decide să mi-o acordați în scopul indicat, vă propun să o puneți la dispoziția dlui general Moșoiu sau a altei autorități militare ori civile ce veți desemna, ca intermediatoare. Din parte-mi, mă oblig a-mi face socoteala de fiecare ban ce voi fi primit în acest scop.

Convins că aceste propuneri – pe care în caz de lipsă sunt gata a le completa și explica mai îndeaproape – vor afla la dumneavoastră aprecierea justă a spiritului luminos și iubitor de neam, vă rog să primiți, Domnule Ministru, asigurarea adâncului meu respect."[8].

La rândul său, generalul de divizie Traian Moșoiu, comandantul Corpului Vânătorilor, înainta un alt Memoriu pentru înființarea unui ziar de propagandă la Comandamentul Corpului Vânătorilor în Oradea Mare: „Este îndeobște cunoscută sforțarea uriașă ce-au făcut guvernele ungurești pentru maghiarizarea regiunii ce formează azi zona Corpului de Vânători – județele Bihor, Satu Mare și Arad, pe tot timpul stăpânirii lor.

O adevărată luptă îndârjită de exterminare a fost inaugurată în scopul de a distruge și anihila orice conștiință sau cultură românească, mai ales în masele poporului românesc, care cu puterea de viață specifică poporului nostru, se întindea până la câțiva kilometri Est de Debretzin, Püspök Ladany și gurile Mureșului.

Consecințele dureroase pentru noi a acestei acțiuni de desnaționalizare au fost foarte rodnice pentru unguri, căci, pe de o parte, elementele inteligente au fost cu totul înstrăinate, iar masa poporului, țăranii, lăsați în cea mai neagră mizerie și lipsă de cultură, au fost siliți să-și piardă conștiința națională, limba iar alții să emigreze, mai ales în America.

Cel mai eficace mijloc întrebuințat de adversarii noștri, pentru propagandă, a fost PRESA.

Pentru a se putea face o idee de acțiunea criminală, de modul cum ungurii au întrebuințat presa, este suficientă constatarea că aproape toate jurnalele ungurești erau răspândite în toate satele în mod gratuit, în scopul de a răspândi gustul de citit în limba maghiară printre locuitorii români.

Actulamente, ungurii uzează de aceeași presă pentru a ține printre conaționalii lor treaz sentimentul național. Astfel, numai în Oradea Mare apar 7 ziare cotidiane ungurești în cele mai bune condițiuni tehnice; aceste ziare, în majoritate, sunt citite de publicul românesc și răspândite și pe la sate între țărani.

Având în vedere că în urma propagandei dușmane care continuă și azi spiritul național aici, la marginile etnice ale poporului românesc, nu numai că este foarte scăzut, dar dacă nu se vor lua din vreme măsuri pentru redeșteptarea acestui spirit, scăpându-l de sub influența și teroarea propagandei dușmane, dușmanii noștri vor reuși a-și ajunge scopul urmărit.

Comandamentul Corpului Vânătorilor propune scoaterea uni ziar de propaganda românesc în Oradea Mare.

Aceasta se impune cu atât mai mult cu cât în toate cele trei județe care formează Zona Corpului de Vânători, ziarele românești lipsesc cu desăvârșire, apar în diferite centre din zonă trei ziare locale cu un tiraj foarte redus și săptămânal, care ziare de partid nu fac altceva decât își susțin interesele patronilor lor (sic!).

Ziarul de propagandă al Comandamentului va apărea de trei ori pe săptămână și dacă se va putea chiar zilnic. El va fi organul de propagandă săptămânală pentru populația întregii zone a Comandamentului.

Pentru ca acest ziar să satisfacă scopurile pentru care se înființează, adică de a anihila propaganda dușmană, de a trezi spiritul național în popor și de a desobișnui lumea românească să citească ziare ungurești, este absolută nevoie să îndeplinească următoarele condițiuni:

Să apară în condițiuni tehnice superioare ziarelor ungurești;

Să fie vândut cel puțin cu jumătate de preț mai ieftin decât jurnalele ungurești;

Tirajul să fie cât mai mare pentru a putea fi răspândit în toate satele din zonă și apropierea frontierei, caresunt înveninate zilnic de manifestele tendențioase ungurești;

Ziarul se va împărți corpurilor de trupă și comandamentelor în mod gratuit, prin aceasta prevenind și făcând față oricărei încercări a agenților dușmani de a introduce între soldații noștri idei anarhice și bolșevice.

Ca toate aceste condițiuni să poată fi satisfăcute, cu onoare vă rugăm să binvoiți a aproba înființarea ziarului, un fond de 100000 lei și cel puțin un vagon de hârtie, după cum se arată în alăturatul deviz.

Având în vedere înaltul scop național și de propagandă românească, precum și necesitatea înființării acestui ziar în Zona Corpului Vânători, cu onoare vă rog să binevoiți a aproba apariția ziarului în condițiunile mai sus arătate, punând la dispoziția Comandamentului suma de 100000 lei și a unui vagon de hârtie."[9].

Prin intermediul „Tribunei", „etnicii români au putut afla principiile de organizare a statului român, votate la Alba Iulia, dezbaterile privind reforma agrară și introducerea votului universal. Ziarul avea un articol de fond, o rubrică de știri din țară și din lume, precum și știri locale, între acestea fiind incluse poezii, schițe și portrete ale unor personalități istorice și culturale."[10].

FOR A NATIONAL PRESS IN ARDEAL

During the First World War, the Romanian authorities and the Army supported and broadcast among the troops and the border guards of the territories recently liberated from the slavery of the Austro-Hungarian Empire a series of publications printed in Romanian. Through these – Romania, Viitorul Țării, Tribuna and others – there were motivated the fighting actions and made known the deeds of the Romanian soldiers, as well as the need to defend and consolidate the act of the Great Union on 1 December 1918.

Keywords: Romanian Army, First World War, national unity, print media, propaganda campaigns

NOTE

1 Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu".

2 Arhivele Militare Naționale Române (în continuare se va cita A.M.N.R.), Fond Marele Cartier General, dosar nr.crt. 1104, f. 4.

3 Ibidem, f. 5.

4 Ibidem, f. 13.

5 Ibidem, ff. 16 – 17.

6 Ibidem, f. 23.

7 Dan Gîju, „Istoria presei militare de la Cezar la Ceaușescu. Armata. Presa scrisă", vol. I, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2012, pp. 281 - 282.

8 A.M.N.R., Fond Cabinetul Ministrului, dosar nr.crt. 413/1920, ff. 208 – 210.

9 Ibidem, dosar nr. 413/1920, ff. 262 – 265.

10 Cristian Culiciu, „Unirea prin cultură: Perioada interbelică a marcat în Bihor creșterea puternică a activității unor asociații culturale românești", în „eBihoreanul" din 18 octombrie 2018.

Alexandrina Năstase - fotografie-legitimație, Reuniunea Femeilor Române, 1930, colecția Ana Ciornei.

Alexandrina Palade Năstase (1890 – 1972) – O viață închinată unei nobile misiuni

Profesor
ANA CIORNEI (IAȘI)

Alexandrina Palade s-a născut la 4 august 1890 la Târgu Ocna, județul Bacău. Tatăl, Grigore Palade, militar de profesie și mama, Elena, născută Antohi, au crescut cu dragoste șapte copii, patru băieți și trei fete și au făcut toate eforturile pentru a-i ocroti și a-i educa sănătos în spiritul valorilor creștine și morale. În familia Palade, băieții au urmat școli militare, devenind ofițeri de carieră și, în parallel, au făcut studii universitare de drept, Alexandrina a urmat medicina, iar celelalte două surori au absolvit Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, fiind dublu licențiate în geografie-naturale și în drept.

Alexandrina a fost cea mai mare dintre frați. Clasele primare le-a urmat la Târgu Ocna. Întrucât profesia de militar a tatălui obliga familia să-și schimbe des domiciliul, cursurile liceale le-a făcut la Iași, București și Piatra Neamț. Inteligentă, cu o foarte bună memorie, silitoare și studioasă, avea o conduită apreciată unanim de profesori și pedagogi. În anul 1909 a susținut examenul de absolvire la Liceul „Petru Rareș" din Piatra Neamț, secțiunea modernă, pentru care s-a pregătit în particular, potrivit unei precizări făcute mai târziu dintr-o notă autobiografică.

Din toamna anului 1905 până la Primul Război Mondial, familia Palade a locuit la mănăstirea Pângărați din județul Neamț. În octombrie 1905, la Pângărați, s-a născut al șaselea copil al familiei Palade, Constanța.

Mănăstirea Pângărați, ctitorie a lui Alexandru Lăpușneanu, a fost ridicată în 1560 pe locul unui vechi schit. Biserica din piatră, clopotnița și chiliile au rezistat vremurilor și prin daniile domnitorilor Petru Șchiopul, Aron Vodă, ale domnilor Movilești, Mihai Viteazul, Vasile Lupu și Mihail Sturza. În 1857, prin strădania starețului Barnaba, din veniturile moșiilor pe care le poseda mănăstirea a fost construit ansamblul de clădiri care s-a păstrat până astăzi. Mai târ-

ziu, în 1872, Mitropolia Moldovei și Sucevei a acceptat cererea Ministerului de Interne ca în clădirile mănăstirii să funcționeze o închisoare. Din 1905 și până în preajma Primului Război Mondial, Grigore Palade a fost directorul închisorii, fapt menționat în Monografia Mănăstirii Pângărați. Aici s-a născut în 1907 și al șaptelea copil al familiei, Dumitru Palade. În timpul Primului Război Mondial (1916-1918), la Pângărați a funcționat un spital militar zonal care apoi s-a transformat în sanatoriu, condus de Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei și Asistența Tuberculoșilor săraci din România, patronat de Regina Maria.

În anul 1909, Alexandrina Palade s-a înscris la Facultatea de Medicină din Iași. La începutul anului I grupa era formată din 18 studenți, în majoritate proveniți din diferite județe ale Moldovei. Trei colegi veneau din Basarabia, toți având o situație materială bună. Cei mai mulți însă își ascundeau discret starea materială în condițiile în care familia nu putea suporta costurile vieții de student și fiecare trebuia să găsească soluții pentru masă și cazare. În 1910 doi dintre frați, Ioan și Emil, fuseseră deja admiși la școli militare de ofițeri, iar familia avea în grijă încă patru copii, din care cel mai mic avea 3 ani. Pentru a se întreține, Alexandrina Palade a fost admisă și a funcționat ca meditatoare la Institutul Humpel din Iași unde, în schimbul serviciului, i s-a asigurat cazare și masă.

În perioada primilor ani de studenție ai Alexandrinei Palade (1910-1912), corpul profesoral al Facultății de Medicină era format din profesori care funcționau încă de la începutul facultății (1879), între care, profesorii Leon Sculy, George Bogdan, Constantin Thiron, Vasile Negel, Emanuil Riegler, Constantin Bacaloglu, Mihail Manicatide, Amza Jianu, Nicolae Leon, Gabriel Socor, Emil Pușcariu, Corneliu Șumuleanu, Ioan Tănăsescu. Această generație de eminenți profesori era preocupată nu doar de ținerea cursurilor de pregătire teoretică ci, în egală măsură, și de latura practică, de formarea simțului datoriei și a cultului muncii, calități care erau considerate indispensabile unui viitor medic.

Deși Facultatea de Medicină se confrunta în acea perioadă cu o serie de lipsuri, după cum își amintește profesorul Gheorghe Năstase, „izbutea să scoată elemente valoroase. Studenții, sârguincioși între altele, căutau să-și ascundă cu multă grijă lipsurile materiale, se dovedeau excelenți colegi. Multiplele examene, în total 88, examene de sfârșit de an ca și doctorate, în cei șase ani și jumătate de studiu stabileau legături strânse de colegialitate și ajutor reciproc între studenți și studente. Profesorii buni, activi, căutau să elimine lipsurile prin activitatea lor didactică." (1)

Studioasă și tenace, Alexandrina Palade a reușit ca după examenele de final ale anului I, începând cu anul II de facultate să obțină o bursă din Fondul Adamache, pe care a păstrat-o până la sfârșitul studiilor. Bursa îi asigura un venit lunar de 100 de lei, dar la finele fiecărui an trebuia să înainteze Academiei Române certificatul de studii cu rezultatele la examene și să probeze o comportare ireproșabilă. A reușit să se mențină bursieră până la sfârșitul studiilor. Menționez că Facultatea de Medicină din Iași acorda anual opt burse Adamache. Din anul II obține bursă și studentul Gheorghe Năstase, astfel că două din cele opt burse au fost acordate în aceeași grupă unor studenți merituoși și motivați care, mai târziu, prin activitatea lor au contribuit la prestigiul Școlii medicale ieșene.

La 1 mai 1914, în urma examenului de internat susținut, Alexandrina Palade a fost numită internă definitivă a Spitalului „Sf. Spiridon" în Secția de Chirurgie, condusă de profesorul Paul Anghel, unde a funcționat până la absolvire, în 1916.

Ultimii doi ani de studenție (1914-1916), au coincis cu primii doi ani ai Marelui Război, perioadă de neutralitate pentru România, perioada în care însă țara și armata se pregăteau pentru orice eventualitate. Deși o decizie referitoare la intrarea în război a României încă nu fusese luată, în perioada 1915-1916 medicinștii din anii terminali făceau numeroase concentrări și instructaje asupra medicinei militare de campanie. Pentru Alexandrina Palade au fost ani foarte importanți din punct de vedere profesional, ani care au contribuit la formarea sa ca practician și pe vreme de război. Exemplul oferit de profesorii săi și de către colegii medici l-a exersat asiduu, înțelegând că pentru a deveni un bun medic era necesar să profesezi zi de zi, îndeplinind conștiincios sarcinile de serviciu și dând dovadă în permanență de umanism, seriozitate și responsabilitate.

La 2 iunie 1916 își susține teza de doctorat în medicină și chirurgie sub președinția profesorului C.I. Parhon și la 28 iunie obține dreptul de liberă practică în țară.

La 15 august 1916 România a intrat în război, un război marcat de momente dramatice atât pentru țară cât și pentru destinul și viața tinerei Alexandrina Palade, ca medic și om. Între timp se logodise cu colegul său, doctorul Gheorghe Năstase, după o priet-

enie de mai mulți ani, hotărâre luată și pentru că amândoi fuseseră mobilizați, urmând ca fiecare să-și facă datoria ca medic pe toata durata războiului, până la demobilizare. Într-un tabel întocmit de Facultatea de Medicină cu personalul didactic care în campania 1916-1918 a făcut serviciul militar, printre cei 60 de profesori, asistenți și preparatori se afla și numele a trei absolvenți ai seriei 1916, și anume Alexandrina Palade, Gheorghe Năstase și Arnold Stocker.

Alexandrina Palade a fost mobilizată la 16 august 1916 ca medic șef de Triaj la Spitalul Militar 264 Iași, cu gradul de căpitan. Și-a îndeplinit atribuțiile cu responsabilitate și devotament până la demobilizare, pe 1 iunie 1918. A fost o perioadă din viața Alexandrinei Palade asupra căreia se cuvine să zăbovim, pentru că evenimentele care au urmat au confirmat că era pregătită pentru misiunea care i se încredințase.

La sfârșitul anului 1916, Iașul era supraaglomerat de câteva sute de mii de refugiați, care sperau să găsească un loc mai sigur care să-i ferească de urmările ocupației germane. Trenurile sanitare aduceau zilnic de pe front răniți și bolnavi, care mai întâi erau triați în gara Iași și apoi dirijați spre spitale pentru a fi operați și îngrijiți. După cum se știe, pericolul cel mare a fost însă tifosul exantematic care în primele luni ale anului 1917 a atins cote alarmante. Epidemia s-a extins repede pe front și în rândul populației civile, fiind afectate mai ales organismele slăbite de frig, de lipsa hranei dar și de igiena precară.

Agenții transmițători ai bolii erau păduchii. Trenurile ajungeau în Iași pline nu doar cu soldați răniți ci și cu soldați contaminați de tifos. Zilnic se înregistrau în perioada de vârf a epidemiei, în lunile ianuarie-martie 1917, câte 150-200 de decese. În aceste condiții, corpul medical din spitale și în special din Serviciul Triaj al gării Iași a scris adevărate pagini de eroism, 11 din 12 medici pierzându-și viața. Ziarele vremii informau zilnic cu privire la sacrificiul uman al corpului medical. La începutul războiului fuseseră mobilizați în serviciul armatei 2200 de medici și studenți, din care 180 au murit de tifos exantematic iar alți 200 s-au îmbolnăvit, scăpând însă cu viață, între aceștia și doctor Alexandrina Palade.

Aducându-și aminte de aceasta perioadă de grele încercări, 50 de ani mai târziu, dr. Alexandrina și profesor Gheorghe Năstase, într-o evocare a profesorului Mihail Manicatide, mărturiseau că îi datorează acestuia mai mult decât recunoștință. Ca studenți și apoi ca medici interni, lucraseră cu ilustrul medic și profesor, îi audiaseră

Carte poștală adresată Alexandrinei Paladei (verso), facsimil, 6 aprilie 1917, Târgu Ocna, colecția Ana Ciornei.

cursurile, adevărate comunicări științifice sprijinite pe cazuri clinice. Îi admiraseră formidabila memorie, precizia cu care punea un diagnostic ca și îndemânarea cu care lucra cu bolnavii. Era unanim apreciat pentru umanismul pe care îl profesa la maximum, vis-a-vis de pacienți era dezinteresat sub aspect material. Datorită calităților sale de bun organizator, Spitalul Izolarea, spital de boli contagioase, funcționa în mijlocul unui centru populat fără să fi existat riscuri într-o vreme în care epidemiile loveau cu o mare violență, iar în anul 1917 tifosul exantematic a pus la grea încercare Iașul și lumea medicală. Epidemia de tifos exantematic nu făcea victime doar la Iași ci în toată Moldova.

În februarie 1917, dr. Alexandrina Palade, s-a îmbolnăvit de tifos exantematic într-o formă gravă. Fără intervenția salvatoare și inspirată a profesorului Mihail Manicatide, este greu să ne imaginăm dacă Alexandrina Palade ar fi supraviețuit. Însă profesorul Mihail Manicatide, aflând de starea domnișoarei dr. Alexandrina, trecând peste uzanțele deontologice, a trimis doi sanitari cu o targă care au transportat-o la Spitalul Izolarea, unde a fost îngrijită de profesorul Manicatide personal și de domnișoara dr. Aspazia Macarovici, pentru ca apoi să-i dirijeze convalescența prin corespondență.

Alexandrina Palade și-a petrecut convalescența la Târgu Ocna, unde locuia familia sa. Aici, la 6 aprilie 1917, a primit o carte poștală de la profesorul Ioan Tănăsescu prin care o anunța că, prin Înalt Decret al Majestății sale Regele Ferdinand, a fost decorată cu Ordinul „Steaua României" cu spade în gradul de Cavaler, „pentru bravura și devotamentul cu care a îngrijit bolnavii contractând în timpul serviciului o boală contagioasă". Decretul era semnat de ministrul de război Vintilă Brătianu. Profesorul Tănăsescu adăuga într-o nota lapidară

Alexandrina Năstase și dr. Lucia Leon Borcea (rând 1) cu stagiarii Anului V, Institutul Gregorian, 1931, colecția Ana Ciornei.

o tristă veste: „Dr. Răşcanu a murit". Fac menţiunea că în 1917 doar două femei medic au primit această înaltă distincţie care, până la Primul Război Mondial, era conferită bărbaţilor. Alexandrina Palade a fost una din cele două femei medic decorate. Ordinul naţional „Steaua României" a fost instituit la 10 mai 1877, în timpul Regelui Carol I, după proclamarea independenţei României.

După o foarte scurtă convalescenţă, îşi reia activitatea la Serviciul Triaj, Spitalul Militar nr. 264. Dr. Alexandrina Palade avea 26 de ani, contractase tifos exantematic de la bolnavii pe care i-a îngrijit, scăpase din ghearele morţii, date fiind şi circumstanţele pe care le-am arătat mai sus, dar sechelele acestei boli aveau să-i afecteze sănătatea pe parcursul întregii vieţi. Manifestările bolii şi urmările ei erau cunoscute, riscurile unor complicaţii majore nu erau excluse, pentru că, în principal, toţi foştii bolnavi de tifos exantematic rămâneau cu o fragilitate capilară şi mare risc de producere a unor accidente vasculare centrale sau periferice, cu urmări grave. În ultimii ani de viaţă, suferinţele şi sechelele tifosului exantematic îi făceau aproape imposibilă deplasarea, leziunile practic nu se mai cicatrizau şi necesitau o îngrijire atentă şi permanentă la domiciliu.

Revenind însă la momentul 1917–1918, dr. Alexandrina Palade ieşise din confruntarea dură cu războiul şi cu boala, călită, bărbătoasă, puternică, stăpână pe sine şi decisă să ia în piept viaţa de pe poziţia de învingător al celui mai de temut adversar, moartea.

După demobilizare, s-a căsătorit la 23 iunie 1918 cu dr. Gheorghe Năstase şi de aici încolo s-a dedicat profesiei de medic şi carierei didactice cu multă responsabilitate.

La 27 martie 1918 a fost numită asistent provizoriu la Clinica Dermatologică din Iaşi. Un an mai târziu, în urma concursului organizat de Epitropia Spitalelor şi Ospiciilor Casei „Sf. Spiridon", dr. Alexandrina Palade Năstase, începând cu 1 iunie 1918, prin Înaltul Decret Regal nr. 2448/1919, a fost confirmată ca medic secundar definitiv în locul doamnei dr. Lucia Leon Borcea la Institutul „Grigore Ghika Vodă" din Iaşi (Maternitatea Iaşi).

În paralel cu activitatea de medic, a avut o bogată şi susţinută activitate didactică, la început fiind preparator la Clinica Obstetricală a Facultăţii de Medicină din Iaşi. Din 1920 a cumulat şi alte funcţii şi atribuţii didactice şi anume:

– profesor la Şcoala de moaşe de pe lângă Institutul „Grigore Ghika Vodă" din 1924, titulară a cursurilor de igienă şi puericultură, ţinute mai întâi onorific, până când au intrat în vigoare bugetul şi regulamentul şcolii, la 1 ianuarie 1925;

– preparator suplinitor la Clinica Obstetricală a Facultății de Medicină, Universitatea Iași, de la 1 iunie 1926;
– profesor la Școala Superioară de surori infirmiere și supraveghetoare de spital a Epitropiei „Sf. Spiridon", începând cu 8 aprilie 1931;
– profesor la Școala de infirmiere, ca titulară a cursului de obstetrică la anul II, din 1934;
– reconfirmată profesor de obstetrică și ginecologie la Școala Superioară de surori de Spital în 1936;
– asistent cu titlu definitiv la Facultatea de Medicină, Clinica Obstetricală Iași, prin Înaltul Decret nr. 1500/1938;
– profesor titular și medic la Liceul Industrial de fete „Elena Gheorghe Mârzescu" de la „Reuniunea Femeilor Române", fondată în 1863, timp de peste 25 de ani, din 1920 și până la 15 decembrie 1946, când liceul a fost desființat de regimul politic instaurat după 1944;
– medic la Căminul Studentelor „Regina Maria", din 1923 până în 1928;
– medic la Manufactura de Tutun Iași timp de aproape 20 de ani, până în septembrie 1938, cu o normă de șase vizite pe săptămână acordate salariaților. De menționat meritul personal al Alexandrinei Năstase care, din proprie inițiativă, a înființat la Manufactura de Tutun Iași prima creșă pentru copiii salariaților într-o întreprindere de stat din România.

La 4 decembrie 1939, prin decizia Epitropiei generale a Spitalelor „Sf. Spiridon" Iași, dr. Alexandrina Năstase a fost delegată să îndeplinească atribuțiile și răspunderile profesorului dr. Eugen Aburel, medicul primar și șeful Spitalului „Grigore Ghica Vodă". Această numire îi va aduce mari necazuri și îi va afecta cariera profesională. Suntem în anii 1939–1940, de ascensiune a mișcării legionare, fapt care la nivelul societății a dus la apariția unor conflicte și reacții dure împotriva persoanelor care nu simpatizau, cum a fost și situația Alexandrinei Năstase. Ca medic șef al Spitalului „Grigore Ghika Vodă", a fost implicată indirect în conflictul dintre soția șefului legionar al Iașului și al Moldovei, doctorița Gârneață și dr. Lucia Borcea. Alexandrina Năstase, prin ordin de partid, în 1940, și-a pierdut postul de la Institutul „Grigore Ghika Vodă", deși era încadrată ca medic definitiv, asistentă definitivă cu trei gradații. Prin această decizie abuzivă și arbitrară, a fost obligată să rămână doar medic școlar la „Reuniunea Femeilor Române".

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Alexandrina Năstase și-a urmat soțul, în sarcina căruia a fost evacuarea atât a inventarului și arhivelor Facultății de Medicină cât și a Clinicii Dermatologice pe care o conducea, cu toate problemele care nu erau deloc simple în condiții de război. Evacuarea s-a făcut în grabă și doar spiritul de bun organizator al dr. Gheorghe Năstase a făcut posibilă expedierea nu numai a întregului material spitalicesc, a aparaturii grele, a arhivelor ci mai ales a reușit să salveze Muzeul de Mulaje al Clinicii Dermatologice. Dacă ar fi rămas în Iași, ar fi fost distrus de bombardamentele care au lovit din plin și au incediat Spitalul „Sf. Spiridon" și Clinica Dermatologică.

La Alba Iulia, activitatea didactică a Facultății de Medicină s-a desfășurat aproape normal iar Spitalul „Sf. Spiridon", care încă de la începutul războiului devenise Spitalul Z.I. 281, a funcționat din plin în clădirea liceului din Alba Iulia.

Nu voi insista asupra momentului întoarcerii din refugiu, care s-a făcut în condiții greu de imaginat astăzi, pe fondul schimbărilor politice prin care trecea atunci țara, schimbări care nu au fost favorabile intelectualității medicale care a revenit în Iași din refugiu.

În această nouă etapă istorică în care intrase România, dr. Alexandrina Năstase avea să treacă prin al doilea moment dificil al vieții sale (după cel din anii dictaturii legionare) și anume, cariera sa profesională s-a frânt brusc și iremediabil, ca urmare a reformei învățământului din anii 1948-1949. Aceasta reformă a început dureros cu epurări din învățământ și cu desființarea școlilor de tradiție între care, la Iași, Liceul Militar „General Macarovici" și Liceul Industrial de fete „Elena Gh. Mârzescu", unde funcționa și Alexandrina Năstase. Resemnată, la 28 noiembrie 1950 se pensionează, continuând să fie până la sfârșitul vieții (1972) un colaborator de nădejde al soțului său, dr. Gheorghe Năstase, șeful Clinicii de Dermatologie și profesor la Facultatea de Medicină din Iași.

Pentru activitatea desfășurată, dr. Alexandrina Năstase, așa cum am arătat, a fost decorată în 1917 cu „Steaua României" cu spade în gradul de Cavaler. În 1939 a primit Medalia „Centenarului Regelui Carol I", în 1940 a fost medaliată de către Ministerul Înzestrării armatei pentru contribuția adusă înzestrării oștirii, iar în 1941, prin decret regal, i s-a conferit Semnul onorific „Răsplata Muncii" pentru 25 de ani în serviciul statului.

Alexandrina Palade Năstase a fost o valoroasă profesionistă angajată în viața medicală și universitară ieșeană și în numeroase acțiuni de ocrotire a sănătății, de caritate și de voluntariat. S-a considerat până la vârsta senectuții totdeauna datoare să fie în slujba vieții și sănătății oamenilor, prin statutul profesiei dar și ca răspuns la sprijinul pe care, la rândul său, l-a primit din partea societății în timpul studiilor, atunci când i s-a acordat bursa Adamache, atitudine care dezvăluie simțul unei demnități umane rare, de recunoaștere a meritelor înaintașilor și de mulțumiri aduse profesorilor săi.

ALEXANDRINA PALADE NĂSTASE (1890–1972)
– A LIFE COVERED BY A NOBLE MISSION

On 1 May 1914, following the boarding exam, Alexandrina Palade Năstase was named definitive intern in the Surgery Department of the „St. Spiridon" in Iasi, where he worked until graduation in 1916.
On June 2, 1916, he defended his doctoral thesis in medicine and surgery, under the chairmanship of Professor C.I. Parhon and on 28 June obtained the right of free practice in the country.
Mobilized on August 16, 1916, as Chief of Triage at the Military Hospital 264 Iasi, with the rank of captain, Alexandrina Palade Năstase fulfilled his duties with responsibility and devotion until the demobilization, June 1, 1918.
"For the bravura and devotion that the patients took care of by contracting a contagious disease during the service", he was distinguished with the "Steaua României" Order with knops in the rank of Knight.
Keywords: Alexandrina Palade Năstase, doctor of medicine, combatant during the First World War, the „Steaua Romania" Order

NOTE

1 Profesorul Gheorghe Năstase. *Profesionist, dascăl și erudit al Școlii medicale ieșene. Pagini memorialistice. Inedite. Postume*, Editura Răzeșu, Piatra Neamț, p. 94.

Trei decorații conferite unor grăniceri români (1916-1917)

LAURENȚIU-ȘTEFAN SZEMKOVICS

Distincțiile pot fi privite ca monumente durabile menite a păstra amintirea unor evenimente însemnate, a glorifica izbânzi strălucite și a lega, în urma unor întâmplări negative, zalele rupte din lanțul istoriei omenirii: ele constituie istoria gravată pe metal a popoarelor și a suveranilor care s-au remarcat prin înțelepciunea sau vitejia lor.[1]

Apelând la faleristică[2], heraldică[3] și sigilografie[4], prezentăm, ținând seama, mai ales, de Regulamentul pentru ordinea purtării decorațiilor la placă din 1920, mai întâi cele românești și apoi cele străine, trei decorații, două românești și una franceză, ce au fost acordate unor grăniceri români care s-au distins pentru merite deosebite în 1916–1917, menționând instituțiile sau persoana la care se află și unde am cercetat piesele de față, descriind decorațiile în conformitate cu normele heraldice și cu recomandările fostului Comitet Internațional de Sigilografie[5], specificând data instituirii lor, persoanele decorate, motivele recompensării, actele normative prin care li s-au conferit, reproducerile pieselor și bibliografia aferentă. Distincțiile provin din fonduri și colecții aflate la Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Jandarmeriei Române, Muzeul Național al Pompierilor și la colecționarul Nelu Aldea[6].

Ordinul „Mihai Viteazul"

Ordinul a fost creat de către regele Ferdinand I, fiind instituit prin Înaltul Decret Regal nr. 2968 din 26 septembrie 1916. A fost acordat numai ofițerilor, pe timp de război, pentru fapte de arme excepționale în fața inamicului și avea trei clase: I, a II-a și a III-a. De asemenea, drapelele unor unități care s-au distins în lupte au primit acest prestigios însemn.

Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a, model 1916, se prezintă sub forma unei cruci[7], de 40 mm, cu brațele terminate în floare de crin[8], din metal auriu[9], emailată albastru[10], având pe avers, încrustate în excizie[11], pe brațul vertical, cifra regelui Ferdinand (doi de *F* adosați), surmontată[12] de coroana regală, de 20 mm, iar pe revers[13], în centru, anul instituirii modelului: 1916. Crucea era surmontată de coroana regală, închisă[14], terminată cu glob crucifer[15], de care, printr-un inel, se prindea panglica de culoare vișinie, lată de 37 mm, cu margini aurii de 3 mm.

Acest model, prezentat mai sus, se purta pe piept, în partea stângă.[16]

Au primit Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a (fig. 1-2)[17], următorii ofițeri din *Regimentul 1 Grăniceri*: *locotenentul-colonel* Cantacuzino Gheorghe[18], comandant, pentru bravura și vrednicia arătată pe câmpul de luptă; *maiorul* Dumitru Nicolae[19], pentru vitejia și energia cu care și-a condus batalionul pe câmpul de luptă; într-o luptă serioasă pentru o pozițiune, a luat arma unui rănit și a mers la asalt în fruntea trupei sale; *căpitanul* Constantinescu Traian[20], pentru că fiind comandantul mitralierelor, a luptat cu o vitejie demnă de admirat; în

timpul unei violente lupte pentru stăpânirea unui munte, a luptat cu îndârjire până ce a căzut rănit; *căpitanul* Popovici Ioan[21], pentru vitejia și energia cu care și-a condus unitatea pe câmpul de luptă; în timpul unei lupte pentru un munte, a oprit și respins inamicul ce înainta, deși avea un număr restrâns de oameni; *căpitanul* Stoenescu Calistrat[22], pentru eroismul și destoinicia ce a arătat în toate luptele și în special pentru curajul cu care a atacat și ocupat un munte însemnat; *locotenentul* Enescu Gheorghe[23], pentru vitejia ce a arătat în timpul unor lupte grele, în care inamicul reușise să rupă legătura dintre trupe; printr-un strălucit atac cu baioneta a reușit să-l respingă și să refacă legătura.

Fig. 1, 2

Au primit Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, drapelul și următorii ofițeri din *Regimentul 2 Grăniceri*: *drapelul*[24], pentru vitejia, avântul și devotamentul ce au arătat atât ofițerii cât și trupa în luptele extrem de înverșunate ce acest brav regiment a avut la Turtucaia; *locotenentul-colonel* Rădulescu Dimitrie, comandant, pentru bravura și avântul remarcabil cu care a condus regimentul la atacul dat la 31 iulie 1917 asupra pozițiunilor inamice de la cotele 789 și 703. Cucerind poziținea și fiind contraatacat în chip violent, a rezistat vitejește cu regimentul și a respins trupele vrăjmașe pricinuindu-le sângeroase pierderi. Locotenentul-colonel Rădulescu Dimitrie, comandantul regimentului 2 grăniceri, se va considera ca decorat cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul" clasa III-a, în loc de Ordinul „Steaua României" cu spade, în grad de Ofițer, cum din eroare s-a publicat prin înaltul decret nr. 1.327, din 11 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 198 din 19 noiembrie / 2 decembrie 1917, p. 2095 și în „Monitorul Oastei" nr. 142 din 21 noiembrie 1917[25]; *maiorul* Costăchescu Alexandru[26], pentru vitejia și avântul cu care a condus batalionul la atacul dat asupra pozițiunilor de la cotele 789 și 703, de pe dealul Coșna, în ziua de 31 iulie 1917. Văzându-se copleșit de focul și numărul inamicului, a contraatacat cu furie în capul batalionului, forțând pe adversar a se retrage în dezordine de pe poziție; *căpitanul* Ionescu Vasile[27], pentru vitejia și destoinicia cu care a comandat batalionul 2 pe câmpul de luptă, în 1917. S-a distins în mod remarcabil în ziua de 3 august, când, prin un contraatac viguros, a forțat pe inamic să se retragă în dezordine și a înlesnit totodată revenirea la atac a brigăzii 12 infanterie. În ziua de 4 august, prin contraatacul care a dat la P. T. Runcu, a fixat definitiv pe inamic pe poziție, cauzându-i pierderi însemnate; iar la 6 august, deși grav rănit în urma alunecării într-o prăpastie, a rămas la postul de comandă până la respingerea atacului inamicului, după care a fost pansat, însă a refuzat categoric orice încercare de evacuare; *căpitanul* Loghin Constantin[28], pentru vitejia și avântul excepțional cu care a comandat compania pe câmpul de luptă. La 3 august 1917 a înaintat la atacul cotei 703 și cucerind-o, a silit pe inamic să se retragă în dezordine, înlesnind prin aceasta înaintarea trupelor de la stânga spre pârâul Cosna. La 3 august, pe când înainta la atacul poziținei inamice de la P. T. Runcu a întâlnit în cale trupe ce fuseseră nevoite să se retragă. Fără să șovăiască un moment, a atacat pe inamic cu energie și l-a forțat a se retrage în dezordine, antrenând apoi după sine și pe celelalte trupe; *locotenentul* Cocărgeanu N. Gheorghe[29], pentru vitejia și avântul excepțional cu care a comandat compania pe câmpul de luptă. La 3 august 1917, pe când batalionul 2 contraataca P. T. Runcu, a atacat cu energie trupele inamice mult superioare în număr și le-a silit să se retragă în dezordine. La 4 august a atacat și imobilizat pe inamic, oprindu-se la 100 metri departe de el, unde s-a întărit pe poziție. La 5 august, pe când respingea un atac inamic, cauzându-i pierderi mari, a fost rănit la față ,însă a rămas neclintit la postul său de onoare; *locotenentul în rezervă* Georgescu G. Ilie[30], decorat cu Ordinul Militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a în loc de Ordinul „Steaua României" cu spade, în gradul de Cavaler, cum din eroare s-a trecut prin

înaltul decret nr. 1236, din 23 octombrie 1917, publicat în „Monitorul Oastei" nr. 130 din 4 noiembrie 1917.

Medalia „Virtutea Militară" de război

Medalia „Virtutea Militară" a fost instituită prin Înaltul Decret nr. 987 din 17 mai 1872, pentru a răsplăti pe sergenții care au avut un serviciu neîntrerupt de 12 ani, precum și spre a recompensa faptele meritorii de curaj și devotament ale militarilor. Avea două clase: clasa I „de aur" și clasa a II-a „de argint".

Medalia „Virtutea Militară de Război" este sub formă de cruce labată[31], de 35 mm, cu marginile mate și ușor înălțate, mijlocul lucios, având între brațe o cunună rotundă, mată, din frunze de stejar[32], iar în centru un medalion rotund, cu diametrul de 17 mm, cuprinzând, pe avers, efigia lui Carol I și legenda[33] cu numele și titulatura sa (* **CAROL I. DOMN AL ROMÂNIEI**), iar pe revers, pe două rânduri, denumirea decorației: **VIRTUTE** / **MILITARA**. Deasupra părții de sus a crucii se află un inel mic rotund, cu diametrul de 12 mm, care servește la fixarea medaliei de panglica roșie bordată albastru.

Medalia „Virtutea Militară" a fost bătută pentru prima oară, în 1864, de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, nefiind instituită legal și neputând fi conferită în mod oficial.

În timpul Războiului din 1877–1878, un număr relativ mare de militari români au fost decorați cu această medalie. Pentru a nu se confunda decorația conferită pentru fapte de arme pe câmpul de luptă cu cea dobândită pe timp de pace, prin Înaltul Decret nr. 2698 din 25 octombrie 1880 se instituie o nouă formă a acestei distincții numită Medalia „Virtutea Militară de Război". Panglica a rămas la fel pentru ambele tipuri ale medaliei. Prin regulamentul din 1880 se specifica ca în legenda din jurul efigiei să fie folosită denumirea de **REGE** nu de **DOMN** (cu toate că în momentul instituirii distincției, România încă nu era regat!). În ciuda acestei prevederi, va fi folosită în continuare, pentru toate medaliile conferite atât în 1877–1878, cât și în primul și în al doilea război mondial, tot titulatura de **DOMN**, așa cum a fost ea fixată la instituirea decorației. Prin Înaltul Decret nr. 2968/26 septembrie1916 pentru instituirea ordinului militar „Mihai Viteazul" din 1916 (cea importantă distincție care se putea conferi ofițerilor pentru fapte de bravură sau eroism), medalia „Virtutea Militară de război" din ambele clase era rezervată exclusiv gradelor inferioare, pentru „*fapte de bravură deosebite*", ajungând să fie echivalentă ca importanță cu ordinul „Mihai Viteazul" acordat ofițerilor.[34]

Fig. 3, 4

Fig. 5, 6

A primit Medalia „Virtutea Militară de Război", clasa I (fig. 3-4)[35]: *sergentul* Lovin Marcu, din *Regimentul 2 Grăniceri*, pentru curajul și înverșunarea cu care și-a condus luptătorii la 3 august 1917; medalia „Virtutea Militară" clasa II-a, conferită sergentului Lovin Marcu, din regimentul 2 grăniceri, prin înaltul decret nr. 1.389 din 27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oastei" nr. 153 din 6 decembrie 1917, se transformă în Medalia „Virtutea Militară" clasa I-a, deoarece această medalie i-a mai fost conferită prin înaltul decret nr. 3.106 din 20 noiembrie 1916, pe când se afla în regimentul 1 grăniceri.[36]

Au primit Medalia „Virtutea Militară de Război", clasa II-a (fig. 5-6)[37], subofițerii și soldații din *Regimentul 1 Grăniceri*: *plotonierul-major* Mugescu Nicolae[38], *plutonierii* Butcă Ioan[39], Dudă Iancu[40], Dulgheru Ioan[41], Lăzărescu Nicolae[42], Manea Constantin[43], Pâslan Constantin[44], Roșca Alexandru[45], Saceleanu Gheorghe[46], *sergentul-instructor* Bordei Ilie[47], *sergenții* Boltașu Marin[48], Buzatu Dumitru[49], Cantacuzino Ion[50], Chiper Toader[51], Croitoru Grigore[52], Drăghici Toader[53], Dumitru Tudose[54], Dumitru Vasile[55], Gașpar Gheorghe[56], Ilie Dumitru[57], Luță Iosaf[58], Luțescu Simion[59], Neagu Ilie[60], Predoi Stan[61], Stănică Ioan[62], Vâlcu Constantin[63], *caporalii* Andrei Alexandru[64], Burlacu Costică[65], Bustea Constantin[66], Călin Ioan[67], Pintilie Gheorghe[68], Râlea Mihai[69], Ursu Constantin[70], *soldații* Anghel Vasile[71], Barbu Firu[72], Buricea Ion[73], Căpitanu Stan[74], Ciortea Ioan[75], Coman Costea[76], Condrea Gh. Ioan[77], Crăciunescu Petre[78], Gheorghe Gheorghe[79], Hanganu Gheorghe[80], Ilie R. Anghel[81], Ioniță Radu[82], Ivan Ispas[83], Mihalcea Ioan[84], Mocanu Ionică[85], Nicolae Mihai[86], Păduraru Petre[87], Popa Ioan II[88], Răducanu Zaharia[89], Sima Nuțu[90], Soare Gheorghe[91], Stelian Petre[92], Sulu Ilie[93], Tătărășeanu Nicolae[94], Teodorescu Dumitru[95], Titirici Nicolae[96], Toma Petre[97], pentru curajul și avântul cu care s-au aruncat la atacul cu baioneta asupra inamicului; *plutonierul* Băcanu Ion[98], pentru curajul și avântul înălțător cu care și-a condus plutonul în luptele de la Dealul Chioșurile și Poiana lui Boboc în august 1917; *sergentul-instructor* Toma Nicolae[99], pentru destoinicia și curajul cu care și-a îndeplinit serviciul de agent de legătură în tot timpul luptelor de la Dealul Chioșurile și Poiana lui Boboc în august 1917; *sergenții* Ciocănea Barbu[100] și Culof Panait[101], pentru zelul și devotamentul cu care și-au îndeplinit serviciul de secretari pe câmpul de luptă sub un violent bombardament inamic în august 1917; *sergentul* Mihai Marin[102], pentru curajul și avântul înălțător cu care și-a condus plutonul în luptele de la Dealul Chioșurile și Poiana lui Boboc în august 1917; *sergenții* Diaconu Marin[103], Mihăilă Alexandru[104], Sasu Ion[105], Staicu Vasile[106] și Ștefan Nicolae[107], pentru curajul și avântul înălțător cu care și-au condus secțiile în luptele de la Dealul Chioșurile și Poiana lui Boboc în august 1917.

Au primit Medalia „Virtutea Militară" de război, clasa II-a, subofițerii și soldații din *Regimentul 2 Grăniceri*: *elevul-plutonier* Mazâlu Gheorghe[108], pentru bravura, destoinicia și avântul deosebit cu care și-a condus plutonul în luptele de șa 547 cota (P. T. Runcu) la 4 august 1917; *plutonierul* Ciobanu Ion[109], *sergentul-instructor* Talâmbă Mihai[110] și *sergentul* Dumitru Mihai[111], pentru curajul și avântul înălțător cu care și-au condus plutoanele în luptele din zilele de 3 și 4 august 1917; *plutonierul* Soare Gheorghe[112], pentru curajul și destoinicia cu care a condus unitatea în cursul luptelor din septembrie și octombrie 1916; *sergentul-instructor* Dumitru Ioan[113], pentru curajul și destoinicia ce a arătat în luptele de la 10, 27 și 29 octombrie 1916, când a capturat și material de război de la inamic; *sergentul* Antonescu Ioan[114], pentru curajul și îndârjirea cu care a condus secția la 10, 28 și 29 octombrie 1916, luând inamicului arme și muniții; *sergentul* Batâr Vasile[115], din regimentul 2 grăniceri, pentru curajul și destoinica cu care și-a condus secția de mitraliere la 3 august 1917; *sergenții* Chiriță Ion[116], Petre Dumitru[117], Sârbu Vasile[118] și Tudor Ioan[119], pentru curajul și destoinicia cu care au condus secțiile în luptele din septembrie și octombrie 1916; *sergentul* Ciocanu Ion[120], pentru curajul și destoinicia arătată pe câmpul de luptă în serviciul de agent de legătură în ziua de 3 august 1917; *sergenții* Georgescu N.[121] și Ghiță Haralamb[122], pentru curajul și iscusința cu care au condus patrulele la 10 octombrie 1916 până în tranșeele inamicului, care a fugit lăsând arme, bucătării și muniții; *sergentul* Ilinca Nicolae[123], pentru că fiind șef de patrulă, a ucis 2 inamici și a făcut 3 prizonieri dintr-o patrulă inamică; *sergentul* Ioan Dumitru[124], pentru curajul și destoinica cu care și-a condus secția pe câmpul de luptă la 31 iulie și în august 1917; *sergenții* Ionescu Nicolae[125] și Nicola Marin[126], pentru curajul și îndârjirea cu care au condus secțiile în zilele de 13, 28 și 29 octombrie 1916 împotriva unui inamic cu mult mai numeros; *sergenții* Olteanu Dumitru[127] și Ursoiu Gheorghe[128], pentru curajul și destoinicia cu care au condus la 10 octombrie 1916 secțiile lor, parând un atac prin surprindere încercat de inamic; *sergentul* Pârloagă Ioan[129], pentru curajul și avântul cu care a condus secția la 10 octombrie 1916 până în tranșeele inamicului, care a fugit în dezordine din ele; *sergentul* Petreanu Florea[130], pentru curajul și avântul cu care s-a aruncat cu plutonul său asupra inamicului în luptele de la 10, 27 și 29 octombrie 1916; *sergentul* Răduț Marin[131], pentru curajul și destoinicia cu care a condus secția în luptele de la septembrie și octombrie 1916; *sergentul* Săceanu Titu[132], pentru curajul și avântul cu care a condus plutonul la 10, 28 și 29 octombrie 1916, luând inamicului două tranșee; *sergentul* Stanciu Virgiliu[133], pentru curajul și avântul înălțător cu care și-a condus plutonul în lupta de la 6 august 1917; *sergentul* Stănescu Haralamb[134], pentru curajul și destoinica cu care și-a condus secția de mitraliere la 3 august 1917;

caporalii Bordeianu Gheorghe[135], Cliseru Ioan[136], Munteanu Dumitru[137] și Oprea Dumitru[138], pentru curajul și avântul cu care a luptat la 10, 28 și 29 octombrie 1916, luând inamicului arme și multe muniții; *caporalul* Butnaru Vasile[139], pentru curajul și iscusința arătată pe câmpul de luptă ca grenadier la 4 august 1917; *caporalul* Dochiței Nicolae[140], pentru curajul și iscusința ce a arătat pe câmpul de luptă în serviciul de patrulă, aducând știri precise comandantului său și capturând 3 prizonieri în luptele din august 1917; *caporalul* Mareș Ioan se va considera decorat cu Medalia „Virtutea Militară" de Război clasa a II-a, pentru bravura și destoinicia cu care a condus patrula în ziua de 10 octombrie 1916, nu cu Medalia „Bărbăție și Credință" cu spade, clasa a II-a, cum din eroare s-a trecut în decretul nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7694 și în „Monitorul Oastei" nr. 8 din 26 ianuarie 1917[141]; *caporalul* Zamfirescu Vasile[142], pentru curajul și înverșunarea cu care și-a condus luptătorii a 3 august 1917; *soldații* Apostol Petre[143], Comănoiu Ioan[144], Mănosia Vasile[145], Predescu Alexandru[146], Stanciu C. Ștefan[147], Stoica Iordache[148] și Tufan Costache[149], pentru vitejia și avântul cu care au luptat în septembrie și octombrie 1916, contribuind la luarea unui bogat material de război; *soldații* Bălășoiu Constantin[150], Nania Gh.[151], Stoica Ionașcu[152] și Vieru Constantin[153], pentru curajul și avântul ce au arătat în luptele de la 10, 28 și 29 octombrie 1916, punând pe fugă inamicul și lăsându-i în urmă mulți morți, precum arme și muniții de război; *soldații* Căpoiță Ioan[154], Chelaru Vasile[155], Doreanu Florea[156], Gelase Neacșu[157], Panait Constantin[158], Popa Gheorghe[159] și Ursu Dumitru[160], pentru vitejia și avântul cu care au luptat la 10, 28 și 29 octombrie 1916. Au atacat împreună cu alți camarazi un post mic de pe un munte și au luat inamicului o mitralieră, arme și alt material de război; *soldații* Ichim Gheorghe[161] și Lungu Alexandru[162], pentru vitejia și îndârjirea cu care a luptat la 11, 28 și 29 octombrie 1916, ținând pe loc în prima zi cu postul mic din care făcea parte o întreagă companie inamică.

Ordinul francez „Legiunea de Onoare"

Ordinul „Legiunea de Onoare" este cea mai înaltă distincție franceză. A fost instituit la 19 mai 1802 de Primul Consul, Napoleon Bonaparte. Ordinul se conferă cetățenilor francezi sau străini pentru a recompensa serviciile militare și civile. După câteva modificări, odată cu proclamarea celei de-a III-a Republici în 1870, ordinul este din nou modificat și după legea din 26 iulie 1873, forma lui a rămas aproape neschimbată până în prezent.

Ordinul „Legiunea de Onoare" în grad de Cavaler se prezintă sub formă de stea, cu diametrul de 40 mm, din metal argintat, emailat alb, având cinci raze bifurcate în „V" și terminate în vârfuri cu câte două mici sfere metalice; între raze, în formă de cunună, o ramură de laur și o alta de stejar cu frunzele emailate verde și legate în partea de jos cu o fundă aurită. Pe avers, în centru, este un medalion rotund aurit, cuprinzând o efigie feminină, redată în profil spre dreapta, încununată cu lauri. Împrejur, în exergă, între două cercuri liniare aurii, pe fond emailat albastru, inscripția scrisă cu litere majuscule, de asemenea, aurii: * **REPUBLIQUE FRANÇAISE** * **1870**. Pe revers, sunt două steaguri emailate albastru, alb, roșu, încrucișate; împrejur, în bordura asemănătoare cu cea descrisă mai înainte, inscripția: **HONNEUR ET PATRIE** (ONOARE ȘI PATRIE). Însemnul este surmontat de o cunună oval-orizontală din frunze de stejar și laur emailate verde, prinse jos cu două panglici aurite încrucișate în săritoare, de care se prinde panglica de culoare roșie.

Pentru gradul de Ofițer, forma însemnului este aceeași, metalul stelei este aurit și panglica cuprinde, pe centru, o rozetă.[163]

A primit Ordinul „Legiunea de Onoare" în grad de Ofițer (fig. 7-8): *colonelul* Cantacuzino Gheorghe[164], comandantul brigăzii de grăniceri.
Au primit Ordinul „Legiunea de Onoare" în grad de Cavaler[165]: *locotenentul-colonel* Rădulescu Dumitru[166], comandantul *Regimentului 2 Grăniceri* (fost șef de stat-major al diviziei XXIII); *maiorul* Dumitriu Nicolae[167], comandantul *batalionului 3 din Regimentul 1 Grăniceri*.
Decorațiile conferite grănicerilor români în perioada 1916–1917 au reprezentat o înaltă cinstire a eroismului, curajului și spiritului de sacrificiu dovedite pe câmpurile de luptă, un omagiu adus acelor militari care și-au servit țara[168].

Fig. 7, 8

THREE DECORATIONS GIVEN TO ROMANIAN BORDER GUARDS (1916-1917)

Distinctions can be seen as durable monuments meant to preserve the remembrance of important events, to glorify brilliant victories, and to bind, as a result of negative events, the broken ties in the chain of mankind history: they are the engraved on metal history of people and sovereigns that have noticed through their wisdom or bravery.
Keywords: decoration, 1916-1917, order, medal, border guards.

NOTE

1 N.G. Krupenski, Medaliele române sub regele Carol I și alte câteva medalii mai vechi, Bucuresci, Lipo-Tipografia Carol Göbl, 1894, p. 5-6.

2 Faleristica – disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul decorațiilor (ordine, cruci, medalii și semne onorifice). Are conexiuni și cu alte discipline auxiliare ale istoriei ca: heraldica, sigilografia, vexilologia și numismatica. În antichitate, s-au confecționat și conferit, atât sportivilor, la jocurile olimpice, cât și soldaților, pe câmpul de luptă, însemne de onoare și de vitejie – phalere (falere) – discuri metalice pe care erau gravate efigiile unor zei. Romanii au dezvoltat această tradiție, falerele acordându-se de la centurioni la generali, pentru fapte de vitejie dovedite pe câmpul de luptă. Falerele se purtau peste zale, legate cu catarame, una lângă alta. În fața legiunilor romane aflate în marș, mergeau purtătorii de însemne – phalerii, ținând în mâini SIGNUM – o hampă pe care erau aplicate mai multe falere, reprezentând fiecare o bătălie câștigată. Personalitățile militare sau civile, pentru fapte deosebite, primeau o cunună din frunze de laur sau de stejar. Primirea distincțiilor era dublată de recompense substanțiale în bani și bunuri; Bahrin, Dorel, Sistemul decorațiilor militare – 2000. Sistemul național de decorații. București, Editura Economică, 2005, pp. 11-12.

3 Heraldica este disciplina auxiliară a istoriei care studiază stemele, blazoanele etc.; Marcu, Florin, Marele dicționar de neologisme. București, Editura Saeculum I.O., 2000, p. 422.

4 Sigilografia este disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul sigiliilor și matricelor sigilare. A fost fondată în secolul al XVII-lea de Dom Mabillon, părintele erudiției moderne și dezvoltată în secolul al XIX-lea de către Louis-Claude Douët d'Arcq, un mare arhivist și istoric care, împreună cu echipa sa, a scos lucrarea Collection des sceaux des Archives de l'Empire. Franceză la origine, această disciplină nu a întârziat să se extindă în toată Europa, pretutindeni unde, încă din Evul Mediu, se impunea obiceiul de a valida documentele cu sigiliu; Chassel, Jean-Luc, Les sceaux dans l'Histoire, l'Histoire dans les sceaux, în Les sceaux, sources de l'histoire médiévale en Champagne. Actes des tables rondes de la Société française d'héraldique et de sigillographie (Troyes, 2003-Reims, 2004) sous la direction de Jean-Luc Chassel, Paris, Société française d'héraldique et de sigillographie, 2007, p. 9.

5 Comitetul Internațional de Sigilografie = organism creat în 1959 prin hotărârea Biroului executiv al Consiliului Internațional al Arhivelor, în vederea rezolvării unor probleme practice privind păstrarea și conservarea sigiliilor și a stimulării cercetărilor în acest domeniu. Comitetul a contribuit la dezvoltarea teoriei și practicii sfragistice, preocupându-se de uniformizarea terminologiei de specialitate, stabilirea elementelor necesare pentru descrierea sigiliilor, reunirea eforturilor specialiștilor în vederea creșterii longevității izvoarelor sigilare, elaborarea de studii menite să scoată în evidență importanța sigiliilor create în diferite țări; Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 77.

6 Le mulțumim colecționarului, șefilor și lucrătorilor de la aceste instituții care au colaborat și care ni le-au pus la dispoziție.

7 Crucea = simbolizează axa lumii și punctul de intersecție dintre figurile geometrice fundamentale reprezentate de cerc (cerul) și pătrat (pământul). Are și un simbolism spațial, deoarece brațele corespund celor patru puncte cardinale. Provine din cuvântul latinesc cruce(m), „cazнă"; Matilde Battistini, Simboluri și alegorii, Monitorul Oficial, 2008, p. 144.

8 Crin = floare, eminamente regală, ce simbolizează deopotrivă puterea și rafinamentul, forța materială, dar și avântul spiritual; Olimpian Ungherea, Dicționar explicativ masonic, vol. 1 (A-L), Phobos, București, 2007, p. 296.

9 Aur = metal utilizat în alcătuirea stemelor; este reprezentat convențional prin puncte plasate la egală distanță între ele (Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 49); simbolizează bogăție, forță, credință, puritate, constanță, bucurie, prosperitate, viață lungă; G. Eysenbach, Histoire du blason et science des armoiries, Tours, MDCCCXLVIII, p. 370; H. Gourdon de Genouillac, Les Mystères du blason de la noblesse et de la féodalité. Curiosités – bizarreries et singularités, Paris, E. Dentu, 1868, p. 16.

10 Albastru (azur) = culoare utilizată în alcătuirea stemelor, reprezentată convențional prin linii orizontale plasate la distanță egală. Semnifică loialitate, fidelitate, frumusețe; A. de la Porte, Trésor héraldique d'après d'Hozier, Ménétrier, Boisseau etc., Paris, Leipzig, H. Casterman, Tournai, 1861, p. 11.

11 Gravarea = se poate face în adâncime (incizie) ori în relief (excizie); Dicționar al științelor speciale, p. 128.

12 Surmontat = se spune de pal, fascie, chevron și, în general, orice altă piesă care nefiind în poziția sa ordinară este însoțit în șef de o altă figură; W. Maigne, Abrégé méthodique de la science des armoiries suivi d'un glossaire des attributs héraldiques, d'un traité élémentaire des ordres des chevalerie et de notions sur les classes nobles, les anoblissements, l'origine des

noms de famille, les preuves de noblesse, les titres, les usurpations et la legislation nobiliaires, Paris, Garnier frères, Libraires-Éditeurs, 1860, p. 265.

13 Revers = una din părțile unui sigiliu cu reprezentări pe ambele fețe; este partea mai puțin importantă a acestuia; Dicționar al științelor speciale, p. 201.

14 Coroană închisă = coroana formată dintr-un cerc frontal de care se prind mai multe arcuri ce se unesc în partea superioară; de obicei, este dotată cu pietre prețioase și terminată printr-un glob cruciger; Dicționar al științelor speciale, p. 90.

15 Glob crucifer = sferă suprapusă de o cruce care se găsește în vârful coroanelor închise, în mâna unor personaje sau deasupra unor scuturi; este însemn al puterii suverane, atribut al suveranității. În heraldica românească globul crucifer este întâlnit în stemele Țării Românești, în armele Moldovei și armeriile statului român. Sfera simbolizează pământul, iar crucea de pe sferă simbolizează dominația creștină asupra lumii; Dicționar al științelor speciale, p. 127; Paola Rapelli, Simboluri ale puterii și mari dinastii, Monitorul Oficial, 2009, pp. 40-41.

16 Ordine, cruci și medalii române. Istoric, legi și regulamente, întocmite de Vintilă Ivănceanu, Petre Ionescu, Petre P. Sterescu și C. Tâmpeanu, Imprimeria Statului, București, 1927, p. 81; I. G. F. Cricoveanu, Codul decorațiunilor și al medaliilor conținând legile, regulamentele și decretele relative la crearea decorațiunilor și a medaliilor de la 1860 și până azi, tomul VI, ediție revăzută și completată, Giurgiu, Tipografia „Ulpiu Stanculescu", 1928, p. 149-155; C. Flondor, Const. Moisil, Decorațiunile românești, în Enciclopedia României, vol. 1, 1938, p. 88-89; C. Hamangiu, *Codul general al României (codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare): 1856-1919, întocmai după textele oficiale*, ediținea a II-a revăzută, completată și adusă la curent până la zi, volumul VIII, *Legi uzuale: 1913-1919*, București, Editura Librăriei Alcalay, p. 1082; Fl. Marinescu, *Modificările survenite în sistemul de decorații românești în deceniul patru al secolului XX (I)*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", tom 7-8, 1974-1975, p. 255; idem, *Modificări survenite în sistemul de decorații românești în deceniul patru al secolului XX (II)*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", tom 9, 1976, p. 140; Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 156-157; Ștefan Catone, Neculae Șerbănescu, Dumitrașcu Bedivan, *România: decorații 1859-1991*, Cover, București, 1992, p. 15; pl. IV, fig. 6; Elena Artimon, *Ordine, medalii și decorații din Primul Război Mondial aflate în colecțiile Muzeului de Istorie din Bacău*, în „Carpica", XXIV, 1993, Complexul Muzeal „Iulian Antonescu" Bacău, p. 169, 174; *Decorații românești de război 1860-1947*, autori: Ion Safta, Rotaru Jipa, Tiberiu Velter, Floricel Marinescu, Editura Universitaria, București, 1993, p. 66-71; Eugen Ichim, *Ordinul militar de război „Mihai Viteazul"*, Editurile MODELISM & JERTFA, București, 2000, p. 17, 52, 55, 69, 70, 71, 73; Ion Mamina, *Regalitatea în România: 1866-1947: instituția monarhică, Familia regală, domniile, contribuții la dezvoltarea instituțiilor culturale, monumentele de for public: cronologie*, București, Compania, 2004, p. 31; Eugen Calianu, *Decorațiile românești de la Cuza-Vodă la regele Mihai I*, Editura Eminescu, București, 2006, p. 40-41, fig. 59, p. 94; Cristina Pînzariu, *Medalii românești din colecția Complexului Muzeal Bucovina*, în „Suceava. Anuarul Complexului Muzeal Bucovina", XXXIV-XXXV-XXXVI, 2007-2008-2009, Suceava, 2009, p. 291, 294; *Cavaleri ai Ordinului militar de război „Mihai Viteazul"*, autori: Eugen Stănescu, Gavriil Preda, Mircea Cosma, Iulia Stănescu, Sibiu, Salgo, 2012, p. 21-22, 26-30, 45, 47, 48, 49, 55, 57, 64, 67, 77, 81, 83, 88, 90, 93, 97; Tudor Alexandru Martin, Katiușa Pârvan, Cătălina Opaschi, *Onoarea națiunilor (II). Ordine și decorații românești din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României*, Muzeul Național de Istorie a României, București, 2016, p. 136-143; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Distincții acordate grănicerilor, jandarmilor și polițiștilor în perioada 1916-1918*, în „Monitor cultural-educativ", nr. II/2017, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, p. 16-17; idem, *Distincții acordate grănicerilor în perioada 1918-1919*, în „Forum ISOP", publicație editată de Institutul de Studii pentru Ordine Publică, nr. 5, aprilie 2018, p. 7; idem, *Distincții acordate jandarmilor în perioada 1917-1919*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2018, p. 9-10; idem, *Distincții conferite clerului român în 1918*, în „Analele Aradului", anul IV, nr. 4, 2018, Supliment: *100 de ani de la Marea Unire*, Colecția „Astra Arădeană – 1863", „Vasile Goldiș" University Press, Arad, p. 334-337 și fig. 1-2, p. 350; idem, *Distincții onorifice acordate clerului român în 1918*, în „Crisia", nr. XLVIII, 2018, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, p. 209-211 și fig. 1-2, p. 219; idem, *Distincții onorifice acordate grănicerilor români în 1916*, în „Monitor cultural-educativ", nr. II/2018, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2018, p. 6-8 și p. 22, fig. 1-2; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Augustin Mureșan, *Distincții onorifice conferite grănicerilor români în perioada 1918-1919 = Honorific distinctions awarded to Romanian frontier guards between 1918 and 1919*, Editura Ministerului Afacerilor Interne / Edit Moroșan, București, 2018, p. 7-8, fig. 1-2, p. 84.

17 Muzeul Național de Istorie a României, inv. nr. 75604.

18 Decret nr. 2.990/1 octombrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 148 din 2 (15) octombrie 1916, p. 6531.

19 Decret nr. 3.087/7 noiembrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 178 din 8 (21) noiembrie 1916, p. 7153.

20 Ibidem, p. 7153-7154.

21 Ibidem, p. 7153.

22 Ibidem.

23 Ibidem, p. 7154.

24 Înaltul Ordin de zi nr. 24 din 31 decembrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 232 din 6 (19) ianuarie 1917, p. 7572; Decret nr. 17/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/6 februarie 1917, p. 7697.

25 Erată în „Monitorul Oastei" nr. 134 din 27 iulie 1918, p. 2199.

26 Decret nr. 1.327/11 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 198 din 19 noiembrie / 2 decembrie 1917, p. 2095.

27 Decret nr. 1.355/15 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 200 din 22 noiembrie / 5 decembrie 1917, p. 2125.

28 Decret nr. 1.177/9 octombrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 170 din 18 (31) octombrie 1917, p. 1767.

29 Ibidem.

30 Erată în „Monitorul Oastei" nr. 104 din 8 iunie 1918, p. 1749.

31 Cruce labată = crucea la care extremitățile se lărgesc; W. Maigne, op.cit., p. 55.

32 Stejarul = este emblema forței și a puterii. În Antichitate se onora acest arbore și se făceau coroane din ramurile sale care se puneau pe capul celor care ar fi salvat viața cetățenilor. De asemenea, se decernau coroane din frunze de stejar războinicilor pentru a le recompensa faptele de vitejie. În acest ultim caz, stejarul este emblema victoriei. În Limbajul florilor actual, stejarul semnifică ospitalitatea; Cte Alph. O'Kelly de Galway, Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason, tome I, Bergerac, Imprimerie générale du Sud-Ouest, 1901, p. 124-125.

33 Legendă = textul scris, de obicei la marginea spațiului sigilar, circular de la dreapta spre stânga, indicând numele și atributele posesorului; Dicționar al științelor speciale, p. 153.

34 P.V. Năsturel, Medaliile și decorațiunile române. Descrierea și portul lor de către civili, militari, clerici, magistrați și doamne, București, Tipo-Litografia Societății „Tiparul", 1901, p. 6-10; N. T. Ionescu, Decorațiunile române – ordine, cruci și medalii, Editura și Institutul de Arte Grafice C. Speter, București, 1915, pl. IV; Ordine, cruci și medalii române, p. 101-103; I. G. F. Cricoveanu, op. cit., p. 7-14; C. Flondor, Const. Moisil, op. cit., p. 91; C. Hamangiu, Codul general al României (coduri, legi și regulamente), întocmit după textele oficiale, volumul IV, Coduri, legi, decrete și regulamente cuprinzând a doua parte din legislațiunea anilor 1861-1906: (completare la vol. II și III), ediția a III-a, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Centrală, București, 1941, p. 183-185; Gr. Costandache, Medaliile și decorațiunile militare românești, în „Buletinul Societății Numismatice Române", anii XXIX-XXXVI, nr. 83-90, 1935-1942, p. 195-196; Maria Dogaru, op. cit., p. 128-129; Ștefan Catone, Neculae Șerbănescu, Dumitrașcu Bedivan, op. cit., p. 20; pl. IX, fig. 25; Decorații românești de război 1860-1947, p. 116-120; Eugen Calianu, op. cit., p. 15, fig. 10-11, p. 78; Enciclopedia Armatei României, coord.: Amiral prof. univ. dr. Gheorghe Marin, Editura CTEA, București, 2009, p. 1030; Cristina Pînzariu, op. cit., p. 296; Cavaleri ai Ordinului militar de război „Mihai Viteazul", p. 11-12; Tudor Alexandru Martin, Katiușa Pârvan, Cătălina Opaschi, op. cit., p. 21-28; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Distincții acordate grănicerilor, jandarmilor și polițiștilor în perioada 1916-1918, p. 18-19; idem, Distincții acordate jandarmilor în perioada 1917-1919, p. 11-13; idem, Distincții conferite jandarmilor români în perioada 1917-1919, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri", Seria IV-a, nr. 6, 2018, Editura SITECH, Craiova, 2018, p. 72-73; idem, Distincții onorifice acordate grănicerilor români în 1916, p. 8-12 și p. 22, fig. 3-4; idem, Două decorații acordate unor polițiști români în 1918, în „Forum ISOP", publicație editată de Institutul de Studii pentru Ordine Publică, nr. 8, aprilie 2019, p. 20; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Augustin Mureșan, op. cit., p. 10-12 și p. 85, fig. 5-6.

35 Muzeul Jandarmeriei Române.

36 Erată în „Monitorul Oastei" nr. 171 din 5 octombrie 1918, p. 2729.

37 Muzeul Național al Pompierilor, inv. nr. 620.

38 Decret nr. 3.087/7 noiembrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 178 din 8 (21) noiembrie 1916, p. 7155.

39 Ibidem.

40 Ibidem.

41 Ibidem.

42 Ibidem.

43 Ibidem.

44 Ibidem.

45 Ibidem.

46 Ibidem.

47 Ibidem.

48 Ibidem.

49 Ibidem.

50 Ibidem.

51 Ibidem.

52 Ibidem.

53 Ibidem.

54 Ibidem.

55 Ibidem.

56 Ibidem.

57 Ibidem.

58 Ibidem.

59 Ibidem.

60 Ibidem.

61 Ibidem.

62 Ibidem.

63 Ibidem.

64 Ibidem, p. 7156.

65 Ibidem.

66 Ibidem.

67 Ibidem.

68 Ibidem.

69 Ibidem.

70 Ibidem.

71 Ibidem.

72 Ibidem.

73 Ibidem.

74 Ibidem.

75 Ibidem.

76 Ibidem, p. 7156-7157.

77 Ibidem, p. 7156.

78 Ibidem.

79 Ibidem.

80 Ibidem.

81 Ibidem.

82 Ibidem, p. 7157.

83 Ibidem, p. 7156.

84 Ibidem, p. 7157.

85 Ibidem, p. 7156.

86 Ibidem.

87 Ibidem.

88 Ibidem.

89 Ibidem.

90 Ibidem.

91 Ibidem.

92 Ibidem.

93 Ibidem.

94 Ibidem.

95 Ibidem.

96 Ibidem.

97 Ibidem.

98 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2300.

99 Ibidem, p. 2301.

100 Ibidem.

101 Ibidem.

102 Ibidem.

103 Ibidem.

104 Ibidem.

105 Ibidem.

106 Ibidem.

107 Ibidem.

108 Ibidem, p. 2300.

109 Ibidem.

110 Ibidem, p. 2301.

111 Ibidem.

112 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7691.

113 Ibidem, p. 7692.

114 Ibidem.

115 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

116 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7692.

117 Ibidem.

118 Ibidem.

119 Ibidem.

120 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

121 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7692.

122 Ibidem.

123 Decret nr. 3.055/27 octombrie 1916, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 170 din 29 octombrie / 11 noiembrie 1916, p. 6982.

124 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

125 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7692.

126 Ibidem.

127 Ibidem.

128 Ibidem.

129 Ibidem.

130 Ibidem.

131 Ibidem.

132 Ibidem.

133 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

134 Ibidem.

135 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7692.

136 Ibidem.

137 Ibidem.

138 Ibidem.

139 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

140 Ibidem.

141 Erată în „Monitorul Oastei" nr. 112 din 21 iunie 1918, p. 1859.

142 Decret nr. 1.389/27 noiembrie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 211 din 5 (18) decembrie 1917, p. 2301.

143 Decret nr. 16/10 ianuarie 1917, publicat în „Monitorul Oficial" nr. 247 din 24 ianuarie/ 6 februarie 1917, p. 7692.

144 Ibidem.

145 Ibidem.

146 Ibidem.

147 Ibidem.

148 Ibidem.

149 Ibidem.

150 Ibidem, p. 7693.

151 Ibidem.

152 Ibidem.

153 Ibidem.

154 Ibidem, p. 7692.

155 Ibidem.

156 Ibidem, p. 7693.

157 Ibidem, p. 7692.

158 Ibidem, p. 7693.

159 Ibidem, p. 7692.

160 Ibidem, p. 7692-7693.

161 Ibidem, p. 7693.

162 Ibidem.

163 Thèophile de Lamathière, Panthéon de la Légion d´Honneur, Imprimerie A. Vromant, Paris, p. 5-6; Floricel Marinescu, Colecții de decorații intrate recent în patrimoniul Muzeului militar central, partea a II-a, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară", nr. 6, 1973, p. 165-167; Katiușa Pârvan, Cătălina Opaschi, Tudor Martin, Onoarea națiunilor. Ordine și decorații din patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României – catalog, vol. I, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 65-69.

164 „Monitorul Oficial" nr. 161 din 7 (20) octombrie 1917, p. 1663.

165 Colecția plutonier adjutant șef (rez.) Nelu Aldea.

166 „Monitorul Oficial" nr. 158 din 4 (17) octombrie 1917, p. 1639.

167 Ibidem.

168 Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Augustin Mureșan, op.cit., p. 5.

Generalul Arthur Văitoianu, ministru de război între 29 noiembrie 1918 și 26 septembrie 1919

Aspecte privind înaintarea în gradul următor a preoților militari și acordarea unor distincții onorifice (1919)

Colonel
ADRIAN GRIGORE[1]

La începutul anului 1919, Direcția Personalului și Secția III Adjutanturǎ au elaborat ordine circulare privind actualizarea situației întregului personal activ și de rezervă al armatei, trimiterea de propuneri privind înaintările în grad și decorarea personalului militar. Aceste documente au fost transmise și Serviciului Religios al Armatei pentru aplicare în domeniul de competență.

Redăm, mai jos, conținutul documentelor:

„ORDIN CIRCULAR nr. 29394 din 27 februarie 1919

Pentru stabilirea completă și la zi a situației întregului personal activ și de rezervă al armatei, până la plutonier și funcționar civil inclusiv, dispun:

1. Completarea la zi a memoriilor;
2. Completarea la zi a mutațiilor.

I. Completarea memoriilor

Comandamentele, corpurile, școlile și serviciile vor înainta ministerului copii de pe foile calificative ale ofițerilor, subofițerilor reangajați activi și de rezervă și ale funcționarilor civili de orice categorie, atât de pe foile calificative de campanie, care, conform Ordinului nr. 1120 din 10 aprilie 1918 al Marelui Cartier General, s-au întocmit până la data de 1 aprilie 1918, cât și de pe acelea întocmite de la 1 aprilie 1918 până la 30 octombrie 1918, conform art. 42 și 45 din Regulamentul Legii asupra înaintărilor în armată.

La foile calificative de campanie se vor atașa la dosar și copii de pe toate foile parțiale de campanie pe care ofițerul sau plutonierul a trebuit să le aibă de la corpurile sau serviciile prin care a trecut de la 15 august 1916 și până azi.

Toate rubricile și datele trebuie completate cu precizie.

Aceste foi calificative ale întregului personal activ și de rezervă mai sus arătat și care contează astăzi în controalele corpului, vor fi înborderate [înregistrate – n.n.] în câte un tablou nominal, pe grade și vechime.

Tabloul acesta va trebui să corespundă exact cu controlul corpului, iar în dreptul lor să se scrie lămurit și precis din ce cauză, pentru unii, nu s-a putut executa întocmai dispozițiunile de mai sus și datele necesare ministerului, spre a lua măsuri de completare.

Toate foile calificative vor fi semnate pentru conformitate de către șeful de corp sau de serviciu, iar tabelele-borderouri de către șeful biroului de mobilizare și vizate de către șeful de corp.

Se va întocmi un tablou-borderou pentru activi și un altul pentru rezervă.

Dacă sunt ofițeri sau subofițeri detașați din corp la alte corpuri sau servicii, ei vor fi trecuți pe aceste tabele și cu mutația în dreptul lor, arătându-se data și corpul de detașare.

Îndeosebi, în dreptul fiecăruia, se va preciza mutația de astăzi: prezent, spital, detașat, lipsă la apel, etc., arătându-se precis datele și serviciile unde se găsesc.

În fiecare din acest tablou-borderou, care trebuie să fie copia fidelă a controlului nominal al corpului, trebuie să reiasă clar și precis situația de astăzi a fiecăruia, absolut din toate punctele de vedere sub care ea ar putea fi legalmente privită, inclusiv din punctul de vedere al foilor calificative prevăzute în acest articol.

Toți ofițerii foști prizonieri, chiar [și] acei care nu s-au prezentat încă la corpurile de care aparțin, spre a-și limpezi situația, vor fi trecuți implicit în aceste tabele, la gradul și vechimea corespunzătoare, arătându-se în dreptul fiecăruia inițiala PrR; data căderii în captivitate; data prezentării și situația lui precisă de astăzi.

În tabloul-borderou al ofițerilor în rezervă se vor face adnotațiile: Mb (mobilizat), C.T. (chemat temporal), R. (art. 6 Legea de rechiziții) în dreptul celor ce se găsesc în această situație astăzi, arătându-se datele respective.

II. Completarea mutațiilor

Pentru fiecare ofițer, plutonier, funcționar civil, activ, rezervă care după controale figurează astăzi în corp sau serviciu, se va anexa la dosarul respective al foilor calificative și câte o foaie individuală de mutații de tot felul, suferite de fiecare de la 15 august 1916 până la zi și anume: data nașterii, datele de încorporare, datele de reangajare, datele precise ale avansării, datele de mutare de la un corp sau serviciu la altul, datele de numire la comandament sau funcție imediat superioară, datele de detașări și încetări de detașare, datele căderii și prezentării din captivitate, datele mobilizării și demobilizării, datele de chemare temporală în activitate, datele de chemare pe baza art. 6 din Legea de rechiziții, datele de activare.

Aceste mutații trebuie stabilite cu cea mai mare precizie și conștiinciozitate și înscrise în ordinea cronologică a datelor.

III. Pentru pierderile suferite de corpuri și servicii în decursul campaniei până astăzi, pierderi de tot felul și anume: morți, dispăruți, reformați, retragere din oficiu, art. 27 etc. și care au provocat ștergerea din controalele corpului sau serviciului ori care ar fi nota când a avut loc, se va întocmi un tabel nominal, arătându-se în dreptul lor numai datele acestor mutații și categorii.

IV. Corpurile și serviciile îndivizionate vor preda aceste acte, complet împachetate, diviziilor respective, serviciului de stat-major. Diviziile, fără a mai despacheta actele, le adună, le înborderează și le înaintează Ministerului de Război – Serviciul Personalului, prin delegați speciali, împreună cu ale comandamentului de divizie.

Unitățile și serviciile, care prin legi, regulamente sau alte dispoziții de comandament sau administrative țin direct de corpurile de armată, precum și cercurile de recrutare și birourile de rechiziții, le vor prezenta în același mod corpurilor de armată respective, care vor proceda pentru înaintarea lor la minister, ca și la divizii, prin delegați.

Dispoziția pentru corpurile de armată se va aplica și de către Comandamentul Trupelor din Ardeal.

Toate celelalte unități, școli, servicii de tot felul, care aparțin de minister, vor proceda ca și pentru divizii, depunând actele la direcțiile superioare respective din minister, iar acestea, ca și diviziile și corpurile de armată, prin delegat special, Serviciului Personalului din Ministerul de Război.

Comandamentele, unitățile și serviciile, care aparțin de Armata de Operațiuni din Ardeal, vor proceda întocmai ca mai sus, afară dacă Marele Cartier General nu va hotărî o altă modalitate, dictată de situație.

Părțile sedentare ale diviziilor, ce fac parte din Armata de Operațiuni, vor înainta actele prin comandamentele corpurilor de armată de care aparțin.

Comandamentul Corpului 5 Armată Activ va înainta actele tuturor unităților și serviciilor neîndivizionate aflate în Basarabia, precum și ale tuturor cercurilor de recrutare și rechiziție din Basarabia.

Comandamentul Corpului 5 Armată P.S. [Partea Sedentară – n.n.] pe cele ale unităților, serviciilor neîndivizionate și ale cercurilor de recrutare și rechiziții de pe teritoriul care, prin organizarea cercului, aparține de Corpul 5 Armată.

V. Toate aceste acte, bine împachetate, vor trebui primite la minister, prin delegat special, bine ales, cel mai târziu până la 15 martie st.n. [stil nou – n.n.]

VI. Comandamentele sunt rugate cu insistență a lua cele mai grabnice și mai proprii măsuri pentru ca actele să sosească la minister precis, până la data mai sus indicată, complet și conștiincios întocmite de către corpuri și servicii.

Ministerul este dator să aducă la cunoștința comandamentelor că este o necesitate imperioasă de a se reclădi grabnic ceea ce aproape nu mai există și acesta în scopul de a clarifica cât mai neîntârziat situația, aproape obscură, a întregului personal activ și de rezervă al armatei noastre.

Ministru
General de corp de armată Văitoianu[2]

Director Superior al Personalului
General Alexiu"[3].

Cu Adresa nr. 467 din 22 martie 1919, Marele Cartier General a transmis Serviciului Religios al Armatei, în copie, Ordinul Circular nr. 8016 din 18 martie 1919 st.n. privind întocmirea și înaintarea propunerilor de acordare a distincțiilor onorifice.

MARELE CARTIER GENERAL
SECȚIA III ADJUTANTURĂ

ORDIN CIRCULAR
nr. 8016 din 18 martie 1919 st.n.

De la data decretării mobilizării (octombrie 1918) și până astăzi au avut loc oarecare operațiuni militare contra inamicului, în special în nordul Basarabiei, Bucovina și Transilvania.

Din dările de seamă înaintate de diferite comandamente reiese că au fost unii ofițeri care s-au distins în acțiunea lor; totuși până astăzi, Marele Cartier General nu a primit nicio propunere la distincții onorifice.

Cu onoare vă rog a dispune să se dea ordin corpurilor de trupă și comandamentelor în subordine a se înainta propuneri la decorare pentru ofițeri și grade inferioare, care într-adevăr s-au distins fie prin bravură personală, fie prin conducere.

p. Șeful Statului Major General al Armatei
General (ss) Cihoski[4]

Șeful Secției III Adjutantură
Colonel (ss) Constandache"[5].

Secția III Adjutantură din Marele Cartier General a transmis Ordinul Circular nr. 8041 din 18 martie 1919, în copie, privind modul de întocmire al propunerilor de înaintare în grad pe anul 1919/1920 de către toate structurile armatei, inclusiv de către Serviciul Religios.

MARELE CARTIER GENERAL
SECȚIA III ADJUTANTURĂ

ORDIN CIRCULAR
nr. 8041 din 18 martie 1919 st.n.

Pentru întocmirea tabelelor ce vor servi de bază la înaintările din cursul anului 1919/1920, propunerile se vor face după cum urmează:

1. Înaintările în grad, numirile în comandament și funcție se vor face conform dispozițiilor Legii și Regulamentului asupra înaintărilor în armată din 1913, cu modificările aduse art. 21 din lege prin Decretul-lege nr. 814/1919.

2. Promoțiile ce se vor propune la înaintare sunt acelea care, la 31 martie 1919 st.n., împlinesc vechimea prevăzută de lege cu reducerea la jumătate conform modificărilor aduse art. 21 și anume:

La locotenent vor putea fi propuși sublocotenenții înaintați până la 1 octombrie 1917 inclusiv;

La căpitan vor putea fi propuși locotenenții înaintați până la 1 aprilie 1917 inclusiv;

La maior vor putea fi propuși căpitanii înaintați până la 10 octombrie 1916 inclusiv;

La locotenent-colonel vor putea fi propuși maiorii înaintați până la 1 octombrie 1917 inclusiv;

La colonel vor putea fi propuși locotenent-coloneii înaintați până la 1 aprilie 1918 inclusiv;

La general de brigadă vor putea fi propuși coloneii înaintați până la 1 octombrie 1917 inclusiv;

La general de divizie vor putea fi propuși generalii de brigadă înaintați până la 1 aprilie 1917 inclusiv;

La general de corp de armată vor putea fi propuși generalii de divizie înaintați până la 1 aprilie 1917 inclusiv.

3. Propunerile pentru înaintare, numire în comandament sau funcție, se vor face de comandanții și șefii prevăzuți la art. 51 din lege, cu modificările aduse acestui articol prin Î.D. [Înalt Decret – n.n.] nr. 64 din 5 ianuarie 1919 și de art. 14 din Legea de organizare a Ministerului de Război, modificat prin Decretul-lege nr. 65 din 5 ianuarie 1919.

4. Propunerile vor fi făcute de comandantul corpului sau șeful serviciului unde se află ofițerul în momentul propunerilor, indiferent dacă ofițerul e venit de curând în corp și vor urma calea ierarhică chiar dacă corpul face sau nu parte din compunerea organică a comandamentului în care se găsește în acest moment.

Propunerile se vor face avându-se în vedere prescripțiile art. 31, 32 și 53 din lege și vor avea la bază notele obținute de ofițeri în timpul campaniei 1916-1918, notele de la 1 aprilie 1918-28 octombrie 1918 și notele de la 28 octombrie 1918-31 martie 1919 st.n.

Comandamentele, corpurile și serviciile sunt obligate a cere din timp notele tuturor șefilor ierarhici unde a servit ofițerul, pentru ofițerii ce sunt veniți de curând sub ordinele lor.

5. Propunerile vor fi întocmite conform art. 54,55, 59 și 60 din lege, conform Înaltului Decret nr. 1361 din 16 februarie 1917 și vor fi de categoriile arătate de art. 60 din Regulament și anume:

a) Propuneri la înaintare la ordinea anuarului;

b) Propuneri la înaintare excepțională;

c) Propuneri pentru numiri la comandă de regiment, brigadă, divizie și corp de armată, precum și la servicii similare.

Asemenea propuneri se vor face pentru toți ofițerii care, în momentul propunerilor, nu posedă comanda unității sau conducerea serviciului corespunzător gradului, precum și pentru aceia care, deși posedă comanda sau funcția corespunzătoare, dar nu este sancționată prin îndeplinirea formelor legale.

Se atrage atenția că asemenea propuneri urmează să se facă pentru toți locotenent-coloneii, coloneii și generalii pentru care Marele Cartier General a cerut propuneri prin ordine anterioare.

a) Propuneri pentru înaintare pe loc (Î.D. nr. 1361 din 16 noiembrie 1917);

b) Propuneri pentru menținere în grad, funcție sau comandament;

c) Propuneri pentru eliminare de la înaintare;

d) Propuneri pentru aplicarea art. 27 din Legea asupra poziției ofițerilor.

În rapoartele speciale ce se vor face pentru menținerea în grad, funcție și comandă, precum și eliminarea de la înaintare, se va arăta precis a câta menținere în grad este și a câta eliminare, precum și datele la care aceste calificări i-au fost aplicate, indiferent de timpul scurs de la o dată la alta, cunoscând că cel menținut în grad de trei ori consecutiv nu mai poate fi propus pentru înaintare în activitate, nici în grad, nici în comandament, iar cel eliminat de la înaintare de două ori în același grad, va cădea sub prevederile art. 27 din Legea asupra poziției ofițerilor.

6. Pentru fapte strălucite săvârșite în fața inamicului bine constatate și date prin Ordin de Zi pe întreaga oaste, ofițerii vor putea fi propuși la înaintare conform art. 22 din lege, fără a se cere vechime. Asemenea propuneri se vor face atunci când ofițerii au săvârșit asemenea fapte, iar nu la date fixe.

7. Odată cu propunerile, comandanții corpurilor sau șefii serviciilor vor înainta și copie după memoriul de campanie al ofițerului, precum și foile calificative de la 1 aprilie 1918 – 28 octombrie 1918 și de la 28 octombrie 1918 – 31 martie 1919 st.n.

8. În cazul când de la data propunerii au intervenit fapte, care să schimbe propunerea făcută, se va raporta aceasta ierarhic și pe fapte bine documentate.

9. În conformitate cu art. 59 din Regulamentul Legii de înaintare, absolut toți ofițerii care îndeplinesc condițiile de vechime în grad la data de 31 martie 1919 st.n. arătate la punctul 2 al acestui ordin, vor trebui să facă obiectul unei propuneri, oricare ar fi situația sau mutația lor în momentul propunerilor.

Se exceptează ofițerii foști prizonieri care au căpătat un grad de la înapoierea lor din captivitate, pentru care se va avea în vedere dispozițiile Înaltului Decret-lege nr. 814.

10. Ofițerilor de rezervă mobilizați li se vor aplica aceleași dispoziții ca celor activi.

11. Propunerile vor fi centralizate pe arme, grade și ordinea din anuar, fără întrunirea comitetelor prevăzute de art. 63 din lege, separat ofițerii activi de cei de rezervă, de următoarele comandamente:

a) Comandamentul Trupelor din Transilvania, ale ofițerilor aflați la comandamentele, corpurile și serviciile din Transilvania, care depind operativ de Comandamentul Trupelor din Transilvania;

b) Corpul 4 Armată, ale ofițerilor aflați la comandamentele, corpurile și serviciile din Bucovina și Basarabia, care depind operativ de Corpul 4 Armată;

c) Corpul 5 Armată, ale ofițerilor aflați la comandamentele, corpurile și serviciile din Basarabia, care depind operativ de Corpul 5 Armată;

d) De corpurile de armată respective, pentru ofițerii aflați la comandamentele corpurilor și serviciile din Vechiul Regat, afară de unitățile și serviciile ce depind de Ministerul de Război;

e) De inspectoratele tehnice de arme sau servicii, pentru ofițerii aflați la corpurile de trupă și serviciile ce se inspectează din toate punctele de vedere de către aceste inspectorate, afară de unitățile și serviciile ce depind de Ministerul de Război.

Propunerile astfel centralizate vor fi trimise Secției III Adjutantură din Marele Cartier General, până la 1 mai 1919 st.n.

12. Marele Cartier General atrage cea mai serioasă atenție asupra propunerilor cerute și face apel la patriotismul corpului ofițeresc, pentru ca la întocmirea lor să nu existe altă considerație decât aceea care izvorăște din iubirea către țară și pentru progresul oștirii.

13. Se alătură copie după articolele menționate din cuprinsul ordinului de față. Asemenea un număr de... carnete cu foi calificative, pentru propuneri, care se vor distribui pe numărul ofițerilor din corpurile și serviciile dumneavoastră.

Din Înalt Ordin

Șeful de Stat Major General al Armatei

General de corp de armată adjutant (ss) Prezan

Șeful Secției III Adjutantură

Colonel (ss) Constandache[6].

Copie după:

A) Modificări aduse articolelor din Legea asupra înaintărilor în armată din 1913.

1. Decretul-lege nr. 814 din 21 februarie 1919

Art. 1.– Articolul 21 din Legea asupra înaintărilor în armată se modifică după cum urmează:

În stare de război, vechimea minimă spre a putea fi înaintat de la un grad la altul se reduce la jumătate, iar stagiile la trupă și examenele de tot felul cerute în timp de pace pentru a trece de la un grad la altul, sau de la un comandament (funcțiune) la altul imediat superior, se suprimă.

Se exceptează ofițerii întorși din captivitate care, conform art. 20, având vechimea, vor trebui să satisfacă și anumite stagii și probe de capacitate pentru a putea fi înaintați de la un grad la altul sau trecuți la comandamentul imediat superior celui avut în momentul capturării.

Stagiile și probele de capacitate se vor hotărî prin decizie ministerială.

Condițiile prevăzute la art. 28, alin. b și d se suprimă.

Art. 2. – Art. 76 din Regulamentul Legii asupra înaintărilor în armată se modifică după cum urmează:

În stare de război, tabelele cu propunerile de toate categoriile privitoare la admiterea la înaintare a ofițerilor care fac parte din armatele de operațiuni se vor stabili la Marele Cartier General.

Ele vor fi apoi înaintate Ministerului de Război, care va face tablourile generale introducând și propunerile sale.

Tabelele de înaintare astfel întocmite îmi vor fi supuse de Ministerul de Război spre aprobare, după care numai devin definitive.

Datele trimiterii diferitelor propuneri și ale lucrărilor prevăzute la art. 60, 65 și 78 din Legea de înaintare se hotărăsc prin decizie ministerială.

Art. 3. – La art. 22 din Legea de înaintare, cuvântul ultim „armată" se va înlocui prin cuvintele „pe întreaga oaste".

Art.4. – Toate dispozițiile din Legea și regulamentul Legii de înaintare și Înaltul Decret nr. 775 din 25 iulie 1917 în întregime se aprobă.

2. Înaltul Decret nr. 1361 din 17 noiembrie 1917

Art. 1. – Textul art. 81 din Regulamentul Legii asupra înaintărilor în armată se modifică după cum urmează:

Înaintarea pe loc prevăzută la art. 74 al legii se acordă ofițerilor și asimilaților lor de la trupele și serviciile prevăzute mai jos până la inclusiv gradul specificat în dreptul fiecăruia:

1. Justiția Militară (numai cei cu titluri academice) – general de brigadă;
2. Birourile de recrutare – locotenent-colonel;
3. Remonta și depozitele de creștere de cai – colonel;
4. Serviciile și direcțiile din minister și anume:

a) Serviciul Geografic al Armatei – general de brigadă;

b) Direcția Recrutării și personalului – colonel;

c) Direcția Geniului (Serviciul Construcțiilor – colonel;

5) Personalul Stabilimentelor și Depozitelor de artilerie și marină: pulberăria, pirotehnia și arsenalul – general de brigadă.

Pentru ca un ofițer să fie propus la înaintare pe loc trebuie să aibă în specialitatea respectivă un stagiu de serviciu cel puțin egal cu cel cerut ofițerilor combatanți de același grad în arma lor.

Înaintarea acestor ofițeri va avea loc pe baza unui raport al capului [șefului – n.n.] de serviciu, în care să se arate până la ce punct prezența ofițerilor este cerută de acea specialitate, înaintându-se în același timp și consimțământul ofițerilor.

Acești ofițeri vor înainta la rândul, după tabela armei lor, iar în foaia calificativă, la partea I, li se va face mențiunea: „Înaintare pe loc la gradul...".

Ca măsură tranzitorie, ofițerii din Justiția Militară care se găsesc deja înaintați pe baza art. 74 din lege, vor beneficia de dispozițiile punctului 1, fără a li se mai cere titluri academice.

B. Articole din Legea asupra înaintărilor în armată din 1913

Art. 31. – În principiu, înaintarea ofițerilor până la gradul de locotenent-colonel inclusiv, se face după ordinea înscrierii în anuar.

De la gradul de locotenent în sus și până la gradul de locotenent-colonel inclusiv, unii ofițeri pot fi înaintați excepțional și în afară de ordinea înscrierii în anuar, în proporția și în condițiile prevăzute pentru fiecare grad prin legea de față și în conformitate cu prescripțiile art. 70.

Gradele de colonel și general se dobândesc numai prin înaintare excepțională.

Art. 32. – Pentru ca un ofițer să poată fi înaintat trebuie să fi dovedit bune însușiri morale, fizice și intelectuale, destoinicie în modul de a servi, în instruirea, conducerea și administrarea trupei și unităților de sub comanda sa și capacitatea pentru conducerea tactică a unității pentru care este propus.

Pentru înaintarea excepțională ofițerii trebuie să se fi distins în mod deosebit sub toate raporturile.

Condiții corespunzătoare se vor cere și ofițerilor de la diferite servicii ale armatei.

Art. 51. – Notarea ofițerilor se va face după normele următoare:

a) Comandantul corpului de trupă sau șeful de serviciu notează pe toți ofițerii din corpul sau serviciul său;

b) Comandantul de brigadă notează pe toți ofițerii din brigada sa.

Prin Î.D. nr. 64 din 5 ianuarie 1919, se modifică și se adaugă următoarele aliniate la art. 51 din lege:

Se modifică:

Alin. c) Comandantul de divizie notează pe toți ofițerii generali și superiori și pe toți căpitanii din divizia sa;

Alin. d) Comandantul de corp de armată notează pe comandanții de divizie, de brigadă, comandanții corpurilor de trupă, șefii de servicii și pe toți ofițerii

Se adaugă:

Alin. e) Inspectorii de armată notează pe toți ofițerii generali, pe toți coloneii propuși pentru gradul de general de brigadă și pentru comanda unei brigăzi, aparținând comandamentelor, trupelor și serviciilor pe care le inspectează anual.

Alin. f) Șeful Casei Militare a Majestății Sale Regelui și inspectorii tehnici de arme și servicii notează ca și un comandant de corp de armată pe aceiași ofițeri ai trupelor sau serviciilor care se găsesc sub ordinele directe (a se vedea art. 22 din Legea de organizare a Ministerului de Războiu, modificată prin Decretul-lege nr. 65).

Alin. g) Ofițerii sanitari și de administrație de la corpurile de trupă și serviciile divizionare vor fi inspectați în ceea ce privește partea tehnică a îndeplinirii serviciului lor de șefii serviciilor sanitare și de intendență de la divizie, care nu-i vor nota, ci vor raporta în scris, documentat, comandantului diviziei asupra cercetărilor făcute.

Acești șefi de serviciu vor inspecta și pe ofițerii sanitari și de intendență aparținând corpurilor de trupă și serviciilor neîndivizionate, în conformitate cu un plan stabilit anual de comandanții de corp de armată sau minister.

Art. 53. – Orice propunere pentru înaintare trebuie să fie susținută de șefii ierarhici titulari care notează pe ofițeri; ei își vor da opinia în mod precis, sprijinindu-se de fapte constatate personal și modul cum ofițerul a satisfăcut probele indicate la art. 32 din legea de față.

Art. 54. – Pentru înaintarea în ordinea înscrierii în anuar, șefii ierarhici, care notează pe ofițeri, vor face mențiune în foaia calificativă: „Merită a înainta". Această mențiune servește drept propunere pentru înaintare.

Art. 55. – propunerile pentru înaintare excepțională și numire în comandament se fac prin raport special, în care se arată constatările făcute cu privire la condițiile cerute pentru o asemenea înaintare. Aceste rapoarte vor cuprinde lămurit, documentat constatările făcute asupra capacității ofițerului propus, aptitudini în conducerea trupelor constatate cu ocazia tuturor încercărilor din cursul anului, concentrărilor sau manevrelor anuale și a călătoriilor de comandament la care au luat parte.

Art. 59. – Ofițerul căruia îi vine rândul la înaintare, dar care n-are o pregătire suficientă pentru a comanda o unitate superioară gradului său, va fi caracterizat „bun în gradul său și pentru comandamentul ce îndeplinește".

Ofițerii superiori și căpitanii astfel caracterizați trei ani de-a rândul, nu mai pot fi propuși pentru înaintare în activitate, nici în grad, nici în comandament.

Locotenenților și sublocotenenților din această categorie li se mai acordă, după aceasta, încă un stagiu de încercare de doi ani, în cursul cărora ei nu pot face obiectul niciunei propuneri de înaintare.

După trecerea acestui timp, ei recapătă dreptul de înaintare, iar cei care în primul an după această încercare vor fi găsiți că nu mai merită a înainta, vor fi puși în poziție de rezervă din oficiu.

Art. 60. – Pentru incapacitate, neîndeplinirea serviciului sau rea purtare, un ofițer va fi propus la eliminare de la înaintare pe baza raportului comandantului de corp sau șefului de serviciu și părerea capilor ierarhici.

Ofițerul eliminat de la înaintare de două ori în același grad va cădea sub prevederile art. 27 din Legea asupra poziției ofițerilor.

C. Articole din Regulamentul Legii asupra înaintărilor în armată

Art. 59 – Toți ofițerii combatanți, asimilați (preoții militari erau asimilați cu ofițerii, n.n.), jandarmi și grăniceri care au vechimea de înaintare prevăzută de lege, pentru fiecare grad, trebuie să facă obiectul unei propuneri. [...]"[7]

Urmare la Ordinul Circular nr. 8041 din 18 martie 1919 și la instrucțiunile date de Ministerul de Războiu, prezentate în extras, Secția III Adjutantură a Marelui Cartier General a transmis Serviciului Religios o copie a Ordinului Circular nr. 1517 din 15 aprilie 1919, care preciza procedura de avansare a ofițerilor reîntorși din prizonierat.

MARELE CARTIER GENERAL
SECȚIA III ADJUTANTURĂ

ORDIN CIRCULAR
nr. 1517 din 15 aprilie st.n.

[...] 1.Tuturor ofițerilor foști prizonieri avansați până în prezent și publicați la diferite date în «Monitorul Oficial», care îndeplinesc condițiile de vechime prevăzute la punctul 2 al Ordinului Circular nr. 8041, li se vor face propuneri conform punctului 5 din menționatul ordin circular.

2. Tuturor ofițerilor foști prizonieri admiși în condițiile art. 21 [...] li se vor face, dacă îndeplinesc condițiile, propunerile prevăzute la punctul 5 din Ordinul Circular nr. 8041, însă numai pentru un singur grad (un locotenent putea fi înaintat doar în gradul de căpitan, respectiv un singur grad - n.n.). Acești ofițeri nu vor putea fi propuși pentru al 2-lea grad, deoarece nu intră în categoria celor de la punctul 1 de mai sus.

Propunerile li se vor face bazat pe activitatea desfășurată de ofițer de la înapoierea din captivitate până în momentul propunerii, oricare ar fi fost serviciul la care a fost repartizat.

[...] Propunerile vor fi făcute în vederea înaintărilor pe 1919/1920, nu însă pentru gradul ce trebuia căpătat ca prizonier, pentru care a fost calificat „bun în grad" sau eliminat.

Acești ofițeri vor fi avansați pe data când vor avea loc înaintările pe 1919/1920, iar nu pe data când a fost avansată promoția lor. [...]

4. Ofițerii care sunt în cercetare judiciară nu fac obiectul vreunor propuneri de înaintare.

Subșef de Stat Major General al Armatei
Colonel Samsonovici[8]

Șeful Secției III Adjutantură
Colonel Constandache"[9]

TABEL nr. 1 – ADMIȘI DUPĂ ÎNDEPLINIREA CONDIȚIILOR ART. 21 AL. 2

[...] **PREOȚI**
Preoți asimilați gradului de locotenent

1. Blănaru Gherman - Preot asimilat gradului de locotenent din Brigada 10 Artilerie

MINISTRU DE RĂZBOI
General de corp de armată (ss) Văitoianu

Director Superior al Personalului
General de brigadă (ss) Alexiu"[10].

Tabelele erau întocmite în ordinea gradelor militare (sau asimilate acestora) pe arme (infanterie, cavalerie, artilerie, administrație, sanitară, cler etc.).

CERCETARE JUDICIARĂ
TABEL nr. 3

de ofițerii și asimilații activi, foști prizonieri, ale căror acte sunt în cercetare judiciară

[...] **PREOȚI**
Preoți asimilați gradului de locotenent

1. Popescu Lazăr - Preot asimilat gradului de locotenent
3. Popescu I. Dumitru - Preot asimilat gradului de locotenent

MINISTRU DE RĂZBOI
General de corp de armată (ss) Văitoianu

Director Superior al Personalului
General de brigadă (ss) Alexiu"[11].

Conform prevederilor Ordinului Circular nr. 16304 din 15 octombrie 1919, „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918" urma să fie conferită tuturor militarilor și funcționarilor civili care au fost în serviciul armatei pe timpul campaniei 1916-1918.

5 ianuarie 1917. Preotul Dumitrescu, confesorul Regimentului 38 Infanterie, în fața unui bordei din tabăra de refacere

Redau, mai jos, un document prin care Biroul Decorațiilor a transmis Serviciului Religios un brevet de decorație, cu instrucțiuni precise de înmânare.

România
MARELE CARTIER GENERAL
Biroul Decorațiilor

Nr. 4857
1919, luna martie, ziua 27
MARELE CARTIER GENERAL
Biroul Decorațiilor
Către
MARELE CARTIER GENERAL
Serviciul Religios

Am onoarea a vă trimite un brevet de decorații cu numele notate pe contrapagină, rugând să binevoiți a le înmâna celor în drept sub luare de dovadă și având normă următoarele:
1. Pe cât se poate, se vor înmâna aceste brevete direct în mâna celui cărui aparține.
2. Pentru acei care se găsesc absenți, brevetele vor fi păstrate la Domnia voastră până când i se va putea înmâna celui decorat, astfel încât acesta să aibă unde îl păstra ca pe o amintire de valoare din timpul războiului.
3. Cu acei ce se găsesc prin spitale se va proceda întocmai ca mai sus.
4. Brevetele celor căzuți pe câmpul de onoare vor fi trimise familiilor, păstrându-se cu îngrijire pe acelea ce nu se pot trimite din cauză că ele se găsesc pe teritoriul ocupat de inamic.
5. Veți binevoi a trimite brevetele acelor ce eventual au fost mutați în alte corpuri, urmărindu-i Domnia voastră fără a le mai înapoia acestui birou.
6. Veți păstra la dosar dovezile de primirea brevetelor.
Din Înalt Ordin, rog să binevoiți a dispune ca expedierea lor să se facă cu cea mai mare băgare de seamă pentru a nu se pierde, acest birou având însărcinarea de a face dese controale în această privință.

Din Înalt Ordin
ȘEFUL BIROULUI DECORAȚII
Colonel adjutant (ss) indescifrabil "[12].

Marele Război și Unirea de la 1 decembrie 1918 au determinat, la nivelul Ministerului de Război, luarea unor măsuri care să reglementeze situațiile noi vizând situația personalului, respectiv integrarea în armata Vechiului Regat a ofițerilor provenind de pe teritoriile reunite, reîntoarcerea din prizonierat sau situația preoților care au însoțit trupele pe front. Pentru clerul militar, în ordinele și regulamentele elaborate și adoptate au fost destinate prevederi speciale privind acordarea gradelor militare, avansarea în grad sau acordarea de distincții.

ASPECTS CONCERNING THE ADVANCEMENT IN RANK OF MILITARY PRIESTS AND THE OFFERING OF HONORARY DISTINCTIONS (1919)

At the beginning of 1919, at the Ministry of War level, orders and regulations were adopted regarding the active, reserve or assimilated service men. Particular attention was paid to the priests who accompanied the troops in the campaign regarding the advancement in rank or the offering of the distinctions.

Keywords: 1919, staff, priest, rank, decoration

NOTE

1 Arhivele Militare Naționale Române.

2 Arthur Văitoianu (n. 14 aprilie 1864, Ismail – m. 17 iunie 1956, București); absolvent al Școlii Militare de Infanterie și Cavalerie din București (1882-1884), al Școlii Speciale de Artilerie și Geniu din București și al Școlii Superioare de Război; a urcat toate treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent (1884), locotenent (1887), căpitan (1891), maior (1897), locotenent-colonel (1904), colonel (1908), general de brigadă (1915), general de divizie (1917), la cel de general de corp de armată (1918); a participat la cel de-Al Doilea Război Balcanic, la Primul Război Mondial și la campania din Ungaria; a comandat Regimentul 10 Infanterie, Brigada 11 Infanterie și Divizia 10 Infanterie (1916-1918); a fost decorat cu Medalia „Avântul Țării" (1914) și Ordinele „Coroana României" (1910) și „Mihai Viteazul" (1917); după demisia din armată a devenit membru al Partidului Național Liberal; prim-ministru (27 septembrie-28 noiembrie 1919), ministru de Justiție (1918), de Război (1918-1919), ministru de Interne (24 octombrie-29 octombrie 1918, 27 septembrie-28 noiembrie 1919, 19 ianuarie 1922-30 octombrie 1923), ad-interim la Ministerul Afacerilor Străine (1919), al Comunicațiilor (1923-1926), consilier regal (1938).

3 Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Microfilme, rola F.II. 4.1519, cd. 18-20.

4 Henri Cihoski (n. 2 octombrie 1871, Tecuci – m. 18 mai 1950, închisoarea Sighet), fiul lui Alexandru și al Eugenie Dobjansky de origine armeană din Focșani, căsătorit cu Sophie Ferhat, (1883–1973), copii Henriette Cihoschi-Veron, Alexandru Cihoschi; a fost absolvent al Școlii de Ofițeri de Artilerie și Geniu din București (1889–1891), al Școlii Speciale de Artilerie și Geniu (1891–1893) și al Școlii Superioare de Război; a urcat toate treptele ierarhiei militare de la gradul de sublocotenent (1891), locotenent (1894), căpitan (1899), maior (1908) locotenent-colonel (1912), colonel (1914), general de brigadă (1917), general de divizie (1919); a participat la cel de-Al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial; funcții deținute: comandant al Batalionului 4 Pionieri, șef al Serviciului geniului al Cetății București, comandant al Regimentului 5 Infanterie, șef de stat-major al Corpului 6 Armată (14/27 august-16/29 octombrie 1916), comandant al Diviziei 13 Infanterie (16/29 octombrie–19 noiembrie/2 decembrie 1916), comandant al Diviziei 10 Infanterie (1/13 ianuarie 1917-28 octombrie/11 noiembrie 1918), sub-șef al Marelui Cartier General (28 octombrie/11 noiembrie 1918–1 februarie 1920), Inspector General al Armatei (1927), ministru de Război (10 noiembrie 1928-4 aprilie 1930) în guvernul condus de Iuliu Maniu, din care a demisionat în urma presupusei sale implicări în Afacerea Škoda; senator de drept în Parlamentul României; pentru întreaga sa activitate a fost decorat cu Ordinul „Coroana României" (1911), Crucea „Meritul Sanitar" (1911), Ordinul „Steaua României" (1914), Ordinul „Mihai Viteazul" (1917) și Ordinul „Sfântul Gheorghe" clasa a IV-a; în noaptea de 5/6 mai 1950, „Noaptea demnitarilor", la vârsta de 78 de ani a fost arestat în lotul foștilor demnitari, murind 11 zile mai târziu în închisoarea Sighet.

5 A.M.R., Fond Microfilme, rola F.II. 4.1519, cd. 21-22.

6 Ibidem, cd. 27-28.

7 Ibidem, cd. 29-31.

8 Nicolae Samsonovici (n. 7 august 1877, comuna Ștefănești, jud. Botoșani – m. 1950, Închisoarea de la Sighet, jud. Maramureș); general; șef al Marelui Stat Major între 1927-1932 și 1934-1937 și ministru al Apărării Naționale între 1932-1933.

9 A.M.R., Fond Microfilme, rola F.II. 4.1519, cd. 46.

10 Ibidem, cd. 48.

11 Ibidem, cd. 54.

12 Ibidem, cd. 37.

Misteriosul călugăr „scit" de la Constantinopol

DUMITRU MANOLACHE[1]

O epistolă în limba greacă din secolul al XII-lea, mai puțin cunoscută publicului larg, păstrată într-un manuscris cartonat, la Biblioteca Academiei Române, vorbește despre un misterios „scit", necunoscut cu numele, ajuns la Constantinopol pentru a obține o presupusă recunoaștere a unui rang bisericesc superior.

Este bine cunoscut faptul că sursele literare ale istoriei poporului român de până la întemeierea statelor feudale românești (secolul al XIV-lea) sunt foarte rare și nu totdeauna clare. Din acest motiv, manuscrisul grecesc Ms.nr. 508, un exemplar cartonat, bombicin, păstrat la Biblioteca Academiei Române, care aduce informații de la sfârșitul secolului al XII-lea, devine cu atât mai important cu cât studierea lui scoate la lumină unele amănunte foarte interesante, necunoscute până în prezent, cu privire la viața bisericească a românilor din stânga Dunării, din această perioadă istorică.

Scrisoarea are ca personaj central un cleric „scit" și este încorporată într-un manuscris ajuns în România în secolul al XVIII-lea. Conform dedicației, acesta *„face parte dintre cărțile afierosite Școlii Grecești din București, care se află în cinstita Mănăstire Sfântul Sava, închinată Sfântului Mormânt... 1728, luna Mai, Alexandru, Patriarhul Constantinopolului".*

Cercetarea manuscrisului a fost făcută de mai mulți istorici. Francezul Jean Darrouzès arăta în 1972 că epistola la care ne referim este adresată Patriarhului Teodosie al II-lea Boradiotes (patriarh al Constantinopolului între 1179-1183, fost monah în Mănăstirea Boradion, de pe malul asiatic al Bosforului) de către monahul Ierotei, prin care acesta îl informa cu privire la tulburările pe care le-a provocat așezarea în mănăstirea patriarhală, unde era viețuitor, a unui „scit". Străinul venise *„din munții cei înalți ai Dunării"*. Așezarea lui în mănăstire îi nemulțumea pe călugării greci pentru că afectase un întreg etaj.

În 1974, academicianul Răzvan Theodorescu opina că scitul amintit ar fi un monah, probabil de origine turanică, din Eparhia Dristrei, în secolele XI-XII. Un an mai târziu, prof. dr. Petre Diaconu se întreba dacă acesta nu ar fi dintr-o mănăstire de tipul celei de la Niculițel, pentru ca în 1977 prof. dr. Vasile Boroneanț să pună existența lui în legătură cu descoperirile arheologice de la Gaura Chindiei, comuna Pescari, jud. Caraș Severin, unde ar fi funcționat un schit, cu întreruperi, din secolul al X-lea până în secolul al XIV-lea. *„Scrisoarea confirmă existența la Dunărea de Jos a unor localnici, preoți sau călugări, puțin agreați și denigrați de tagma monahicească greco-bizantină. Faptul că scitul provine din munții cei înalți de la Dunăre merită să fie luat în considerare, mai ales că peștera (de la Gaura Chindiei, n.n.) a putut funcționa ca schit poate cu întreruperi, din secolul al X-lea până în secolul al XIV-lea,*

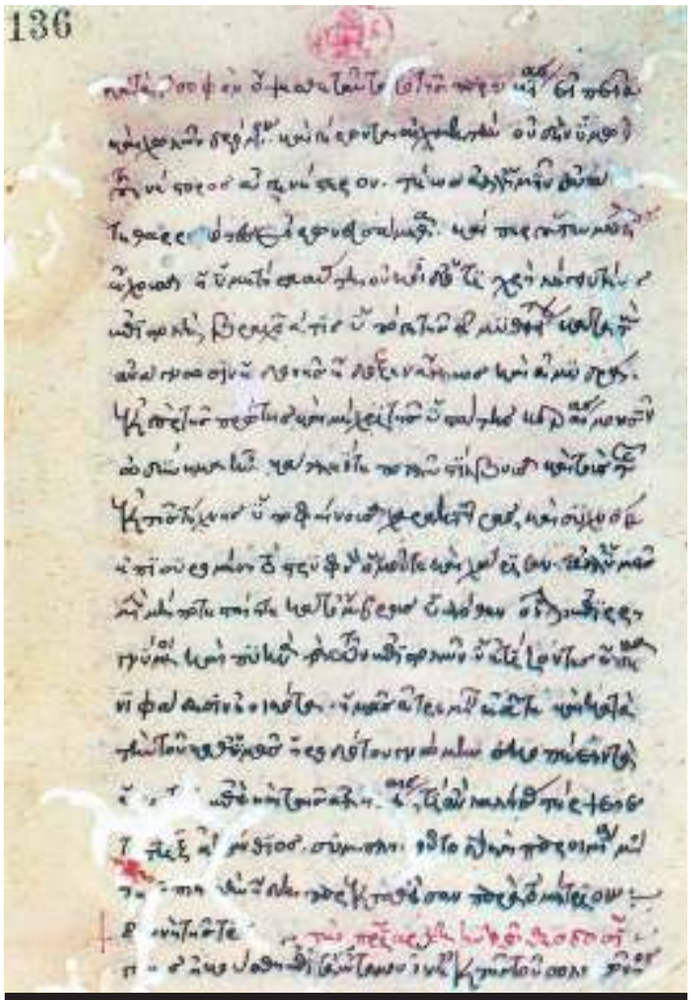

Filă din Manuscrisul grecesc nr. 508, Colecția Bibliotecii Academiei Române

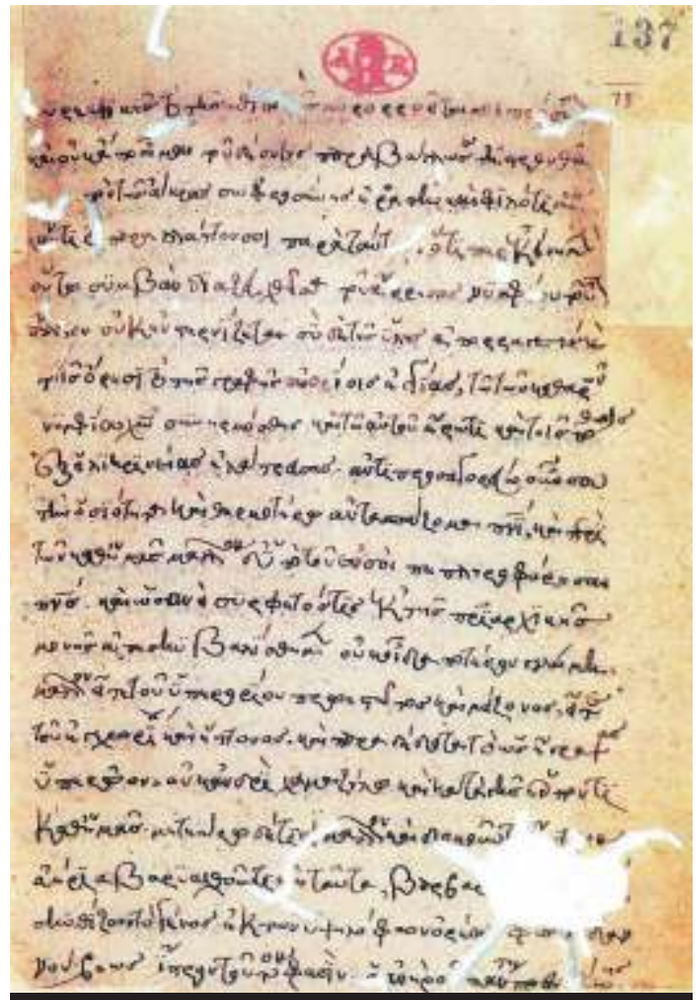

Filă din Manuscrisul grecesc nr. 508, Colecția Bibliotecii Academiei Române

după cum par a confirma cele două semne care acompaniază crucea bizantină", spunea acesta.

În 1984, Nicolae Dănilă spune că denumirea „scit" se aplica, în izvoarele bizantine contemporane, în special cumanilor, popor creștinat în secolul al XIII-lea, și credea că monahul respectiv ar fi un autohton din Oltenia sau Banat.

Ultimul autor care a cercetat documentul este preotul Mihai Ovidiu Cățoi. Sfinția sa a efectuat, pentru prima dată, citirea integrală și traducerea scrisorii, așa cum se păstrează ea în manuscrisul de la Biblioteca Academiei Române („Glasul Bisericii", LXIV-2005, nr. 5-8, pp. 141-162).

Preot în zale cu jambiere de fier

Dar să vedem ce spune epistola lui Ierotei. După o lungă introducere, monahul îl informează pe patriarh *„mai degrabă despre cele ce se petrec pe la noi, (...), Și aproape întocmai ca o pleavă a societății, am fost aruncați afară din mănăstirea patriarhală, dar nu știu din dispoziția cui, fie a unuia mai îndepărtat, întâistătătorul și mai marele, fie a unuia mai mic, de lângă noi. Și s-a cedat etajul, după cum ai scris, nu unui om smerit, care, asemenea nouă, se nevoiește pe pământ, ci unuia semeț, ce pare să se agită mai degrabă pentru cele înalte, fiind într-adevăr mult preocupat pentru aceasta, vorbind o limbă barbară (...) din naștere, trăind după obiceiurile sciților, provenind din munții Dunării, cei cu coline înalte, căreia i se spune Istru. Văzând acest om, l-ai putea numi, în toate privințele, preot (presbiter) și chiar gheronta. N-am mai văzut, în schimb, un bărbat atât de plin de zale, chiar dacă este al lui Hristos; căci are o cămașă de fier, și o centură de fier, precum și jambiere de fier la picioare; mai are un inel la gâtul lui; un medalion atârnă de acesta, iar medalionul, pe de o parte îi completează ținuta exterioară, în conformitate și cu vorbirea-i pompoasă, pe de altă parte, astfel fiind atârnat, îl poartă după sine și îl târâie pe pământ, din cauza dorinței de mărire și oriunde și când se plimbă din loc în loc, pentru că îi face plimbarea răsunătoare; mai are o cruce pe pieptul înfășurat într-o platoșă garnisită cu solzi; crucea este masivă de aramă, ce strălucește ca aurul; mai are o piele de oaie, din cele tăbăcite, care poate acoperi pe cineva, dar nu am*

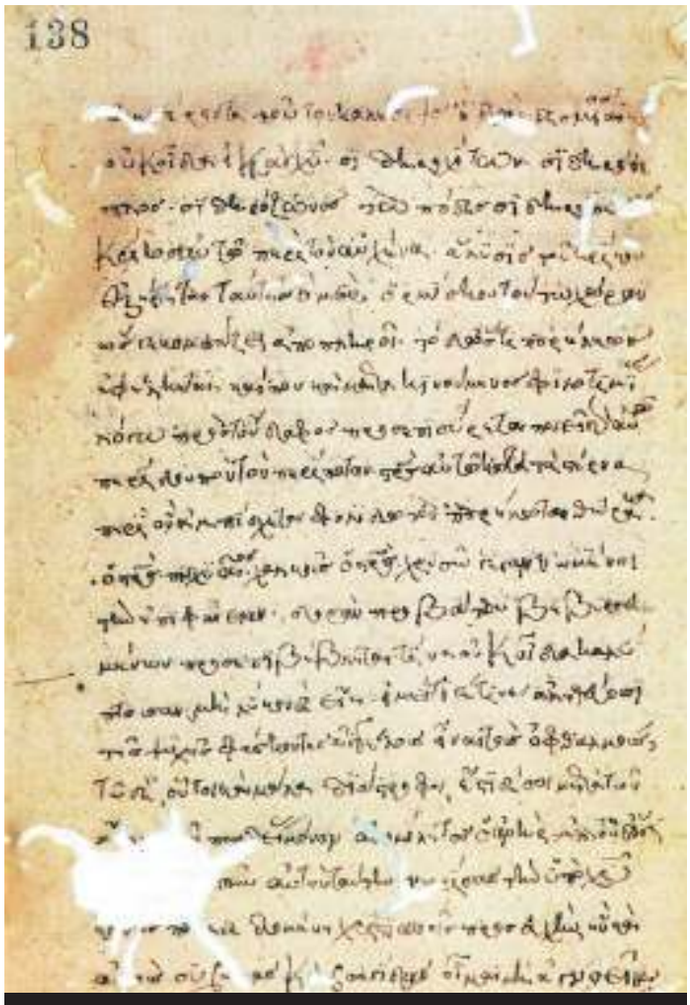

Filă din Manuscrisul grecesc nr. 508, Colecția Bibliotecii Academiei Române

văzut să-l fi ascuns vreodată, în așa fel încât să nu se vadă că ar fi lup. Iar dacă unii susțin că, pe drept cuvânt, ochii sunt mesagerii sufletului, acesta are o privire extrem de prefăcută. După toate acestea, acest om este pentru tine de neîntâlnit, nu doar din cauza lipsei de educație, dar mai ales că (...) nu cunoaște nici însăși acea rugăciune, (...), lăsată obștii creștinilor de către Hristos, pe care, după părerea mea, o cunosc chiar și porcarii și văcarii".

Grecii, nemulțumiți de o hotărâre a patriarhului

Analizând conținutul epistolei, descoperim amănunte deosebite. În primul rând, faptul că Ierotei era prieten cu patriarhul, după modul cum i se adresează și probabil avuseseră aceeași mănăstire de metanie, Phryganon (unde Ierotei a trimis mai multe scrisori din Constantinopol), rămasă neidentificată, cum crede Darrouzès.

Din vehemența cu care monahul grec își exprimă nemulțumirea față de ocuparea etajului mănăstirii de către „scit", și după cum reiese din cele relatate, nu „scitul" este cel care a produs agresiunea. *„Personal credem că nu poate fi vorba de o alungare a monahilor greci de către «scit» din așezământul monahal. Acesta este doar beneficiarul deciziei prin care patriarhul dispunea să-i fie cedat etajul spre folosință, nu și inițiatorul ei. Ierotei era nemulțumit pentru că au fost obligați să elibereze un întreg etaj în favoarea lui și lucrul acesta îi reproșează voalat patriarhului"*, arată preotul Cățoi.

„Scitul" era în realitate român din stânga Dunării

Portretul schițat „scitului" de către monahul Ierotei corespunde întocmai definiției dată la începutul secolului al XV-lea barbarilor de către Ioannes Canabutzes, care spunea că, deși îi socoteau de aceeași credință și botez cu ei, bizantinii îi numeau barbari „pe bulgari, vlahi, albanezi, ruși și alte popoare".

Deși în epocă, în izvoarele de proveniență bizantină, termenul „sciți" îi desemna în special pe cumani, în cazul de față, se apreciază că nu este vorba despre așa ceva. Cumanii preferau așezările din câmpie, în nici un caz muntele, din care coborâse „scitul" nostru. *„Dacă ar fi vorba de delegatul vreunei notabilități cumane, acest lucru ar fi trebuit, în mod normal, să producă și alte ecouri în lumea bizantină. Tăcerea acestor izvoare trădează, credem noi, că nu este vorba despre o relație diplomatică sau bisericească cu migratorii. Așa cum arăta și Nicolae Șerban Tanașoca, în izvoarele literare bizantine, românii apar adesea nu sub numele lor comun de vlahi, ci sub denumirile arhaizante: daci, geți, misieni, peonodaci și chiar sciți. Dacă mai luăm în calcul și faptul că pentru bizantini limba latină era considerată barbară și scitică încă din secolul al IX-lea, credem că acest „scit" era, în realitate, un român care trăia sub suzeranitatea cumană",* este de părere părintele Cățoi.

Luând în considerare elementele geografice descrise în epistolă (munții înalți ai Dunării), autorul este de părere că „scitul" provenea, probabil, *„din regiunea Subcarpatică de Curbură – județele Prahova – Buzău – Vrancea, pentru că nu întâmplător, tot în perioada secolelor X-XII, se poate vorbi aici și despre existența unui cnezat românesc cu centrul la Slon (Prahova), mărturiile arheologice fiind destul de concludente în acest caz".*

Informațiile de substrat ale scrisorii oferă concluzii mai surprinzătoare. Se poate spune că „scitul" era ieromonah și nu era nici pe departe lipsit de educație, așa cum afirmă Ierotei în finalul

fragmentului, de vreme ce unor greci li se părea că vorbește „pompos". Cunoștea, cu siguranță, și folosea limba greacă. Totodată, din faptul că Ierotei, cu toată imaginea negativă pe care i-o creionează „scitului", nu-i contestă calitatea de „om al lui Hristos", „aceeași credință și același botez", înseamnă că *„avem de-a face cu o succesiune harică validă, în ceea ce îl privește pe scit, transmisă potrivit normelor canonice constatinopolitane"*, mai spune părintele Cățoi. El venise la patriarh ca să obțină „cele înalte", adică, probabil, vreun rang bisericesc superior.

Dincolo de ineditul relatării, importanța fundamentală a acestui document constă în faptul că, *„la sfârșitul secolul al XII-lea, avem de-a face, în mod cert, cu o relație bisericească directă și nemijlocită între teritoriul de la nordul Dunării și Constantinopol. În acest sens ne întrebăm dacă nu cumva aici avem de-a aface cu început de oficializare a unor relații politico-bisericești mai vechi, proiect care nu a mai putut fi finalizat deplin din cauza revoltei Asăneștilor și a cuceririi Constantinopolului de către armatele celei de-a IV-a Cruciade"*, concluzionează preotul Mihai Ovidiu Cățoi.

THE MYSTERIOUS "SCYTHIAN" MONK FROM CONSTANTINOPLE

A 12th-century Greek epistle, less known to the public, kept in a manuscript bound in boards at the Romanian Academy Library, speaks about a mysterious "Scythian", "unknown" by the name that arrived in Constantinople to obtain an alleged recognition of a superior church rank.

Keywords: Constantinople, Scythian, Danube, Romanian Academy Library, patriarch.

Repere bibliografice

Boroneanț Vasile, *Arta rupestră Gaura Chindiei; comuna Pescari (județul Caraș Severin), Monumente Istorice și de Artă*, „Revista Muzeelor și Monumentelor", 1, 1977;

Cățoi Ovidiu Mihai, *Un cleric „scit", de pe teritoriul României, într-un manuscris bizantin din secolul al XII-lea*, „Glasul Bisericii", LXIV, 5-8, 2005;

Constantin Litzică, *Biblioteca Academiei Române. Catalogul manscriptelor grecești*, București, 1909;

Darrouzès Jean, *Un recueil épistolaire du XII siècle. Académie Roumaine Col. Gr. 508*, în „Revue des Études Byzantines (REB)", 1972;

Diaconu Petre, *Din nou despre încadrarea cronologică a valului și a mănăstirii de la Niculițel*, SCIVA, 26, I 1975;

Theodorescu Răzvan, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X-XIV)*, București, 1974.

NOTE

1 Jurnalist „Ziarul Lumina" al Patriarhiei Române.

Preotul Constantin Nazarie

Însemnările confesorului Regimentului 2 vânători „Regina Elisabeta", preotul căpitan Iosif Comănescu, referitoare la campania din Ardeal și Ungaria în anul 1919

Colonel (r) prof.univ. dr.
ION GIURCĂ[1]

Anul 1919 a fost decisiv pentru apărarea Marii Uniri din 1918, în condițiile în care potrivnicii actelor măreţe de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au declanșat operații militare împotriva armatei române aflate în dispozitiv de apărare la Nistru și în Carpații Occidentali. Din luna decembrie 1918 până în august 1919, trupele române au acționat pentru apărarea Marii Uniri la Nistru, în Pocuția, în Transilvania și Ungaria, luptele duse având și semnificația combaterii forțelor bolșevice din estul și centrul Europei.

Una dintre unitățile angajate în acțiunile împotriva armatei roșii ungare a fost Regimentul 2 Vânători „Regina Elisabeta", care în perioada aprilie-august 1919 a dus lupte în Transilvania pe Valea Mureșului, a înaintat până la Tisa în zona localității Szolnok, pentru ca ulterior, împreună cu celelalte forțe ale Diviziei 2 Vânători să facă parte din Grupul de „Nord", comandat de către generalul Traian Moșoiu, și să lupte în zona Tokay, apoi, după trecerea Tisei, să înainteze spre Budapesta, unde unitatea a îndeplinit diferite misiuni timp de cîteva săptămâni.

Însemnările preotului Iosif Comănescu, confesorul acestei unități, sunt interesante și aduc informații inedite în privința acțiunilor la care a participat unitatea sa, văzute cu ochiul preotului militar, cu atribuții și responsabilități specifice, dar și a omului cu un nivel de pregătire care îi conferea autoritatea necesară în rândul ofițerilor, respectul celor cu care venea în contact, dar și a patriotului angajat cu toate forțele fizice și morale pentru apărarea României Întregite.

Însemnările sale privind acțiunile din Transilvania și Ungaria în anul 1919 evidențiază o altă activitate în comparație cu cea din Basarabia din anul 1918 (care este prezentată în numărul 1(5) din anul 1918 al revistei), determinate îndeosebi de specificul situației generale și speciale în care se aflau țara și armata.

Materialul elaborat, conform ordinului șefului Serviciului Religios din cadrul Marelui Cartier General, Constantin Nazarie, este structurat pe cele trei momente ale participării la operațiile militare din anul 1919, cuprinde aspecte ale acțiunilor militare, ale activităților specifice preotului militar, cât și unele aprecieri privind situația politică, militară și, mai ales, latura umană a războiului, cu toate durerile și rănile sale fizice și morale.

I

Zam-Tisa, 27 martie-15 mai

Ocupând Regimentul 2 Vânători RE aproape pe întreaga lună martie 1919 în fracțiuni înaintate regiunea comunei Zam, vama de odinioară care despărțea pe românii din Ardeal de românii de la Tisa, și profitând de prilejul că ne aflam în timpul patimilor Învierii Domnului, și că ungurii refuzase propunerea de a se retrage pe linia demarcațională etnografică a Tisei, declarându-ne oficial război, am căutat să stau în continuu contact cu trupa, lămurindu-i prin conferințe și cuvântări menirea Armatei Regale Române și datoria de a sta gata și cu ochii atenți, ca în clipa hotărâtoare să fărâme jugul de fier ce apasă încă asupra nefericitului Popor Românesc de pe țărmul Tisei, rămas fără apărare, asupra căruia armata roșie a teroarei ungurești își descărca ura milenară în chipul cel mai frivol și mai monstruos. Le arătam că Dumnezeu a pedepsit pe unguri luându-le mințile, și că s-a întors cu fața spre suferințele noastre de mucenici și spre cererile noastre drepte și sfinte. Când regimentul primise ordinul ofensivei generale al diviziei de vânători pentru noaptea de miercuri 16 aprilie, din săptămâna patimilor, mă aflam între iubiții mei ofițeri și ostași, care cu elemente înaintate stăpâneau vârfurile Omega, Cucuete, Vârful Mare și Obârșia din Munții Metalici ai Transilvaniei, unde isprăvisem a-i cumineca trupește și sufletește pentru Învierea Domnului și a poporului românesc ce avea să vie.

Moralul ostașilor era atât înălțat și dorința lor de înaintare atât de hotărâtă, încât desfășurarea măreață și fulgerătoare a vânătorilor în linii de trăgători a căzut ca niște trăsnete asupra satului Zoldeș, unde inamicul abia se dezmeticise din somn, și unde cea mai mare parte a adormit de veci. Moralul întărit prin iscusita întocmire și izbânda planurilor de operații a șefilor militari, prin iubirea, încrederea și devotamentul către comandanți și ofițeri, care înșiși în vârtejul războiului în fruntea unităților lor dădeau pilda eroismului, a continuat în lupte îndârjite din victorie în victorie în bătăliile de la Gurahonț, Buteni, Kenghelpusta, până la podul peste Tisa al Szolnokului, unde până în ziua de 1 mai (serbarea favorită a armatei roșii) am și răzbit, azvârlind armata roșie peste fluviu și unde am primit ordin să ne oprim.

Toată această distanță de 40 km făcută pe jos, pe un timp ploios și friguros, pe drumuri de câmp plin de bălți și noroaie, fără timp de repaos, deși obosiți, pe măsură ce ocupam satele românești și vedeam fâlfâind mândrul nostru tricolor, ce apărea pe ferestrele de la turnurile bisericilor, înălțat deodată cu sosirea noastră de către frații noștri eliberați, care plângând de bucurie ne ieșeau în cale cu femei și cu copii, îmbrățișând și sărutând pe ofițerii și soldații, pe care nu i-au văzut niciodată până acum, făceau ca ostenelile marșurilor forțate să dispară. Seara, după încetarea luptelor, îmi cercetam răniții și luam măsuri pentru înmormântarea cu cinste creștinească a eroilor căzuți.

Ajunși la Tisa, cea mai arzătoare dorință a noastră a fost să aducem mulțumită lui Dumnezeu, Domnului celui Tare și Mare în războaie pentru izbânda armelor și dezrobirea tuturor fraților noștri. Am făcut slujbă religioasă la 4 mai pe țărmul Tisei la Batalionul I și la Batalionul II, făcând Sfințirea apei cu apă din Tisa, cu care ne-am cuminecat pe rând și am muiat Sfânta Cruce a ortodoxiei noastre în Tisa, sfințind și pecetluind de veci acest fluviu ca hotar al Țării Românești, despre ceea ce am raportat și la M.C.G., Serviciul Religios.

Trecând prin comuna Mezötur, despre care auzisem că aici au fost internați mulți români din părțile Brașovului, după retragerea armatei în 1916 și care s-au prăpădit aici cu nemiluita într-o fabrică de țiglă, m-am dus la Oficiul parohial romano-catolic unde am găsit înregistrat numai pe unul Taus din Haghig ca sinucis, iar la Oficiul protestant pe Ioan Ciocoiu de 75 de ani și Stăniloiu, amândoi din Râșnov, cu toate că numai din această comună au fost internați aici vreo 28, din care numai câțiva se întorsese acasă.

Deoarece preoții fugiseră de groaza terorii roșii, am îndeplinit diferite servicii religioase prin satele pe unde treceam. Învățătorul P. Brad din Pilu Mare, venit și el din refugiu cu noi, ne spune că preoții Lucuța și Popescu din Simand au fost masacrați de armata roșie și după ce le-au scos ochii, i-au legat cu sârmă de la telegraf unul de altul și agățându-le o piatră i-au aruncat în Criș.

În comuna Bontești, de unde preotul Alexandru Mănerau era fugit am înmormântat cu cinste lângă biserică pe feciorii Mihail Zacoi și Alexandru Cotoiu care au murit ajutând la scoaterea șinelor pentru capturarea unui tren blindat.

Făcând și mulți prizonieri și trecând ici-colea și prin comune ungurești, am făcut pe tălmaciul pentru limba maghiară și germană, luând interogator prizonierilor și traducând în ungurește ordonanțe pe seama locuitorilor maghiari. Pe o monedă de hârtie ungurească aflată la un prizonier am citit următoarele: „Proletari! Să le facem de petrecanie popilor spre cer", Prin satele ungurești căutam caraule și le ceream deslușiri asupra drumurilor pe unde aveam să înaintăm.

II

Careii Mari-Nyreghihaza, 15 mai–20 iulie

Joi în 15 mai dimineața, lăsând țărmul Tisei în paza unui regiment ardelean îmbarcăm în gara Török Szentmikloș pentru Careii Mari, unde ajungem noaptea târziu. Aici trupa repauzează puțin și apoi începe pregătirile în vederea primirii M.L.L. Regelui și Reginei. Duminică 25 mai ora 2 d.a. M.L.L. Regele și Regina Tuturor Românilor întră în orașul frumos decorat, întâmpinați de notabilitățile militare și civile și de imensa mulțime de lume românească. După defilarea care s-a făcut în fața castelului contelui Karoly a urmat un nesfârșit concert etnografic al românilor din partea locului, cu care prilej prin un domn general din suita regală am prezentat M. Sale Reginei mai multe fete de țăran din concert, care aveau împletit părul capului în o formă de țesătură admirabil de măiastră, de care M. Sa a rămas surprinsă și foarte încântată. Joi, 29 mai, Ziua Înălțării Domnului transformând în altar tribuna Regală am servit Sf. Liturghie cu părintele arhimandrit Iustin de la Divizia 2-a Vânători pe platoul din fața castelului lui Karoly în prezența Diviziei 2-a Vânători cu care prilej am ținut o cuvântare despre importanța zilei.

Vineri, 30 mai îmbarcăm în gara Careii Mari și plecăm spre Nyreghihaza, unde Batalionul I ca primul eșalon ajunge noaptea târziu. Dimineața aflăm știrea că la Debrețin s-a comis un atentat împotriva trenului care urma să transporte Batalionul 2, că ieșind vagoanele de pe șine și încălecându-se unul peste altul au omorât pe sublocotenentul Vasile Pășota, sergent Constantin Burcea și caporal Zamfir Tănase. Sublocotenentului Rusu i-a frânt mâna, fiind grav răniți încă și alți 10 soldați, ceilalți scăpând ca prin minune. Această știre ne-a îndurerat adânc și mai cu seamă când am văzut corpurile iubiților noștri camarazi într-o sală a gării din Nyreghihaza, mutilate în chipul cel mai oribil. Împreună cu un preot al faimoasei episcopii de Haidudorog, care își avea reședința aici, mă duc la cel mai frumos cimitir și aleg un loc pentru scumpele noastre victime.

Duminică în 1 iunie d.a. iubiții noștri decedați au fost înmormântați cu toată pompa religioasă-militară, la care serviciu a luat parte și părintele Tomescu de la Regimentul 24 Artilerie. Cu această dureroasă ocazie am ținut și o cuvântare prin care am preamărit în cuvinte de cinste și laudă memoria sufletelor noastre pentru realizarea idealului nostru național. Trupele române trecute peste Tisa la Tokay se aflau în mare primejdie prin retragerea ceho-slovacilor care au cedat frontul în fața armatei roșii. Luni, 2 iunie, regimentul pornește transportat de un tren special la Rokamar, unde sosim dimineața la 5.30. Ocupând prin fracțiuni înaintate acest sector de pe țărmul Tisei și întărindu-l după o scurtă manevrare de focuri de arme și mitraliere, restabilindu-se situația ne întoarcem iarăși la Nyreghihaza, unde ocupăm din nou fosta cazarmă a Regimentului 14 husari.

Acest regiment de cavalerie recrutat din județul Sabolei? A fost unul din regimentele ungurești care au făcut cunoștință mai de aproape cu voinicii generalului Averescu la Oituz, care l-au făcut în regiment de infanterie și apoi în pământ - așa că pe aici aproape în toate casele găsești pe cineva care-ți vorbește cu spaimă și cu jale de luptele de la Oituzul nebiruit.

Duminică, 15 iunie am făcut serviciul religios în prezența regimentului sfințind localul regimentului. Cu acest prilej am făcut cunoscut soldaților pe stăpânii de odinioară a acestui local și pe răposata Episcopie de Haiudorog din acest oraș, a cărei nouă înfățișare a fost ultima încercare a șovinismului unguresc de a întrebuința sanctitatea unei instituții divine pentru a corupe și ucide un neam.

Am ținut mai multe conferințe soldaților mobilizați din nou la regiment. În ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel am făcut iarăși un serviciu religios în prezența regimentului, arătând prin o cuvântare însemnătatea acestei zile. Duminică în 13 iulie invitat de domnul comandant al Centrului de instrucție al soldaților ardeleni, între care mulți ofițeri și soldați sași, am făcut un serviciu religios în prezența domnului general Hanzu, a corpului ofițeresc și a tuturor soldaților acestui centru, ținând și o cuvântare, pe care îmi iau voie a o anexa.

III

Gava, Tisabö-Budapesta, 20 iulie–6 august

Duminică în 20 iulie, urcându-ne din Nyreghihaza pe un decovil pornim în direcția Gava, lângă Tisabö. Ajungând în puterea nopții regimentul se resfiră în elemente înaintate spre țărmul Tisei. Ziua de 21 iulie, o zi de luptă mare începută la ora 3 dimineața cu un violent bombardament de artilerie, care a continuat cu îndârjire ziua întreagă și în necontenite pârâituri de mitralieră și de focuri de armă până pe la ora 10. Poziția favorabilă de dincolo de Tisa de pe dealul bleste-

mat de la Tokay, unde inamicul își instalase bateriile și de unde putea cu înlesnire să-și dirijeze operațiile a provocat una din cele mai crâncene bătălii din această campanie. Era sforțarea supremă a armatei roșii cu tendința de a trece Tisa, de a sparge frontul românesc, de a trece Ardealul prin sabie și de a ocupa București. Superioritatea poziției și a numărului armatei roșii au silit pe vânătorii noștri la o continuă desfășurare ofensivă și contraofensivă asupra inamicului trecut cea mai mare parte peste Tisa. Dar regimentul nostru cu toate că-și avea efectivul de ofițeri și soldați redus, într-un elan de vitejie extraordinară, ce trezea amintirea luptelor de la Mărăști și Mărășești, a contraatacat cu atâta violență încât deschizându-și calea la o sângeroasă luptă de baionetă, ducând spaima și groaza în liniile inamice, acestea fiind nevoite a se retrage în debandadă; au fost respinse valuri întregi unul după altul în Tisa, pe urma cărora numai șepcile cu bandă roșie se mai vedeau plutind deasupra apei. Regimentul a făcut aici totdeodată și o mulțime de prizonieri. Pierderile noastre însă au fost destul de mari. Rămasă Compania 3-a aproape fără ofițeri, am cerut și dl. lt. colonel Iacobini, comandantul regimentului, a binevoit a-mi încredința comanda trenului de luptă.

Pe 24 iulie primim ordin de a porni spre un alt punct. Pe ziua de 25 iulie ne îmbarcăm în Nyreghihaza, iar pe ziua de 26 iulie găsim în Misalaș, unde regimentul se organizează în cantonament de alarmă. Miercuri în 30 iulie dimineața după ce pe la 2.30 din noapte au umplut văzduhul timp de 35 de minute, un violent și continuu bombardament de vreo 100 guri de tun, trec trenul de luptă la Tisabö, peste Tisa pe un pod de pontoane. Iar în 6 august înaintăm prin porțile sfărâmate în Budapesta, capitala Ungariei.".[2]

Anexat la raportul oficial al preotului Iosif Comănescu se află o scrisoare adresată direct lui Constantin Nazarie, care este o sinteză a activității sale și o expunere a intențiilor de viitor în legătură cu participarea sa la Războiul de Întregire:

Ilustre Domnule Profesor,

„După ce armata regală română porni o supraomenească vitejie, plină de extraordinare jertfe, a înfăptuit idealul național al neamului românesc și mai presus și-a câștigat valoarea și prestigiul meritat în fața dușmanilor și a lumii întregi, simt că provoc o lipsă de modestie din partea mea, dacă încerc să-mi resumez activitatea de preot militar pe timpul din urmă la Regimentul 2 Vânători R.E., dar fiindcă mi se cere aceasta o expun în următoarele:

Am fost încontinuu și fără întrerupere lângă regiment. Cât mi-au permis împrejurările m-am silit să fiu în curent cu tot ce apare ca produs al literaturii de război. Am ținut în prezența companiilor 20 de conferințe și în prezența regimentului 12 cuvântări. Proiectând în Nyreghihaza o producțiune a regimentului din lipsa de piese teatrale, am scris o piesă teatrală în 4 acte, de conținut patriotic, care se află la cancelaria regimentului și care din cauza evenimentelor nu a putut avea loc. Am scris scrisori de mângâiere și patriotică recunoștință părinților și rudelor eroilor căzuți în lupte. Am ținut servicii religioase cu tot decorul, ori de câte ori momentele au impus și împrejurările mi-au permis. Conștient de menirea mea și de instituția ce o reprezint în contactul cu ofițerii acestui regiment de elită, spre onoarea acestui corp ofițeresc brav și destins, desele noastre conversații treceau în adevărate ședințe culturale și sociale, din care se hrănea iubirea, stima, încrederea și spiritul de solidaritate. În calitate de comandant al trenului de luptă, conștient de răspunderea ce o aveam executam precis și punctual ordinele primite, trimițând la destinație cartușe, rachete, grăunțe, supraveghind ca chesoanele să fie totdeauna complete, ca trupa să aibă muniția necesară și la timp, aceeași grijă purtam și bucătăriilor pentru hrana trupei. Țin să amintesc și aici că dacă am putut desfășura această activitate, sunt dator cu multă mulțumire și recunoștință domnului Locotenent-colonel Victor Iacobini, comandantul Regimentului 2 Vânători R.E. și distinsului său corp ofițeresc, care totdeauna mi-au dat concursul și mi-au știut aprecia și considera.

În prezent, aflându-mă în Budapesta, în timpul liber cercetez cu interes românesc comoara de obiecte care se află în muzeul arheologic de aici, care cea mai mare parte sunt de origine din Ardealul nostru (Petroșani, Hațeg, Sarmisegetusa, Alba Iulia, Abrud) și care desigur au mai multă valoare pentru noi decât pentru unguri.

Dacă împrejurările îmi vor permite, voiesc să-mi revăd toate notițele și impresiile, pe care le am de la începutul războiului și să le public într-un volum . Spre scopul acesta am și o colecție de fotografii. De asemenea vreau să-mi public și cuvântările, dintre care unele mi s-au cerut de a fi trecute în istoricul regimentului, cuvântări care sunt produsul a tot ce am avut mai scump în mintea, inima și în sufletul meu de roman și preot. De data aceasta îmi iau voie a vă trimite 3 din aceste cuvântări, una rostită cu prilejul depunerii jurământului de către ofițerii basarabeni, alta la Centrul de instrucție al soldaților ardeleni și cea din urmă în ziua de Sf. Maria 1919.

Mulțumind lui Dumnezeu că mi-a dat puterea ca să-mi port face datoria de roman și de preot în Războiul cel Mare al neamului românesc și să gust din toate clipele amărăciunilor și bucuriilor acestui război, prin care a triumfat cauza dreaptă și sfântă a mult necăjitului nostru neam și prin care s-a creat viitorul de aur al României Mari aici în răsăritul Europei, rog pe Dumnezeu ca să vindice rănile păcatelor și a durerilor noastre, și să fie cu țara noastră, cu Scumpa noastră Țară Românească.

Mulțumind atât Înalt Preasfințitului și Înalt Preavrednicului Arhiepiscop și Mitropolit Pimen, cât și Ilustrății Voastre, pentru încrederea ce a-ți binevoit a-mi acorda."[3].

Cele trei cuvântări anexate la acest raport, sunt deosebit de interesante prin conținut și mesaj, un exemplu de percepere a realităților vremii, de transmitere a mesajelor către auditoriu, în care discursul religios se împletește în mod necesar cu cel istoric, patriotic, de îmbărbătare și speranță pentru viitorul țării și a fiecăruia.

Doamna Maniu acasă

Ilustra doamnă Clara Maniu I. N. Coroian, mama d-lui Iuliu Maniu, prezidentul Consiliului dirigent, a scăpat norocoasă din prinsoarea bolșeviștilor unguri și s-a reîntors din Budapesta la Blaj. Doamna Maniu a venit însoțită de domnul ministru Boilă, iar damele din Blaj au așteptat-o in corpore, făcându-i frumoase ovații și felicitându-o pentru norocoasa-i scăpare. Doamna Maniu, deși la vârsta înaintată se află în deplină vigoare și afară de oboseala îndelungatei călătorii, e în condiții sanitare excelente. Este știut, că eliberarea D-nei Maniu se datorește unei tranzacții, ce s-a făcut între guvernul unguresc din Budapesta și Consiliul Dirigent.

Kuhn Bela a spus, ca în schimbul tatălui său e aplicat să elibereze pe D-na Maniu și alți câțiva ostateci. Tranzacția s-a primit. Asupra felului cum acest schimb s-a petrecut aflăm câteva interesante amănunte. Când s-a adus la cunoștința tatălui lui Kuhn Béla, că e chemat de feciorul său la Budapesta, acesta nici de cum nu voia să accepte oferta și de loc nu se arăta dispus a părăsi teritoriul ocupat de trupele române pentru a-l schimba cu țara în care dulcele său fiu e domn și stăpân. Tranzacția dintre guverne însă nu-i lăsa bătrânului Kuhn (recte Kohn) posibilitatea, ca să se sustragă de la cele stipulate și astfel a fost transportat la un anumit punct pe malul Tisei, pe unde s-au pornit două luntri deodată spre țărmuri opuse. Intr-una, care venea încoace, era doamna Maniu cu fiica sa d-șoara Cornelia și persoanele oficioase, în cealaltă bătrânul Kuhn cu însoțitorii. E interesant și caracteristic, că procurorul, care o însoțea pe Doamna Maniu a cerut ca la debarcarea de dincoace, pe teritoriul românesc, să fie deținut de trupele noastre, cercând să scape astfel de bolșevici. Românii însă nu l-au reținut. Cu toate acestea a preferat să nu se mai înapoieze și a rămas mai bucuros dincoace. Asta pentru caracterizarea stăpânirii ungurești și românești. Asupra amănuntelor cum a decurs deținerea și internarea doamnei Maniu aflăm că pentru Domnia sa apariția jandarmeriei la locuință n-a fost o surprindere. A primit ordinul de plecare cu resemnarea impusă de împrejurări și când la plecare i s-a destinat un vagon de marfă, a urcat fără vorbă, cerând însă să i se permită să-și aducă un scaun, fiind o călătorie de natura aceasta prea grea pentru dânsa, la vrâsta aceasta. Cererea nu i-a fost admisă și astfel a trebuit să ia loc pe niște paie, adusă de o mână miloasă în vagon. Ajunsă în Budapesta situația i s-a schim-

bat repede. Ca locuință i s-a designat două camere la cel dintâi hotel al capitalei ungurești, în hotelul Ritz. Kuhn Bela a venit în persoană, ca să-și ceară scuze pentru neplăcerile, la care ilustra matroană a fost expusă, zicând, că ordinul de arestare n-a emanat din porunca lui. Doamna Maniu a fost vizitată de mai multe persoane a societății române din Budapesta, De la aceștia a aflat, că scumpetea în oraș e oribilă. Orășenii sunt nevoiți să iasă la sate pentru a-se aproviziona. Sătenii însă nu voiesc să le vândă nimic, îndată ce știu, că sunt din Budapesta. „*Nu dăm nimic celor din Pesta. Las' să moară de foame! Ce avem nimicim mai bine, ori le ascundem pentru timpul, când vor întră trupele române. Acelora le dăm tot*".

Doamna Maniu are o fericită natură. Le spune toate, iarăși momentele cele mai critice cu atâta jovialitate, ca și când n-ar fi fost vorbă de enorme primejdii prin cari a trecut, ci de-o farsă jucată de unguri foarte prost și foarte scurt.

CONFESSOR OF REGIMENT 2 HUNTERS "QUEEN ELISABETH", PRIEST CAPTAIN IOSIF COMĂNESCU NOTES, REGARDING THE ARDEAL AND HUNGARY CAMPAIGN IN 1919

The notes written by military priest Iosif Comănescu offers us details about his participation at the campaign from 1919, the political and military situation of the country and it is presented the human side of the war.

Keywords: Great Union, priest Iosif Comănescu, 1919, Constantin Nazarie, Hungary.

NOTE

1 Universitatea „Hyperion" din București

2 Arhivele Militare Naționale Române, fond Marele Cartier General, Serviciul Religios, dosar nr. 40, ff. 197-200.

3 Ibidem, f. 201.

Preotul Ioan Negoescu-Hagi împreună cu nepotul său, Ghiță Mandea, 6 noiembrie 1938

Jurnalul de război al preotului Ioan Negoescu

Preot ***NICOLAE MOGA***[1]

Anul 2019 a fost declarat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca „Anul omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari) și Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești în Patriarhia Română". Astfel, în acest context, anul acesta se vor realiza studii și cărți cu conținut moral, liturgic, catehetic, pastoral, cultural-creștin și *istoric*, pentru a evidenția rolul pe care l-a avut în viața satului românesc, preotul.

Cercetând documente istorice din arhivele bisericilor se poate constata că preotul, din cele mai vechi timpuri, a însemnat pe cărțile de slujbă diferite întâmplări importante care au avut loc în viața satului românesc pe care-l păstorea. Pe marginea acestora s-au realizat studii, articole, cărți, pagini nemuritoare din istoria localității.

La începutul secolului al XX-lea, mulți au scris povestea vieții lor, într-o formă literară mai amplă, au realizat acele importante cronici parohiale, iar în timpul Primului Război Mondial au scris jurnale de război pentru a nu se da uitării ce a fost în acele momente de urgie pentru

viața românului. Ca și istoricul, preotul face parte din conștiința neamului său. Memoriile de război întocmite de preoții care au luat parte pe front nu sunt multe și nu au fost publicate în număr mare până în prezent. Motivele sunt multiple.

Țin și deschid cu profundă și justificată emoție în mână *Jurnalul de armată* al preotului Ioan Negoescu, fost preot la Parohia Greblești, comuna Câineni, jud. Vâlcea, care conține însemnări din Primul Război Mondial. Jurnalul cuprinde mai multe caiete. Prin amabilitatea strănepotului părintelui Ioan Negoescu, acum preot la Parohia Greblești, comuna Câineni, jud. Vâlcea, am primit spre cercetare tomul al II-lea, în care este consemnată, zilnic, activitatea pe front în perioada 20 iulie 1917 – 17 ianuarie 1918 (Sascut), între paginile 471 – 1033 (care s-au păstrat până acum).

Preotul Ioan Negoescu s-a născut în comuna Boișoara, jud. Argeș (acum Vâlcea), la 5 mai 1859, din părinți creștini plugari. Tatăl său, Vâlcu Popescu, era fiul preotului Lion Popescu din Boișoara, iar mama sa, Petria Boureci, era de fel din Perișani. La 40 de zile de la naștere a fost înfiat de unchiul său, preotul Ioan Popescu din Greblești, căruia îi murise cel de-al șaselea copil. A învățat primele clase în Greblești, apoi la Râmnicu Vâlcea și Curtea de Argeș, iar între anii 1874 și 1878, a urmat cursurile Seminarului Teologic Ortodox de la Curtea de Argeș. După ce s-a căsătorit, a fost hirotonit preot la 15 aprilie 1881, de către Episcopul Argeșului, Ghenadie Petrescu, pe seama Parohiei Greblești.

În anul 1892 a inițiat și susținut construirea unei școli, pentru că elevii învățau numai iarna, în casa sa. Era, pe bună dreptate, îndrumătorul satului său, atât la știința de carte cât și în cele duhovnicești, motiv pentru care în anul 1898 a fost hirotesit duhovnic de către Episcopul Argeșului, Gherasim Timuș.

Deși locuia într-o localitate cu oameni gospodari și harnici, a considerat că mulți dintre aceștia se confruntă cu numeroase neajunsuri, cauzate de lipsa unor centre în care își puteau valorifica munca sau din pricina unor sisteme bancare împovărătoare. La data de 24 aprilie 1905 a înființat Banca Populară Greblești-Boia, fiind desemnat timp de patru ani casier al acesteia.

În anul 1908, în perioada 16 mai-24 iunie a călătorit la Locurile Sfinte, consemnând într-un jurnal, zilnic, toată această perioadă. Revenit în parohie, și-a continuat activitatea culturală și duhovnicească, fiind unul dintre ctitorii comunității.

Între anii 1910 și 1919 a ridicat biserica nouă din Greblești.

După intrarea României în Primul Război Mondial, a fost mobilizat[2] la 10 august 1916, la trenul sanitar permanent nr. 4, avându-l comandant pe maiorul dr. Ioan Puțureanu, de la Olănești. La 1 noiembrie 1917 a fost mutat la spitalul de evacuare de la Sascut, unde a stat patru luni.

Din 1 martie până la 1 aprilie 1918, a fost transferat la Regimentul 69/77 Dorohoi Infanterie, când a fost demobilizat. Pentru meritele sale deosebite pe câmpul de luptă și îndrumarea soldaților, la 1 ianurie 1918 a fost avansat la gradul de căpitan, cu ordin expres primit de la Ministerul de Război.

Lăsat la vatră, a înțeles că trebuie să așeze în cronici istoria și tradiția satului său și experiențele vieții sale, fapt pentru care a scris istoria școlii, a bisericii din Greblești, o culegere de proverbe, Jurnal la Locurile Sfinte 1908[3], jurnal de front (trei tomuri cu 1435 pagini), despre religia popoarelor antice, despre medicină și despre legi.

Între anii 1919 și 1922, cu ajutorul fratelui Ioan Bascoveanu, a dezgropat și a adunat în hotarul comunei Câineni peste 650 de eroi cu osemintele lor, pe care le-a așezat în opt rânduri, într-un mormânt comun, unii lângă alții, în curtea bisericii vechi, pe care i-a înmormântat cu toată cinstea.

Jurnalul din armată este doar o filă din tripla cronică a războiului care a început în august 1916, cu luptele din Ardeal, a atins maximum de intensitate pe frontul din 1917 și a continuat cu evenimentele din anul 1918.

S-a pensionat la 1 decembrie 1930, fiind urmat la biserică de fiul său, Nicolae.

Meritul principal al autorului este acela că a găsit timpul necesar pentru a reține și nota zilnic evenimentele cele mai importante care au avut loc în acest război, pe front, sau despre ce se petrecea în teritoriul liber sau cel ocupat. Jurnalul este un document veridic, o istorie vie și plină de patetism a unei epopei a poporului nostru. Valoarea jurnalului constă în aceea că autorul nu este numai un simplu spectator care stă deoparte și asistă, ci el este personaj implicat activ. În toiul luptelor, a știut să sădească în inima soldaților încrederea în ierarhia militară, în sine și în victorie.

Preot fiind și cunoscând faptul că una din cele 10 porunci spune „Să nu ucizi!", a înțeles cât de greu este să le vorbești soldaților, având această misiune, îmbărbătându-i să biruie dușmanul, bineștiind că a birui înseamnă și a ucide! A contribuit la alinarea suferințelor celor răniți în luptă iar

eroilor căzuți li s-au săvârșit toate serviciile religioase după rânduiala creștină. În acest sens, iată o însemnare din: *„1917 iulie 30. Duminică. Cosmești: La ceasurile 23.00, am fost în această gară, în care deja soseau într-una automobilele cu răniții după frontul nostru, cei mulți răniți din ei, care puteau să meargă pe picioarele lor, veneau a-i îmbarca la tren singuri, iar cei grei îi aduceau șoferii și căruțașii. Bubuiturile de tunuri și păcăniturile de armă care erau în fața noastră nu era altceva, era nemaipomenit, iad. Am asistat la Predeal, Bușteni, Sinaia, dar aici era cu totul teribil, n-a stat lupta care a început la 1.00 în această noapte, a mers cu așa furie, încât îți venea să nu mai fii în simțirile omenești. Lupta adevărată de la Verdun. S-au uimit și ofițerii germani de vitejia furioasă a soldaților români. Din miezul nopții am încărcat într-una la răniți până la ceasul 12.00, când a început să se audă ghiulele dușmane, aproape pe lângă trenul nostru. Noi încărcam pe acei răniți cu oarecare formalitate, însă, când am văzut așa, i-am adunat pe toți fără forme și n-am lăsat nici-unul acolo, expuși măcar că nu mai era loc la tren și am adunat toți răniții după jos și am plecat cu ei, venind în triajul Tecuci. Am încărcat de acolo alți 400 răniți și cu un număr de peste 900 răniți, ceea ce n-am transportat la nici o cursă atâta sumă. Am muncit la îmbrăcat, am cetit cu Nonică slujba înmormântării de 3 ori, pentru 9 morți care încetaseră din viață, rânduri, rânduri. Apoi, la triajul din Tecuci, asemenea erau gata alții de îngropat. La ceasurile 3.00 am plecat din triaj și la Frunzeasca am făcut cunoștință cu 2 preoți militari; unul, ginerele lui Popa Melache din Drăgășani, iar celălalt era brăilean. În gară am depozitat tot felul de materiale: alimente, muniții, erau și cutiile goale de alamă în care fuseseră ghiulele de obuz și schije din tunuri, le aduseseră ca să le umple din nou, să le dea germanilor.*

La gară, la Nichișeni, am dat de domnul șef cu întreaga familie la masă, că din minune ne-am alăturat și noi cu d-lor și am început a ne ospăta frățește ca acasă, la noi. Aceasta datorită bărbăției d-lui șef Tănăsescu al nostru.

La Bârlad nu ne-a oprit nici-un rănit. Multă armată am întâlnit în drum de-a noastră, mergând acolo la Mărășești, unde a fost al 2 lea Verdun."

Acest jurnal este un document original și prezintă descrierea faptelor eroice ale soldaților români pe câmpul de luptă în Primul Război Mondial, peisaje, localități, portretizări laconice ale unor conducători de armate. Munca preotului pe front a fost una epuizantă: să spovedească, să împărtășească, să oficieze înmormântări, să săvârșească serviciul religios în condițiile în care zilnic aveau loc lupte, trupele erau în mișcare, să viziteze răniții, să-i încurajeze, îmbărbătându-i. Sunt arătate marile virtuți ale poporului nostru ca, de altfel, și deplângerea unor degradări morale ivite ici și colo, sau condamnarea necruțătoare a unor pactizări cu dușmanul, care au îngreunat suferința populației rămasă sub ocupație.

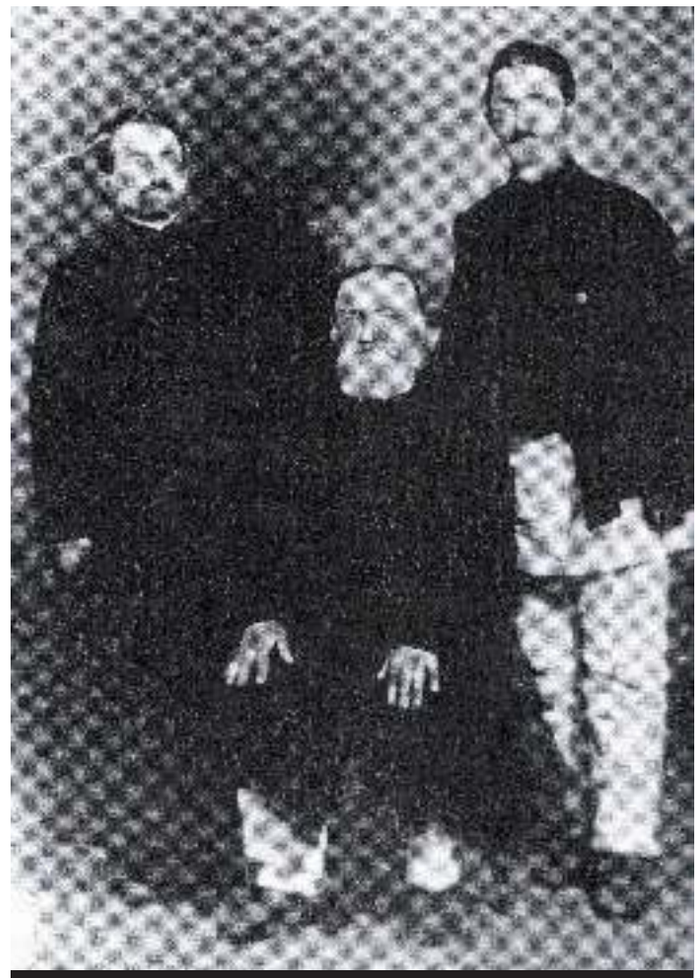

Preotul Ioan Negoescu-Hagi și cei doi fii ai săi:
preot Nicolae Negoescu și cântăreț Ioan Negoescu

În general, se spune că istoria este domeniul care selectează faptele și sursele. Așa este, dar a trece cu vederea unele documente sub tăcere, care sunt relevante prin conținutul lor, ar fi o mare greșeală, după cum este acest jurnal, o sursă sigură pentru istorici, prezentând multe informații despre viața cotidiană de pe front, diverse detalii la care a luat parte.

Operă a unui preot de regiment, jurnalul are împătrită valoare: literar-istorică, religioasă, morală și socială. Din punct de vedere literar, poate fi o cronică a unei epopee descriptive, pentru că descrie felul

în care s-au desfășurat luptele într-o perioadă de timp, cu întocmirea unor portrete de luptători, făcute de autor, ca participant activ, deci veridice și originale, ale luptătorilor din tranșee, ale ofițerilor și soldaților. Din punct de vedere religios, jurnalul înfățișează, direct istorisirea activității unui preot pe front, afirmând prezența Bisericii noastre în astfel de momente hotărâtoare pentru destinul național, pe de o parte, și pe de altă parte, de nevoile duhovnicești ale soldaților. Sunt menționați mulți preoți, participanți pe front, înfrățiți în suferință. Rugăciunea, iertarea, sfințirea, liturghia, împărtășania, au fost mijloace specifice Bisericii prin care a contribuit la întărirea și stimularea forțelor sufletești în luptă, la crearea avântului, sau ceea ce, în limbajul războinic, numim spiritul de sacrificiu. Războiul scoate la suprafață energii ascunse în sufletul eroului, sau josnice. Ca preot, el a înregistrat pe cele eroice, dar le-a condamnat și pe cele josnice, trăind în mijlocul țăranilor.

Momentul de scriere în acest jurnal zilnic a fost o formă prin care părintele și-a topit sufletul de dor față de cei dragi, de familia sa, de credincioșii săi și o alungare a suferințelor războiului, simțindu-se mai aproape de ai săi, încât depărtarea nu o mai simțea ca fiind tristă. Totodată, își descrie propriile trăiri, din care reies puternice sentimente patriotice. Jurnalul este redactat într-un stil ușor accesibil, ușor de citit, asemănător cu stilul memorialistic al învățătorilor.

Desigur, misiunea preotului pe front nu a fost una ușoară, ci dureroasă.

Fragmente din Jurnalul de război

1917. Marți, 25 iulie. Pădurea Nichișeni: *Noaptea aceasta mitralierele n-au încetat din păcănit. Am primit vestea azi dimineață că un detașament de ruși a fost făcut prizonieri de către germani, dar când s-a repezit ai noștri i-a luat pe toți prizonierii ruși înapoi, luându-le germanilor un număr considerabil de prizonieri și mai multe mitraliere și împingându-i înapoi din liniile lor. Germanii au rămas uimiți, văzând golul în rândurile lor precum și marele număr de morți și răniți. Dinspre ziuă o grupă de aeroplane inamice a luat direcția spre Iași dar, pe dată, au fost împrăștiate de aeroplanele noastre și franceze care le urmăreau cu furie.*

1917 august 6. Duminică. Triaj Tecuci: *Astăzi m-am dus la o biserică din marginea orașului spre sud, unde slujea Părintele Cristescu, care avea foarte puțin păr pe cap. Mă gândeam ce este omul, din floarea cea frumoasă care este la tinerețe și este plăcut tuturor, la bătrânețe ajunge ca un fel de jucărie sau păpușă de joc pentru copii. Am stat până a citit Acatistul Domnului Iisus Hristos, apoi am plecat, căci eram îngrijorat că pleacă trenul și eu rămâneam pe jos. Astăzi a venit și Nonică de la Iași, mi-a spus diferite comunicări care nu se loveau una cu alta. Fiind în biserică a mai venit în oraș, iarăși trei ghiulele, dar norocul nostru a fost că n-au explodat, n-au făcut nici-o stricăciune. Alte ghiulele veneau aproape de trenul nostru, pe o câmpie a triajului*.

1917 luni, 7 august. Triaj Tecuci: *Aseară a plecat și Nonică la cercul de recrutare în comuna Tecuci, aproape de gara Podul-Iloaiei. Vedeam cum toți tinerii erau chemați. După ce am luat ceaiul, m-am dus cu Preda Ion peste câmpuri printre porumbiști, am ajuns într-o pădure mică de stejar, dar foarte rară, umblase vitele printr-însa după coasă. Acum printre stejari, erau chesoane de artilerie de-ale noastre care erau ascunse prin tufe și care păsteau în liniște. Tranșee foarte dese și cât avea loc câte 7–8 oameni într-unul. Am coborât și eu în vreo 2–3 înalte cât omul. Ce răceală grozavă să te afli, să stai în mormânt de viu. Dracii umblă pe sus iar oamenii stau ascunși în pământ. De acolo am venit la balonul captiv, m-am minunat. Balonul stă sus prins în aer, numai de o sârmă, ținut legat de un motor care era tras de 8 cai, care erau înhămați numai să plece din loc dacă s-ar fi încercat să-l atace inamicul, asemenea 2 mitraliere una de o parte și alta dincolo, precum și 15 soldați cu arma gata pentru tras, toți în apropierea balonului. La ceasul 12.00, l-a tras jos și l-a așezat iarăși lângă mal, adăpostit de vedere.*

Ne-au venit răniții la tren în triaj, de unde îi luăm noi, între care și răniți prizonieri germani, afară de 400 prizonieri germani sănătoși, pe care i-a dus la Comandamentul Pieții Tecuci întru pază, bineînțeles. Am scris și eu numele la câțiva prizonieri germani, luați în luptă de la Mărășești, spre suvenire: Bucand Vax, Zbanch Alois, Streba Hanch, Schipfd Bischard, Halbent Hocenj, Golstarch Martin, Hiloger Iosef, Laung Lorenzt, Schanveltd Hecing, Ștefan Heniz, Frantz Anton, Frantz Gobesch, Helpech Albert, Fradner Fruerich, Riceag Alois, Fleters Norbers, Hodavich Leop, Ungar Eduard, Gadate Pio, Haide Iosef, Franciz Josef, Vobada Alei, Giovani Andronci, Leopold Crobili, Cech

Richard, Neuman Ferdinand, Kunz Leopold, Mansfeto Beattrice, Lucaci Leon, Inderech Carol, însoțiti de alți 19 ca ei.

1917. Duminică, august, 20. Banca: *La ceasurile 8.25 am început slujba sfeștaniei, apoi am făcut parastasul pentru iertarea păcatelor celor morți, ostași căzuți pe câmpul de luptă. Astăzi mi-a umplut inima la serviciul religios că a luat parte întregul personalul ofițeresc, precum și întreaga echipă și Regina Maria*.

1917. August 22. Marți. Banca: *Zi răcoroasă. De dimineață am luat-o la plimbare, am trecut râulețul Bârlad, am suit sus pe un deal cu clăițe de grâu și porumb dar nu cu roadă multă, m-am uitat în toate părțile, semăna că ar fi spre ceair. N-am văzut niciun sat acolo, numai niște târle de vite.*

La ceasurile 16.00 am plecat cu trenul la Frunzeasca. Pe drum m-am întâlnit cu Constantin, cumnatul lui Ion de la Spin. El mi-a spus că Nicolae Surpățanu l-a lovit o bombă din aeroplane sau de tun, duminică, la 20 august, Tecuci și a murit. Nicolae Rebegel (Poplacă) a murit la Hodora, jud. Iași și Nică Matei și Stan Nicolae la Focuri și Dinu Pioreciului.

La ceasurile 21.00 am ajuns la gara Tecuci și pe dată am fost primiți cu o bombă de la inamic care spre norocul nostru a căzut dinaintea mașinii neexplodând. Din gara Tecuci am plecat la Cosmești, loc mult mai periculos ca triajul Tecuci. În această noapte am îmbarcat toți răniții veniți aici, apoi am plecat cu ei la triajul Tecuci, ajungând înainte de ziuă la ora 3.30.

1917. Duminică, 27 august. Bârlad: *La orele șapte am plecat din Frunzeasca. Am îmbarcat trenul cu 400 răniți, amestecați cu convalescenți și diferite boli, parte dintre ei am lăsat la Nichișeni și alții am îmbarcat și i-am transportat pe toți și i-am dus la Bârlad, la spitalele cele mari de lângă triajul acelei gări. Ieri am primit vestea că 12 aeroplane germane s-au suit deasupra Adjudului și l-a bombardat în gară, aprinzând o mare cantitate de material de război, parte român și parte rus, a mai scăpat din el o parte soldații noștrii. Au încercat aviatorii noștrii a-i captura, dar au fost la fața locului numai 2 aeroplane deale noastre așa că s-au retras neputând lupta 2, contra 12. Am aflat asemenea că rușilor le-a frânt frontul la Riga și germanii au pătruns în Rusia. Cei mai de nimic oameni în războaie sunt acești oameni. Ei să fie ceai și vodcă*.

Banca. 1917. Duminică. August 10: *Astăzi am făcut slujba obișnuită în gară pentru sănătate și izbânda armatelor române, precum și parastas pentru cei răposați pe câmpul de luptă, apărând patria, neamul și religia. Apoi am făcut plimbare pe linia trenului în jos tot cu gândul spre România ocupată, unde am făcut tinerețele, le-am făcut pe ambele maluri ale Oltului, mai cu seamă pe malul stâng al râului și Boia, cea cu păstrăvi*.

Nicolina 1917 vineri, 20 octombrie: *Vreme închisă de tot și frig și astăzi, noaptea am dormit fără foc la sobă. Astăzi am avut o mare supărare, visul ce l-am avut în timpul somnului de noapte mi-a arătat aevea ce avea să fie cu mine. Am fost anunțat de cineva L.T. că eu sunt mutat de la tren. Imediat m-am dus la Părintele Nazarie, negăsindu-l aci, am intrat în vorbă cu Părintele Pocitan care mi-a spus că eu sunt mutat la Spitalul de evacuare nr. 1 Bacău la un loc vacant, Armata a II-a. Convorbind cu părintele asupra ingerințelor pe urma cărora am fost mutat, am aflat că doamna care a lucrat pe domnul Savu aceea a stăruit și pentru mine ca să fiu mutat să-i dea unul mai tânăr pe unul Chiria.*

Am făcut cunoștință cu d-l Pârvu, directorul Mitropoliei din Iași, care la fel ne-a spus că de 2 luni de zile I.P.S. M. vrea să ridice din Mănăstirea Secu vreo 20 de invalizi rău contagioși și să-i ducă iarăși în altă parte tot mai bine, dar intervenția femeiască lucrează cu așa presiune încât aproape este imposibil. Tot acel domn s-a exprimat că de aceea am ajuns unde am ajuns cu țara.

Sascut. 1917. Miercuri, octombrie 1: *Vreme foarte întunecoasă de dimineață, la ceasurile 8.30, am făcut slujba Sfeștaniei în baraca de la mijloc unde erau răniți mai mulți, apoi am botezat și prin celelalte saloane și dependințele spitalului. Între bolnavi am găsit și pe Petrică de la Boișoara al lui Cățălușă, care mi-a păzit caprele când aveam adunătură de ele. Era bolnav cu patul lângă unde am făcut slujba și eu l-am cunoscut până nu mi-a spus el. Era slab cu totul schimbat. Seara la masă am dat cartea călătoriei mele, lui D-l Lt. Ciocîltei care împreună cu nevestica d-lui, o citesc cu mare drag.*

Sascut 1917. Luni, 20 noiembrie: *De cu noaptea a plouat mărunt apoi, pe la ceasurile 11.30, a pornit o ploaie și cu ninsoare care nu s-a întrerupt cu nicio pauză, apoi către seară a nins așa cum se cade. Eu*

m-am ocupat cu legatul cărților și am scris ceva note de-ale războiului. Toată noaptea tunurile n-au încetat către Mărășești, bombardamentul a urmat și astăzi pe ziuă, dar mai rar. Cuvântul de pace, era pronunțat de toată lumea îndeobște cu o mare bucurie, toți așteaptă acea zi întocmai ca ziua Sfintei Învieri a Domnului nostru Iisus Hristos.

Sascut, 1917, vineri, 15 decembrie: *Astă noapte a plouat nițel dar s-a făcut iarăși ger cu polei, am mai scris câte ceva de ale războiului, am îngropat și astăzi 2 morți de la Spitalul mobil nr. 12, soldați infanterie, județul Mehedinți*.

Sascut, 1918, miercuri, 10 ianuarie: *Astăzi în ziuă ne-am sculat într-o veste nouă care a răsărit în timpul nopții ca din flori, că toți refugiații din Dobrogea și Cadrilater să se întoarcă la vetrele lor. Iarăși circulă zvonul că toți refugiații și milițienii să fie demobilizați. Aceste vești umblau ca fulgerul din gură în gură. Am făcut și eu scrisoare să o trimit acasă la mine în teritoriul ocupat. Astăzi, prin d-l colonel Butoeanu, care era delegat ministerial a merge la Focșani, pentru inspecția invalizilor de război*.

THE WAR DIARY OF PRIEST IOAN NEGOESCU

The article contains information about priest Ioan Negoescu and his participation on the battlefield in the First World War.
Keywords: priest Ioan Negoescu, front, First World War, 1917, diary.

NOTE

1 Arhiepiscopia Râmnicului.

2 Gheorghe Nicolaescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolaescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari 1916-191*8, Editura Europa Nova, București, 2000, p. 348.

3 Preot Ioan Negoescu-Hagi, *Călătoria la Locurile Sfinte, Ierusalim, 1908*, Editura Homo religiosus, Dacia, Cluj Napoca, 2008, p. 188.

Mihail Văgăonescu – O viață în slujba României Mari

Locotenent-colonelul de rezervă Mihail Văgăonescu

ARTHUR TULUȘ

Mihail Văgăonescu (sau Văgăunescu) este reprezentativ pentru acei români, cei mai mulți dintre ei necunoscuți, care prin eroism și sacrificiu au fondat România Mare. Născut la 18 august 1879 în comuna Chiojdeanca, județul Prahova, Mihail Văgăonescu va face studiile primare și gimnaziale în comuna natală, după care urmează liceul la Ploiești. După obținerea licenței în Drept la Universitatea din București, este numit avocat la Bacău, oraș în care va lucra până la sfârșitul vieții și de care se va atașa.

În reconstituirea genealogiei familiei acestuia am beneficiat de ajutorul neprețuit al preotului Ionuț Manache și al profesorului Grigore Frâncu, ambii din Chiojdeanca - Prahova. Potrivit acestora, neamul Văgăoneștilor (sau Văgăuneștilor) s-a stabilit în localitatea Chiojdeanca în secolul al XVIII-lea, când ajung să dețină o mare suprafață de pământ din moșia așezării.

Despre această așezare, primele mențiuni apar în timpul domniei lui Radu Paisie (1535-1545), când este emis un document de vânzare a unor părți din moșia Măstănești, iar în actul de vânzare sunt menționate unele toponime pe care localnicii le mai folosesc și astăzi. Oficial, însă, denumirea de Chiojdeanca apare înscrisă într-un document din 17 martie 1607, document considerat de unii istorici ca fiind incert[1]. Localitatea s-a dezvoltat ca o comunitate de moșneni, pe locul de popas al drumului ce venea din Transilvania, mergând spre Mizil și Târgșor, fapt care a alimentat și legenda potrivit căreia numele așezării ar proveni de la o soră a fraților Chiojdeni, care a trăit pe lângă un han la care drumeții, ce aveau treburi comerciale, găseau adăpost în pendulările lor transcarpatice prin Pasul Buzău.

Viața lui Mihail Văgăonescu este împletită în multe privințe cu destinul țării. În 1902, potrivit afirmațiilor sale de mai târziu, acesta își satisface stagiul militar în cadrul Companiei 6 din Batalionul 5 Vânători, iar în 1913 participă cu gradul de sublocotenent și funcția de comandant de pluton la Campania Armatei Române în Bulgaria în cadrul celui de-al Doilea Război Balcanic.

La 15 ianuarie 1915 este mobilizat în cadrul Companiei a 6-a, cu gradul de locotenent în rezervă. Devine activ, atât el cât și compania sa, încă din primele momente ale intrării României în Primul Război Mondial, la 15 august 1916. Dincolo de implicarea sa operativă, marele merit al lui Mihail Văgăonescu este acela de a consemna zilnic evenimentele la care este martor, însemnările sale devenind prin traseul parcurs pe front un consistent jurnal de război, evident și un veritabil izvor pentru istoricii Primului Război Mondial. De altfel, cu titlul „Viața în război. Însemnări zilnice de front (1916–1918)", Mihail Văgăonescu a reușit să-și publice jurnalul său în 1925 la editura Casei Școalelor, beneficiind de o prefață scrisă de unul dintre cei mai mari istorici români ai Primului Război Mondial – Constantin Kirițescu.

Potențialul acestui jurnal și personalitatea autorului sunt bine reliefate de marele istoric Constantin Kirițescu, în prefața ediției princeps din 1925: „Jurnalul de campanie poate fi cea mai importantă literatură de război. (...) El [Văgăunescu] scrie ce a văzut sau mai bine zis descrie cum a luptat. Și a luptat bine autorul în războiul nostru. A fost tot timpul în linia I-a de luptă: în Ardeal, în Carpați, la Dunăre, la Jiu, până ce la Mărăști-Răchitaș un glonte i-a sfărâmat brațul și i-a pus pe piept lângă cruciulița albastră, semnul de distincție al eroilor, și alte distincțiuni. Tot ce a văzut, el le-a așternut pe hârtie, simplu și sincer, fără să caute a face stil. Autorul a făcut războiul ca cetățean rezervist. Expunerea sa nu e influențată de nicio trebuință de a-și face un piedestal pentru vreo înaintare în carieră, de nici o obligație camaraderească sau ierarhică, de nici o rivalitate profesională. Și, tocmai pentru aceasta, a făcut o lucrare de mare valoare. Căci e povestea războiului trăit cu trupul și cu sufletul, în luptă la fiecare moment cu dușmanul, mereu cu moartea alături. Citind paginile domnului Văgăunescu, vedem războiul așa cum este, îl simțim, îl trăim. Paginile sale simple au o mare putere de evocare. Ele se citesc ușor ca un roman și tot ca un roman ne dă emoții, dar emoții de acelea pe care le dă un roman adevărat, prin care am trecut cu toții, autor și cititori, unii mai de aproape, alții mai de departe...

Dar interesul documentar e tot atât de mare. Descrierile, așa de detaliate și de sugestive ale domnului Văgăunescu, aduc o lumină vie pentru înțelegerea evenimentelor războiului [...]. Cred că lucrarea domnului Văgăunescu, lucrare de probitate și de sinceritate a unui om care a luptat, a simțit, a observat și a notat just, e o lucrare ce merită să vadă lumina tiparului și să fie citită cu interes și de cercetătorii istoriei războiului și de marele public."

Din păcate, în timpul regimului comunist, atât lucrarea sa tipărită cât și memoria autorului, au dispărut treptat. Cu straturi groase de aluviuni, cu alte fețe și alte nume, comunismul a căutat să împingă chipurile acestor români care au făurit Unirea spre uitare. Poate că la aceasta a contribuit și implicarea activă a lui Mihail Văgăonescu în politica băcăuană după Marele Război. Mai exact, din punct de vedere politic, Mihail Văgăonescu a activat în cadrul Partidului Țărănesc (înființat în 1918 de învățătorul Ion Mihalache), respectiv în cadrul Partidului Național Țărănesc (constituit în 1926, după fuziunea dintre Partidul Țărănesc și Partidul Național Român). În această calitate, el a făcut opoziție național-liberalilor din Bacău, care erau adversarii politici ai țărăniștilor, dar și tuturor „învârtiților" și lașilor din război. Printre demnitățile locale deținute, enumerăm:

– între noiembrie 1919-martie 1920, în timpul guvernării Blocului Parlamentar, este numit prefect de Bacău;

– între 1922-1926 este deputat supleant de Bacău, din partea Partidului Țărănesc;

– între 1928-1931 este deputat în Parlamentul României din partea Partidului Național-Țărănesc, fiind primul propus pe listele acestui partid în cadrul circumscripției Bacău; tot în această perioadă deține și funcția de consilier comunal al orașului, ocupându-se de găsirea unor loturi de case pentru IOVR (invalizii, orfanii și veteranii de război);

– între 1932–1934, este primarul orașului Bacău, de numele său legându-se amenajarea Parcului „Bistrița" din cartierul Gherăești, care este dotat în 1933 și cu un ștrand; amenajarea pieței din fața bisericii „Sf. Nicolae"; achiziționarea pentru uzina termoelectrică a orașului a două grupuri electrogene Diesel; reînființarea serviciului de salubritate în 1933; inaugurarea, la 7 septembrie 1933, a Stadionului „Principele Mihai" de pe Bd. Victoriei, unul dintre cele mai complete stadioane ale momentului din Moldova, Bucovina și Basarabia; înființarea bâlciurilor de la 23 aprilie și 26 octombrie; modificarea halei orașului și asfaltarea incintei, pavarea cu granit a mai multor străzi și realizarea de trotuare; alcătuirea acelei „Cărți de Aur" dedicată băcăuanilor căzuți în Primul Război Mondial și a celor două cimitire dedicate acestora;

– revine în calitate de primar al orașului Bacău între 1941–1943, în timpul regimului Antonescu și al celui de-al Doilea Război Mondial[2].

Mihail Văgăonescu a încetat din viață în Spitalul Brâncovenesc din București, la 10 iunie 1945, fiind îngropat în localitatea de baștină Chiojdeanca, alături de mama și frații săi.

În povestea de viață a acestuia se regăsește un secol de istorie frumoasă, dar și îndurerată, a României. Pentru a readuce în memoria colectivă cultul adevăraților eroi și pentru a cinsti Centenarul României, jurnalul de război al lui Mihail Văgăonescu a fost reeditat în 2018, în cadrul unui proiect mai larg ce a vizat reconstituirea biografiilor mai multor personalități băcăuane implicate în Marele Război și la Marea Unire, proiect depus de Asociația Unlimited Connections și finanțat de Consiliul Județean Bacău[3].

Pentru a stimula interesul în parcurgerea integrală a jurnalului de război a lui Mihail Văgăonescu, vom prezenta în continuarea acestui text luptele consemnate și scurte fragmente sugestive.

La începutul operațiunilor, Mihail Văgăunescu a făcut parte din cadrul Armatei de Nord (comandată de generalul Constantin Prezan), Divizia a VII-a, Regimentul 27 Infanterie Bacău, Batalionul 4 (recent înființat), fiind comandantul Companiei a 4-a. La 15 august 1916, Compania sa primește botezul focului în luptele de la Poiana Mărului – Bicazul Unguresc – Gheorghieni. Iată cum descrie momentele de început ale războiului:

„Primul pas peste frontieră. Primul foc de armă în război

Fix la ora 9 seara batalionul nostru se pune în marș cu o companie în avangardă și cu direcția pe drumul principal spre vama ungară; iar pe dreapta și stânga câte un batalion din Reg. 67, toate cu ordinul de a înfrânge orice rezistență, să trecem dincolo de frontieră și să ocupăm marginea de vest a satului Poiana Mărului – Almaș-Mezo – sau Bicazul Unguresc.

Ne încolonăm în liniște, chiar lângă casa preotului Corijescu, de la care am primit binecuvântarea cerului asupra noastră; și-i zicea bietul preot din tot sufletul lui, mai ales că avea și el un fiu maior activ în 9 Vânători, care în aceiași clipă poate trecea granița prin alt punct de frontieră.

Câți fiori de teama necunoscutului nu ne furnică corpul la încolonare și încet, încet ne-am luat inima în dinți pe distanța celor câteva sute de metri, până în așa-zisa barieră a frontierei.

Mergeam tot mai cu sfială, dar și mai hotărâți de luptă și eram foarte intrigați, văzând atâta liniște la frontieră, trecându-ne prin minte și șoptind între noi că probabil un cârciumar suspect de la Neagra-Bicazului, căruia camaradul lt. rez. Manolescu Ioan i-a șters vreo doi pumni mai devreme, ne-a vândut intențiile de atac și bănuiam din pas în pas o cursă, mai ales că era întuneric beznă și terenul necunoscut de noi, căci cei ce făcuseră recunoașteri pe acolo nu erau cu noi, erau milițieni vârsați Bat. 4/67.

O Companie din 67 a întârziat să treacă în capul coloanei noastre ca avangardă. Iată aud prin întuneric glasul dl. col. Gherescu A., care mergea cu comandantul batalionului nostru în coada companiei mele care încheia urma batalionului; aud cum zic[e] o comandă scurtă și prietenească: *Văgăonescule, ieși repede cu compania ta și treci pe lângă coloană și completează avangarda în locul companiei din 67 care nu a sosit încă*.

Zis și făcut; cârmesc cu capul companiei în pas grăbit pe stânga șoselei pe lângă celelalte companii din batalion și ajung în capul lui, după ce, semn bun ori rău nu știu, m-am împiedicat în fugă de mi-am jupuit țurloiul stâng.

N-am apucat să-mi desfășor bine – după tipicul cărții – elementele ce compun avangarda și m-am și pomenit în stănoaga de la poarta vămii ungare, pe când coloana din dreapta având în frunte Compania 3/67 a cpt. Tulescu din 67, fostul meu comandant și excelent camarad din 1913, se înghesuia ca și a 4/67, zor să atace vama; iar în stânga, pe unde trebuia să răzbată batalionul căpitan Rogobete, nu se simțea nimic.

Cei 4-5 finanți (grăniceri) cu penaje de cocoș și cei 3-4 funcționari de la vama ungară, surprinși de sosirea noastră, s-au fâstâcit mai rău ca unii dintre noi. Unul cu galoane late la guler, șeful vămii ungare, striga la telefon, vestind ungurilor spre St. Micloș atacul nostru; alții au tras câteva focuri de armă asupra noastră, luând-o la fugă înspre sat pe cărările știute.

Nu știu cum și cine a dat ordin dintr-ai noștri ca trupele noastre, atât cele din față cât și din spate, înghesuite la vamă, să tragă focuri de salvă, de-ți era mai mare dragul, dar și cu părul zburlit de frica gloanțelor nebune ce șuierau pe la ureche și pe la nas, salutând războiul. Nu știu cum, dar sincer spun că într-o clipă am uitat tot ce învățasem de-ale armatei, și strigam și eu ca atâția alții încetarea focurilor, dar în zadar. N-am înțeles decât glasul maiorului Ionescu Ștefan-Bacău strigând: *Trăiască România Mare!*.

Pare că a fost nevoie ca soldații să-și descarce nervii încătușați până atunci și fără să pot avea cum se zice militărește compania în mână, în haosul acela de focuri și de înghesuiala spre vamă m-am pomenit suit cu câțiva îndrăzneți pe cerdacul vămii de unde se descărcaseră focuri asupra noastră și fără multă judecată, întind ca și alții carabina spre militarul ori vameșul ungur ce vorbea la telefon și-l culcăm la pământ.

În vremea aceasta, alți camarazi și soldați percheziționau vama, în timp ce în jurul ei focurile de armă nu mai încetau.

Urmează un moment de reculegere, de liniște, când fiecare din cei 4-5 comandanți de companii ce invadaseră curtea vămii strigau pe nume plutoanele respective. *Compania cutare, adunarea la mine, pas alergător,* iar prin zgomotul acela tot i-am putut distinge glasul cpt. Tulescu, că a fost rănit ba al slt. de rezervă Sion, învățător, certându-

se cu un sergent de la mine căruia îi zicea că s-a rănit în înghesuiala și salvele de la vamă, unde pentru un moment rămăseserăm toți năuciți de atâtea focuri de armă de toate părțile trase de-ai noștri; iar un tânăr ofițer, abia ieșit din școala militară – mai prudent – n-a știut cum să se tupileze mai bine la pământ în tot timpul viscolului de gloanțe, trase dintr-o rea inspirație a unora dintre ai noștri.

Am observat apoi cum lângă vamă, într-un pârâu, zăceau cadavrele a 3 finanți înarmați, dar vânați de ai noștri în primele momente ale invaziei. Primesc din nou ordinul să mă pun în marș cu compania și, cu măsurile de siguranță necesare, să înaintez pe cărarea ce duce pe botul de deal unde e cimitirul evreiesc, să ocup acele tranșee. Adun compania, restabilesc liniștea, fac reflexiile și observațiile necesare și fără nici o călăuză din sat – căci n-am găsit repede – am pornit în susul drumului spre Poiana Mărului, în Ardealul mult dorit. Pe dealul din stânga, licăreau din când în când felinare; unii soldați ziceau că trebuie să fie soldați unguri – ba curse ce ni s-au întins – alții, mai adevărat, că sunt fugari din sat, ori finanți unguri, ce fug la deal, neștiind că vor da și pe acolo cu nasul de alții dintre ai noștri.

Parcă era făcut că mergând pe dibuite drumul șerpuit spre satul Poiana Mărului – Bicazul Ardelean – nu nimeream deloc obiectivul urmărit, iar soldații, ca niciodată, neascultători, vorbeau și se înșirau pe drum în coloană mai lungă decât aș fi voit. Începusem să-mi dau seama și mai bine ce înseamnă să ai ori nu puterea să ții trupa în mână, căci vedeam bine că tot ce învățasem și aplicasem în lunga concentrare nu se potrivea deloc, ba am constatat din primul moment că e bine să fii varga lui Dumnezeu și să nu ierți nicio abatere.

Trimit în dreapta și stânga pe caporalul Bulai I., agent de legătură, care nu știu de unde și până unde în câteva minute s-a și ciupit încât de-abia putea vorbi; îl trimit să caute repede o călăuză. Sare niște porți și înhață de după ceafă un prim întâlnit, un negustor evreu ce căuta a se ascunde de noi, și-l aduce la mine. Îl sucesc, îl învârtesc, să-mi spună dacă și unde sunt tranșeele pe dealul de la cimitir, obiectivul meu; dar nu puteam scoate nicio vorbă din el. Vorba ceea: *Frică la mine, frică la tine, frică la noi amândoi*; eu îl credeam ungur fanatic, prefăcut și [că] nu vrea să ne dea nicio relație, pe când în realitate, după mirosul ce răspândea, el era speriat vecin cu moartea! Între timp, tot înaintând în necunoscut cu mici etape, soldații începură a-și da seama mai bine de situație și începuseră unii din ei a fuma.

Soarta însă scoate în cale un ardelean, invalid de război de pe frontul italian, care pe lângă că ne dă toate relațiile și ne duce aproape de mână pe botul de deal căutat; dar profită de ocazie și spune soldaților: *Fraților, dacă nu ascultați șefii voștri și fumați noaptea în fața dușmanului care nu-l știți din ce tufiș vă pândește, degeaba ați plecat la război!* Cuvintele sincere ale fratelui ardelean au avut mai mult efect decât toate ordinele noastre.

În drum prin sat, pe lângă o farmacie și poștă, iată că o patrulă mi-aduce trei soldați honvezi, proaspeți sosiți în partea locului, buimăciți și ei de atâtea focuri de armă; iar înspre Tulgheș bubuitul tunurilor și cerul fulgerat de obuze ne arăta că hora războiului se încheiase. Încerc să iau ceva relații de la acești honvezi, dar cătane vechi, deprinse cu războiul, nu-mi dau nimic de știre, așa că-i evacuez înapoia noastră la Comandantul Sectorului. De pe ulițele satului apăreau buzna, speriați în fața noastră, ba femei și copii, ba vite fugite de panică de prin curți și grajduri. Călăuza – evreul – se ținea scurt de noi și începuse a-și mai dezlega limba, atrăgându-ne el atenția asupra oficiului poștal din cale, unde zicea că-i diriginte un înfocat maghiar. *Hai și acolo*! În adevăr, oficiul era părăsit, iar o femeie bătrână – mama dirigintelui – și soția acestuia, de teama morții, desfac repede capacul unei lăzi și-mi spun: *Iată, luați bani, domnule căpitan, numai viața să ne-o lăsați!* Cu gândul într-o mie de părți, răspund că nu bani căutăm noi, ci cătane maghiare, și astfel le lăsăm să-și ridice tot ce au avut și să se ducă la casa preotului vecin, iar noi ne-am pus pe *izolat*, adică vorba vine, ci mai degrabă pe stricat telegraful și telefonul.

Pe cât văzusem până acum, războiul nu era deloc așa cum îl închipuisem noi și cum îl învățasem figurat în lungile concentrări. Mă așteptam la lupte, baionete etc., când colo te vezi în situația să ți se ofere 113.000 coroane, pe care să nu știi cum să le iei, cui și unde să le dai; și să ai un oficiu telegrafic pe mână pe care să nu știi să-l izolezi, decât distrugând pilele și firele electrice! Ne formăm convingerea că suntem stăpâni pe sat și urcăm repede printre garduri la mult căutatele tranșee de la cimitirul evreiesc. Cu tot întunericul și emoțiile firești, ne dăm seama că sunt niște tranșee făcute la fel cu cele ce ne tot exercitam noi pe valea Moldovei, ori a Bicazului, în perioada concentrării, și încolo nimic. Fac legătura la dreapta și la stânga cu companiile vecine și încep a mă gândi serios ce vom face dacă la ziuă va apare pe undeva o trupă puternică dușmană.

Fac atenți camarazii și soldații de această eventualitate și așteptăm cum era firesc luminatul de ziuă. Mai înainte însă de dimineața zilei de 15 august, primesc ordin să trec pe dreapta Bicazului și să ocup dealul din stânga satului Poiana Mărului, unde să fac legătură cu batalionul cpt. Rogobete care rătăcise mult la stânga. Când se face lumină bine dau drumul călăuzei, care s-a despărțit blagoslovindu-ne, căci el se credea mort în mâinile noastre. Așa li se spusese lor despre v*alahii* din Regat. Ca cel cu frica-n sân, așa și noi am stat proptiți pe acea coastă, unde ni se părea că din spate cineva ne vânează, căci când și când zăream câte un soldat furișându-se cât mai spre noi. Am făcut după regulament de astădată, față cu o secție într-acolo și ceilalți aceeași față către noi. Când s-a luminat mai bine de ziuă și s-au recunoscut mai bine *fețele*, am aflat că erau tocmai soldați din Bat. Rogobete (4/67), care la rândul lor se temeau de-ai noștri luându-ne reciproc drept... inamici!

Legătura era de-acum făcută și pe un soare mai arzător ca oricând, după o noapte de zbucium, ne-am instalat după toate regulile pe coasta dealului din dreapta râului Bicaz, așteptând ordine de urmare, căci, slavă Domnului, știam cât de mult e până la Tisa visurilor noastre!

Locuitori îmbrăcați în haine de sărbătoare, țărani români de prin toate coclaurile au scoborât dinspre Surduc și de pe Valea Jidanului și s-au adunat în piața satului Bicazul Ardelean, spre a proslăvi și fraterniza cu ai noștri, cari se întreceau în a le spune ce vom face și ce vom drege etc. Așa ne-a trecut toată ziua de Sfânta Maria Mare și noaptea următoare"[4].

A participat între septembrie-octombrie 1916 la luptele de la Selezel (cota 1283), Tomoroaga (cota 935), Defileul Mureșului Superior, Toplița, iar apoi de la Defileul Bicazului-Tarcău, dovedind eroism, fapt pentru care va primi Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a. Tăria și dârzenia ostașului român, transpare și din fragmentele de mai jos:

„Lupta de pe muntele Csipheș. Apărarea defileului Bicaz.

La 6.30 seara primesc următorul ordin de la Cdt. Brig. 27 Infanterie: *Părăsiți imediat poziția și în marș forțat veniți la brigadă la vama Bicaz*. (ss) gl. Claudian.

Mă pun imediat în marș, iar în urma mea sectorul se ocupă iarăși de Compania 5 și 7 din Reg. 67. Grăbiți și destul de obosiți ajungem la brigadă, întâlnind pe drum fel de fel de soldați din 67, dar mai ales din 54, rătăcind, dând informații că inamicul a spart frontul la Csiphes (cota 1359), unde avem pierderi mari, și că și-au deschis astfel drumul spre Bicaz și Tarcăul nostru. Am înțeles mai bine acum rostul grabnicei chemări și îmbărbătând soldații aștept urmarea, în care timp tunurile și armele de tot felul răpăiau și huruiau peste Ticoș la Csiphes, iar văile erau luminate ca ziua de reflectoare și rachete dușmane, căci la ai noștri nu erau asemenea mașinării. Dl. gl. Claudian, cum mă văzu ajuns în față-i, îmi ieși înainte și-mi zise: – *Camarade Văgăonescu, am nădejde-n dumneata și-n oamenii ce comanzi. Odihnește-i puțin și pleacă imediat după batalionul dumitale, care a plecat pe la ora 5 spre Dealul Fundul, unde sub comanda col. Gherescu și cu Bat. 1/54 (mr. Ivanovici) ce merge acum cu dumneata să salvați onoarea armatei, reocupând cu orice sacrificii vârful Csiphes, care e cheia defileului Bicazului și a Tarcăului*... Înțeleg și execut. Împreună cu Bat. 1/54 plecăm pe valea Ticoșului, în sus spre locul indicat. În drum întâlnim pe ici și colo grupe de soldați din 54, Comp. lt. Gavrilescu N., care ne spun că astă-noapte de 2-3 ori au fost zvârliți și ei și alții din Bat. de la 67 și 86 de pe cota Csiphes, unde se dau lupte strașnice și acum, spre a se scoate inamicul de acolo, dar imposibil de scos. Cu astfel de relații și impresii, vorbind când cu diferiți soldați băcăuani de pe la Obârșia, Filipeni și Blăgești, pe care-i văd în acest batalion, urcăm și coborâm până ce începe a se lumina de ziuă, iar cât a fost întuneric sclipiri de proiectile, grenade și rachete, luminau ca ziua vârful muntelui Csiphes spre care ne îndreptăm, în clocotul luptei angajate de cu seară cu atacuri și contraatacuri nedecisive încă!

La poalele unde muntele Csiphes se împreună cu Dealul Fundul zăresc pe dl. col. Gherescu, în apropiere de două tunuri cal. 87 mm ale lt. rz. Fotescu Gh. care trăgeau destul de precis asupra cotei Csiphes, pe care se distingeau bine luptându-se ai noștri care voiau să reocupe înălțimea respectivă, ce trecuse din mână în mână în cursul luptelor de noapte. Bat. 1/54 se îndreaptă spre pârâul Aței, est de muntele Csiphes, iar eu nu-l urmez, ci merg cu compania direct la dl. col. Gherescu, care tocmai trimisese ultima companie, a treia din batalionul nostru, înspre locul unde se vedea lupta angajată. Abia ajuns și mi se adresează: – *Bine ați sosit, camarazi, tocmai la timp. Sunteți ultima rezervă a noastră. Iată, priviți în față poziția ce vă așteaptă s-o cuceriți. În față aveți celelalte companii din batalionul dumneavoastră, pe care le-am dirijat într-acolo. Mergeți și vă faceți*

voinicește datoria ca peste tot, să vă văd!

Cu compania în mână, cum se zice, am coborât repede valea dintre Dealul Fundul și Șmida Florei și m-am dirijat spre Csiphes, în vreme ce Compania 2/27 (lt. Manolescu) se angajase la luptă pe culmea vecină, zisă Șmida Floarei, către care dușmanii năvăleau să cadă în spatele nostru. Compania 1/27 era mai la stânga, iar a 3/27, după ce se rănise cdt. ei lt. rz. Fabius St., se răspândise pe toată linia frontului Csiphes. Mi-am ales loc prin mijlocul culmei ce urcă la Csiphes și intercalând apoi, întrecând Compania 3/27, am urcat tot mai sus, în vreme ce pădurica din cale era împânzită de fire telefonice dușmane și de grupe izolate de inamici care se războiau la baionetă cu ai noștri, întârziindu-ne calea de răzbătut până sus la parapetele acum ocupate de dușmani. Rar au putut să scape vreun foc vreunul din dușmanii întâlniți, căci cu baionetele îi culcam repede la pământ și ne deschideam calea în sus la vârful cotei. La un moment dat, am în față [de] vreo 20-30 inamici grupați ce nu voiau a se preda, ba ridicau armele și mâinile să se apere. I-am înconjurat cum s-a putut și nu știu cum mi-am aruncat carabina după gât și cu *hodacul* (bastonul gros, noduros adus de Condrat din satul Hodac), pe care-l aveam la îndemână (...), m-am repezit asupra lor de săreau țăndări din scăfârlii și sânge îndeajuns. La un moment dat, văd că un plutonier dușman, voinic, ridică mâna sus să dea, ori să se apere cu baioneta, dar l-am lovit cu *hodacul* în așa fel că i-am văzut laba mâinii zburând în vânt, iar el la pământ. S-au predat cu toții că n-au avut ce face; ba le-am mai dat și câteva de cheltuială în timpul dificilei lor dezarmări și totodată prilej de viu stimulent pentru soldații mei. Cu compania în valuri de trăgători înaintăm din ce în ce, rărindu-ne prin pădurica ce străbăteam. Am continuat astfel urcatul la deal și snopeală în bătaie, ori baionetă, a oricărui dușman ce găseam ascuns, gata să tragă sau nu de după brazi. Ne întrecem care să facem mai mare prăpăd în rândurile dușmane.

Întâlnind în furia luptei pe doi inamici, ce grăbit se recomandau italieni, i-am ajustat puțin și pe ei, din cauză că nu s-au predat și au rezistat așa de mult alor noștri, care umpleau cu vaiete și țipete văzduhul. Printre camarazii din 67 căzuți pe veci, ori greu răniți în luptele de astă-noapte, încet-încet urcam prin pânza de gloanțe tot mai sus la creasta înzăpezită, dar roșie de sânge și trupuri românești, doborâte de furia dușmanilor puternici, bine așezați în tranșeele bine croite. Ici o mitralieră scuipă de foc moarte asupra noastră, dar un unghi mort a protejat puțin pe îndrăznețul soldat Munteanu Pascal, care a luat-o; mai la dreapta, o grenadă, două, bine aruncate de sus lasă goluri între noi. La un moment dat, pare că întreaga linie formată acum numai din batalionul nostru ezita înaintarea, văzând câtă rezistențăopun dușmanii ce stăpânesc tranșeele croite pe marginea înălțimii unde se dăduseră lupte aprige, continui, încă de aseară.

Artileria noastră nu mai trage, spre a nu ne lovi, iar gorniștii din ordinul cpt. Papastopol, care era în spatele nostru, sună înaintarea de huiesc văile, îmbărbătând și speriind pe șovăielnici. Nu era niciun alt chip decât *înainte* și numai înainte! Înțepenesc mâna iarăși pe *hodac* și rotindu-mi privirea să-mi văd ofițerii și cei mai îndrăzneți gradați și soldați pe linie le strig tuturor hotărâtor: - *Peste ei, băieți!* Ca unul ridicându-ne, iată-ne trecuți cei câțiva pași prin pânza de focuri, ș-apoi la creastă, unde o luptă disperată corp la corp se încinge cu dușmanii ieșiți la luptă dincolo și dincoace de tranșeele în care mulți au căzut. Țipete și urlete disperate de toate părțile au îngrozit dușmanii, căzuți pradă furiei baionetelor noastre, și-ntr-o clipă ne-am dat seama că suntem stăpâni pe luptă. Trecând peste hoiturile celor căzuți acum sau mai devreme în luptele de noapte, am urmărit cu focuri și baioneta-n spate pe dușmani, care urlând de groază fugeau spre Preluci, dincolo de Csiphes, în valea spre Ghimeș și spre fundul pârâului Ața, unde au fost prinși parte din ei de Bat. 1/54 (mr. Ivanovici). N-am apucat să cuprindem bine cu ochii întregul vârf al muntelui și toată trupa batalionului nostru și resturi din Companiile 9 și 10 din 67, ce luptaseră și noaptea pe-acolo, erau sus stăpâni pe vârful cotei Csiphes, unde și bravul Bat. 4/'86 lăsase morți și răniți, retrăgându-se spre Tarcău înainte de venirea noastră decisivă.

Sus pe cotă găsim morți și răniți numeroși de ambele părți și bogat material de război, între care și două tunuri pe care le-am ridicat cu otgonul la creastă, din vâlceaua în care fuseseră aruncate în cursul luptelor de noapte cu Bat. 4/86 Dorohoi – ce-i atacase dinspre Tarcău-Ața, dar ca și Compania din 67 și Bat. cpt. Mihăilescu din 54 nu avuseseră putința să-i respingă definitiv și să rețină înălțimea Csiphes, care până la intervenția batalionului nostru care a dat lovitura de grație decisivă trecuse de 2-3 ori din mână-n mână, după cum ne povesteau prizonierii români eliberați de noi și răniții de ambele părți găsiți pe poziție. Între prizonieri – circa

500 în total – am găsit și 3 ofițeri austrieci, dintre care unul rănit, iar doi au fost prinși când interogau un grup de prizonieri români, care văzându-ne eliberându-i, în panica ce cuprinsese pe dușmani, prizonierii noștri i-au oprit spunându-le: - *Acum, răspundeți-ne și dumneavoastră cine sunteți, de unde și câți sunteți* etc. Așa de repede s-au schimbat situațiile, căci nici n-au prins de veste acești ofițeri să poată fugi, ori să târască cu ei pe prizonierii români, din cursul luptei ce dura de cu seară până azi...

7 octombrie, la ora 12, când eram complet stăpâni pe poziția aceasta care deține cheia Defileului Bicaz-Bistrița.

Reculeși de fierbințeala prin care trecusem, ne instalăm în avanposturi și începem a organiza poziția, un fel de redută ca la Făncel, și inspectăm coastele acestei înălțimi găsind peste tot: arme aruncate, morți, răniți horcăind a moarte etc. Cele două tunuri capturate cu munițiile lor cu tot sunt din Reg. 6 ungar bateria a 6-a, iar echipamentele de îmbrăcăminte au fost bine venite pentru soldații noștri, căci cu cât trece timpul observăm mai bine zăpada și gerul care au înțepenit cadavrele, așa cum le-am prins: unii cu mâna-n sus, alții cu ochii holbați la cer, alții cu creierii răsturnați sau cu urechi ori păr înhățat din corpurile vecine dușmane etc.

Prizonierii ne spun că fac parte din detașamentul lt. col. Sanders, brav ofițer austriac, că au fost peste 3.000 de infanteriști și vânători și o baterie de artilerie, toți voinici și perfect echipați, nelipsindu-le din echipament nimic (am găsit la ei și pahare de carton pentru băut apă și plute de pus la tălpi contra sudorii etc.). Aflăm că avuseseră ordin să ocupe cu orice sacrificii această înălțime, spre a proteja apoi un atac pe valea Tarcăului ori Bicazului, spre a deschide drum spre Piatra Neamț, și că sunt originari din Reg. 73 și 97 din Tirol și că erau de origine austrieci, cehi, italieni, bosniaci și unguri fanatici, toți voluntari, cam doritori de pâine de la *valahii* ce nu credeau că-i vor răzbi din bătaie. Ce înseamnă soldați de naționalități diferite! Unii din ei ne spun că ofițerii lor le spuseseră că noi suntem periculoși numai în lupta corp la corp, dar încolo se joacă cu noi, și că din cauza uniformelor ce se aseamănă cu ale lor, consecință a alianței ce avusesem cu ei – adeseori s-au împușcat între ei și ca să nu se mai facă asemenea greșeli li s-a ordonat să coase câte un petic pătrat alb la spatele capelei pentru ca s-o sucească pe cap și să fie recunoscuți între ei la luptă sau patrulare etc.

De aceea, am găsit la prizonierii de la Selezel și chiar aici asemenea capele cu petice albe pe ele.

Zăpada de sus acoperă într-un giulgiu alb locul unde zac atâția pe care trebuie să-i ridicăm și să-i îngrijim, în vreme ce se adună trofeele rămase, spre a fi evacuate la brigadă care ne mulțumește de izbândă.

Mi-au picat la mână chiar bagajele – pe un catâr – desigur ale elegantului lt. col. Sanders, care a scăpat rănit. Desfăcându-le, găsesc: toate hărțile Ardealului și ale României, lucrate la precizie; apoi lucruri de toaletă fine, brice, perii, săpun etc., haine bune elegante, pături și mai ales un sac saltea de cauciuc, în care poți dormi fără grijă chiar în ger. Le ajustez la bagajul meu și mulțumesc providenței și bravului fugar!...

Și acești inamici, oricât de viteji s-au arătat, s-au speriat de *Ura!...*, baioneta și ciomăgeala noastră. Prin pădure mai găsim câte unul din rătăciți și de la distanță ridică mâna-n sus pentru predare, căci altfel acolo-i cântă prohodul, așa sunt de răzbunători soldații noștri. Ne apucăm să îngropăm morții, fiecare în dreptul companiei lui, așa cum ne-am așezat acum pe poziție, nu cum am luptat. Găsesc în dreptul meu, între alții, un soldat din Reg. 67 și unul din 86 morți, având însă fiecare peste el câte un mort dușman cu pieptul tăiat de baionetele ce aveau în mână acești bravi români, care probabil au fost loviți și ei de gloanțe, de alți dușmani pe la spate.

Așez deosebit 12 români și 27 inamici, toți la linie, în timp ce viscolul nopții trecea peste ei, înghețând creierii scoși afară sau fălcile atâtor fercheși-nemți, cu urme că au avut inele în degete etc. Întunericul nopții ne-a făcut să ne culcăm în tranșeele de lângă ei și-i privim de dimineață și azi...

8 octombrie. Cu slujba bisericească a preotului Tudorache G. îi îngropăm creștinește într-o groapă comună: unii la un cap și ceilalți la capătul celălalt. În fața recilor morminte și a corpurilor sparte de glonte sau baionetă, treziți ca dintr-o adevărată beție, beția sângelui, și colindând și pe la celelalte cimitire ale companiilor vecine, care înghit circa 250 morți, reflectez: *cât de puțin înseamnă omul față de furia omului*!! Spre seară am făcut bordei mai călduros și mă întind la dormit iepurește, căci inamicul rătăcit și zăpăcit de ieri pare că s-a recules și ne aruncă câteva focuri de artilerie.

Peste noapte viu foc de infanterie la stânga noastră în sectorul Bat. 1/67; stăm la veghe și aruncăm și noi rachete, căci ne-au rămas îndeajuns; astfel ne prinde ziua de:

9 octombrie. Primim vizita și mulțumirile dl. gl. Claudian și col. Gherescu, care ne anunță să facem propuneri de decorări și avansări.

Pe mine, cu raportul batalionului și Reg. 67, sub nr. 79 de azi, m-au propus la decorare cu Ordinul „Mihai Viteazul"; iar eu propun pe ofițerii mei la diferite decorațiuni și gradele inferioare la înaintări și decorări, menționând că unii mai sunt propuși încă o dată, precum e plt. Teacu și alții, dar cărora nu le-a venit nimic până acum. Pe lângă aceștia, mai propun pe: Munteanu Pascal, Potoc N., Hurmuzache Gh., Gabor I., Sârbu V., Imbrea P., Popa Ion, Primnicheru Gh., David I. și încă o dată pe Condrat I. și alții. Slt. Ariton a luat de ieri comanda Compania a 3-a. Pe la 11 ore, cu toată vremea rea, o violentă canonadă de artilerie ne ține lipiți pământului, în vreme ce obuzele se sparg fără pagubă lângă noi.

Peste o oră liniște și după ce stăm la masă întreg batalionul nostru este schimbat de Bat. 1/54 (Ivanovici), iar noi trecem la spate spre Smida Florei în rezervă, dând încă corvezi să se adune morții și răniții ce se mai găsesc tocmai pe aici la poalele Csiphesului. Ni se comunică înaltul ordin de zi al M. S. Regelui, prin care ni se face cunoscut că Div. a 14-a suntem sub ordinele directe ale Armatei a 9-a rusă – gl. Lecinschi – care comandă frontul ruso-român spre Bucovina. Explic soldaților importanța ce au rușii pentru noi și cu toții salutăm vestea că rușii au sosit în valea Bicazului.

Aflăm că la Cheile Bicazului ieri sau alaltăieri, între alte pierderi ale Bat. 1 și 3 din Reg. 67, este grav rănit sau mort slt. rz. Merica I., iar slt. rz. Apostolescu Demir e luat prizonier și năucit în bătaie de cei ce l-au prins.

Notă P.S. Decorația „Mihai Viteazul" la care am fost azi propus, mi s-a dat de M.S. Regele în Palatul Regal din Iași la 19 martie 1918, pentru care posed următorul *Brevet* nr. 307 din 19 martie 1918: *Noi FERDINAND I Rege al României, Dorind a răsplăti meritele locotenentului de rezervă Văgăonescu Mihail din Regimentul 27 Inf. pentru vitejia și avântul cu care a comandat compania în lupta de pe Muntele Csiphes în ziua de 7 Octombrie 1916; azvârlindu-se la contraatac în fruntea unității sale a trecut prin focul omorâtor al inamicului și sfărâmându-i cu baionetele rezistența a pus stăpânire pe munte, capturând 2 tunuri, 1 mitralieră, un bogat material de războiu și numeroși prizonieri. Prin această faptă de arme a înlesnit în mod hotărâtor apărarea Defileului Bicazului. Noi îi conferim Ordinul Militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a. Drept care-i dăm acest brevet subscris de Noi și învestit cu Regescul Nostru Sigiliu. FERDINAND I*.

Iar Comunicatul oficial 55 din 8 octombrie 1916 sună astfel: *La Bicaz trupele noastre au înconjurat din toate părțile un puternic detașament inamic ce ocupa muntele Csiphes și l-au trecut prin baionetă. S-au luat 500 prizonieri, 2 tunuri, 5 mitraliere și material de război. Marele Cartier General"*[5].

Între octombrie-decembrie 1916, batalionul său a făcut parte din mai multe unități ale Armatei române în retragere, unități care se formau și se dizolvau la scurtă vreme. Îl găsim la Hârșova; mutat apoi pe frontul de pe Jiu, unde participă la luptele de la Tg. Jiu și Tg. Cărbunești, la Balș, Curtișoara și Olteț (pe Olt). O nouă retragere și o nouă încercare de rezistență la Costești (pe Argeș) și în prejma Bucureștiului (la Sterianu, la Tâncăbești). În final, calea pribegiei spre Moldova, iar sfârșitul anului 1916 îl surprinde pe linia stabilizată a frontului din zona Vrancei. Reproducem evenimentele ultimelor zile ale anului 1916:

„*25 decembrie 1916*. *Crăciunul ortodox*. Lucrări și iar lucrări de sapă pe Dealul Voloșcani cu noaptea-n cap, iar gândurile-mi zboară la bisericuța din satul meu cotropit de dușman, în vreme ce.o vie canonadă de-artilerie spre Focșani ne arată intențiile dușmane de Crăciunul nostru, când în față ne apar sfioase patrule germane de încercare. Ninge vârtos, iar tunete și sclipiri de tunuri îndreptate dinspre Vidra ne fac să ne înghesuim în tranșeele lucrate în grabă și ger cumplit.

Pe la ziua jumătate, primim vizita pe front a dl. col. Niculcea, cdt. brigăzii, și a dl. gl. Stratilescu, noul comandant de azi începând al Div. 1/17 în locul dl. col. Anastasiu, mutat nu știu unde, înainte de a-l fi cunoscut.

Sub focuri slabe de artilerie dușmană suntem trecuți în revistă prin gropile noastre și avem vreme să prânzim care pe unde suntem tupilați, un prânz ca de Crăciun: pâine neagră și carne de vită cu prune uscate, în timp ce tunurile bat vârtos în jos spre Odobești, sclipiri feerie printre fulgii de zăpadă.

Pe la orele 2 însă, când o amorțeală ne cuprinsese, avem surpriza unui batalion dușman ce vroia să ne spargă frontul. Tragem vârtos și unii și alții, noi de sus și ei de jos, încercând să vină cât mai aproape de noi, sub focurile noastre. Cu focuri concentrate le oprim înaintarea, trăgând în plin peste matahalele nemțești, și astfel ne prinde seara, când ne vin în ajutor două companii din Reg. 56 (3), pe care le trimit la dreapta, căci e o pânză slabă de peste un km între noi și cazacii care sunt spre *Momâia*. Inspectez frontul batalionului meu

(repet: al II-lea din Reg. 4, Bg. B, Div. 1/17) și iau măsuri pentru noapte. Ninge și iar ninge. E și bine, dar poate fi și rău! Când cred că *o să fie bine* îmi sosesc știri de la santinelele înaintate că pe un bot de deal – pe unde s-a predat mai târziu col. Sturdza – ce se desprinde ca un deget din Dealul Voloșcani, unde era un post înaintat ce sacrificase doi soldați în cursul zilei, o coloană dușmană ca un batalion înaintase și-l ocupase și că cei 30 oameni din Bat. 4/16 cu slt. Ionescu, sub presiune puternică, s-au retras.

Sărim repede toți la front și recunoaștem în adevăr noua poziție. Raportez și primesc ordin de reocupare cu orice preț. În grabă trei grupe din mica mea rezervă, sub ordinele aceluiași slt. Ionescu care avea și cei 30 oameni ai săi din Bat. 4/16, sub puternice focuri de armă se reped înapoi pe botul de deal, ai noștri aruncând bine grenade franceze, reușesc după 2 ore de hărțuială în bezna nopții să reocupe botul de deal, afară de un vârf (ca o unghie de deget) unde hoții de dușmani au instalat un cuib de mitraliere greu de pătruns la ele. În fuga lor înapoi până la cuibul de mitraliere, inamicul a aruncat de pe el răniți, pături și chipiuri – un fel de șapcă fără vizieră – după care se cunoșteau că-s germani. Noaptea o petrecem sub *pic-pac* – așa se aude glontele tras al infanteriei inamice – *pic-pac*, iar de sub malul unde-mi făcusem culcușul, telefonic raportez cele cuvenite cât de des, căci telefonistul regimentului are ordin să întrebe mereu.

În zorii zilei, la 6, primesc ordin scris de retragere pe Dealul Porcului, unde erau tranșee și pari pentru rețele mai din vreme de alții lucrate și unde cazacii se retrăseseră de cu seară. Executăm în ordine retragerea și urcăm gâfâind spre creasta Dealului Porcului, zis Perjului, spre marea noastră surprindere și necaz că trebuie să ne retragem fără rost.

În zori, 26 decembrie,conform ordinului de retragere, prin zăpada până la brâu și cu teama să nu simtă dușmanul gestul nostru, prin surpături și hârtoape traversăm 2-3 km valea Ireștilor până în culmea dealului Porcului (est satul Irești), cu mult mai înalt ca dealul Voloșcani părăsit. Se luminase bine de tot, când ajunseserăm în creasta ordonată, unde ne simțeam mai bine ca pe dealul părăsit, dar cu regretul retragerii. Abia ne revenisem în fire de oboseala urcușului, când de la comandamentul diviziei primim ordin de a ne reîntoarce și reocupa poziția părăsită. Se înțelege de la sine ce se petrece în gândul fiecăruia la auzul acestui contraordin, însoțit și de zvonul că germanii ar fi cerut un armistițiu premergător păcii dorite!

Pe același drum, sărind ca iepurii din tufiș în tufiș să nu-și facă râs de noi vreo artilerie dușmană ce ne-ar încadra, cu mici sacrificii și încurajări ne-am reocupat fiecare sectorul pe dealul Voloșcani. Soarele strălucea radios, iar noi și mai veseli de zvonul auzit și de reocuparea sectorului fără pierderi, căci inamicul nu prinsese de veste ce făcusem noi, iar când ne-a simțit reapărând la vechile poziții se retrage și el puțin crezând desigur că ne-au sosit niscaiva întăriri. De la un punct proeminent pe creasta dealului Voloșcani privesc satisfăcut cum coloane mici dușmane se retrag din satul Căliman din fața noastră spre Vidra, ducând cu el numeroși răniți pe brancarde și în căruțe cu boi. I-a venit și lui rândul în noaptea de Crăciunul nostru! O coloană de infanterie trece spre dreapta, cam la 1.500 metri de creasta noastră, și oricât de departe [ar fi] prin focuri de salvă tot îi mai stricăm ceva. Nu trece mult însă și artileria grea germană așezată la Vidra începe să bată precis creasta noastră, unde ne-am afundat ca șobolanii în tranșee, într-o oră cât a tras ne-a omorât doi soldați originari din 4/75, pe care i-am îngropat mai apoi acolo, așa rupți în bucăți, iar pe alții doi răniți i-am evacuat. Nimeni nu-și pierde locul căci voim să se fixeze odată frontul și stăm la veghe pe o zi splendidă, cu mai multă grijă spre legătura din dreapta cu cazacii, care nici după 3 ore de la plecarea de pe dealul Porcului nu s-au reîntors la poziție unde trebuia să facă legătura cu un batalion (col. Neagu) și cu noi. Așa se scurge timpul, cu nervii încordați, frigul și somnul ce gata-gata să ne învingă. Mă gândesc ce va fi la noapte cu trupa prea obosită și mulți curat desculți.

Mă schimb de rufe, mă spăl cum pot și încerc să ațipesc pe niște paie sub o râpă, dar tunul nu mă lasă și desele ordine ce primesc și rapoarte de la patrule și personal de serviciu mă reclamă prezent.

Vâjâiala tunurilor nu încetează, iar o lovitură dezgroapă pe unul din ostașii îngropați ieri. La soare, pe zăpadă camarazii își scutură cămășile de gângănii și-și înfășoară în obiele – multe făcute din poalele din spatele mantalelor – picioarele degerate în bocancii ce abia se mai țin. Artileria inamică bate mai vârtos la dreapta, iar pe seara se simte o luptă vie de infanterie și mitraliere la dreapta (cota 625) între germani și ruși. Se aude: *Hurra*!... german și înaintarea sunată din corn în două rânduri.

Rușii îi lasă să se apropie de tranșee și-i curăță cu mitralierele. Auzim că sunt și de-ai noștri acolo cu rușii. În amurgul serii se aude al treilea atac cu *hurra* la Momâia. De astă dată aflăm că *Momâia* a

căzut, însă s-au făcut mari vărsări de sânge de ambele părți. Noaptea însă un batalion de grăniceri români și cu resturi de cazaci dau un contraatac și reocupă poziția (cota 625 Momâia). Germanii sunt scoși din poziție și pierd 170 prizonieri și numeroși morți și răniți. Toată noaptea lună, ger și focuri rare în sectorul nostru, dar clocot de focuri toată noaptea la cota buclucașă.

27 decembrie. Aflăm rezultatul măcelului din noapte de la Momâia, care a rămas cu o cocoașă la nemți și cu alta la noi.

Organizăm noi poziții în sectorul nostru, mai ales că acum ne-a sosit și al 3-lea batalion de la zisul centru de reorganizare Bacău, batalion format din resturi de pe la Reg. 17, 59 Inf. și 1 Vânători, toți însumați la drepturi pentru câteva zile în batalionul meu, iar ca unitate tactică au comandantul lor. Cu ei a sosit la acest regiment de frânturi și o companie de mitraliere (4 piese) cu slt. Vâlcoreanu, până acum având o singură mitralieră a Bat. 4/16, astfel că de azi înainte și moralul soldaților este altul. Frig, ger cumplit și flămânzi așteptăm alimente, gândindu-ne la măcelul de astă noapte de la dreapta noastră. Pe la ora 11, când soarele lucea bine [de] tot, primim lângă noi unde eram câțiva ofițeri vreo 5 obuze mari; credeam că sunt greșeli rusești, când colo inamice.

Ne ferim și păzim ca cu dinții sectorul. La Momâia se aud iarăși vii angajamente de infanterie, al căror rezultat nu a decis decât tot menținerea pozițiilor.

Ieri și azi, zi cu soare. Inamicul disperat că nu ne poate rupe frontul cercetează cu aeroplane; ieri a trecut peste noi și unul rusesc. Dacă ar fi avut vreun prizonier laș dintr-ai noștri de mult ne-ar fi izgonit. Aflăm că inamicul a reluat iarăși întreaga *Momâie*; iarăși contraatac cu grănicerii din Bg. 7-a mixtă col. Sturza și Bat. 1/41, iarăși se reia Momâia de ai noștri, precum și mitraliere și prizonieri germani fercheși și aroganți, buni ca tobă de pumni.

În sectorul batalionului meu ciocniri numeroase cu patrule de recunoașteri inamice. Seara pe ceață se aud focuri vii și *Ura!!*... înspre satul Voloșcani, la stânga noastră. Ce să fie?! Toți cu mâna pe arme.

Aflu că un plutonier din 56 făcând o recunoaștere ofensivă a fost prins de germani în satul Voloșcani. Un sublocotenent tot din 56 pornește cu Compania 5-a după el și reușește să cucerească o culme de deal deasupra satului, apoi satul, gonind pe inamic care și-a așezat mitraliere în clopotnița bisericii de unde scuipă moarte peste ai noștri nevoiți a se lipi pământului. Toată noaptea *pic-pac* și tunuri rare pe tot frontul diviziei, al cărei sector este de la vest Irești până la 1 km sud Momâia.

Așa a trecut Crăciunul nostru, aflând acum pe seară că rușii și ai noștri au respins pe inamic, care a pierdut peste 3.000 prizonieri, 32 tunuri și 30 mitraliere. Or fi adevărate sau nu asemenea știri nu știu, dar ele sunt binevenite. Ai noștri se înveselesc la auzul și văzul atâtor semne bune, cu toate că n-au pâine și hrană de trei zile.

28 decembrie. Ceață groasă toată ziua, grijă, patrule, încrucișări de focuri rare, lucrări de sapă și raport de lucru. Vizită pe front a cdt. brigăzii, ieri se anunțase și al diviziei, dar era prea forte canonada. Se dau alimente, vin și carne trupei, iar din pielea crudă a unei vaci se dă pentru opinci, ce se pârlesc la foc.

Aflăm că la 5 ianuarie vom merge și noi la refacere. Pun să-mi facă un bordei ca lumea, căci e timpul aspru de tot: ger, ceață, ghețuș. Pe azi numai câteva salve de la artileria dușmană; iar infanteria lor nici nu se simte ce face și unde este; o căutăm cu patrule riscante. Pe o ceață umedă și groasă de nu vezi omul la 10 metri, patrulele noastre se ciocnesc cu inamicul, iar după focurile schimbate tragem concluzii. Pe la ora 8 seara, când îngrijorați de ceață și de liniștea frontului, luăm măsuri spre a evita surprinderi, deodată auzim iarăși în dreapta la Momâia focuri vii de armă. Cum era ceață deasă și întuneric beznă și cum șuiere de comandanți și gorniști ne vestesc ce poate fi acolo, deodată ca prin farmec ceața se ridică iar luna maiestoasă luminează crestele și văile albite de zăpadă scârțâitoare. Ce se întâmplase?! Germanii nemulțumiți numai cu un cap al Momâiei se repeziseră pe ceață să scoată din mâinile alor noștri și celălalt cap, dar n-au reușit nici de astă dată decât să bage spaimă în câțiva din Bg. 7-a mixtă care au fugit până-n valea Șușiței, unde energia col. Sturza i-a trimis înapoi după ce a încercat câteva carabine pe spatele lor. Germanii porniți pe ceața groasă, la ridicarea cetii în miezul nopții coloanele lor au fost surprinse de cazaci și de ai noștri, care i-au primii în focuri de mitralii și baionete! Încetând de ambele părți focurile, se aud numai țipete și urlete ale bravilor căzuți pe poziție, de unde nu pot fi de nimeni ridicați căci ambele părți trag cu nemiluita.

Cota aceasta botezată de destin *Momâia* în adevăr că-i fioroasă! Înaltă, pleșuvă și cu două mici cocoașe pe creastă, având și câțiva copaci rari ca barba spânului, stăpânește de-a binelea Valea Putnei spre

Vidra, Valea Șușiței cu calea ferată până în munții Vrancei, iar de pe oricare din ghebele ei te uiți spre Măgura Odobești și spre Mărăști-Pralea cum vrei și de aceea se dă luptă disperată de ambele părți pentru stăpânirea ei completă, nu numai câte un capăt.

Se comunică de la divizie, prin trimiși pe linia frontului, situația frontului și a Momâiei, iar germanii speriați de trânteala din cursul nopții se liniștesc până la ziuă.

29 decembrie, când ne supără mai rar pe tot frontul diviziei, cu rare focuri de patrule și de artilerie dinspre satul Găuri. Azi am primit la batalion cinci grenadieri speciali cu școală de la Centrul Bacău, grenadieri originari din Reg. 25, 29 Inf. și 4 Vânători, fiecare cu câte 100 grenade franceze, aducând și instrucțiuni scrise, precum și 6 perechi mănuși pentru bunii ochitori. Liniște relativă până seara, când iarăși schimb de focuri vii la dreapta, [la] Momâia, unde tranșeele noastre sunt numai la 15 metri depărtare de cele dușmane, pe câtă vreme în alte părți distanța variază între 100 - 800 metri.

30 decembrie. Focuri de patrule noaptea, ciocniri de patrule ziua. Vizita cdt. brigăzii; se anunță și a dl. gen. Stratilescu cu ofițeri francezi. Ah! Camarazii francezi!!!, dar nu sosesc, vremea-i rea, zăpada se topește. Fleșcăială și ceață. Bateria cpt. Mihăilescu 21 Artilerie trage bine în tranșeele inamice făcute pe dealul Crucii din față; sar țăndări din bordeiele lor, fug germanii, dar ce folos că repede se restabilesc în vechile tranșee, a căror linie pe ger și lună se distinge prin scânteile și fumul ce iese din ele, cum desigur aceeași observație fac și ei la tranșeele noastre, care oricât le-am masca fumul și scânteile ne dau de gol. Ne distrăm trăgând focuri bine ochite la 1.500 – 1.800 metri asupra unor coloane inamice ce ies de lângă Spitalul Vidra, mergând spre satul Găurile. Lipsa de orice ziare și știri o înlocuim prin tălmăciri și răstălmăciri de ordine de zi și comunicate ce ne sosesc destul de rar. Aflăm de la artileriștii noștri ce vin la așa-zisul *observator* pe linia infanteriei că mergem la refacere, că marele român Iorga a vorbit frumos în Parlament, că Cuza a răfuit guvernul pentru pregătirea războiului, că M.S. Regele a anunțat împroprietărirea țăranilor etc. Tot vești bune ce ne încălzesc sufletele! Luptăm, veghem și stăm pe pozițiile fixate de acum 7 zile și credem că respingând atâtea încercări germane zilele acestea frontul rămâne de acum așa fixat.

Pe seară ceață, iar noaptea ceață și ploaie cumplită de s-a topit zăpada și ne-a inundat tranșeele și bordeiele și dacă n-ar fi și la tranșeele dușmane din față tot așa, cu greu am scoate capul la creastă. Veghem, veghem și ne ferim mai mult de apă decât de dușmani; dar oricât ne ferim, uzi la piele și cei mai mulți desculți așteptăm ziua de mâine, ajunul anului nou care altădată era veselie pentru toți!

31 decembrie. În zori, după obișnuitul schimb de focuri între patrule, se luminează, ceața se rărește, iar un soare ca de vară răzbește cât mai tare prin norii plumburii. Se trag câteva lovituri de tun de către ai noștri, iar noi ne cârpim tranșeele și bordeiele răzbite de apă. Așteptăm și azi vizita domnului cdt. al diviziei cu. ofițerii francezi și pe lângă o ținută cât mai impunătoare, ne chibzuim și încropim să dăm azi și mâine o hrană mai bună iubiților noștri soldați, destul de goi și obosiți. Zi cu soare, alternând cu ceață. Soldații fac reflecții: *Ceața-i anul ce se duce, iar soarele anul ce vine; așa să ne ajute Dumnezeu!* Se distribuie pentru mâine carne și vin. Anul Nou!... 1917! Câtă bucurie și ce felicitări altă dată!! Dar acum? În loc de *buhai* și urători ce descrețesc fruntea..., *buhaie și bice* de 105 calibru, de încrețesc și pământul!

Ciocniri și azi cu patrule, iar după ora 3 până întunecă artileria inamică bate, de ne pune să facem mereu mătănii aplecându-ne la pământ de frica scroafelor de obuze ce se sparg peste noi. Desigur nemții din față cred că petrecem ca ei de Anul Nou, de aceea ne trimit răgetul *buhaielor* de diverse calibre! Dar se înșeală amar! Uităm și calendare și tot, sticlindu-ne ochii spre Vrancea cea frumoasă și albită, de unde coloane slabe inamice vin spre frontul nostru. La cota 625 vie canonadă de artilerie, cu mici efecte. Ai noștri o stăpânesc la un cap, iar nemții la altul, dar va fi greu să se cucerească de vreunul ambele capete! Focurile de tot felul și de teama unei surprize uităm de felicitări și de noroiul prin care înotăm la și spre tranșee. Doamne! Cât e de curios și războiul ăsta, nu te poți mișca 5 metri mai la dreapta ori mai stânga pe un loc mai curat căci te curăți! Să vedem noaptea lui Sf. Vasile ce surprize ne-o mai aduce, căci pe cât văd din obuzele ce-mi ating bordeiul se pregătește ceva!

Pe la ora 7 seara, când tunurile s-au rărit și e întuneric beznă și câte un rar *pic-pac*, după ce s-au schimbat posturile de pază (la câte 6 ore), aud la bordeiul meu dăngănit de clopot improvizat din gamelă, fluier de lemn și urători de Anul Nou; iar drept bici vecinii mei soldați din tranșee trag focuri de armă la urarea *Mânați măi, hăi, hăi*!! Îi ascult și-i privesc – cu tot întunericul – cu vie emoție, iar lacrimi calde îmi brăzdează obrazul, gândind la sufletul lor naiv și devotat și la urmările acestui război! Oricât de nerecomandabil ar fi acest soi de

petrecere pe front, în fața morții totuși are în el o notă bună, dătătoare de speranțe, cu toate că zgomotul *urătorilor* a stârnit toată linia frontului, iar dușmanul ne-a trimis câteva salve de artilerie la care ai noștri au răspuns cu focuri de armă, mitraliere și grenade de mână. Unul care urează (din Bat. 4/16) în zgomotul focurilor de tot felul nu-și pierde sărita și în plugușorul lui, între altele, zice: *Lasă, neamțule spurcat/ Că-s român adevărat/ Îs român cu patru mâini/ Dau eu ochi cu tine mâini/ Mânați măi, hăi! hăi!* Așa trece seara de ajun pe front! Peste noapte grijă, căci e întuneric beznă până la ora 12, când apare luna, stăpâna basmelor, și încetează și *pic-pacul*, de avem liniște până la ziuă.

1 ianuarie 1917. Dis-de-dimineață, o delegație de gradați din batalion îmi prezintă urările și felicitările lor și le răspund în consecință, iar pe la 10, pe linia tranșeelor, primim vizita domnului cdt. de brigadă, cu ofițerul francez atașat brigăzii, un locotenent înalt și fercheș cu mustăți impozante, care a dat prilej soldaților să zică între ei: *-Iată, fraților, vedeți voi ce voinici sunt francezii! De acum să poftească să treacă neamțul pe aici, dacă-i dă mâna!* Îi conduc pe front și în prezența dumnealor urez trupei cele cuvenite, cu ocazia Anului Nou și a venirii camaradului francez.

Întreaga zi inimoasă ne distrăm trăgând în capetele inamice, care apar la tranșeele din fața noastră, profitând de faptul că razele soarelui din spatele nostru ne proiectează bine capetele și gamelele, ori coifurile dușmane din față. După masa de prânz artileria dușmană răspunde artileriei noastre, iar posturile inamice, când soarele a trecut puțin de partea lor, ne răspund cu focuri la tranșeele noastre. Telefonic reglăm de la postul meu tragerea artileriei noastre (Divizion mr. Vlădescu Reg. 24 Art.) cu obiectiv spre podul de la Vidra și lângă spitalul Vidra, unde trec în jos spre Putna coloane inamice. Tragerea nu-i tocmai precisă, dar un efect are, căci văd ascunzându-se coloanele ochite. Am aici observator de artilerie pe slt. Mârza, bucovinean cu care discut frățește războiul și-i apreciez dorința vie de a face țăndări toți dușmanii, numai să se realizeze unirea tuturor românilor. Primim de la divizie felicitări prin ordin de zi și câteva pachete de tutun, care fac minuni la o zi și lipsă ca aceasta. Așa ne apucă ora 4 seara, când descoperind un obuzier inamic instalat în curtea bisericii din Vidra, dăm direcția artileriei noastre și așteptăm rezultatul – amuțirea obuzierului; ceea ce n-a întârziat. Tot azi se aprobă înaintările gradelor inferioare, propuși de mine mai demult, și-i felicit de avansare: cu ei am trecut atâtea peripeții în lungul și în latul țării și tot cu ei și bravii mei soldați am fixat în sectorul meu frontul actual și tot cu aceștia sper să izgonim pe dușmanul ce constat că are frică de opincarul nostru, mai ales acum când pleava armatei noastre s-a scuturat în partea primă a războiului și a rămas numai grăuntele cel sănătos ostășesc.

Cei din repaus *citesc jurnalul* la soare! (Așa se zice pe front la curățatul rufelor de păduchi). Nu pot să rezist și-i imit și eu, găsind multe *noutăți*, în vreme ce proiectilele șuieră peste noi, iar unele greșesc, se sparg foarte aproape de noi. Ne-am deprins cu artileria, care nu mai face niciun efect asupra noastră decât comparația ce facem, mai ales când greșesc câteodată chiar ai noștri câte un obuz zvârlit lângă noi, datorită desigur lipsei de legătură între cele două arme. Nu mai departe decât a treia zi de Crăciun am primit câteva obuze chiar de la ai noștri din Valea Șușiței – de la Varnița; iar un artilerist întreabă la telefon cine stăpânește Voloșcanii deal, când noi stăm aici pe Voloșcani de atâtea zile!? La început, proiectilelor noastre soldații le spuneau: *-Trece Brătianu;* acum nu le mai zice nimic și rar le urmăresc efectul. Nădejdea-i tot în dorobanț și mitralieră și multe rugăciuni mai fac bieții soldați să căpătăm pe orice cale câteva mitraliere. Ne-am convins până peste cap de vechea zicătoare că: *Infanteria este regina bătăliilor*. Numai fiorul sclipirii de baionetă vânjos mânuită impresionează și decide soarta bătăliei, oricâte obuze ar fulgera văzduhul. Să nu se supere armele surori, dar adevărul acesta rămâne dovedit și în acest război! Spre Focșani și la Răcoasa se aud mari canonade de artilerie. Nu știu rezultatul. Până să aflăm ce-i la dreapta și ce-i la stânga, vai de sătenii din Irești și Voloșcani unde se încrucișează și se sparg proiectile din ambele părți zvârlite, iar trei aeroplane dușmane se rotesc departe în văzduhul azuriu.

Pe la ora 8 seara merg în vizită în sectorul vecin la mr. Tomescu, originar din 4/15, azi Bat. 1 din Reg. 4 Div. 1/17, mai ales că-l cheamă Vasile, și pe când sorbeam mai cu gust o cafea ocazională niște focuri vii la stânga în sector Reg. 3 (fost 56 Suceava) ne strică taifasul din bordeiul bine ticluit de lt. Crețu; și fugim fiecare la locul nostru. Încet-încet liniștea se restabilește. Ce fusese? Inamicul aruncase rachete și grenade la Reg. 3 și aceștia răspund cu focuri de armă în obiectivele de cu

zi reperate. Noaptea trece cu schimb de focuri rare pe tot frontul"[6].

După stabilizarea frontului pe linia Carpați-Siret, fostul Bat.4/27 Inf. Bacău intră în alcătuirea Armatei a 2-a (cdt. gl. Alexandru Averescu), Corpul 2 Armată (cdt. gl. Arthur Văitoianu). În calitate de comandant al Companiei a 6-a, Mihail Văgăunescu va lua parte la luptele de la Mărăști. Anterior, la 11 aprilie 1917 Mihail Văgăonescu a fost avansat căpitan, iar în primăvara acelui an primea și decorația „Steaua României". În luptele de Mărăști, Mihail Văgăonescu este rănit grav în timp ce conducea asaltul avangardei române asupra pozițiilor germane de pe Răchitașul Mare (cota 954), care a deschis drumul către Soveja, ocupată în aceeași zi de trupele Reg. 31 Inf. Călărași. Pentru luptele de la Răchitașul Mare, a primit Ordinul „Coroana României" în grad de Ofițer (cu Brevet nr. 1.070 din 18.09.1917). Iată cum descrie autorul acest episod:

„Lupta de la Răchitașul Mare - Soveja

La miezul nopții primim telefonic și prin agenții de legătură ordin de la Comandamentul Armatei a 2-a, redactat scurt, clar și precis, de altfel ca tot ce venea din partea veneratului general. Partea privitoare pe[ntru] regimentul nostru suna astfel: *Reg. 31 Calafat se va pune imediat în marș spre Soveja, pe traseul Roșculești, Piscul Podobitu, Piscul Hagiilor, Răchitașul Mare (cota 912) și înfrângând orice rezistență inamică și cu prețul oricăror sacrificii, cel mai târziu la ora 8 dimineața, satul Soveja să fie complet ocupat de trupele noastre* etc.

13 iulie. În executarea acestui ordin, dl col. Gagiu Vasile cdt. regimentului, însoțit de inimosul căpitan francez și de cdt. artileriei mr. Cruțescu, convoacă ofițerii într-o casă din marginea satului Roșculești, acolo unde mai devreme fusesem în căutare de efecte și materiale germane rămase în casa unei frumoase romance, despre care gurile rele din sat spuneau că *a trăit* bine cu un ofițer german veterinar; și în acea casă de lângă podul făcut spre Vizantea Răzășească s-au hotărât cele de cuviință, și anume: Bat. al II-lea, având în cap [ca] avangardă Comp. 6-a sub comanda mea să urmăm traseul indicat; iar Bat. 1 și 3, după ce se vor retrage de pe pozițiile ce ocupau în dreapta și stânga satului Roșculești, se vor încolona după batalionul din avangardă. După riguroasele urări și strângeri de mână, ne despărțim și trecem fiecare la unitățile noastre, unde în șoapte și pe întuneric beznă comunicăm trupei însărcinările respective. Întâmplător, în Compania a 6-a era un brav caporal Chiriță Gh. Radu, fost în Reg. 10 Putna, originar chiar din comuna Soveja și cum era natural i-am dat câțiva oameni pe alese și punându-l în vârful avangardei călăuză, am pornit cu Dumnezeu ajută peste podul de la Roșculești spre Vizantea Răzășească. Apoi încet-încet, fără zgomot ori țigări aprinse, am urcat pe Plaiul Podobitu, tot mai sus până-ntr-o poiană de pe Piscul Hagiilor, unde cu tot întunericul am nimerit la un escadron de cavalerie română ce fusese mai devreme trimis acolo. Am luat relațiile ce se puteau lua de la cercetașii călăreți și cu ochiul bine cunoscător al locului, conduși de către cap. Chiriță, cu avangarda după regulament am cârmit ba la dreapta, ba la stânga, prin fânul mare până la brâu și ud de rouă, ce ne udase până la brâu, ne-am apropiat astfel în zorii zilei de poalele Răchitașului Mare, cota 912, puternic întărită – ca și Mărăștii – după cum ne spuseseră oamenii din Vizantea. Când se luminase bine de ziuă, zărim semne că dușmanii sunt pe aproape: două perechi de boi pășteau lângă două tunuri germane, lăsate în drum. Cu baioneta la armă, urmăm calea ce se distingea prin fundul văii, sub cota 912 tot mai sus, cu măsuri de siguranță pe dreapta și pe stânga. Nu trece mult și se și angajează schimb de focuri între posturile înaintate germane și patrulele noastre de cercetare. Simțim într-adevăr fiorii luptei ce va să fie, dar și frigul dimineții în Răchitașul Mare al Vrancei celei vestite, și așa cum eram îmbrăcat cu bluza de vară și armat până-n dinți arunc pelerina la o parte de pe mine și mă gătesc de lupta ce o vedeam iminentă. Câte nu trec prin mintea ostașului în acel moment! Așa și mie. Credinciosul meu soldat Năstase Grigore întinde mâna către mine să-i dau pelerina, însă trecându-mi prin gând o presimțire pe care nici o altă dată n-am avut-o i-am spus ca s-o facă sul, *bandulieră*, și să mi-o dea s-o pun peste umăr, ceea ce am și făcut. Când mi-o așezam bine peste umărul stâng, îmi ziceam în gând poate să-mi prindă bine pelerina asta, și anume: Dacă mă rănește, poate mă ferește; iar dacă mor, mă vor înveli în ea și mă vor îngropa astfel, spre a nu mă târî la vale apucat de oriunde, cum văzusem atâția și atâția. Mă vor înfășură și târî întreg în ea...!

Coloana înaintează, iar focurile de armă se îndeseau din ce în ce. Vârful, capul și grosul avangardei se comprimau din ce în ce mai mult, ca un resort strâns în mână. Compania de avangardă din ce în ce mai aproape de mine și în mâna mea. Iată-ne în fine, după câteva împușcături, grenade și bombarde aruncate din tranșeele dușmane făcute de-a lungul Răchitașului Mare; iată-ne, zic înaintând tupilați

pe o scursură de ape într-o prăpastie acoperită de brazi, abatize și focuri ucigătoare de armă, aruncate de dușman din creasta de foc a Răchitașului Mare. Fac o clipă de popas, dau ordin ca să se formeze din cap și vârful avangardei primele două valuri de asalt, în vreme ce de la bunul și simpaticul meu cdt. și camarad mr. Bădescu H. primesc scurtele cuvinte în scris: *Cpt. Văgăonescu, împinge cu 50 m linia mai înainte*. Așa cum eram în linie de trăgători în genunchi, examinez încă o dată din ochi oamenii de lângă mine, strig câteva cuvinte de îmbărbătare celor 2 sergenți din flancuri, Todirică și Antonie, și așa cum stăm aproape pe brânci să nu ne curețe focurile de salvă dușmane, ce retezau frunziș și brădet peste noi, îmi revăd ofițerii capi de plutoane apropiați, slt. Zărnescu I. și Mită V., și strig plt. maj. Teacu, harnic și devotat ostaș, să țină bine spatele companiei și să curețe cu arma pe cel ce ar rămâne în urma companiei, ori s-ar retrage din luptă, și trimit un răspuns analog și companiei vecine ce era lanț în urma celei din cap unde mă aflam. Cu nădejdea-n Cel Atotputernic, strig: - *Valul întâi și al doilea la asalt*! și eu după ei. Ce să faci însă, căci mitralierele și grenadele dușmane secerau și bun și rău în rândurile noastre. O clipă mi-am reamintit recomandările francezului nostru: *poussez, poussez* etc. Deci, lovitura de berbece cu orice risc și întărit în credința izbânzii, ridic din nou cu strigătul meu valul de asalt ce rămăsese viu agățat de tranșeele dușmane, ce le-am luat în piept urcând la ele. În dreapta și stânga cădeau camarazi, săracii ca spicele, secerați de focurile apropiate dușmane; baionetele au început sclipiri de moarte în rândurile dușmanilor cu care ne-am încăierat, iar strigătele și urletele de durere de o parte și de alta umpleau văzduhul împădurit.

N-am apucat să lovesc bine la mir și pe al 4-lea ori al 5-lea dușman de pe tranșeele unde ca un resort sărisem cu întreaga companie, când în lupta oarbă corp la corp și printre gloanțe șuierând de toate părțile, pe când nu-mi dădusem încă bine seama dacă victoria este ori nu a noastră, în măcelul încins în jurul meu ca trăsnit mă pomenesc căzut în genunchi de fulgerătura unui glonte tras asupră-mi de la 4-5 pași, apoi cad pe spate cu arma încleștată în mâini și roșie de sângele ce vărsasem cu ascuțișul ei; un val fierbinte de căldură-mi trece prin tot corpul, în vreme ce simțeam că șiroaie de sudoare îmi brăzdează fața, iar prin sân un val de sânge se scurgea către cingătoare. Cu ochii pironiți în frunzișul brădetului ce mă acoperea, îmi dam ori nu seama, nu știu, de sunt viu ori mort, ori de am câștigat sau nu partida, și în jurul meu și peste mine corpuri calde se rostogoleau, căzând loviți de vârtejul luptelor ce în scurt au fixat victoria noastră. Lovitura dată dușmanului era decisivă, spărtura se făcuse.

Valuri de asalt se întețeau trecând peste mine și-mi aduc aminte ca prin vis cât de vesel mă vedeam, deși eram încleștat și lipit pământului, văzând sclipiri de baionete fulgerând, vaiete și chiote și în curând dușmanul prăvălit în fugă spre Soveja, cu bravii mei camarazi în coastele și spatele lor. Aud parcă și acum, când revăd și scriu aceste rânduri, trecându-mi pe la ureche vorbele cu spaimă rostite de bravul caporal Chiriță: – *Ne-au omorât hoții pe domnul căpitan, dați vârtos băieți!*... Au dat săracii cu sete și avânt, căci mulți de tot dintre germani, chiar dacă au ridicat mâinile să se predea în toiul luptei pe viață și pe moarte, au fost răpuși de baionetele vitejilor ce știau că deacum au de răzbunat și *moartea* iubitului lor căpitan, pe care-l credeau mort la tranșeele peste care au trecut. Toate s-au petrecut ca un film de cinematograf la repezeală și m-am trezit ca dintr-un vis întins pe iarbă, ceva mai la vale de tranșeele unde căzusem, desfăcut de haine până la piele, cu colonelul meu și căpitanul francez, care văzându-mă între viață și moarte frățește m-au sărutat luându-și rămas bun de la mine, în vreme ce lt. dr. Ciulei, probabil mă injectase cu ser antitetanic, iar sanitarii și credinciosul soldat ordonanță se întreceau în a mă întoarce cum ar fi mai bine pe targa pe care m-au întins, cu nădejdea că poate voi scăpa și că nu voi da ortul popii imediat, cum bănuiau toți câți m-au văzut în primul moment, afară de unii care m-au și crezut mort. Așa m-am despărțit de iubiții mei soldați și camarazi, care au avut fericirea să urmărească până dincolo de Soveja germanii puși în zăpăceală și fugă nebună, iar eu, cu sanitarii și ordonanța însoțitori, pe targa regulamentară am fost pornit pe urmele pe care urcasem în zorii zilei victorioase.

După cât am aflat, lupta a mai continuat puțin după căderea mea, nemții au părăsit și această a doua linie de rezistență și răzbiți de baionetele bravilor noștri au rupt-o la fugă spre Soveja, care a căzut în mâinile noastre așa cum se ordonase.

Cu umărul rupt și cu frigurile morții, între viață și moarte, pe aceeași dâră prin fânațul și plaiurile ce urcasem am fost coborât pe targă peste podul de la Șușița și întins pe o ușă de la casă, tocmai sub ochii femeii în casa căreia primisem ordinul de operațiuni în noaptea luptei! Aici, o altă injecție aplicată de un întâmplător doctor de la ambulanțele Div. a 3-a și apoi pregătiri de evacuare la spital, ori

la schitul Moșinoaie, ori în altă parte, căci eu nu aveam puterea să judec și să vorbesc mai mult. Mi-aduc aminte cum în calea coborârii pe targă spre sat, am zărit trecând în goana mare la vale și strigând sergentul Antonie: – *Mi-au rupt mâna și mie, dle Căpitane, mor!!...* iar unii dintre soldații de artilerie cu care încrucișam la coborât plaiul Hagiilor, judecându-mă după pantalonii ce purtam că sunt vreun ofițer german rănit căruia i se dau prea mari îngrijiri, strigau de la distanță sanitarilor mei: – *Dați-l de râpă, măi camarazi, dați-l dracului de neamț...* etc., la care bietul Năstase [și] cap. Mierlușcă strigau: – *Ce sunteți nebuni, mă, voi nu vedeți că aici e dl căpitan al nostru!*. Și ca prin vis, mi-aduc aminte cum s-a apropiat de mine în trapul calului camaradul mr. Cruțescu din artilerie, care-mi adresează felicitări și îmbărbătare. În satul Roșculești, după un ceai și injecția făcută pe ușa care eram întins, am auzit între însoțitori vorbindu-se: - *Dl cpt. Văgăonescu trage să moară; dl Voinescu a murit lovit de un glonte drept în frunte; Chiriță, caporalul din Soveja, a murit cot la cot cu prietenul său, bunul soldat Petrov Drăghici; slt. Mită N. „căzut mort pe loc, tot acolo"* unde am căzut și eu; că atâția și atâția s-au dus pe cea lume, că i-am răzbit pe nemți din bătaie! Așa înduioșați vorbeau însoțitorii mei sanitari, când mă vedeau și mort aproape de groapă cu ochii stinși. Începusem a-mi reveni, bineînțeles fără să mă pot ridica sau pune brațul și umărul stâng zdrobit, și dându-mi seama de întârzierea prea mare a evacuării către spital am cerut și mi s-a făcut rost prin soldați în sat de o căruță cu un cal, în care s-a pus fân în fundul ei, iar eu am fost întins pe fânul plin de sângele meu și încet-încet am pornit în căruță din Roșculești spre Gogoi - Răcoasa.

Nu fac mult drum și-mi dau seama de greutatea și lungimea drumului și la un moment dat văd că se oprește căruța și se apropie de mine dl gl. Văitoianu, cdt. Corpului de armată, și alți ofițeri din Div. 3-a, și D-sa întreabă cine sunt, unde și cum am fost rănit? Am înțeles că i se raportase succesul nostru și profitând de ocazia că mă mângâie și-mi aduce laude, îi spun că rea soartă am avut să fiu rănit așa de grav după aproape un an de permanență pe front și să fiu transportat ca un porc în căruță întins pe paie! Îl aud zicând unor ofițeri ce-l însoțeau: - *Săracul băiat, el e cu un picior în groapă și se miră cum se duce; dați-i o camionetă de la divizie*. Și, în adevăr, sunt dat jos și așezat pe o targă într-o camionetă de la ambulanța Div. a 3-a, iar alături e așezat lt. Damian Asanache din Reg. 1 Dolj, fost în 16 Suceava, cu un picior rupt tot la Răchitașu, și împreună cu ordonanțele noastre am fost porniți peste dealuri și peste văi spre spitalul zis francez de la Schitul Moșinoaie, întâlnind în drum doi cunoscuți din artilerie, plt. rz. Guță Aurel și Opincă, cu care am schimbat câteva cuvinte și încurajări. La Moșinoaie însă, spitalul era demontat și pornit în urma trupelor spre Mărăști – Soveja, iar noi cu acea camionetă am fost coborâți pe Valea Zăbrăuțului prin Fitionești, tocmai la Spitalul mobil nr. 1 la Pădureni, lângă Mărășești, spital în barăci de scânduri, unde am ajuns pe întuneric. Ni s-a făcut câte o baie, am luat câte un ceai și am dormit dus toată noaptea, fără nicio durere, iar a doua zi...

14 iulie, de către dr. Grigoriu Cristea, sub cloroform, mi s-a făcut operație la brațul rănit și am aflat că un glonte *dum-dum* m-a zdrobit atât.

La ***17 iulie***, cu un tren sanitar, am fost apoi evacuați la spitalele din Bacău, eu fiind repartizat la Spitalul 7 evacuare, de unde a doua zi am cerut și mi s-a admis să fiu transferat la Spitalul permanent 216 din Bacău, la col. dr. Veniamin Gheorghiu, vechiul meu prieten și acum salvator al meu.

Am aflat de la răniții sosiți în urma mea că luptele de la Soveja s-au terminat cu victoria trupelor noastre, luând mare pradă de război, între care 7 tunuri și vagoane de muniții și depozite dușmane, că fericitul cap. Chiriță, călăuza nopții, a murit luptând voinicește nu departe de locul unde am căzut și eu, pe pământul satului lui Soveja, unde părinții l-au recunoscut și cu paradă militară a fost îngropat la biserica strămoșilor lui la Rucăreni-Soveja, unde printre ațâți fericiți căzuți pentru patrie s-au înmormântat și camarazii: lt. rz. Voinescu I. și slt. rz. Mită N., abia ieșit din școala militară și venit la front. Odihnească-se în pace, iar noi să ne urmăm calvarul! Urgența și energia ce am depus în executarea izbiturii ce am dat frontului dușman a cruțat multe vieți de ostași de ai noștri, căci în zorii zilei nici dușmanii nu se așteptau la atâta izbitură din partea noastră.

Mai târziu am aflat că pelerina mea, ce mi-a luat-o ca amintire slt. Palade, adjutantul batalionului, a fost ceva pavăză a umărului meu cum presimțisem, căci a avut 17 găuri de glonte prin ea așa cum fusese sul făcută, iar o bucată din ea mi-a fost scoasă din umăr la operație. Glontele *dum-dum* ce m-a lovit mi-a sfărâmat complet articulația humerală stângă și după 7 luni de spital, inclusiv două operații și tăieturi, am ieșit din spital clasat invalid din război, cu diagnosticul *plagă prin armă de foc în regiunea scapulo-humerală stângă, cu rezecția jumătății superioare a humerusului stâng*, și cu propunere de către regiment și brigadă cu nr. 219 din august 1917 la

înaintare, pentru faptele de la 13 iulie, la decorație franceză și încă o dată la Ordinul „Mihai Viteazul", propunere care s-a transformat în mersul pe la divizie etc. în Ordinul *Coroana României* cu spade în gradul de Ofițer, al cărui Brevet și Înalt Decret Regal nr. 1.070 din 18 septembrie 1917 sună astfel: ***Majestatea Sa Regele a binevoit a conferi Ordinul „Coroana României" cu spade în gradul de ofițer cpt. Văgănescu Mihail, din Reg. 31 Infanterie, pentru bravura și avântul cu care a comandat compania la 13 iulie 1917, în lupta de la Cota 912, de pe muntele Răchitașul Mare (Soveja). Fiind în capul avangardei, s-a aruncat asupra liniilor inamice și cucerind poziția a căzut grav rănit în fruntea unității sale***, iar Ordinul *Mihai Viteazul* clasa a III-a mi s-a dat pentru luptele de la 8 octombrie 1916 (Csiphés – Bicaz), fiind chemat din spital la Palatul Regal din Iași, unde mi s-a dat de către Maiestatea Sa Regele.

Pe patul suferinței de spital, am aflat cu bucurie că rezultatul ofensivei noastre s-a încheiat la Soveja prin capturarea altor câteva tunuri, sute de prizonieri, depozite și muniții de mare valoare, iar Alteța Sa Regală Principele Carol a trecut în revistă trupele bravelor divizii – la Soveja – pe locul ocupat de ele, aducând în numele Țării și al M.S. Regelui cuvinte de laudă pentru cei ce cu prețul vieții lor au înscris în cartea neamului cu litere de aur nepieritoarele momente ale victoriei de la Mărăști-Soveja, care de-a lungul veacurilor vor reaminti momentele culminante ale ofensivei românești, după dezastrul chinuitei retrageri și trădarea aliaților ruși"[7]!

Restul războiului Mihail Văgănescu și-l va petrece într-un pat de spital, fiind tratat la Bacău de un vechi prieten, colonelul dr. Veniamin Gheorghiu, rămânând însă mutilat pe viață prin pierderea umărului stâng. Eroismul său nu a scăpat neobservat, la 19 martie 1918 primind oficial Ordinul „Mihai Viteazul", clasa a III-a, înmânat de regele Ferdinand I la Palatul Regal din Iași (Brevet nr. 307 din 19 martie 1918). Totodată, a fost avansat în rezervă ca maior și mai târziu locotenent-colonel. După rănirea sa gravă, jurnalul său va mai consemna doar succint și episodic participarea camarazilor săi în luptele dintre 1917–1918.

Invaliditatea dobândită nu l-a împiedicat să se implice activ în viața politică și civică interbelică, fiind un model atât pentru generația sa, cât și pentru societatea românească actuală.

MIHAIL VĂGĂONESCU –
A LIFE DEDICATED TO GREAT ROMANIA

Mihail Văgăonescu (or Văgăunescu) is representative of those Romanians, most of them unknown, who, through heroism and sacrifice, founded Great Romania. Born on August 18, 1879 in Chiojdeanca, Prahova County, Mihail Văgăonescu obtained his degree in law at the Bucharest University. He was appointed as a lawyer in Bacau, a town where he will work until the end of his life.

Keywords: Mihail Văgăonescu, Bacău, lawyer, Chiojdeanca, war journal.

NOTE

1 Documente privind Istoria României, veacul XVII, B. Țara Românească, vol. I (1601-1610), București, 1951, p. 510.

2 Pentru mai multe detalii, vezi Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Bacău, Fond Primăria Bacău, ds. 32/1932, ds. 34/1933; Grigore Grigorovici, *Bacăul din trecut și de azi. Culegeri monografice*, Bacău, 1933. Vezi și Arthur Tuluș, Prefață, în *România 100: Băcăuani în Marele Război și la Marea Unire*, Bacău, 2018, pp. 5-22.

3 Mihail Văgăonescu, *Viața în război. Însemnări zilnice de front (1916–1918)*, Ediție revizuită de Arthur Tuluș, în România 100: Băcăuani în Marele Război și la Marea Unire, pp. 24-184.

4 Ibidem, pp. 29-32.

5 Ibidem, pp. 55-59.

6 Ibidem, pp. 99-104.

7 Ibidem, pp. 177-181.

Roman, 1972. Episcopul Dr. Partenie Ciopron (stânga) și Mitropolitul Moldovei și Sucevei Iustin Moisescu, la o agapă bisericească (fotografie inedită)

Dosarul de urmărire informativă al Episcopului Dr. Partenie Ciopron (1896–1980) întocmit de fosta Securitate. Prezentare generală. Documente inedite

Prof. univ. dr.
AUREL PENTELESCU
Dr. ***IONUȚ-CONSTANTIN PETCU***

Ideea potrivit căreia demnitarii de stat, alte persoane cu răspunderi sociale și politice, cât și ierarhii Bisericii Ortodoxe Române și ai altor culte religioase din România s-au aflat sub urmărirea serviciilor secrete române, iar între anii 1948 și 1989 sub urmărirea Securității, se confirmă pe deplin și în cazul Episcopului Dr. Partenie Ciopron, care a fost episcop al Armatei Române, în anii 1937–1948, și ulterior, în anii 1962–1978, episcop eparhiot al Romanului și Hușilor, cu reședința la Roman, când, bolnav, s-a retras din scaun, stabilându-se la Mănăstirea Văratec, jud. Neamț, unde a și decedat, fiind înmormântat în cimitirul maicilor din acea mănăstire.

La 11 decembrie 1945 sursa „Viator" a Serviciului Special de Informații (S.S.I.) înainta superiorilor săi o notă informativă cu datele personale ale Episcopului Dr. Partenie Ciopron, care era încă episcop al Armatei Române, cât și cu unele aprecieri asupra acestuia, astfel:

NOTĂ

Dr. Partenie Ciopron, episcopul Armatei

Născut la 30 septembrie 1896, în com. Pălținiș, județul Dorohoi.

A absolvit cursurile Seminarului „Veniamin Costache" din Iași, cu media 9,35, fiind clasificat întâiul între 28 candidați.

Licențiat al Facultății de Teologie din Cernăuți cu nota „Distincție", fiind clasificat întâiul între 84 candidați.

Doctor în teologie de la Universitatea din Cernăuți, cu mențiunea „Foarte bine".

Participă la războiul mondial prim, fiind încorporat în Rgt. [Regimentul] 29 Infanterie de la 1 noiembrie 1916 până la 1 aprilie 1921.

Rănit în luptele de pe frontul de la Oituz, în ziua de 29 iunie 1917, a fost decorat cu „Crucea comemorativă", cu baretele Oituz și Carpați.

La 21 mai 1921 intră în monahism, fiind tuns călugăr în Mănăstirea Slatina, jud. Baia.

Hirotonit diacon la 22 iulie 1921 și preot la 20 aprilie 1934.

La 25 aprilie 1934 este hirotonit Arhimandrit și duhovnic.

La Mitropolia Moldovei a ocupat următoarele funcțiuni: funcționar în cancelarie, consilier referent, exarh (inspector, *n.n.*) al mănăstirilor, arhidiacon și preot.

A fost și profesor de științele religioase la liceul de fete Notre Dame de Sion din Iași.

În septembrie 1937 a fost ales episcop al armatei.

Azi are gradul de general, cu reședința episcopală la Alba Iulia.

Este șeful (inspector al, *n.n.*) clerului militar.

Om de o înaltă cultură.

Inteligent.

Energic și dotat cu spirit de inițiativă, voință și curaj.

Iubitor de arginți.

Oportunismul nu-i este străin."[1]

Este lesne de sesizat că sursa „Viator" nu poate fi decât din interiorul administrației Bisericii, cu acces direct la documente, întrucât majoritatea datelor biografice sunt corecte, cât și o parte dintre caracteristicele proferate.[2] Nu stăruim aici asupra inexactităților, le vom analiza, pe cât posibil, în lucrarea noastră – monografia istorică ***Episcopul Dr. Partenie Ciopron. O viață închinată Bisericii și Armatei (1896–1980)***, proiectată să apară în anul 2021, când se vor împlini 125 de ani de la nașterea ilustrului ierarh și 100 de ani de la înființarea prin lege a Episcopiei Armatei Române, instituție bisericească desființată de regimul comunist din România prin **Decretul-Lege nr. 177 privind regimul general al cultelor religioase**, din 3 august 1948, și publicat în „Monitorul Oficial. Partea I", Anul CXVI, nr. 178, miercuri 4 august 1948, pp. 6395-6396 (art. 58-61).

Ca alcătuire arhivistică, Dosarul de urmărire individuală (D.U.I.) nr. 2252 al Episcopului Dr. Partenie Ciopron este compus din trei volume: vol. 1, cu 481 file; vol. 2, cu 532 file; vol. 3, cu 131 file. Numărul total de file este de 1144, în majoritatea lor sunt active, față/verso, fie dactilografiate, fie manu, fie fotocopii, fie formulare tipizate și completate manu etc.

Conținutul documentelor cuprinse în cele trei volume ale D.U.I. este variat. Predomină notele informative provenite de la agenți, apoi sintezele și planurile de măsuri ale organelor de Securitate de la diferite nivele, diverse referate și hotărâri cu caracter decizional, rapoarte ș.a. Atât sintezele cât și planurile de măsuri sunt ample, riguros și profesionist redactate. Spre exemplu, **Sinteza** datată 17 septembrie 1958 și redactată de locotenentul de Securitate Sava Gheorghe cuprinde 27 pagini dactilografiate, în care se prezintă, pe perioada 1950-1958, cu detalii, parcursul activității de urmărire a Episcopului Dr. Partenie Ciopron, pe baza notelor informative ale agenților, consemnați cu numele de cod: Vulcan, Pușcașu, Vlad etc.[3]

Desigur, printr-o altă proiectată lucrare, cu Studiu introductiv și Documente, ***Episcopul Dr. Partenie Ciopron (1896-1980) în dosarele Securității***, se va fructifica, în mod riguros, cronologic, șirul celor mai importante documente pentru urmărirea informativă a acestui „element ostil regimului și foarte periculos". De precizat vor fi următoarele aspecte, care rezultă din D.U.I.: a) etapele urmăririi de către Securitate a Episcopului Dr. Partenie Ciopron; b) scopul pentru care s-a executat urmărirea; c) aspectele semnificative ale procesului de urmărire; d) rețelele de agenți destinate urmăririi; e) închiderea dosarului de urmărire informativă ș.a.

Se știe, după înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947, anul 1948 a marcat instituționalizarea regimului politic de tip moscovit în România, fapt ce a culminat cu adoptarea de către Marea Adunare Națională – unic organ legislativ – a Constituției din 1952, care, practic, transforma statul român într-o republică sovietică. În aceste condiții a avut loc desființarea Episcopiei Armatei Române, cum s-a arătat, precum și trimiterea în recluziune monastică a 12 ierarhi și arhierei a căror eparhii fuseseră desființate sau reorganizate în urma deciziilor politice după al Doilea Război Mondial.[4] Între aceștia și Episcopul Dr. Partenie Ciopron, care

în anii 1949-1950 fusese directorul Seminarului Monahal Superior de la Mănăstirea Neamț și apoi Episcop-vicar patriarhal administrativ (mai 1949 – 1 aprilie 1950).[5]

Prin adresa nr. 341/3094 din 26 februarie 1952, Direcțiunea Generală a Securității Statului. Regiunea Suceava-Câmpulung solicita Secției de Securitate Suceava (Intrare, nr. 35623 din 28 februarie 1952) să îndeplinească sarcinile:

„Secția de Securitate Suceava,

Deoarece obiectivele din cadrul cultului „Ortodox" din raza unității Dvs. sunt completamente descoperite din punct de vedere informativ, luați măsuri a face câte un studiu amănunțit în vederea recrutării, asupra numiților:

Preot ALEXA PETRU, diacon la mănăstirea Sf. Ioan din Suceava, CREȚU IUSTINIAN stareț, în prezent profesor la școala de cântăreți bisericești din Suceava și BARAN GHEORGHE călugăr la mănăstirea Sf. Ioan. De asemenea, pentru mănăstirea Dragomirna veți studia pe călugărul HREMALIUC PAVEL.

Acest studiu îl veți face asupra susnumiților până la data de 3 aprilie a.c., când ne veți face un raport amănunțit și cu propuneri.

Recrutarea poate fi făcută la Suceava de către Dvs. sau dacă e cazul chiar la Câmpulung, unde li se vor invoca motive pentru a se deplasa. *Până la data de 2 martie a.c. veți deschide dosar de verificare episcopului PARTENIE CIOPRON, actualul stareț de la mănăstirea Sf. Ioan din Suceava, dată când ne veți raporta și numărul sub care i s-a deschis dosar de verificare* (subl.n.).

Căpitan de Securitate ss./N. Muntean

Lt. de Securitateu ss./Ioan St. Gheorghe"[6]

Potrivit informațiilor existente în D.U.I. aflăm că la data de 4 martie 1952 „a fost deschis dosar de acțiune verificare asupra susnumitului [Partenie Ciopron]"[7], pentru ca la data de **15 septembrie 1953** să fie „aprobată închiderea dosarului de verificare asupra numitului PARTENIE CIOPRON și transformarea lui în dosar de acțiune informativă individuală (pe scurt: Dosar de urmărire individuală – D.U.I., *n.n.*) pentru urmărirea activă în continuare a susnumitului."[8]

Motivația deschiderii dosarului de urmărire individuală a fost consemnată astfel: „Întrucât materialul informativ și de verificare existent în *dosarul de verificare* (subl.n.) nu a fost suficient pentru a se lua măsuri împotriva lui P.[artenie] C.[iopron], ținându-se cont că este [în] vârful bisericii ortodoxe, fost episcopul armatei, la data de (...)."[9] Pentru ca, în același document, să se arate ferm: „În perioada verificării (4 martie 1952 – 15 septembrie 1953, *n.n.*) s-a stabilit că P.[artenie] C.[iopron] a avut o serie de manifestări dușmănoase (sunt exemplificate în documentul **Sinteză** din 17 septembrie 1958, cu precizarea surselor de la care au provenit, *n.n.*) față de regimul nostru, cât și de celelalte țări de democrație populară." Se adăuga imediat: „Pe lângă aceasta are legături cu o serie de elemente suspecte de pe întregul teritoriu al R.P.R., cu care întreține legături prin corespondență (în majoritatea ei interceptată, fotocopiată și apoi transcrisă prin dactilografiere, *n.n.*), iar unele dintre acestea nu s-au dat în laturi nici de la manifestări dușmănoase."[10]

Dar în D.U.I. se află mai multe documente atât ante cât și post data de 1 aprilie 1950, când Episcopul Dr. Partenie Ciopron a descins la Suceava, ca stareț al Mănăstirii „Sfântul Ioan cel Nou". Am găsit nimerit să reproducem integral unul dintre aceste documente, deosebit de semnificativ pentru verticalitatea comportamentală și demnitatea înaltului ierarh, document doar parțial citat până în prezent. Este vorba de adresa nr.13/33.301 din 12 septembrie 1950 către Direcțiunea Generală a Securității Poporului – București, din partea structurii subordonate, Direcțiunea Regională a Securității Poporului – Suceava, prin care se arăta:

„Raportăm că în ziua de 8 septembrie a.c. a avut loc hramul Mănăstirii Piatra Tăieturii din jud. Câmpulung cu care ocazie au luat parte la sărbătorire circa 150 persoane, din comunele din împrejurimi.

Slujba religioasă a fost oficiată de către starețiii PARTENIE CIOPRON de la Mănăstirea Sf. Ioan din Suceava și CREȚU IUSTINIAN de la Mănăstirea Putna, jud. Rădăuți.

După terminarea slujbei religioase fostul episcop CIOPRON a ținut o predică, unde printre altele a afirmat: „Nu trebuie să ne pierdem credința, căci ea ne-a fost lăsată de strămoșii noștri, iar noi suntem aceia ce trebuie s-o păstrăm. De asemenea, noi să lăsăm credința urmașilor noștri și oricând vom fi trași la răspundere să fim demni, să răspundem pentru credință și **să nu ne fie frică de nimic** (subl.n.)."

După terminarea predicii participanții s-au împrăștiat.

Lt.colonel de Securitate ss./I. Popic

Locot. major ss./D. Bacal"

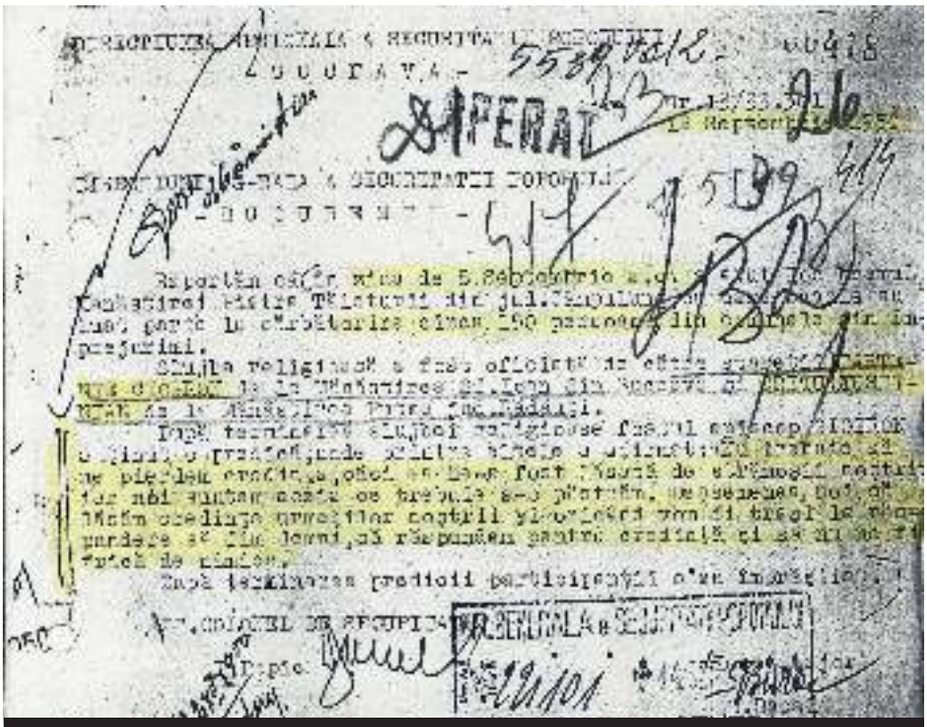

Facsimilul documentului din 12 septembrie 1950 aflat în D.U.I.

Acest document a intrat sub nr. 221.101 din 14 septembrie 1950 la Registratura Generală – Direcția Generală a Securității, București, și viza prigoana declanșată de noul regim politic asupra Bisericii.[11]

Ce a însemnat pentru Episcopul Dr. Partenie Ciopron, stareț la Mănăstirea „Sf. Ioan cel Nou" din Suceava, închiderea dosarului de verificare, la data de 15 septembrie 1953, și transformarea lui în dosar de acțiune informativă individuală? Nimic altceva decât încadrarea „obiectivului" cu o rețea de trei „informatori calificați" ai Securității, având numele de cod: PUȘCAȘU, VLAD, VULCAN.

Într-un document *Plan de acțiune privind reactivarea acțiunii informative „PARTENIE CIOPRON",* emis de Direcția Regională Suceava a Ministerului Afacerilor Interne, cu nr. 341/8 iulie 1954 (șapte pagini dactilografiate), se arată posibilitățile de pătrundere în mediu a celor trei informatori și cine sunt ei.[12] De asemenea, și în alte documente aflate în D.U.I. se fac consemnări similare, cu detalii importante. În continuare, pe scurt, câteva precizări asupra celor trei informatori și misiunile lor.

În documentul citat mai sus aflăm că: „Informatorul PUȘCAȘU, protopopul raionului Suceava, este în bune relații cu starețul PARTENIE CIOPRON. Are posibilități de pătrundere în mediul lui, CIOPRON acordându-i destulă încredere informatorului pentru faptul că acesta deține o funcție importantă în cult. PUȘCAȘU are posibilitatea să ia parte la unele discuții cu caracter antidemocratic pe care le poartă PARTENIE cu preotul ortodox ALEXA PETRU, din Suceava, element dușmănos, urmărit într-un dosar de acțiune informativă." Și încă, imediat: „PUȘCAȘU este *informator calificat* (subl.n.) și a furnizat organelor noastre o serie de materiale informative importante privind activitatea dușmănoasă a starețului PARTENIE CIOPRON."[13]

Pentru ca în **Sinteza** datată 17 septembrie 1958 (document STRICT SECRET la data emiterii) a structurii Direcțiunea Regională Suceava. Secția a III-a. Grupa culte și secte din Ministerul Afacerilor Interne să aflăm **cheia** încrederii acordată de Episcopul Dr. Partenie Ciopron protopopului de Suceava – informatorul PUȘCAȘU: „(...) a fost colegul de facultate al sursei la Facultatea de teologie din Cernăuți (în anii 1929-1933, *n.n.*) și au locuit în aceeași cameră un an de zile. Față de sursă (informatorul PUȘCAȘU, *n.n.*) nu are secrete în afară de cele intime și poate anumite lucruri ce nu dorește să le spună. Are însă toane (Partenie Ciopron, *n.n.*), sunt zile la el când nu vorbește nimic și atunci este foarte nervos."[14]

Așadar, sursa-informatorul PUȘCAȘU, protopopul raionului Suceava, a fost coleg de facultate la Cernăuți și coleg de cameră un an la Internatul teologic al acelei facultăți, era ... șarpele de la sân! Adică un om perfid. Sub masca bunăvoinței sau a indiferenței manifesta cele trei mari componente ale omului perfid: răutatea, viclenia, necinstea. Și pentru ce, trădându-l pe fostul coleg Partenie Ciopron? Pentru a menține postul de protopop al raionului Suceava și a deveni ...„informator calificat" al Securității! Caracterul diabolic este însă al acestei instituții de represiune – Securitatea; prin constrângeri și santaj obținea ceea ce dorea și asta în numele poporului! Nervozitatea starețului Partenie Ciopron și „mutenia" sa este explicabilă: știa că este urmărit de Securitate și chiar „trădat" de colaboratorii săi. În D.U.I. sunt consemnate câteva aspecte de acest gen, nu stăruim aici și acum asupra lor.

În documentul deja citat, *Plan de acțiune*, datat 8 iulie 1954, aflăm că: „Informatorul VLAD este călugăr în cadrul mănăstirii Sf. Ioan Suceava al cărei stareț este PARTENIE CIOPRON. VLAD are posibilitatea să ne furnizeze material informativ de calitate din intimitatea susnumitului stareț din două motive. În primul rând informatorul este *valetul* (subl.n.) starețului, ocupându-se de toate amănuntele de care are nevoie PARTENIE în orice ocazie. Datorită acestui fapt VLAD este socotit de [către] stareț ca un element de încredere pe care poate conta, față de care se poate discuta orice problemă. Pe de altă parte (în al doilea rând, *n.n.*) informatorul fiind în cadrul mănăstirii poate supraveghea și stabili toate vizitele pe care PARTENIE le primește și chiar caracterul discuțiilor pe care le are la acestea. VLAD are asemenea posibilități deoarece este permanent în biroul starețului, și atunci când acesta întreprinde unele discuții antidemocratice cu diverse elemente dușmănoase regimului. De asemenea, inf.[ormatorul] a ascultat în diferite ocazii împreună cu starețul radio „Vocea Americii", PARTENIE făcând regulat acest lucru."[15] Numai că informatorul VLAD avea să defecteze. În documentul **Sinteza** din data de 18 august 1961, elaborat *STRICT SECRET. Exemplar unic* de Secția a III-a din Direcțiunea Regională Suceava a Ministerului Afacerilor Interne se arată expres: „(...) fostul agent VLAD care a trădat legătura cu organele noastre."[16]

De asemenea, în documentul citat, *Plan de acțiune*, datat 8 iulie 1954, aflăm: „Mai este dirijat în mediul susnumitului (Partenie Ciopron, *n.n.*) inf.[ormatorul] VULCAN, preotul ortodox din Suceava. Acesta are prestigiu în fața celui urmărit pe motivul că în trecut a fost protopop și consilier al fostei Mitropolii de Suceava. Pe considerentele arătate mai sus, VULCAN pătrunde oarecum (probabil: oricum, *n.n.*) și a furnizat organelor noastre unele materiale informative despre acesta, care se verifică."[17]

Din același document, *Plan de acțiune*, datat 8 iulie 1954, mai aflăm: „Cu toate că în momentul de față există în mediul starețului PARTENIE CIOPRON *o agentură informativă oarecum bună* (subl.n.), totuși este necesar *crearea unei noi pătrunderi de calitate* (subl.n.) chiar din intimitatea celui urmărit, deoarece acesta mai are unele rezerve față de informatorii care sunt dirijați în prezent în jurul lui."[18] Ca urmare, se avea în vedere recrutarea preotului ALEXA PETRU, din cadrul Mănăstirii Sf. Ioan cel Nou – Suceava, întrucât: „Este socotit de PARTENIE ca un element de bază pe care se poate conta, îi acordă deplină încredere, destăinuindu-i fără rezerve diferite secrete ale lui."[19] În documentul amintit se mai arăta că: „Însăși ALEXA PETRU este un element dușmănos regimului" și, drept urmare, „studierea și recrutarea lui vor fi efectuate până la 15 septembrie a.c. (1954, *n.n.*), cooptarea fiind făcută *prin constrângere* (subl.n.), deoarece asemenea materiale compromițătoare există la dosarul lui de acțiune informativă, prin care este urmărit în prezent."[20]

În context, facem precizarea că în perioada 15 septembrie 1953 – 14 iulie 1962, adică timp de 9 ani, cât a durat acțiunea de urmărire individuală a Episcopului Dr. Partenie Ciopron, rețelele de informatori ai Securității au fost permanent „primenite" și chiar multiplicate. Un studiu sistematic al acestora în viitor le va analiza sub raport istoric. În momentul de față facem doar câteva referiri cu privire la ce trebuia să facă cei trei „informatori calificați" ai Securității cu numele de cod PUȘCAȘU, VLAD și VULCAN.

Documentul amintit, *Plan de acțiune*, datat 8 iulie 1954, concluziona în cinci puncte manifestările „dușmănoase" ale starețului Partenie Ciopron, astfel:

„1. Datorită funcției pe care acesta a deținut-o în trecut în cadrul cultului ortodox din țara noastră, ca episcop al armatei cu gradul de general de brigadă, nutrește sentimente de ură împotriva regimului democrat, căutând să pună la cale diferite acțiuni subversive;

2. Face o serie de afirmații dușmănoase împotriva partidului, guvernului și U.[niunii] S.[ovietice], propagând în rândul unor elemente suspecte „prăbușirea comunismului";

3. De asemenea, lansează zvonuri alarmiste pe care le ascultă la „Vocea Americii", „Europa liberă" și „Londra", privind izbucnirea unui nou război mondial al cărui rezultat va fi „victoria din partea americanilor, care vor distruge toate țările de democrație populară";

4. Intenționează să strângă cât mai bune relații de prietenie cu foștii mitropoliți și episcopi cu care să treacă „la reorganizarea" Bisericii Ortodoxe Române „când vor veni vremuri mai bune."[21]

Arătăm că, pe toată perioada acțiunii de urmărire individuală scopul a fost același: „Pentru stabilirea faptului dacă PARTENIE CIOPRON, *în afară de manifestări dușmănoase desfășoară vreo activitate subversivă organizată* (subl.n.)."[22] „Activitatea subversivă organizată" mai viza: „și cu alte elemente – neidentificate de către noi (Securitate, *n.n.*)." Se preciza, în continuarea scopului subliniat, ca finalitate: „și pentru definitivarea acțiunii informative prin *lichidarea nucleului*

dușmănos (subl.n.), care eventual va apare (nucleul dușmănos, *n.n.*) în urma muncii informative duse în mediul susnumitului stareț."[23] Se va dovedi – fără să se consemneze expres în conținutul dosarului de acțiune informativă individuală (D.U.I.) – că „*strângerea de probe concrete* (subl.n.) privind atât pe PARTENIE CIOPRON, [cât] și pe elementele cu care el desfășoară activitate, valabile pentru a fi înaintate justiției"[24], nu a putut avea loc, în sensul că aceste probe să fie de competența justiției, condamnabile penal.

În acest context, deosebit de semnificative sunt două note informative aflate la dosarul D.U.I., ambele referitoare la același subiect. Prima, primită de la agentul TACU ILIE, la data de 24 decembrie 1956, orele 20, în casa de întâlnire din orașul Gura Humorului. O redăm integral:

„Episcopul PARTENIE CIOPRON, din Suceava, a fost chemat de tov. Ministru Emil Botnăraș atât la Suceava, cât [și] la Președinția Consiliului de Miniștri din București unde a stat trei zile.

Întors nu a vrut să spună nimănui de ce a fost acolo. Inspectorul Galan și alții de la culte l-au întrebat și a spus că lucruri puțin interesante.

Sursa ne relatează că a discutat cu el și a afirmat că ceea ce a vorbit cu tov. Bodnăraș nu poată să spună niciun cuvânt deoarece ceea ce au discutat au fost lucruri confidențiale și sub niciun motiv nu le va divulga. El a vorbit extrem de bine la adresa tov. Bodnăraș cu care se poate mândri țara. Atât a spus, că va da tot concursul pe care i-l va cere și va fi corect cu Guvernul.

Din discuții ar rezulta că CIOPRON ar putea deveni mitropolit al Moldovei. Spune că nu-l interesează ce vor spune unii de peste hotare, el, CIOPRON trăiește în țară și trebuie să vadă altfel lucrurile cum sunt."[25]

Nota informativă a agentului TACU ILIE, din data de 24 decembrie 1956, a fost primită de Căpitan de Securitate Planicek C. și a fost multiplicată în două copii, una trimisă la D.R.S.S. (Direcția Regională a Securității – Suceava), iar a doua copie depusă la dosarul agentului.

A doua notă informativă a fost primită de Căpitanul de Securitate Panțâru V. de la agentul PUȘCAȘU în ziua de 21 ianuarie 1957, orele 18, în Suceava, dactilografiată la 22 ianuarie 1957. La fel, o reproducem integral:

„Sursa ne relatează că în ziua de 16 ianuarie 1957, orele 11-13, în cabinetul episcopului PARTENIE CIOPRON, acesta din urmă a spus următoarele: „Am fost chemat la ministrul Bodnăraș, care s-a interesat ce părere am despre mitropolitul IUSTIN MOISESCU, și după ce am avut (în text: schimbat, *n.n.*) un schimb de păreri despre persoana lui IUSTIN, în care [eu] am fost întrebatul de acord, deoarece mitropolitul IUSTIN este cea mai potrivită persoană pentru a ocupa postul de la Iași. Apoi ministrul Bodnăraș mi-a spus că în scaunul de la Sibiu dorește să mă vadă ales ca mitropolit pe mine. M-a surprins această propunere deoarece mă gândeam la greutățile bisericești ce sunt în eparhia (mitropolia, *n.n.*) Ardealului din partea greco-catolicilor (uniți), și atunci am propus ministrului că cel mai nimerit ar fi ca la Sibiu să vie un ardelean și anume persoana lui NICOLAE COLAN, episcopul Clujului. Și această propunere a mea a fost găsită bună și aprobată de ministru în principiu.

Atunci mi s-a propus scaunul de la Cluj. Știind greutățile din Cluj, care sunt identice cu cele din Sibiu, mai ales că nu demult foștii uniți au slujit liturghie în piață, în fața fostei lor catedrale, am propus ca și acolo să fie ales un ardelean. Și atunci am trecut în revistă candidații preventivi ca: VENIAMIN [NISTOR], [POLICARP] MORUȘCA, MLADIN [NICOLAE], VALERIAN ZAHARIA, episcopul Oradiei și alții, pe care însă ministrul i-a respins, fiind foarte bine informat asupra persoanelor lor. Atunci am propus, în ultimă instanță pe episcopul TEOFIL HERINEANU, de la Roman, asupra candidaturii acestuia urma ministrul să se mai gândească.

Apoi mi-a spus textual: „Refuzul P.S. Voastre a făcut asupra mea o bună impresie, dar dacă mai persistați în acest refuz îmi vine să cred că nu doriți să colaborați cu regimul nostru." I-am răspuns că dacă așa cere, atunci mă supun dorinței ministrului, dar aș dori să fiu episcop la Roman sau să mai aștept până la ivirea altui loc vacant. În orice caz mă spun dorinței Guvernului.

De atunci, plecând din București, sunt într-o frământare sufletească mare. Totuși dacă va rămâne la situația Clujului, nu voi refuza, căci refuzul ar însemna că nu doresc să colaborez cu regimul actual."[26]

Transcriind integral cele două note informative nu am pus la îndoială trăsăturile de caracter, îndeosebi onestitatea, ale Episcopului Dr. Partenie Ciopron, dimpotrivă. La cei 60 de ani ai săi, împliniți la 30 septembrie 1956, a trăit și a văzut multe. Pe bună dreptate, la Suceava, din anul 1950, s-a considerat „în surghiun". Nu avea gânduri de mărire în scaune episcopale sau mitropolitane; poate că dorea să i se restituie ceea ce, prin abuz politic i s-a luat: episcopatul militar. Dar în mod cert a înțeles că așa ceva nu mai este posibil în regimul

politic ateu. În anii 1941–1944, în Basarabia și în Transnistria văzuse destule biserici dărâmate de bolșevici, contribuise la refacerea lor. Așa se explică afirmația: „Aș dori să fiu episcop la Roman sau să mai aștept până la ivirea altui loc vacant." La fel, partea finală din prima notă informativă: „Spune că nu-l interesează ce vor spune unii de peste hotare, el, Ciopron trăiește în țară și trebuie să vadă altfel lucrurile cum sunt."

Să observăm că toate aceste afirmații nu înseamnă o cedare, o abdicare de la statutul său moral, ci, într-un plan mai larg, o consecință a ceea ce, la sfârșitul anului 1956, s-a petrecut în viața internațională. Este vorba în principiu de evenimentele din Ungaria din octombrie-noiembrie, când la 4 noiembrie 1956 tancurile sovietice au intrat în Budapesta, iar guvernul american, blocat de criza Canalului de Suez, nu a întreprins nicio acțiune de condamnare a intervenției, lăsând să se înțeleagă (administrația Eisenhower) că americanii nu doresc un război pentru eliberarea popoarelor europene aflate sub ocupația sovietică. De unde până la acea dată Episcopul Partenie Ciopron spera într-o intervenție americană în sprijinul popoarelor cotropite de sovietici, notele informative ale agenților Securității nu mai relatează accentuat atitudinea proamericană a înaltului prelat surghiunit la Suceava, în anii ce au urmat anului 1956.

Drept urmare, după o scurtă perioadă (decembrie 1961 – februarie 1962) cât a fost locțiitor de episcop al Romanului și Hușilor, la 18 februarie 1962, Episcopul Dr. Partenie Ciopron a fost ales eparhiot al acesteia (înscăunat la 4 martie 1962); a păstorit până la 1 ianuarie 1978, când, bolnav, s-a retras din scaun, stabilindu-se la Mănăstirea Văratec, județul Neamț.

La 14 iulie 1962, în Bacău (Direcția Regională Bacău a Securității Statului din Ministerul Afacerilor Interne), s-a redactat într-un singur exemplar **Hotărârea pentru închiderea dosarului de acțiune informativă individuală nr.27 privind pe CIOPRON PARTENIE**, dosar deschis la 16 septembrie 1953.

În cuprinsul **Hotărârii** (formular tipizat, completat manu) s-au consemnat: A. Caracterul materialelor compromițătoare existente în dosar; B. Datele de identificare ale persoanei urmărite; C. Motivația amănunțită a închiderii dosarului; E. Cum să se procedeze cu fiecare persoană. La D. s-a precizat: „Materialele existente la dosarul de acțiune să fie clasate la arhiva Secției „C" a Regiunii M.A.I. Bacău, potrivit ordinului nr.341/N.I./00402521/1962 al Direcției III-a M.A.I." Iar la punctual E. s-a consemnat: „a) Se va menține în evidența operativă; b) Nu se separă materialele; c) Va fi urmărit informativ."[27]

Așadar, deși ales episcop eparhiot în cea mai extinsă eparhie (de la Prut la Carpați) – Eparhia Romanului și Hușilor, Episcopul Dr. Partenie Ciopron s-a aflat permanent sub supravegherea Securității. Știa asta. Bănuia și pe unii dintre informatori. Dar și-a văzut de treburile eparhiale cu responsabilitate și demn, deși starea sa de sănătate fusese mult zdruncinată. A trecut la Domnul la 84 ani, în 28 iulie 1970.

THE FILE OF BISHOP PARTENIE CIOPRON (1896–1980) WRITTEN BY THE FORMER SECURITY. GENERAL PRESENTATION. UNPUBLISHED DOCUMENTS

The idea that the state dignitaries, other persons with social and political responsibilities, as well as the hierarchs of the Romanian Orthodox Church and of other religious cults in Romania were under the surveillance of the Romanian secret services, and in 1948-1989 under the surveillance of the Security, it is confirmed also in the case of Bishop Partenie Ciopron. He was Bishop of the Romanian Army, in 1937-1948, and later in the years 1962-1978, the Bishop of Roman and Huși.

Keywords: Bishop Partenie Ciopron, Romanian Orthodox Church, Romanian Army, Roman and Huși, Văratec Monastery.

NOTE

1 Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (Arhiva CNSAS), fond Informativ, dosar nr.2252, vol. 1, f. 13.

2 Dudu Velicu (1905–1977; sursa „Viator") a fost secretar personal al patriarhului Miron Cristea, în anii 1936–1938, dar și al șefului S.S.I., Eugen Cristescu, în anii 1943-1944. Vezi Dudu Velicu, *Însemnări zilnice, vol. 1 (1945–1947)*, București, 2004, 316 p.; *vol. 2 (1948–1959)*, București, 2005, 286 p. Ambele volume au apărut sub egida Arhivele Naționale ale României, ediție îngrijită de Alina Tudor-Pavelescu (la vol. 2 și Șerban Marin). Supradenumirea volumelor este: vol. 1 *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României*; vol. 2 *Biserica Ortodoxă în anii regimului comunist*.

3 Arhiva CNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2252, vol. 1, ff. 290-316.

4 Aceștia au fost, cu indicarea locului unde s-au trimis în recluziune monastică,

prin pensionare: 1) I.P.S. Mitropolit Efrem Enăcescu, stareț la Mănăstirea Cernica; 2) P.S. Episcop Partenie Ciopron, stareț la Mănăstirea Sf. Ioan cel Nou Suceava; 3) P.S. Episcop Veniamin Nistor, stareț la Mănăstirea Sf. Treime Alba Iulia; 4) P.S. Episcop Policarp Morușca, închinoviat la Mănăstirea Sf. Treime Alba Iulia; 5) P.S. Arhiereu Emilian Antal, stareț la Mănăstirea Cozia - Vâlcea; 6) P.S. Arhiereu Eugeniu Laiu, stareț la Mănăstirea Cocoș - Tulcea; 7) P.S. Arhiereu Atanasie Dincă, stareț la Mănăstirea Sf. Apostoli Petru și Pavel Huși; 8) P.S. Arhiereu Teodor Scorobeț, închinoviat la Mănăstirea Sf. Treime Sibiu; 9) P.S. Arhiereu Galaction Cordun, închinoviat la Mănăstirea Cădărușani; 10) P.S. Arhiereu Veniamin Pocitan, închinoviat la Mănăstirea Cernica; 11) I.P.S. Mitropolit Tit Simedrea, închinoviat la Schitul Darvai; 12) I.P.S. Mitropolit Nifon Criveanu, închinoviat la Mănăstirea Domnița Bălașa București. Vezi pentu aceasta *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sesiunea ordinară din anul 1950 – Sumarul ședinței din ziua de 25 februarie*, în „Biserica Ortodoxă Română", Anul LXVIII, nr. 3-6, martie-iunie 1950, p. 292; vezi pe larg și Preot Prof. Dr. Ioan Dură, *Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtați din scaun și trimiși în recluziune monastică de către autoritățile comuniste în anii 1944-1981*, comunicare prezentată la al doilea Simpozion Internațional despre „Experimentul Pitești – Reeducare prin tortură – PERT", Pitești, 4-6 octombrie 2002, în vol. *Experimentul Pitești – Reeducare prin tortură. Opresiunea comunistă asupra cultelor religioase din România*, Fundația Culturală Memoria. Filiala Argeș, Pitești, 2003.

5 Vezi Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu, *Episcopii Armatei Române. Biografii. Documente (1921-1948)*, Editura Militară, București, 2016, p. 91.

6 Arhiva CNSAS, fond Informativ, dosar nr. 2252, vol. 2, f. 15.

7 Idem, vol. 1, f. 291.

8 Ibidem, f. 297.

9 Ibidem.

10 Ibidem.

11 Ibidem, f. 414. Mănăstirea Piatra Tăieturii este azi un așezământ monahal în arealul administrativ al comunei Panaci, județul Suceava. Este situată la 1700 metri altitudine pe versantul vestic al Culmii Piatra Tăieturii din Munții Bistriței. Ctitor: preotul Iosif Achirilei; schit inițial, sfințit în 1933. Prin Decretul nr. 410/1959 schitul a fost desființat, iar în anul 1962 demolat. Din 1990 este Mănăstire. A fost loc de refugiu pentru rezistența armată anticomunistă din Munții Bucovinei. Vezi pentru aceasta și Adrian-Nicolaie Petcu, *Schitul Piatra Tăieturii înaintea demolării*, în „Ziarul Lumina" din data de 30 aprilie 2010.

12 Ibidem, vol. 2, ff. 106-112.

13 Ibidem, f. 106.

14 Ibidem, vol. 1, f. 305.

15 Ibidem, vol. 2, ff. 106-107.

16 Ibidem, vol. 3, f. 31.

17 Ibidem, vol. 2, f. 107.

18 Ibidem, f. 110.

19 Ibidem.

20 Ibidem.

21 Ibidem, f. 109.

22 Ibidem.

23 Ibidem.

24 Ibidem, f. 292.

25 Ibidem.

26 Ibidem, f. 287. La 15 septembrie 1956 Mitropolitul Moldovei și Sucevei Sebastian Rusan (1884-1956; mitropolit: 1950-1956) a trecut la Domnul, scaunul mitropolitan devenind vacant. Emil Bodnăraș (1904-1976) era la acea dată prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (4 octombrie 1955-19 martie 1957), răspundea, între altele, și de culte. La Iași trebuia ales și instalat un ierarh care, în viitor, conform uzanțelor, urma să ocupe scaunul patriarhal de la București. Emil Bodnăraș îl cunoștea pe Episcopul Dr. Partenie Ciopron, îi fusese subordonat pe linie militară, ca ministru al Apărării, în perioada decembrie 1947-august 1948, când episcopatul militar a fost desființat. În virtutea acestui fapt, dar și cu intenția de a-l instala în unul dintre scaunele vacante de la Sibiu ori Cluj, l-a consultant pe Episcopul Partenie Ciopron și a avut loc discuția Emil Bodnăraș-Partenie Ciopron relatată de sursa PUȘCAȘU, asupra căreia nu avem îndoială că s-a petrecut altfel. Drept urmare, la 10 ianuarie 1957, Mitropolitul Iustin Moisescu a fost ales arhiepiscop al Iașilor și mitropolit al Moldovei și Sucevei, fiind înscăunat peste trei zile, în 13 ianuarie 1957. El fusese ales la Sibiu, în 26 februarie 1956, în scaunul vacantat după moartea Mitropolitului Nicolae Bălan (1882–1955; mitropolit: 1920–1955), aceasta la 73 de ani și după o arhipăstorire îndelungată, de 35 ani, până la 6 august 1955. La Iași, Mitropolitul Iustin Moisescu a arhipăstorit 20 de ani, fiind ales patriarh la 12 iunie 1977, după decesul Patriarhului Iustinian Marina (1901–1977; patriarh: 24 mai 1948–26 martie 1977). Vezi și Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.

27 Ibidem, vol. 1, ff. 475-479.

1 decembrie 1918. Alba Iulia

Politicianism la aniversarea Marii Uniri. Pagini memorialistice

Prof. univ. dr.
PETRE ȚURLEA[1]

Pentru România, 1993 era deosebit: se împlineau 75 de ani de la Marea Unire. Pentru ca sărbătorirea, în Parlament, să se refere la întregul proces al Unirii din 1918, la 28 septembrie, am propus, în calitatea de deputat, celor două birouri permanente ale celor două camere – Senat și Camera Deputaților – să invite la manifestațiile din 1 Decembrie întreg Parlamentul de la Chișinău, Basarabia reprezentând prima provincie unită cu Țara la sfârșitul Primului Război Mondial. Totodată, propuneam Parlamentului României să „analizeze posibilitatea ca, de comun acord cu Parlamentul Republicii Moldova – cu încercarea de a nu leza interesele altora, dar urmărind până la capăt realizarea dreptului nostru – ca la 1 decembrie 1993 să se refacă Statul național deplin unitar român".[2]

Mai ales a doua propunere a fost întâmpinată cu satisfacție de majoritatea parlamentarilor; ziarele, însă, au prezentat-o zeflemisitor. Aceleași ziare care aplaudau orice gest al reprezentanților Opoziției momentului (Convenția Democrată Română) vizând apropierea de Basarabia, chiar și cel atât de ridicol al intrării într-o cușcă, în Piața Victoria din București, drept simbol al solidarizării cu Ilie Ilașcu, unionistul basarabean condamnat la moarte în Transnistria.

Din cele două propuneri, în ședința comună a Camerei Deputaților și Senatului din 12 octombrie 1993, dedicată organizării sărbătoririi Zilei Naționale, figura pe ordinea de zi doar propunerea invitării Parlamentului de la Chișinău. Cu toate acestea, având și susținerea Grupului Parlamentar al PUNR, le reiau pe amândouă. „În 1918, primii care s-au unit cu Țara au fost basarabenii – la 27 martie/9 aprilie". De aceea, nu este normal să sărbătorim 75 de ani de la Marea Unire fără reprezentanții acelora care au inaugurat procesul Unirii din 1918. Se va spune că este un pas periculos, care va da naștere la suspiciuni și proteste. Dar, Istoria nu trebuie

doar așteptată să se desfășoare; ea trebuie făurită. Inițiativa, curajul sunt absolut necesare dacă vrem ca idealurile juste pe care le vizăm să se realizeze. Și, în ceea ce privește Parlamentul, care este prima instituție a Țării, inițiativa și curajul sunt obligatorii. În condițiile dramatice ale anului 1918, sub asaltul bolșevicilor, și când România liberă avea o situație politică, militară și economică dezastruoasă, Sfatul Țării de la Chișinău a avut curajul și demnitatea de a proclama Unirea. Aceasta este și un răspuns dat acelora care afirmă că trebuia să așteptăm o redresare economică a României pentru ca basarabenii să fie mai ușor atrași. În 1917–1918 nu mirajul prosperității materiale i-a adus pe românii de peste Prut la Patria-mamă, ci adâncul sentiment al unității naționale. Este indiscutabil că împreună vom putea depăși mai ușor greutățile ce stau deopotrivă în fața celor două state românești. Generația românească de la sfârșitul secolului al XX-lea este datoare față de întreaga Istorie a Neamului ei să nu piardă momentul favorabil pentru refacerea Statului unitar. Îndemnul adresat parlamentarilor de la București ca să „aibă curajul necesar de 1 Decembrie 1993, de comun acord cu frații noștri de peste Prut, să fie sărbătorit de aici înainte ca Ziua Reunificării Statului Român" a fost întâmpinat – așa cum consemnează stenograma ședinței – cu puternice aplauze atât din băncile Majorității, cât și din cele ale Opoziției; aici cu excepția reprezentaților UDMR.[3]

Oliviu Gherman, care conducea ședința, a pus la vot propunerile pe rând. Prima, privind invitarea Parlamentului de la Chișinău la sărbătorirea din decembrie, a fost repede adoptată. Problema unei a doua hotărâri, privind începerea tratativelor pentru unirea celor două state românești, a fost amânată sub pretextul inexistenței unui text de proiect, deși aceasta putea fi făcută în cinci minute. Acționând cu perfidie, oponenții Unificării, conduși cu abilitate de fostul ministru comunist al tineretului, Dan Marțian, ajuns președinte al Camerei Deputaților – care executa fidel linia dorită de alt fost ministru comunist, Ion Iliescu, ajuns președintele României, cel care semnase la Moscova, împreună cu Gorbaciov, la 5 aprilie 1991, proiectul unui Tratat între România și muribunda U.R.S.S. de menținere a graniței de peste Prut – au reușit să împiedice o hotărâre de refacere a României Mari.

Politicianismul s-a manifestat cu intensitate, în întreaga toamnă a lui 1993, în legătură cu sărbătorirea Unirii din 1918. O aprigă dispută a avut loc, într-o ședință comună specială a Parlamentului, în jurul locului de desfășurare a întrunirii festive – București sau Alba Iulia. PUNR, PSM, PRM și diverși deputați din alte grupuri au susținut Alba Iulia, ceilalți, cu o notă de înverșunare din partea PSDR și PNȚCD, doreau București-ul. Teama de Alba Iulia, unde participanții nu puteau fi strict controlați, și-a spus cuvântul. Mai mult, unele partide, considerându-se mai îndreptățite decât altele, cereau ca reprezentanții lor să vorbească primii, pentru că sunt „implicate în istoria acestor evenimente", cel mai vehement cerea acest „drept" partidul de buzunar al lui Sergiu Cunescu, ce se considera urmaș al unioniștilor socialiști Flueraș și Jumanca. Pretenția lui Sergiu Cunescu, că moștenește și duce mai departe ideile social-democrate românești de la începutul secolului XX, era ridicolă. (I-am răspuns printr-un articol – *Înaintași glorioși și puri* – în revista „Parlamentul"). Până la urmă, ca loc al ședinței festive a fost ales București-ul.[4]

În context, nu s-a scăpat ocazia pentru a se cere insistent ca Mihai de Hohenzollern să fie invitat de onoare. Exasperat de insistențele monarhiștilor, cunoscutul filolog Ștefan Cazimir, deputat, le-a dat un răspuns spiritual: Multe din controversele care se ivesc între oameni decurg din înțelegerea greșită a unor termeni. O asemenea controversă este și aceea privind venirea regelui la Alba Iulia. Este ea îndreptățită sau nu?

După opinia mea, această prezență este legitimă și necesară. Lucrul se poate demonstra cu ușurință printr-o sumară analiză etimologică. În limba latină, substantivul «rex» derivă din verbul «rego, regere» – a îndrepta, a conduce, a cârmui. Din aceeași familie avem în românește cuvinte «regim», «regiune» și altele. Revenind la «rego, regere», potrivit articolului 2 din Constituție. «Suveranitatea națională aparține Poporului Român, care o exercită prin organismele sale reprezentative și prin referendum».

Așadar etimologic vorbind, regele României este Poporul Român! *(Aplauze din stânga sălii. Bravo!)* Trăiască Regele! *(Aplauze.)*[5]

Sub pretextul neacceptării invitării lui Mihai de Hohenzoller la Alba Iulia, toată Opoziția a lipsit de la întrunirea organizată la Cotroceni de președintele Ion Iliescu cu scopul definitivării programului pentru 1 Decembrie. A doua zi, în Senat, Alexandru Paleologul a declarat tranșant: „Domnilor, noi nu luăm parte la festivitățile de la Alba Iulia din cauza lipsei de idei, de curtenie, de patriotism." Prilejul a fost folosit și de Biserica Greco-Catolică a Blajului, care, prin episcop-

ul de Gherla, Gheorghe Guțiu, a afirmat că ea a făcut actul Unirii, și, de aceea, ar trebui să aibă întâietate.

Așadar, atmosfera era pregătită pentru incidentele premeditate ce vor avea loc de Ziua Națională.

Îndrăzneala de a-i contesta (pe 25 noiembrie) calitatea de principalul urmaș al înfăptuitorilor Unirii i-a produs lui Sergiu Cunescu o adevărată explozie de mânie la tribuna Camerei Deputaților. Roșu la față, fluturându-și amenințător părul (forma lui îi atrăsese porecla „Cocoș"), a năvălit la tribună pentru a demasca „necuviința la adresa PSDR", partid care a fost creat de Flueraș și Jumanca; „Cei doi au fost asasinați în închisori de oameni de talia celui care a vorbit mai devreme [Petre Țurlea], asasinați mișelește, un partid care are continuitate legitimă..."; „închisori comuniste conduse de oameni de teapa antevorbitorului". Etc. Deranjat de nereceptibilitatea evidentă a parlamentarilor la spusele sale, Sergiu Cunescu fulgera: „Să vă fie rușine... Este nerușinare!...".

În replică, protestăm împotriva expresiilor injurioase ale lui Sergiu Cunescu. Cel mai mult l-a deranjat întrebarea dacă, atât de mare cât se consideră, lasă ceva în cultura acestei țări. Răspunsul era pe măsura personajului: „Eu am realizat, domnule, adică am realizat în această țară mai mult decât volumele dumneavoastră...

Cei care am vrut să ne păstrăm demnitatea nu am scris în această perioadă, ci am avut realizări. Noi ne-am făcut profesiunea constructiv. Am construit mașini... (*Râsete, gălăgie*). Ce râdeți? Râdeți! Cei ce râd, pur și simplu râd de incoștiență. Da, domnilor! Noi a trebuit să lucrăm în această țară. Fiecare în profesiunea lui. Am construit uzine, am construit utilaje... *(Punctează bătând cu palma în marginea tribunei.)*".

Va continua într-un vacarm general.[6]

Apoi, la fel de indignat, părăsește sala urmat de deputații PSDR. Ies pe culoar și-l abordez: „Cărțile mele, despre care afirmați că ar fi comuniste, au apărut după 1989". Sergiu Cunescu: „Nu mă interesează, ne-ați jignit, nu mai stau de vorbă!". Petre Țurlea: „Ați spus că sunt istoric ceaușist. V-ați dus la bibliotecă să vedeți ce am scris?". Sergiu Cunescu: „Nu-mi trebuie!". Petre Țurlea: „Cum faceți, atunci, aprecieri asupra unor cărți pe care nu le cunoașteți?". Foarte furios (credeam că sare la bătaie), un alt PSDR-ist, deputatul Ifrim – înalt, cu mustață, frunte teșită și voce tunătoare, folosită deseori în sala de ședințe unde făcea „atmosferă" din bancă, neputând să meargă la tribună, pentru ca acolo era nevoie și de idei.

26 noiembrie la Suceava, pentru aniversarea a 75 de ani de la Unirea Bucovinei. În trenul de noapte, neîncălzit, erau mai mulți parlamentari, cinci ore întârziere; Ion Rațiu se arăta detașat de realitatea friguroasă, învelit în cojocul pe care i-l dăruiseră niște maramureșeni.

29 noiembrie la Sfântul Gheorghe, chemat de prefectul Cășuneanu, pentru a face o expunere istorică privind Unirea. Sala mare a Casei de Cultură era arhiplină. (Orban Arpad, președintele Consiliului Județean, îi spune prefectului că el nu stă lângă „naționalistul Țurlea"; „Lasă, măi, că nu-ți face nimic!" – i-a răspuns prefectul). Văzînd publicul entuziast, renunț la evocarea istorică, dezvoltând tema *Covasna pământ românesc*, ceea ce încălzește la maximum pe românii aflați în sală. După mine, spectacolul Vetei Biriș ridică lumea în picioare. Orban Arpad pleacă demonstrativ. La ieșire, Monumentul lui Mihai Viteazul din fața Casei de Cultură – cel sub care ungurii amplasaseră o bombă în 1983 – părea mai impunător, iar cei care asistaseră la spectacol aveau fața luminată.

Ajung la București la ora 5 dimineața, la 9 începea ședința solemnă din Dealul Mitropoliei.

Dan Marțian a respectat propunerea de invitare a întregului Parlament de la Chișinău – propunere care fusese transpusă într-o hotărâre a celor două Camere; a invitat numai o delegație.

Era condusă de Vasile Pușcaș, vicepreședinte al Parlamentului basarabean, un cunoscut antiunionist. De față și prim-ministrul Nicolae Văcăroiu, în schimb, Ion Iliescu, „președintele tuturor românilor", nu a considerat evenimentul destul de important pentru a lua parte la el. Sau nu vroia să fie de față la o eventuală propunere de Unire, în legătură cu care ar fi trebuit să adopte o poziție. Prezida Oliviu Gherman, președinte al Senatului, având ca de obicei, o imagine somnolentă.

Prima dezamăgire a produs-o șeful delegației basarabene, Vasile Pușcaș, care a accentuat, pentru a înțelege toți, că sărbătoarea este doar a României, căreia-i transmite salutări la 75 de ani de la Unire, că cele două state existente azi de o parte și de alta a Prutului trebuie să se consolideze și să încheie un tratat interstatal, în final, menționa chiar „idealurile și aspirațiile noastre pentru consolidarea independenței și asigurarea stabilității Republicii Moldova". Nici un cuvânt despre Unirea Basarabiei cu România de la 1 decembrie 1918 și nici măcar o aluzie posibilă la revenirea la patria-mamă.

A fost un duș rece pentru majoritatea parlamentarilor români, care se așteptaseră la altceva. Nu toți cei veniți de la Chișinău, însă,

gândeau ca Vasile Pușcaș. Fără a fi în program, reușește să obțină dreptul la cuvânt, în nume propriu, din partea Frontului Popular Creștin Democrat, Valentin Dolganiuc. Aula s-a înviorat când acesta și-a început discursul cu: „Frați români, am venit la cea mai sfântă sărbătoare a noastră...". Iar când a spus că aduce la București „acea respirație și credință românească din Basarabia și Bucovina care, timp de aproape două secole nu a fost strivită nici de Ohrana țaristă, nici de KGB-ul sovietic", au izbucnit aplauze puternice și îndelungi. Finalul discursului – „Fracțiunea parlamentară a Frontului Popular Creștin Democrat vine la această mare sărbătoare a tuturor românilor ferm convinsă că o națiune ca a noastră nu poate renunța la idealurile ei de secole, că nu va înceta să se zbată pentru readucerea acasă a teritoriilor înstrăinate" – a ridicat asistența în picioare și, conform stenogramei, au fost „Aplauze puternice, urale, ovații"; „Toată sala scandează *Basarabia!* Domnii deputați s-au ridicat în picioare și scandează toți în cor!", ceea ce-i îngăduie lui Valentin Dolganiuc să mai adauge o frază: „Avem datoria sacră să fim la înălțimea anului 1918, a acelei zile de 1 Decembrie, care este opera colectivă a întregii Națiuni și care ne obligă să ne menținem vatra milenară în hotarele ei de totdeauna. Așa să ne ajute Dumnezeu!". Stenograma: „Urale, ovații în sală. Aplauze puternice, îndelungi".

Ceilalți vorbitori, fără har, s-au căznit și ei să încălzească Aula, dar n-au primit decât aplauze de complezență, cu excepția lui Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu și Leonida Lari. Cu o răceală maximă a fost primit Marko Bela, din partea UDMR, care nu a spus nici un cuvânt despre justețea Unirii din 1918, în schimb a declarat că după Marea Unire ungurii nu au avut drepturi. Iar Nicolae Cerveni, cu un politicianism detestabil, s-a arătat foarte supărat de succesul pe care l avusese discursul lui Vadim Tudor. La anunțul lui Oliviu Gherman că s-au acceptat și intervenția a doi independenți – Leonida Lari și Petre Țurlea – Opoziția, la braț cu UDMR, a părăsit ostentativ Aula. Majoritatea rămasă însă, a suplinit lipsa de politețe, de civilizație, a celor plecați printr-o primire foarte călduroasă.[7]

Pe culoarul Aulei, primesc mulțumiri de la parlamentarii basarabeni, pentru că inițiasem invitarea lor.

Seara, peste București vijelie cu zăpadă. Cele două trenuri speciale pentru Alba Iulia pleacă din Gara Băneasa, rămân destule locuri libere, unii demnitari fiind speriați, probabil, de vreme. 30 de membri ai Organizației de Tineret a Partidului România Mare și 26 ai organizației similare a PDSR încearcă să meargă și ei la Alba Iulia cu trenul parlamentarilor, dar Victor Boștinaru, de la PD (FSN) nu e de acord, și trage semnalul de alarmă, ca un adevărat Dom' Goe; tinerii sunt dați jos! Astfel, începea cu peripeții, o deplasare la capătul căreia, în dimineața următoare, ne-am trezit într-un oraș Alba Iulia plin de soare.

Pentru a nu se amesteca cu Puterea, Petre Roman pleacă de la gară, cu aproximativ 50 adepți, pe jos spre centru. Primire oficială la Cercul Militar; Te-Deum la Catedrală, P.F. Patriarh Teoctist spune încântat: „Bravo, ați cântat frumos!". Lângă mine Nicolae Breban și Marin Sorescu. Depunere de coroane de flori la monumentul lui Mihai Viteazul; Ion Iliescu mă vede și străbate grupul dintre noi ca să mă felicite pentru discursul din ziua precedentă; la fel și Oliviu Gherman, însă, probabil doar din spirit de imitație a șefului. Parada militară. Adunarea populară. Discursuri – unele bune. Petre Roman stă în public, tot pentru „a nu se aduna cu Puterea", deși venise la Ziua Unirii. Câteva fluierături la adresa lui Ion Iliescu, repede înăbușite de ceilalți participanți. În mulțime trei tablouri mari: Iuliu Maniu, Gheorghe Pop de Bășești și Nicolae Iorga.

La sfârșit, încercarea grupului român de a ieși în evidență printr-un scandal: romaniștii au încercat să rupă cordonul soldaților și au fost respinși; se pare că, în busculadă, Elena Filipescu din Târgu Mureș, a fost îmbrâncită de soldații pe care-i provocase. PD (FSN) face repede o conferință de presă, pentru a exploata evenimentul; cere, bineînțeles, demisia Guvernului. În *Comunicatul PD (FSN)*, cei 50 de partizani ai lui Petre Roman ajung la 2.000. Iar la deschiderea săptămânii parlamentare, luni, în Camera Deputaților, Adrian Severin propunea includerea în ordinea de zi a unui punct dedicat „discutării situației extrem de grave care s-a creat la București și la Alba Iulia, cu prilejul Zilei Naționale a României"; cere introducerea acestui punct „neapărat" și „cu maximă urgență". În schimb, Ioan Mureșan cerea, în numele PRM, să se discute „actele huliganice create de un grup de deputați din PD"; pe aceeași linie și Valeriu Tabără, PUNR, Ilie Nica, PDSR, ș.a.[8]

Seara lui 6 decembrie la hotel, deputații Nicolicea și Manolescu (PDSR) mă roagă să fac textul unei moțiuni cu privire la incidentele de la Alba Iulia; li-l dau a doua zi dimineață și ei strâng rapid 72 de semnături, depunând Moțiunea la Biroul Permanent. Ioan Gavra, cu veșnica sa dorință de a ieși în față, o citește în plen. Se

aprecia că „deputații PD (FSN) au încălcat premeditat normele de conduită civilizată și s-au pus deliberat în afara acestora", agresând forțele de ordine: „Scopul a fost acela de a dezorganiza sărbătorirea Zilei Naționale"; se cerea deputaților un vot de dezaprobare a faptelor respective.[9]

Moțiunea a surprins nepregătit PD-ul; în cazul adoptării acesteia, întreaga acțiune a Grupului Romanist s-ar fi încheiat nu cum fusese programată, printr-o incrimare a Guvernului, ci printr-o condamnare explicită a PD-ului de către Parlament. Petre Roman a găsit preferabil să dea înapoi, și s-a agățat de declarația lui Ilie Ilașcu, făcută în seara lui 9 decembrie, după condamnarea sa la moarte în Transnistria. În deschiderea dezbaterilor privind incidentele de la Alba Iulia, Petre Roman propunea neînceperea acestora și consacrarea timpului respectiv pentru „trezirea conștiinței internaționale în legătură cu condamnările."

Neobținând sistarea dezbaterilor, pe care chiar el le ceruse inițial, PD (FSN) a trecut la atac: tinerii care au vrut să se urce în tren în Gara Băneasa erau comparați cu „Hitler Jugens" și „Frățiile de Cruce": reprezentanții PD la Alba Iulia au fost agresați, bătuți; cei 72 semnatari ai Moțiunii nici nu au fost la locul incidentelor.

Se cereau măsuri de sancționare a forțelor de ordine; cercetarea să fie făcută de Comisia de Apărare (care-l avea ca președinte chiar pe Petre Roman). S-au vizionat și casete ale Jandarmeriei privind incidentele de la Alba Iulia. Concluzia era evidentă. Grupul Romanist a îmbrâncit soldații, iar aceștia au rezistat fără a folosi mijloace contondente. Așadar, actul de violență a existat, dar împotriva soldaților. Ca urmare, punctele 7 și 8 ale Comunicatului PD (FSN) erau de-a dreptul ridicole: „Incidentul de la Alba-Iulia – se scria – este un efect al Statului polițienesc pe care o putere disperată, incapabilă să dăruiască de 1 Decembrie altceva decât sărăcia, frig, foamete și șomaj, se străduiește să-l impună...".

Ridicolul unor asemena țipete era subliniat de deputatul Ștefan Cazimir, care apela, ca în multe alte cazuri, la Caragiale. Contramanifestația PD (FSN) se încadra în prevederile Legii 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, cap. V, art. 26, unde se prevedeau și pedepse, pentru astfel de fapte, cu închisoare de la 1-3 luni sau cu amendă.

Pentru a împiedica adoptarea Moțiunii, la 13 decembrie, Grupul Romanist a folosit din plin arma vulgarității, a injuriilor. L-a trimis la tribună pe cel mai potrivit pentru asemenea misiune, pe fostul și viitorul ministru, apoi chiar președinte al României, Traian Băsescu: „Săptămâna trecută am avut cu toții – spunea Băsescu – ocazia să vedem producându-se, ca într-un spectacol grotesc, cele mai dubioase și mai obscure elemente ale Puterii. (*Proteste, vociferări*.) L-am văzut la «Actualitățile» de seară la [TVR] pe dl. Gavra, om care nu are nici responsabilitatea cuvântului rostit și nici pe cea a gestului politic făcut, citind Moțiunea majorității împotriva Partidului Democrat, cu degajarea cu care, înainte de Revoluție împroșca peste Țară sloganurile bolșevismului. (*Vociferări*.)

I-am văzut aici, aici, în fața Parlamentului, pe dl. general Pitulescu și pe colonelul Iliescu, demni urmași ai lui Postelnicu, mințind cu nerușinare. (*Vacarm, dl. deputat Băsescu vorbește peste vacarm.*)

[...] Am văzut vineri o paradă a minciunii, a demagogiei și falsului patriotism..., ale domnilor Țurlea, Maier, Baciu, care fără rușine și-au lătrat petriotismul de la înălțimea tribunei Parlamentului. (*Strigăte, proteste*), precum conaționalii d-lui Răducanu [reprezentantul din oficiu al țiganilor din Camera Deputaților] (*Vacarm, dl. vicepreședinte Ion Rațiu*: Vă rog, vă rog, domnilor!) țipă la Obor: «la ciunga, neamule!» (*Vociferări , proteste*) [...]

Nu pot lăsa fără replică pe cei care, fără a avea curajul intervenției la microfon, au tropăit au huiduit, au jignit, au înjurat, îndeplinind cu strajnică fidelitate comportamentul unei turme. Nu pot să nu vă amintesc... (*strigăte, proteste*). *Domnul Ion Rațiu:* Domnule deputat..., domnule deputat... *Domnul Traian Băsescu (vorbind peste gălăgie)* [...] voi reprezentanții Majorității peste care stă cocoțat cocoșul de la Cotroceni. (*Strigăte, proteste vociferări, deputații se scoală și vin la tribună*) Domnilor... *Dl. vicepreședinte Ion Rațiu a tăiat microfonul, dl. Băsescu continuă să vorbească, fără să se audă*. *Domnul Ion Rațiu*: I-am luat cuvântul. Nu mai funcționează microfonul. Domnule Băsescu... Domnule Băsescu... Unde-i chestorul? Chestorul! Chestorul! (*Strigăte proteste*.) [...] *Domnul Petre Țurlea* (din sală): Am dreptul la replică conform articolului 117 din Regulament [...] Domnul Băsescu mi-aruncă un cuvânt cu totul injurios, afirmând, de la această tribună, că exercit «un lătrat parlamentar patriotic». Limbajul este oglinda nivelului de cultură. Vă las să vă imaginați la ce nivel de cultură se află domnul Băsescu, dacă folosește un asemenea limbaj. A fost și un drept la replică în versuri al lui Ștefan Cazimir. Se încheia, astfel, unul din cele mai penibile momente din Istoria

Parlamentului României. Inițiatorii lui, deputații PD (FDN), nu numai că nu s-au simțit jenați de pata pe care o arucaseră asupra sărbătoririi Zilei Naționale, dar au folosit prilejul ca să scoată strigăte suburbane și să arunce amenințări la adresa majorității parlamentare. Nu era vorba doar de lipsa oricărui respect față de Istoria Țării. Și acești oameni – românișți, băsiști, severini – vor ajunge să conducă România, din 1996, iar unul dintre ei, Traian Băsescu, va ajunge chiar președinte al României.

***

În 1993 s-a ratat o șansă pentru reunificarea Basarabiei cu România. Avusesem dreptate: dacă ar fi fost invitat întregul Parlament de la Chișinău, în atmosfera din timpul ședinței festive de la București, propunerea mea de lichidare a granței de la Prut avea sorți de izbândă. S-au opus antiunioniștii din Basarabia și cei din România. Artizanul manevrei antinaționale din Parlament a fost președintele Camerei Deputaților, Dan Marțian.

Executa ordinele lui Ion Iliescu, președinte al României la acel moment, cel care – urmaș al unui cominternist apărător al intereselor U.R.S.S. – pe 5 aprilie 1990, semnase la Moscova, cu Gorbaciov, un tratat pentru păstrarea granței de pe Prut, respins de Parlament.

A mai trecut un sfert de veac. La centenarul Marii Uniri, în 2018, rămân cele două întrebări: 1. Dacă Basarabia se va reuni cu România? 2. Când se va face acest lucru?

La prima întrebare – dacă va avea loc reunificarea? – răspunsul afirmativ este indiscutabil, este logic. Nu pot fi despărțite în veci părți ale aceluiași trup național.

La a doua întrebare, răspunsul l-a dat Nicolae Iorga, în finalul volumului său intitulat *Basarabia noastră. Scrisă la o sută de ani de la ocuparea ei de către ruși, volum apărut în 1912*. Iată-l: „În așteptarea vremurilor când viața românească din Basarabia va porni de la toate amintirile ei pentru a-și urmări toate drepturile *naționale*, nu numai *umane*, încheiem această carte cu un îndemn călduros spre acea *muncă încordată* și *bine orânduită* care singură poate grăbi sosirea acelor vremuri."

Așadar, vom grăbi sosirea momentului reunificării prin *munca noastră*, care trebuie să fie *intensă*, dar și *bine orânduită*. Apropierea momentului reunificării depinde de noi toți și de felul în care cei aflați în fruntea României vor ști să ne conducă.

NOTE

1 Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România.

2 „Monitorul Oficial", Partea a II-a, An IV, nr. 172 din 29 septembrie 1993, ședința Camerei Deputaților din 29 septembrie 1993, p. 2.

3 Ibidem.

4 Ibidem, nr. 209 din 3 noiembrie 1993, ședința din 2 noiembrie, p. 6-11.

5 Ibidem, nr. 234 din 26 noiembrie 1993, p. 7-8.

6 Ibidem, p. 8.

7 Ibidem, nr. 237 din 1 decembrie 1993, p. 1-21.

8 Ibidem, nr. 238 din 7 decembrie 1993, ședința din 6 decembrie, p. 1-7.

9 Ibidem, ședința din 8 decembrie 1993, p. 25-26.

PETTY POLITICS AT THE ANNIVERSARY OF THE GREAT UNION. MEMOIRS PAGES

In 1993, 75 years have passed since the Great Union. Then it was proposed to restore the unitary national state by uniting Romania with the Republic of Moldova. This reunification did not even happen in 2018, 100 years after the Great Union.

Keywords: Parliament, December 1, 1993, Romania, Republic of Moldova, Great Union.

Document de la Constantin Brâncoveanu privitor la Mănăstirea Dintr-un Lemn (1689)

LAURENȚIU-ȘTEFAN SZEMKOVICS

La Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, în Fondul „Mănăstirea Dintr-un Lemn", se află, printre altele, un document emis la București, în 1689 (7197) februarie 5, prin care Constantin Brâncoveanu, domnul Țării Românești (1688–1714)[1], a miluit Mănăstirea Dintr-un Lemn cu slobozia[2] Câinești, din județul Vâlcea, ce cuprindea 30 de case de oameni iertați de unele dări. Documentul, scris cu cerneală neagră, în limbile slavonă și română cu caractere chirilice, are monograma[3] domnească, o parte din titulatura domnului și câteva litere din text cu chinovar[4]. Invocația simbolică[5] și litera inițială sunt în ligatură[6], formate din două frunze de acant așezate în pal[7], afrontate[8] și terminate cu o floare, în culori argintiu, verde-deschis și roșu pe alocuri, înconjurate de steluțe roșii.

Documentul este validat cu un sigiliu rotund (52 mm), timbrat mobil, cu foiță de hârtie romboidală, albă, care are în emblemă[9], în scut[10] în formă de măr, două personaje încoronate, redate în întregime și din față, flancând un arbore, cu coroana în formă de picătură, mărginit, la baza trunchiului, de slovo-cifrele **ZP**-**YZ** (7197), pe vârful căruia stă acvila cruciată[11], însoțită, la dreapta de soare, la stânga de crai nou. Scutul, timbrat[12] de o coroană închisă, terminată cu un glob crucifer[13], de la care pornesc lambrechini[14] sub formă de fâșii, are pe flancuri motive baroce și tenanți[15] două personaje care stau cu spatele lipit de el (scut), redate din profil, privind spre marginile sigiliului. În exergă[16], între un cerc liniar la interior și o ghirlandă rotundă la exterior, legenda[17] în limba slavonă: †**IO COSTANDIN BASARAB VOEVOD B**(*O*)**JIIU M**(*I*)**L**(*OS*)**TIIU G**(*OSPO*)**D**(*A*)**R ZEMLI UGR**(*O*)**VL**(*A*)**HII** (†IO CONSTANTIN BASARAB VOIEVOD, DIN MILA LUI DUMNEZEU DOMN AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI).[18]

† *Milostïiu Bojïiu, Ïo Costandin Basarab voevod i gospodar zemle Ungrovlahscoe*[19]. *Davat gospostvo mi sïiu povealenïe gospostva mi*[20] sfintei și dumnezïeștïi mănăstiri ce să chïamă Deunlemnu, unde iaste hramul al preacinstitei și de Dumnezeu născătoare pururea fecioara Marïia, care iaste zidită și înălțată den temelïia ei de răposatul moșul domnïi meale Preda Brâncoveanul ce a fost vornic mare și tuturor călugăriților câte vor fi lăcuitoare într-acest sfântu locaș, ca să-i fïe sfintei mănăstiri slobozïia care iaste lângă svinta mănăstire ce să chïiamă Câinești, *ot sud*[21] Vâlcea, însă case 30 în paace și ertați de bir[22], de taleri[23], de mïere cu ceară, de găleată[24] cu fân, de sămărïi[25], de car de oaste, de zahareale[26], de birul haraciului[27] și de birul oștïi, de birul lefilor, de vacă grasă, de sursaturi[28], de birul untului și de rumtorile[29] și sataralele[30] ce să pun pre siliști, de podvoade[31], de mertice[32], de conace, de cai de olac[33] și de toate dăjdile[34] și orânduialele[35] câte vor eși de la vistïerïia domnïi meale preste an în țară, de niciunile, nimic val[36] sau bântuială[37] să n-aibă, ca să poată fi numai de treaba și de poslușanïia[38] svintei mănăstiri, pentru că această slobozïe ce scrïe mai sus, fost-au ertată și mai denainte vreame de răposatul moșul domnïi meale Matei Băsărab voevod.

Și tot au avut slobozïia aceasta milă până în zilele lui Gligorïe Vodă. Iară de atunce încoace au încăput slobozïa aceasta în rândul țării, de au dat la toate dăjdile în rândul cu țara. Și pentru multele dăjdii neputând mai birui să mai dea nevoile, s-au fost răsipit oamenii dentr-această slobozïe, de au fugit prentr-alte părți. Și fïind la această svintă mănăstire ce scrïe mai sus călugărițe lăcuitoare, ele ca niște fămei neputincioase n-au mai putut căuta ca să facă slobozïei vreun așezământ, ci au fostu rămas svinta mănăstire fără de oameni și fără de niciun ajutor den nicio parte. Iară acum, după ce ne-au miluit Domnul Dumnezeu și pre noi cu domnïia țării aceștïia și fïind această svintă mănăstire înălțată den temelïa ei de răposatul moșul domnïi meale Preda vornicul, domnïa mea m-am milostivit de o am miluit cu aceaste case de oameni ce scrïu mai sus și i-am er⟨tat⟩ domnïa mea ... bună pace de toate dăjdile câte vor fi pre an î⟨n țara⟩ domnïi meale, de niciunile să n-aibă niciun val, nimic, numa⟨i⟩ să aibă a darea la seama cea mare de nume *po* ughi[39] 1, iară ⟨de⟩ altele, de toate câte scriu mai sus, să aibă paace, ca să poată fi numai de treaba și ajutoriul svintei mănăstiri și de hrana și îmbrăcămintea maicelor călugărițe, iară domnïi meale și răposați(lor) părinților domnïi meale, veacinică pomenire.

Și am întărit domnïa mea această milă și cu mare blestem: pre carele va aleage Domnul Dumnezeu a fi domnu și biruitor Țării Rumânești în urma domnïi noastre, au din sângele domnïi meale, au den neamul domnïi meale, au dentr-alt neam, de va înnoi și va întări această milă pre tocmeala cum scrïe mai sus, pre acela domnu Domnul Dumnezeu să-l hrănească și să-l păzească întru domnïa lui și să-i fïe în veaci sufletul lui la răpaosu. Iară care nu va înnoi, nici va întări această milă, ci va călca și va strica, acela să fïe supt blestem.

I ne ot cogojdo nepocoleabimo, porizimo gospodstva mi[40]. *Seje ubo isvedeatelïe postavleaem gospodstva mi*[41]: Ventilă Corbeanul *vel*[42] ban *Cralevschïe i*[43] Ghinea *vel*[44] vornic *i*[45] (...) *vel*[46] logofăt *i*[47] Ïordache Cantacuzino *vel*[48] spătar *i*[49] Cârstea *vel*[50] vistier *i*[51] Alixandru *vel*[52] clucer *i*[53] Dumitrașco Caramalăul *vel*[54] postelnic *i*[55] Dïicul *vel*[56] stolnic *i*[57] Barbul *vel*[58] păharnic *i*[59] Șerban *vel*[60] comis *i*[61] Dumitrașco *vel*[62] pitar *i*[63] Costandin Știrbeaiu *vel*[64] slujer.

Și ispravnic, Bunea *vtori*[65] logofăt.

I napisah az[66] *Neagoe logofăt vă gradu*[67] *București, fevruarïe, 5 dni*[68], *văleat*[69] *7197*.

† *Ïo Costandin voevod, Bojïeiu milostïeiu, gospodin*.[70]

Io Costandin voevod ⟨m.p.⟩.

A DOCUMENT SIGNED BY CONSTANTIN BRÂNCOVEANU REGARDING DINTR-UN LEMN MONASTERY (1689)

The article reveals a document that was discovered at the National Historical Central Archives from Bucharest, in the Dintr-un Lemn Monastery fund. It was issued in Bucharest, in 1689 (7197) February 5, by Constantin Brâncoveanu.

Keywords: Constantin Brâncoveanu, Dintr-un Lemn Monastery, 1689, Bucharest, document.

NOTE

1 Petru Demetru Popescu, *Viețile voievozilor, domnilor și regilor poporului român*, Editura Vitruviu, București, 2008, p. 173-178.

2 Slobozie, slobozii = permisiune: a) (în Țara Românească și Moldova) sat de coloniști (străini fugari sau băștinași) întemeiat pe un loc pustiu sau pustiit, stăpânit de un boier sau de o mănăstire, dar având anumite privilegii domnești (scutiri de bir, de prestații etc.); b) scutire de dări acordată de domnitor locuitorilor satelor, în scopul repopulării acestora; c) colonie; *Noul dicționar universal al limbii române*, autori: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, ediția a doua, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, p. 1345.

3 Monogramă = figură formată din litere dispuse într-un anume mod, deseori folosindu-se diferite metode de prescurtări, suprapunere, ligatură, trunchiere, contracție; în general sunt astfel reprezentate numele suveranilor, cuvinte sau formule cu o anumită semnificație juridică. Monograma, cuprinzând numele și titlurile suveranilor, devenită un semn distinctiv al unor acte emise în cancelariile lor, a avut rol de mijloc de validare; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei. Arhivistică, cronologie, diplomatică, genealogie, heraldică, paleografie, sigilografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 170.

4 Chinovar = substanță roșie, obținută din plante sau sulfură roșie de mercur, utilizată la scrierea (mai ales a literei inițiale majuscule, ornamente și miniaturi) și la sigilarea actelor. Fiind culoarea care exprimă suveranitatea, măreția, a fost intens folosit la validarea actelor domnești; *Dicționar al științelor speciale*, p. 69.

5 Invocația simbolică = figură cu aspect cruciform sau o monogramă redând prescurtat numele Isus, evocând protecția divină pentru conținutul actului pe suportul căruia este gravat; element al intitulației suveranilor în formă de cruce realizată simplu sau ornamentată cu diferite elemente geometrice ori florale, exprimând faptul că numitul conducător deține puterea prin voința divină. Este plasată, de obicei, la începutul actului ori legendei sigilare, sau precede semnăturile martorilor; *Dicționar al științelor speciale*, p. 143.

6 Ligatură = reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic.

7 Palul = piesă onorabilă și este obținut prin trasarea a două linii verticale în centrul scutului; *Dicționar al științelor speciale*, p. 186.

8 Afrontate = două personaje, animale sau obiecte plasate față în față; *Dicționar al științelor speciale*, p. 19.

9 Emblemă = reprezentarea gravată pe suprafața unui sigiliu; *Dicționar al științelor speciale*, p. 109.

10 Scut = partea centrală a unei steme, simbolizând arma de apărare a cavalerilor medievali, pe care aceștia își reprezentau blazonul. Scutul are forme variate, după epoca și aria geografică în care a apărut; *Dicționar al științelor speciale*, p. 211.

11 Acvila cruciată = pasăre heraldică purtând în cioc o cruce; *Dicționar al științelor speciale*, p. 17.

12 Timbrat = termen care indică poziția unei mobile față de scut. Este propriu coifului cu cimier și lambrechini; *Dicționar al științelor speciale*, p. 230.

13 Glob crucifer = sferă suprapusă de o cruce care se găsește în vârful coroanelor închise, în mâna unor personaje sau deasupra unor scuturi; este însemn al puterii suverane, atribut al suveranității. În heraldica românească globul crucifer este întâlnit în stemele Țării Românești, în armele Moldovei și armeriile statului român. Sfera simbolizează pământul, iar crucea de pe sferă simbolizează dominația creștină asupra lumii; *Dicționar al științelor speciale*, p. 127; Paola Rapelli, *Simboluri ale puterii și mari dinastii*, Monitorul Oficial, 2009, p. 40-41.

14 Lambrechini = ornament exterior al scutului înfățișat ca niște fâșii din stofă sau vrejuri vegetale care cad din vârful scutului pe laturile acestuia. Lambrechinii au fost reprezentați, din punct de vedere al formei, în funcție de stilul artistic dominant (gotic, renaștere, baroc, rococo, etc.). Ei amintesc acoperământul coifului sfâșiat în lupte. În mod obișnuit, lambrechinii sunt înfățișați, din punct de vedere cromatic, prin atribuirea smaltului principal al scutului părților exterioare, iar metalului sau a culorii celei mai însemnate mobile din scut, celor interioare; *Dicționar al științelor speciale*, p. 152.

15 Tenant = element exterior al scutului, personaj uman care susține scutul; *Dicționar al științelor speciale*, p. 229.

16 Exergă = spațiul de la marginea câmpului sigilar, de obicei cuprins între două sau mai multe cercuri (ce pot fi liniare, șnurate, perlate, etc.), în care se gravează textul legendei; *Dicționar al științelor speciale*, p. 111.

17 Legendă = textul scris, de obicei la marginea spațiului sigilar, circular de la dreapta spre stânga, indicând numele și atributele posesorului; *Dicționar al științelor speciale*, p. 153.

18 V.A. Urechia, *Schițe de sigilografie românească*, (II), în „Revista literară", XII, 1891, nr. 11, p. 162; idem, *Notice sur les armoiries du peuple roumain*, Maçon, 1901, p. 14; P. V. Năsturel, *Stema României. Studiu critic din punct de vedere heraldic cu numeroase figuri în text*, București, Tipografia «Voința Națională», 1892, p. 119, fig. 38; G. I. Ionnescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, Stabilimentul grafic I. V. Socecu, 1899, p. 118; Maria Dogaru, *Sigiliile mărturii ale trecutului istoric. Album sigilografic*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 75, fig. 53 a, b; Ileana Căzan, *Imaginar și simbol în heraldica medievală*, Silex, București, 1996, pl. IV, 1; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Maria Dogaru, *Tezaur sfragistic românesc. I. Sigiliile emise de cancelaria domnească a Țării Românești (1390-1856). Trésor sfragistique roumain. I. Les sceaux emis par la chancellerie princière de la Valachie (1390-1856)*, Ars Docendi, București, 2006, p. 132-133 și p. 179, fig. 187; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Cinci sigilii care au aparținut lui Constantin Brâncoveanu și soției sale, Marica*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana. 95 de ani", coordonatori Doru Sinaci, Emil Arbonie, vol. VIII, Arad, 2014, p. 78; idem, *Sigilii ale domnitorului Constantin Brâncoveanu*, în „Acta Bacoviensia". Anuarul Arhivelor Naționale Bacău, IX, Editura Magic Print, Onești, 2014, p. 63-64; *Constantin Brâncoveanu 300 – Documente de arhivă*, autori: Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, DAR DEVELOPMENT ASSOCIATION, 2014, p. 284, 294-295; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Documente de la Constantin Brâncoveanu privitoare la unele mănăstiri și persoane din județul Gorj (1688-1712)*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2015, p. 35-36, 68-69; idem, *Șase documente cu sigilii de la Constantin Brâncoveanu*, în „Studii Slătinene". Număr dedicat profesorului dr. Bogdan Ion Bădițoiu la împlinirea vârstei de 60 de ani, coordonatori: Ion Ivașcu, Dan Bodea, anul VIII, 2014, vol. XIV, nr. 1, 123-124; idem, *Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la Mănăstirea Argeșului (1688-1703)*, Editura Ordessos, Pitești, 2016, p. 64-65; idem, *Documente de la Constantin Brâncoveanu privitoare la Mănăstirea Hurezi și la unele localități din județul Vâlcea (1691-1714)*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2017, p. 28-29, 52-53; *Constantin Brâncoveanu 300 – Documente din Arhivele Naționale*, ediția a II-a, autori: Claudiu-Victor Turcitu, Ileana Dincă, Codruța Mihailovici, Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Editura DAR DEVELOPMENT PUBLISHING, 2016, p. 282, 288.

19 Din mila lui Dumnezeu, Io Constantin Basarab voievod și domn al Țării Românești.

20 Dă domnia mea această poruncă a domniei mele.

21 Ot sud = din județul.

22 Bir = dare datorată la început exclusiv domnului, mai târziu vistieriei publice; contribuție generală pentru nevoile statului, reprezentant al intereselor colective; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, coordonatori: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, colectiv de autori, Edit. Acad. Rom., București, 1988, p. 42-44.

23 Taler, taleri = monedă de argint de dimensiuni mari, bătută prima dată în anul 1484, de Sigismund regentul Tirolului (1446-1496), cu o valoare de un gulden de aur, adică 60 creițari. Se mai numea gros-gulden sau guldiner. Talerul s-a răspândit în toată Europa, cel mai des întâlnit fiind cel olandez, bătut din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până la începutul secolului al XVIII-lea. Întrucât acesta avea pe avers un leu rampant, era cunoscut sub denumirile de: leuwentaler, solidoleonini, talerul leonin, leoninus etc. În Austria, în secolul al XVI-lea, un taler imperial echivala cu 36 groși. Taleri s-au mai emis în Ungaria, Spania (colonat), Imperiul Otoman (arsanlu-gurus), Rusia (efimac) și Germania (laubthaler); Aurică Smaranda, *Mic lexicon de numismatică*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura OSCAR PRINT, București, 2006, 78-80.

24 Găleată = măsură de capacitate pentru cereale și darea sau renta feudală: în grâu, orz, fân, plătită domnului, respectiv proprietarilor funciari; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 205.

25 Semării = dări, impozite.

26 Zaherele = **1**. provizii de alimente necesare unei armate; **2**. (în evul mediu în Țările Române) dare, constând din produse de alimente furnizate anual armatei otomane; 3. provizii de alimente; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1654.

27 Haraci = turcii au folosit termenul în două sensuri: **1**) pentru ținuturile supuse

direct legii islamice, reprezenta impozitul funciar datorat de locuitorii nemusulmani cărora li se lăsase posesiunea proprietăților lor funciare; **2**) pentru ținuturile care nu erau integrate administrativ Imperiului otoman, indiferent de statutul lor juridic internațional, reprezenta o răscumpărare forfetară a prădăciunilor pe care le puteau săvârși, potrivit poruncii islamice, oștirile musulmane, regulate sau neregulate; *Instituții feudale din Țările Române. Dicționar*, p. 214-215.

28 Sursaturi = rechiziție de alimente pentru oaste; *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, coordonator științific: Eugenia Dima, autori: Eugenia Dima, Doina Cobeț, Laura Manea, Elena Dănilă, Gabriela E. Dima, Andrei Dănilă, Luminița Botoșineanu, ARC & GUNIVAS, 2007, p. 1942.

29 Ruptoare = impozit fix; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1245.

30 Satarale = **1**. dare excepțională (în afara celor obișnuite), percepută în țările române; impozit, bir; **2**. povară, sarcină; pacoste, năpastă; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1258.

31 Podvadă, podvezi = **1**. prestație constând în transport, cărăușie sau rechiziție de animale de tracțiune, impusă țăranilor dependenți, mai ales în timp de război, în țările române; **2**. ceea ce transportă cineva (cu carul, cu căruța), încărcătură (transportată în cadrul acestei prestații); *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1062.

32 Mertic, mertice = **1**. baniță cu capacitatea de una sau două ocale, cu care se măsurau cerealele (la moară); **2**. cantitate de cereale, făină etc. cuprinsă într-o asemenea baniță; **3**. măsură cu care se dă orzul și ovăzul la cai; **4**. dijma ce se lua la mori pentru făină; **5**. rație de mâncare; porție, tain; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 805.

33 Olac = curier special (călare); sol, ștafetă; olăcălar; **lipcan de olac**, curier poștal călare; **1**. serviciu de transport pentru călători și pentru corespondență, înainte de introducerea căilor ferate; căruță de poștă, poștalion; olăcărie; **cal de olac**, a) cal de poștalion; b) om sau cal pus să muncească peste măsură; om sau cal hărțuit, muncit; c) cal datorat de săteni trimișilor domnești, olăcarilor (ca prestație temporară); **de olac**, **a**) care aparține poștei sau poștalionului; destinat transportului călătorilor și al corespondenței; **b**) iute, repede; întins; **2**. Impozit pentru cai, perceput în trecut; *Noul dicționar universal al limbii române*, autori: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, ediția a treia, Editura Litera Internațional, București-Chișinău, 2009, p. 1048.

34 Dajdie, dăjdii = dare, bir, impozit (pe pământ); *Noul dicționar universal al limbii române*, 3, p. 383.

35 Orânduială, orânduieli = **1**. ordine, organizare; **2**. hotărâre, dispoziție, poruncă; voință; **3**. ierarhie socială; rang; **4**. orânduire socială; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 950.

36 Val = încercare, dificultate, adversitate; supărare, necaz; frământare, tulburare, neliniște, zbucium; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1587.

37 Bântuială = piedică, opreliște; Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brâncoveanu voievod (1688-1714)*, Editura Academiei, București, 1970, p. 253.

38 Poslușanie = **1**. ascultare, supunere; **2**. muncă prestată pe moșiile boierești sau mănăstirești; slujbă, muncă; **3**. slujbă religioasă; **4**. obiecte de cult religios; **5**. dezlegare; îngăduință, aprobare; *Noul dicționar universal al limbii române*, 2, p. 1081.

39 Ughi = monedă de aur maghiară. Între 1667 și 1692 echivala 1½ taleri sau 200 de bani; Florica C. Moisil, *Monetele din Țara Românească în timpul lui Constantin Brâncoveanu*, în „Cronica numismatică și arheologică", anul XI, 1934, nr. 97, p. 39-40; Aurică Smaranda, *op. cit.*, p. 83.

40 Și de nimeni neclintit, după zisa domniei mele.

41 Iată dar martori punem domnia mea.

42 Vel = mare.

43 I = și.

44 Vel = mare.

45 I = și.

46 Vel = mare.

47 I = și.

48 Vel = mare.

49 I = și.

50 Vel = mare.

51 I = și.

52 Vel = mare.

53 I = și.

54 Vel = mare.

55 I = și.

56 Vel = mare.

57 I = și.

58 Vel = mare.

59 I = și.

60 Vel = mare.

61 I = și.

62 Vel = mare.

63 I = și.

64 Vel = mare.

65 Vtori = al doilea.

66 I napisah az = Și am scris eu.

67 Vă gradu = în cetatea.

68 Dni = zi, zile.

69 Văleat = în anul.

70 Io Constantin voievod, din mila lui Dumnezeu, domn.

Din nou despre câteva erori în cercetarea istoriografică privind Episcopia armatei române

Prof. univ. dr.
AUREL PENTELESCU

De dată relativ recentă, am intrat în posesia unui exemplar din volumul – teză de doctorat *Istoricul Episcopiei Armatei (cu sediul la Alba Iulia), între anii 1921–1948*, semnat Preot Dr. Petru Pinca (prescurtat: P.P.) și tipărit la Editura Reîntregirea, Alba Iulia, în anul 2013. Un opus masiv de circa 450 de pagini, format 17×24 cm.

Mărturisesc că îmi doream de mult timp să am dinainte, spre lectură, această lucrare despre care știam că lucrează la ea Părintele ortodox preot paroh Petre I. Pinca (n. 1949) de la Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Blaj, județul Alba, în prezent ieșit la pensie.

Nu îmi propun să scriu o cronică-recenzie a acestei ample lucrări, poate în viitor, când lectura ei va fi reluată, întrucât bogația informațiilor este copleșitoare (peste 1170 trimiteri la subsol), iar cele șapte capitole ale volumului, plus *Introducerea* și *Concluziile* de rigoare solicită o atentă cercetare prin lectură și chiar prin comparație cu alte lucrări.

Cele șapte capitole ale lucrării sunt: *Biserica străbună și oștirea română în istorie; Înființarea Episcopiei Armatei; Ierarhii Episcopiei Armatei; Clerul militar ortodox în timp de pace; Rolul clerului militar ortodox în vreme de război; Mărturii ale superiorilor bisericești și laici; Desființarea Episcopiei Armatei*.

Așadar, un program vast de cercetare și dezvoltare a discursului științific propus, unde fiecare capitol își are problematizarea cerută în titlu, cu reluarea cronologiei evenimentelor specifice – poate cea mai bună variantă metodologică de control și evaluare a vastei problematici a *istoricului unei instituții* în care Biserica și Armata se unesc cu scop bine definit, acela al educației creștine și cetățenești a militarilor.

Fără îndoială, unul dintre capitolele de mare interes este al treilea – *Ierarhii Episcopiei Armatei*, unde sunt prezentați, cu biografii și activitate, următorii: *Protopop Dr. Vasile Saftu (1863–1922). Întâiul numit în scaunul de Episcop al Armatei Române; Episcopul Justinian Teculescu (1865–1932); Dr. Ioan Stroia (1865–1937); Partenie Ciopron (1896–1980). Episcop al Armatei Române (1937–1948). Viața și activitatea.* Am citat titlurile în forma consemnării lor în lucrare, spre știință.

Această prezentare ne permite să trecem la a arăta opinia noastră cu privire la discuția iscată de Părintele preot Petru I. Pinca în derularea discursului științific al tezei sale de doctorat. Sfinția Sa afirmă: „Înainte de *a intra în viața* (subl.n.) lui J. Teculescu, se cuvine a fi aduse în discuție *câteva explicații absolut necesare* (subl.n.) pentru clarificarea *unui lucru* (subl.n.) care a creat de multe ori confuzii, și anume: Cine a fost primul episcop al Episcopiei

Armatei Române, înființată în 1921, cu sediul la Alba Iulia?" Pentru a continua imediat: „Am socotit necesar să limpezim acest detaliu deoarece locul întâi este licitat de doi candidați: Dr. Vasile Saftu și Justinian Teculescu. Nu este o dispută orgolioasă, directă între cei doi, pentru întâietate, ci este vorba mai mult de o apreciere diferită și de *o interpretare oarecum ambiguă* (subl.n.) a termenilor de *Episcop militar* și cel de *Inspector al clerului militar*." (p. 143).

Aceasta este problema pusă în discuție. Cum o rezolvă Părintele Pinca? Dezvoltă argumentarea pe o pagină de carte (p. 144). Ajunge la concluzia că „cei doi termeni de *Episcop Militar* și *Inspector al Clerului militar* au un sens echivalent." Totul, spunem noi, pentru a valida un argument presupus forte: „Într-o lucrare consacrată exclusiv serviciului preoțesc în oștirea română, *care face referire specială la ordinea și succesiunea ierarhilor militari* (subl.n.), autorii precizează: « Între anii 1921-1948, Episcopia militară *a fost păstorită* (subl.n.) de patru arhierei. Primul, protopop Dr. Vasile Saftu (1863–1922), *numit episcop* (subl. P.P.) la 21 decembrie 1921, nu a trecut pragul hirotonirii și nici pe acela al investirii și instalării la cârma Episcopiei Armatei, întrucât au survenit o boală, apoi moartea la 18 aprilie 1922 (corect: 6 aprilie 1922, *n.n.*). I-a urmat *episcopul militar* (subl. P.P.) Justinian Teculescu (1865–1932)»."

Citatul este preluat din Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee, 1941–1945*, pagina VIII. Precizăm că autorii invocați sunt Ilie Manole și Andrei Nicolescu, care au semnat *Studiul introductiv*, paginat de la VII la XXVIII, nicidecum cei trei autori ai volumului de documente (258 doc.) citat, în afară de Andrei Nicolescu, unde paginația este de la 1 la 400 (incluzând *Postfața* și ilustrația alb-negru; pp. 391-400).

Felul în care Părintele preot Petru I. Pinca pune spre discuție, în contextul tezei sale de doctorat, problema deja enunțată, o trimite în derizoriu și în fals. De altfel, nici nu trebuia pusă o astfel de problemă. Răspunsul la întrebarea „Cine a fost primul episcop al Armatei Române?" se află în chiar realitatea evenimentelor istorice petrecute, unde documentele oficiale (nu citatele din cutare sau cutare publicație) oferă răspunsul exact. Iar înțelesul clar al unor noțiuni, precum *ierarh=arhiereu* (vezi triada ecleziastică diacon-preot-arhiereu) sau *episcop* nu ne lasă să le utilizăm oriunde și oricum. Episcopatul este o funcție administrativă bisericească îndeplinită de către un arhiereu (= ierarh) căruia i s-a încredințat o eparhie. *Episcopul militar* este un arhiereu căruia i s-a încredințat funcția administrativă de Episcop al Armatei, cu eparhia până la limita granițelor țării, dar cu jurisdicție limitată la unitățile militare de pe teritoriul țării. Nu este retribuit/salarizat pe linie bisericească, ci pe linie militară. El este *Inspectorul Clerului Militar,* funcție militară în cadrul Ministerului de Război / Ministerul Apărării Naționale, similară celorlalți inspectori militari (pe arme sau categorii de forțe armate), retribuită de Minister în gradul militar de general de brigadă.

Pentru cazul concret al Protopopului Dr. Vasile Saftu, acesta a fost ales în ședința Sfântului Sinod *candidat de episcop* și nu episcop militar, împreună cu alți candidați la scaunul episcopal al armatei. Candidații aleși de Sfântul Sinod au fost propuși Ministerului de Război, care s-a oprit la Protopopul Dr. Vasile Saftu pentru meritele sale. Drept urmare, prin grija Ministerului de Război a fost emis Înaltul Decret Regal prin care: „Art.1. Părintele Vasile Saftu, protopop de Brașov, doctor în filosofie și absolvent al Institutului Teologic din Sibiu, se numește inspector al clerului militar." (vezi „Monitorul Oficial" nr. 242, joi 26 ianuarie 1922, p. 10487). Este vorba de Î.D.R. nr. 5303bis din 10 decembrie 1921 pentru numirea Protopopului Dr. Vasile Saftu în funcția militară de Inspector al Clerului Militar, în/pe baza căreia urma să fie plătit/salarizat de Ministerul de Război și nu pe linia Sfântului Sinod, în momentul în care se îndeplineau toate condițiile de ridicare în treapta arhieriei (tunderea în monahism, primirea rangului de arhimandrit, hirotonia întru arhiereu pe seama Episcopiei Armatei Române), urmate de investirea regală (primirea cârjei arhierești din mâna Regelui Ferdinand I), instalarea ca Episcop al Armatei Române (nu la Alba Iulia, întrucât Catedrala Încoronării a intrat în patrimoniul Ministerului de Război abia în anul 1925 sub episcopatul Dr. Ioan Stroia).

Din păcate, toate aceste aspecte nu au fost prezentate de Părintele Petru Pinca în conținutul tezei sale de doctorat. În ceea ce mă privește, întrucât Părintele Petru Pinca a accesat Arhiva Sfântului Sinod al B.O.R., aș fi dorit să aflu: ședința în care Părintele Vasile Saftu a fost ales candidat de episcop, cu evident data respectivă, precum și numele celorlalți candidați (eventual cu numărul voturilor) pentru scaunul episcopal nou înființat al Episcopiei Armatei.

Mai precizăm, în context, că promulgarea *Legii privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921 (data tipăririi în „Monitorul Oficial" nr. 99 din 6 august 1921, pp. 3919-3920) a însemnat desfiin-

țarea *Serviciului Religios al Armatei*, ca structură militară, și apariția alteia: *Inspectoratul Clerului Militar*. Odată cu aceasta înceta și activitatea părintelui profesor Constantin Nazarie în cadrul armatei. Prin ordinul Ministerului de Război nr.69173 din *22 martie 1922* acestuia i s-a comunicat: „Prea cucernice părinte, pe ziua de *1 aprilie 1922*, *urmând a se pune în aplicare* (subl.n.) „Legea clerului militar", am onoarea a vă face cunoscut că *de la această dată* (subl.n.) conducerea Serviciului Religios va trece în sarcina P.S. Vasile Saftu, care, în conformitate cu art. 5 din sus citata Lege a fost numit Inspector al Clerului Militar prin Înaltul Decret Regal nr. 5303bis din 10 decembrie 1921." Prin același ordin al Ministerului de Război se solicita părintelui Constantin Nazarie predarea arhivei Serviciului Religios al Armatei, pe bază de inventar, preotului Georgescu G. Silvestru, șeful Biroului Cler din Ministerul de Război (A.M.R., Fond Ministerul de Război, Inspectoratul Clerului Militar, dosar nr. 64, f. 300).

Potrivit celor relatate mai sus: a) intrarea în vigoare a Î.D.R. nr. 5303bis din 10 decembrie 1921 s-a săvârșit abia în data de 26 ianuarie 1922 când a fost publicat în „Monitorul Oficial"; b) intrarea în vigoare a *Legii privitoare la organizarea clerului militar* s-a săvârșit la 6 august 1921, dar aplicarea integrală a prevederilor acesteia a fost posibilă abia la 1 aprilie 1922, odată cu aprobarea Bugetului; c) preluarea atributelor Serviciului Religios al Armatei, devenit Inspectoratul Clerului Militar, de către Protopopul Dr. Vasile Saftu s-a făcut la 1 aprilie 1922; d) nu avem știință ca între 10 decembrie 1921 (de fapt, 26 ianuarie 1922) și 22 martie 1922 să fi avut loc: tunderea în monahism a Protopopului Dr. Vasile Saftu, acordarea rangului de arhimandrit, ridicarea la treapta de arhiereu, și nici în intervalul de timp 22 martie 1922 – 6 aprilie 1922, data decesului acestuia.

În aceste condiții, apelarea Protopopului Dr. Vasile Saftu cu atributele *ierarh, episcop, arhiereu, Preasfințitul* (P.S.) etc. contravine realității. Cu atât mai mult, apelarea cu titlul de *Episcop militar* sau *Întâiul episcop militar*. Afirmația tip sentință „Între 1921 și 1948, Episcopia militară a fost păstorită de patru arhierei" contravine realităților concret istorice și ține de șirul erorilor (cu indulgență: inerente) ale cercetărilor istoriografice din prima decadă după anul 1989. Validarea unor astfel de afirmații în zilele apropiate nouă intră sub incidența erorilor grave. Episcopia Armatei Române din anii 1921-1948 a fost păstorită/condusă doar de *trei* episcopi militari: Justinian Teculescu, între anii 1923–1924; Dr. Ioan Stroia, între anii 1925-1937; Dr. Partenie Ciopron, între anii 1937–1948. În chip firesc, **întâiul episcop militar în exercițiu** rămâne Justinian Teculescu. Afirmația Părintelui Pinca precum că atribuirea întâietății între Dr. Vasile Saftu și Justinian Teculescu ar fi fost „o interpretare oarecum ambiguă a termenilor de *Episcop militar* și cel de *Inspector al clerului militar*" este superfluă, neavenită. Cele două expresii sunt „echivalente" doar prin faptul că se aplică la aceeași persoană, dar acestea diferă în conținut: prima, *bisericească*; a doua, *militară*. Iar acest *fapt* solicită rigoarea necesară în tratare.

Concluzia Părintelui Petre Pinca este: „Deși *nu era hirotonit* (subl. P.P.) în treapta episcopală, având doar *numirea* (subl. P.P.), Dr. V. Saftu a exercitat – fie și pentru puțin timp – prerogativele acestei demnități." (p. 145). Oare chiar așa să fie, Părinte Pinca? Mai mult, în fotografia de pe coperta întâi a lucrării tipărite, Protopopul Vasile Saftu este prezentat cu engolpion la piept, adică ierarh, ceea ce nu credem că este corect. Noi distingem între preparativele pentru a fi hirotonit arhiereu (nu le enumerăm aici) și cele după hirotonie: investirea (oficializarea ca ierarh/episcop), instalarea în scaunul episcopal și exercitarea prerogativelor de ierarh/episcop, abia din acest moment. Au fost altele regulile canonice, atunci? Și asta doar pentru a da întâietate Protopopului Vasile Saftu? Tot respectul pentru memoria Sfinției Sale!

Părintele Pinca acordă Protopopului Dr. Vasile Saftu un număr consistent de pagini (de la 85 la 142) în teza de doctorat, adică 58 pagini, în timp ce episcopii militari în funcțiune trec sub barem: Justinian Teculescu – 40 pagini, Ioan Stroia – 33 pagini, Partenie Ciopron – 34 pagini. Este drept, nu numărul de pagini este un criteriu pentru valoarea episcopatului celor trei ierarhi ai Episcopiei Armatei din anii 1921–1948, dar este un *indiciu* atunci când concepi și realizezi *un istoric* al instituției.

În același registru al erorilor grave (sub raport istoriografic) se înscrie și data desființării Episcopiei Armatei în anul 1948, chestiune prezentată de subsemnatul și în nr. 2/2015 din revista „Misiunea". Părintele Petru Pinca afirmă: „După patru ani de hărțuieli obositoare, «prin Ordinul nr. 946426 din 22 august 1948 al Regiunii a 3-a Militare (Cluj, *n.n.*), Clerul militar a fost desființat»." (p. 394). Din păcate, nici Ilie Manole via Alexandru Moraru, de unde este preluat citatul, nici Părintele Petru Pinca nu dau *conținutul* acestui ordin considerat funest și eludează prevederile legale exprese privind desființarea clerului militar (Episcopia Armatei) din *Decretul-Lege nr.177 pentru regimul general al cultelor religioase* din 4 august 1948 (art. 58, 59, 60, 61; „Monitorul Oficial". Partea I nr. 178, 4 august 1948, p. 6395). Această eludare se prezintă ca încălcare a *principiului ierarhiei și forței juridice a actelor normative.* În același timp, fără a exista vreun temei legal, s-ar fi prorogat (amânat) cu 18 zile, până la data de 22 august 1948, termenele stabilite de puterea legislativă a statului român.

În context, se cunoaște că, indiferent de regimul politic în funcțiune, *principiul ierarhiei și forței juridice a actelor normative* este respectat, întrucât el reprezintă fundamentul oricărui sistem normativ. Prin urmare, abordarea potrivit căreia nu *Decretul-Lege nr. 177* din 4 august 1948, emis de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P. Române, nici măcar un eventual ordin al Ministerului Apărării Naționale, ci un ordin al unei *structuri colaterale* ar fi decis desființarea Episcopiei Militare, este un fapt incorect, mai mult decât jenant pentru cei care îl promovează.

O reeditare necesară, dar făcută în grabă

Prof. univ. dr.
AUREL PENTELESCU
Comisia Română de Istorie Militară

Ca istoric militar m-am preocupat de asistența religioasă a militarilor în Armata Română, în mod expres de viața și activitatea Părintelui preot Constantin Nazarie (1865–1926), cât și de episcopatul militar românesc din anii 1921–1948 (vezi pentru aceasta studiul consacrat Părintelui preot Constantin Nazarie la 150 ani de la nașterea sa, tipărit în revista „Misiunea", Anul II, nr. 1(2), 2015, pp. 52-63, cu fotografii inedite ale mormântului său, precum și volumul *Episcopii Armatei Române. Biografii. Documente (1921–1948)*, apărut la Editura Militară, București, 2016, 292 pagini, ambele realizate împreună cu Ionuț-Constantin Petcu, doctor în teologie sacră la Bari – Italia).

În acest context, consider că sunt îndreptățit să mă pronunț – fie și cu accente critice –, asupra reeditării după o sută de ani de la scriere (București, 25 decembrie 1918), a unei importante lucrări a părintelui Constantin Nazarie – ***Activitatea preoților de armată în campania din 1916–1918***, tipărită la Editura Basilica a Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române în prima parte a anului 2018, 340 pagini.

Din capul locului afirm că această reeditare s-a impus ca necesară, nu numai la o sută de ani de la scriere, ci mai ales la o sută de ani de la Marea Unire din anul 1918, întrucât preoții de armată (preoții mobilizați odată cu intrarea Armatei Române în vâltoarea Primului Război Mondial, la 15 august 1916, de Sfânta Marie Mare) și-au adus o contribuție deosebită, fără precedent, la făurirea României Întregite, sub ascultarea Protoiereului Iconom Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios al Armatei Române în anii 1915–1922 (când a intrat în funcțiune o nouă structură – Inspectoratul Clerului Militar, în baza *Legii privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921).

Salut, sub raport științific, ca importantă inițiativă istoriografică, această reeditare, mai puțin ca proiect finalizat profesionist, cu tot aspectul luxos, de invidiat, al tipăririi (copertă cartonată, supracopertă color etc.). În zelul său propagandistic, colegul istoric Dr. Dan Prisăcaru afirmă cu aplomb că această reeditare s-a făcut „cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel" (vezi revista „Misiunea", Anul V, nr. 1(5), 2018, p. 254). De regulă, se consemnează acest fapt pe foaia de titlu a cărții. În cazul de față nu s-a consemnat acest fapt. Mai bine. Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române este însă implicat indirect în această reeditare cu vădit caracter comercial și marcată de amatorism jenant.

Regret că Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în urmă cu câțiva ani, nu a luat o decizie sinodală prin care să reediteze, cu ocazia Centenarului Marii Uniri din anul 1918, pe criterii riguroase, științifice, sub raport istoric, acest *document unic*, de valoare deosebită asupra contribuției preoțimii ortodoxe române la Războiul pentru Întregire Națională și fău-

rirea României Mari. O decizie sinodală ca cea din mai 1915, când pe baza propunerii făcută de Mitropolitul Pimen Georgescu al Moldovei și Sucevei (1853–1934; mitropolit: 1909–1934), a decis asupra implicării Bisericii Ortodoxe Române în vâltoarea Primului Război Mondial și l-a numit pe preotul Constantin Nazarie, care era profesor universitar de Morală creștină la Facultatea de Teologie a Universității din București, protoiereu al preoților de armată. În forma sa originală, documentul amintit era intitulat *Referat asupra activității Preoților de armată în Campania din 1916-1918*, datat București, 25 decembrie 1918 și semnat Protoiereu Iconom C. Nazarie, fiind adresat Sfântului Sinod prin Comisia de petițiuni a Consistoriului Superior Bisericesc, al cărui membru era preotul Constantin Nazarie, și care l-a trimis, conform regulilor, la Comisia de petițiuni a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române – structuri ecleziastice în funcțiune la acea dată. În aceste condiții, puteam să avem de a face cu o reeditare pe măsura evenimentului sărbătorit în anul 2018, cât și a contribuției preoțimii române, sub ascultarea protoiereului Iconom Constantin Nazarie, la Marea Unire din 1918.

Sunt multe erorile de reeditare ale produsului tipografic actual oferit de Editura Basilica. Nu ne propunem să le inventariem în articolul de față, unde vom semnala doar câteva, dintre cele mai puțin comode. Între acestea, o destul de amplă *Notă editorială* (pp. 5-17; care înlocuiește tradiționala *Notă asupra ediției*), semnată bizar: Editura Basilica (deși, conform casetei tehnice: editor este Preot Mihai Hau, iar redactor coordonator este Preot Cristian Antonescu), care încearcă să explice cititorului rațiunea reeditării. *Ex abrupto* se afirmă: „La împlinirea a 100 de ani de la *evenimentul* (subl.n.) Marii Uniri, unul dintre *lucrurile* (subl.n.) pe care le putem spune este că această *dorință* (subl.n.) păstrată intactă pe parcursul mai multor secole de poporul român – *unitatea* (subl.n.) – a fost materializată prin jertfă" ș.a.m.d. Sublinierile sunt pentru a marca limbajul mai puțin academic ce a fost utilizat de editori. Dar trecem peste asta.

Înspre finalul textului *Notă editorială* se afirmă tranșant: „Anul acesta, la împlinirea a 100 de ani de la evenimentul Marii Uniri, Editura Basilica, cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, readuce în atenția iubitorilor de cultură și de neam, *precum și a cercetătorilor în domeniu* (subl.n.), acest important izvor al evenimentelor din Primul Război Mondial". Pentru ca finalul textului *Notă editorială* să se încheie pe un oarecare ton triumfalist, astfel: „Având în vedere deosebita importanță a acestei lucrări în ceea ce privește istoria evenimentelor Marii Uniri, mai ales referitor la implicarea Bisericii Ortodoxe Române, prin *preoții săi confesori* (subl.n.), în Războiul pentru Întregirea Neamului, considerăm că ea va fi *deosebit de utilă* (subl.n.) atât *specialiștilor* (subl.n.), dar și tuturor celor care vor să promoveze și să cultive dragostea de Patrie și Neam". Noi am reformulat, nicidecum ca amuzament: „*dragostea de Patrie, Neam și Biserică*".

În deplină cunoștință de cauză, afirm că această reeditare este un fals, adică un produs tipografic care nu poate fi utilizat cu toată certitudinea (în raport cu originalul!) în cercetarea științifică. Decât o astfel de impostură, preferam un produs tipografic anastatic a ediției din anul 1920 a acestei lucrări – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916–1918* de Iconomul Constantin Nazarie, Profesor Universitar, Șeful Serviciului Religios al Armatei, cu, evident, un *Studiu introductiv* și o *Notă asupra ediției*, pe măsură.

Pentru că abaterile de la original – principial nepermise – sunt deranjante. Între acestea, extirparea celor două rapoarte ale Comisiilor de petițiuni – Comisia de petițiuni a Consistoriului Superior Bisericesc la care a fost depus *Referatul* Părintelui preot Constantin Nazarie și Comisia de petițiuni a Sfântului Sinod care a înaintat Sfântului Sinod respectivul *Referat*, ambele rapoarte fiind tipărite în ediția din 1920 sub titlul *În loc de prefață*, ceea ce este cât se poate de corect, întrucât respectivele rapoarte sunt semnate de cei autorizați, astfel: primul, cu raportorul Platon C. Ploieșteanu, arhiereu (Ciosu Platon, 1867–1934), și membrii: preot Iconom Vasile Pavelescu, preot D. Popescu-Moșoaia; al doilea, cu raportorii: Nicodem [Munteanu] al Hușilor, episcop (1864–1948), și Evghenie Pitești eanu, arhiereu.

Tot pe linia extirpărilor sunt cele de la *Anexe*, numerotarea din tabelele pentru: preoți mobilizați; preoți dispăruți; preoți răniți; preoți asimilați gradului de căpitan; propuși pentru avansare; preoți demobilizați. Faptul că în cadrul acestor tabele preoții au fost ordonați alfabetic rămâne un lucru bun. Cui însă folosește eliminarea numerotării, care este esențială în activitatea de cercetare și nu numai. Nu sunt un adept al tabelelor, dar nici a fanteziilor de calculator promovate de Daniela Gabriela Pascu, care fac neutilizabile anexele, fără numerotarea lor originală, doar pentru o dispunere „să dea bine" în pagină!

În acest context, editorii își fac un titlu de mândrie că reeditarea din 2018 a fost „îmbogățită cu câțiva preoți ce nu erau menționați în

prima ediție", fără însă a pomeni numele acestor preoți, cum, corect, ar fi trebuit.

În *Notă editorială* sunt câteva precizări ce solicită a fi în atenția noastră: cele 28 de fotografii din cei 168 preoți, „aduși în discuție de Pr. Constantin Nazarie" (p. 16), precum și aserțiunea: „alături de bogata anexă realizată de autor, au fost adăugate o serie de imagini reprezentând *medaliile și decorațiile* (subl.n.) obținute de preoții români între anii 1916-1918" (p. 17). Această preocupare a editorilor merită toată lauda, ca idee, numai că realizarea acesteia este parțială și mult stângace. Stângăcia constă în faptul că reprezentarea grafică a ordinelor, a crucilor și a medaliilor, adică a *decorațiilor* (de război), se impunea a fi color, nu alb-negru, și în mod obligatoriu fiecare însemn cu panglica lui specifică, toate puse – în ordinea importanței lor – la sfârșitul textului (coliță tipografică color), fără interpunerea prezentă, contrară practicilor curente.

Nu lipsește nici *Ordinul Militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a*, primit de Protosinghel Locotenent Șerbănescu Justin, confesorul Regimentului IV Ilfov nr. 21 Infanterie, la data de 25 iunie 1918 prin Înaltul Decret Regal nr. 1561, fiind unicul preot (ieromonah) din cei 253 preoți mobilizați care a fost distins cu acest ordin de război destinat doar ofițerilor.

Din cei 168 preoți la care se face referire (caracterizare), în lucrarea reeditată, mai sunt 140 preoți cărora nu li s-a depistat imaginea foto. Păcat! Editorii aveau la dispoziție Arhiva Sfântului Sinod, precum și arhivele ecleziastice din teritoriu (mitropolitane, episcopale etc.), plus website-ul *fototecaortodoxiei.ro*, fapt ce ar fi dus la sporirea numărului de imagini fotografice ale preoților mobilizați în campania 1916-1918, dacă proiectul ar fi fost demarat în timp util și nu în grabă, așa cum lasă să se înțeleagă și din șirul preoților solicitați, cărora li se aduc mulțumiri prin *Nota editorială* (pp. 16-17).

Dinadins am lăsat la urmă aspectele lingvistice. Sunt cele din *Nota editorială* și cele din textul reeditat. În *Notă* se folosește frecvent expresia *preoți militari,* Preotul Constantin Nazarie folosește în exclusivitate expresia *preoți de armată*. Fapt corect, pentru că preoții sub ascultarea sa au fost mobilizați, nu fac parte din cadrele permanente ale armatei. Odată cu *Legea privitoare la organizarea clerului militar* din 6 august 1921, expresia *preoți militari* este corectă, sunt preoți cadre permanente ale armatei. La fel, expresia *preoți înrolați* (p. 13) referitoare la cei peste 250 preoți mobilizabili și mobilizați, poate induce confuzie. Pentru că *a înrola* înseamnă a (se) înscrie în rândul armatei, iar *a mobiliza* înseamnă a fi chemat sub arme, precum cei 253 preoți în anii 1916-1918, numai pe durata războiului.

Cât privește intervențiile tacite în textul original, îmi declin competența, doar un specialist în domeniu (filolog specializat în reeditări) se poate pronunța dacă s-au operat corect și permisibil, conform uzanțelor. În acest sens, editorii afirmă: „În ce privește vocabularul și *ortografia* (subl.n.), *au fost păstrate* (subl.n.), cu mici excepții (anumite schimbări de litere sau cuvinte ieșite din uz și fără impact asupra înțelesului textului), așa cum au fost utilizate de autor" (p. 17). Derutantă afirmație, din care rezultă că nu s-au aplicat normele ortografice actuale, când, firesc, s-au aplicat.

În ceea ce mă privește, ca istoric în general, ca istoric militar în special, mi-aș fi dorit ca această necesară și așteptată reeditare (pe care doar Biserica Ortodoxă Română – Sfântul Sinod, Patriarhia etc. este *îndreptățită pe deplin* să o facă, la o sută de ani de la scriere și în Anul Centenar al Marii Uniri din 1918) să întrunească criteriile științifice cerute în astfel de ocazii. Din păcate nu a fost să fie, pentru că s-a scăpat din vedere, adică nu a fost pregătit din timp (echipă de reeditare, cu specialiști în domeniu – filologi, istorici etc.), acest mare eveniment: **reeditarea celui mai important document despre faptele preoților ortodocși români** în Războiul pentru Întregirea Neamului din anii 1916-1918 și făurirea României Mari în anul 1918 – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*, *Referat* către Sfântul Sinod, datat: *București, 25 Decembrie 1918*, și semnat: *Protoiereu Iconom C.[onstantin] Nazarie*.

În loc de *Nota editorială,* text lipsit de vigoarea necesară și consistența impusă de obiectul reeditării, s-ar fi cerut un *Studiu introductiv* adecvat, precum și o *Notă asupra ediției* corespunzătoare. Mai mult, fie în *Studiul introductiv* sau în *Anexe* speciale s-ar fi prezentat, cu fișe biografice succinte, destinul ulterior anilor 1916-1918 a unor preoți participanți la lupte, ce au devenit personalități marcante ale Bisericii Ortodoxe Române. Am în vedere, în primul rând, pe cei ce au urcat treapta arhieriei: preotul Simedrea Teodor (1886–1971), devenit Tit Simedrea, mitropolit al Bucovinei (1940–1945); preotul Leu Gheorghe (1881–1949), devenit Grigorie Leu, episcop al Argeșului (1940–1949); preotul Pocitan Vasile (1870–1955), devenit Veniamin Pocitan, arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu titlul „Ploieșteanul" (1935–1948). Alți preoți mobilizați în campania 1916–1918 au devenit

personalități marcante, precum Iordănescu Cicerone (1882–1966), profesor universitar; Hodoroabă Niculai (1888–1941), profesor, teolog cu operă scrisă; Lungulescu Dimitrie (1867–1945); Dolinescu A., confesorul Liceului Militar „Nicolae Filipescu" de la Mănăstirea Dealu-Târgoviște, cel care a adus relicva – capul lui Mihai Viteazul – la Iași, în 1916; Ieromonahul Șerbănescu Justin ș.a. (vezi pentru aceasta Preot prof.univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua, 2002).

Ce rezultă din cele expuse în acest articol? În primul rând că o reeditare a unei lucrări importante ca cea a Părintelui preot Constantin Nazarie implică un efort considerabil, în care regula de aur a oricărei scrieri sau reeditări – necunoscută sau ignorată de editorii actuali – a fost și rămâne: *cunoașterea amănunțită a tot ce s-a produs tipografic pe temă până la zi, precum și colaborarea cu specialiști în domeniu pe tema analizată*. Să sperăm în viitor (fie și peste altă sută de ani!) într-o reeditare pe criterii științifice a **lucrării unicat** – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918* de Preot Constantin Nazarie.

P.S. Preotul Scarlat Porcescu (1911–1991) în studiul consacrat Părintelui preot Constantin Nazarie (vezi revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei", Anul XLVIII, nr. 3-4, 1972, pp. 201-216), în partea finală a acestuia, afirmă: „În legătură cu viața și activitatea multilaterală a Preotului Constantin Nazarie s-ar putea întocmi *un studiu monografic cuprinzător* (subl.n.)."

Sunt de atunci 47 de ani. Un astfel de studiu monografic nu s-a scris încă. Pentru că nu are cine să-l scrie. Preoții nu s-au înghesuit să îl scrie, având, firesc, treburile lor specifice; mirenii istorici, nici atât, motivând, cei care au ceva aplecare în domeniu, că accesul la arhivele ecleziastice este realmente blocat. Or o monografie *Preot Constantin Nazarie (1865–1926)* impune, între altele, accesarea Arhivelor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și a altor arhive ecleziastice (Arhiepiscopia Romanului etc.). Nu mă pot pronunța cine și când va scrie o astfel de monografie pe care Părintele preot Constantin Nazarie o merită cu prisosință, nefiind doar un oarecare preot de mir, ci un mare slujitor al Bisericii.

Faptul că pentru *prima dată* o lucrare a acestuia – *Activitatea preoților de armată în campania din 1916–1918* a fost reeditată, la o sută de ani de la scriere (într-o conjunctură specială: Centenarul Marii Uniri din 1918), poate fi cotată ca semn de bun augur. Există o lungă listă de lucrări ale Preotului Constantin Nazarie ce ar merita atenția retipăririi, întrucât sunt predominant în domeniul moralei creștine, chiar dacă paginația lor nu este amplă. Câteva titluri în ordinea cronologică a tipăririi lor: *Raporturile dintre Biserică și societatea noastră inteligentă* (1894); *Mișcarea socialistă și creștinismul* (1900); *Adiafora* (1904); *Importanța moralei creștine* (1904); *Raportul dintre teologia morală și teologia dogmatică* (1904); *Combaterea principalelor învățături adventiste după mai mulți autori* (1913; 1921). De interes aparte, cu idei și sugestii deosebit de actuale, este volumul: *Lucrările primului congres al profesorilor de religiune ținut la București la 2-5 octombrie 1912 imprimate sub îngrijirea Economului Constantin Nazarie* (1912; 147 pagini), cât și cursul universitar litografiat *Curs de Teologie Morală* (1914–1915; 567 pagini).

Nu pot să închei decât cu rostirea latinilor de demult:
Muti magistri sunt libri (Cărțile sunt dascăli muți).

Doamne ajută!

Preot acad. Ioan Lupaș ***Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare și importanța istorică a zilei de 1 Decembrie 1918***

Ediție, studiu introductiv, note și indice de Mircea-Gheorghe Abrudan, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2018, 144 p.

FLORIAN DUMITRU SOPORAN
Cercetător științific III în cadrul Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Celebrarea centenarului unității naționale a românilor și semnificațiile evenimentelor care i-au dat substanță continuă să dețină o poziție prioritară pe agenda scrisului istoric românesc. Interesul specialiștilor în istorie modernă și contemporană, secondați și uneori concurați de autori recomandați de competențe dobândite în alte discipline ale cunoașterii și de cei tentați de libertatea cu disponibilități anarhice a abordărilor eseiste au adus în atenția publicului interesat o vastă producție editorială, inegală ca valoare pentru cunoașterea adevărului istoric și eclectică sub aspectul paradigmelor etice și ideologice asumate mai mult sau mai puțin explicit. Reluarea unor subiecte frecventate de scrisul istoric românesc postbelic și publicarea unor colecții de documente încadrate în categoria surselor istorice primare coexistă cu contribuții care relativizează importanța realizării idealului național al românilor, sub inspirația unui cosmopolitism clamat, cu o evidentă descendență marxistă, sau al revizionismului justificat prin repudierea tezelor anacronice sau de conexiunile cu propaganda patronată de forțe interesate. Observatorul acestor controverse are

astfel ocazia să ia act de lecția de modestie pe care învățătoarea vieții o administrează chiar slujitorilor săi, câtă vreme interpretările care revendică azi privilegiul originalității reușesc în fapt să reactualizeze teme familiare publicului participant la evenimentele desfășurate în urmă cu un secol.

Publicarea unor texte aparținând operei istoriografice a academicianului Ioan Lupaș, datorată istoricului Mircea-Gheorghe Abrudan, reprezintă un aport imposibil de ignorat la aprofundarea cunoașterii unirii ca fapt istoric concret, dar și ca rezultat al unui proces istoric de lungă durată de evoluție a identității naționale, prin apelul la mărturia unui istoric-participant. Demersul plasat de însuși autorul sub auspiciile momentului aniversar își dobândește un profil distinct în cadrul publicațiilor de specialitate printr-o serie de caracteristici etice și metodologice. În primul rând, această restituire istoriografică se constituie într-un omagiu adus unui istoric al națiunii române, sacerdot al Bisericii Ortodoxe dar și om al Cetății, martir al temnițelor comuniste rămas până la trecerea în eternitate un promotor al valorilor creștine ale iubirii, iertării și speranței. În aceeași ordine de idei, istoricul anului 2018 exprimă un angajament de loialitate față de realizările predecesorilor, dar săvârșește și un act de dreptate față de un exponent al intelectualității ardelene interbelice ignorat în ultimele două decenii, sub imperativele parțial justificate ale prioritizării compatibilităților istoriografice cu echivalentele occidentale, dar și al unei anume condescendențe profesate de o generație care se bucură de privilegiul libertății nelimitate de ingerințe administrative. Pe de altă parte, legitimitatea științifică a lucrării este dată de alegerea subiectului. Autorul textelor publicate este un exponent al generației sale, al intelectualilor care și-au adus aportul la perpetuarea și difuzarea valorilor identitare ale românilor și la înfăptuirea unirii, dar și o personalitate care se individualizează prin conduita și opiniile sale de contemporani ardeleni. Cel rămas în memoria istoriografică drept istoricul unirii românilor a aderat la tezele naționaliste militante ale Tinerilor Oțeliți, a rămas fidel prieteniei cu Octavian Goga și s-a disociat de anumite atitudini ale Partidului Național Român. Afinitățile multiple care generează raporturi specifice ale editorului cu autorul acestor scrieri nu face din demersul celui dintâi unul apologetic sau lipsit de obiectivitate, atitudine demonstrată prin nuanțele avute în vedere în legătură cu concepția lui Lupaș în ceea ce privește Monarhia Habsburgică, pe care o apreciază ca fiind influențată de contextul politic al anilor 30, marcați de revirimentul revizionismului german și maghiar.

Secțiunea introductivă se circumscrie rigorilor unei restituiri clasice. Primul subcapitol propune o sumarizare a biografiei istoricului ardelean, originar din Mărginimea Sibiului, zonă de rezistență și spiritualitate românească ortodoxă, student al Universității din Budapesta și autor al unor lucrări istorice care i-au adus statutul de membru al Academiei Române începând cu 1914, victimă a represaliilor și detenției politice ca urmare a implicării sale în lupta pentru drepturile națiunii române din Ardeal și Ungaria, participant activ la viața publică după 1918 și victimă a persecuției ideologice după 1945, deținut politic în perioada 1950-1955 și ducând o viață austeră călăuzită de idealul creștin până în 1967. Notațiile biografice sunt urmate de evocarea participării sale la înfăptuirea unirii, în calitate de îndrumător spiritual al comunității sale din Săliștea natală, iar din 1919 ca profesor al Universității Daciei Superioare și mentor al unei întregi generații de istorici. Notațiile finale ale acestei biografii concise reprezintă cea mai însemnată contribuție a editorului la aprofundarea problematicii, în sensul reconstituirii concepției profesate de Lupaș despre unire ca rezultat al unui proces istoric de formare a identității spirituale și culturale a poporului român. Autorul respinge ideea asumării unirii ca merit exclusiv al unui partid politic și chiar al unei generații, pledând în favoarea unei evoluții organice a națiunii române, de la afinitățile culturale manifestate pe durata Evului Mediu la convingerile revoluționarilor de la 1848 și la acțiunile ferme ale celor care au refuzat compromisul politic cu autoritățiile austro-ungare. Trecerea în revistă a nuanțelor intervenite în concepția istoricului român, de la entuziasmul discursului ținut la aniversarea unui an de la unire la tragismul momentului dictatului de la Viena l-a determinat pe editor să renunțe la criteriul cronologic în favoarea unei abordări tematice.

Primul din cele opt texte alese de editor pentru ilustrarea poziției de istoric al Unirii cu care s-a identificat Ioan Lupaș, „1918: note istorice", rezumă evoluția raporturilor de forțe pe durata Marelui Război și aduce în atenție teme semnificative pentru perspectivele asupra unirii, relevante prin extrema congruență cu actualitatea. Autorul se dovedește un critic al celor care socotesc unirea drept rezultat exclusiv al acțiunilor Partidului Național Român aflat într-o relație complexă cu oficialitățile și tentat de afinități filogermane

și propune reevaluarea meritelor celor angajați în lupta națională în relație cu România sau celor care au refuzat compromisurile cu Dubla Monarhie. În aceeași ordine de idei, autorul abordează și chestiunea proclamației de la Alba Iulia și controversele pe care pasajul referitor la libertatea absolută a minorităților le-a generat în epocă, subliniind faptul că aplicarea sa *ad* litteram ar echivala cu însăși negarea statului național unitar român. Lucrarea „Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare și republica Ceho-Slovacă", (Viena, 1 noiembrie 1928), probează interesul autorului pentru istoria regională și oferă un elogiu al organizării luptei naționale a cehilor, dominat de spiritul civic și patriotismul care au însoțit apariția Republicii Cehoslovace într-o atmosferă nonviolentă. Textul conferinței „Prăbușirea Monarhiei Austro-Ungare și Adunarea de la Alba Iulia", (Sibiu, 1 decembrie 1928), prilejuiește aprofundarea semnificației momentului istoric la trecerea unui deceniu ca operă a întregii națiuni române, mai presus de ambițiile politice și de orgoliile individuale. Lucrarea intitulată „Dezagregarea Monarhiei Austro-Ungare și eliberarea Transilvaniei" (1938) rezumă opinia autorului în legătură cu o problemă reactualizată de scrisul istoric românesc, consecințele încorporării Transilvaniei în structura Monarhiei Habsburgice și caracterul opresiv al regimului în raport cu românii ardeleni, poziție afectată de sensibilități ale actualității autorului și de percepția răspândită în epocă a imperiului ca inamic al libertății. „Toți Împreună" (1 decembrie 1919), „Scriitorii și Adunarea de la Alba Iulia" (7 decembrie 1924), „Proclamațiunea de la Alba Iulia" (11 mai 1929), „Importanța istorică a zilei de 1 Decembrie 1918" (sala Unirii, Alba Iulia, decembrie 1943 dau expresie preocupărilor constante ale istoricului român de a răspunde interesului public în legătură cu semnificațiile unirii, iar cititorul remarcă evoluția de la entuziasmul participantului la rigurozitatea observatorului critic al faptelor și documentelor Adunării de la Alba Iulia și la pledoaria pentru caracterul paradigmatic al evenimentelor.

Publicarea unor texte aparținând unui reprezentant al elitei intelectuale românești profund implicat în făurirea istoriei vremii sale care se dovedește un evaluator al împlinirilor și scăderilor trecutului și prezentului, reprezintă un contraargument rezonabil la opiniile reactualizate în ultimii ani conform cărora unirea românilor a fost rezultatul unui context politic conjunctural, fără participarea maselor și ignorând rezervele elitei românești din provinciile istorice. Reflecțiile lui Ioan Lupaș, de la articularea unei concepții coerente asupra unirii ca împlinire a unui proces identitar evolutiv la opinii pertinente în legătură cu teme pe care actualitatea continuă să le dezbată, reprezintă expresia maturității celor implicați în decizia politică din 1918 și accesul la intimitatea gândurilor unei lumi ale cărei sensibilități am putea fi tentați să le ignorăm, sub impulsul suficienței propriilor dileme.

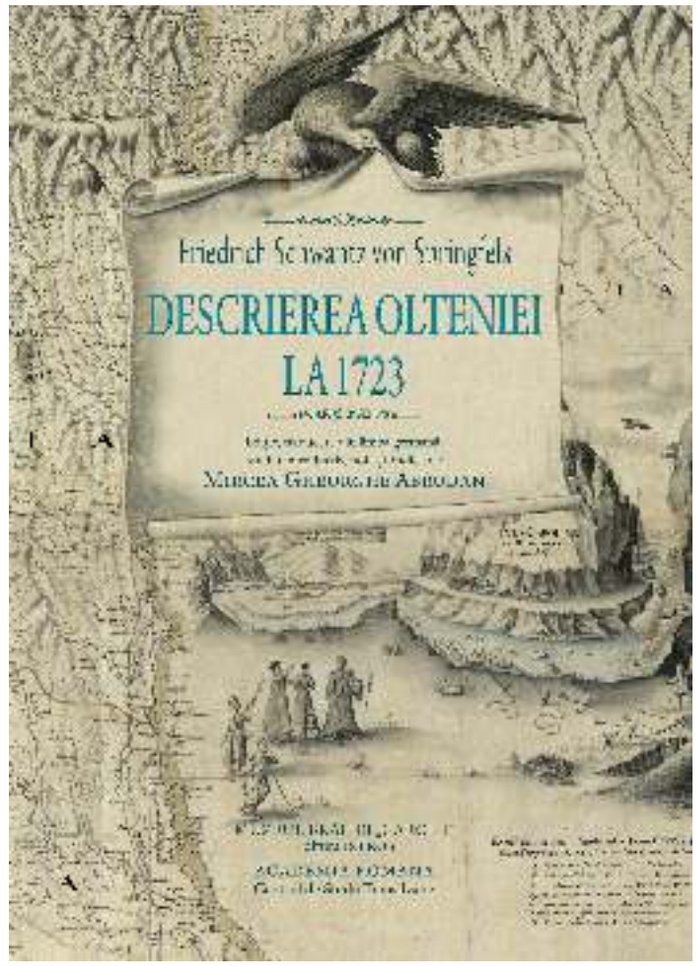

Ediție, traducere din limba germană, studiu introductiv, note și indice de Mircea-Gheorghe Abrudan, Muzeul Brăilei „Carol I" Editura Istros, Academia Română /Centrul de Studii Transilvane, Brăila/Cluj-Napoca, 2017, 333 p. + DVD

Friedrich Schwantz von Springfels ***Descrierea Olteniei la 1723***

FLORIAN DUMITRU SOPORAN

Cercetător științific III în cadrul Centrului de Studii Transilvane al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Trecutul realităților locale și regionale continuă să asigure la nivelul producției istoriografice românești resursele unor dezbateri inspirate de luări de poziție unilaterale, parte a reflecțiilor care au dominat spațiul cultural european al ultimelor două secole în legătură cu relația între specificul național și propensiunea universalistă a civilizației. La rândul lor, opțiunile conceptuale și metodice de restituire a trecutului au devenit instrumente ale autorilor tentați de ambiția de a identifica legități de natură să asigure o înțelegere mai profundă a istoriei și eventual să ofere explicații pentru dezvoltări aparținând actualității, dar și argumente în favoarea unei istorii a spațiilor și comunităților ignorate de scrisul istoric clasic și aparent lipsite de relevanță pentru trendurile generale de dezvoltare a umanității. În aceeași ordine de idei, regiunile individualizate prin particularități geografice, etno-confesionale, administrative sau de dezvoltare au devenit în ultimele decenii surse primare

ale pledoariilor în serviciul afirmării identității distincte a locuitorilor în relație cu construcții politice integraționiste sau cu proiecte naționale concurente, dar generează în egală măsură atitudini mefiente, motivate de loialități etatice, de inegalitățile de dezvoltare sau de potențiale tentații centrifuge în relație cu o administrație structurată în paradigma centralismului modern, cu disponibilitățile sale birocratice și nivelatoare.

Regiunea ca factor de dezvoltare economică și de catalizator al solidarităților comunitare beneficiază de un remarcabil reviriment la nivelul interesului public, capitalizând oportunitățile generate de dinamica proiectului european și de revalorizarea identității actorilor implicați ca factor de coeziune sau de destructurare.

Scrisul istoric nu s-a sustras acestui creuzet de abordări care implică totalitatea disciplinelor umaniste și a științelor sociale. Din perspectiva locului pe care preocupările de istorie regională îl revendică în aria generală de interes revendicată de istoricii profesioniști, opțiunile interpretative încadrabilă acestui gen oscilează între suportul interesat al oficialității, susceptibil să afecteze validitatea științifică a concluziilor sale și scepticismul unor analize care pun în cauză relevanța lor pentru cunoașterea trecutului în datele sale esențiale.

Publicarea lucrării inginerului Friedrich Schwantz von Springfels datorată istoricului clujean Mircea-Gheorghe Abrudan reprezintă o posibilă soluție la aceste dezvoltări contradictorii, preliminată de o fastă conciliere între interesul publicului, oportunitate și dimensiunea științifică absolut necesară în vederea legitimării dimensiunii științifice a istoriei. Meritul esențial al autorului este însă dat de etica sub care se plasează demersul său restitutiv, certificată de interesul acordat autorului acestei surse istorice primare, vieții și activității sale, fapt care, coroborat cu mențiunile exprese ale contribuțiilor anterioare la transferul documentului în patrimoniul Academiei Române, reprezintă o probă a modestiei și dedicației care trebuie să însoțească eforturile istoricului, atât de expus riscurilor vanității și grandilocvenței.

Autorul se dovedește un bun mediator între documentul editat, redactat în secolul al XVIII-lea în paradigma școlii germane de cunoaștere a statelor (*Staatenkunde)* și publicul cititor, reușită datorată unei bune cunoașteri a limbii germane și a realităților avute în vedere de autorul austriac. Chiar dacă relatarea are ca obiect un interval cronologic relativ cunoscut în datele sale esențiale, originalitatea sa constă în formația tehnică a autorului, inginer aflat în serviciul Monarhiei Habsburgice și în utilitatea acesteia, constând în preliminarea unor politici publice în teritoriile anexate în 1718. Fără a-și propune explicit acest lucru, lucrarea oferă dintr-o perspectivă atemporală un răspuns la interogațiile vizând rolul și locul istoriei în societatea contemporană, cu reverberații în actualitatea culturală românească în contextul elaborării unor inițiative de reformă a educației.

Din perspectiva scrisului istoric românesc, reactualizarea preocupărilor legate de istoria Olteniei are beneficiul de a întregi o problematică aprofundată anterior sub presiunea unor exigențe ideologice, fie că era vorba de militantismul național al secolului al XIX-lea, fie de etatismul național-comunist al secolului trecut sau de admirația fără rezerve a civilizației occidentale a ultimelor decenii. Intervalul cronologic în care „Mica Valahie" (*Die Kleine Walachei*) a fost încorporată în posesiunile Casei de Austria reflectă la o altă dimensiune controversele istoriografice prilejuite de apartenența Transilvaniei la acest proiect politic de sorginte medievală, devenit vector al unei modernizări octroate în Epoca Luminilor și sursă a unor dispute naționale ale căror ecouri sunt detectabile în mentalul comunităților etnice ale Europei Central-Orientale. Istoricii români au oscilat între sublinierea caracterului expansionist al anexării Olteniei și recunoașterea sau supraaprecierea efectelor pe care reformismul austriac preiosefin le-a avut asupra unor inițiative similare în Principatele extracarpatice.

Secțiunea introductivă a lucrării, datorată academicianului Ioan-Aurel Pop se sustrage limitelor unui formalism aproape obiectiv și se constituie într-o reiterare a pledoariei autorului pentru istoria ca restituire a surselor și nu a convingerilor ori impresiilor. În notații succinte, sunt evidențiate însemnătatea Olteniei în istoria spațiului românesc, contribuțiile anterioare la cunoașterea acesteia și plasarea destinului său sub auspiciile interferențelor de civilizație între est și vest. Acest prim capitol se încheie cu notațiile autorului asupra carierei manuscrisului recuperat, în 1910-1912, de diplomatul și istoricul Nicolae Docan din Arhiva de Război (*Kriegsarchiv*) de la Viena pentru Academia Română.

Textul propriu-zis este precedat de o sumară dar edificatoare trecere în revistă a istoriei Olteniei, dominată de evocarea în manieră pozitivistă, cu necesara respectare a criteriului cronologic, a dezvoltărilor încorporate de trecerea de la Mica la Marea Europă, așa cum numea Pierre Chaunu procesul de recuperare a Europei Central-Orientale în patrimoniul Casei de Austria, în succesiunea eșecului celui de-al doilea asediu al Vienei și a ofensivei Ligii Sfinte, încununate de victoriile obținute de prințul Eugeniu de Savoia. Anexarea Olteniei ca urmare a războiului austro-otoman din 1716-1718, cele două decenii de administrație austriacă care au urmat și pierderea Valahiei Cisalutane prin Tratatul de la Belgrad sunt evocate în notații care privilegiază dimensiunea evenimențială, dar contribuția editorului se remarcă prin evidențierea, prin apelul la sursele contemporane, a schimbării intervenite în atitudinea locuitorilor față de noile autorități și mai ales prin considerațiile asupra politicii confesionale a acestora din urmă, destinate să susțină procesul de unire religioasă a românilor din Transilvania cu Biserica Romană.

De o însemnătate comparabilă pentru decriptarea motivațiilor care inspirau conduita actorilor politici implicați în echilibrul de putere din regiune sunt și notațiile referitoare la preocupările oficialilor aflați în serviciul Casei de Austria vizând recuperarea Olteniei în contextul unor aranjamente politice precum împărțirea Poloniei sau parteneriatul politic austro-rus stabilit pe durata domniei împăratului Iosif al II-lea (1780–1790). Istoria politică face loc în subcapitolele următoare unei insolite tentative de istorie personală, vizând recuperarea biografiei inginerului Friedrich Schwantz von Springfels, cu o biografie refăcută prin atenta selecție a însemnărilor concise prezente la autori maghiari și sași și cu o activitate ilustrată prin mărturii publicate în colecții documentare editate de istoricii români. Competiția între erudiția editorului și parcimonia surselor oferă cititorului oportunitatea unei digresiuni în anatomia mecanismelor care asigurau funcționalitatea administrației austriece, atât de blamată de contestatari, dar dispunând de eficiența necesară pentru a realiza lucrări de infrastructură vitale pentru dezvoltarea schimburilor, precum *Via Carolina*, drumul de la Turnu Roșu la Râmnic și viabilizarea Oltului, sub îndrumarea arhitectului Schwantz în anii 1717–1722. În relație cu preocupările autorităților de valorificare a resurselor economice și demografice ale noii provincii, originate în cameralismul austriac, este relevată și o altă contribuție a autorului, aceea de topograf, materializată în cele două hărți ale Valahiei Cisalutane, elaborate în 1720 și 1722. Descrierea amănunțită a acestora, cu sublinierea diferențelor și a aspectelor prioritare pentru inițiator, ilustrează caracterul interdisciplinar al formației intelectualului la începutul Epocii Luminilor și maniera în care acestea din urmă erau puse în serviciul interesului public. Excursul arhivistic se încheie cu precizarea numărului de exemplare ale celor două hărți și cu identificarea locației fiecăruia, fapt esențial pentru eventuale cercetări ulterioare.

Metoda de lucru a autorului a impus organizarea expunerii în maniera școlii istorice și geografice germane a secolului al XVIII-lea, dar dimensiunea pragmatică prioritizează importanța resurselor umane ale unei provincii recent cucerite. Capitolul dedicat

originii locuitorilor dovedește disponibilitățile inginerului austriac pentru studiul comparativ al izvoarelor, demonstrat de digresiunile sale în hermeneutica unor texte clasice și medievale referitoare la originea romană a locuitorilor și latinitatea limbii vorbite de aceștia sau reluarea tezei descendenței regale a Hunedoreștilor. Excursul în istorie este urmat de revenirea la geografia Valahiei Cisalutane, odată cu notațiile asupra granițelor provinciei și a importanței sale pentru apărarea posesiunilor Casei de Austria, dar mai ales de ampla analiză a căilor de comunicații, unde notațiile cu caracteri istoric interferează în manieră însolită cu menționarea unor date contemporane cu autorul, vizând operațiunile militare și lucrările inițiate de noile autorități. Dimensiunea pragmatică a acestor succinte notații este probată de secțiunea în legătură cu guvernarea țării care certifică autonomia administrativă a Olteniei în cadrul Țării Românești, dar și de notațiile referitoare la capitala acesteia, aspect care prilejuiește un nou apel la considerații de ordin militar vizând opțiunea pentru edificarea unui centru administrativ în zona Târgu-Jiu. Următoarea secțiune are în vedere diviziunile administrative ale regiunii, urmate de o de o incursiune în heraldica Olteniei, conectată de autor cu campaniile antiotomane ale lui Ioan de Hunedoara și cu eforturile comandamentului militar imperial de individualizare a județelor. Următoarele secțiuni se constituie într-o tentativă de sociologie regională, vizând aspecte precum religia și cultura locuitorilor, diviziunile sociale, activitățile economice și date ale vieții cotidiene. Subcapitolele finale marchează revenirea la scopurile inițiale ale raportului, evaluarea potențialului economic al teritoriului, de la descrierea minuțioasă a cursurilor de apă la analiza solului și trecerea în revistă a resurselor minerale.

Fără a-și asuma tentația către exhaustiv care impietează uneori asupra roadelor muncii istoricului, raportul întocmit de inginerul Friedrich Schwantz și eforturile stăruitoare ale lui Mircea-Gheorghe Abrudan au în egală măsură meritul de a fi produs o lucrare istorică în deplină compatibilitate cu interogațiile actualității în ceea ce privește caracterul științific și utilitatea istoriei. Din perspectiva publicului interesat, contribuția editorului materializată într-un aparat critic documentat și printr-o traducere în măsură să facă aceste notații accesibile cititorului mai mult sau mai puțin avizat. Din perspectiva dinamicii evoluției istorice, avem de-a face cu o fotografie a unui experiment politic și administrativ aparținând aceluiași interval cronologic în care Dimitrie Cantemir publica celebra sa „Descriere a Moldovei", păstrată pentru memoria posterității grație contribuției unui practicant al științelor exacte.

Din perspectiva istoriei noastre, lectura acestei lucrări oferă oportunitatea unei reflecții fără mânie și părtinire asupra unui moment istoric tratat în general în paradigma oximoronică, dar și un îndemn la reflecție asupra capacității istoriei de a asigura resurse de expertiză absolut necesare actorului instituțional sau al relației provocatoare a istoriei cu ansamblul disciplinelor încadrate în spectrul științelor sociale și al celor exacte. În afara erudiției evidente și a recursului permanent la etică, un merit esențial al editorului constă în evitarea abordărilor inspirate de competiții pernicioase în favoarea disponibilităților interdisciplinare, esențiale pentru evoluția cunoașterii.

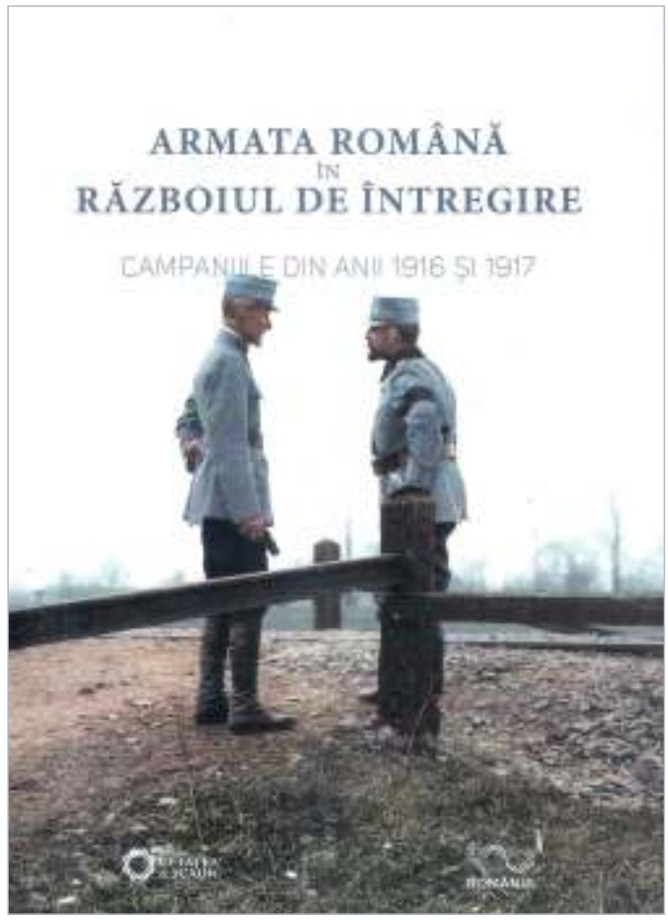

Armata română în războiul de întregire

EUGENIA OPRESCU

Printre produsele editoriale de excepție ale anului trecut, dedicate Centenarului Marii Uniri, la loc de cinste se situează și albumul „Armata Română în Războiul de Întregire. Campaniile din anii 1916 și 1917". Lansat vineri, 12 decembrie 2018, la sediul Arhivelor Naționale din Capitală, această veritabilă ediție de colecție a fost realizată de un colectiv de reputați istorici militari – prof. dr. Valeriu Avram, prof.univ.dr. Sorin Liviu Damean, maiorul lector univ. dr. Adrian Diaconu, comandorul (r) dr. Marian Moșneagu și lectorul univ. dr. Alin Spânu –, coordonat de colonelul (r) prof.univ.dr. Ion Giurcă, de departe cel mai exigent, riguros și prolific mentor și membru al echipei.

Informațiile relevante privind dinamica evenimentelor de campanie, riguros documentate și argumentate, sinteza inspirat structurată pe șase capitole – *România de la neutralitate la război*, *Campania Armatei Române din anul 1916*, *România și Armata sa, la un pas de dezastru*, *Campania din anul 1917*, *Planul de campanie pentru vara anului 1917* și *Operația de apărare a teritorului național* –, conținutul imagistic adecvat și prezentarea grafică plină de rafina-

ment a documentelor de arhivă coroborate cu fotografiile-document, adesea inedite, au justificat pe deplin efortul autorilor și investiția Editurii Cetatea de Scaun din Târgoviște, întrunind aprecierile și elogiile unanime ale asistenței și specialiștilor în domeniu.

„Celor patru ani de război, dacă este să ne referim la Războiul de Întregire, sau chiar șase, dacă avem în vedere participarea românilor la Primul Război Mondial în alte armate (austro-ungară, rusă, sârbă, bulgară, franceză), istoriografia românească în general, cea militară în special, trebuie să-i acorde, în continuare, atenția cuvenită – subliniază, în *Introducere*, autorii. Acesta a fost și motivul care ne-a determinat să întrerpindem o acțiune de suflet, necesară, sperăm și utilă, în care să aducem în atenție, prin text și imagine, efortul Armatei Române în primii doi ani de război, perioadă în care țara a trecut prin diverse stări: încredere, speranță, îngrijorare și deznădejde.

Ne-am propus să evidențiem oamenii și faptele eroice colective și eroismul individual, frumusețea șu urâțenia morală a unor oameni, avatarurile cooperării politice și militare cu Rusia, riscurile care au planat asupra țării și armatei în unele momente.

Pentru o imagine cât mai veridică asupra evenimentelor politice și militare din anii 1916 și 1917, am optat pentru prezentarea cronologică a faptelor unor oameni politici, români și străini, ale generalilor, ofițerilor și trupelor de uscat, aviație și marină, din toate genurile de armă. Cu siguranță nu am reușit să reflectăm decât parțial efortul, suferințele și sacrificiul celor implicați în război, poate spre nemulțumirea unora, drept pentru care ne asumăm cuvenitul risc al criticilor.

Demersul nostru este un omagiu, o recunoștință și o lacrimă nevăzută față de cei care au muncit, suferit și au murit pentru realizarea idealului național în primii doi ani de război, cei mai grei sub toate aspectele" – concluzionează autorii.

Prin consistență, inventivitate, rafinamentul și eleganța cu care au fost asociate informațiile cu materialul arhivistic și imagistic, albumul se impune de la sine ca o realizare de excepție, concepută și finalizată în cel mai oportun moment aniversar – al Centenarelor Primului Război Mondial și al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Având în vedere perioada analizată și reflectată în cele 294 de pagini, înclin să cred că editorul nu va rezista tentației de a continua proiectul cu un imperios necesar și util volum II, dedicat perioadei 1918–1920, pentru a întregi astfel tabloul participării României la Marele Război care a marcat într-un final, atât de benefic, destinul națiunii române.

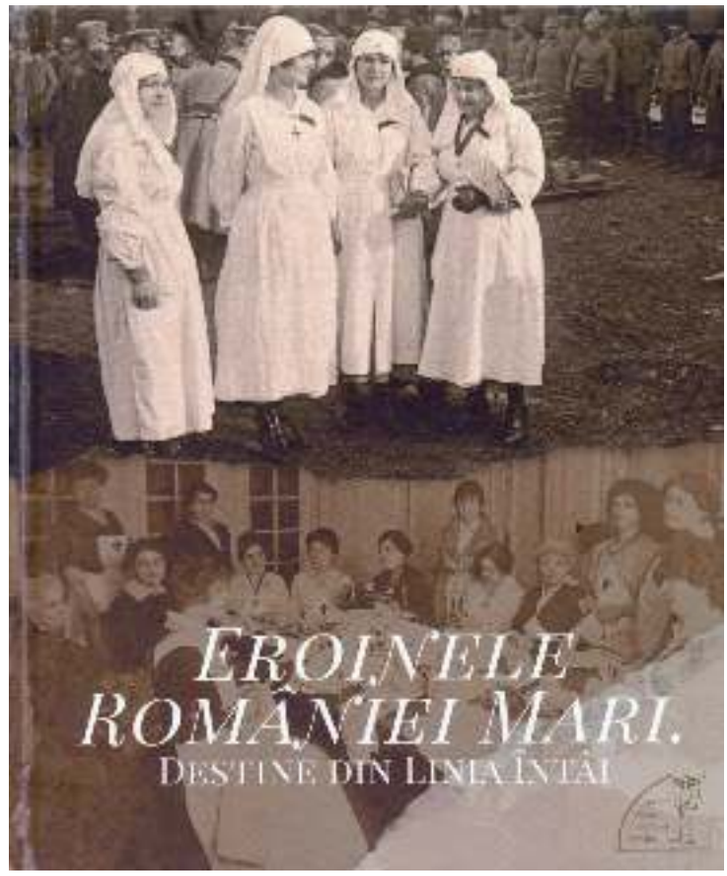

Eroinele României Mari

EUGENIA OPRESCU

Între cei 17 autori ai volumului-eveniment „Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi", cum a fost definit joi, 10 mai 2018, la lansarea din aula Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I", se află și comandorul (r) dr. Marian Moșneagu, semnatarul studiului dedicat Ecaterinei Teodoroiu, „Fata vitează de la Jiu" (1894–1917), *prima femeie ofițer combatant din Armata Română*.

De această dată, redactorul șef al revistei „Misiunea" este camarad pe frontul spiritual al literaturii de campanie cu prof. univ. dr. Adina Berciu-Drăghicescu, prof. univ. dr. Radu Ștefan Vergatti, dr. Mihail Ipate, Anemari Monica Negru, dr. Doru Bădără, dr. Andreea-Mihaela Badea, Alina-Victoria Paraschiv, dr. Filica Drăghici, conf.univ.dr. Ana Victoria Sima, dr. Mirela Popa-Andrei, Luminița Popescu, dr. Carmen Albert, dr. Maria Ioniță, prof. univ. dr. Maria Georgescu, Emanuel Bădescu și drd. Laura Hîmpă.

Evenimentul, organizat de Primăria Capitalei, Muzeul Național al Literaturii Române, Fundația Universitară „Carol I" și instituția gazdă, în suita manifestărilor cultural-științifice dedicate Centenarului Marii Uniri, s-a bucurat de o prezență numeroasă, alături de autori aflându-se reprezentați ai Președinției, Patriarhiei Române, Casei Regale a României, diplomați și parte-

Comandorul dr. Marian Moșneagu (stânga) împreună cu coordonatorul științific și editorul volumului

neri tradiționali, precum Arhivele Naționale, Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „George Barițiu" din Brașov, S.C. „Romfilatelia" S.A., Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I", Muzeul Național al Hărților și Cărții Vechi, Muzeul Național Peleș, Muzeul de Istorie „Paul Păltânea" din Galați, Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe Române ș.a.

Despre semnificația evenimentului au vorbit conf.univ.dr. Mireille Rădoi, în tripla calitate de amfitrion, director al Fundației Universitare „Carol I" și director de proiect, Ioan Cristescu, directorul Muzeului Național al Literaturii Române, partener și editor, viceprimarul Michaela Tomnița Florescu, generalul (r) prof.univ.dr. Teodor Frunzeti, consilier în Departamentul Securității Naționale, prof.univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu, inițiatorul proiectului și coordonatorul științific al lucrării și Excelența Sa prof.univ.dr. Dumitru Preda.

„O perspectivă mai nouă asupra importantului moment istoric al înfăptuirii Marii Uniri, cu modificarea centrului de greutate de la bărbatul-erou către femeia-erou a fost punctul de pornire al acestui demers cultural, materializat într-un album cu titlul explicit *Eroinele României Mari. Destine din Linia Întâi* – a declarat Mireille Rădoi. Considerăm că, în acest fel, ne achităm de una din datoriile istorice pe care le avem în fața Doamnelor neamului românesc, care, prin viziunea lor avangardistă, prin varii forme de emancipare au urnit, la început de secol, către modernism, împietritul statut social de până atunci al femeii române."

Lucrarea cuprinde activitatea femeilor române militante pentru realizarea Marii Uniri și prezintă implicarea, dăruirea și sacrificiul eroinelor României Mari, „de la regina Maria la săteanca Minerva Stanca (purtătoarea stindardului tricolor al comunei Băița, la Adunarea de la Alba-Iulia) și la slujitoarele Domnului, călugărițele din mănăstiri" – ne previne prof.univ.dr. Adina Berciu-Drăghicescu. Riguros sub aspect documentar, sintetic și bogat ilustrat, consistentul volum de 486 pagini, dedicat „tuturor femeilor care au făcut eforturi materiale și morale uriașe și s-au jertfit pentru onoarea și demnitatea neamului românesc", prezintă, în medalion, portretele a peste 100 de eroine ale neamului, grupate tematic pe șapte capitole: *Lupta femeilor române pentru constituirea și apărarea României Mari*, *Casa Regală a României*, *Acțiuni civice și politice*, *Rezistența în fața inamicului*, *Acțiuni umanitare*, *Slujitoarele Domnului*, respectiv *Arte. Literatură. Presă*.

Concluzia prezentată de prof.univ.dr. Dumitru Preda în *Postfața* volumului este elocventă pentru acest proiect editorial aniversar de excepție: „Albumul de față, rod al unor ample investigații în arhive și biblioteci centrale și locale – toate tezaure unice ale trecutului generațiilor care ne-au precedat –, ca și în unele colecții particulare păstrate prin grija familiilor care merită întreaga noastră cinstire, constituie o reconstituire deopotrivă temeinică și sensibilă a unei epoci unice și de neuitat. O epocă în care Femeia româncă a reușit să-și depășească propria sa condiție socială și slăbiciunile firești, de tot felul, venind alături, adesea cu o forță de dăruire și de credință neașteptate pentru unii, de bărbatul ei, omul politic, militarul, muncitorul din fabrici și de plugar. Virtuțile și puterea lor de rezistență în fața încercărilor, tăria lor sufletească și lacrimile lor au pavat însă drumul spre Marea Împlinire".

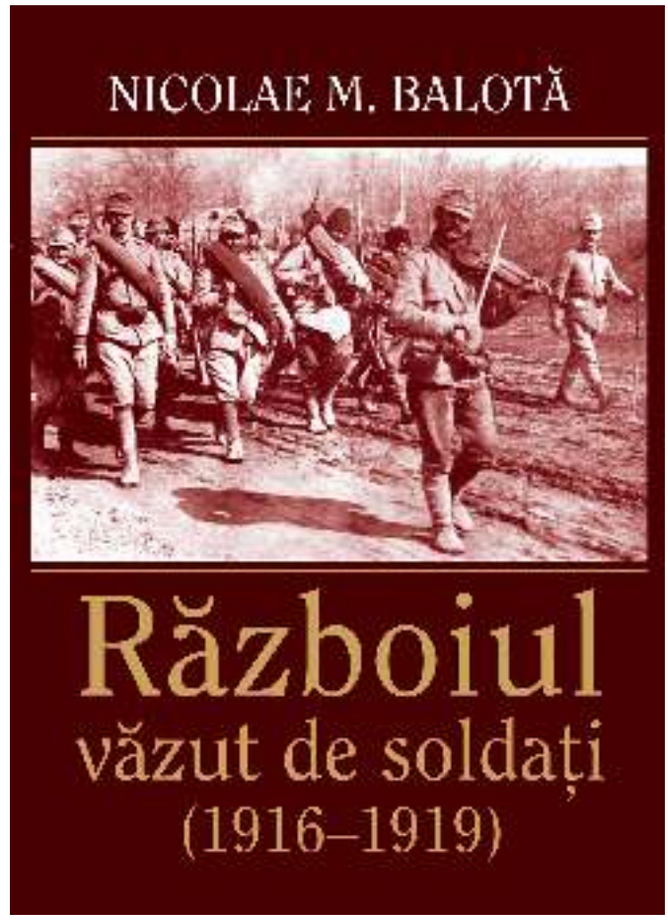

Războiul trăit și evocat de soldați

Comandor (r) dr.
MARIAN MOȘNEAGU

Jurnalul de front al unui combatant din Primul Război Mondial, publicat postum de nora sa, doamna Coca Balotă, constituie o întreprindere salutară și un eveniment editorial în sine, semnalat ca atare în revista de cultură „Curtea de la Argeș" din luna aprilie 2019 de către academicianul Gheorghe Păun, sub titlul „O carte document: Nicolae M. Balotă, *Războiul văzut de soldați*".

Nicolae Balotă (15 februarie 1894, Pitești – 15 ianuarie 1984, Cepari) a intrat voluntar în armată în 1913, fiind decorat cu „Trecerea Dunării". Liberat cu gradul de caporal, în timpul Războiului din 1916–1919 a luptat în Transilvania și la Mărăști, fiind rănit de mai multe ori, o dată grav. A fost cu Regimentul 4 Argeș și în Basarabia și București, fiind decorat cu „Bărbăție și Credință" clasa a II-a cu spade. Ulterior a fost înaintat în gradul de sergent și plutonier.

Dorind cu orice preț să devină marinar, la 15 iunie 1922 s-a ambarcat la cerere pe vasul „Regele Carol I", în 1923 îl găsim ofițer elev pe cargobotul „București". În 1925 a obținut brevetul de ofițer în marina comercială, iar în 1932 pe cel de comandant de cursă lungă. A fost decorat cu „Virtutea Maritimă" în timp de pace, clasa a III-a. În 1958 s-a pensionat.

A lăsat posterității în manuscris o lucrare în patru volume intitulată *România Marinară*, un amplu roman despre Mihai Viteazul, piese de teatru cu același subiect. În 1938 a publicat volumul de sonete *Din spuma mărilor*, iar în 1984, puțin după moartea sa, i-a apărut la Editura Albatros volumul de povestiri marinărești *Oameni, furtuni, vapoare*, scris în colaborare cu Constantin Novac.

„Această carte, pe care mulți o vor citi mai mult din curiozitate, nu conține aventuri romantice rupte din realitate, ci lupta legitimă a unui popor cinstit, jefuit de mari teritorii naționale – ne avertizează în „Cuvinte către cititor" clc Nicolae M. Balotă. Este lupta sfântă pe care a dorit-o și a trăit-o simplul soldat român, întotdeauna viteaz și întotdeauna conștient de simțul datoriei către țară, pentru care niciodată nu și-a precupețit viața. Numai țăranul român, fie în uniformă de soldat, fie în grad de ofițer, a suferit, a luptat și a murit cu dăruire pe câmpul de luptă pentru România.

Mulți dintre comandanții marilor unități, pornind de la regimente în sus, înainte de venirea pe front a Misiunii Franceze, au manevrat fără pricepere mari unități, provocând pierderi exagerate și inutile în rândul bravilor noștri soldați, atât de încrezători în loialitatea și în capacitatea șefilor.

Cel ce scrie aceste rânduri a fost voluntar și a luptat tot războiul pentru dezrobirea Transilvaniei și întregirea neamului său. El este caporalul Baltazar (pseudonimul autorului, **.n.n.**), care aici își deapănă cu toată sinceritatea cele mai trainice și sfinte amintiri.

Iubite cititor,

Îți ofer, cu rugămintea de a o citi atent, evocarea unei perioade extrem de dureroase prin care a trecut neamul nostru românesc, evocare pe care am intitulat-o ***Războiul văzut de soldați***. Este vorba de Războiul pentru Întregirea Neamului prin dezrobirea Transilvaniei, care gemea sub jugul fostului Imperiu Austro-Ungar.

Este vorba de un război din care am ieșit într-adevăr învingători și ne-am întregit oarecum neamul, dar această victorie a fost plătită de noi prin înfrângeri dureroase, prin catastrofe car ne-au zduncinat moralul și temelia națiunii, în așa fel încât continuarea bătăliilor a fost o mare minune, asemănătoare celor de domeniul fanteziei, pentru că întregul nostru popor, cu întreaga lui armată, a suferit cumplit, așa cum nu a mai suferit altul.

Marea minune că am fost capabili să continuăm războiul și încă să repurtăm victorii răsunătoare, asemănătoare celor de pe marile teatre de luptă ale istoriei, se datorește în întregime soldatului român, care a fost înzestrat din strămoși cu o extraordinară forță de a rezista nenorocirilor prin care a trecut țara, nenorociri pe care le-a văzut, le-a trăit și le-a învins numai datorită dragostei de patrie, disciplinei și ambiției de a-și dezrobi frații încă subjugați.

Mă doare însă mult în suflet faptul că unii scriitori, ba încă din rândurile celor mai pricepuți în a mânui condeiul, au descris Războiul din 1916–1918 fără a cunoaște bine soldatul român, căutând să ascundă adevăratele cauze ale multelor nenorociri, acoperind adevărul cu învinuiri serbede, cum că armata noastră a fost tânără, că soldații erau simpli țărani etc. etc.

De la strămoșii noștri daci am moștenit spiritul războinic, dragostea de țară și neam și noblețea sufletului. Din acești strămoși s-au ridicat la anul 1876, prin mobilizare totală, șapte divizii de infanterie, în afară de batalioanele de vânători și regimentele de roșiori și călărași. Această armată a făcut atunci ce n-a fost în stare să facă o împărăție cât toate zilele de mare.

Aureola victoriilor asupra armatelor turcești a acoperit-o. O astfel de armată în care se creaseră tradiții, nu se poate spune că a fost nouă. Și-apoi, soldații români, chiar dacă în majoritate au fost țărani, în patriotism i-au întrecut pe toți soldații țărani din țările beligerante, pentru că niciun țăran neamț, englez, francez, italian sau american nu ar fi luptat în condițiile în care s-au războit bravii și scumpii ostași ai României. În ei a vorbit sângele nobil dac.

Soldatul român, așa cum îl cunoaștem bine din Războiul de la 1877–78 și din Primul Război Mondial, rămâne pentru întregul nostru neam o pildă vie de vitejie, de patriotism, de răbdare, de bunătate și de încredere oarbă în șefi și în victorie. Mai rar țări în lume, care să aibă așa fii. Să-i admirăm și, cu deosebit respect, să le cinstim memoria barem celor căzuți și să rămânem definitiv convinși că din neamul nostru românesc s-au născut, se nasc și se vor naște mereu eroi.".

Precum în celebra și profund mișcătoarea poezie scrisă de George Coșbuc, „O scrisoare de la Muselim-Selo", Nicolae M. Balotă găsește de cuviință să dedice acest hrisov al vitejiei neamului, sub titlul „O dedicație", mamei sale, Alexandrina.

„În amintirea ta, mamă scumpă și sfântă, am scris acest volum, pentru că numai datorită ție am înțeles ce este patria și numai tu m-ai învățat s-o iubesc.

Mă luai de mână când eram mic și îmi arătai râul Argeș, dealurile din împrejurimile Piteștiului, satele, căsuțele țăranilor harnici, în care îmi spuneai că se nasc și cresc copii viteji, văile adânci și umbroase, izvoarele, pădurile cu poienile pline de flori și câmpul plin de rod, amintindu-mi mereu:

« – Uite în ce țară frumoasă te-ai născut și trăiești! Când te vei face mare, să o iubești mai mult decât pe tine însuți, pentru că aici au trăit părinții și strămoșii noștri și tot aici se vor naște și vor trăi copiii tăi, cu nepoții și strănepoții noștri. Și, de va fi nevoie, să lupți pentru apărarea ei și să fii viteaz, așa cum au fost bătrânii noștri să mai știi că țara noastră trebuie să fie mare, dar o parte din pământul ei e cotropit de dușmani.

Ceasul dezrobirii trebuie să bată. Să lupți atunci cu arma în mână și cu vitejia strămoșilor noștri în inimă, pentru dezrobirea întregului neam românesc. Din tine să răsară copii voinici și viteji, care să lupte și iarăși să lupte pentru apărarea pământului lor, pentru apărarea țării lor, pentru apărarea neamului lor.».

Mamă bună și sfântă, dorința ți-am împlinit-o. Am luptat și mi-am dezrobit neamul, mi-am apărat cu arma în mână patria bogată și frumoasă, așa cum mi-ai spus tu, iar pe nepoții tăi i-am educat spre a se strădui în muncă pentru binele țării în care s-au născut și pentru a lupta și ei, de va fi nevoie, cu arma în mână, pentru apărarea pământului nostru sfânt, din care am venit și-n care ne vom odihni.".

„Multe din detalii din carte sunt probabil de interes pentru istoricii participării noastre la Primul Război Mondial (este de presupus că autorul a folosit nu numai carnetul cu amintiri de pe front, ci și însemnări ulterioare, dar cu deosebire atrăgătoare rămân amintirile sale) – ne previne în „Prefață", în calitate de editor, academicianul Gheorghe Păun.

Apar, de pildă, detalii pe care nu prea le găsim prin cărți despre „febra democratică", bolșevică pe alocuri, care începuse să se simtă în 1918-1919, nu numai la Budapesta, cum bine se știe, ci și prin muncitorimea bucureșteană. Antologice sunt relațiile dintre români și „aliatul de la răsărit", care pe front mai mult nu lupta, în timpul marșurilor căuta cu obstinație băutură, recuperând vinul până și din șanțuri (!), apoi, după Revoluția din octombrie, a dat bir cu fugiții, tâlhărind prin Moldova și prin Basarabia de a fost nevoie de intervenția armatei române pentru a face ordine.

Alte două lucruri sunt remarcabile în cele ce urmează.

Personajele, camarazii descriși în carte, sunt mai ales argeșeni. Din Pitești, din Curtea de Argeș, din împrejurimi. Nume concrete, profesii, fapte de arme. După război, caporalul, apoi sergentul, apoi plutonierul Baltazar, pseudonimul din carte al autorului, i-a căutat pe mulți dintre ei, pe unii i-a și găsit. Le dă adresa, spune cu ce se mai ocupă sau, dacă este cazul, când au murit. Multora le pune în carte și o fotografie. Mă aștept să existe urmași ai lor care să afle informații noi despre părinți, bunici, unchi.

Apoi, merită subliniat stilul scriiturii. Cinematografic, de parcă-și așteaptă regizorul. Acțiunea este rapidă, dozată cu o intuiție infailibilă, multele detalii militare (distanțe, cote, efective, armament, hrană) te „sorb în platou" culorile și sunetele sunt abundente și pregnante, sunt invocate până și mirosurile, cititorul este „zgâlțâit" din loc în loc de imagini atroce, pentru ca apoi, sensibilizat astfel, să participe, *să simtă*, de parcă ar fi în tranșee, sau în marș, sau la spital.

Din loc în loc, episoade pașnice, idilice chiar. Peste toate, avântul patriotic, nevoia de a ajunge la Tisa, convingerea nedezmințită că *Dumnezeu este român*...

Pentru că a venit vorba despre stil, amintesc și aerul ușor *retro* al limbii și topicii, amintind de fotografiile sepia, ceea ce adaugă autenticitate scrierii.

Nu spun mai multe, autorul le-a spus mai bine ca mine...".

Aidoma unui ziarist mobilizat, combatantul Nicolae Balotă caută și reușește să fie atent la orice detaliu, remarcă, identifică și reține orice amănunt din psihologia soldatului. Bunăoară, memoriile sale sunt pline de versuri din originalul folclor al tranșeelor, pe care le reproduce fidel.

Un volum memorialistic de excepție, care întruchipează fidel și obiectiv o veritabilă frescă a dramei trăite de ostașul român în campania Războiului de Întregire Națională, care se va regăsi, cu siguranță, la loc de onoare în bibliografia Primului Război Mondial.

Simpozionul național „Biserica și Armata României. Tradițiile conlucrării". Ediția a VII-a

Dr. LUMINIȚA GIURGIU

Joi, 28 iunie 2018, Arhiepiscopia Râmnicului, Academia Oamenilor de Știință din România și Centrul de Cercetare a Conlucrării Biserii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu" au organizat, la Centrul Eparhial Râmnicu Vâlcea, Simpozionul Național *Biserica și Armata României. Tradițiile conlucrării*, ediția a VII-a.

Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie, arhiepiscopul Râmnicului, a binecuvântat lucrările și în cuvântul de deschidere intitulat *Misiunea Bisericii în cultivarea și întărirea unității de neam a românilor* a precizat că „*Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a proclamat anul 2018 drept Anul omagial al unității de credință și de neam și Anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918, având în vedere că anul acesta se împlinesc 100 de ani de la înfăptuirea acestui ideal spre care a năzuit poporul român de veacuri.*"

La această manifestare de recunoscută și apreciată ținută științifică a participat generalul de brigadă Corneliu Postu, directorul Statului Major al Apărării, care a subliniat legătura strânsă între cele două instituții de bază ale societății noastre – Biserica și Armata –, cu accent pe rolurile acestora în desăvârșirea statului național unitar în anul 1918.

Dr. Teodora Giurgiu, secretarul de redacție al revistei „Misiunea", a prezentat numărul 5 al publicației anuale a Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu", cu sediul la Mănăstirea Dintr-un Lemn, publicație coordonată de comandorul (r) dr. Marian Moșneagu.

În debutul activității, prof.univ. dr. Valentin Ciorbea, membru-asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România, a menționat că anul acesta se împlinesc 130 de ani de la nașterea generalului-adjutant Paul Teodorescu (1888-1981), evidențiind pe larg repere ale activității acestuia.

În plenul simpozionului, au susținut comunicări: comandor (rtr) prof. univ. dr. Aurel Pentelescu, dr. Ionuț-Constantin Petcu – *Jertfă de sânge pentru făurirea României Mari. O pagină luminoasă din viața episcopului dr. Partenie Ciopron (1896-1980)*; colonel (r) dr. Dan Prisăcaru – *Pimen Georgescu – mitropolitul războiului și al întregirii neamului românesc*; dr. Luminița Giurgiu – *Mănăstirea Dintr-un Lemn în descrierea arhitectului Ion D. Trajanescu*; profesor Dumitru Garoafă – *Soarta lăcașurilor de cult vâlcene în anii ocupației străine (1916-1918)*; dr. Teodora Giurgiu, drd. Silviu-Daniel Niculae – *Un vrednic și devotat slujitor al altarului și al omului – Preotul locotenent-colonel Dumitru Coșeriu*; preot drd. Constantin Mănescu – *Memoria generalului David Praporgescu pe meleaguri vâlcene*; dr. Vasile Mărculeț, dr. Alexandru Bucur – *Constituirea și funcționarea „Fondului jertfelor liniei demarcaționale" (1919), reflectate în presa românească din Transilvania*; profesor Cornelia Ghinea – *Monumente ale eroilor din Primul Război Mondial*; dr. Cornel Mărculescu – *Vasile Blendea (1895-1987) – Pentalogii monumentale consacrate Războiului de Întregire Națională*; colonel drd. Adrian Cosmin Teiușanu – *Participarea profesorilor și absolvenților Școlii Superioare de Război din București la Războiul de Întregire (1916–1920);* dr. Cornel Țucă, Felicia Țucă – *Demersuri privind obținerea „acordului rus" pentru înrolarea a 5.000 de voluntari români din circumscripțiile militare Moscova și Kiev*; general (rtr) Grigore Buciu – *Mitul pastoral al nemuririi*.

În cuprinsul revistei „Misiunea" mai regăsim: Preasfințitul părinte †Emilian Crișanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Aradului – *Biserica Ortodoxă și Armata Română – credință și jertfă pentru Marea Unire. Arhiepiscopia Iașilor în Primul Război Mondial*; cercetător științific III dr. Mircea-Gheorghe Abrudan – *Părintele Ioan Broșu din Dârstele Brașovului în vâltoarea Marelui Război: un capitol al suferinței clerului ardelean pentru idealul întregirii neamului*; comandor (r) dr. Marian Moșneagu – *Contribuția Armatei Române la Marea Unire*; colonel (r) Remus Macovei – *Preoți militari români și acțiunile lor în Basarabia 1918-1919*; dr. Alin Spânu – *Generalul Paul Teodorescu în jurnalul lui Victor Slăvescu (1940)*; colonel (rtr) Dumitru Stavarache, profesor Maria Zaharia – *Relațiile mitropolitului Visarion Puiu cu teritoriile*

românești revenite la patria mamă în anul 1918. I. Basarabia; Maica stareță stavroforă Emanuela Oprea – *Părintele Arsenie Papacioc – duhovnic la Mănăstirea Dintr-un Lemn (1973–1975)*; dr. Gelu Dae – *Mănăstirea Dintr-un Lemn în filele „Revistei de Istorie Bisericească"*; rasofora Tecla Fuioagă, rasofora Ecaterina Fermășanu – *Din tezaurul documentar al Mănăstirii Dintr-un Lemn*; drd. Răzvan-Raul Ivan – *Cu privire la Capela militară „Carol al II-lea" din Constanța*; Dumitru Manolache – *Cel dintâi țăran împroprietărit în România Mare*; profesor dr. Răzvan Mihai Neagu – *Considerații privind viața și activitatea unui cleric transilvănean mai puțin cunoscut, Ioan Felea (1885-1944)*; preot Adrian Lucian Scărlătescu – *Nicolae Thomescu-Baciu (2 februarie 1880-după 1951) – poet, prozator, romancier, publicist, istoric, filantrop, plutonier, erou*; dr. Laurențiu Mănăstireanu – *Istoria unui loc de odihnă veșnică pentru eroii tulceni din Marele Război*; colonel (r) prof. univ. dr. Ion Giurcă – *Un raport al preotului Iosif Comănescu, confesorul Regimentului 2 Vânători „Regina Elisabeta"*; prof. univ. dr. Petre Țurlea – *Vaticanul și revizionismul unguresc*; prof. univ. dr. Ioan I. Solcanu – *Viața militară în pictura religioasă românească din secolele XIV-XVIII (II)*; Monahia Miriam Cărămidaru – *In Memoriam: Părintele Arhimandrit Chesarie Gheorghescu (1929-2017)*.

Au fost semnalate următoarele apariții editoriale de către: dr. Teodora Giurgiu – *Dobrogea în contextul Primului Război Mondial*; căpitan psiholog dr. Irina-Alexandra Simion – *Divizia a VI-a Infanterie. Jurnal de operațiuni (14 august 1916–12 mai 1918)*; colonel (r) dr. Dan Prisăcaru - *Iași - capitala României 1916-1918* și *Activitatea preoților de armată în campania din 1916-1918*; comandor (r) dr. Marian Moșneagu - *Epistole din linia întâi*; preot Constantin Olariu – *Sfântul Ambrozie al Mediolanului. Monografie patristică*.

În cuprinsul revistei se regăsește prezentarea precedentului simpozion, care a avut loc în zilele de 23-24 iunie 2017.

În sală au fost prezenți reprezentanți ai Statului Major al Forțelor Aeriene, Statului Major al Forțelor Navale, Universității Naționale de Apărare „Carol I", Secției Asistență Religioasă, cadre militare din unități ale garnizoanei Râmnicu Vâlcea, istorici, profesori universitari, cercetători, veterani de război, preoți și maici.

Vineri, 29 iunie, Înaltpreasfințitul Părinte Varsanufie a oficiat, la Mănăstirea Dintr-un Lemn, Sfânta Liturghie și slujba de pomenire a generalului Paul Teodorescu. Pentru cinstirea memoriei generalului ctitor, în semn de omagiu, au fost prezenți militari ai Brigăzii 30 Gardă „Mihai Viteazul", alături de comandatul acesteia, generalul de brigadă Bogdan Cernat.

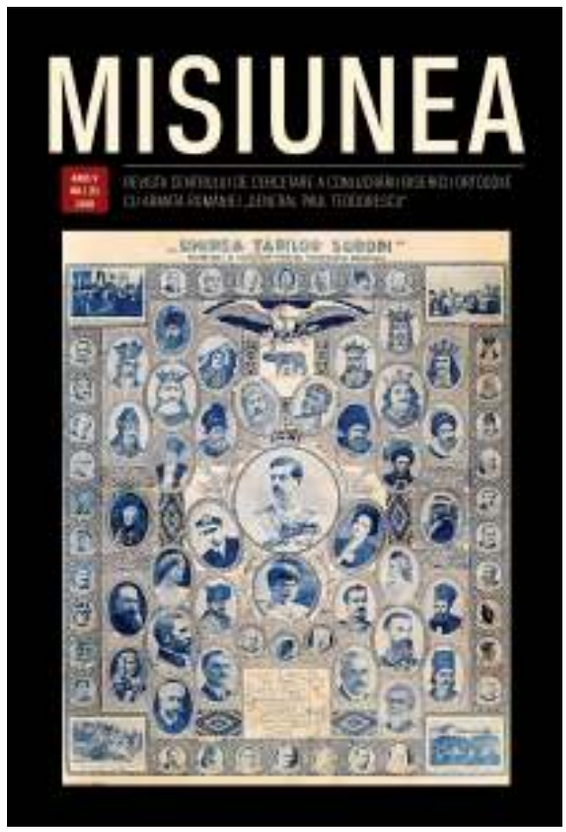

10 noiembrie 2018. Generalul Nicolae Ciucă, șeful Statului Major al Apărării, la inaugurarea filialei Iași a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I"

Filiala „Ștefan cel Mare" Iași a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I" – o nouă pagină de istorie deschisă în orașul celor trei uniri (1600, 1859, 1918)

Colonel (r.) dr.
DAN PRISĂCARU
Directorul Filialei Iași a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I"

Repere ale înființării Filialei Iași a Muzeului Militar Național

Ideea reînființării unei entități muzeale militare în garnizoana Iași a fost adusă în atenție, după anul 2000, de mai multe cadre militare active și în rezervă/retragere, precum și de reprezentanți din mediul cultural și științific ieșean, în condițiile în care până în anul 1989 o astfel de structură a funcționat în organigrama Diviziei 10 Mecanizată „Ștefan cel Mare".

În contextul sărbătoririi Centenarului Marii Uniri, începând cu 12 iunie 2018, cu sprijinul Statului Major al Apărării și în baza aprobării ministrului apărării naționale, în garnizoana Iași a fost înființată Filiala „Ștefan cel Mare" a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I", în semn de respect și cinstire a eroilor Armatei Române și a rolului orașului Iași de Capitală a celor trei Uniri (1600, 1859, 1918), Capitală de Război a României în anii 1916-1918 și Capitală a Renașterii Naționale.

Muzeul este dispus într-o zonă cu profunde semnificații istorice, în cazarma Cercului Militar Iași (sediu al Ministerului de Externe al României în anii 1916-1918), pe bulevardul Carol I nr. 7, Copou, lângă fosta Școală a Fiilor de Militari (în prezent Spitalul Militar de Urgență Iași), și în imediata apropiere a Universității „Alexandru Ioan Cuza", a Filialei Iași a Academiei Române, Palatului Cantacuzino-Pașcanu, fost sediu al Comandamentului Corpului IV Armată, iar în anii refugiului de la Iași, reședință a Reginei Maria (actualmente Palatul Copiilor), Casa

profesorului George Bogdan, unde în anii 1916-1918 a avut reședința șeful Misiunii Militare Franceze, generalul Henri Mathias Berthelot, și a Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu".

De asemenea, Muzeul este situat pe axa principală de vizitare a unor edificii monumentale din Iași: Palatul Culturii, Palatul Mitropoliei și Palatul Oștirii.

Iașul a fost legat întotdeauna de armată, așa că era nevoie de un astfel de muzeu, în care publicul larg să afle detalii și să vizualizeze mărturii ale evoluției Oștirii Române din această parte de țară.

Grupul de acțiune creat în luna octombrie 2016 în vederea înființării Muzeului a fost constituit din generalul de brigadă Dragoș Iacob, pe atunci comandantul Brigăzii 15 Mecanizată „Podu Înalt", colonelul Ionel Munteanu, șeful de stat major al marii unități ieșene și subsemnatul.

Iașul avea nevoie de o astfel de structură muzeală care să întregească patrimoniul memorial al acestui prestigios centru cultural, spiritual și științific al țării.

Eforturi concertate pentru amenajarea spațiilor și a expozițiilor

În perioada iulie-10 noiembrie 2018, data inaugurării Muzeului în prezența conducerii Statului Major al Apărării și a unui public larg, au fost derulate activități intense de amenajare interioară a spațiilor de expunere muzeală. Acestea s-au efectuat cu sprijinul Brigăzii 15 Mecanizată, Centrului 47 Cartiruire Trupe și Administrare Cazărmi și a Centrului Domenii și Infrastructuri nr. 5 Iași.

Completarea patrimoniului muzeal (replici de uniforme, drapele de luptă, tablouri etc.), achiziția și instalarea sistemelor de alarmă și supraveghere, precum și a altor elemente de dotare necesare Muzeului s-au realizat prin donații și sponsorizări ale unor cadre militare active, în rezervă/retragere, agenți economici, instituții civile, fundații, persoane particulare.

O contribuție însemnată și-a adus-o Academia Forțelor Terestre „Nicole Bălcescu" Sibiu, care a transferat pentru expunere șase replici de uniforme din Războiul de Întregire Națională, cu o valoare simbolică deosebită, trei dintre acestea aparținând generalilor Ernest Broșteanu, comandantul Diviziei 11 Infanterie, care a intrat în Chișinău la 1/13 ianuarie 1918, Iacob Zadik, comandantul Diviziei 8 Infanterie, care a intrat în Cernăuți la 11/24 noiembrie 1918, și Traian Moșoiu, comandantul Diviziei 7 Infanterie Roman (1918) și al Grupului „Nord" al Trupelor Române din Transilvania (1919), care a desfășurat operațiuni militare de apărare a Marii Uniri.

Amenajarea exterioară a spațiilor în vederea expunerii statice a pieselor de artilerie terestră și antiaeriană s-a efectuat cu sprijinul substanțial al Primăriei Municipiului Iași, în baza unui acord de parteneriat instituțional.

Identificarea, selecționarea și instalarea a opt piese, cu o mare valoare de patrimoniu, care s-au aflat în înzestrarea Armatei Române în cele două conflagrații mondiale, a fost realizată de către experți din cadrul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I". Pregătirea pentru expunere statică și transportul lor la Iași au fost asigurate de Centrul de Mentenanță și Întreținere Târgoviște. De asemenea, Statul Major al Forțelor Terestre, Divizia 2 Infanterie, Centrul de Depozitare Zonală Roman și Centrul de Mentenanță și Întreținere Roman au contribuit la completarea expoziției statice.

Ce expoziții pot fi vizitate în cadrul muzeului?

În Muzeul Militar din Dealul Copoului se găsesc mai multe exponate unicat transferate din prețioasele colecții ale Muzeului Militar Național, printre care port-carnetul generalului Alexandru Cernat, fost comandant al Armatei de Operațiuni în Războiul de Independență, ulterior șef al Statului Major General și ministru de Război; o mitralieră Maxim, fabricată în 1910, la Berlin, pentru Casa Regală Română, ce are încrustat cifrul Regelui Carol I; sabia de ceremonie a generalului Constantin Coandă, prim-ministru și ministru de Externe al României în perioada octombrie-noiembrie 1918; decorații acordate unor soldați, ofițeri și generali români în Războiul de Independență, Războiul de Întregire Națională și cel de-al Doilea Război Mondial; obiecte personale (cruciulițe, iconițe, ceasuri, bricege etc.) ce au aparținut unor ostași români, germani, austrieci, ruși, bulgari căzuți în bătăliile de la Porțile Moldovei și care au fost recuperate după exhumarea rămășițelor pământești ale acestora și depunerea lor în Mausoleul de la Mărășești; instrumentar sanitar de proveniență engleză și italiană utilizat pe frontul românesc în anii 1916–1919; drapelele de luptă ale unor mari unități și unități ce au funcționat de-a lungul timpului în zona Moldovei.

Aceste exponate, alături de multe altele, pot fi vizionate în cadrul Expoziției permanente cu tema *Evoluția structurilor militare din gar-*

nizoana Iași și zona Moldovei din 1830 și până în prezent, dispusă în șapte săli, cuprinzând aproximativ 120 m^2. De asemenea, pe spațiile verzi din incinta Cercului Militar Iași este amplasată expoziția permanentă statică de artilerie terestră și antiaeriană, care cuprinde în prezent 16 piese de artilerie terestră și antiaeriană din dotarea Armatei Române în perioada 1914-2018. Restul, până la totalul de 24, vor fi aduse succesiv în perioada următoare.

Se mai poate vizita Sala *Contribuția Armatei Române la înfăptuirea și apărarea Marii Uniri,* unde este evidențiat rolul trupelor române în restabilirea ordinii interne în Basarabia, Bucovina și Transilvania și apărarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Muzeul mai dispune de spații puse la dispoziție în clădirea Cercului Militar Iași pentru organizarea de expoziții temporare, conferințe, simpozioane, colocvii, lansări de carte. Găzduim și exponate din colecții private aparținând unor persoane apropiate de instituția militară, printre care se disting cele ale profesorul Ștefan Sălăjan din Iași.

Activități și proiecte pentru 2019 și în viitor

Muzeul Militar de la Iași are ca obiectiv prioritar continuarea atragerii elevilor și studenților spre acest obiectiv științific și istoric, care vin în număr mare și manifestă curiozitate și interes pentru vizitare, dar și a publicului larg, de la care ne bucurăm de aprecieri deosebite și încurajări pentru activitatea noastră de viitor.

De asemenea, vom continua să organizăm expoziții temporare, pe diferite tematici militare, să prezentăm cărți de istorie militară și să fim o prezență activă la manifestările științifice și culturale dedicate cinstirii memoriei celor de dinaintea noastră care s-au jertfit pentru întregirea neamului, libertate și unitate națională.

Una dintre cele mai importante activități pe care ne-am propus să o desfășurăm anul acesta, sub coordonarea Statului Major al Apărării, este Conferința internațională cu tema *Contribuția elitelor și a Armatei Române la recunoașterea internațională și apărarea Marii Uniri (1919-1920),* care va avea loc la sfârșitul lunii iunie, în cooperare cu structura centrală și Filialele Iași și Cluj-Napoca ale Academiei Române, Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași, alte instituții culturale și științifice din țară și străinătate. Această Conferință, organizată de către Statul Major al Apărării, este un eveniment științific integrat, unic până în prezent, prin participarea reunită a unor personalități de prestigiu din mediul academic și științific național, precum și a unor cercetători din străinătate, experți în problematica evoluțiilor istorice din Centrul și Sud-Estul Europei.

Ne dorim o conlucrare și un schimb de experiență în plan științific, de nivel academic, cu parteneri din NATO, majoritatea fiind aliați ai României și în Războiul de Reîntregire Națională și care au sprijinit înfăptuirea și recunoașterea internațională a Marii Uniri.

Totodată, având în vedere interesul crescut pe care îl generează această nouă filială a Muzeului Militar Național, solicitările publicului și ale unor experți în domeniu, intenția unor structuri de ordine publică din Iași, precum și a mai multor persoane particulare de a dona pentru expunere obiecte de patrimoniu muzeal cu valoare deosebită, vom intreprinde demersuri pentru a obține aprobarea de a mări suprafața expozițională prin lucrări de extindere la actuala clădire a Muzeului, precum și de a identifica soluții pentru organizarea unei expoziții statice de tehnică militară într-o locație ce va fi stabilită cu sprijinul factorilor de decizie militari din garnizoana Iași și a autorităților locale.

Folosim acest prilej pentru a reitera calde și respectuoase mulțimiri celor care ne-au fost alături pentru a da viață proiectului înființării Muzeului Militar de la Iași și care ne vor susține și în viitor pentru ca împreună să menținem vie flacăra cunoașterii și prețuirii valorilor și tradițiilor militare naționale.

Vă așteptăm cu bucurie, atunci cînd pașii dvs. se vor îndrepta spre „dulcele târg al leșilor", la Muzeul Militar din Dealul Copoului!